

ACADEMIA ROMÂNĂ

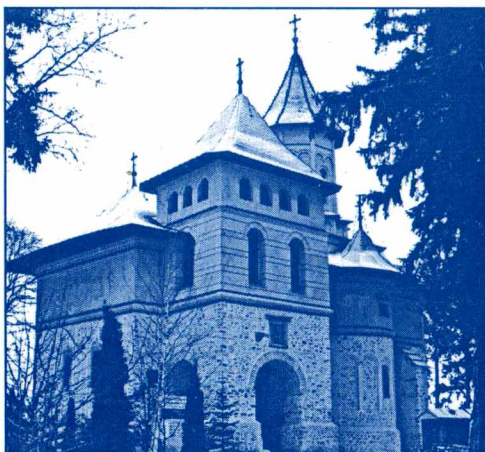
Filiala Iași

CENTRUL DE STUDII „BUCOVINA”
RĂDĂUȚI

ANALELE BUCOVINEI

ANUL X, 1/2003

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

<http://cimec.ro> / <http://institutulbucovina.ro>

COLEGIUL DE REDACȚIE

Acad. RADU GRIGOROVICI
Acad. GHEORGHE PLATON
Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU
Acad. LIVIU IONESI
MIHAI IACOBESCU
MARIAN OLARU
ȘTEFAN PURICI

Redactor-șef:

DIMITRIE VATAMANIUC
membru de onoare al Academiei Române

Secretar de redacție:

VASILE I. SCHIPOR

Responsabil de număr:

OVIDIU BĂTĂ

În țară și străinătate, revistele se pot procura prin poștă, pe baza unui abonament la:
EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sect. 5, 050711,
București, România, tel. 4021-411 90 08, 4021-410 32 00, fax 4021-410 39 83;
e-mail: edacad@ear.ro; web: www.ear.ro

RODIPET S.A., Piața Presei Libere nr. 1, sect. 1, București, România, P.O. Box
33-57, tel. 4021-618 51 03, fax 4021-222 64 07, rodipet@rodipet.ro

ORION PRESS IMPEX 2000, S.R.L., Șos. Viilor, 101, bl. 1, sc. 4, ap. 98, parter,
sect. 5, P.O. Box 77-19, București, România, tel. 4021-301 87 86, fax: 4021 335 02 96,
office@orionpress.ro

Apare de două ori pe an.

Coperta: Biserica Mirăuți, din Suceava, catedrală mitropolitană între anii 1401 și 1522.

Adresa redacției:
Calea Bucovinei nr. 9
725 400 – Rădăuți
jud. Suceava

© 2005, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13
050 711 București, România

ANALELE BUCOVINEI

ANUL X

1 / 2003

SUMAR

EDITORIAL: ANUL CIPRIAN PORUMBESCU

D. VATAMANIUC, <i>Ciprian Porumbescu și o pagină din istoria culturală a Bucovinei</i>	5
--	---

EVOCĂRI

CIPRIAN PORUMBESCU (2 octombrie 1854 – 25 mai 1883)

D. VATAMANIUC, <i>Ciprian Porumbescu și marea sa iubire</i>	7
DORU POPOVICI, <i>Ciprian Porumbescu</i>	29
VOREL COSMA, <i>Ciprian Porumbescu în muzica românească și universală</i>	31
LUMINIȚA VARTOLOMEI, <i>Nemuritorul Ciprian Porumbescu</i>	35
VASILE TOMESCU, <i>Muzica în Țara de Sus a Moldovei</i>	37
GEORGE MUNTEAN, <i>Ciprian Porumbescu între Bucovina, Viena și Japonia</i>	45
CIPRIAN PORUMBESCU, <i>Die Ferienzeit</i>	51
CIPRIAN PORUMBESCU, <i>Timpul vacanței</i>	69
VASILE I. SCHIPOR, <i>Familia de „dincolo de pădure”. O minunată și tristă poveste de dragoste</i>	85

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

MARIAN OLARU, <i>Viața politică din Bucovina în documente inedite din arhiva lui Teodor Balan</i>	93
PETRU BEJINARIU, <i>Dimitrie Isopescu – profesor, director și cărturar în slujba idealului național</i>	127

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

ȘTEFAN PURICI, <i>Mihai Eminescu despre Imperiul Țarist</i>	133
CONSTANTIN UNGUREANU, <i>Trei variante austriece, din anul 1915, de cedare parțială a Bucovinei României</i>	143
RODICA IAȚENCU, <i>Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă (II)</i>	155
CATINCA AGACHE, <i>Toponime din comuna Mitocul Dragomirnei</i>	195

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

ELENA CRISTUȘ-PASCANIUC, <i>Ilie E. Torouțiu (1888–1953), un spirit bucovinean în cultura română</i>	215
--	-----

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BĂTĂ, <i>Klippa triasică de pe Pârâul Cailor – Fundu-Moldovei, important punct fosilifer din Carpații Orientali</i>	223
CĂTĂLIN TĂNASE, ADRIANA POP, <i>Diversitatea micobioarei în ecosisteme naturale din Obcina Mare (Carpații Orientali)</i>	231

OPINII

D. VATAMANIUC, <i>Descendenți ai familiilor Flondor și Hurmuzachi</i>	245
---	-----

DOCUMENTAR

Acad. RADU GRIGOROVICI, <i>Ein wichtiger Protokoll zur Einrichtung des Buccowiner Districts. Wien, April 1780</i>	247
Acad. RADU GRIGOROVICI, <i>Un protocol important referitor la reglementarea Districtului Bucovinean. Viena, aprilie 1780</i>	297

CĂRȚI, REVISTE

Mihai Bejinariu, Doru Gușu, <i>Monografia Liceului Militar „Ștefan cel Mare”, ediția a II-a, îmbunătățită și adăugită, Iași, Editura Trinitas, 2002, 528 p. (Vasile I. Schipor)</i>	337
Petru Bejinariu, <i>Biologi de seamă din Bucovina</i> , vol. IV, Iași, Editura Bucovina, 2003, 224 p. (Sorin Trelea).....	338
Gherasim Putneanu, <i>Tămâie și exil. Dialoguri despre pribegia fraților</i> , Botoșani, Editura Gea, 2003, 268 p. (Vasile I. Schipor).....	339
<i>Ștefan cel Mare și Sfânt 1504–2004. Portret în legendă</i> , Suceava, Editura Mușatinii, 2003, 252 p. (Vasile I. Schipor).....	343
Emilian Drehuță (coordonator), <i>Oameni sub vreme la Baineț. Cronică, 1490–2003</i> , Bacău, Editura Agora, 2003, 206 p. (Vasile I. Schipor).....	346
<i>Folclor stăneștean</i> , ediție alcătuită de Ion Crețu, Ion Filipciuc și Ion Postecă, Câmpulung-Moldovenesc, Biblioteca „Miorița”, 2003, 190 p. (Elena Cristuș-Pascaniuc).....	348
Ilie E. Torouțiu, <i>Frunză verde. Căntece și basme populare din Bucovina</i> , ediție îngrijită de Ion Filipciuc, Câmpulung-Moldovenesc, Biblioteca „Miorița”, 2003, 176 p. (Elena Cristuș-Pascaniuc).....	350
<i>Românii din jurul României</i> , redactor coordonator prof. dr. doc. Ion Gherman, București, Editura Vremea, 2003, 608 p. (D. Vatamaniuc).....	351
„Septentrion literar”, periodic trimestrial al scriitorilor din Cernăuți, anul IV, nr. 3–4 (15–16), octombrie – decembrie 2002, (Vasile I. Schipor).....	352
„Făt-Frumos”. Anuar al Muzeului Etnografic al Bucovinei, anul III, nr. 3, 2001 (Elena Cristuș-Pascaniuc).....	354

CRONICĂ

<i>Seminarul științific „Trăirea locală a identității naționale” (Rodica Iașencu)</i>	355
<i>Cursurile de vară – o ofertă culturală reală (Petru Bejinariu)</i>	357

ANALELE BUCOVINEI

ANUL X

1 / 2003

INHALTSVERZEICHNIS

LEITARTIKEL: DAS „CIPRIAN PORUMBESCU“ JAHR

D. VATAMANIUC, <i>Ciprian Porumbescu und eine Seite aus der kulturellen Geschichte der Bukowina</i>	5
---	---

NACHRUF

CIPRIAN PORUMBESCU (2. Oktober 1854 – 25. Mai 1883)

D. VATAMANIUC, <i>Ciprian Porumbescu und seine große Liebe</i>	7
DORU POPOVICI, <i>Ciprian Porumbescu</i>	29
VIORIEL COSMA, <i>Ciprian Porumbescu in der Rumänischen- und Weltmusik</i>	31
LUMINIȚA VARTOLOMEI, <i>Der unsterbliche Ciprian Porumbescu</i>	35
VASILE TOMESCU, <i>Die Musik in der nordischen Hälfte der Moldau</i>	37
GEORGE MUNTEAN, <i>Ciprian Porumbescu zwischen der Bukowina, Wien und Japan</i>	45
CIPRIAN PORUMBESCU, <i>Die Ferienzeit</i>	51
CIPRIAN PORUMBESCU, <i>Timpul vacanței</i>	69
VASILE I. SCHIPOR, <i>Die Familie „jenseits des Waldes“. Eine wunderbare und traurige Liebesgeschichte</i>	85

DAS POLITISCHE, KULTURELLE, LITERARISCHE UND KÜNSTLERISCHE LEBEN

MARIAN OLARU, <i>Das politische Leben aus der Bukowina widerspiegelt in den noch nicht veröffentlichten Dokumenten von Teodor Balan</i>	93
PETRU BEJINARIU, <i>Dimitrie Isopescu – Lehrer, Schulleiter und Gelehrte im Dienste des nationalen Ideals</i>	127

GESCHICHTE, DEMOGRAPHIE, TOPONYMIK, ONOMASTIK, STATISTIK

ȘTEFAN PURICI, <i>Mihai Eminescu über Königreich Russland</i>	133
---	-----

CONSTANTIN UNGUREANU, <i>Drei Österreichische Varianten, aus dem Jahre 1915, betreffend die Konzession einiger Teile der Bukowina an Rumänien</i>	143
RODICA IAȚENCU, <i>Die Vereinigung der Bukowina mit dem Königreich Rumänien. Die politisch-administrative Integration (II)</i>	155
CATINCA AGACHE, <i>Toponymen aus der Gemeinde Mitoka Dragomirna</i>	195

FOLKLORE, ETNOGRAPHIE, ARCHITEKTUR

ELENA CRISTUȘ-PASCANIUC, <i>Ilie E. Toroușiu (1888–1953), ein Bukowiner Geist in der rumänischen Kultur</i>	215
---	-----

NATURWISSENSCHAFTEN

OVIDIU BĂTĂ, <i>Die triasische Klippe vom Kailor Bach – Fundu-Moldowi, eine wichtige Versteinerungsstelle aus den Ostkarpathen</i>	223
CĂTĂLIN TĂNASE, ADRIANA POP, <i>Die Vielfalt der Mykobiote in den natürlichen Ökosystemen aus Obcina Mare (Ostkarpathen)</i>	23

STANDPUNKTE

D. VATAMANIUC, <i>Nachfolger der Familien Flondor und Hurmuzachi</i>	245
--	-----

DOKUMENTE

Akad. RADU GRIGOROVICI, <i>Ein wichtiger Protokoll zur Einrichtung des Buccowiner Districts. Wien, April 1780 (deutsch)</i>	247
Acad. RADU GRIGOROVICI, <i>Un protocol important referitor la reglementarea Districtului Bucovinean. Viena, aprilie 1780</i>	295

BÜCHER, ZEITSCHRIFTEN

CHRONIK

<i>Das wissenschaftliche Seminar „Das lokale Erleben der nationalen Identität“ (Rodica Iațencu)</i>	355
<i>Die Sommerkurse – ein wirklicher kultureller Angebot (Petru Bejinariu)</i>	357

ANUL CIPRIAN PORUMBESCU

CIPRIAN PORUMBESCU ȘI O PAGINĂ DIN ISTORIA CULTURALĂ A BUCOVINEI

D. VATAMANIUC

Centrul de Studii „Bucovina” consacră acest număr din „Analele Bucovinei” evocării lui Ciprian Porumbescu, la 150 de ani de la naștere și 120 de ani de la trecerea sa în eternitate. Nu facem acest lucru, acum, pentru prima dată. Am închinat, la vremea respectivă, un număr special lui George baron Löwendal, altă mare personalitate a vieții culturale bucovinene, unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai picturii din România. Ciprian Porumbescu se găsește totuși în altă situație în raport cu cea a pictorului, evocat, din păcate, numai la festivitățile comemorative. Lui Ciprian Porumbescu i s-au consacrat numeroase lucrări, iar muzica sa s-a bucurat și continuă să cunoască o audiență tot mai largă în țară și peste hotare.

Centrul de Studii „Bucovina” apreciază totuși că exegezele consacrate lui Ciprian Porumbescu lasă în umbră – să nu spunem altfel – prezența la Rădăuți a aceleia care a fost Bertha Gorgon, marea iubire a compozitorului, ce i-a inspirat cele mai tulburătoare mesaje muzicale. Știm atât de puține lucruri despre familia ei și – surprinzător și de neînțeles – și mai puține despre viața ei petrecută la Rădăuți mai multe decenii.

Cel dintâi cercetător care se ocupă de aceste aspecte este Leca Morariu, ce întreține, între 1950 și 1963, o bogată corespondență cu intelectualii din Rădăuți și din alte localități din apropiere. Mai extinsă este, după știința noastră, corespondența sa cu Cornel Hahon¹, profesorul de latină de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți². Leca Morariu transcrie jurnalul lui Ciprian

¹ Păstrăm în arhiva noastră documentară 65 de scrisori de la Leca Morariu către Cornel Hahon, profesorul de latină de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți.

² V. Precop, *Profesorul Cornel Hahon*, în „Anuarul Liceului Teoretic «Eudoxiu Hurmuzachi» pe 1995–1996”, Suceava, Editura „Țara Fagilor”, 1996, p. 14–16.

Porumbescu, *Tagebuch*³, însă aici compozitorul prezintă viața sa la Cernăuți, la studii, la Viena, unde își desăvârșește pregătirea muzicală, profesor la Brașov și în Italia, în căutarea sănătății. Sunt foarte puține referiri la viața Berthei și a familiei sale la Rădăuți.

Centrul de Studii „Bucovina” a desemnat-o pe doamna Georgeta Istrătoaie, cercetătoare la instituția noastră, cu legături în comunitatea germană din Rădăuți, să ducă mai departe investigațiile începute de Leca Morariu și rămase fără răspuns, în corespondența cu rădăuțenii. Știm, în urma acestor investigații, mai multe lucruri decât știa Leca Morariu, însă informațiile continuă să fie puține, lacunare și fără legătură între ele.

Bertha, s-a căsătorit, cum se va vedea mai departe, la Ilișești, în 1901, cu farmacistul Alfred de Rossignon, nobil, mult mai în vârstă decât ea, cu care a avut o fetiță, Melania. S-au stabilit la Rădăuți după 1901, unde Melania a făcut Școala germană, dovedind aplicații pentru muzică, asemeni mamei sale. A avut colege de școală în comunitatea germană, cu descendenți care trăiesc și în zilele noastre. Alfred de Rossignon a încetat din viață la Rădăuți și a fost înmormântat în cimitirul orășenesc. Bertha și Melania, fiica sa, au emigrat în Germania, în 1940. Primăria din Hamburg ne informează, în urma demersurilor cercetătoarei noastre, că Bertha a murit într-un lagăr din Germania, în 1947, iar Melania, pianistă talentată, necăsătorită, s-a stins din viață într-un azil de bătrâni. Nu ar fi lăsat, nici una nici alta, nici un fel de moștenire.

Bertha păstra, cum știm din corespondența sa, fotografia compozitorului, mai multe mesaje muzicale, adresate ei în marea lor iubire. Promise de la Ciprian Porumbescu, în 1881, și un foarte frumos *Album* la ziua ei de naștere. Știm, din aceeași corespondență, că purta pretutindeni aceste mărturii ale iubirii lor.

Centrul de Studii „Bucovina” consideră că intră în obligația sa să continue investigațiile la Rădăuți și în alte locuri din țară și să nu lase, ca până acum, să se aștearnă uitarea peste această pagină, dintre cele mai dramatice și emoționante din istoria culturală a Bucovinei.

³ Avem în arhiva documentară jurnalul lui Ciprian Porumbescu, *Tagebuch*, în transcrierea lui Leca Morariu în germană și în traducerea sa în română. Jurnalul, ca și alte documente de la Leca Morariu, se păstrează în biblioteca Mariei Olaru, farmacistă în Suceava.

CIPRIAN PORUMBESCU (2 octombrie 1854 – 25 mai 1883)

CIPRIAN PORUMBESCU ȘI MAREA SA IUBIRE

D. VATAMANIUC

Exegeții lui Ciprian Porumbescu nu vorbesc destul de mult, bazându-se pe documente, despre marea iubire a compozitorului pentru Bertha, una dintre fiicele pastorului evanghelic din Ilișești. Situația se aseamănă, în multe privințe, cu marea iubire a lui Eminescu pentru Veronica Micle (aceștia fiind contemporanii săi). Discuția o reluăm în contextul aniversar de acum și o extindem, cum nu s-a făcut, deși ar fi fost de așteptat, și la spațiul rădăuțean.

Ciprian Porumbescu ține un jurnal, *Tagebuch*, redactat, cum se vede, în germană, ca și cel al lui Titu Maiorescu, cunoscut mult mai târziu. Include în el, cum procedeză și criticul, scrisorile pe care le trimite la diferite persoane, precum și unele acte oficiale. Jurnalul este un document fundamental și am tipărit o parte din el în 1998 și 1999¹. Din *Tagebuch* îl cunoaștem pe Ciprian Porumbescu – omul și pe Ciprian Porumbescu – artistul, cu o viață scurtă, ca a lui Eminescu, însă care și-a înscris numele prin arta sa în conștiința posterității. Marea sa iubire este prezentată în jurnal de la primele însemnări, până la cele din urmă, la trecerea sa în eternitate².

¹ D. Vatamaniuc, „Jurnalul” lui Ciprian Porumbescu, în „Analele Bucovinei”, anul V, 1998, nr. 2, București, Editura Academiei Române, p. 411–431, și anul VI, 1999, nr. 1, p. 193–221. Prezentare introductivă și text german din *Tagebuch* (ianuarie – iulie 1879). Leca Morariu, *Iraclie și Ciprian Porumbescu*, vol. I, ediție îngrijită de Vasile D. Nicolescu și Vasile Vasile, București, Editura Muzicală, 1986. Studiu introductiv (p. 5–27), biografia lui Iraclie și Ciprian Porumbescu de Leca Morariu (p. 45–373), *Tagebuch*, ianuarie – octombrie 1879. Traducerea românească cu comentarii ale editorului intercalate în text și note de subsol. Ciprian Porumbescu, *Puneți un pahar cu vin și pentru mine*. Volum îngrijit de Nina Cionca și Ion Drăgușanul. Suceava, Editura Mușatinii, [2003], p. 54–317. Jurnalul se da numai în traducere, împărțit în secțiuni, cu titluri care nu se află în *Tagebuch*. Omite unele părți.

² *Tagebuch der wichtigsten Ereignisse, Erlebnisse u[nd] sonstiger Allotria, aufgezeichnet seit dem 18. Jänner 1879* (Jurnalul însemnatelor întâmplări, evenimente și a altor zburdălnicii, ținut din 18 ianuarie, 1879). Titlul este dat de Ciprian Porumbescu, textul redactat cu caractere gotice. Originalul, după câte știm, nu se păstrează. Este transcris de Leca Morariu cu litere latine în două caiete, liniate, cu filele scrise pe amândouă fețele, pe două coloane, text german și text român, în traducerea sa. Primul caiet cuprinde 95 de file, iar al doilea 48, dintre care 39 file scrise și 9 file

Existau cele mai bune relații, cum se vede din *Tagebuch*, între familia lui Iraclie Porumbescu, parohul din Stupca și Trägott Gorgon, pastorul evanghelic din Ilișești, comune bucovinene, nu prea îndepărtate una de alta. Se cultiva muzica și casa pastorului evanghelic era destul de primitoare pentru aceste reuniuni ale tinerilor din cele două familii. Ciprian Porumbescu o cunoaște pe Bertha, în vara anului 1878, la aceste reuniuni muzicale și ea face o impresie profundă asupra sa. Notează în *Tagebuch*, în 21 iulie 1879, la un an după ce o cunoaște: „Pe scumpa mea B[ertha] n-am văzut-o din copilăria mea. Abia la 21 iulie [1878], am fost cu Maria și Theres la Gorgoni de-am văzut-o prima dată. Prima impresie fu puternică. Era foarte drăguță cu mânicile scurte. Așa a fost; de atunci s-a scurs un an”³.

Bertha era a patra fiică din cele șase ale lui Trägott Gorgon, pastorul evanghelic din Ilișești și a soției sale, Adamina. Se născuse la Ilișești în 17 martie 1862. își făcu educația în tradițiile familiei și cultiva, nu fără aplicație, muzica. O fotografie o înfățișează înaltă, în ținută sobră, cu fața cu trăsături fine, privire îngândurată, părul bogat lăsat pe spate și, la gât, cu o frumoasă legătură albă.

Ciprian Porumbescu pleacă la Cernăuți, la studii, cu imaginea Berthei și o evocă într-o primă scenă din *Tagebuch*, în 31 ianuarie 1879: „Mă trezesc la ora șase cu ochii umezi, înlăcrimați. Ah! Am avut un vis minunat de frumos. Se făcea că eram acasă la Stupca și anume cu B[ertha], singuri într-o odaie (cameră). Eu îi zâmbesc, ea zice: «Da, d-ta mă râzi». «Nu, d-ră B[ertha]» răspund eu, «cum aş putea râde de d-ta când te iubesc atât de mult». Dânsa mă privi adânc și melancolic; o cuprinsei și o întreb: «Scumpă B[ertha], mă iubești tu, vrei să fii soția mea?». Dânsa se înfioară în brațele mele – un prelung, dulce sărut fu răspunsul. Puțin în urmă trebuia să plec la Cernăuți. Îmi luam vremelnicul bun rămas și nu mă puteam despărți de scumpa ființă. Plângeam amândoi. Până ce dânsa se zmulse și zise plângând: «Scumpe C[iprian], nu te voi uita nicicând»... Mă trezii – Dumnezeule! Împlini-se-va oare cândva acest vis?»⁴. Ne întâlnim, în *Tagebuch*, cu numele Berthei, în însemnările din 18 februarie, 21 februarie, 22 februarie, 25 februarie, 4 martie, 6 martie, 1 aprilie, 10 aprilie, 17 mai, 26 mai, 2 iunie, 5 iunie, 6 iulie, 12 iulie 1879. O numește pe Bertha, Bertheluța, cum o numește și Eminescu

rămase albe. Numerotarea celor două caiete este continuă, făcută cu creion negru, de la 3 la 175. Leca Morariu integrează jurnalul în două registre masive, *Ciprian*, I, cu 300 de file și *Ciprian*, II, cu 309 file. După însemnările din 18 ianuarie – 18 iulie 1879 se deschide o secțiune, *Die Ferienzeit* (*Timpul vacanței*) (19 iulie – 8 octombrie 1879), foarte importantă, după care urmează *Carnet vienez*. Textul este prezentat pe secțiuni succesive din ianuarie 1879 până în octombrie 1879, după care se continuă cu *Carnet vienez*, profesoratul la Brașov, călătoria în Italia și se încheie cu întoarcerea în țară. Textul este însoțit cu comentarii și note de subzol. Se poate vorbi de o enciclopedie a informațiilor despre viața și opera lui Iraclie și Ciprian Porumbescu. O parte din *Jurnal* (ianuarie – octombrie 1879) este reprodușă cu unele modificări în volumul *Iraclie și Ciprian Porumbescu*, la care m-am referit mai sus. Jurnalul *Tagebuch* și alte documente, după care am făcut reproduceri, ne-au fost puse la dispoziție de Maria Olaru, farmacistă în Suceava, din fondul Leca Morariu, aflat în păstrarea sa.

³ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 3. În *Puneți un pahar...* se omite toată secțiunea *Die Ferienzeit*. Textul din *Tagebuch* îl dăm în traducere românească, cum facem și mai departe.

⁴ *Tagebuch. Ciprian*, I, p. 15–16. în „Analele Bucovinei”, anul V. 1998, nr. 2. p. 419; Leca Morariu, *Iraclie și Ciprian Porumbescu*, p. 378; *Puneți un pahar...*, p. 58–59.

pe Veronica, Veronicuța. O vedem întristată când se despart și îi trimite scrisori la Cernăuți. Ciprian Porumbescu este profund afectat, la rândul său, de întâmplările tragice din familia pastorului evanghelic din Ilișești. Moartea Melaniei, una dintre fiicele sale, îl îndurează și pe el, cum se vede din însemnarea din 10 aprilie 1879, una dintre cele mai extinse din jurnalul său:

„Buna, scumpa Melania, nu mai este!

În hăinuță albă și cu un văl îmbrăcată, cu cununa de mirt pe frunte, visează la trecutele ei zile ale copilăriei, visează la nunta ei, de fericirea ei. Sărmana, sărmănică Miți!”⁵.

Biografia lui Eminescu sunt de acord în a recunoaște că epoca ieșeană 1874–1877 se înscrie ca un moment important – dacă nu cel mai important – în marea sa iubire pentru Veronica Micle, care se reflectă, mult mai mult ca în alte împrejurări și în creația sa lirică.

Ciprian Porumbescu consacră în *Tagebuch*, nu întâmplător, o secțiune separată, cum am văzut, *Die Ferienzeit*, pentru 19 iulie – 8 octombrie 1879, când vizitează des casa pastorului evanghelic din Ilișești, să stea în preajma Berthei, care îi arată, la rândul ei, tot mai mare afecțiune. Fac muzică împreună, petrec în grădină, joacă la popice, când Bertha i se asociază, dar pierd jocul. „Unde-mi era mie-n gând popicărutul – notează în *Tagebuch*, în 18 august 1879 –; eu o priveam pe draga, adorata Bertha, care astăzi era iarăși așa de extraordinar de drăguță și de frumoasă. Rochița ei gri de stambă o prinde foarte bine. Făcui apoi muzică cu Albertina. Apoi discutai cu B[ertha] despre câte toate, despre pianistica ei, privindu-ne atât de profund fericiți. La urmă îi spusei cât de cu drag aş vrea s-o văd o dată la pian și atunci simții cum roșeața i se urcă în față, privind-o totodată atât de vrăjit și fierbinte încât dânsa se roși până-n vârful urechișelor. Petrecuserăm foarte bine. Copilele se și deteră în scrânciob. B[ertha] fu cumplit de nebnatică [...] și astfel se încheia această pentru mine fericită zi”⁶.

Leca Morariu constată că însemnarea din *Tagebuch* mărturisea reciprocitatea sentimentelor dintre Ciprian și Bertha și că ziua era fericită – poate cea mai fericită – și din creația sa muzicală.

Ciprian Porumbescu compune, în marea sa iubire pentru Bertha, *Zwerch übrich den Berch* (Curmeziș peste suiş), în care evocă în muzică drumul de la casa pastorului evanghelic din Ilișești până la porțița lui Iraclie Porumbescu din Stupca. În *Tagebuch* se dă și partitura pe care o datează: *Stupka 23 august [1]879*⁷. Semnează partitura cu o frumoasă anagramă, din litera *B*, inițiala numelui Berthei, în interiorul căreia trece și litera *C*, inițiala numelui său. Ciprian Porumbescu își exprima și grafic marea sa iubire.

⁵ *Tagebuch. Ciprian*, I, p. 67, în „Analele Bucovinei”, anul VI, 1999, nr. 1, p. 200; Leca Morariu, *op. cit.*, p. 67; *Puneți un pahar...*, p. 78. Sublinierea în *Tagebuch*.

⁶ *Tagebuch. Ciprian*, I, p. 142–143; Leca Morariu, *op. cit.*, p. 438.

⁷ *Tagebuch. Ciprian*, I, p. 149. Integrată între Sâmbătă 23 [august 1879] și Duminică 24 [august 1879]; Leca Morariu, *op. cit.*, p. 441–442.

Câteva zile mai târziu, în 7 septembrie 1879, era terminată și elegia *Du bist wie eine Blume* (Ești ca o floare), pe versuri de H. Heine:

„Du bist wie eine Blume
So hold und schön und rein
Ich schau dich an und Wehmut
Schleicht mir ins Hertz hinein...”⁸

Poezia are două strofe, pe care Ciprian Porumbescu le traduce. Transcriem numai prima dintre ele:

„Tu ești ca o mândră floare
Cu farmec scump, divin,
Privind la tine jelea
Și dorul mă cuprind...”⁹

Textul lui Heine a stat și în atenția lui Robert Alexander Schumann (1801–1856). Versurile l-ar fi inspirat și pe Schubert¹⁰.

Mai important este faptul că Ciprian Porumbescu interpreta, la vioară, în după amiaza zilei de 7 septembrie 1879 în casa pastorului din Ilișești, mesajul său muzical care făcu asupra Berthei o impresie profundă: „Și mai amplu i se bolti – notează Ciprian Porumbescu în *Tagebuch* – frumosul sân și mai repede îi bate inimioara, părând că vrea să-și rumpă finul văl – când sunetul se apleacă acum sfârșitului; încă o singură înfiorare a arcușului și un adânc suspin se ridică – din adoratul piept. Eram atât de mișcat că nu am putut rămâne în odaie”¹¹. Bertha găsi momentul potrivit, puțin mai degrabă, să-i ofere o floare, iar la cină se așeză lângă Ciprian și îi oferi mâna pe care el o găsea „atât de mititică”.

Ciprian Porumbescu notează că în 22 septembrie 1879, dimineața, compuse o *Nocturnă* pe care „o botez Bertha” („ich Bertha taufe”)¹². Nu găsim în *Tagebuch* însemnări că ar fi interpretat și *Nocturna* în casa pastorului din Ilișești și că ar fi asistat și Bertha, și explicația stă în faptul, cum vom arăta mai jos, că Iraclie Porumbescu nu agreea – să nu spunem altfel – vizitele prea dese ale fiului său la Ilișești.

Leca Morariu întreprinde o amplă analiză a acestei lucrări a lui Ciprian Porumbescu, cum se vede din *Tagebuch*, și o încadrează în mișcarea muzicală românească, cu referiri și la cea universală. Atrage atenția că *Nocturna Bertha* s-a tipărit cu titlul greșit, *Tempi passati*, în 1892¹³. Ciprian Porumbescu desemnează numele Berthei, cum face și Eminescu cu al Veronicăi Micle în manuscrisele sale. Marea iubire a lui Ciprian Porumbescu și-a găsit în *Nocturna Bertha*, cum arată

⁸ Heinrich Heine, *Sämtliche Werke*. Heraus gegeben Prof. dr. Ernst Elster, Erster Band, Leipzig und Wien, Bibliographisches Institut, [1890], p. 117–118.

⁹ Leca Morariu, *op. cit.*, p. 446–447.

¹⁰ *Puneți un pahar...*, p. 24.

¹¹ *Tagebuch. Ciprian*, I, p. 157–158; Leca Morariu, *op. cit.*, p. 446.

¹² *Tagebuch. Ciprian*, I, p. 168; Leca Morariu, *op. cit.*, p. 451.

¹³ *Tagebuch. Ciprian*, I, p. 169–170. Comentariul este integrat între însemnările din 22 și 23 septembrie 1879; Leca Morariu, *op. cit.*, p. 451–456.

Leca Morariu, „trainică expresie artistică”, cea „mai lirică piesă” a sa, „simplă, sinceră, măreață”, „operă de măiestru!”.

Iraclie Porumbescu era îngrijorat de vizitele lui Ciprian la Ilișești, tot mai dese și tot mai lungi, gândindu-se că asemenea vizite ar putea avea, cum se mai întâmplă, consecințe neașteptate și compromițătoare pentru două familii de preoți. Îi propune, deși nu se găsea într-o situație materială tocmai bună, să-l sprijine să plece la Viena pentru studii muzicale. Ciprian nici nu vru să audă de propunere și continuă să facă vizite la Ilișești. Iraclie Porumbescu deveni tot mai morocănos și chiar violent, cum nu se întâmplase până atunci. Însemnările din *Tagebuch* reflectă starea de spirit din familie și înrăutățirea raporturilor dintre tată și fiu, până aici cordiale și afectuoase. Supărarea lui Iraclie Porumbescu merge așa de departe că îl amenință pe Ștefan, fratele lui Ciprian, cu dezmoștenirea și același lucru îl pândea și pe el. „Ștefan îmi spune – citim în *Tagebuch* în 24 septembrie 1879 – că tata a fost furios că ieri am stat atât de mult la Gorgoni. Acum îmi sări țandăra. Îmi făcu bagajul și eram ferm decis să plec pe totdeauna. Maria nu m-a lăsat să-mi iau lucrurile. Mi-am luat deci certificatele și mă cărăbănii la Humor. De aici voi scrie după lucrurile mele și voi spune casei părintești sănătate. Nu-mi trebuie grația tatei; vreau să plec la Cernăuți și mai bine să cerșesc decât să depind de capriciul unui om brutal”¹⁴. Stătu mai multe zile la Humor (Gura Humorului), după care se întoarce acasă, unde îl găsește pe tatăl său tot „în dispoziție irascibilă”¹⁵. Își face bagajul și pleacă la Băișești, unde stătu alte câteva zile. Se întoarce acasă cu bani de împrumut. Propunerea lui Iraclie Porumbescu, făcută din nou, să plece la Viena, fu primită de Ciprian cu mare strângere de inimă. Nu-i rămânea altă cale de urmat. Făcu ultima vizită la Ilișești în 5 octombrie 1879 și își luă rămas bun de la Bertha cu „inima sângerândă”. Luă trenul pentru Cernăuți în 8 octombrie 1879 și, peste Bucovina și prin Polonia, se îndreptă spre Viena.

Iraclie Porumbescu știa, din propria viață, că nici un exil nu putea suprima o mare iubire, fie el și la Viena, una dintre capitalele muzicii europene.

Ciprian Porumbescu nu continuă și la Viena însemnările în *Tagebuch* și le înlocuiește cu 12 scrisori, pe care le trimite tatălui său și, mai ales, Mărioarei, sora sa, și câteva oficiale, în vederea ocupării postului de profesor de muzică la Brașov. Se integrează, îndată ce sosește la Viena, în viața cotidiană a studenților români de aici, în marea lor majoritate bucovineni, și activează cu multă însufletire în Societatea „România Jună”, la înființarea căreia și-au adus contribuția decisivă Eminescu și Slavici, în anii 1870 și 1871¹⁶. Ion Grămadă a consacrat Societății ... monografia sa din 1912, o lucrare de referință¹⁷. Ciprian Porumbescu compune

¹⁴ *Tagebuch*. Ciprian, I, p. 169; Leca Morariu, *op. cit.* p. 456.

¹⁵ *Ibidem*, p. 171; p. 457.

¹⁶ D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, Editura Academiei Române, 1968, p. 78–120.

¹⁷ I. Grămadă, *Societatea Academică Socială-Literară „România Jună” din Viena (1871–1911)*. Monografie istorică, Arad, Editura Societății „România Jună”, 1912 – *Biografia lui Ciprian Porumbescu* (p. 71–83), activitatea sa muzicală (p. 97, 116–118, 124); Ion Grămadă, *Cartea sângelui*, [redactor Ion Drăgușanul], Suceava, Grupul Editorial Crai Nou – Mușatinii – Bucovina Viitoare, [2002], p. 267–400 – *Activitatea Societății în scrisul contemporanilor și al posterității*.

texte muzicale pentru Societate și tipărește *Colecția de cântece*, care reunește 20 de lucrări muzicale. Asistăm la o situație încă neîntâlnită, ca două cântece destinate reuniunilor studențești, *Imnul Unirii* și *Cântecul Tricolorului* să devină nemuritoare și să treacă din generație în generație¹⁸.

Jurnalul lui Ciprian Porumbescu, acest *Tagebuch*, în scrisori, din prima perioadă vieneză, este un document biografic de prim-ordin. Ciprian Porumbescu, un tânăr, din părțile Bucovinei, cu pregătire muzicală, descinde într-un mare centru cultural european și îl prezintă cu o bogăție uimitoare de informații, începând de la descrierea palatului imperial și Operei vieneze până la cea a lucrătorilor care împărșiau sare pe șinele tramvaielor să topească gheața. Întâlnim descrieri cu totul remarcabile, ca cea a procesiunii Învierii din scrisoarea către Mărioara, sora sa, din 29 martie 1880¹⁹. O orchestră, formată din „ălămuri”, cântă o *Polcă veselă* la o procesiune religioasă, perinița cu „suclele Sfântului: cununa de spini, piroane, ciocane” o purtau pe brațe „trei fetișcane, îmbrăcate în alb, cu rochițe scurtecele și pulpe cât donițele”. Ciprian Porumbescu aprecia, cu umor: „Har Domnului, Christos e gata înviat!”. Transpune și pe note *Polca veselă* spre a oferi și muzicienilor o imagine asupra acestui ceremonial religios aparte prin grotescul său. Întâlnim și informații de altă natură. Ciprian Porumbescu ne introduce în atelierul lui Epaminonda Bucevski, pictorul despre care știm încă destul de puține lucruri.

Exilul în care îl trimite Iraclie Porumbescu nu are urmările pe care acesta le spera. Îi trimite Mărioarei o fotografie a sa, „Ciprian cu ochelari”, și promite să facă acest lucru și pentru Bertha. Fotografiiile nu figurează, după câte știm, între cele intrate în circuitul public. Întreține corespondență cu pastorul evanghelic, tatăl Berthei și îl informează asupra învățământului religios în Viena.

G. Călinescu comentează scrisorile lui I. Slavici din Italia și apreciază că „ochiul lui ingenuu de țăran văzu mai mult decât estetul Maiorescu”²⁰. Să spunem și noi că ochiul ingenuu al lui Ciprian Porumbescu, de muzician, vede în Viena, cum va vedea și în Brașov și în Italia, mult mai multe decât atâția excursioniști care trec prin aceste locuri în cursul anilor.

Ciprian Porumbescu pleacă din Viena în 17 august 1880 și ajunge la Stupca în 19 august 1880. Cel dintâi lucru pe care îl face este să reia în *Tagebuch* însemnarea evenimentelor mai importante. În fruntea lor pune data 20 august 1880 și rememorează călătoria sa de la Viena până la Stupca, cu accidentul, foarte neplăcut, o „sclintire” (întorsătură) la un picior care îl deranja foarte mult. Acasă, la sosirea de la Viena, îl găsi pe tatăl său și pe tatăl Berthei într-o convorbire, mai mult decât amicală, ca doi oameni care se înțeleseră asupra unui lucru foarte important. Tatăl Berthei îi propune să vină la Ilișești, după masă și nu în altă zi. Modul călduros cum îl invită, îl bucura foarte mult și abia aștepta să o reîntâlnească

¹⁸ Nina Cionca, *Ciprian Porumbescu*, în *Puneți un pahar...*, p. 28.

¹⁹ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 254–268; *Puneți un pahar...*, p. 125–131.

²⁰ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, p. 448.

pe Bertha, de care exilul la Viena nu-l putu înstrăina. „Și așa, șotâng cum eram – notează în *Tagebuch* – a trebuit să plec. Acolo le aflai pe Ana, Johanna și pe o anumită d-ră Willy de la Rădăuți. La început mi-a fost teribil [de greu]. Perplex și enervat cum mă aflam, abia putui îngăima două cuvinte. Pe preascumpa, iubita Bertha, abia târziu de-o putui vedea și dânsa-mi răspunse la salut cu o răceală și indiferență care mă înfioară. În cursul întregii după amiezi nu m-a învrednicit nici de-o singură privire. De ce? Nu știu. Cu moartea în inimă plecai seara pentru a-i raporta lui Marica totul. Resemnat mă supusei inevitabilului; și așa totul se va pulbera în neant și toate speranțele mele vor cădea în apă”²¹.

Ciprian Porumbescu se găsea în situația limită a lui Eminescu când Veronica Micle adoptă față de el o atitudine asemănătoare și se arată „zgârcită în orice zâmbet și orice privire”²². Poetul o condamnă, fără să aștepte explicațiile ei, în termeni duri.

Ciprian Porumbescu nu era în măsură să facă același lucru față de Bertha, înainte de a aștepta explicațiile sale. Își făcuse însă convingerea că era la mijloc o înțelegere între tatăl său și tatăl Berthei, cu promisiunea celui din urmă că îl va îndepărta definitiv de Iliești. Să nu lase nici o bănuială asupra a ceea ce se gândea să facă, întreprinse călătoria la cunoscuții din localitățile Bucovinei. Știm din *Tagebuch* că în 8 septembrie 1880 îl vizitează pe Mihail Klodniczki, fiul pădurarului Klodniczki (1794–1867), grav bolnav la Solca, singurul băiat, născut în 1828, al brigadierului silvic din Voievodeasa, între cele patru fete, între care și mama compozitorului. Mihail, prietenul său apropiat la Cernăuți, încetează din viață în octombrie 1880. Călătorește la Câmpulung și vizitează cunoștințele familiei Iraclie Porumbescu la Cernăuți, în 19 septembrie 1880, și pleacă la Iliești, unde se întâmplă să fie acasă numai „copilele”. Nu aflăm din *Tagebuch* multe lucruri despre întâlnirea cu Bertha, însă din însemnarea făcută în 4 septembrie 1880 putem deduce că o încredința că numai marea sa iubire pentru ea îl mai ținea legat de Bucovina²³.

Ciprian Porumbescu îi trimite Berthei o frumoasă scrisoare în germană, pe care o reproducem în traducere românească:

„Poate să pară cam stângaci și banal, dacă sentimente și îndemnuri sfinte le reducem la subiecte de corespondență epistolară, dar, Dumnezeu știe cum îmi părea imposibil și-mi lipsea cuvenitul curaj, de a Vă mărturisi ceea ce de mult timp mi-a încătușat cu desăvârșire întreaga mea ființă, ceea ce mi-a încolțit inima și ceea ce eu cu multă grijă mi-am ocrotit, de-a crescut și înflorit. Chestiunea îmi păru apoi mult prea serioasă s-o pot introduce în cotidiană noastră discuție indiferentă, iar pentru a împleni cât mai iscusit și mai cuviincios îmi lipsea, o mărturisesc, și elocvența necesară. Și de-ar fi chiar să mă încarc din partea Dv., prea stimată D-ră,

²¹ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 284–285. Text fundamental, nu este tipărit în *Puneți un pahar...*

²² M. Eminescu, *Opere XVI. Corespondență*, București, Editura Academiei Române, 1989, p. 32.5.

²³ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 287–288.

cu reproșul lașității sau al unei banale – fie cum o fi –, primiți asigurarea că mult, foarte mult timp și amarnic am luptat cu mine până am ajuns la hotărârea de a Vă scrie. Că Te iubesc, scumpă D-ră, permite-mi, prima și poate ultima dată această dulce expresie, desigur nu Ți-a scăpat atât de neiscusit am știut s-o ascund. Una numai vreau să adaug: că Te iubesc nespun, că Te ador, că D-ta ești viața mea și-mi ești totul. Ah, și aici îmi lipsesc cuvintele necesare; și pentru a nu Vă supăra, cum nu se cade, mă voi exprima scurt. De când Te-am văzut, mă cuprinse acel nespun, divin extatic sentiment de iubire căruia pe nevrute i-ai imprimat amprenta sfințeniei divine. Ai devenit idolul gândurilor, dorurilor și speranțelor mele – și cu întreaga pietate mă apropiu acum, sfielnic și ezitând și Te întreb, vrei D-ta să le îndeplinești, vrei să devii soția mea?

Ce ușor e de scris una ca aceasta!

Și totuși, mă cutremur la gândul de ce cumplite consecințe e ocazionată această unică întrebare. Fericirea unui om atârna de felul răspunsului ei și ai i: mâinile D-tale de a-l întemeia sau de a dărâma această fericire.

După ce veți fi terminat cetitul șirelor mele, veți ști dacă mai merită să predai scrisoarea aceasta la adresa sa; ea mai conține pe lângă cele comunicate acum D-tale, câteva mici amănunte cu privire la profesiunea mea, la situația mea socială.

Și acum nu vreau să Vă mai lungesc o lectură, pentru Dvs. poate penibilă și neplăcută, închei cu cea mai fierbinte rugămintă ca în obișnuita D-tale bunătate să mă ierți dacă prin scrisoarea mea te-am supărat sau jignit (pentru a ocoli o eventuală vorbărie neplăcută) rog a-mi remite răspunsul pe adresa soră-mea. De acest răspuns va atârna de bietul Ciprian mai are de însemnat ceva pe lumea aceasta.

Primește din nou asigurarea celei mai sincere iubiri, stime și devotament din partea preastimătorului amic,

Ciprian²⁴

Scrisoarea pe care o alătura la acest mesaj, în înțelegere cu Bertha, era adresată Adaminei Gorgon și reprezenta cererea în căsătorie. Bertha se găsea în cel mai greu moment din viața sa și predă mamei sale mesajul aceluia pe care îl iubea.

„Prea Stimată Doamnă,

Când veți citi aceste șire, D-șoara B[ertha] Vă va fi acum inițiat pe jumătate, spunându-vă despre ce e vorba. Ori cât de greu îmi vine Vă mărturisesc și D-voastre sti[mată] D[oam]nă, despre acestea, mi-e totuși mai ușor decât dac-ar fi să Vă spun în cuvinte! Mă tem de marea Dv[oastră] severitate, știu însă de altă parte, să respect și să consider judecata Dv[oastră] echitabilă și hotărârile Dv[oastră] inexorabile și

²⁴ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 429–432; *Puneți un pahar...*, p. 155–156. Fragmentar. Am transcris scrisoarea în traducerea lui Leca Morariu, mai aproape de originalul german, cum facem și cu textele următoare, însă fără să menținem toate formele de politețe: *Mata, Matala* și unele expresii, care mai atestă influența lui Aron Pumnul, cu ortografia sa.

sunt așa dar gata de orice. Vă cer mâna D[omni]șoarei Bertha. Ce bizar sună aceasta, încât poate vă provoacă un zâmbet de compătimire, dar unul D[umne]zeu știe cât de cinstită și ce curată mi-i intenția și numai umila mea poziție, nepotrivirea mea de calitatea mezaliantă și acel adânc abis care prin deosebirile noastre de religie și de naționalitate se deschide între mine și D[șoa]ra B[ertha].

Dar și Dv[oastră] st[imată] D[oam]nă veți fi știind și veți ști să apreciați cum se comportă iubirea unui tânăr, care stă să-și lege viața, existența, fericirea, prea scumpei sale adorate și să-i aparțină până la moarte în cel mai profund devotament și în credința mereu înflorită de sacrificii. O! nu-l ignorați acest adevărat și sfânt sentiment – sentimentul meu! E pentru copilul D[umnea]voastră.

Nu mi-e iertat să Vă rețin mai mult.

Divergențele noastre confesionale și naționale sunt atât de puternice, încât cu adevărat ar suna a nebunie să te atașezi unei idei care în împrejurări normale, niciodată n-ar putea fi realizată. Mă încred, stimată D[oam]nă – pentru a o repeta, generozității D[umnea]voastre și opiniei D[umnea]v[oastră] echitabile și de necontestat. Ca să previn chiar de pe acum verdictul acestei opinii și că nu mi le-am mai tănuțit intențiile mele și că ținta finală n-am mai amânat-o pe mai târziu, pentru aceasta mă determină un moment decisiv în alegerea profesiei mele pe viață. Sunt tocmai în situația de a accepta o bursă pentru continuarea instrucției în muzică și pentru a mă lega astfel pe totdeauna de starea preoțească și de țărișoara mea. Ce-i drept în cazul acesta starea preoțească în sensul meu e cu totul alta decât cea a lui Bacinschi, fiindcă pe mine mă așteaptă, după o scurtă cooperatură, perspectiva unui loc de profesor de muzică la Seminarul din Cernăuți. Cu toate acestea voi ști, dacă va fi nevoie, să mi-o fac și petrecerea la țară pe cât se poate de suportabilă – ați trăit doar și D[umnea]voastră mult timp la țară și va atârna cu totul de D[omni]șoa]ra B[ertha] ca să rămână la țară sau să se stabilească într-un oraș. De credința ei religioasă sau de sentimentul ei național nu se va atinge nimenea nici cu o iotă. Amândouă mi-au fost și-mi vor rămânea totdeauna sfinte. Morala ei va fi morala mea, strădania ei pentru progresul națiunii germane va fi și a mea.

D[umnea]v[oastră] st[imată] D[oam]nă și D[omni]șoa]ra B[ertha] aveți acum în mâini soarta mea. Decideți asupra-i cât se poate de obiectiv și de cruțător. De D[umnea]voastre va atârna ori de rămân în Bucovina și, alături de cea mai scumpă ființă, pe care o iubesc și o ador cu toată tăria sufletului meu, îmi întemeiez un cămin, – sau, gonit în lume, rătăcind până la capătul meu în durere și dor, mă voi stinge cu amintirea celui mai frumos vis al tinereții mele.

Scuzați st[imată] D[oam]nă cutezanța mea cu care v-am inoportunat. N-am putut altfel și pentru a-mi descărca sufletul a trebuit să procedez în acest fel. Sunt eu vinovat c-o iubesc atât de nemărginit pe fiica D[umnea]voastre? Am însă pe de altă parte hotărâta voință acestei scumpe fiice viața cât se poate de plăcută și pentru aceasta luptă toată voința și toată puterea omenească. În ce măsură mă simt a o realiza această dorință, rămâne ca să decideți D[umnea]v[oastră] st[imată] D[oam]nă. Comunicați-mi fără înconjur binevoitorul D[umnea]v[oastră] răspuns și

primiți expresia celei mai profunde stime a mea, cu care am onoarea de a semna al D[umnea]voastre devotat,

Cyprian²⁵

Scrisoarea către Bertha și către Adamina, mama sa, sunt în realitate două mesaje solemne ale iubirii sale, în elaborarea cărora pune cea mai mare grijă. Se vede și din originalul german, cu multe ștersături, cuvinte tăiate și înlocuite cu altele, care i se păreau mai nimerite pentru mesajele sale. Foarte importantă în cele două mesaje este grija cu care Ciprian Porumbescu caută să ocolească chestiunea confesională iar în cea către Adamina introduce în discuție și problema progresului națiunii germane.

Situația limită în care se găsea Ciprian Porumbescu ne amintește de cea a lui Eminescu, când îl informa pe T. Maiorescu despre căsătoria sa cu Veronica Micle. Două mari personalități stau în fața unor „judecători” din anturajul lor, nu are însemnătate rangul lor, să hotărască asupra drumului pe care să-l urmeze în viață. Important este numai verdictul care se da într-o parte și în alta și argumentele care se invocă în motivarea lui.

Adamina Gorgon, mama Berthei, răspunde la cererea în căsătorie a lui Ciprian Porumbescu în 26 noiembrie 1880:

„Iubite Ciprian,

Așa dar totuși,

Doamne, Dumnezeule, de ce mai vine și asta peste noi, ca să trebui de a-ți produce durere, d-tale pe care-l stimăm și iubim – dar nu se poate altfel.

E în contra tuturor principiilor noastre; nu-l putem da pe copilul nostru unui preot greco-oriental; pentru că știm că d-ta ar trebui să reneghi ceea ce avem mai sfânt.

Și dacă ți-ai alege alt drum i-ai produce mâhnire tatălui d-tale și mecenatului d-tale, Episcopului, care te agreează în chip atât de călduros. De aceea s-a și hotărât repede, aruncă-te în brațele celei de-a doua iubite a d-tale și caută consolarea în muzică. Ori ce altă carieră în viață nu e de d-ta.

Am prevăzut totul și m-am străduit să te lămuresc, dar, precum văd, d-ta nu m-ai înțeles.

Nu ne urgesi din cauza aceasta. Poți să mă crezi, ne vine destul de greu și cu drag te-am fi primit ca fiu, dar poziția soțului meu n-o îngăduie.

Am chibzuit toată ziua cântărind totul, dar nu se poate. Nimic contra persoanei d-tale, ci numai abisul care – ceea ce vei recunoaște și d-ta – ne desparte și nu vedem nici o punte peste care am putea trece.

Fă-ți datoria, gândește-te la noi fără de înverșunare și fii totdeauna asigurat de amicitia noastră.

²⁵ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 433–438; *Puneți un pahar...*, p. 156–157. Selectiv.

Ca amintire, Bertha îți transmite deci chipul ei, cu cele mai bune urări întru prosperitatea d-tale.

Dumnezeu cu D-ta

Ilișești la 26/11 1880²⁶

Maternala d-tale amică
Adamina Gorgon

Maiorescu invoca drept argument împotriva căsătoriei lui Eminescu cu Veronica Micle, relațiile acesteia cu I. L. Caragiale, ceea ce era adevărat. Se ascundea însă în spatele acestei motivări, antipatia criticului pentru Veronica Micle, care apărură, ca martoră, în procesul său de imoralitate de la Școala Centrală de Fete din Iași, din 1864²⁷.

Adamina Gorgon invocă alte argumente împotriva căsătoriei lui Ciprian Porumbescu cu fiica sa, care se mărginesc la problema confesională. Ignora însă faptul că și mama lui Ciprian Porumbescu era de origine germană și se căsătorise cu un „popă greco-oriental”. De altfel, Mihail Klodniczki, fratele mamei compozitorului, era, cum am mai arătat, cea mai apropiată persoană a lui Ciprian Porumbescu în timpul studiilor la Cernăuți.

Veronica Micle își explica atitudinea sa rezervată față de Eminescu în scrisoarea, în franceză, din 27 octombrie 1877, în care îl încredința de marea sa iubire, însă nu putea merge mai departe fiind legată în căsătorie prin jurământ și avea și alte motive să-l respecte până la capăt („cette liaison que je la soutienne jusq'á la fin”)²⁸. Bertha apelează la Lola Lichtenberger, sora sa, să-i transmită celui pe care îl iubea mesajul său. Era îngărdită și ea de viața de familie.

„Scumpa mea soră,

Prin ultimele tale rânduri mi-ai răscolit din nou toată durerea și mi-ai produs o stare de enervare mare, dar nu-ți fac pentru aceasta reproșuri, dragă surioară. Cred doar mereu în prietenia ta nealterată, pe care nu voi putea să ți-o răsplătesc niciodată. Tu ai făcut atâtea pentru mine deja! Cât de amar trebuie să fie pentru tine ca să mijlocești între noi și, totuși, eu trebuie să mă adresez întotdeauna ție.

Cât sunt de furioasă că viața îmi pretinde ca eu să nu pot fi față în față cu acela căruia i-aș spune numai adevărul toată viața mea! Oh, ia, scumpă surioară, încă o dată povara asupra ta, scrie încă o dată în locul meu, tu ești mai calmă, mai înțelegătoare, tu vei găsi cuvinte care nu rănesc. Am vrut să-i scriu eu însămi, dar

²⁶ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 329–331. D. Vatamaniuc, „*Jurnalul*” lui Ciprian Porumbescu, în „*Analele Bucovinei*”, anul V, 1998, nr. 2, p. 412. *Puneți un pahar...*, p. 158–159. Omite din scrisoare partea în care se arată că Bertha îi trimitea fotografia sa, care îl va însoți pe Ciprian Porumbescu până la sfârșitul vieții sale.

²⁷ E. Lovinescu, *Titu Maiorescu I (1840–1876)*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1940, p. 135–146.

²⁸ M. Eminescu, *Opere XVI. Corespondența*, București, Editura Academiei Române, 1989, p. 617.

sunt prea enervată, vreau să procedez în liniște și s-ar putea să provoc numai furtună.

Scrie-i lui Cyprian că nu stă în puterea mea să-l fac fericit, că eu, totuși, nu sunt singură, că am obligațiuni pe care mi le-a impus viața și pe care să le scutur de pe mine îmi lipsește curajul. Purtarea mea față de el n-a fost minciună, mi-a fost drag chiar de la început, când l-am văzut și totuși am știut-o chiar și atunci că niciodată n-o să-mi ating ținta speranțelor mele; chiar și atunci am plâns, multe lacrimi, – și o iubire pe care o porți atât de mult timp în inimă nu e minciună și ea durează veșnic. Cum voi înceta să-l iubesc? El va rămâne totdeauna reazimul meu. Dar a lui nu pot deveni! Dacă mi-o va cere soarta, dacă mi-ar cere părinții, mă voi și mărita. Dar atunci el să știe că nu iubirea mă va fi îndemnat la asta, ci gratitudinea și obligația față de părinții mei și aceasta îmi va da puterea să rămân credincioasă hotărârii mele. El să se împace cu acest gând, să nu fie slab acolo unde o fată are tăria necesară. Să se judece cât de mulți, cât de mulți inși trebuie să îndure această aprigă soartă și să nu se gândească la mine cu amărăciune și cu mânie. Îmi fac dar cu aceasta cea mai mare durere. Iubirea mea pentru dânsul mi-i atât de sfântă ca și credința mea religioasă și dânsul n-o fi vrând ca prin mânia sa să-i răpească pecetea sfințeniei.

Îi zic adio! Dacă mai apoi mi se va apropia ca amic, atunci vreau să-i fiu veșnic recunoscătoare pentru aceasta, și precum îi sunt astăzi pentru iubirea lui, care mi-a a dus atât de multă durere, dar m-a făcut să cunosc și întreaga fericire. Sunt mândră de iubirea mea și a sa!” („Ich bin stolz auf meine und seine Liebe!”)²⁹.

Scrisoarea este o confesiune a unei iubiri ce nu poate fi pusă la îndoială. Vine să înlăture definitiv atitudinea rezervată a unor exegeți cu privire la iubirea Berthei pentru Ciprian. Este numai un prim document pe care îl invocăm în apărarea ei.

Veronica Micle și Bertha Gorgon, în condiții sociale diferite, însă la distanță de numai câțiva ani, invocă aceleași argumente în apărarea iubirii lor și vorbesc în același limbaj, cea din urmă îngrădită și prin tradițiile de familie și confesiunea religioasă.

Ciprian Porumbescu pleacă pentru a doua oară la Viena pentru studii muzicale. Își continuă însemnările în *Tagebuch* cu descrierea călătoriei cu trenul, din Bucovina până la Viena. Pleacă în 20 februarie și sosește în 23 februarie 1881. Descrierea Poloniei cu orașele Lwow și Cracovia, pe care le vizitează, este remarcabilă prin observația critică, prin înfățișarea lor precum și peisajul șocant. Confidentul său, în țară, rămâne mai departe, Mărioara, sora sa, căreia îi relatează despre gazdele sale, vechile și noile cunoștințe și mai ales spectacolele teatrale și muzicale pe care le frecventează. Mărioara, la rândul ei, îl informează despre familia pastorului evanghelic și nu uită să amintească și de Bertha, pe care familia o trimite la Rădăuți, departe de Iliești, să zădărnicească și eventuala corespondență.

²⁹ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 64–65; *Puneți un pahar...*, p. 157–158.

„Intenția familiei – notează în 7 martie 1881 – să ne țină, cu forța, departe de casa lor, zădărniciind, astfel, o viitoare căsătorie cu scumpa mea ființă”³⁰.

Träugott Gorgon, pastorul evanghelic din Ilișești, ținea cu parohia sa de Decanatul Rădăuți, reprezentat de Eduard Kerk între 1862 și 1896, căruia îi urmează Martin Decker apoi Hans Rein, până în 1940³¹.

Ciprian Porumbescu este însoțit și la Viena de Bertha, departe de Stupca și Ilișești și fotografia pe care i-o trimite, odată cu refuzul mamei sale la cererea în căsătorie, suplinea realitatea. Transcriem, în traducere românească, una dintre însemnările din *Tagebuch*:

„Joi 10 [martie 1881]. Am visat-o toată noaptea pe scumpa mea adorată. Am sărutat-o așa de drăgăstos; dânsa m-a ținut îmbrățișat cu atâta căldură și era atât de adorabilă, de frumoasă. Când m-am trezit, îmi fu atât de jale, de greu și totuși atât de dulce. Mă gândeam numai la ea, la dânsa, scumpa mea, care petrece departe de mine și D[umne]zeu știe, poate nici nu se gândește la mine. În elan nestăpânit i-am luat portretul și-l apăsai pe inima mea sfâșiată, strângându-l de nenumărate ori. Ah, cruntă durere când mă gândesc la viitorul meu, care fără de scumpa ființă, mi se spulberă în neant. De câte ori am visat pe scumpa mea copilă mi-a fost totdeauna dat, ca a doua zi să întâmpin o bucurie. Sunt curios ce bucurie voi întâmpina astăzi”³².

Vestea bună se adevări și primi vești de acasă.

Ciprian Porumbescu considera nimerit, în marea sa iubire pentru Bertha, să-i trimită un mesaj, chiar dacă era la Viena, departe de ea. Se apropia ziua de naștere a Berthei, 17 martie, și se hotărî să-i pregătească un *Album*, în condiții cât mai frumoase cu putință. Un *Album*, cu multe poezii, îi trimise și Eminescu Mitei Kremnitz la ziua ei de naștere, recuperat mai târziu³³. Ciprian Porumbescu notează în *Tagebuch*, în 15 martie 1881, că își amăneta pantalonii și „lanțul”, probabil de la ceasornic, ca să poată ridica *Albumul* de la legătorul de carte. Aprecia că era „foarte frumos, în special monograma e minunat executată și se reliefează bine pe fondul roșu-bordeaux”³⁴. Din însemnarea din aceeași zi aflăm că îl expediase după masă, prin poștă, la Rădăuți, unde credea că se află Bertha, departe de supravegherea părinților. Era încredințat că darul său nu cădea pe mâna acestora, să provoace un mare scandal și să-l restituie sau mai curând să-l arunce în foc.

Ciprian Porumbescu însoțește *Albumul*, „cadoul” său, cum îi spune el, și cu o scrisoare, din care se vede că nu pierduse speranța să depășească piedicile care stăteau în calea căsătoriei lor.

³⁰ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 406; *Puneți un pahar...*, p. 146.

³¹ Franz Wiszniowski, *Radautz, die deutsche Stadt des Buchenlandes*, [Waiblingen], 1966, p. 110–111.

³² *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 465–466; *Puneți un pahar...*, p. 150–151.

³³ M. Eminescu, *op. cit.*, p. 807.

³⁴ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 444.

„Prea Scumpă Domnișoară,

O să mă scuzi că Vă mai plictisesc, închipuieste-ți c-am fi încă în buna vreme de demult, când mai puteam sta față-n față atât de senini. Și dacă ții la mine cât de cât, vei primi cele anexate ca semn al celui mai profund devotament ce ți-l păstrez –, drept umili interpreți al celor mai calde urări de fericire la scumpa sărbătorire a zilei de naștere.

Și oare căile noastre urmează să se despartă?!...

Ale mele sunt posomorâte și fără de consolare; și doar numai gândul la d-Ta de mai străluce ca scânteie de lumină în sumbra mea existență. Ci totuși eu mi-am împlântat în calea mea steagul speranței și dacă Cel-de-Sus nu mă părăsește, s-ar putea ca totul să se îndrepte înspre bine. Urmează-ți ținta fără greș și fără de grija mea. Dacă însă cândva ar interveni o zodie mai fericită pentru noi, nu mă îndoiesc că nu vei ezita să faci ceea ce inima și mintea reclamă ca fapta cea mai cuminte.

O, de mi-ar fi permis să-ți scriu cât mai mult, – dar și așa mă tem c-am mer prea departe și fiindcă nu pot ști cine, afară de D-ta își va mai arunca ochii în scrisoarea mea, trebuie să închei doar cu o rugămintă. Dacă mai ești la Rădăuți și dacă în general ți-e posibil să-mi scrii. *Cea mai strictă, mai sfântă discreție* să nu sustragă scrisoarea de la privirea *oricăruia*. Din gura, din mâna D-tale să aud părerea despre soarta mea. Propriul, liberul D-tale verdict să mă decidă ce am de așteptat, ce am de sperat.

Cyprian

Mai mult nu pot scrie. Fă D-ta ce crezi că-i mai bine.

Te rog din nou s-o accepți insistența mea cu obișnuita bunăvoință și indulgență.

Semnez cu adevărat și sincer devotament

al d-Tale infinit iubitor

Cyprian.

P. S. De-o fi să ai neplăceri pentru cadou, distruge-l”³⁵.

După ce trimise „cadoul” însoțit de noul său mesaj de iubire, nota în *Tagebuch*, în 17 martie 1881:

„Joi, 17 [martie 1881]. Astăzi e ziua de naștere a iubitei. Primul gând îmi fu la ea. Cu lacrimi îi trimisei în gând cele mai bune urări. Dumnezeu s-o binecuvânte! Dumnezeu s-o țină de mulți, mulți ani în fericire și mulțumire.”³⁶.

Leca Morariu ne dă câteva informații în *Tagebuch* despre *Albumul* lui Ciprian Porumbescu, pe care îl caracterizează „superb exemplar de caligrafie ornamentală”. *Albumul* cuprindea două lucrări ale compozitorului, *Nocturna Bertha* și *Ich liebe Dich*, pe text de Hermann Ling, fără informații despre autor. Hermann Ling (1820–1905), cu o bogată activitate poetică, publică și o epopee,

³⁵ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 440–443; *Puneți un pahar ...*, p. 154–155.

³⁶ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 446–447; *Puneți un pahar ...*, p. 160.

Die Völkerwanderung („Migrațiunea popoarelor”), „un eșec total”³⁷. Leca Morariu arată că *Albumul* se deschidea cu o dedicație care spunea foarte mult. O cităm în germană:

„Mein Sinnen und mein Streben
Gilt Dir bis in den Tod...
Du bist mir Welt und Leben
Noch mehr... Du bist mir Gott”³⁸.

Leca Morariu găsea dedicația „idolatră”.

Versul final, în care iubita este identificată cu Dumnezeu, ne amintește de un erou al lui Eminescu din *Sărmanul DiŃonis*, care și-a închipuit, cum se știe, că putea fi Dumnezeu.

Ciprian Porumbescu nu putu evita nenorocirea de care se temea. În 17 martie 1881, când își făcea însemnarea la ziua de naștere a Berthei, i se trimite de acasă vestea că aceasta nu se mai afla la Rădăuți, unde trimise *Albumul*, ci se întoarse acasă, la Ilișești. O nenorocire mai mare nici că se putea, cum notează în *Tagebuch*: „Doamne, Dumnezeule, ce s-o întâmpla cu bietul meu cadou de aniversare? Într-ale cui mâini va încăpea acum?! La urmă dau bătrânii peste el și atunci vai și amar! În ce încurcătură am băgat-o pe biata fată. Ei, acum totul s-a sfârșit – sigur că ei o să-mi înapoieze pachetul, cu un rămas bun pe vecie! Voiam dintr-un întâi să-i telegrafiez lui Michel, ca să nu trimită coletul la Ilișești; apoi m-am răzgândit, pentru că nu pot ști ce atitudine își ia Michel față de mine. Nu. Afurisită treabă. Dar acum și așa toate îmi sunt egale. De omorât doar nu m-or omorî! Și mai rău decât am brodit-o pân-acum, nu se poate. Sunt oameni pe lume făcuți numai să aibă cât mai multe ghinioane și necazuri”³⁹.

Albumul ajunsese la Ilișești în mâinile părinților Berthei, mărturie că între Ciprian Porumbescu și fiica lor continuau relațiile, deși fuseseră interzise. Nu avem informații asupra impresiei pe care o face *Albumul* în casa pastorului evanghelic din Ilișești. Știm însă, din informații de mai târziu, că ajunsese în păstrarea Berthei, cu alte mesaje muzicale ale compozitorului pe care le adresează în marea sa iubire.

Ciprian Porumbescu este numit profesor de muzică la Brașov, în urma demersurilor sale despre care avem în *Tagebuch* mai multe documente. Funcționează aici între noiembrie 1881 și noiembrie 1882. Biografia săi se ocupă pe larg de perioada brașoveană și s-ar părea că nu mai este nimic de adăugat⁴⁰. Marea sa iubire pentru Bertha continua și ar fi de cercetat în ce măsură se reflectă – sau nu – prezența ei în lucrările muzicale, ca în cele de mai înainte. Ciprian Porumbescu întreține corespondență cu Bertha, din care se vede că nu pierduse

³⁷ Fritz Martini, *Istoria literaturii germane. De la începuturi până în prezent*. În românește de Eugen Filotti și Adriana Hass, cuvânt înainte de Liviu Rusu, cu un studiu critic de Tudor Olteanu. București, Editura Univers, 1968, p. 374.

³⁸ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 64; Leca Morariu, *op. cit.*, p. 453.

³⁹ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 448–449; *Puneți un pahar...*, p. 160.

⁴⁰ Nina Cionca, *op. cit.*, p. 34–40.

speranța în căsătoria lor. O scrisoare către Măriuca, din 14 septembrie 1882, este mai mult decât revelatoare. Ciprian introduce în scrisoarea sa fragmente din cea pe care o adresează Berthei și fragmentele nu sunt selectate întâmplător.

„Îmi era în ziua aceea sufletul atât de solemn, de sărbătoresc, elevat și totuși atât de vesel și voios – o visasem pe scumpa copilă și mă decisei să-i scriu. Inima-mi era atât de plină și eu îi scrisesei atât de cald, de plin de iubire, între altele:

«Ne-am jurat iubire eternă și fiincă soarta ne desparte atât de hain, iubirea noastră a rămas cu atât mai adâncă, crescând până la un tăcut și tănuuit și cu atât mai dulce dor». «Ne iubim doar atât de profund, de sfânt și sângerăm într-o așa de adâncă și nespūsă durere din cauza iubirii noastre! Să te mai miri că-n disperare încerc să-ți scriu?»

Într-un alt pasaj: «Ne aparținem doar unul altuia și nici o putere a pământului să nu ne despartă; și chiar dacă nu te pot nicipând numi soția mea, totuși rămân Bertha unică, scumpă, adorată și nici o femeie alta să nu-mi profaneze sfânta mea iubire!»

Pe la finea scrisorii: «I-am scris lui Michel atât de călduros și l-am rugat atât de insistent să se intereseze de cauza noastră; dânsul nici nu mi-a răspuns. Ce vreau eu? Nu cer doar să-ți schimbi credința – aceasta nici nu e necesar pentru căsătoria noastră – putem contracta o căsătorie mixtă ș. a. m. d.»

Cred în Dumnezeu și-n iubirea noastră și totul *trebuie* să se schimbe-n bine»⁴¹.

Scrisoarea vine să confirme ceea ce bănuiam de mai înainte, și anume că Ciprian și Bertha făcuseră un legământ în iubirea lor și numai împrejurările potrivnice îi mai puteau împiedica în realizarea speranțelor lor. Din *Tagebuch* se vede că Bertha întreține corespondență cu Ciprian, însă stăruie să nu facă aluzie la căsătorie. Din *Tagebuch* se vede, pe de altă parte, că trimite o scrisoare părinților Berthei, iar alta, de care vorbește aici, o expedie lui Michel, la Rădăuți, cu cuvânt greu în familia pastorului. Situația Berthei se agravă și măsurile plănuite de mai înainte fură puse în aplicare.

Pastorul evanghelic și soția sa o trimit pe Bertha în exil, cum făcuse și Iraclie Porumbescu cu Ciprian, mai înainte, când îl expedie la Viena sub pretextul continuării pregătirii muzicale. Exilul pentru Bertha fu ales în Anglia, la celălalt capăt al Europei.

O însemnare din *Tagebuch*, din 31 septembrie 1879, oferă informații mai mult decât utile: „Bătrânii [părinții Berthei] au plecat – se arată aici – cu ginerele din Anglia – Grünwald, care a venit în vizită la Rădăuți»⁴². Se vede de aici că Gorgonii aveau rude în comunitatea germană din Rădăuți. Aflăm, pe de altă parte, că aveau un ginere în Anglia. Aici va sta Bertha, la sora sa, în exilul din Anglia.

⁴¹ *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 594–595; *Puneți un pahar...*, p. 215–216. Traducerea se îndepărtează de originalul german.

⁴² *Tagebuch. Ciprian*, II, p. 43.

Ciprian Porumbescu pleacă în Italia, în noiembrie 1882, să-și caute de sănătate și rămâne aici până în februarie 1883⁴³. Corespondența sa este revelatoare ca și cea trimisă din Viena și de la Brașov, prin descrierea peisajului, a monumentelor și a oamenilor, cu o mare bogăție de informații și culoare, care atestă artistul.

Ciprian Porumbescu putea continua corespondența cu Bertha și în exilul acesteia din Anglia, unde este trimisă, după câte aflăm dintr-o însemnare din *Tagebuch* în decembrie 1882⁴⁴. Nu avem deocamdată documente – sau nu le cunoaștem – să susținem sau să infirmăm acest lucru. Ne întâlnim cu numele ei înscrisorile pe care le trimite Ciprian Porumbescu din Italia și în cele pe care le primește de acasă, precum și în *Tagebuch*, jurnalul său, comparabil cu cel al lui T. Maiorescu în cunoașterea vieții și operei muzicianului bucovinean.

Ciprian Porumbescu se întristează că Iraclie Porumbescu, tatăl său, continua să-i facă reproșuri privind legăturile sale cu Gorgonii – cu alte cuvinte cu Bertha – care nu foloseau la nimic⁴⁵. Bertha era singurul său păzitor și în Italia și termenul său de comparație când cunoaște. Persoana mai apropiată prin intermediul căreia lua cunoștință de Bertha era Lola – prietena apropiată a Mărioarei –, sora sa. Lola îi trimite o scrisoare tristă la plecarea Berthei în exilul din Anglia, tot ea este prezentă la Stupca, în familia lui Iraclie Porumbescu, și tot ea îi expediază pachetele în Italia⁴⁶. Ciprian Porumbescu merge la grădinar în ajun de Crăciun și îi trimite Lolei flori din Italia⁴⁷.

Ciprian Porumbescu ține ca la masa din familie în Ajunul Crăciunului să fie și el prezent prin scrisoarea pe care o trimitea și nu putea lipsi nici Bertha de la această reuniune de sărbătoare: „Puneți această scrisoare pe masă, undeva, și, în fața ei, puneți o plăcintuță, așa ca și cum aș fi și eu de față și, când veți ciocni paharele, puneți un pahar de vin și pentru mine și ciocniți și cu mine; iar Marica să ia o porție dublă de grâu fiert, una pentru ea și una pentru mine. Și dacă Lola va fi acolo, ea trebuie să bea un pahar plin cu bere în sănătatea Berthei, până la fund”⁴⁸.

Ciprian Porumbescu găsea o cale să fie în familie împreună cu Bertha – el din Italia, ea din exilul în Anglia – la masa din Ajunul Crăciunului, o sărbătoare aparte în satele bucovinene.

Întâlnim în *Tagebuch* mai multe însemnări din care aflăm că Ciprian Porumbescu vinde din lucrările sale lui Gebauer, pe care îl întâlnește în Italia. Este nemulțumit, cum arată în însemnarea din 28 ianuarie 1883, de plata prea mică pe care o primește⁴⁹. Constantin Gebauer se ocupa cu organizarea spectacolelor

⁴³ Nina Cionca, *op. cit.*, p. 40–46.

⁴⁴ *Puneți un pahar...*, p. 258.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 271.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 258, 301, 308.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 275.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 295.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 315.

muzicale în București unde ținea și un magazin cu lucrări și instrumente muzicale⁵⁰. Veronica Micle îi solicită lui Eminescu, cu câteva luni mai înainte, să-i procure partituri muzicale și poetul le caută la magazinul lui Gebauer, cu care era, de altfel, în relații foarte bune⁵¹. Veronica Micle solicita partiturile pentru Valeria, fiica sa, care își făcea pregătirea muzicală și care a ajuns o bună interpretă. Ciprian Porumbescu nu spune ce lucrări muzicale vinde lui Gebauer, dar nu ar fi exclus ca ele să ajungă la fiica Veronicăi Micle și aceasta să le interpreteze în spectacolele sale pe scenele din străinătate.

Călătoria pământeană a lui Ciprian Porumbescu se sfârșește în iunie 1883, la numai 30 de ani. Bertha, în marea sa durere, îi trimite Mărioarei o scrisoare, testamentul marei sale iubiri:

„Scumpă Mărioară,

E greu să suportți nenorocirea care ne-a lovit. Eu sufăr nespuse de mult, a fost nimic tot ce am sperat în viață prin această nenorocire. Mi s-a luat tot ce am numit eu fericirea mea. Oh, cum îți mulțumesc din inimă pentru rândurile tale măgulitoare și pentru fotografia scumpului decedat! Vreau ca ele să-mi fie ancora, de care, sprijinindu-mă, să pot duce mai departe lupta vieții. Să-mi aducă mereu în fața ochilor singura mângâiere că o dragoste nobilă nu poate muri, trebuie să existe o revedere. Unde să mai găsească biata inimă, atunci, putere? Și eu vreau să mă agăț de acest gând, căci numai astfel pot suporta durerea. Mulțumește, dragă Mărioară, și iubitului tău tată, în numele meu, pentru mângâierea pe care am primit-o prin fapta lui plină de dragoste. Eu vreau doar să păstrez portretul lui și lucrarea lui din urmă, compozițiile sale ca pe niște lucruri scumpe.

De ce nu vrei să păstrezi portretul meu? Lasă-mă să găsesc și eu un loc în inima ta de soră, alături de dragostea ce-i aparține lui, și gândește-te la biata Bertha – portretul readuce doar imaginea copilului fericit, al cărui noroc s-a terminat așa de repede. Nu mai pot scrie. M-au părăsit puterile, nu pot să-mi plâng durerea, trebuie să mi-o stăpânesc incontinuu pentru a cruța pe biata mea soră bolnavă. Roagă-te la mormântul lui, dragă Mărioară, și pentru mine, ție ți-e dat să fii în preajma lui, ție ți-a fost permis să arăți scumpului decedat dragostea ta plină de sacrificii, oh, de ce n-am putut eu asta!

Încă o dată, primește mulțumirile mele pentru cele trimise. Continuă să-mi scrii, scumpă Mărioară, ajută-mă să suport cu ajutorul dragostei tale!

Ilkey, 20 sept. 1883⁵².

Nenorocita ta,
Bertha

⁵⁰ M. Eminescu, *Opere XIII. Publicistica*, București, Editura Academiei Române, 1985, p. 60.

⁵¹ *Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit. Corespondență inedită Mihai Eminescu – Veronica Micle*. Scrisori din arhiva familiei Graziella și Vasile Grigorcea. Ediție îngrijită, transcriere, note și prefață de Christina Zarifopol-Ilias, [Iași], Editura Polirom, 2000, p. 179, 217.

⁵² *Puneți un pahar...*, p. 318–319.

Marea iubire a Veronicăi Micle se sfârșea cu moartea lui Eminescu; marea iubire a Berthei Gorgon se sfârșea cu moartea lui Ciprian Porumbescu.

Cum nu mai avea nimic de așteptat de la viață, nedreaptă cu ea, Bertha se căsătorește cu Alfred von Rossignon, nobil, mai în vârstă decât ea, farmacist dintr-o familie franceză⁵³. Se stabilesc la Rădăuți, după 1900. Deschid aici o farmacie, pe care o vedem în reproduceri, dar despre care nu știm mare lucru. Au o fetiță pe care Bertha ține să o boteze cu numele surorii sale, încetată din viață, cum am văzut din *Tagebuch*, în aprilie 1879⁵⁴. Frecventează Școala germană din Rădăuți și își face pregătire muzicală. Alfred von Rossignon încetează din viață la Rădăuți și este înmormântat în cimitirul orășenesc. Bertha, cu fiica sa, pleacă în Germania, în 1940.

Cel dintâi cercetător care se ocupă de familia Gorgon, din Ilișești, și de viața Berthei și a familiei ei la Rădăuți este Leca Morariu, din păcate destul de târziu. Întreține corespondență cu câțiva intelectuali din Rădăuți și din împrejurimi, cărora le solicită informații. Cea mai bogată corespondență este cea pe care o schimbă cu Cornel Hahon, profesorul de latină de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți⁵⁵.

Personalitate cunoscută a învățământului liceal rădăuțean, Cornel Hahon (1883–1959) pregătea lucrări științifice în specialitatea sa – *Istoria grecilor – de la apariția lor până la căderea Corintului, Istoria Romei* –, de mare amploare, rămase în manuscrise. A scris un studiu, *Proiect pentru o reformă școlară*, a publicat manuale școlare – *Exerciții latine pentru clasa I a liceelor, Istoria literaturii latine* – și o antologie cu texte alese din Ovidiu⁵⁶. Corespondența lui Leca Morariu cu Cornel Hahon ridică probleme de interes cultural, însă și în privința vieții cotidiene rădăuțene.

Profesor la Universitatea din Cernăuți între cele două războaie mondiale, Leca Morariu se impune, cum se știe, prin cercetările sale în domeniul creației populare, prin studii consacrate unor scriitori – Mihai Eminescu și Ion Creangă – și ca întemeietor de publicații de prestigiu, pe care le duce cu el la Râmnicu-Vâlcea. Este uimitor cât de puține lucruri știa Leca Morariu despre familia Gorgon, din Ilișești, și despre familia Rossignon, din Rădăuți, în 1950–1960. Nimic nu ilustrează mai bine această situație decât scrisoarea pe care i-o adresează lui Cornel Hahon în 28 februarie 1954. Primele două pagini sunt ocupate cu un fragment (în germană) din scrisoarea Berthei către Ciprian Porumbescu, trimisă compozitorului prin intermediul Lolei Lichtenberger, pe care am reprodus-o integral mai sus și

⁵³ Ar fi de cercetat dacă nu face parte din această familie și poeta Ivonne Rossignon, născută în județul Romanași, în 1912, cu studii la Universitatea din Cluj (Emil Giurgiuică. *Poezii tineri ardeleni*. Antologie. București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1940, p. 193–202.)

⁵⁴ Vezi nota 5.

⁵⁵ Păstrăm în arhiva noastră 65 de scrisori de la Leca Morariu și Octavia, soția sa, adresate profesorului Cornel Hahon și Ștefaniei, soția sa, între 1942 și 1962. Scrisorile semnate de Leca Morariu și soția sa sunt trimise, cu câteva excepții, de la Râmnicu Vâlcea, unde se aflau în refugiu.

⁵⁶ V. Precop, *Profesorul Cornel Hahon*, în „Anuarul Liceului Teoretic «Eudoxiu Hurmuzachi» pe 1995–1996”, Suceava, Editura „Țara Fagilor”, 1996, p. 14–16.

care se încheie cu mesajul ei nedezmințit de iubire: „Ich bin stolz auf meine und seine Liebe”⁵⁷. Pornind de la acest text pe care-l găsea în *Tagebuch* însă îl plasa greșit, îi adresează lui Cornel Hahon întrebări în marea sa dorință să-și îmbogățească cunoștințele pe toate căile. „Așa – exclamă Leca Morariu. – L-a iubit Bertha Gorgon pe Ciprian Porumbescu! Onoare memoriei aceleia care a fost sărmana nefericită. Fericita Bertha Gorgon!

Veți înțelege deci d-voastră, de ce dorim – mai dorim să știm una alta despre biata viață a d-nei Rossignon, care a trăit până când – în Rădăuțiul d-voastră. În acest sens vă rog și pe d-voastră (cum l-am rugat și pe I. Vicoveanu de concurs și colaborare). Copiii din prima căsătorie a farmacistului Rossignon mai trăiesc? Iar Bertha încotro a emigrat? Cine ar mai putea ști ceva despre dânsa? Și chiar și despre familia pastorului (Immanuel ??) Gorgon, știm atât de puțin. Nici numele nu i-l știm! Câți copii a avut etc. etc. etc.

Rog deci să fiu iertat de îndrăzneală.”

Suntem la un deceniu după plecarea Berthei și a fiicei sale în Germania și nimeni nu-și mai aducea aminte de ea.

Cornel Hahon răspunde la întrebările lui Leca Morariu și acesta era mai mult decât încântat de cele ce putea afla. Mulțumea în scrisoarea datată: *Sâmb[ăta] Paști[lor]* și venea cu noi întrebări, la care aștepta răspuns. „Norocul d-tale, d-l Cornel – scrie Leca Morariu –, că nu te afli aici. Altfel, zău, ți-aș trage un pup, pentru atât de bogata informativă scrisoare despre Betha Gorgon! De la boieri! Ebentäl ar mai fi de cerut lămuriri și asupra sorioarelor lui Bertha, nici nu știm cum le-a chemat: Mina, Bertha, Minna, Mizzi (Melania), Lola, Johanna... Iar Pastorul *Trägolt* Gorgon (numele-i de botez *Trägott* i-l știm de la *alt bravos* informator al meu, M. Iliuț, abia de 2 săptămâni) se pare c-a mai avut și un băiat (?). De la D-l și D-na Ebentäl ar mai fi de scos (leichwise) și ceva fotografii de-ale *tuturor*. Și firește cât de multe *tradiții*; amintiri familiare. Ne mai lipsesc apoi date și asupra lui Lola Lichtenberger de la Ițcani. Dar Adamina Gorgon, preoteasa, ce fel de lighioaie a fost?”⁵⁸.

Cornel Hahon putea răspunde – dacă nu a și răspuns – la întrebarea lui Leca Morariu dacă în familia Gorgonilor se afla și un băiat. Frecventează Liceul German din Rădăuți, devenit, mai târziu, Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi”, doi elevi cu acest nume: Friedrich Emanuel Gorgon, născut la Ilișești în 1868, care își ia bacalaureatul în 1887, și Johan Benjamin Gorgon, născut în 1872, tot la Ilișești, care își ia bacalaureatul în 1890. Sunt frații Berthei, primul fiind și succesorul tatălui său la parohia evanghelică din Ilișești.

Bertha, arată, în scrisoarea către Mărioara, sora lui Ciprian Porumbescu, din septembrie 1883, cu care ne-am ocupat mai sus, că va păstra mesajele muzicale de

⁵⁷ Vezi nota 29. Traducerea românească: „Sunt mândră de iubirea mea și a lui.”

⁵⁸ Sublinierile în text. Informații dăm mai sus despre pastorul evanghelic din Ilișești și despre soția sa.

la el, ca cea mai scumpă comoară a sa⁵⁹. Vine la Rădăuți cu această comoară despre care știm încă puține lucruri.

Leca Morariu caută, după ce se informează de la corespondenții săi rădăuțeni, să stabilească legături directe cu Bertha și familia sa de la Rădăuți. Octavia Lupu Morariu, soția lui Leca Morariu, îi face o vizită la Rădăuți, când se întoarce de la Viena, fiind laureată a Concertului internațional de vioară și canto, în 1932. Este primită cu amabilitate și aceasta îi interpretează *Du bist wie eine Blume*, care făcu asupra Berthei o impresie profundă, această mărturisind cu lacrimi în ochi: „Ja! Ich habe es auch einmal gesungen!” (Da! Și eu am cântat odată⁶⁰).

Nu se vede din această relatare dacă a întreprins demersuri să obțină din partiturile muzicale ale lui Ciprian Porumbescu sau dacă, acestea fiind făcute, au fost încununat de succes. Mai târziu, în 1936, Victor Morariu obține de la Bertha, nu știm prin ce mijloace, partiturile pentru *Nocturna Bertha*, *Resignation* și *Zwechbüchchen den Bergh*. Partitura lucrării din urmă o donează Muzeului „Porumbescu” din Suceava, în 1938⁶¹. Ar fi interesant de aflat unde se afla *Albumul* pe care îl donează Ciprian Porumbescu Berthei la ziua ei de naștere, în 1881. Bertha mai deținea de la Ciprian Porumbescu, desigur și alte mesaje adresate ei în marea sa iubire.

Investigațiile în curs de desfășurare, întreprinse de instituția noastră, îmbogățesc informația, dar ele nu sunt încă la înălțimea așteptărilor.

Leca Morariu, cu cultură germană și pregătire muzicală, nu avea aplecare pentru marile construcții, asemeni lui D. Caracostea, D. Popovici ori G. Călinescu, contemporanii săi, profesori de literatură română la cele trei Universități din țară – București, Iași și Cluj. Era însă neîntrecut, asemeni lui G. Bogdan-Duică, celălalt profesor de la Universitatea din Cluj, în investigarea informației de amănunt și spiritul polemic. Monografia sa consacrată lui Eminescu, se oprește, undeva pe la început. Deținător al jurnalului lui Ciprian Porumbescu, *Tagebuch*, în transcrierea sa și informațiile din corespondența cu intelectualii din Rădăuți și din alte localități, îi îngăduie să realizeze marea sa monografie *Iraclie și Ciprian Porumbescu*, din care s-a tipărit, din păcate, numai primul volum, în 1986, și au rămas în manuscrise alte patru⁶².

Viața Berthei Gorgon, dintr-un sat din Bucovina, se aseamănă cu cea a Veronicăi Micle, de undeva din Transilvania. Se căsătorește și ea, cu un om, cu poziție socială aparte, mult mai în vârstă decât ea, fără afecțiune sufletească și se

⁵⁹ Petru Bejinariu, Luca Bejenaru, Ștefan Botezat, Viorica Goreac, Marian Olaru, *Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” Rădăuți. Compendiu istoriografic 1872–1997*, Iași, Editura „Bucovina”, 1997, p. 113–115.

⁶⁰ Leca Morariu, *op. cit.*, p. 465.

⁶¹ *Ibidem*, p. 441–442, 451, 456. Se reproduc și partiturile muzicale.

⁶² În *Notă asupra ediției* la volumul *Iraclie și Ciprian Porumbescu* (vezi nota 1) se arată că monografia cuprinde vol. I, 312 p., vol. II, 260 p., vol. III, 338 p., vol. IV, 390 p. Se alătură încă 500 p. comentarii și note.

supune cu resemnare îndatoririlor de familie, convenționale. Nimeni nu bănuia drama sa morală. Numai scrisorile, câte au ajuns până la noi, o mărturisesc cutremurătoare. Avea credința – o mare credință – că speranțele neîmplinite din tinerețe se vor îndeplini dincolo de hotarele acestei lumi și pentru ea mai înțelegătoare și mai dreaptă. Marea iubire a Veronicăi Micle îi inspiră lui Eminescu mesajele sale lirice nemuritoare; marea iubire a Berthei Gorgon îi inspiră lui Ciprian Porumbescu mesajele sale muzicale care aveau să dăinuie peste veacuri.

CIPRIAN PORUMBESCU

DORU POPOVICI

Născut la 2 octombrie 1853, în comuna Șipotele Sucevei, și decedat la 25 mai 1883, în comuna Stupca, județul Suceava, compozitorul Ciprian Porumbescu poate fi socotit un reprezentativ exponent al romantismului muzical românesc. A studiat în ambianța plină de noblete artistică a lui Carol Miculi, compozitor și pianist, mult apreciat de Chopin. S-a perfecționat la Viena, în cadrul vestitei instituții „Konservatorium für Musik und darstellende Kunst”, avându-i ca îndrumători, printre alții, pe genialul Anton Bruckner. A mai urmat cursurile de filozofie ale facultăților din capitala Imperiului Austro-Ungar și din Cernăuți. În pofida puținilor ani cât a viețuit, Ciprian Porumbescu a compus multe lucrări, în special vocale și, în acest sens, vom reliefa melodioasele coruri: *Tabăra română*, *Patria română*, *Cântecul gîntei latine*, *Serenada*, *Cântecul tricolorului*, *Pe-al nostru steag*, *Frunză verde*, *foi de albă*. O mențiune specială pentru cantata *Altarul Mănăstirii Putna*, pe versuri de Vasile Alecsandri, care poate fi socotită una dintre primele lucrări corale de ample proporții din arta noastră sonoră. Dintre creațiile lui de cult, evidențiem valoroasele lucrări *Lăudați pre Domnul*, *Priceasnă de Paști*, *Axion de Rusalii*, la care se pot adăuga și unele piese pentru voce și pian. Spiritul doinei poate fi întâlnit în mai multe piese vocale concepute de Ciprian Porumbescu. În cartea mea – *Muzica corală românească* – am consemnat următoarele: „Ciprian Porumbescu s-a făcut cunoscut la vremea lui, mai ales prin corurile concepute pentru voci bărbătești, îndemnat poate și de faptul că, în acel timp, existau reușite formații vocale de acest gen, în special cele studentești. Un cântec nostalgic, delicat și expresiv este piesa *La un nor*, pe versuri de Dimitrie Bolintineanu, un lied bipartit, cu elemente folclorice, transfigurate. Textul, cu un caracter elegiac, exprimă dorința de eliberare de sub jugul imperialismului austro-ungar: «Nor ce treci făr'de simțire,/Eu ca tine sunt străin,/Tu verși ploaie și mugire,/Eu vărs lacrimi și suspin./Tu dorești întinsa mare,/Dintre care te-ai născut,/Eu suspin cu nerăbdare/ După țara ce-am pierdut.»”

O mare și binemeritată popularitate i-a adus cântecul *Întâi Mai*, pe versuri de Maria Răneș, o plastică și sugestivă exprimare a dragostei de natură, a muncii, a triumfului libertății pe pământ. Talentul său de excelent melodist, calitate esențială a compozitorului, se impune în mod deosebit și atrage atenția, chiar de la primul contact între muzică și auditor.

Elegii realizate cu plăcute sonorități armonice și modulații pregnante sunt cântecele *Lacrimă*, *Noapte consolatoare*, *Romanță*, puternic contrastante față de piesele pline de elan, colorate viu, prin melodie și armonie, dar mai ales prin ritm, intitulate *Cântec sicilian*, *Cântec vânătoresc*, *Salutare*, sau față de grațiosul și seninul poem coral *Numele tău*, ce conține expresive intervenții ale vocii soliste, tratate cu multă eleganță.

Piesele pentru coruri mixte ale lui Ciprian Porumbescu nu și-au câștigat popularitatea celor destinate corului bărbătesc, cu toate acestea, sub aspectul componistic – al problemelor ritmului și armoniei modale –, ele prezintă, indiscutabil, un interes mai mare, netezind calea pe care vor porni cei mai reprezentativi exponenți ai acestei ramificații a artei muzicale românești.

Cântecul *Frunză verde, foi de nalbă* ni se înfățișează ca o creație deosebit de valoroasă și inspirată, mai ales în prima ei secțiune. În primele două măsuri cromatisme prevestesc stilul armoniei lui Mihail Jora; este expresivă și foarte îndrăzneată alterarea superioară a primei trepte, introdusă într-un acord cu septima micșorată (re diez – fa diez – la becar – do becar) și rezolvarea disonanței pe septima de dominantă, iar în măsura următoare, alterarea superioară a treptei IV, în funcție de treapta IV – conținând de data aceasta o secundă mărită, rezolvată tot pe acordul de septimă de dominantă, expus în răsturnarea a doua – mărește tensiunea dramatică. Iată un exemplu de armonizare creatoare, cu multă fantezie, a cântecului popular, care ar putea fi invidiată chiar de către unii compozitori contemporani.

O expresivă transfigurare a doinelor bucovinene se remarcă în populara *Baladă pentru violină și pian*, de fapt, primul poem de amplă respirație din arta noastră sonoră camerală. În acest caz, pe lângă intonațiile „doinite” se evidențiază și elegiace intonații de veche romanță românească. Piesa este bine scrisă și s-a bucurat de excepționale tălmăciri oferite atât în țară, cât și peste hotare – mai ales în Japonia. O mențiune specială o acordăm interpretării create de marele violonist Ion Voicu, în versiunea orchestrală a lui Constantin Bobescu; cei doi mari interpreți au intuit, de minune, o metamorfoză a oniricului ritm de *parlando rubato*, în contextul transgresiei geografice „est-vest” care a cuprins și lumea fascinantă a Euterpei, pe fond daco-roman.

Muzica corală a lui Ciprian Porumbescu se bucură de o largă prețuire în zilele noastre. Artă sa reflectă doar o parte a sufletului său, care tănuia un curios amestec de sarcasm și sentimentalism, o bogată imaginație cu o melancolie liniștită, ca un prelung ecou de doină. Compozitorul a realizat o creație cu farmec poetic și nuanțe pline de prosepțime, dar în același timp străbătute de accente de un puternic dramatism, ca un simbol al reînvierii conștiinței unui popor împilat de veacuri.

A trăit discret, a muncit intens și a murit neînțeles într-o lume superficială. Cântecul său răsună fremătător ca o vioară, supraviețuind.

CIPRIAN PORUMBESCU ÎN MUZICA ROMÂNEASCĂ ȘI UNIVERSALĂ

VIOREL COSMA

Se poate afirma astăzi, la 150 de ani de la nașterea lui Ciprian Porumbescu, că în muzica românească nu există nici un compozitor care să fi atins performanțele sale de popularitate, paginile sale muzicale executându-se din Japonia până în America de Sud, din Europa până în SUA și Canada, din Orientul Apropiat – în special Israelul – până în Africa de Sud și Australia. *Balada pentru vioară*, de pildă, a devenit un șlagăr ce răsună frecvent în sălile de concert în tălmăcirea unor virtuozii japonezi și ruși, nocturna pentru pian *Souvenir de Nervi* este o piesă bine cunoscută în Estonia, corurile patriotice *Pe-al nostru steag* și *Trei culori* au făcut înconjurul lumii prin comunitățile românești ce le execută în toate manifestările artistice, spre a nu mai aminti că Imnul de Stat al Albaniei se bazează pe o melodie a lui Ciprian Porumbescu! „Secretul” acestei popularități surprinzătoare – și uneori inexplicabilă pentru cei care nu i-au aprofundat întreaga moștenire artistică – îl constituie bogăția inspirației melodice, o sinteză originală între melosul popular românesc și stilul romantic universal de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Pentru noi, românii, Ciprian Porumbescu rămâne, în primul rând, un „caz” dramatic de viață, fiindcă a murit la 29 de ani, în plină forță creatoare. Desigur că anunța o perspectivă de carieră componistică unică în secolul XIX, însă tuberculoza l-a măcinat înainte de vreme.

Bucovinenii, care au un spirit patriotic special, au făcut din muzician un erou național: i-au publicat majoritatea lucrărilor, i-au scris monografiile, i-au reprezentat opereta *Crai-Nou* în toate colțurile țării, i-au ridicat monumente, case memoriale, i-au făcut un Muzeu memorial la Suceava – într-un cuvânt, au încercat să-l impună națiunii ca un „geniu”. Ceva mai mult: regimul comunist a speculat fondul patriotic al lucrărilor sale, transformându-i paginile muzicale în instrumente politice îndreptate mai ales împotriva rușilor – acordarea numelui unui bucovinean celei mai înalte instituții de învățământ muzical superior din capitala României de pildă, într-un moment când nu exista un conservator în țară care să poarte numele lui Enescu, a fost o evidentă gafă oficială ce a surprins până și pe cei mai aprigi susținători ai lui Porumbescu.

Copil de preot de țară, fără mari posibilități materiale spre a-l împinge la studii superioare peste hotare, Ciprian Porumbescu a ajuns totuși la Viena, pentru a-și șlefui talentul excepțional. Nu a rezistat în capitala Austriei atât din motive financiare, cât mai ales din cauza bolii, fără leac pe vremea aceea. S-a reîntors în patrie, la Brașov, într-un centru muzical relativ destul de bine dezvoltat la finele secolului al XIX-lea, unde a făcut să răsune, în 1882, prima operetă românească: *Crai-Nou*. Nu a trăit suficient să se bucure de succesul unei partituri cu autentic fond popular românesc, însă timpul a demonstrat că – cel puțin în Banat, Transilvania și Bucovina, teritorii aflate sub stăpânirea austro-ungară și habsburgică – aceasta era partitura de care avea nevoie poporul nostru în lupta sa pentru afirmare națională. *Crai-Nou* s-a cântat mult la Brașov, Biserica Albă (comună din Iugoslavia, înainte de anul 1918), Lugoș, Cernăuți, Caransebeș, Oravița etc., opereta fiind înscrisă chiar în repertoriul Teatrului Național din București încă din 1898 (din păcate, proiectul nefiind finalizat), dar s-a impus în fruntea repertoriului lirico-dramatic autohton din primele două-trei decenii ale secolului al XX-lea. Nu ne poate scăpa și amănuntul că Gherase Dendrino a valorificat-o substanțial în *Lăsași-mă să cânt*, reușind astfel să aducă muzica lui Ciprian Porumbescu până în zilele noastre.

Privind cu obiectivitate și atenție repertoriul abordat de tânărul compozitor în deceniul de explozie creatoare de la Cernăuți, Viena și Brașov, nu putem să trecem peste faptul că Porumbescu a scris operetă și comedie muzicală, muzică vocal-simfonică și corală, muzică de cameră instrumentală și vocală, traversând – practic – toate genurile și formele muzicale, fără a avea totdeauna la dispoziție mijloacele tehnice necesare abordării acestor forme muzicale pretențioase.

Acea *accesibilitate* de care se vorbește intens – uneori cu acuzația de „facilă”, cum o face Zeno Vancea în volumul *Creație muzicală românească. Secolele XIX-XX* – poate că a fost intenționată, fiindcă autorul se adresa mai mult amatorilor și tineretului școlar (elevi, studenți, teologi) decât profesioniștilor.

Ambitusul restrâns al corurilor sale, publicarea *Colecțiunii de cântece sociale pentru studenții români*, 1880, la unison, tehnica instrumentală simplă a pieselor pentru pian, vioară și violoncel, apelul la textele poezilor cunoscuți în epocă – Vasile Alecsandri, Vasile Bumbac, Matilda Cugler-Poni, Dimitrie Bolintineanu – și la versurile populare, rămân argumente convingătoare că muzicianul a ținut mult la impactul imediat al creației sale prin intermediul unor interpreți amatori.

Socotim astăzi, că muzica religioasă a lui Ciprian Porumbescu, ca și unele piese corale de amploare – *La malurile Prutului*, *Tabăra română*, *Altarul Mănăstirii Putna* – trebuie să fie serios analizate de profesioniști, fiindcă aceste pagini confirmă un compozitor de anvergură al genului vocal.

De asemenea, *Balada pentru vioară și pian*, nocturna *Souvenir de Nervi*, *Rapsodia română pentru pian*, *Gavota de concert*, *Reveria pentru vioară* și *Dorul pentru violoncel* – reprezintă un pas decisiv al creatorului de a depăși genul salonard al epocii.

Esențial rămâne faptul că în toate aceste piese se apelează la melosul popular românesc, pe care Ciprian Porumbescu l-a extras direct de la sursă. Fie la Stupca – în contact cu lăutarii vestiți ai acestui centru faimos al Bucovinei –, fie în satele bucovinene și bănățene – unde a luat cunoștință cu muzica țărănească –, compozitorul a încercat mai mult decât o simplă prelucrare sau citare melodică. Aceste încercări de valorificare mai subtilă a folclorului se simt mai pronunțat în opereta *Crai-Nou*, unde autorul a preluat forma clasică vieneză, dar a aspirat spre un conținut muzical național. Ciprian Porumbescu a fost conștient că numai apelul la melosul particular al baladelor, doinelor și jocurilor populare îi puteau asigura o receptare largă a muzicii sale, străduindu-se să ofere o „haină” românească paginilor sale. nu a ajuns la esențele tari, la acel „caracter popular românesc”, la acel „stil românesc” de sorginte personală.

Astăzi – la 150 de ani de la nașterea sa – dispunem de un film artistic remarcabil al regizorului Gheorghe Vitanidis, de zeci de monografii, ediții critice, o biografie în limba japoneză (publicată de Editura Chopin din Tokyo, în 2001), discuri-compact cu înregistrări străine (Atsuko Temma, Hideko Ugadawa), filme documentare, muzici de teatru românești și străine (*Balada* a răsunat, de pildă, pe scenele din Moscova, Chișinău, București etc.), creații omagiale semnate de Doru Popovici, Felicia Donceanu, Viorel Munteanu, Laurențiu Profeta etc. Într-un cuvânt, Ciprian Porumbescu se află în fruntea celor mai mediatizați compozitori români. Dacă ne gândim că muzicianul a fost și poet, memorialist, violonist, dirijor, profesor, poate că încă nu s-a spus totul despre tumultuoasa sa viață și operă.

Misterul artistului și omului continuă să fascineze și astăzi, după un veac și jumătate de la nașterea sa, iar moștenirea sa spirituală îndeamnă la o aprofundare poate nesperată, dar relevantă pentru destinul muzicii românești.

NEMURITORUL CIPRIAN PORUMBESCU

LUMINIȚA VARTOLOMEI

În 1973 se lansa unul dintre cele mai reușite filme-portret ale cinematografului românesc: *Ciprian Porumbescu*. Cu două decenii înainte, opereta *Lăsați-mă să cânt* de Gherase Dendrino înscria și ea o pagină nemuritoare în acel gen de teatru muzical pe care eroul ei, același Ciprian Porumbescu, l-a inaugurat în creația românească prin *Crai-Nou*. Și opereta și filmul apăreau în momente în care cultura națională și-l sărbătorea pe unul dintre ctitorii ei de seamă.

Un compozitor născut acum 150 de ani, la 2 octombrie 1853, în satul Șipotele Sucevei, și dispărut doar trei decenii mai târziu, în satul care astăzi îi poartă numele – pe atunci, Stupca –, la 25 mai 1883. Acum 120 de ani, deci. Răstimp în care, departe de a fi dată uitării, opera sa – destul de restrânsă cantitativ, dar imensă în raport cu timpul extrem de scurt în care a fost elaborată –, opera aceasta, ce mai cuprinde, alături de operetă, câteva pagini simfonice, camerale, vocale și foarte multă muzică corală, este astăzi mai vie, mai prezentă ca oricând. Dovadă poate fi chiar și numai faptul că Imnul de Stat al României a fost, până la revoluția din 1989 – când s-a schimbat, numai pentru că detestatul dictator fusese acela care l-a impus în această calitate –, atât de popularul cântec patriotic *Trei culori*, compus de către Ciprian Porumbescu în 1879 și publicat într-o culegere al cărei titlu vorbește de la sine despre preocupările acestui artist-cetățean: *Colecțiune de cântece sociale pentru studenții români*.

Cel care a studiat la Viena, în paralel, filozofia și muzica, fiind discipolul lui Anton Bruckner la reputatul Conservator austriac, avea să lase posterității o pagină de inegalabilă forță lirică și meditativă totodată: *Balada pentru vioară și pian* este și astăzi cea mai populară partitură românească, alături de prima *Rapsodie* a lui George Enescu. Peste timp, în muzica celui mai mare compozitor român se vor regăsi de altfel ecourile acelorași cântări, care l-au inspirat și pe compozitorul român cu existența cea mai scurtă și mai zbuciumată, dar și cea mai rodnică.

O arie sau un duet din *Crai-Nou* păstrează până astăzi parfumul autentic moldovenesc pe care compozitorul acesta l-a desprins din textul lui Vasile Alecsandri, amplificându-l cu rafinată știință și fantezie artistică; însă inegalabile rămân, totuși, în creația lui Ciprian Porumbescu (chiar și în opereta sa), corurile. O armonie simplă și ingenioasă, o limpezime a scriiturii, o dozare ideală a efectelor –

toate acestea demonstrează, în creația compozitorului, talentul dirijorului de cor, al celui ce a condus corala „România Jună”, la Viena, și Reuniunea Română de Gimnastică și Cântări, la Brașov.

Despre toate acestea – și despre multe altele – au simțit nevoia să vorbească, într-o reuniune omagială inițiată de către Biroul Secției de Muzicologie și organizată sub auspiciile Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România și Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, nu numai istoricii și muzicologii, ci și compozitorii și interpreții. În Aula Palatului Cantacuzino, un public numeros și sensibil a ascultat astfel cuvintele unor emoționante evocări ale personalității lui Ciprian Porumbescu și sonoritățile câtorva dintre creațiile sale, precum și o compoziție închinată memoriei muzicianului în anul când se împlinea un veac de la intrarea lui în eternitate.

Au conferențiat, rând pe rând, dascăli de prestigiu ai Universității Naționale de Muzică din București (care s-a numit de altfel, până în 1989 Conservatorul „Ciprian Porumbescu”): președintele Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor, compozitorul prof. univ. dr. Adrian Iorgulescu; muzicologul prof. univ. dr. Octavian Lazăr Cosma, vicepreședintele Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor; muzicologul prof. univ. dr. Viorel Cosma. A expus o panoramă a muzicii culte din Bucovina – de la începuturile ei și până către sfârșitul secolului al XIX-lea – muzicologul dr. Vasile Tomescu. A depănat emoționante amintiri – legate de locurile de baștină ale muzicianului omagiat, dar și de rezonanța tot mai mare pe care creația acestuia o are în lumea largă – istoricul și criticul literar George Munteanu. Și a rostit un tulburător cuvânt – despre patriotismul artistului și semnificația lui actuală – prof. George Galan, prim-vicepreședintele Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

La rândul său, compozitoarea Felicia Donceanu a vorbit despre motivele care au îndemnat-o, în 1983, să închine memoriei lui Ciprian Porumbescu cele cinci madrigale pe versuri proprii, pentru cor de femei, intitulate *Stihuri*, ca și despre succesul reputat de ele la Geneva, unde au fost cântate de către o formație elvețiană; de adâncă înțelegere pe care interpretele în cauză au demonstrat-o, s-a convins de altfel și publicul serii omagiale, în urma auditei CD-ului cu înregistrarea respectivă.

Finalul serii a fost consacrat muzicii lui Ciprian Porumbescu: violonista Natalia Colotelo și pianista Cristina Colotelo au executat *Balada*, iar corul de cameră „Preludiu”, condus de dirijorul Voicu Enăchescu, a oferit piesele *Tatăl nostru*, *Ginta latină* și *Serenadă*, într-o admirabilă interpretare, a cărei forță de transmitere a emoției artistice era amplificată și de amplasarea coriștilor pe galeria ce înconjoară aula Palatului Cantacuzino – îngereștile voci părănd a veni din cer –, dar și de starea de comuniune ce a pus treptat stăpânire pe întregul public participant la această reuniune de suflet.

MUZICA ÎN ȚARA DE SUS A MOLDOVEI*

VASILE TOMESCU

Lumina care emană perpetuu din candela de veghe aprinsă la Mănăstirea Putna cu aproape cinci veacuri în urmă, când a încetat să bată inima lui Ștefan cel Mare, apărător de țară, scut al bisericii, ctitor de locașuri sfinte, este un simbol al dăinuirii spiritualității noastre, o expresie, înnobilită de credință creștină, a ceea ce în antichitate era focul sacru, emblema purității morale. Spiritualitatea poporului român ne apare ca o sinteză elaborată prin aportul succesiv al generațiilor de creatori și promotori de valori, exponenți ai civilizațiilor autohtone la contactul fertil cu valori ale civilizațiilor din alte spații. Identificăm astăzi aspecte de originalitate a culturii moștenite și dezvoltate de poporul nostru și, totodată, elemente de convergență a acestora cu valori și experiențe ale culturii universale.

Exegeți moderni din România și de peste hotare confirmă permanența acestui dialog, amplificat de-a lungul atâtor transformări ale condiției vieții omului pe plan universal. Cultura dezvoltată pe teritoriul României evidențiază, din timpuri străvechi, existența unor orizonturi distincte și, totodată, complementare, concretizând concepția de viață, principiile morale, predilecțiile estetice. Componentă a acestui sincretism de elemente cu substrat mitologic ori religios, sau afirmată autonom, arta sunetelor reprezintă, cu fidelitate, confluența de valori realizate în timp, în concordanță cu sensibilitatea caracteristică locuitorilor acestui pământ. Din timpuri revolute s-au conturat pe ambele versante ale Carpaților și în Câmpia Danubiană orizonturi de cultură și civilizație care au lăsat vestigiile elocvente pentru un înalt nivel, pentru o intensă activitate creatoare. În acest cadru, se poate spune că zona consacrată în venerabile scrieri ca semnificând Țara de Sus, ne oferă bogate mărturii de viață spirituală, transfigurate în genuri și forme artistice.

Vestigiile perioadei care precede cu mult apariția scrisului – evocată de Constantin Brăiloiu ca reprezentând „la vie antérieure” și de Mircea Eliade ca reprezentând obiectul paleoetnologiei – încep cu o piesă de prim interes pentru istoria genezei instrumentelor muzicale. Este vorba de fluierul din os de ren sau cerb, descoperit în zona Munților Carpați, datând din paleoliticul superior, ceea ce

* Articol publicat în „Academica”, anul X, nr. 10–11 (118–119), august – septembrie 2000.

sugerează o vechime de 10 000 de ani î.Hr. Obiectul, provenind dintr-un sit aflat pe malul drept al Nistrului, în regiunea Cernăuți, indică, prin modul de prelucrare a materialului, un tip de fluier anterior flautului, care va fi perfecționat în epocile următoare. El ilustrează, totodată, particularitățile civilizației în faza denumită magdalenian a paleoliticului, constând în faptul că finalitatea practică, utilitară, se întregește cu finalitatea cultivării predilecțiilor estetice. Țara de Sus, ca și Țara de Jos, constituie perimetrul de proveniență a altor dovezi, atât de bogate în spațiul românesc, privind vechimea practicii de valorificare a instrumentelor de suflat: o ocarină din teracotă, de formă ovală, reliefând o figurină zoomorfă, provenind din aria județului Vaslui și datând din mileniul III, este similară, ca formă, instrumentelor din aceeași categorie, tipice în zona Africii și a Orientului Îndepărtat, și comparabilă, în privința sunetelor emise, cu fluierul; un fragment de fluier, datând din secolele VI–IV, ilustrează situl arheologic de la Curteni, județul Vaslui, un corn și un fluier din os sunt edificatoare pentru așezarea getică de tip *dava*, atestată în secolele I î.Hr. – I d.Hr. în punctul denumit astăzi Cetățuia, pe raza satului Răcătau de Jos, comuna Horgești, județul Bacău.

Arta interpretării la instrumentele cu coarde este reprezentată prin Apollon Citharedul, reliefat pe peretele unui vas de argint din inventarul mormântului princiar datând din secolul V d. Hr., descoperit la Concești, județul Botoșani.

Aparțin culturii care a înflorit în nordul Moldovei în perioada neolitică, la confluența dintre mileniiile IV–III, vasele denumite *suporturi-hore*, având pictate sau modelate figuri umane în mișcare; conform studiilor arheologice și de istoria artei, mișcarea sugerată semnifică dansuri consacrate divinităților htonice. Vasele la care ne referim sunt caracteristice pentru cultura Cucuteni, denumită astfel după așezarea descoperită în satul Băiceni, comuna Cucuteni, județul Iași, dezvoltată în această zonă, în Muntenia de NE și în Transilvania de SE până în spațiul moldovenesc dintre Prut și Nistru, pe fondul culturii Precucuteni, cuprinzând și elemente proprii culturii Gumelnița, de sinteză balcano-danubiană. Din bogata serie de creații de acest gen, celebră este *Hora de la Frumușica*, denumită astfel după numele localității din județul Botoșani, unde a fost descoperită. Partea centrală a suportului de vas, singura care s-a păstrat, din ceramică pictată, reprezintă un grup de șase figuri antropomorfe, probabil siluete feminine, cu fața spre interiorul „horei”, înlănțuite în zona umerilor, a șoldurilor și a picioarelor, într-o exprimare a stării de exaltare dinamică, proprie ceremoniilor rituale elementare. Descriind așezarea neolitică de la Hăbășești, comuna Strunga, județul Iași, elocventă pentru faza A₃ a culturii Cucuteni, c. 4415–3675, Paul Mackendrick remarcă în volumul *The Dacian stones speak*¹, că spațiile deschise din jurul caselor, aparținând căpeteniilor respectivei comunități, „vor fi fost utilizate pentru întruniri: dansuri, sărbătoarea unui nou-născut, nuntă, înmormântare, întoarcerea de la vânătoare sau din război, sacrificarea unui animal”.

¹ The University of North Carolina Press Chapel Hill, 1975, p. 13–14, fig. 1. 12 / *Hăbășești village, reconstruction drawing*.

Evenimentele care au dus la cucerirea și romanizarea Daciei, apoi la triumful creștinismului în spațiul locuit de strămoșii poporului nostru, își află ecouri specifice în eposul moștenit și îmbogățit de români, concretizate în colinde și, în general, în obiceiurile de iarnă.

Eposul românesc își confirmă identitatea și unitatea în vatra în care s-a desăvârșit procesul de etnogeneză al românilor, cât și în alte zone de existență a fiilor aceluiași neam. Atestați de cronicarii bizantini Cedren și Kekaumenos încă din secolele X–XI în Thessalia, în Munții Pindos, la Athos și spre Marea Egee, vlahii sunt evocați, în 1937, de Gjica Bobich² ca păstrători ai unor tradiții cărora le aflăm perfecta corespondență în folclorul național. „Valacchi del Pindo – notează Bobich – pensano che dopo la morte, tutti gli uomini, i buoni come i cattivi, vadano in paradiso, dove continuano a vivere sotto forma di fiori. Con la differenza che i cattivi diventano fiori brutti e dell’odore nauseante”; iată deci această credință ilustrată în cântece din colecția vrednicului intelectual sucevean Simeon Florea Marian, fost membru al Academiei Române, și al unor societăți academice din Cernăuți și Viena³:

Pusei șaua pe doi cai,
Mă suii în sus la rai
.....
Ce-am văzut m-am bucurat
Trupuri mândre și-nflorite
Și de popa spovedite;
Trupuri albe și spălate,
De popa cuminecate.

Vatră de istorie și de cultură românească, Țara de Sus și Țara de Jos înseamnă, deopotrivă, în domeniul muzicii folclorice, al cântării sacre, al creației componistice, al artei interpretative și al învățământului muzical, un spațiu fertil, un climat care a favorizat apariția și consacrarea internațională a unor slujitori ai artei sonore, cu care România se va mândri întotdeauna, în frunte cu George Enescu. Climatul acesta s-a conturat și s-a consolidat continuu, începând din primele secole ale mileniului II, dacă avem în vedere intrarea în patrimoniul autohton a unor manuscrise de vârstă milenară, elaborate în Bizanț. Ne referim, mai ales, la *Lectionarul evanghelic*, aflat astăzi în Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” de la Iași, sub cota ms. 160/IV–34, datând din secolele XI–XII și cuprinzând, în notație ecfonetică, structurile melodice corespunzătoare celor 18 pericope evanghelice. Importanța acestui document studiat și transcris în notație

² În „Le vie del mondo”, Rivista mensile del Touring Club Italiano, anno V, numero 9, settembre 1937, p. 960.

³ Simeon Florea Marian, *Înmormântarea la români*, București, Edițiunea Academiei Române, 1892, p. 468.

modernă de preotul profesor Grigore Panțiru, constă în faptul că „ne înfățișează felul cum se citeau evanghelia, apostolul, paremiile și toate recitativele liturgice în secolele X–XI, atât în Bizanț, cât și la noi”.

Contribuția creatorilor români în domeniul muzicii sacre se afirmă începând din primii ani ai secolului XV, când, în Țara Românească, Filotei, monah la Cozia, fost secretar al domnitorului Mircea cel Bătrân, compune imnuri sub denumirea specifică de *pripele*, consacrate ulterior în aria largă a ortodoxiei, iar în Moldova se creează *Imnul Sfântului Ioan de la Suceava*. Dramaticul episod al uciderii Sfântului din ordinul comandantului tătar al Cetății Albe, ca urmare a calomniei proferate la adresa unei corăbii genoveze, este relatat în scrierea atribuită lui Grigore Țamblac, devenit ulterior mitropolit al Kievului, aflat, între 1401 și 1402, ca sol al patriarhului de Constantinopol la Suceava, capitala Moldovei. *Viața Sfântului Ioan cel Nou* pune în lumină pătimirea și moartea, precum și primirea făcută moaștelor sale: Alexandru cel Bun „trimite un boier cu oaste să aducă cu dânsul cu mare cinste vrednicul de slavă trup /.../ pe care îl întâmpină cu toți demnitarii săi și cu mult popor”. Lui Țamblac i se atribuie, de asemeni, compunerea imnului dedicat martirului celebrat de Biserica noastră în ziua de 2 iunie. Acest imn votiv s-a impus ca o creație poetică și muzicală datorită lui Evstatie, psalt român activ la Mănăstirea Putna, de la finele secolului XV până spre anul 1546, în calitate de cântăreț, dirijor de cor și compozitor. *Imnul Sfântului Ioan cel Nou*, compus de Evstatie⁴, împreună cu scenele figurate în ciclul de 12 plăci de argint aurit, lucrate în tehnica *au repoussé*, componente ale raclei aflate astăzi în Biserica „Sfântul Gheorghe” din Suceava⁵, relevă măiestria artiștilor autohtoni consacrată celebrării „patronului Moldovei”. Consilier al lui Ștefan cel Mare, Evstatie a organizat și a condus școala de muzică psaltică de la Putna, căreia, prin cursurile de specialitate, dar și de gramatică și de retorică susținute aici, ca și prin cele 186 de titluri de cântări, consemnate în manuscrise păstrate în biblioteci din România și de peste hotare, i-a conferit statutul de școală de creație de notorietate internațională.

În bibliotecile mănăstirilor Putna, Dragomirna și în multe alte biblioteci, se păstrează valoroase manuscrise cu notații de muzică sacră, elaborate în cadrul activității de acest gen desfășurate în Țara de Sus, începând din secolul XV. Opera lui Evstatie a fost pusă în lumină de bizantinologi ca Grigore Panțiru, Gheorghe Ciobanu, Titus Moisescu, Gheorghe Ionescu, Vasile Vasile.

Nivelul învățământului muzical dezvoltat în Țara de Sus este ilustrat de oferta făcută comunității ortodoxe din Lwow prin scrisoarea adresată de domnitorul Alexandru Lăpușeanu, datată Suceava, 6 iulie 1558⁶: „Trimiteți-ne de asemeni

⁴ Cf. Grigore Panțiru, *Școala muzicală de la Putna/2. Un vechi imn despre Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava*, în „Studii de Muzicologie”, vol. VI. București, 1970.

⁵ Cf. *Istoria Artelor Plastice în România*, vol. 1, București, Editura Meridiane, 1968, Pl. 180 și 182.

⁶ Юбилейное издание вы память 300 – летняго основания львовстог ставропiйского браства. Том 1. Львовъ иждивнiем и типомъ Ставропiгiйского Института 1886 / Документы, p. 10.

patru cântăreți tineri și buni, iar noi îi vom face să-și însușească arta cântului în grecește și sârbește; când vor fi deprins aceasta, vi-i vom trimite acasă; trebuie doar ca ei să posede voci bune; s-au trimis, de asemenea pentru a studia, cântăreți din Przemys”.

În ceea ce privește participarea muzicii la momente de răscruce în istoria luptelor pentru apărarea țării și a bisericii creștine, este concludentă această relatare, consemnată de Grigore Ureche în *Letopiseșul Țării Moldovei*, referitoare la *Războiul lui Ștefan-Vodă cându s-au bătut la Podul Înalt cu turcii, 6983 (1475)*: „Și Ștefan-Vodă tocmişă puțin oameni preste lunca Bârladului, ca să-i amăgească cu buciune și cu trâmbițe, dând semnu de război, atuncea oastea turcească întorcându-să la glasul bucinelor și împiedicându-i și apa și lunca și negura acoperindu-i, tăind lunca și sfărâmând, ca să treacă la glasul bucinilor”.

Cântecele de glorie a domnitorilor de seamă sunt atestate în scrieri cum este aceea a cronicarului polonez Meciej Strykowski, care a străbătut Țara Românească și Moldova în perioada 1574–1575: „Moldovenii cântă mereu la toate adunările lor pe scripci sârbești, rostind în limba lor: Ștefan/ Ștefan-Voievod/ .../ a bătut pe turci/ a bătut pe tătari, a bătut pe unguri, pe ruși și pe poloni”.

Cântece de inspirație patriotică, legende, balade, colinde, bocete, cântece de dragoste, satirice, de vrajă create de barzi anonimi în vatra de cultură bucovineană, au fost inserate în antologii elaborate de autori din întreg spațiul românesc și de peste hotare. Începutul este reprezentativ pentru ansamblul folclorului muzical românesc, ca și pentru creația noastră componistică. Este vorba de opera realizată de Carol Miculi, născut la 20 octombrie 1819, la Cernăuți, instruit la Paris (1844–1847) de marele compozitor și pianist polonez Frédéric Chopin, a cărui creație a fost editată în întregime și comentată de muzicianul român (14 volume, Leipzig, 1879–1885). Prieten cu Iraclie Porumbescu, tatăl compozitorului Ciprian Porumbescu, C. Miculi a cules, armonizat și publicat *Quarante-huit airs nationaux roumains*, caietele I–IV, Lwow, 1848–1854; majoritatea melodiilor i-au fost comunicate de Nicolae Picu, violonist, conducător al tarafului din Lăpușna, Basarabia, țaran român născut în 1789 în zona Suceava. Profesor de pian la Cernăuți și Lwow, pianist de notorietate europeană, Carol Miculi a compus, între altele, corul *Hora Unirii* și muzica pentru vodevilul *Piatra din casă*, ambele pe texte de Vasile Alecsandri, *Missa romena* pentru sfințirea Catedralei ortodoxe românești din Cernăuți, 1864. Repertoriul amintitului rapsod Nicolae Picu a fost cunoscut și pus în valoare de primul violonist al tarafului său, Grigore Vindireu, născut la Suceava, în 1830, prieten al lui Ciprian Porumbescu. În cadrul festivității desfășurate la Mănăstirea Putna, la 15 august 1871, din inițiativa lui Mihai Eminescu și a lui Ioan Slavici, pentru aniversarea a 400 de ani de la înălțarea locașului sfânt (1466–1469) și în cinstea marelui său ctitor, Vindireu a participat cu taraful său și a cedat vioara lui Ciprian Porumbescu pentru ca înflăcăratul compozitor bucovinean să cânte „Daciei întregi”. Porumbescu a simțit atunci în suflet chemarea de a compune piesa *Altarul Mănăstirii Putna*, cantată pentru

soliști, cor bărbătesc și pian, pe versuri de Alecsandri, terminată în anul în care România își proclama independența.

Născut la 2 octombrie 1853, la Șipotele Sucevei, Porumbescu s-a instruit în arta muzicii cu Carol Miculi, cu Ștefan Nosievici la Suceava, cu Isidor Vorobchievici la Cernăuți – toți, muzicieni profund atașați creației de inspirație românească –, apoi la Viena.

Dirijor al corurilor Societăților „Arboroasa” din Cernăuți, „România Jună” din Viena și Reuniunea Română de Gimnastică și Cântări din Brașov, al corului Bisericii Sfântul Nicolae din Șchei, Porumbescu a notat și a publicat folclor muzical, a militat cu feroare pentru împlinirea idealurilor de liberate și de unitate națională, a compus lucrări religioase și laice de caldă expresivitate.

Îmbogățirea orizontului compozitorilor români a fost favorizată de punerea în lumină a textelor și melodiilor folclorice din toate zonele țării și, astfel, și din „Dulcea Bucovină”. Această activitate s-a impus grație strădaniilor unor oameni de litere ca: Ion Gh. Sbiera, născut la 30 octombrie 1836, la Horodnic de Jos, județul Suceava, „promotorul culegerilor de folclor din Bucovina”, cum îl consideră Ovidiu Bârlea; Simeon Florea Marian, născut la 1 septembrie 1847, la Ilișești, județul Suceava, care a publicat *Poezii populare din Bucovina*, Botoșani, 1869; Matthias Friedwagner, erudit austriac, romanist de largă notorietate, activ în Austria și Germania, rector al Universității Germane din Cernăuți, membru corespondent al Academiei Române, care a publicat antologia *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, I. Band: *Liebeslieder*, Würzburg, 1940, cuprinzând 943 de texte și 380 de melodii – adunate de Alexandru Voevidca, muzician român instruit la Cernăuți, unde a activat până la sfârșitul vieții (6 iunie 1931) –, din colecția de 10 000 de poezii și 2 250 de melodii adunate din acest bogat perimetru de istorie și cultură românească.

Bucovina este pământul natal al unor personalități marcante ale culturii românești și universale: Ștefan Nosievici, născut la 12 decembrie 1833, în comuna Boian, profesor la Cernăuți, dirijor la Suceava, autorul unor compoziții pe texte de Vasile Alecsandri; Isidor Vorobchievici, născut la 6 mai 1836, la Cernăuți, instruit la Viena, profesor în orașul natal, autor al unor compoziții religioase și al unor coruri pe texte de Vasile Alecsandri și Mihai Eminescu, al ciclului de opt cântece publicate sub titlul *Flori din Bucovina* (1889); Eusebie Mandicevschi, născut la 18 august 1857, la Cernăuți, instruit în orașul natal și la Viena cu profesori celebri (E. Hanslick, G. Nottebohm și R. Fuchs), dirijor, profesor, bibliotecar, muzicolog de larg orizont, a comentat și editat creații ale marilor compozitori din secolele XVII–XIX, a compus numeroase piese corale și vocale cu acompaniament de pian, printre care 12 liturghii, *Cântecul moldovenilor, de tătari robiți*, colinde, piese de inspirație folclorică, preluând în acest sens melodii din colecția lui A. Voevidca; Tudor Flondor, născut la 10 iulie 1862, la Storojineț, instruit la Cernăuți și Viena, dirijor la Cernăuți, autor de piese corale și vocale, dintre care unele pe versuri de M. Eminescu; Gheorghe Mandicevschi, născut în comuna Molodia, dirijor și

profesor la Cernăuți, autor de compoziții corale de inspirație religioasă și laică; Florica Racovitză-Flondor, născută la 27 noiembrie 1897, la Rogojești, instruită la Viena, autoare a unor compoziții de muzică de cameră; Liviu Rusu, născut la 27 iunie 1908, la Cuciurul Mare, instruit la Cernăuți și București, dirijor și profesor la Cernăuți, Timișoara și București, autor de compoziții instrumentale, vocale și corale, muzicolog; Roman Vlad, născut la 29 decembrie 1919, la Cernăuți, instruit în orașul natal și la Roma cu Alfredo Casella, pianist, compozitor și muzicolog de notorietate internațională, autorul unei valoroase creații de inspirație românească; Radu Paladi, născut la 16 ianuarie 1927, la Storojineț, instruit la București, autorul unor apreciate compoziții în domeniul coral, cameral și vocal simfonic.

CIPRIAN PORUMBESCU ÎNTRE BUCOVINA, VIENA ȘI JAPONIA *

GEORGE MUNTEAN

Nu-mi prea amintesc când am auzit întâia oară – prin vremurile tulburi prin care n-am terminat de trecut – de Ciprian Porumbescu.

E probabil că înainte de a merge la școală, datorită rarității numelui Ciprian în lumea țărănească, în care a pătruns prin preoți și învățători. Sigur, în timpul celui de-al doilea război mondial, când, sub tensiunea evenimentelor în iureș, a convulsiilor sociale, a concentrărilor masive, a valurilor de polonezi refugiați, a evenimentelor aferente notei ultimative sovietice – adică prima evacuare și întâiul refugiu tăcut și cumplit – a războiului din 1941 până în 1945, învățătorii ne deprindeau cu diferite cântece patriotice, dintre care nu puteau lipsi cele ale autorului cântecelor *Cât îi Țara Românească*, *Patriei române*, *Cântecul tricolorului ori Odei ostașilor români* și *Suspînul prizonierului*, curente în epocă, dar taxate ca revanșarde și subversive și, peste câțiva ani, naționale. Îmi amintesc de un învățător, director de școală și primar, Vasile Irimescu (răpit de ocupații sovietici în iarna anului 1941, când veniseră până în gura satului meu, Bilca, și pierdut în „prizonierat”), de fiica lui, Elena Comec, învățătorul și dascălul Meliton Galan, din satul vecin, Gălănești, de dirijori de cor care mă impresionau, ca și alții, la concursuri, cu *O seară la stână* (apropiată de *Sara pe deal*), *Dorul* (lângă *Mai am un singur dor*) și cu altele. Unii au fost luați la ochi de dogmaticii și „internaționaliștii” noului regim, mai ales de prin 1948.

În prelungirea satului meu Bilca, din preajma Rădăuților, se află comuna Frătăuții Noi, unde fusese preot paroh Iraclie Porumbescu, tatăl lui Ciprian Porumbescu și avea mormântul la vedere, în curtea impunătoarei și mai vechii biserici de acolo. În copilărie am trecut de mai multe ori pe lângă el, iar o dată sau de două ori am oprit caii în drum spre Siret, Dorohoi, Botoșani și altele și am dat ocol pitoreștii și impozantei (pentru mine, cel de atunci) construcții funerare. Mă tot opresc de atunci, măcar în gând, omagial, până astăzi, în amintirea scriitorului și omului de cultură activ și plin de inițiativă care a fost Iraclie Porumbescu. În

* Comunicare ținută la sesiunea organizată de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina – Filiala București, în colaborare cu Uniunea Compozitorilor, în 6 octombrie 2003.

regimul trecut, osemintele i-au fost smulse din pământul care le primise și duse, împreună cu cele ale celui alt fiu, Ștefan, la Stupca, alături de cele ale celebrului fiu și ale celorlalți din familie. Am rămas, ca și în cazul altora, cu impresia unei pioase profanări. Dar sentimentul valorii celor doi nu-l prea aveam, cu toată presiunea școlară și duminicală a numelui și a unor melodii pe care le auzeam din când în când la radioul învățătorului, cu care eram vecini.

Nu mai știu prin ce împrejurări (la vreun hram la Sucevița, la lucru în pădure, imediat după război, de la cineva mai școlit de prin zonă) am aflat că popa de la Frătăuții Noi era originar din Sucevița și că părinții săi se numeau Tănăsă și Varvara, ca și ai mei. Asta mi-a sporit oarecum interesul (nu muzical, căci sunt cam afon, ci biografic), stârnit și prin unii dintre profesorii de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți și prin biblioteca de acolo, frecventată accidental. Când mi s-a mai spus șoptit, în vremea sovieticilor, că marele compozitor se născuse în Șipotele Sucevei, unde fusesem cu mama la niște neamuri, m-am simțit cuprins într-un iluzoriu triumfi local ocrotitor, format din Frătăuții Noi, Stupca (vezi *Hora de la Stupca, Câmpiile Stupcâi*), Sucevița și Șipote (unde venea din când în când Carol Miculi).

Licean fiind, am stat o vreme în gazdă la fostul primar al Suceviței, moș Boghean, Tășcuță, cum îl porecliseră cei care îl văzuseră, ca și mine, bătându-se cu palma peste tașca pe care o purta și cu care se fălea. De la acesta am aflat că tatăl lui Iraclie (nume relativ rar, venit din sfera călugărească, ortodoxă cu precădere) fusese vornic, adică primar în Sucevița. El, Tășcuță, făcuse – în vederea unei posibile monografii a satului, cu ajutorul fiilor, deveniți intelectuali și cu al școliiților din sat – o cronologie a primarilor sucevițeni, ce ar fi coborât în timp până dincolo de Tănăsă Porumbacul (articulat în zonă, după moda timpului, ca și Popescul, Andreescul etc.), gospodar nu prea înstărit, dar cu prestigiu în sat. Boghean, mândru de știința lui, ce urca până la mijlocul secolului al XVIII-lea, începutul secolului al XIX-lea, promitea să mai caute urme, dar autoexilat, din temeri politice, la Rădăuți, bătrân și cu amănări prudente în a mai călca în Sucevița, că a fost „naționalist”, nu cred că a mai încercat. Apoi, nu trebuie uitat că numele lui Ciprian Porumbescu a fost pronunțat o vreme cu anume ezitări (prea era, între altele, legat de Bucovina, din nou sfâșiată, cu Cernăuții ce l-au marcat atât) și bine marginalizat. Viața și opera lui, ca și a atâtor alți creatori sau intelectuali de valoare, fusese ideologizată excesiv și profund vitregitor, mai cu seamă printre tinerii ce încercau drumul spre adevăr. Dar cine putea să li-l indice mai mult decât în taină și nici atât? Dimitrie Onciul, Ion Nistor, I. E. Torouțiu, E. Ar. Zaharia, Zaharia Macovei, Mircea Streinul, Iulian Vesper, Traian Chelariu, Teofil Lianu, Leca Moraru, chiar Mihai Eminescu, Traian Brăileanu, George Tofan, Eugen Drăgan, Vasile Postecă, Aurel Putneanu, Liviu Rusu, Ștefan Cuciureanu. Erau „uitați”, între alții, Roman Vlad și mulți, necrezut de mulți alții, pentru că erau români și patrioți.

Am avut norocul să-l cunosc, din adolescență, pe învățătorul Ion Vicoveanu (după numele satului Vicov de Jos, de unde era și mama, care, deși analfabetă, era

dornică a mă împinge cât mai puternic spre școli înalte). Îl zărisem ca dirijor local de cor. Mediu de statură, spre îngheboșare, omul era vestit „în șapte sate” pentru biblioteca și, mai ales, pentru manuscrisele adunate, cu deosebire muzicale (circa 16 000 de pagini). A acceptat să-l mai întâlnesc și, din când în când, treceam apa Sucevei către el. Presupun că i-am înseninat câteva ceasuri din ultimii lui vreo 25 de ani, ascultându-l.

Uneori opream căruța la el, venind cu noutăți din Sucevița, în care lucram sezonier. Sper să mai am câteva scrisori de la el. Știa, ca puțini alții, muzica bucovineană – fusese participant la marea culegere a lui Matthias Friedwagner de literatură populară – și, mai ales, tot ce-l privea pe Ciprian Porumbescu. Cu o excepție importantă: credea și el, ca și atâția alții, în originea poloneză a Porumbestilor. Nu băgase de seamă că Iraclie Porumbescu spune fără ocol în *Amintiri* că s-a dat drept polonez traducându-și numele în fața unui șleahțnic numit Golumbiowsky, ca să-i stârneasă simpatia și să obțină bani pentru studii. Greu a crede, apoi, că un polonez, catolic, se instalează la Sucevița, centru mănăstiresc ortodox, se asimilează rapid, devine țaran român și vornic al unei însemnate comunități rurale românești. Am scris despre toate acestea mai pe larg acum vreo 10–15 ani, în „România literară” și nu m-a contrazis, dar nici nu m-a băgat în seamă nimeni.

Ion Vicoveanu m-a fermecat cu povestirile lui despre Ciprian Porumbescu și cu partiturile și manuscrisele acestuia, împruținate în vremea primului și al celui de-al doilea război mondial. Am văzut acele comori ale multora, pe care inventarele donării către instituțiile publice le pot releva. Acestea ar trebui multiplicare și expuse în Muzeul „Ciprian Porumbescu” din Stupca, în cel dedicat lui Iraclie Porumbescu la Sucevița, în colțul închinat lor la Frătăuții Noi, eventual la Bilca, Brașov, Șipote, Suceava, Cernăuți, Japonia, Viena etc.

În 1951, de Sfânta Maria, când e hramul Mănăstirii Putna, la 15 august, ne-am întâlnit la gară, la Vicovu de Jos, și am pornit-o într-acolo. Se împlineau 80 de ani de la marea sărbătoare și de la congresul studentesc ce se ținuse, acolo, sporind nădejdele. M-a făcut să-i văd pe Eminescu, pe Slavici, Kogălniceanu, Xenopol și pe alții, trecând pe sub arcul de triumf înălțat la intrarea în Putna, sub veghea picturului bucovinean Epaminonda Bucevschi, dar mai ales pe Ciprian Porumbescu, smulgând vioara din mâna vestitului Grigore Vindireu, cântând cu taraful acestuia și apoi exclamând: „Tată, am cântat Daciei întregi!”

La puțină vreme după aceea, m-a chemat și mi-a arătat mai pe-ndelete biblioteca și colecția muzicală fabuloasă. I se împruținase din nou în vitregiile refugiului din 1944, iar către sfârșitul zilelor (născut la 17 decembrie 1879 și mort la 16 ianuarie 1973) îmi povestea cum niște „suflitari” inconștienți ar fi îngropat în pământ unele manuscrise. Mi-a vorbit de unii dintre marii intelectuali pe care i-a cunoscut, între care George Tofan și Traian Brăileanu, Ion Nistor și alții.

De prin 1952, a intrat în febra pregătirii centenarului nașterii lui Ciprian Porumbescu, ce se profila în 1953. A avut și sprijin serios din partea lui Pavel

Țugui, care i-a fost elev și era direct implicat „de la centru”, în manifestarea, ca și în comemorarea a 70 de ani de la moartea „craului-nou” al muzicii și culturii naționale. Atunci și-a predat cea mai mare parte din colecție statului, prin fosta Casă a Creației Populare din regiunea Suceava. Cred că i s-au dat și ceva bani. L-am întâlnit după donare, bucuros și descumpănit, cu sentimentul că s-a despărțit de el însuși. A mai trăit 20 de ani, din ce în ce mai singur, mai gârbovit și ignorat ca valoare. Simbolic parcă, l-am întâlnit ultima dată toamna, în fața școlii din Vicov de Jos, pe care o slujise o viață. I-am spus că o să mai trec pe la el, mi-a replicat să mă grăbesc, că se duce... S-a stins curând, am scris un scurt necrolog în revista „Apicultorul” (fusesse și un apicultor vestit). Acum școala din centrul Vicovului de Jos are pe peretele de la intrare o placă comemorativă cu numele său, spre gloria celor care au săvârșit actul, în frunte cu profesorul Victor Iosif, al cărui exemplu se cuvine preluat și de mulți alții (este și un pilduitor vicepreședinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina). La 150 de ani de la nașterea lui Eminescu, cei interesați auzeau *Junii corupți* pe melodia *Că-i demn cu guler și cu frac*, după cum amintirea *Coanei Chirița*, a lui *Peneș Curcanul* și a atâtor versuri de Alecsandri, Matilda Cugler-Poni, cu care a fost congener, mențin trează atenția climatului înfrățitor.

În toamna anului 2002, la 20–22 septembrie, m-am „întâlnit” cu Ciprian Porumbescu la Brașov, la cea de-a 98-a adunare generală a Astei, de care n-a fost străin. Se împliniseră 140 de ani de la prima întâlnire a aștristilor la Brașov, în 1862, și 141 de la constituirea Asociațiunii, la Sibiu, în 1861. Ca membru al celei mai longevive surori a ei, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, fondată la Cernăuți, tot în 1862, și prezentă atunci la Brașov prin unii dintre membrii săi de onoare, m-am îmbărbătat când, intrând în amfiteatrul Colegiului Național „Andrei Șaguna” și fiind invitat în prezidiu, am dat cu ochii, în stânga mea, de chipul lui Ciprian Porumbescu. Știam, din câte citisem până atunci, cât de bine se simțise în urbea de sub Tâmpa. O releva corespondența, articolele scrise în presa locală, ecoul operetei *Crai-Nou* și altele. Știam ceva mai puțin despre marele prestigiu pe care și-l dobândise tinerelul de nici 30 de ani printre transilvăneni și cu osebire printre brașoveni.

Mai recent, în seara de 10 octombrie 2002, am avut o nouă și importantă „întâlnire” cu Ciprian Porumbescu, ascultându-i *Balada* în interpretarea mării violoniste Atsuke Temma, sub bagheta dirijorului Yoichiro Omachi, în cadrul concertului de gală al Filarmonicii „George Enescu”, susținut la Ateneul Român, în cadrul Festivalului dedicat centenarului relațiilor diplomatice româno-nipone (nu trebuie uitate tratativele emoționante privind trimiterea, în timpul primului război mondial, a unei misiuni medicale japoneze în România, pentru a lupta împotriva epidemiilor din 1917). Chiar dacă nu a mai fost nevoie de acest ajutor, solitudinea niponă e de relevant (vezi Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fondul nr. 205, dos. 5a, f. 112–114).

Atsuke Temma, una dintre cele mai importante personalități ale violonisticii din Japonia și din lume, a interpretat pentru întâia oară în Țara Soarelui Răsare

Balada lui Ciprian Porumbescu, cu un succes extraordinar. Aveam în amintire interpretări celebre, precum aceea a lui Ion Voicu, a lui Ștefan Ruha sau a lui Mihai Constantinescu și a multor alora, încât m-am putut raporta multiplu, ascultând-o pe violonista japoneză. O casetă cu *Balada* în interpretarea lui Atsuke Temma se află de câțiva ani la Muzeul „Ciprian Porumbescu”.

Dar experiența noastră niponă cu Ciprian Porumbescu este ceva mai cuprinzătoare. De pildă, în aprilie 2001, ne-a vizitat septuagenarul Sumiya Haruya, cel mai bun, constant și substanțial traducător din română în japoneză, ca și un fin istoric literar și eseist. Datorită muncii lui exemplare, cititorul nipon a putut lua cunoștință de specificul basmelor noastre, de *Miorița* și de alte poezii, de Eminescu, dar mai ales de proza lui Liviu Rebreanu (*Ion* și *Pădurea spânzuraților*; pentru *Ion* a primit în 1986 cel mai mare premiu care se acordă în Japonia pentru traduceri), a lui Zaharia Stancu (*Șatra*) și, mai cu seamă, a lui Mircea Eliade. De curând, a definitivat și tipărit la Tokio ediția japoneză integrală a poemelor Adelei Popescu, în română și în niponă, cu o prefață de marele critic, eseist și istoric literar, Kato Suichi, și cu ilustrații de pictorița Kodama Fusako. Împreună cu Kodama și cu verișoara lui, pictorița creștină Okamoto Sanako, fiica unui mare artist plastic japonez, ne-au fost, în aprilie 2001, oaspeți la București și la Bilca, județul Suceava. Kodama Fusako (61 de ani) a mai fost în România în 1989 și în 1990, descoperind, între altele, virtuțile expresive ale icoanelor noastre pe sticlă de la Sibiu, Sibiel, Necula etc. pe care le studiază. A scris și o carte despre pictura pe sticlă. În 1990 a avut loc o expoziție cu picturi pe sticlă, legate de realizările românești, la Cluj-Napoca, iar în 1993 a publicat o carte inspirată de călătoriile ei prin Europa, din care o parte însemnată este dedicată României. În iunie 2001 a avut o convingătoare expoziție personală, cu picturi pe sticlă pe teme românești la Osaka, apoi la Iași, Suceava, Rădăuți, Gura Humorului, și în Focșani, Buzău, fiind urmată în 2004 de altele la Constanța, și de asemenea la Bilca, la secția de acolo a Complexului Muzeal al Bucovinei, întâlnindu-l din nou pe Ciprian Porumbescu.

Din periplul bucovinean, din 2001, un punct proape obligatoriu a fost să ajungem la Muzeul „Ciprian Porumbescu” și la mormântul lui și al apropiaților lui, ca și în peisajul ultimilor săi ani. Emoționați de melodia gravă a *Baladei*, interpretată de Ștefan Ruha, am călcat locurile aproape pe călcăie. Cei de acolo ne-au spus că au și versuri japoneze și că ni le-ar putea pune la aparat să le ascultăm. Spre bucuria noastră și a ghidului, prietenii noștri le cunoșteau și au început să le fredoneze. Și în zilele următoare de documentare i-am auzit „zicând” *Balada*, iar eu o însoțeam în gând cu *Rapsodiile* lui Enescu, pe care marele muzician bucovinean îl prevestește în atâtea privințe. Cele două pictorițe ne-au trimis câte o lucrare pentru Casa Muzeu Bilca, Haruya oferind deja Complexului Muzeal câteva din traducerile sale. Oaspeții niponi au fost impresionați de viața și opera compozitorului român, a cărei diversitate le-am punctat-o.

Mergând într-o vizită în Japonia, în noiembrie 1998, am intrat din când în când într-un magazin muzical, atrași destul de des de fotografia lui Sergiu Celibidache,

cunoscut la noi, cu ani în urmă, prin intermediul lui Corneliu Dumbrăveanu. Cum spuneam că suntem români, ni se răspundea cu „Ciprian Porumbescu, *Balada*, Atsuko Temma, Celibidache”, uneori rostindu-se numele lui George Enescu sau al lui Mircea Eliade. Ciprian Porumbescu și *Balada* lui mi-au dat impresia a predomina când era vorba de cultura românească în Japonia.

În 2003, cu ocazia lansării excepționale a volumului bilingv de versuri, în japoneză și în română, al Adelei Popescu, primul volum de versuri românesc în Japonia, cu o exegeză extraordinară, *Adela Popescu – omul și opera*, primul text al marelui Kato Shuichi despre un scriitor român și european, am aflat lucruri noi despre cariera niponă a unui muzician român. Astfel, importanta prozatoare Nobuko Takaghi, foarte populară în spațiul japonez, a scris romanul *Profeție pentru 100 de ani*, inspirat din existența bardului muzicii și creației spiritual-patriotice românești, în partitura *Baladei* descifrând un mesaj secret, ce prevestea Revoluția română din 1989. Personajul care ar fi decriptat acel text ar fi chiar Haruya Sumiya, cel mai mare traducător din română. Un alt succes românesc în Japonia îl constituie apariția *Biografiei adevărate a lui Ciprian Porumbescu*, scrisă de marea pianistă Shoko Takeuchi, cu lucruri noi, ilustrații fotografice deosebite, de bună calitate tehnică, îndeosebi despre prezența compozitorului la Viena, bazate în cea mai mare măsură pe cercetări personale.

Ar fi de reamintit că în cadrul Societății studențești „România Jună” Ciprian Porumbescu a înființat cvintetul de cameră (în care a activat și viitorul medic și președinte al Societății, Ion Calinciuc-Boruțeanu, originar din Bucovina), a activat în corul și în orchestra acesteia, găsind climat favorabil desfășurării talentului său multiplu. Tot acolo, muzicianul reprezentativ al Bucovinei avea să compună o seamă de cântece în germană și în română, în cinstea prietenilor din cor, orchestră și cvintet, pe care îi numea „Die alte garde”. Între ele s-a remarcat *Zur Erinnerung an die Alte Garde*, tradus în românește cu titlul *Vechea noastră gardă* de poetul Nicu Dracea. Cântecele este semnat Mefisto, cum i se zicea lui Ciprian Porumbescu la „România Jună”.

Astfel, triumghiul în care îl plasam în copilărie și în adolescență pe tragicul nostru înaintaș, contemporan cu Eminescu, Caragiale, Slavici, Titu Maiorescu, Vasile Conta, Nicolae Grigorescu, Andreescu, Ion Vidu, Dimitrie Chireac, pionier în multe zone ale muzicii și patriot pilduitor, s-a tot extins, până a devenit un cerc în jurul globului, cu care ne înfrățește, ne face să-i atragem pe alții să ne recunoască și să se recunoască în noi, ca și noi în ceilalți. 150 de ani de la ființare în contemporaneitate a acestui mare fiu al Bucovinei și al României sfâșiate acum peste 60 de ani au rodit mereu, făcând să-l auzim constant pe cel ce la 18 ani cânta „Daciei întregi”, iar după aceea tot mai mult umanității. Ca un vag omagiu, putem evoca faptul că în multe dintre mediile japoneze în care am vorbit, am auzit rostindu-se solidar cu noi în loc de Bucovina – Kurilele românești.

DIE FERIEZEIT*

CIPRIAN PORUMBESCU

Samstag, 19. Juli. Eigentlich bin ich schon seit dem 16. zu Hause, aber es geht mir nur um den Titel *Die Ferienzeit*, den früher anzusetzen ich vergaß. Also heute Samstag, stand ich mit Proch und Marika zeitlich auf und wir gingen Molke trinken; es ist ein sehr schöner Morgen. Tauperlen auf den Grashalmen und ein balsamischen Windhauch weht vom Walde her. Man fühlt sich so frei, so ungebunden inmitten der schönen bezaubernden Natur. In der Schäferei tranken wir Molke und kehrten lauschend und lachend nach Hause um. Nach dem Kaffee – o, herrliche Idee – gehen wir nach Illischeshti! Ich, Stefan, Proch und Julo. Lustig und froher Laune wird fortmarschiert – beim Korzin eingetreten, ein Schnaps getrunken, ihn mitgenommen und schnurstracks ins Wirtshaus gegangen. [...]. Vor dem Wirtshaus begegneten wir den Decker, der auch mitging. Ein gutes Dampf Bier war der Stoff den wir uns zu Gemüte führten. Nachdem wir eine tüchtige Quantität heruntergebracht hatten, segelten wir ab nach Hause. Es ging recht rasch, denn der Regen schwebte über unseren Köpfen und wir fürchteten naß zu werden. Also im Galopp ging es über Stock und über Stein, durch Dick und Dünn bis wir noch glücklicherweise vor dem Regen zu Hause anlangten. Hier trafen wir zu unserer Freude den Onkel Mally mit einem Cousinchen: Josefine Klodnicka aus Radautz – ein krankes Mäderle von etwa 13–14 Jahren, die zum Kurgebrauche bei uns weilen wird. Zu Mittag essen wir uns tüchtig an und nach dem Essen kroch ich, Stefan und Proch auf den Boden, wo wir ein Nachmittagsschläfchen machten. Hierauf spazierten wir im Garten herum, auf einmal wer kommt? Der Jozi aus Suczawa. Er hat schon die Matura gemacht, da gab's wieder eine unbändige Freude. Wir plauschten, spielten, unterhielten uns recht fidel und nach dem Nachtmahl ging's lulu.

Sonntag, 20. Juli. In der Früh fährt Proch nach Pozorita. Es tut uns leid um den guten Burschen. Wir begleiteten ihn ein Stück und nehmen mit tränenfeuchten Augen Abschied. Auch der Onkel Mally ist mit Jozi fortgefahren, endlich auch

* Tipărim acest text din *Tagebuch*, omis din lucrarea: Ciprian Porumbescu, *Puneşi un pahar cu vin şi pentru mine* (Suceava, 2003), volum ce cuprinde jurnalul şi o parte din corespondenţa lui Ciprian Porumbescu. Foarte important în privinţa cunoaşterii marii iubiri a compozitorului, textul ne-a fost pus la dispoziţie de Nina Cionca, împreună cu traducerea în româneşte, cu unele deosebiri faţă de cea a lui Leca Morariu din originalul germano-român aflat în păstrarea noastră (D. Vatamaniuc).

Tuncio, so daß nur Julo und Juzia von Fremden bei uns bleiben. Vormittags ging ich mit Julo zum Gustav, trafen ihn aber nicht zu Hause. Nachmittags gingen wir alle in den schönen, grünen Wald, jauchzten, jubelten und freuten uns der schönen Natur, sammelten Schwämme und besuchten auch meine cumătra. Ich und Julo waren recht gut gelaunt und waren sehr lustig. Gustav mit dem kleinen Kristl besuchten uns und wir spielten bis abends Kegel. Auch der Erzpriester Andrichowicz besuchte uns und fragte nach seinem teueren Söhnchen. Und nach dem Nahtmahl gingen wir wohin? in's Bettlein.

Montag, 21. Juli. Heute ist ein denkwürdiger Tag. Es ist gerade ein Jahr daß ich B. kennenlernte. In meinem alten Tagebüchel steht es folgendermaßen: erst am 21. Juli 878 mit Marie und Tante Therese bei den Gorgons und habe sie zum ersten Male gesehen. (Note stenografice). Also so ware es, seit damals ist ein Jahr verflossen... Wie sich mein Verhältnis zu B. seit der Zeit gestaltet hat, sagt mein Tagebuch und hier füge ich noch hinzu die Bemerkung vom 6. Juli und 13. Juli.

Früh ging ich mit Julo und Stefan nach Illischeschi. Beim Korzin traten wir ein und gingen dann in's Wirtshaus. Wir sitzen gemütlich und trinken Bier, auf einmal wer kommt? der Pastor mit Faulhaber... Mein Erstaunen und meine Überraschung war groß. Ich freute mich sehr ihn zu sehen, wir plauschten verschiedenes, er war recht freundlich, nur eines fiel mir auf: als er fortging ladete er mich nicht – wie er das gewöhnlich tut, – zu sich ein. Wir gingen noch zum Korzin aßen bei ihm zu Mittag und gingen dann mit ihm nach Hause. Hier legten wir uns ein bischen in der Scheuer nieder; ich konnte nicht schlafen, Julo aber schlief bis spät. Dann kam auch Czornei, wir schoben Kegel, ich suchte mit Stefan eine Fuhr für morgen nach Itzkany, um den kleinen Aleco. Abends begleiteten ich und Julo die Mädels in's Gewalt, gingen bei Perker's vorbei, sahen dort den Hurtig und sangen „Quo, Quo“. Er kam auch heraus, wir aber machten uns aus dem Staub. Nach Hause angekommen, erfahren wir von Stefan eine sehr traurige Geschichte. (două rânduri note stenografice) Bravo! Stefan (Note stenografice) Humora. Ich bin auch recht traurig und mißgestimmt, schreibe mein Tagebuch und lege mich nieder. Warum die ganze Geschichte über den armen Teufel gekommen ist, weiß ich nicht; der Vater aber war darüber höchst aufgebracht, daß wir nach Illischeschi gehen und nicht zu Hause sitzen. – Und so hat dieser so lieblich und schön begonnene Tag so traurig geendet. Es ist der Jahrestag meiner Bekanntschaft mit B. Wird auch die so traurig enden?

Dienstag, 22. Juli. Früh fahren Stefan und Julo nach Humora. Tagsüber mache ich fast nichts, da es heiß ist. Nachmittags schlafen wir alle. Da kommen Aleco und Viorica aus Jassy. Wir freuten uns sehr. Wir plauschten gemütlich. Dann gingen wir in die Schule um die nicht aufgestellten Turngeräte anzusehen; hierauf schoben wir bis zum Abend Kegel. Abends spielte ich noch mit M. worauf wir uns zu Bette legten.

Mittwoch, 23. Juli. Vormittags unterhielten wir uns miteinander, gingen im Garten spazieren, ich spielte noch mit einer Wasserspritze und die Jnska lachte mir

aus. Nachmittags fing der Vater einen Schwarm. Wir gingen weit in den Wald spazieren, sammelten Schwämme. Es war so schön, so lieblich. Als wir nach Hause kamen, fing es fürchterlich zu gießen an und wir dankten Gott mit trockener Haut davongekommen zu sein. Abends spielte ich mit Marika, neckte ich mich mit Juska. Zu Nachtmahl aßen wir unsere gesammelten Schwämme. Der Himmel lichtete sich und eine schöne sternhelle Nacht erinnerte mich an meine vorjährigen Nachtwanderungen nach Illischeshti mit Spendlings. Auch heute möchte ich gehen, wenn ich mit wem hätte.

Donnerstag, 24. Juli. Es ist abscheuliches Wetter – regnet. Viorica fährt fort. Ich langweile mich. Nachmittags möchte ich spazierengehen, aber es regnet. Der Vater fängt mit großer Not einen Schwarm. Nach dem Kaffee gehen wir spazieren und zwar dem Julo und Jozi entgegen, die heute aus Humora zu kommen haben. Wir sehen den kleinen Ciprianel, der sehr lieb ist. Und wie wir in den Wald anlangten, kam auch schon Julo den Berg hinaufgekeucht, ich freute mich sehr mit ihm, so als wenn ich ihn wer weiß wie lange nicht gesehen hätte. Wenn er einmal ganz weggeht, wird es mir sehr bang sein. Wir gehen alle lustig nach Hause. Jozi konnte nicht mitkommen. Stefan ist krank, hat Halsschmerzen. Wir legen uns zeitlich nieder. Ich schlafe mit Julo zusammen.

Freitag, 25. Juli. In der Früh lese ich und spiele mit der Marika, dann übe ich Klavier. Krieche herum etc. Ich bekomme einen Brief von Waldberg. Er ist noch im Czernowitz, fährt aber nach Teplitz. Der Brief machte uns viel Vergnügen. Nachmittags gehe ich spazieren, ebenso auch abends u. so w.

Samstag, 26. Juli. Siehe Freitag, 25. Juli.

Sonntag, 27. Juli. Der Korzin ist seit gestern nachmittags bei uns. Den Julo hat eine Biene in die Unterlippe gestochen, sie ist stark geschwollen und sieht urkomisch aus. Ich freue mich wie ein Kind, wir fahren heute nachmittags nach Illischeshti. In der Frühe gehe ich in die Kirche. Hierauf schreibe ich einen Brief an Onkel Michas und gratuliere dem Fräulein Julitta. Und als der schöne goldene Nachmittag kam, schlug die hübsche, zarte Poesie in schmähliche Prosa um. Der Vater nahm die finsterste Miene von der Welt an, legte sich nieder und erwähnte nichts mehr vom Fahren. Ich ging wie abgebrüht herum und wechselte nur fragende Blicke mit Marika. So haben wir uns auf diese Fahrt gefreut, ich hätte ja mein Herzchen gesehen und mit mittlerweile ist alles in's Wasser gefallen. Da packten wir uns alle zusammen und gingen weit in den Wald. Korzin begleitete uns ein Stück, ging dann nach Hause. Im Walde badeten wir unsere Füße und vergaßen fast die Illischeschtier Fahrt. Nach Hause angekommen fanden wir die Emma. Wir spielen Kegel bis abends, begleiteten Emma nach Hause, aßen Nachtmahl. Darnach ging ich mit Marika durchum bei Perker hineinzugucken was sie machen. Sie saßen in der Veranda und aßen Nachtmahl. Kamen nach Hause und legten uns zu Bette.

Montag, 28. Juli. Ein schöner Morgen. Ich, Julo und Marika gingen in die Schäferei und tranken Molke. Nach dem Frühstück schickten wir nach Illischeshti. Marie schickte den Mädchen Blumen, Bücher und Noten. Hierauf

ging Julo zum Fanta und kam nach einer Weile mit dem kleinen Viktor und zwei Doppelhinterladern zurück. Wir gingen auf die Jagd. Aber wehe! Lieber wären wir nicht gegangen. Im Walde erteilte uns ein so fürchterliches Gewitter mit Hagel, Donner und Blitz, daß wir trotz allen Verkriechens in die Büsche waschelnäß wurden und wie drei Ritter von der traurigsten Gestalt nach Hause umkehrten. Wir mußten alles, Kleider und Wäsche wechseln und verfluchten die Stunde in der wir ausgegangen waren. Nachmittags kam der Bote aus Illischeshti, brachte einen Brief von den Mädchen und eine Menge Noten für Violine und Klavier. Ich spielte mit Marika. Dann, es hat sich schon ausgeheitert, gehen wir wieder auf die Jagd, auf Tauben. Krieche a drei Stunden herum und konnten nicht schießen. Gesehen haben wir wohl eine Menge Tauben, konnten aber nicht zum Schuß kommen. Abends spielte ich noch mit Marika.

Dienstag, 29. Juli. Heute fährt die Juska schon nach Humora fort. Julo und Aleco fahren mit. Vater hätte auch fahren sollen, hat sich's aber überlegt. Es ist draußen ein trübes Wetter; man kann nicht einmal spazieren gehen, düster und windig. Wir spielen eine Menge. Der Vater geht nach Dragojeşti, ich bleibe mit Marika allein zu Hause. Nachmittags schlafen wir. Der Vater kam mit einigen Neuigkeiten, wir plauschten dann kamen Julo und Aleco aus Gura Humorului. Julo ist etwas krank.

Mittwoch, 30. Juli. Onkel Mally kommt mit einem Herrn Seybel von der Rusticalbank und mit Jozi. Wir schieben am Nachmittag Kegel, Julo machte 3 Neuner. Ich spielte mit Marika. Nach dem Kaffee fuhr Onkel mit Herrn Seybel fort, Jozi bleibt. Abends gingen wir spazieren. Julo hat einen Hexenschuß. Abends wird beschlossen, um Tuncio zu schicken.

Donnerstag, 31. Juli. In der Frühe gehe ich mit Julo nach Illischeshti. Wir gehen zum Korzin dann zum Krämer. Die alte Krämerin ist krank. Wir trinken Schnaps, und gehen zur Post und dann in's Wirtshaus. (Note stenografice) trinken Bier. Im Wirtshause war der Neumann, der Zachmann und auch Krämer, wir bezahlen. Endlich gingen ich, Julo und Korzin fort. Beim Korzin essen wir etwas, worauf ich und Julo weggehen und zwar bei den Pastors vorbei um jemanden zu sehen denn als wir in der Früh vorbeigegangen waren, sahen wir niemanden. Wir waren auch ziemlich bekohlt. Julo sah besonders spaßig aus und wir lachten fortwährend. Auch unsere Toilette war eine klassische in hillonstiefeln und schäbigen Hosen. Beim Pastor nehmen wir ernste Mienen an, aber es ging nicht recht. Die Pastorin mit Maria und Blumi waren draußen, wir grüßten ziemlich drollig und kaum waren wir weitergegangen, mußten wir lachen. B. und M. hatten wir also leider nicht gesehen. Mit genauer Not schleppten wir uns bis nach Hause. Hier fanden wir alles gegen uns. Vater war sehr aufgebracht. Gegen Abend kamen Tante Pauline, Tuncio, Zobcia mit Kindern.

Freitag, 1. August. Heute ist heiliger Ilie. Wir gehen fast alle in die Kirche. Ich ging auch ein bischen zum Ilie Oniga. Nachmittags spielten wir Préférence, waren im Wald, spielten Kegel etc. Ich lege mich zeitlich nieder, da ich Halsweh habe.

Samstag, 2. August. Die Suczawer fahren fort, leider mit ihnen auch Julko. Er fährt schon zum Stefanowicz; mir ist recht bang um ihn. Jetzt bleibe ich nur mit Jozi. Patak hat mir geschrieben, er will zu mir kommen. Ich schreibe ihm und dem Waldberg.

Sonntag, 3. August. Es wird beschlossen nach Illischeshti zu fahren. Wir bekommen aber keine Pferde. Endlich am Nachmittag nach langen Hin- und Herdrehen gehe ich, Marika, Aleko und Jozi gegen $\frac{1}{2}$ 5 zu Fuß nach Illischeshti. Wir gingen zu Gorgons. Jozi wollte nicht mitgehen da er sehr abgerissen war. Als wir in's Zimmer traten wurde es mir sehr bange um's Herz und ich wäre am liebsten gleich wieder hinausgelaufen. Ich konnte Bertchen kaum ins Auge blicken. Mina sieht etwas spitz aus. Van de Castle war auch dort. Bertchen kochte uns einen Kaffee. Der Alte, die Alte und der Rittmeister gingen fort zur Hochzeit des Novitzki. Wir Jungen bleiben zurück. Auch Anna ist da. Ich sprach mit Mina viel über Hoffmann und Lagler. Auch Lieschen war da. Endlich gegen 7 $\frac{1}{2}$ gingen wir fort. Den Jozi konnten wir nicht finden, nehmen daher den Lehrer mit, daß er uns ein Stück begleite. Endlich oben am Berg trafen wir Jozi und Vater, die schon auf uns warteten. Es ist Stefan gekommen. Nach Hause angekommen, aßen wir noch Nachtmahl und legten uns nieder um Reflexionen über den schönen Tag anzustellen.

Montag, 4. August. Der Tag vergeht mit verschiedenen Unterhaltungen. Abends als sich alles niedergelegt hatte, schlupften ich und Jozi hinaus und wir schicken nach Illischeshti. Im Wirtshaus trinken wir Bier und gingen dann in B...s Garten. Es war eine wundervolle Mondsnacht und mir ward's so wohl – so weh. Im Garten schrieben wir den Namen Be...s und G. und M. waren da... Dann unter dem großen Birnbaum ein mit einem Tischtuch gedeckter Tisch. Wir banden in den Tischtuchecken Knoten und auf dem Tische machten wir aus Blättern die Initialen E. W. (Wunder). Saßen ein Weilchen, nahmen uns Blümchen zum Andenken und gingen heim.

Dienstag, 5. August. In der Früh ich war wie zerschlagen, weckte man mich auf, ich mußte mit dem Vater nach Strojeşti fahren. Dort ist großer Parastas. Man hat nämlich die toten Verwandten der Popowitchischen Familie aus allen Gegenden zusammengebracht und in eine gemeinsame Familiengruft gelegt. Also ich kleidete mich in Reverenda und Rasa an und „für Moise“! – Beim Berar stiegen wir ab, gingen in die Kirche und assistierten bei dem Parastas. Der junge Berar und noch ein Zögling (Mateiczuk) waren auch in der Kirche. Alle Herschaften kamen. Der Vater predigte sehr hübsch. Nach allem ging ich noch mit dem Vater in die Gruft und besahen uns die Reihe von Särgen, in denen die edlen Toten ruhten ... Zu Mittag waren wir bei Popowicz, wo eine Menge nobler Gäste waren, wo wir nobel speisten und auf recht noble Art uns langweilten. Dann gingen wir zum Berar. Dort waren der Kellar, der Drogli mit seiner Frau, die auf einem höchst defekten Klavier etwas spielte und sich zu ihrem Gekrächze begleitete, wir langweilten uns auch hier, aber demokratisch und fuhren endlich ab. An diesem Tage war Marika nach

Humora gefahren. Als wir zu Hause anlangten, war sie noch nicht zurückgekehrt, nur der gute Jozi kam uns entgegen. Wir tranken Kaffee und gingen der Marika entgegen. Im Walde war's so schön, wir legten uns hin und erwarteten sie. Richtig kam sie auch. Wir fuhren nach Hause, aßen Nachtmahl, erzählten uns gegenseitig unsere Erlebnisse von heute und gingen schlafen.

Mittwoch, 6. August. Ich fahre mit Jozi nach Humora, aber fahren tun wir nur bis zu der Maut, von dort gehen wir zu Fuß. In Humora verblieb ich bis zum 8 früh. Wir unterhielten uns recht gut, tranken Bier, schoben Kegel (Note stenografice), badeten etc.

Am 8. August, Freitag ging ich zu Fuß nach Hause. Um 8 Uhr früh bin ich ausgegangen und um 11 Uhr war ich zu Hause. Vater ist nicht zu Hause, sondern in Suczawa. Nachmittags schlafe ich, dann spiel ich ein bisschen. Abends kommt der Vater. Er war bei den Gorgons eingetreten. Alles ist dort gesund. Sonst nichts besonderes.

Samstag, 9. August. Nach dem Kaffee schreibe ich Tagebuch. Nachmittags gingen ich, M. und Aleco weit in den Wald spazieren. Mein cumătru Ionica ist krank. Auf „gurăi“ machten wir ein Feuer, brieten Schwämme. Endlich gingen wir nach Hause. Tranken Kaffee und abends gingen wir noch in's Dorf hinunter bei den Perkers vorbei.

Sonntag, 10. August. Ein häßliches Wetter nur zum Zuhousesitzen. Erst gingen wir etwas spazieren um unsere Glieder auszustrecken. Die ganze Perkersche Sippe begegneten wir auf der Wiese – aber nur zdaleka. (cuvânt ucrainean și însemnează: de departe).

Montag, 11. August. Gegen Mittag kommen Adolf und Gustav Fanta zu Besuch. Adolf ist ein ganz lieber Bursch, hat schon rigorosiert und hat auch schon einen roten Bart. Nachmittags ging ich zu den Fantischen hin, wir hatten vor nach Illischeshti zu gehen, da es aber fortwährend regnete, blieben wir daheim und spielten Préférence. Es wird beschlossen morgen nach Illischeshti zu fahren. Ich freue mich schon unbändig darauf.

Dienstag, 12. August. In der Früh fährt Vater nach Humora. Die Fantischen, Kolomitzki et Victor kommen, holen mich ab und ich fahre mit ihnen nach Illischeshti. Im Wirtshause aßen und tranken wir, aber sowohl Schnaps als auch Bier waren schlecht. Wir trennten und daher bald und ich ging zu meinem lieben, teuren Heiligtum zu den Gorgons. Schon beim Brunnen sagte mir die schöne Karlin, die Mädchen seien nicht zu Hause, sondern mit Anna und Michel nach Radautz gefahren. Ich ging also hinein. Der Alte und die Alte begrüßten mich aufs herzlichste und nachdem wir einen „Kümmel“ getrunken, setzten wir uns zum Spielen. Natürlich mußte ich auch zum Mittagmahl bleiben und aß Kümmelsuppe und einen Rindsbraten. Nachmittags spielte ich mit dem Alten Schach und wurde matt; dann legte sich der Pastor nieder, ich plauschte noch gemütlich mit der Pastorin, die auffallend freundlich war; dann kam der Decker, ich ging in den Garten, spielte mit den Buben und Lieschen Kegel, promenierte etc. Hierauf kam

auch der Krämer, ich spielte mit dem alten einige Sonaten von Haydn, wir tranken Kaffee, gegen 6 ½ Uhr ging ich mit Krämer weg. Begleitete diesen nach Hause, machte bei ihm noch einen Schnaps und marschierte dann gemütlich und froh nach Stupka. Unterwegs begegnete ich noch den Korzin der zu uns kam. Auch den besessenen Dumitru Kirste habe ich begegnet (Wettlauf). Zu Hause angekommen fand ich schon den Vater da und Stefan der auch mitgekommen war. Ich war sehr gut gelaunt. Mein Gott! Wie werde ich es nicht sein, ich war ja in Liebchens Heim.

Mittwoch, 13. August. Früh war ich mit Stefan bei den Fantischen. Nachmittags waren sie bei uns. Wir schieben Kegel, musizieren und gehen dann spazieren. Abends machen wir dem Stefan, da morgen sein Namenstag ist, Katzenmusik. Der Adolf hat urkomisch ausgesehen mit der langen Säge und einem alten Mapeau claue. Ich lege mich etwas später nieder, mein letzter Gedanke gilt B.

Donnerstag, 14. August. Heute ist des armen Stefan Namenstag. Wird aber schwach gefeiert. In der Frühe gratulieren wir ihm und fahre dann mit ihm und Victor nach Illischeshti. Wir waren bei Korzin und dann beim Krämer. Ich spielte mit Krämer Schach und gab ihm zwei Matt. Dann tranken wir einen Schnaps und aßen saure Gurken. Stefan mußte eine alte Wette zahlen, bestehend aus 2 Oka Wein, die wir auch dort glücklich ausleerten. Gut bedüßelt, besonders ich, schoben wir weg, holten noch den Korzin ab und gingen nach Hause. Unsere Leute saßen gerade bei Tisch. Wir setzten uns und speisten, nach dem Essen legte ich mich schlafen. Abends spielten und sangen wir noch verschiedene Lieder.

Freitag, 15. August. Ein sehr abscheuliches Wetter. Kalt, wie wenn schon der Winter anbrechen würde und fürchterlich windig. Stefan fährt schon fort nach Humora. Der Korzin geht auch weg, wir begleiten ihn ein Stück. Nachmittags gegen 6 Uhr bekommen wir Gäste, Berariu mit seiner Frau aus Strojeşti, der Tuzu und ein gewisser Pauliuc stud. theol., im dritten Jahre. Als ich Tuzu der Marika vorstellte, hakelte er sich mit den Füßen in dem Kotzen an und wäre beinahe in die Nase gefallen. Wir unterhielten uns recht gemütlich, besonders ich mit der Berarița. Wir erinnerten uns an unsere alte Liebe, wie sie noch bei der Zucovski und wir beide tanzen lernten. Sie bekannte mir daß sie mich damals so unendlich lieb gehabt hätte und mich durch mehrere Jahre, selbst nach unserer Trennung nicht hat vergessen können. (Note stenografice). Erst nach 12 Uhr fuhren sie fort. Es war sehr finster und wir fürchteten daß sie irgendwo umschmeißen werden.

Samstag, 16. August. Das Wetter ist noch immer schäbig. Ich gehe in der Frühe mit Marika zu den Fantischen um der Frau Kolomitzka zu gratulieren, da gestern ihr Namenstag war. Am Nachmittag ist es hübsch geworden, ich gehe mit Vater und Aleco nach Illischeshti. Alles ist zu Hause. Die Mädchen sind äußerst lieb. B. in einem weißen Jäckchen, wir begrüßten uns durch's Fenster. Ein gewisses Fräulein Grabowiecki ist auch da. Wir plauschten gemütlich mitsammen. B. ist ungeheuer lieb und ich bemerke erst heute ein gewisses Interesse, daß sie für mich an den Tag legt. Ich beschreibe schon nicht jenes wohlige Gefühl, das mich immer in ihrer Nähe beschleicht, auch will ich nicht mehr von ihren seelenvollen Blicken

sprechen, die mir so tief in's Herz dringen, nur das eine will ich sagen, daß ich sie doch unendlich liebe und ewig lieben werde. Ich spielte mit dem Pastor und auch mit dem Fräulein Albertine Grabowiecki. Es wird besprochen daß sie uns Montag besuchen. Wer mag sich darauf wohl mehr als ich freuen? Spät – gegen Abend gehen wir fort und finden Onkel Mally und Jozi zu Hause.

Sonntag, 17. August. Ich, Onkel und Jozi fahren nach Humora, ich kehre aber mit Jozi bald zurück. Nachmittags gehe ich zu Fanta, wo wir nibeto uns gut unterhalten, es war so nibeto die Namenstagfeier der Frau Kolomitzka. Abends peilte ich noch mit Marika und ging dann schlafen.

Montag, 18. August. Heute ist Kaisers Geburtstag. Ich werfe mich in die Pfaffenkleider und wir gehen in die Kirche; dort ist Parade. Die Reservisten unter Anführung des Lehrers Czorney machen verschiedene Spektakel, endlich hielt ich ihnen eine Rede und damit schloß die Feier. Nachmittags kam der junge Decker mit Mani zu Fuß. Wir spielten Kegel, auf einmal kam auch das „Gewitter“, wie sie sich nannten: M., B., Lis. und Albertine mit großem Lärm und alle sehr gut gelaunt, insbesondere war Mina sehr lachlustig. Auch der alte Pastor ist mitgekommen. Bei der Kegelbahn neckte ich mich mit Mina wegen ihres graziösen Scheibens. B. war auf meiner Seite und wir verspielten. Wo war mir das Kegelspiel im Kopfe ich sah nur fortwährend die liebe, teure Bertha an, die heute so ausnehmend lieb und schön war. Ihr grünes Perkalkleid läßt ihr sehr gut. Ich spielte dann auch mit Albertine. Dann plauschte ich mit B. verschiedenes über ihr Klavierspiel wobei wir uns so selig ansehen, endlich sagte ich ihr wie gerne möchte sie einmal beim Klavier sehen, da fühlte ich wie mit die Röte in's Gesicht stieg, dabei sah ich sie so schwärmerisch und so liebebeglühend an, daß sie bis übers Ohrläppchen errötete. Wir unterhielten uns recht gut. Die Mädchen hutschten sich auch. B. war fürchterlich ausgelassen. Mina wurde gegen Ende nachdenklich und traurig. Nachdem sie wegfuhr, wurde es mir sehr bang. Abends kamen auch Zigeuner die von mir was lernen wollten. Ich spielte die *Mikerisch* Ho..a aber es ging schwer. Und so schloß dieser für mich so glückliche Tag.

Dienstag, 19. August. Habe sehr schlecht geschlafen und in einem fort an B. gedacht. Alle Nerven fiebern mir wenn ich an dieses teure Wesen denke. Ich gehe früh mit Jozi und Lieschen spazieren. Dann zu den Fantischen. Sie kommen nachmittags zu uns und richtig kamen sie Kolomitzki mit Frau Emma, Adolf, Gustav und Victor. Man spielte Préférence, Gesellschaftsspiele. Abends fuhr sie fort, es regnet fürchterlich.

Mittwoch, 20. August. Ein sehr abscheuliches Wetter. Wir bleiben zu Hause. Gegen 9 Uhr jedoch kommt auf einmal Onkel Mally mit Stefan, sie wollen nach Joseffalva zu der Kirchweih fahren. Anfangs wollten wir nicht fahren, besonders ich wehrte mich dagegen. Endlich beschlossen wir alle zu fahren. Ich werfe mich in die Kutte, Marie, Jozi und Stefan, alles putzt sich auf's beste auf und wir fahren auf zwei Wagen. Unterwegs lachen wir sehr viel und waren sehr lustig. Ich bemerkte zu Maria: „Wir sind zu lustig, ich fürchte daß die Geschichte nicht traurig

enden soll.“ Es regnete in einem fort. Endlich gelangten wir in Tolova an, steigen bei der Kirche ab, in der eine Menge Volk war. Wir hatten keinen Platz und ich mit Marika krochen auf den Chor, von wo wir eine prächtige Aussicht hatten. Da uns zu heiß wurde, stiegen wir hinunter und standen eine Weile draußen. Da kamen auch die Pastorichen mit den Mädchen ein voller Wagen. Ich begrüßte sie bloß, macht B. aufmerksam daß sie im Gesicht verschmiert sei und drückte mich, während sie alle mit Marie und Jozi in die Sakristei gingen. Ich schlenderte mit Stefan herum, gingen zum Druzbacki, dort waren eine Menge Pfaffen, die Fantischen etc. Wir tranken einen Schnaps und gingen dann wieder fort. Draußen regnete es, in der Kirche predigte ein Franziskaner in ungarischer Sprache, es war nicht wohin zu gehen und ich verfluchte die ganze Kirmeß. Endlich war's zu Ende. Der Vater war fürchterlich wütend, daß ich nicht neben ihm gestanden bin. Die Gorgonischen fuhren zum Druzbacki. Der Vater wollte nicht hingehen. Ich, Stefan und Marie spielten die traurigste Rolle von der Welt. Fuchtig, wie wir über den Vater waren, wollten wir zu Fuß nach Hause gehen. Stefan sagte in seiner Wutanwandlung dem Czorney er soll die Katz bei Krakau lecken. Endlich kam der Wagen und wir fuhren fort. Stefan und Jozi jedoch gingen. Stefan hatte dem Vater gesagt, wir sollen auch zum Druzbacki gehen; dieser schnauzte ihn mit einem: „Rechts um“ an. Jozi bekam auch seinen Teil, – kurz und gut – alles war in der scheußlichsten Laune der Welt. Nur der arme Onkel suchte das ganze zerrütete Werkl zusammenzuhalten. Als wir endlich zu Hause waren, bemühte sich alles diese schätzbare Kirchweih zu vergessen. Wir spielten abends Tarok.

Donnerstag, 21. August. Es regnet fort. Onkel und Stefan fahren trotz des abscheulichen Wetters fort. Ich gehe zum Fanta. Dort ist der Scharnagl, der mich fortwährend „per du“ tituliert. Von Fanta erfahre ich daß die Gorgonischen Mädchen sehr viel gelacht haben bei der Druzbackischen Tafel und der alte Pastor sich einen kleinen Fetzen abgeholt hat, dann das nichts besonderes dort war. – so daß ich endlich froh war nicht hingegangen zu sein. Nachmittags kam Adolf zu mir und wir spielten Préférence. Jozi war den ganzen Nachmittag beim Fanta.

Freitag, 22. August. In der Früh heitert es sich aus und es verspricht, ein schöner Tag zu werden. Ich gehe zum Adolf und wir besprechen nachmittags den Jozi, der nach Humora geht bis auf die Obczina zu begleiten. Das geschah auch. Unter Sang und Klang zogen wir durch den Wald bis zur Obczina, tranken dort ein Glas Wein und gingen zum Forstwart Zitny. Hier trennten wir uns vom Jozi, der den Weg nach Humora einschlug, während ich und Adolf beim Zitny eintraten. Hier fanden wir Gustav und Victor. Der Zitny ist ein sehr lieber Mensch ein Mährer von echtem Schrot und Korn und ein derber gerader Michel. Seine Frau, hat etwas ungemein Anziehendes, machte auf mich einen sehr guten Eindruck. Hoch wie eine Tanne, schlank, schön und kräftig gebaut, kurz zum Hinwerden. Wir tranken dort Kaffee, rauchten, lauschten, es war so gemütlich mitten im Wald und fuhren endlich fort. Auf der Obczina tranken wir noch einen Wein und fuhren weiter. Auf der Ilischanka aber stieg ich mit Adolf ab und gingen zu Fuß in voraus.

Endlich verloren wir den Wagen hinter uns und glaubten es wäre denen was passiert, da wir sie nicht mehr hinter uns hörten. Wir hatten schon einen bedeutenden Vorsprung gewonnen und mußten nun schmachlichst umkehren. Endlich merkten wir, daß sie einen anderen Weg durch den Wald eingeschlagen hatten, diesen traten wir nun jetzt auf an und kamen endlich spät nach Hause. Ich erzählte der Marika meine Erlebnisse und legte dann mich nieder.

Samstag, 23. August. Nach dem Kaffee machte mir der Vater den Vorschlag für dieses Jahr nach Wien zu fahren. Nichts über einen guten Vorschlag, lächerlich womit soll in Wien leben? das sagt er mir nicht. Ich gehe ein bischen zu Adolf. Kam dann nach Hause und komponierte einen Galopp: *Zwerch über den Berg*. Nachmittags kommt Adolf zu mir, dann Victor, dann unverhoffter Weise Deker Wilhelm und Mummy. Wir spielten Kegel. Plötzlich da kamen Onkel und Tante Strigl. Später kam auch Korzin. Gegen abend gingen die Illischeschtier weg. Wir bleiben allein, plauschten eine Menge und legten uns nieder.

Sonntag, 24. August. Der Vormittag verging sehr angenehm. Nachmittags fahre ich mit Marie zu Gorgons. Es war ein sehr hübscher Tag und wir furhen sehr gut. Die Mädchen waren mit den Alten vorne im Gärtchen und sahen uns schon vom weiten. Nach Begrüßung gingen wir in den Garten. Ich spielte mit dem Alten Schach und gab ein Matt. Dann spielte ich mit ihm zwei Beethovensonaten, worauf wir Kaffee tranken. Die Mädchen erzählten von ihren traurigen Erlebnissen in Joseffalva. Mina kränkte mich sehr; ich fragte sie nämlich wer den Kaffee eingeschenkt habe, da er so süß sei und sie schnauzte mich mit einer wütenden Miene an: „Das kann ihnen doch egal sein.“ Ich war wie abgedrückt und sprach während der ganzen Zeit kein Wort mit ihnen. B. mußte meine Verstimmung bemerkt haben, denn sie versuchte es öfters durch freundliches Anblicken und Sprache mich wieder gut zu machen. Beim Abschied reichte ich ihnen nicht einmal die Hände. Wir traten beim Heimfahren beim Korzin ein und kamen wohlgenut zu Hause an.

Montag, 25. August. In der Früh schreibe ich ein Gesuch an die Sozietät um ein Stipendium für Wien. Da kommt plötzlich der gute Bucher mit dem jungen Comoroşan. Es freute mich ungemein. Die guten Burschen sind zu Fuß aus Komaneşti gekommen. Wir spielten Kegel, nachmittags Préférence. Abends plauschten wir gemütlich im Pavillon.

Dienstag, 26. August. Ich hätte nach Strojeşti fahren sollen, es wurde aber nichts daraus. Ich begleite Bucher und Comoroşan ein Stück da sie schon fortgehen, worauf ich mich den ganzen langen Vormittag langweile. Nachmittags kam der junge Deker und ich plauschte mit ihm gemütlich. Der offenbarte zu meinem Entsetzen daß Fritz Kipper in die B. verliebt sei. Gräßlich! Ich schweige weiter. Die möglichen und unmöglichen Kombinationen die ich mit aus dieser Nachricht bilde sind unzählige und ich schreibe sie auch gar nicht nieder. Vederemo! Abends gehen wir alle spazieren gegen den Wald zu mit Gustav und Deker. Letzterer geht nach Illischeschti und wir gegen Ionică. Stefan kommt zu Fuß aus Humora. Großer Jubel. Abends Langweile en famille.

Mittwoch, 27. August. Heute ist Mariechens Namenstag. Sie bekommt eine Menge Gratulationen. Es war für heute eine Waldpartie anberaumt, die aber die Humorer abgesagt haben, ist nichts daraus geworden. Auch Pastors gratulieren en masse. Nachmittags gießt es entsetzlich, wir ennuyieren uns wieder en famille mit Hinzuziehung des Czorney. So ging auch endlich dieser Tag vorbei.

Donnerstag, 28. August. Stefan fährt fort und ich begleite ihn bis Humora. Besuche die Kegelbahn, den Popovici, sehe und spreche Spendling, der nach Broskautz fährt und ich fahre gegen 4 Uhr mit Jozi und Onkel nach Stupka.

Freitag, 29. August. Onkel und Jozi fahren früh fort. Ich schreibe die Polka *M-lle Malvinchen* um sie den Morariu zu schicken. Vater ist wieder in einer Teufelslaune. Nachmittags gehen wir ein bischen spazieren. Nach Hause angekommen empfangen wir Gäste und zwar Adolf, Gustav, Pepi, Kristl. Wir schieben Kegel, jausen, plauschen. Als sie fort waren spielte ich mit Marika. Die Pastors waren so freundlich nur ihren Bogen zu schicken, da ich den meinigen nach Czernowitz zum Bohnern geschickt habe.

Samstag, 30. August. Kristl und Adolf gehen zu Fuß in's Gebirge. Ich begleite sie bis Humora. Hier kehren wir bei Kolomitzki ein. Auch die Striglichen sind heute nach Humora gefahren. Aß zu Mittag, ging baden. Nach dem Kaffee ging ich zum Onkel, traf aber niemanden zu Hause. Erst unterwegs begegnete ich ihnen. Gegen 7½ abends ging ich zu Fuß nach Stupka. Stefan begleitete mich ein weites Stück, dann schritt ich aus und nur mit meinen Gedanken und mit meiner Pfeife zog ich vergnügt weiter. Es war eine wundervolle Mondnacht. Die Reichsstraße lag verödet – Stille ringsumher – nur hie und da störte das heisere Geschrei eines Nachtvogels die heilige Waldesstille! Ich ging über die Ilischaka, machte daher einen großen Umweg, sandte von hier aus noch tausend Grüße meinem teuren ..., daß ich heute in Humora habe durchfahren gesehen und kam endlich um 12 Uhr nachts in Stupka an. Alles schlief. Ich ging zum Kasten und suchte Essen, da ich fürchterlich hungrig war, fand auch ein Stück Braten, verspeiste es und legte mich nieder. Das war ein schöner Tag und eine schöne Nacht.

Sonntag, 31. August. Alles machte große Augen mich zu Hause zu sehen. Wir schicken nach Suczawa und nach Illischeschti. Vater ist in der Kirche. Nachmittags gehe ich mit Marika zu Fuß nach Illischeschti. Zuerst waren wir auf einige Augenblicke bei Korzin eingetreten. Dann gingen wir mit Korzin hinauf. M. ging zu Gorgons. Ich wollte nicht auch gleich mitgehen, da die Mädchen allein zu Hause sind. Die Alten sind mit dem Schwiegersohn aus England Grunwald, der zu Besuch gekommen ist, nach Radautz gefahren. Ich ging mit K. in seinen Garten, dann zu den Mädchen. Minchen und Bertchen waren wieder ausnehmend lieb und längst stand schon der Mond am Himmel als wir uns trennten. Die lieben Mädchen begleiteten uns bis zum Krämer, worauf ich und M. zum Korzin gingen. Kaum hatten wir uns niedergesetzt, kam auch der Vater hergeschlichen und wir machten uns samt Korzin auf dem Weg. Es war eine wunderschöne Mondnacht so recht zum Heimgehen zwerch über den Berg und ich plauschte gemütlich mit

Marika. Auf der seratura begegneten wir den Gustav mit Wagen und fuhren mit ihm bis nach Hause.

Montag, 1. September. Alle drei fahren wir nach Strojești, lassen den Vater dort im Hof und fahren nach Suczawa. Auch die Berars fahren hinter uns. In Suczawa steigen wir bei Otto ab. Dieser besorgte uns verschiedene Einkäufe, darunter ein paar Stiefletten für mich und gegen 6 Uhr fuhren wir wieder nach Strojești, stiegen im Hof ab, gratulierten der Frau (heute ist ihr Geburtstag), aßen Zwetschkenknödel und führen fort. Auch beim Berar waren wir auf einige Augenblicke eingetreten. Die Berarița scheint was broiges zu sein, vielleicht weil ich sie so wenig berücksichtigte.

Dienstag, 2. September. Ich drehe mich den ganzen Tag herum, mache ein Gedicht und ein Lied dazu: *An....* Abends Kobylanski aus Humora.

Mittwoch, 3. September. Fanta fährt mit Kobylanski nach Humora. Ich gehe zu Fuß nach Illischeshti. War beim Korzin, beim Fritz Kipper, der sehr freundlich war, jedoch hin und wieder etwas schalkhaft lächelte, trank im Wirtshaus zwei Glas Bier, war beim Krämer, spielte dort mit Deker Schach, gab ihm ein Matt und ging nach Hause. Grunwald ist heute schon fortgefahren, die Alten haben ihm nach Itzkany begleitet. Lagerl hat mir geschrieben, daß er Samstag kommt. Prosit!

Donnerstag, 4. September. In der Früh schlendere ich herum. Korzin kommt, nachmittags gehen wir in den Hof, dann begleite ich den Korzin bis zum Ion Melzer und kehre langsam zurück.

Freitag, 5. September. Früh wird nach Humora und die Tante Fanny geschickt. Ich spiele etc. Gegen abend kommt Tante Fanny mit Jozi.

Samstag, 6. September. Ich, Tante, Jozi fahren nach Suczawa. Jozi bleibt zurück und ich fahre mit der Tante zum Bahnhof, da sie nach Seret fährt. Kehre in die Stadt zurück und fahre dann mit Jozi abermals zum Bahnhof, um den Lagler abzuholen. Richtig! Kam er auch. In Suczawa besorgte ich noch einige Geschäfte beim Bezirkshauptmann. Hole den Tuncio ab, spreche mit Hurtig, der mich zu besuchen verspricht und wir fahren fort. Der Weg dauerte ziemlich lange, da die Pferde schon müde waren. Nichtsdestoweniger lachten wir viel. Lagler machte natürlich schockweise schlechte Witze und so ging es bis nach Hause. Wir aßen Nachtmahl, plauschten noch und legten uns nieder.

Sonntag, 7. September. Promeniere früh im Garten herum, gehen in die Kirche, in den Hof, nehmen Rahm. Die setzen sich zum Tarok, ich spiele mit Marika. Um 4 Uhr nachmittags fahren ich, Vater, Lagler und Maria nach Illischeshti. Unterwegs lachten wir viel. Lagler saß schlecht, endlich langten wir an. Alles war zu Hause. Ich spielte mit dem Alten bis zum Kaffee. Nach diesem unterhielt ich mich fortwährend mit den Mädchen, Lenka war auch da. Wir gingen alle zu ihr. Auf dem Rückweg bot mir B. eine Stechblume an und meinte ich sollte mich stechen, ich sage: „Für Sie, mein Fräulein, wenn es Ihnen Vergnügen macht, tue ich's gerne" und wie ich die Blume nehmen will, zog sie die Hand zurück: „nein, ich will nicht daß Sie sich weh tun“. Dieser Abend ist für mich sehr teuer.

Ich habe mich sehr viel mit B. unterhalten. Wir saßen im Salon alle beisamen, da baten mich die Mädchen, ich möchte was spielen, und zwar eine Doina. Ich spielte sie und dann: *Du bist wie eine Blume*. Gott wie wird es mir da, die Hand zitterte und kaum daß ich eine Saite drücken konnte, so zart, so geheimnisvoll vibrierten die Töne im weiten Saal bis sie das Ohr der Liebsten trafen und ihr Kunde brachten von meinem Weh, von meiner Liebe, und höher hob sich ihr schöner Busen, rascher pochte das Herzchen und schien die zarte Hülle sprengen zu wollen, da neigt das Lied sich dem Ende zu – noch ein Strich und ein tiefer Seufzer entringt sich der teuren Brust – ich war so bewegt, daß ich nicht im Zimmer bleiben konnte. Im Laufe des Abends plauschten wir noch viel. Die Alten spielten mit Lagler Tarok. Beim Nachtmahl, es war Reis und Karafiol-Pilaf – saß ich an Bs. Seite und plauschte mit ihr so lieb. Sie zeigte mir ihre Hand, wie ich so schön und so klein fand. Spät schon gegen 11 Uhr trennten wir uns von den Lieben mit freudigen Herzen und heiterem Sinne. Lagerl ist ganz vergnügt und gefallen ihm die Mädchen auch ganz gut. Mina dagegen hält Lagler für zu grob. Nach Hause angekommen, plauschten wir noch mit Otto und Jozi und legte uns zu Bette.

Montag, 8. September. Vormittags kam der kleine Hurtig zu uns. Nachmittags, gingen ich, Lagler, Otto, Hurtig und Jozi zu Fuß nach Illischeschi auf ein Glas Bier. Aus einem Glas wurden aber 7 oder 8 Halbe. Auch Fritz Kipper war eine Weile mit uns. Er hatte die Mädchen zum Van de Castle begleitet, ich habe sie nur von weitem gesehen. Gegen 8 Uhr schoben wir ab, nachdem Hurtig noch eine gebratene Henne aus der Judenröhre gestohlen hatte, die ich nachträglich bezahlen mußte. Ich und Jozi gingen zu Fuß, die übrigen nahmen sich einen Wagen.

Dienstag, 9. September. Tagsüber unterhielten wir uns recht gut, spielten Kegel, Karten, gingen spazieren etc.

Mittwoch, 10. September. Heute nachmittags sollten wir mit Lagler noch einen Abschiedsbesuch bei Gorgons machen, aber leider mit der Natur launischen Mächten ist kein ew'ger Bund zu flechten. Früh avisierte Marie die Mädchen daß wir kommen. B. antwortete Mina hätte Kochwoche – was Marie für Kopfweh las und B. hätte etwas zu bügeln und könne des roten Stagls wegen nicht mehr schreiben. Wir lachten viel über diesen „roten Stagl“ und vergebens wandten und drehten wir uns um nach Illischeschi zu gehen, Vater war nicht einverstanden und so bleiben wir zu Hause. Hurtig ging heute fort. Abends gingen wir zu den Zigeuner, die inmitten der „tigăneama“ ein großes Feuer gemacht hatten. Wild, gespensterhaft umstanden diese halbnackten, abgezerrten vom Wetter und Sonne gebräunten Gestalten das Feuer und grinsten uns mit ihren Elfenbeinzähnen an. Die Musikanten spielten, endlich lösten sich einige aus dem dichten Kreise und fingen an ums Feuer herum wie Indianer zu tanzen. Es war recht possierlich, aber auch höchst malerisch. Ich spielte auch mit den Kerlen eine Hora, dann gingen wir fort. Lagler war ganz entzückt. Am Rückweg sahen wir ein großes Feuer und dachten es brenne bei uns. Voller Angst liefen wir nach Hause, es brannte in Dragojești.

Donnerstag, 11. September. Der Vormittag verging höchst angenehm. Otto fährt fort. Nachmittags gehe ich (gegen den Willen des Vaters) aber weil ich schon empört war daß er schon wieder nicht nach Illischeschi gehen wollte, mit Adolf Fanta nach Illischeschi. Gustav und Kristl sind schon voraus gefahren, vielleicht bringen wir eine Kneipe zusamamen. Ich gehe mit Adolf zu Krämerin und dann zum Fritz. Endlich kamen die übrigen. Wir essen beim Fritz Nachtmahl, gehen dann in's Wirtshaus, trinken Bier, singen. Fritz bekommt ein Telegramm, auf welches hin er uns verläßt, da er einzupacken und morgen nach Wien zur Offziersprüfung fahren muß. Etwas bekohlt, setzten wir uns auf und fuhren nach Hause. Ich habe mit Adolf Bruderschaft getrunken. Gustav hat die ganze Zeche gezahlt. Der Weg war furchtbar schlecht, wir konnten nur Schritt für Schritt fahren da es stockfinster war. Zu Hause schlief schon alles als ich ankam.

Freitag, 12. September. Es regnet fürchterlich. Lagler fährt fort, es ist uns recht bang um ihn, ich begleite ihn bis Itzkany. Hier treffe ich noch den guten Fritz, der auch eben wegfährt. Mit bangem Herzen trenne ich mich von den lieben Freunden und fahre nach Suczawa, hole die Tante Fanny ab und fahre unter strömendem Regen nach Stupka. Naß und erfroren langten wir an.

Samstag, 13. September. Vater ist fuchsteufelswild. Der heutige Tag war sehr traurig. Der einzige Jozi erheiterte uns nach mit seiner Gegenwart.

Sonntag, 14. September. Jozi fährt schon nach Humora. Nachmittags gehen wir in den Wald. Onkel Strigl, Stefan und Aleco kamen, die in das schon eintönige Leben etwas Heiterkeit brachten. Vater wird etwas gefügiger.

Montag, 15. September. Ein höchst langweiliger Tag. Die Tante packt, morgen fährt sie weg. Am Nachmittag besuchten wir die Fanta's mit Kristl. Wir gingen spazieren.

Dienstag, 16. September. Die Striglischen fahren fort. Jetzt bleiben wir ganz allein zu Hause. In der Frühe gehe ich zu Fanta's, nachmittags gehe ich nach Illi. Die Mädchen sind allein zu Hause. Die Alten sind nach Frassin. Das war auch wieder so ein goldener Tag. Ich unterhielt mich prächtig, spielte mit Mina eine Partie Schach und wurde Matt, neckte mich mit B. etc. etc. B. war äußerst lieb. Die Mädchen plauschten und erzählten eine Menge. B. die die Kochwoche hatte, machte uns Kaffee, schenkte uns so lieb ein zum Aufessen. Noch viel wurde gesprochen. Lenka war auch da und imitierte die Pastorin indem sie ihr Kleid und die Haube anzog. Gegen 6 Uhr ging ich fort mit Wehmut im Herzen. Als ich schon draußen war, spielte mir B. einen Marsch, die süßen Klänge begleiteten mich bis nach Hause. In der Nacht fieberte es mich, ich fantasierte entsetzlich, der Kopf brannte mir wie Feuer und das Blut floß mir in den Adern wie heißes Blei. Das macht die Liebe.

Mittwoch, 17. September. In der Frühe gehe ich zum Adolf, hole ihn ab und gehe mit ihm nach Illi. zum Krämer. Dort essen wir Mittag. Nchmittags ging ich zu Gorgons. Die Mädchen waren eben fertig zum Ausgehen, sie gingen auf die Post. Ich spielte mit dem Alten. Beim Kaffee, die Mädchen waren auch schon da,

plauschte die Alte sehr viel und erklärte daß sie gegen die jungen Männer recht grob sein kann. Auch bekam auch ich einige Puffer, weil ich bemerkte, daß man nicht ihretwegen sondern der Mädchen wegen in's Haus komme etc. Da Epaminondas seit gestern da ist, gehe ich zu ihm um wegen eines Quartiers in Wien zu sprechen. Er war sehr freundlich und versprach mir für die erste Zeit sein Quartier. Endlich kam Adolf holte mich ab und wir gingen fort. Bei Pastors sahen wir noch die Mädchen im Garten. Wir grüßten und gingen vergnügt zwerch über den Berg.

Donnerstag, 18. September. Vormittags nichts. Nachmittags überraschte mich Stefan, der schon zu bleibenden Aufenthalte hierher gekommen ist. Wir freuten uns sehr mit ihm, küßten ihn und waren sehr vergnügt. Es ist dies wieder einmal daß die Familie so ganz allein beisamen ist.

Freitag, 19. September. Stefan geht früh in den Illischeschter Wald um seinen Dienst zu verrichten und da es sehr schön ist, begleitete ich ihn. Wir streifen im schönen Wald in die Kreuz und in die Quere und gegen 2 Uhr nachmittags kamen wir nach Hause. Während des nachmittags kam Dr. Prater aus Humora mit seiner Tochter. Er wurde zu einem Bauer gerufen. Abends fuhr er weg. Wir gingen noch spazieren.

Samstag, 2. September. Heute ist Mariageburt und ein sehr schöner Morgen. Es drangt mich hinaus in's Freie. Die Mädchen fahren heute nach Radautz und ich möchte sie gerne auf der Straße noch begegnen; daher gehe ich mit Stefan spazieren gegen die Obczina. Adolf und Kolomitzki schlossen sich uns an. Wir gingen zum Zitny, aber bewußten Wagen sahen wir nicht. Nachmittags gingen wir zu Fanta's mit Marie und langweilten uns dort zur Abwechslung. Abends schrieb ich bis spät im Tagebuch. Stefan konnte lange nicht einschlafen und machte Spektakel. Gute Nacht B. Gute Nacht M. die schlafen schon sicher schon beim Kupfer. Es ist 11 Uhr.

Sonntag, 21. September. Ich gehe sehr zeitlich früh zum Gustav und fahre mit ihm und zwei Hegern auf die Jagd. Ich selbst habe auf zwei Hasen gepfuscht. Es wurde nichts erlegt. Gegen zwei Uhr kamen wir zu Hause an. Hier ist schon alles vorbereitet um auf den Chram nach Strojeşti zu fahren. Ich machte mich so nett als es eben bei meinen schäbigen Kleidern möglich ist, auch schön und wir fahren alle 4. Stefan kutschiert. In Strojeşti, wie wir beim Pfaffen einfahren wollen, kommt uns die Dienstmagd entgegen und sagt, daß niemand zu Hause ist. Da hast es. Also zurück und wohin? Hei nach Illischeschti! Wer beschreibt meine Freude. Ein schöner Tag, guter Weg, gute Pferde und die Aussicht nach Illischeschti zu fahren. Wiewohl ich wußte daß die Mädchen nicht zu Hause sind, beschlich mich doch ein so wohliges Gefühl und ich war so froh und vergnügt, wie schon lange nicht. Stefan hingegen, brummte eih in einen fort. Die alte Pastorin war allein zu Hause und war sehr erfreut über unseren Besuch. Auch den Epaminondas besuchte ich und der Vater. Lenka kam auch herüber. Nach dem Kaffee fuhren wir fort. So schloß der Strojester Chram.

Montag, 22. September. In der Früh komponiere ich eine Nokturne die ich *Bertha* taufe. Gegen Abend gehen wir in's Dorf spazieren. Abends spielten und sangen Stefan und Marie, ich lag auf dem Kanapee und träumte.

Dienstag, 23. September. Ich und Stefan gingen früh nach Illischeshti. Erst waren wir auf der Post, dann begleitete ich ihn in die Forstverwaltung und ging dann zu Gorgons. B. saß im ersten Zimmer an der Maschine noch im Morgennegligé, den Kopf in ein weißes Tüchelten eingehüllt so lieb, so reizend, die Alte hantierte herum, der Alte spielte. Mina war in der Küche beschäftigt. Wir plauschten eine Weile, frühstückten. Dann spiele ich mit dem Alten bis zu Mittag. Nach dem Essen gingen wir in den Garten, ich kletterte auf einen Nußbaum und schüttelte Nüsse hinab. Dann aßen wir Weintrauben, lachten, scherzten in's Unendliche. Hierauf ging ich in das Zimmer und spielte wieder bis zum Kaffee, worauf wir gemütlich beisamen saßen und uns auf's angenehmste unterhielten. Ich blieb bis nach dem Nachtmahl. Um 8½ ging ich mit bangem Herzen fort. Krämer begleitete mich, lieh mir einen Schal, da es sehr kalt war. Spät abends kam ich zu Hause an. Alles schlief schon.

Mittwoch, 24. September. Ein sehr trauriger Tag. Früh morgens sagt mir Stefan daß Vater wütend darüber war, daß ich gestern so lange bei Gorgons ausgeblieben bin. Jetzt riß mir die Geduld. Ich packte zusammen und war fest entschlossen für immer fortzugehen. Marie ließ mich nicht meine Sachen nehmen. Nun, so nahm ich meine Zeugnisse und packte mich fort nach Humora. Von hier aus werde ich um meine Sachen schreiben und dem Vaterhause Valet sagen. Ich brauche die Garde des Vaters nicht, will nach Czernowitz gehen und lieber dort betteln, als von der Laune eines brutalen Menschen abhängig zu sein. Traurig schlich ich den Weg bis Humora. Hier fand ich alles gesund.

Donnerstag, 25. September. Ich schreibe mein Tagebuch. O ich bin ein sehr armer. Ich schreibe nach Hause, schicke aber den Brief nicht weg. Ich verblieb bis Dienstag, den 1. Oktober in Humora und verbrachte die Zeit sehr angenehm; ging mit Jozi Fische fangen, besuchte die Czerniavskischen, wohnte selbst einer Unterhaltung dort bei, ging zu den Kleinbergischen, spielte viel Violin, sah einmal die Mali, die beim Bezirksrichter dient etc. kurz amüsierte mich recht gut.

Am *Dienstag, 30. September*, fuhr ich nach Hause. Zu Hause bleib ich nur bis Mittwoch nachmittag, da ich in einer gereizten Stimmung ohnehin schon war und mich der Vater noch ärgerte, packte ich mich zusammen und ging nach Bajascheshti. Unterwegs wurde es mir fürchterlich bange, aber ich wollte nicht umkehren. In Bajascheshti ging ich zum Bräilean und blieb bis Freitag früh. Während dieser Zeit besuchte ich in Kornulunczi den Arway etc. und habe mich im allgemeinen recht gut unterhalten. Aber da zog es nicht gewaltsam nach Hause. Freitag packte ich mich zusammen und ging fort. Bräilean gab mir noch (Note stenografice). Nachmittags gegen 3 Uhr kam ich nach Hause an. Alles war recht freundlich gegen mich und ich nahm mir vor alles zu vergessen. Vater schlug nur am abends nochmals vor nach Wien zu gehen, ich wollte anfänglich nichts davon wissen.

Der Samstag, 5. Oktober, war wieder ein angenehmer, andererseits aber auch trauriger Tag. Ich ging nämlich mit Marika zu Fuß nach Illischeschti um von meinem Liebsten, daß ich habe Abschied zu nehmen. Alles war zu Hause, auch Lichtenberger war da. Wir unterhielten uns bis gegen Abend, dann aber adieu teures Bertchen, mit blutendem Herzchen drückte ich dem teureren Wesen zum Abschied das süße Händchen, noch ein feuchter Blick und ich soll das teuere Wesen ein ganzes Jahr nicht sehen. Ich wäre in Tränen ausgebrochen, aber ich durfte nicht – ich darf ja mit keiner Miene andeuten daß mir dieser Engel so teuer ist. Also adieu teure B. lebt wohl! Gott schütze dich! Auf Wiedersehen! Und bange Mutes ging es über den Berg – den ich so bald nicht überschreiten werde. Noch einen Blick nach dem teureren Illischeschti, noch ein Gruß und verschwunden war das liebliche Dörfchen im Dunkel der Nacht. Traurig ging ich an der Seite meines lieben Schwesterleins nach Hause.

Montag, 6. Oktober. Ich fahre mit Gustav Fanta nach Humora. Es ist nämlich beschlossen, daß ich schon Mittwoch nach Czernowitz und Donnerstag nach Wien fahre. Ich beurlaube mich vom Onkel Mally, Tante etc. etc.; bespreche mit Jozi unsere Reise und abends bin ich wieder zu Hause.

Dienstag, 7. Oktober. Vergeht unter verschiedenen Vorbereitungen zur Reise.

Mittwoch, 8. Oktober. Vormittags wird eingepackt.

Nachmittags wird vorgefahren, adieu teures Stupka! Adieu meine Lieben – meine teureren heimatlichen Gefilde.

Lebet wohl auf Wiedersehen.

TIMPUL VACANȚEI

CIPRIAN PORUMBESCU

Sâmbătă, 19 iulie. De fapt, sunt de la 16 iulie acasă însă am uitat să pun atunci titlul capitolului. Deci astăzi, sâmbătă, ne-am sculat eu cu Proch și cu Marica devreme și ne-am dus să bem zer. A fost o dimineață foarte frumoasă. Mărgele de rouă pe firele de iarbă și mireasmă ce adie dinspre pădure. Mă simt atât de liber și de independent în mijlocul naturii frumoase și fermecătoare! La stână am băut zer și ne-am întors acasă discutând și râzând. După cafeaua cu lapte ne ducem la Ilișești. Ce idee minunată! Eu, Ștefan, Proch și Julo. Voioși și bine dispuși mărșăluim într-acolo – am intrat la Korjin, am băut un rachiou, l-am luat și pe el și ne-am dus glonț la cârciumă. [...]. Ne-am împărțit cu o bere bună. După ce am consumat o cantitate considerabilă ne-am dus acasă. Am mers foarte repede, fiindcă ne amenința o ploaie ce plana deasupra capetelor noastre și ne-a fost frică să nu ne udăm. Deci în goană, pe drumuri neumbrate, nu ne-am dat înapoi de la nici o piedică și din fericire, înainte de ploaie am ajuns acasă. Aici l-am găsit, spre bucuria noastră, pe unchiul Mally cu o verișoară: Josefina Klodnicka din Rădăuți, o fetiță suferindă de vreo 13–14 ani, care va rămâne la noi pentru a face o cură de zer. La prânz ne-am îmbuibat bine și după masă ne-am urcat în pod, unde eu, Ștefan și Proch am tras un pui de somn. După aceea, ne-am plimbat prin grădină. Și iată, cine vine? Jozi din Suceava. El a dat examenul de maturitate și o mare bucurie ne-a cuprins pe toți. Am discutat, am cântat, ne-am distrat cu voioșie și după cină, hai la nani, nani.

Duminică, 20 iulie. Dimineața Proch pleacă la Pojorâta. Ne pare rău de acest băiat bun! Îl petrecem o bucată de drum și ne luăm rămas bun cu ochii umezi. Și unchiul Mally a plecat cu Jozi, mai târziu și Tuncio, așa că numai Julo și Iuzia rămân dintre străini la noi. Înainte de masă, mă duc cu Julo la Gustav, pe care nu-l găsim acasă. După-prânz ne-am dus cu toții în pădurea cea frumoasă și verde, am chiuit și am strigat de bucurie și ne-am desfătat în natura fermecătoare; am cules ciuperci și am vizitat-o pe cumătra mea. Eu și Julo am fost foarte bine dispuși și voioși. Gustav cu micul Kristl ne-au vizitat și am jucat popice până seara. Și protoprezviterul Andrikovici ne-a vizitat și a întrebat de scumpul lui fecioraș. Și după-prânz unde credeți că ne-am dus? În pătuțul nostru!

Luni, 21 iulie. Astăzi este o zi memorabilă. Se împlinește un an de când o cunosc pe B. În jurnalul meu cel vechi se află scris, precum urmează: Pe scumpa

mea B. n-am văzut-o din copilărie. Abia în 21 iulie 1878, fiind cu Marica și tanti Tereza la Gorgoni, am văzut-o pentru prima dată. Prima impresie fu puternică. Era foarte drăguță cu mânele scurte. Așa a fost. Deci s-a scurs de atunci un an. Cum s-au dezvoltat legăturile mele cu B. se vede din jurnalul meu la observațiile din 6 și 13 iulie.

Dimineața mă duc cu Julo și Ștefan la Ilișești. Am intrat la Korjin și apoi la cârciumă. Ne-am instalat confortabil și am început să bem bere și iată cine vine? Pastorul cu Faulhaber! Mirarea și surprinderea mea sunt mari. M-am bucurat foarte mult; noi am discutat diferite chestiuni, el a fost foarte prietenos, însă un lucru m-a izbit, când a plecat, nu m-a invitat la ei, cum o făcea de obicei. Ne-am dus și la Korjin, am luat prânzul la el și după aceea am plecat la el acasă. Aici ne-am culcat puțin în șură. N-am putut adormi, Julo însă a dormit până târziu. După aceea, a sosit Ciornei, am jucat popice, Ștefan și cu mine am căutat o căruță pentru mâine ca să-l aducem pe micul Alecu de la Ițcani. Seara am însoțit fetele la prăvălie, am trecut pe la Perkeri, l-am văzut acolo pe Hurtig, am cântat „Quo quo” și apoi am șters-o. Ajunși acasă, am aflat de la Ștefan o istorie foarte tristă. Tata l-a dezmoștenit pe Ștefan și i-a spus să plece încotro vrea. Dânsul mai spune că același lucru mă așteaptă și pe mine! Bravo! Ștefan e foarte resemnat. Dânsul pleacă mâine la Gura Humorului. Eu sunt foarte abătut și rău dispus, scriu în jurnalul meu și mă culc. Cum a căzut bietul om în această istorie, nu știu; tata a fost foarte supărat că plecăm mereu la Ilișești și nu stăm acasă. Și așa s-a terminat, cu atâta tristețe, ziua aceasta atât de plăcut și frumos începută. Este aniversarea cunoștinței mele cu B. Se va termina oare și ea tot atât de trist?

Marți, 22 iulie. Dimineața, Ștefan împreună cu Julo călătoresc la Gura Humorului. Peste zi nu am făcut aproape nimic, deoarece este foarte cald. După-masă dormim cu toții.

Sosesc Alecu și Viorica de la Iași. Tare ne-am bucurat. Am discutat lucruri plăcute. După aceea, am mers la școală ca să vedem aparatele de gimnastică, care n-au fost încă instalate, apoi am jucat popice până seara. Am mai cântat cu Marica și după aceea ne-am culcat.

Miercuri, 23 iulie. Ne-am distrat între noi, ne-am plimbat în grădină, m-am jucat cu o proască de apă și Iuska m-a luat în răs.

După-prânz tata a prins un roi. Noi ne-am dus la plimbare departe în pădure și am cules bureți. A fost atât de frumos! Când am ajuns acasă a început o ploaie teribilă și am mulțumit lui Dumnezeu, că am scăpat cu pielea uscată. Seara am cântat cu Marica și m-am tachinat cu Iuska. La cină am mâncat bureții adunați de noi. Cerul s-a luminat și noaptea frumoasă, luminată de stele mi-a adus aminte de drumurile mele nocturne la Ilișești din anul trecut cu Spendling. Și astăzi m-aș duce, dacă aș avea cu cine!

Joi, 24 iulie. Este un timp oribil – plouă. Viorica pleacă. Eu mă plictisesc. După-masă m-aș duce la plimbare, plouă însă. Tata prinde cu mare greutate un roi. După cafeaua de după-prânz ies la plimbare și anume în întâmpinarea lui Julo și

Jozi, care astăzi trebuie să sosească dela Gura Humorului. Vedem pe micul Ciprianel, care e atât de drăguț. Și când am ajuns în pădure a sosit și Julo gâfâind spre culmea muntelui, m-am bucurat atât de mult văzându-l, parcă nu-l mai văzusem de Dumnezeu știe când. Dacă va pleca o dată cu toți, tare mă voi întrista. Jozi n-a putut să vină.

Ștefan are o laringită. Ne culcăm devreme. Eu dorm cu Julo.

Vineri, 25 iulie. Dimineața citesc și cânt cu Marica, iar după aceea fac exerciții la pian. Umblu de colo-colo fără astâmpăr. Primesc o scrisoare de la Waldberg. Mai stă la Cernăuți, apoi pleacă la Teplitz. Scrisoarea mi-a produs multă bucurie. După masă m-am plimbat.

Sâmbătă, 26 iulie, vezi vineri 25 iulie.

Duminică, 27 iulie. Korjin este de ieri după-prânz la noi. Pe Julo l-a mușcat o albină de buza de jos, s-a inflammat mult și are o înfățișare foarte caraghioasă. Mă bucur ca un copil că plecăm după-masă la Ilișești. Dimineața, m-am dus la biserică. După aceea, am scris o scrisoare unchiului Mihas și am felicitat pe domnișoara Iulita. Și când a sosit după-masa aceea senină ca de aur, poezia cea frumoasă și gingașă s-a transformat în cea mai îngrozitoare proză! Tata a luat înfățișarea cea mai întunecată posibilă, s-a culcat și n-a mai amintit deloc de plecare. Eu m-am învărtit încolo și înapoi foarte amărât și am schimbat numai priviri nedumerite cu Marica. Ne-am bucurat atât de mult la gândul acestei plecări; mi-aș fi văzut inimioara mea și acuma totul a rămas baltă. Atunci, ne-am adunat cu toții și ne-am dus până departe în pădure. Korjin ne-a însoțit o bucată de drum, pe urmă a plecat acasă. În pădure am făcut baie la picioare și aproape am uitat necazul cu plecarea la Ilișești. Ajunși acasă, am găsit-o pe Emma. Am jucat popice până seara și am petrecut-o pe Emma până acasă; apoi, am luat cina. După aceea, m-am dus cu Marica să vedem ce fac Perkerii. Se aflau pe verandă și își luau cina. Ne-am dus apoi acasă și ne-am culcat.

Luni, 28 iulie. O dimineață frumoasă. Eu, Julo și Marica ne-am dus la stână și am băut zer. După dejun am trimis la Ilișești flori, cărți și note muzicale. După aceea, Julo s-a dus la Fanta și, după un răstimp, s-a întors cu micul Victor și cu două arme de vânătoare ce se încarcă pe deasupra. Ne-am dus la vânătoare. Însă vai, mai bine nu ne duceam. În pădure ne-a prins o furtună atât de îngrozitoare, cu grindină, cu tunete și fulgere, așa că, cu toate că ne-am vârat în tufișuri, ploaia ne-a udat până la piele și noi trei ne-am reîntors acasă ca niște cavaleri cu cea mai tristă înfățișare. A trebuit să ne schimbăm complet hainele și lenjeria și am blestemat ora când am ieșit. După-prânz a sosit curierul de la Ilișești și a adus o scrisoare de la fete și o mulțime de note pentru pian și vioară. Am cântat cu Marica. Și după ce timpul s-a înseninat, ne-am dus din nou la vânătoare de porumbei. Am umblat vreo trei ore și n-am putut trage deoarece erau prea departe. De văzut, am văzut o mulțime de porumbei, însă nu în bătaia puștii. Seara am mai cântat cu Marica.

Marți, 29 iulie. Astăzi pleacă Iuska la Gura Humorului. Julo și Alecu o însoțesc. Trebuia să plece și tata, dar s-a răzgândit. Afară este un timp mohorât,

tulbure, nu te poți plimba, este posomorât și suflă vântul. Cântăm mult. Tata pleacă la Drăgoiești și eu cu Marica rămânem singuri acasă. După-prânz dormim. Tata se întoarce cu câteva noutăți, eu mai stat de vorbă, apoi au sosit de la Gura Humorului Julo și Alecu. Julo este puțin bolnav.

Miercuri, 30 iulie. Unchiul Mally a venit cu un domn Seybel de la Banca Agrară și cu Jozi. După-masă am jucat popice. Julo a dat jos, de trei ori, toate popicele dintr-o singură lovitură. Eu am cântat cu Marica. Unchiul și domnul Seybel au plecat după ce au luat cafeaua de după-prânz. Jozi a rămas. Seara ne-am dus la plimbare. Julo are lumbago. Seara hotărâm să tritem după Tuncio.

Joi, 31 iulie. Dimineața am fost cu Julo la Ilișești. Mai întâi am mers la Korjin, apoi la Krämer. Bătrâna Krämer este bolnavă. Am băut rachiu, ne-am dus la poștă și apoi la cârciumă și am băut bere. La cârciumă au fost Neumann, Zachmann și Krämer, am plătit și apoi eu am plecat cu Julo și Korjin. La Korjin am mâncat ceva, apoi am plecat cu Julo și am trecut pe lângă casa pastorului ca să vedem pe cineva, fiindcă dimineața când am trecut n-am văzut pe nimeni. Am fost și cherceliți bine! Julo mai ales s-a prezentat tare caraghios și am râs mereu. Și îmbrăcămintea noastră a fost clasică în cizme și pantaloni jerpeliți. Lângă casa pastorului am încercat să facem mutre serioase, însă nu prea am reușit. Soția pastorului, cu Many și Blumi, era afară și abia am trecut, trebuia să rădem. Cu mare greutate ne-am târât până acasă. Aici toți au fost contra noastră. Tata a fost foarte revoltat. Spre seară au sosit tanti Pauline, Tuncio și Zobcia cu copiii.

Vineri, 1 august. Astăzi este Sântu Ilie. Aproape toți ne ducem la biserică. Am vizitat puțin pe Ilie Oniga. După-masă am jucat préférence, am fost la pădure, am jucat popice etc. M-am culcat devreme deoarece mă durea gâtul.

Sâmbătă, 2 august. Sucevenii pleacă și, din nefericire, cu ei pleacă și Julco. El se duce la Ștefanovici și îmi pare tare rău de el. Acum rămân numai cu Jozi. Patac mi-a scris că vrea să mă viziteze. Eu îi scriu lui și lui Waldberg.

Duminică, 3 august. Am hotărât să plecăm la Ilișești, însă nu putem face rost de cai. În fine, după-amiază, după multe deliberări, am plecat eu, Marica, Alecu și Jozi către ora 4 ½ pe jos la Ilișești. Ne-am dus la Gorgoni. Jozi n-a vrut să meargă, fiind tare zdrențuros. Când am intrat în casă, inima mi-a fost cuprinsă de o teamă și aș fi preferat să fug imediat. Abia puteam să mă uit în ochii lui Bertchen. Mina pare ceva slăbită. A fost și Van de Castle. Bertchen ne-a făcut o cafea. Bătrânul, bătrâna și căpitanul se duceau la nunta lui Novitzki. Noi, tinerii, am rămas. A fost și Anna. Am discutat mult cu Mina despre Hofmann și Lagler. A fost și Lieschen. În fine, către ora 7 ½ am plecat. N-am putut găsi pe Jozi, de aceea am luat cu noi pe învățător să ne însoțească o bucată de drum. Sus pe deal am întâlnit pe Jozi și pe tata, care ne așteptau. A venit Ștefan. Sosiți acasă, am cinat și, culcându-ne, am reflectat la această zi frumoasă.

Luni, 4 august. Ziua trece cu diferite distracții. Seara, când toți s-au culcat, eu cu Jozi am zbughit-o și ne-am cărat la Ilișești. La cârciumă am băut bere și apoi ne-am dus în grădina lui B....a. A fost o noapte minunată cu lună și am simțit atâta

fericire și atâta durere. În grădină, am scris la popicărie numele Be...i și am găsit acolo și pe G. și M. Sub părul cel mare, o masă acoperită cu o față de masă. Am făcut noduri în colțurile feței de masă și pe masă am format din frunze inițialele W.W. (Minune). Am stat puțin și ne-am luat ca amintire câteva floricele și ne-am dus apoi acasă.

Marți, 5 august. Dimineața m-am simțit cam zdrobit, m-au trezit și a trebuit să plec cu tata la Stroiești. Acolo se face un parastas mare. Au fost adunate din toate părțile rudele decedate ale familiei Popovici și depuse într-o criptă comună. Deci am îmbrăcat reverenda și rasa și „fūr Moise!” (în jargon evreiesc „Înainte, băiete!”). La Berar am coborât, am mers la biserică și am asistat la parastas. Tânărul Berar și un student în teologie (Mateiciuc) au fost și ei în biserică. Toată boierimea a venit. Tata a ținut o predică foarte frumoasă. După aceea, m-am dus cu tata în criptă și ne-am uitat la șirul de sicrie în care se odihneau morții cei nobili. Masa am luat-o la Popovici, unde a fost o mulțime de oaspeți nobili, unde am mâncat cu noblețe și ne-am plictisit într-un mod foarte nobil. După aceea ne-am dus la Berar. Acolo am găsit pe Chelariu și Droqli cu soția sa, care a cântat la un pian foarte hodorogit, acompaniind croncăntul ei. Și aici ne-am plictisit, însă în chip democratic și, în fine, am plecat. În ziua aceasta, Marica a plecat la Gura Humorului. Când am ajuns acasă, ea nu se întorsese încă, numai bunul Jozi ne-a întâmpinat. Am băut cafeaua cu lapte și ne-am dus întru întâmpinarea Marichii. În pădure era tare frumos, am așteptat-o, dar apoi ne-am culcat. Iată, vine și ea! Am plecat acasă, am luat cina, ne-am istorisit reciproc cele văzute și trăite astăzi și ne-am dus apoi la culcare.

Miercuri, 6 august. Plec cu Jozi la Gura Humorului. La barieră mergem pe jos. La Gura Humorului rămânem până la 8 august dimineața. Am petrecut bine, am jucat popice, trăseseșăm la bere; ba ne-am și scăldat.

Vineri, 8 august. Vineri, m-am dus pe jos acasă. Am pornit la ora 8 dimineața și la ora 11 am sosit. Tata nu era acasă, ci la Suceava. După-prânz dorm, după aceea cânt puțin. Seara vine tata. El a fost la Gorgoni. Toți de acolo sunt sănătoși. Altfel, nimic deosebit.

Sâmbătă, 9 august. După cafeaua de dimineață scriu în jurnal. După-prânz, ne-am dus eu, Marica și Alecu la plimbare în pădure. Cumătrul meu Ionică este bolnav. Pe Gurăi am aprins un foc și am fript bureți. În fine, ne-am dus acasă. Am băut cafeaua de după-masă și seara am mers încă la vale în sat, trecând pe lângă Perkeri.

Duminică, 10 august. Un timp urât, numai de stat în casă. Mai întâi, ne-am dus puțin la plimbare ca să ne întindem mădularele. Am întâlnit pe imaș întreaga șleahță a Perkerilor, însă numai zdaleka (cuvânt ucrainean și înseamnă: de departe).

Luni, 11 august. Spre ora mesei, au venit în vizită Gustav și Adolf Fanta. Adolf este un băiat drăguț, i-au dat și favoriții și are și o barbă roșie. După-masă, m-am dus la familia Fanta și ne-am propus să mergem la Ilișești, însă fiindcă iarăși plouă fără încetare, rămânem acasă și jucăm préférence. Se hotărăște să plecăm mâine la Ilișești. Eu mă bucur extrem de mult!

Marți, 12 august. Dimineața, pleacă tata la Gura Humorului. Frații Fanta, Kolomitzki și Victor vin, mă iau și plec cu ei la Ilișești. La cârciumă, am mâncat și am băut, dar rachiul și berea au fost proaste. De aceea, ne-am despărțit curând și eu m-am dus la sanctuarul meu drag și scump, la familia Gorgon. Însă deja lângă fântână mi-a spus frumoasa Carolina că fetele nu sunt acasă, ci au plecat cu Anna și Michel la Rădăuți. Am intrat totuși în casă. Bătrânul și bătrâna m-au salutat foarte cordial, am băut un „Kümmel” (chimion) și ne-am așezat la cântat. Firește, a trebuit să rămân și la prânz și am mâncat o supă de chimion și o friptură de vacă. După-masă, am jucat cu bătrânul șah și m-a făcut mat; apoi pastorul s-a culcat și eu am stat de vorbă cu preoteasa în mod foarte plăcut fiind nespus de amabilă; pe urmă, a venit Decker, eu m-am dus în grădină și băieții și cu Lieschen la popice; m-am plimbat etc. După aceea, a venit și Krämer, am cântat cu bătrânul câteva sonate de Haydn, am băut cafea, și către ora 6 ½ am plecat cu Krämer. L-am însoțit până acasă, am băut la el un rachiu și am mărșăluit comod și voios la Stupca. Pe drum, am întâlnit pe Korjin, care a venit la noi. Am întâlnit pe Dumitru Cârste nebunul (cursă de întrecere). Ajuns acasă, am găsit pe tata și pe Ștefan, care a venit cu dânsul. Am fost foarte bine dispus. Dumnezeu! De ce să nu fiu, am fost doar la căminul dragei mele.

Miercuri, 13 august. Dimineața, am fost cu Ștefan la frații Fanta. După-masă, au fost ei la noi. Am jucat popice, am făcut muzică și apoi ne-am dus la plimbare. Seara, i-am făcut lui Ștefan, a cărui zi onomastică este mâine, o muzică drăcească, constând dintr-un tărăboi infernal. Adolf a avut o înfățișare foarte caraghioasă cu fierăstrăul cel lung și cu jobenul cel vechi în cap. Mă culc ceva mai târziu și ultimul meu gând e închinat lui B.

Joi, 14 august. Astăzi este ziua onomastică a bietului Ștefan. Se sărbătorește, însă slab. Dimineața, îl felicităm și plec cu el și cu Victor la Ilișești. Am fost la Korjin, apoi la Krämer. Eu am jucat cu Krämer șah și l-am făcut de două ori mat. Apoi, am băut un rachiu și am mâncat castraveți acri. Ștefan a trebuit să plătească un pariu vechi, și anume două ocale de vin, pe care le-am golit acolo în fericire. Bine chercheliți, mai ales eu, ne-am cărat, am luat pe Korjin și ne-am dus acasă. Oamenii noștri erau tocmai la masă. Ne-am așezat și am mâncat, după-prânz m-am culcat. Seara am cântat la pian, precum și diferite cântece vocale.

Vineri, 15 august. Un timp respingător. Frig, parcă ar năvăli deja iarna, și un vânt teribil. Ștefan a plecat la Gura Humorului. A plecat și Korjin și l-am condus o bucată de drum. După-prânz, sosesc oaspeții, Berariu cu soția lui din Stroești, Tuzu și un oarecare Pauliuc, student la teologie în anul trei. Când l-am prezentat pe Tuzu Marichii, și-a prins picioarele de scoarțe și aproape că a căzut jos. Am stat plăcut de vorbă, mai ales cu Berarița. Ne-am reamintit de vechea noastră dragoste, pe când stătea ea încă la Zucovschi și noi doi am învățat să dansăm. Ea mi-a mărturisit că atunci era foarte amoretată de mine și că încă muți ani după despărțirea noastră n-a putut să mă uite. (Note stenografice.) Abia după ora 12 au plecat. Era foarte întuneric și ne-am temut să nu se răstoarne pe undeva.

Sâmbătă, 16 august. Timpul este încă urât. Dimineața, m-am dus cu Marica la familia Fanta pentru a felicita pe doamna Kolomitzka, fiindcă ieri a avut ziua onomastică. După-prânz, timpul s-a făcut frumos, am mers cu tata și Alecu la Ilișești. Toți sunt acasă. Fetele sunt foarte drăguțe, B. într-o jachetică albă, ne-am dat bună ziua prin fereastră. A fost și o oarecare domnișoară Grabovietzki. Am stat împreună de vorbă, bine dispuși. B. este din cale afară de drăguță și observ abia astăzi la ea o oarecare afecțiune pentru mine. Nu vreau să descriu acest fericit sentiment, care mă captivează totdeauna pe nesimțite în apropierea ei, nu mai vreau să vorbesc de ochii ei plini de suflet care îmi pătrund atât de adânc în inima mea, numai acest fapt vreau să-l revelez și să-l spun, că o iubesc nespuse de mult și o voi iubi întotdeauna. Eu am cântat cu pastorul și cu domnișoara Grabovietzki. S-a stabilit vizita lor la noi pentru luni. Cine ar putea să se bucure de aceasta mai mult ca mine! Târziu, spre seară, plecăm și găsim acasă pe unchiul Mally și Jozi.

Duminică, 17 august. Eu, unchiul și Jozi plecăm la Gura Humorului. Dar eu cu Jozi ne reîntoarcem peste puțin timp. După-masă, mă duc la Fanta unde a fost nibeto (nibeto cuvânt ucrainean, care înseamnă: chipurile) serbarea zilei onomastice a doamnei Kolomitzki. Seara am mâncat, apoi am mai cântat cu Marica și după aceea m-am dus la culcare.

Luni, 18 august. Astăzi este ziua de naștere a împăratului. Mă îmbrac în hainele preoțești și ne ducem la biserică. Acolo este paradă. Rezerviștii, sub conducerea învățătorului Ciomei, execută diferite mișcări spectaculoase și eu le-am ținut un discurs și cu asta s-a terminat serbarea. După-prânz au venit tânărul Decker cu Mani pe jos. Am jucat popice, când deodată vine „furtuna”, cum se numesc ele însele: M., B., Lis și Albertine cu mare gălăgie și toate bine dispuse, mai ales Mina este mereu gata să râdă. A venit și bătrânul pastor. La popicărie ne-am tachinat cu Mina pentru grația arătată la popice. B. este de partea mea și noi am fost bătuți. Nu m-au interesat deloc popicele, m-am uitat fără încetare la Bertha mea dragă și scumpă, care astăzi a fost mai frumoasă și mai drăguță decât oricând. Rochia ei de percal verde o prindea de minune. Am cântat apoi și cu Albertina. După aceea, am stat mult de vorbă cu B. despre ea și ne-am uitat unul la altul, atât de fericiți! În cele din urmă mi-am exprimat dorința s-o aud o dată cântând la pian. Deodată, simt cum mi se urcă roșeața în față și, uitându-mă atât de exaltat și arzând de dragoste la ea, observ că și ea a roșit până peste lobii urechilor. Ne-am distrat foarte bine. Fetele s-au dat și în leagăn. B. a fost foarte zburdalnică. Mina în cele din urmă a devenit gânditoare și tristă. După plecarea lor m-a cuprins o teamă și o mare tristețe. Seara au venit niște țigani care au vrut să învețe ceva de la mine. Am cântat hora *Mikerisch*, însă a mers greu. Și astfel s-a terminat pentru mine această zi atât de fericită.

Marți, 19 august. Am dormit foarte prost și m-am gândit mereu la B. Toți nervii mei sunt în febră numai când mă gândesc la această scumpă ființă! Mă plimb dimineața cu Jozi și cu Lieschen. Apoi ne ducem la Fanta. Ei au venit după-amiază la noi și iată că au sosit și Kolowitzki cu dna Emma, Adolf, Gustav și Victor. Am jucat préférence și jocuri de societate. Seara au plecat, plouă îngrozitor.

Miercuri, 20 august. Un timp foarte scârbos. Noi rămânem acasă. Către ora 9 vine deodată unchiul Mally cu Ștefan și ne face cunoscută intenția lor de a pleca la chermeză la Joseffalva. La început n-am vrut să plecăm, mai ales eu m-am opus. În fine, am hotărât să plecăm cu toții. Eu mă îmbrac cu reverenda, Marica, Jozi și Ștefan, toți se gătesc cât se poate de bine și plecăm în două trăsură. Pe drum, râdem foarte mult și am fost foarte voioși. Eu spun Mariei: „ – Suntem prea bine dispuși, mă tem ca afacerea să nu se termine trist”. Plouă fără întrerupere. În fine, ajungem la Tolova, ne dăm jos în fața bisericii, în care a fost o mulțime de popor. Negăsind loc, Marica și cu mine ne-am urcat în balcon de unde am avut o splendidă priveliște. Și fiindcă ne-am încălzit prea tare, am coborât și am stat un timp jos. Atunci a sosit și pastorul cu fetele, o trăsură plină. I-am salutat, am atras atenția lui B. că s-a murdărit pe față, m-am dat în lături, pe când toți cu Marica și Jozi s-au dus la sacristie. Am hoinărit cu Ștefan, am mers la Druzbacki unde erau o droaie de popi, familia Fanta și mulți alții, am băut un rachiu și apoi am plecat. Afară ploua, în biserică a predicat un călugăr franciscan, nu aveai unde să te duci și am blestemat toată chermeza. În fine, s-a terminat! Tata a fost foarte furios că n-am stat lângă el. Gorgonii au plecat la Druzbacki. Tata n-a vrut să meargă acolo. Eu, Maria și Ștefan, am jucat rolul cel mai trist din lume. Mânioși cum eram pe tata, am vrut să mergem pe jos acasă. Ștefan, într-un acces de furie, a invitat pe Ciornei să sărute pe pisică la Cracovia. În cele din urmă a sosit trăsura și am plecat. Ștefan și Jozi însă au mers pe jos. Ștefan a propus tatii să mergem și noi la Druzbacki, acesta s-a răstit la el: „ – Stânga împrejur!”.

Jozi și-a primit și el partea lui. Scurt și cuprinzător! Toți am fost în toanele cele mai rele posibile. Numai bietul unchiu căuta să repare toată mașina stricată! Cred că, sosiți în fine acasă, ne-am dat silința să uităm această chermeză dezagreabilă! Seara am jucat taroc.

Joi, 21 august. Plouă în continuare. Unchiul și Ștefan au plecat cu toate că timpul este atât de urât! Eu m-am dus la Fanta. Acolo era Scharnagl care mereu mă tutuiește. De la Fanta aflu că fetele au râs foarte mult la masa lui Druzbacki și că bătrânul pastor s-a pilit puțin și toată chermeze n-a avut nici un haz, nici un chichirez. Astfel că am fost bucuros că am plecat de acolo. După-masă a venit Adolf la mine și am jucat préférence. Jozi a stat toată după-masa la Fanta.

Vineri, 22 august. Dimineața timpul se înseninează și promite o zi frumoasă. Mă duc la Adolf și ne înțelegem să-l petrecem pe Jozi care după-prânz a plecat la Gura Humorului, până la Obcina. Și așa am și făcut. Cu cântece și voioșie am străbătut pădurea până la Obcina, am băut acolo un pahar de vin și ne-am dus la brigadierul silvic Zitnig. Aici ne-am despărțit de Jozi, care a apucat drumul spre Gura Humorului, iar noi am intrat la Zitnig. Aici am găsit pe Gustav și pe Victor. Zitnig, originar din Moravia, este un om foarte drăguț și un om dintr-o bucată, sincer și franc. Soția lui are ceva foarte atrăgător, mi-a făcut o impresie foarte bună. Înaltă ca un brad, zveltă, frumoasă și bine făcută, într-un cuvânt avea totul pentru a fi adorată. Am băut acolo cafea, am fumat, am discutat și a fost atât de agreabil în

mijlocul pădurii! Apoi am plecat la Obcina și am mai băut vin. La Ilișaca însă Adolf și cu mine am coborât și ne-am dus pe jos înainte. Mai târziu am pierdut din vedere trăsura, care venea după noi și am crezut că li s-a întâmplat ceva deoarece nu i-am mai auzit uruiul trăsorii. Am avut un avans însemnat față de trăsură, dar ne-am întors ca să-i căutăm. În fine, am înțeles că au apucat alt drum prin pădure, și am plecat, ajungând foarte târziu acasă. Am istorisit Marichii cele întâmplute și m-am culcat.

Sâmbătă, 23 august. După cafea, tata mi-a propus să plec anul acesta la Viena. Nimic altceva decât o propunere bună, este ridicol! Din ce să trăiesc la Viena? Aceasta nu-mi spune tata. Eu mă duc puțin la Adolf. Apoi, m-am întors acasă și am compus un „galop”: *De-a curmezișul muntelui*. După-prânz a venit Adolf la mine, apoi Victor și, pe neașteptate, Decker Wilhelm și Muni. Am jucat popice. Deodată au venit și unchiul și tanti Strigl. Mai târziu, a venit și Korjin. Spre seară, au plecat iliștenii. Noi am rămas singuri, am discutat foarte mult și m-am culcat.

Duminică, 24 august. Dimineața a trecut în mod foarte plăcut. După-masă am plecat cu Maria la Gorgoni. A fost o zi foarte frumoasă și am mers foarte bine. Fetele stăteau cu bătrânii în grădinița din fața casei și m-au zărit de departe. După ce ne-am sărutat, ne-am dus în grădină. Eu am jucat cu bătrânul șah și l-am făcut mat. Apoi am cântat cu el două sonate de Beethoven, după aceea am băut cafea. Fetele au istorisit pățaniile lor triste din Joseffalva. Mina m-a supărat mult. Adică eu am întrebat-o cine mi-a turnat cafeaua în ceașcă, de e așa de dulce, atunci ea s-a răstit la mine furioasă: „– Aceasta nu te interesează”. Eu am fost ca opărit și n-am mai vorbit cu ele nici un cuvânt. B. sigur a observat indispoziția mea, deoarece ea a încercat în diferite rânduri să mă înlănțească prin priviri și cuvinte amicale. Când ne-am despărțit, nu le-am dat mâna. La întoarcerea noastră spre casă am intrat la Korjin și am sosit bine dispuși acasă.

Luni, 25 august. Dimineața fac o cerere la Societate (pentru Cultura și Literatura Poporului Român din Bucovina), solicitând o bursă pentru Viena. Deodată apar bunul Bucher cu tânărul Comoroșan. Prezența lor mă bucură foarte mult. Băieții aceștia buni au venit pe jos din Comănești. Am jucat popice, după-prânz préférence. Seara am stat de vorbă în pavilion.

Marți, 26 august. Era vorba să plec la Stroești, însă nu s-a putut. Am petrecut o bună bucată de drum pe Bucher și Comoroșan care au plecat, toată dimineața m-am plictisit. După-masă, a venit tânărul Decker și-am discutat cu el cu voie bună. Acesta mi-a comunicat, spre spaima mea, că Fritz Kipper ar fi amorezat de B. E îngrozitor! Eu tac. Fac în urmă nenumărate combinații, posibile și imposibile și nu le aștern pe hârtie. Vederemo! Spre seară, ne ducem cu toții la plimbare spre pădure, eu, Gustav și Decker. Cel din urmă se duce la Ilișești. Noi am continuat spre Ionică. Ștefan vine pe jos din Gura Humorului. Bucurie mare! Seara, mare plictiseală în familie!

Miercuri, 27 august. Astăzi este ziua onomastică a Marichii. Primește multe felicitări. Se hotărăște pentru astăzi o excursie în pădure, însă nu s-a făcut, deoarece

cei din Gura Humorului au renunțat să participe la ea. Familia Gorgon feliicită „în masă”. După-prânz, plouă cu găleata și noi iarăși ne plictisim „en famille”, în tovărășia lui Ciornei. Astfel a trecut și această zi.

Joi, 28 august. Ștefan pleacă și eu îl însoțesc până la Gura Humorului. Vizitez popicăria, pe Popovici, văd și vorbesc cu Spendling, care pleacă la Broscăuți, și la ora 4 plec cu unchiul și cu Jozi la Stupca.

Vineri, 29 august. Unchiul și Jozi au plecat de dimineață. Scriu polca *M-Ile Malvinchen*, ca s-o trimit lui Morariu. Tata este iarăși într-o dispoziție drăcească. După-prânz, ne ducem puțin la plimbare. Ajunși acasă, am primit oaspeți, și anume pe Adolf, Gustav, Pepi și Kristl. Jucăm popice, bem cafea și discutăm. După ce au plecat, am cântat cu Marica. Cei de la Pastor au fost atât de drăguți să-mi trimită arcușul lor, deoarece pe al meu l-am trimis la Cernăuți la reparat.

Sâmbătă, 30 august. Kristl și Adolf au pornit pe jos la munte. Eu îi însoțesc până la Gura Humorului. Am tras la Kolomitzki. Și familia Strigl a plecat astăzi la Gura Humorului. După-prânz, am mers la scăldat. După cafea, am fost la unchiu, însă n-am găsit pe nimeni acasă. Abia pe drum i-am întâlnit. Spre ora 7 ½ seara am plecat pe jos la Stupca. Ștefan m-a însoțit o bună bucată de drum, apoi am iuțit pasul și, numai cu gândurile mele, cu pipa în gură, a pornit bine dispus mai departe. A fost o noapte cu lună, plină de vrajă. Șoseaua națională era pustie – liniște jur împrejur –, numai ici-colo m-au tulburat țipetele răgușite ale unei păsări de noapte, e liniștea sfântă a pădurii! Am trecut peste Ilișca, am făcut deci un ocol mare și am trimis de aici încă mii de salutări scumpei mele B. pe care am văzut-o astăzi trecând cu o trăsură spre Gura Humorului și în fine am ajuns la ora 11 noaptea la Stupca. Toți dormeau. M-am dus la bufet și am căutat de mâncare, fiindcă mi-a fost tare foame, am găsit o bucată de friptură, am mâncat-o și m-am culcat. A fost o zi și o noapte frumoasă.

Duminică, 31 august. Toți au făcut ochii mari când m-au văzut acasă. Am trimis pe cineva la Suceava și la Ilișești. Tata era la biserică. După-masă m-am dus pe jos cu Marica la Ilișești. Mai întâi am intrat pentru câteva momente la Korjin. După aceea, ne-am dus cu Korjin la deal. Marica s-a dus la Gorgoni. Eu n-am vrut să mă duc o dată cu ea, fiindcă fetele sunt singure acasă. Bătrânii au plecat la Rădăuți cu ginerele lor din Anglia, Grunwald, care a venit să-i viziteze. Eu m-am dus cu Korjin în grădina lui, apoi la fete. Minchen și Bertchen sunt iarăși excepțional de amabile și luna apăruse încă de mult pe cer când ne-am despărțit. Drăgălașele fete ne-au petrecut până la Krämer, după aceea, Marica și cu mine ne-am dus la Korjin. Abia ne-am așezat, s-a apropiat tiptil și tata și, împreună cu Korjin, am pornit la drum. A fost o noapte admirabilă cu lună, bună pentru a merge acasă de-a curmezișul muntelui și, bine dispus, am stat de vorbă cu Marica. Pe seară am întâlnit pe Gustav în trăsură și am plecat cu el până acasă.

Luni, 1 septembrie. Toți trei plecăm la Stroiști, lăsăm pe tata la curte și noi mergem mai departe, la Suceava. Și Berarii sunt cu trăsura după noi. La Suceava, tragem la Otto. Acesta ne-a făcut diverse cumpărături, între care și o pereche de

ghete cu elastic pentru mine. Către ora 6, ne îndreptăm iarăși spre Stroești, ne oprim la curte, felicităm pe doamna care astăzi sărbătorește ziua ei de naștere, mâncăm găluște cu prune și plecăm mai departe. Și la Beraru am fost pentru câteva minute. Berărița este puțin „broighes” (cuvânt din jargonul evreiesc și înseamnă: supărată) fiindcă îi dau prea puțină importanță.

Marți, 2 septembrie. Mă învârtesc toată ziua încolo și încioace, fac o poezie și compun o melodie pentru ea: *Către...* Seara a sosit Cobilanschi din Gura Humorului.

Miercuri, 3 septembrie. Fanta pleacă cu Cobilanschi la Gura Humorului. Eu mă duc pe jos la Ilișești. Am fost la Korjin, la Fritz Kipper care a fost foarte amabil, însă zâmbea cam poznaș din când în când; am fost la cărciumă de-am băut două pahare de bere, m-am dus la Krämer, am jucat cu Decker șah și l-am făcut mat și, în fine, m-am dus acasă. Grunewald a plecat deja și bătrânii l-au petrecut până la Ițcani. Lagler mi-a scris că sosește sâmbătă. Noroc bun!

Joi, 4 septembrie. Dimineața, hoinăresc. Korjin vine și ne ducem după-prânz la curte, apoi îl petrec până la Ion Melzer și mă întorc încet acasă.

Vineri, 5 septembrie. Dimineața, trimitem la Gura Humorului după tanti Fanny. Eu cânt etc. Spre seară, a sosit tanti Fanny cu Jozi.

Sâmbătă, 6 septembrie. Tanti, eu și Jozi plecăm la Suceava. Jozi rămâne și eu conduc pe tanti la gară, fiindcă ea pleacă la Siret. Mă întorc la Suceava, iau pe Jozi și plecăm iarăși la gară, ca să luăm pe Lagler. Și iată, a sosit și el. La Suceava, am rezolvat ceva la prefectul județului. Aduc pe Tuncio, vorbesc cu Hurtig, care promite că mă va vizita și, în fine, ne cărăbănim. Drumul a durat foarte mult din cauza cailor foarte obosiți. Totuși, am râs mult. Lagler făcea o grămadă de glume proaste, și așa am dus-o până acasă. Am mâncat, am stat de vorbă și ne-am culcat.

Duminică, 7 septembrie. Dimineața, mă plimb prin grădină, ne ducem la biserică și la curte după smântână. Ei se așează la taroc și eu cânt cu Marica. După ora patru, plecăm eu, tata, Lagler și Marica la Ilișești. Pe drum, am râs mult. Lagler a stat destul de incomod și, în cele din urmă, am sosit. Toți au fost acasă. Eu am cântat cu bătrânul, până la cafea. După aceea, am discutat tot timpul cu fetele, a fost și Lenca. Apoi, ne-am dus cu toții în vizită la ea, la întoarcere mi-a oferit B. o floare cu spini, ca să mă înțep, iar eu am răspuns: „– Pentru dumneata, domnișoară, dacă îți face plăcere o fac cu bucurie”. Și, când am vrut să iau floarea, ea și-a retras mâna spunând: „– Nu, nu vreau să-ți produci durere”. Seara aceasta a fost foarte scumpă pentru mine. Am și stat foarte mult de vorbă cu ea. Am stat cu toții împreună în salon, m-au rugat fetele să cânt ceva, și anume o doină. Am cântat doina, și după aceea *Ești ca o floare*. Dumnezeule, ce sentimente m-au zguduit, mâna mi-a tremurat și abia am putut să ating coardele și atât de misterios vibrau sunetele viorii în sala cea mare până ce ajungeau la urechea iubitei și îi aduceau știre de durerea mea, de dragostea mea și sânul ei frumos s-a ridicat, mai repede a bătut inimioara și amenința să spargă învelișul delicat, cântecul s-a apropiat de sfârșit, încă o trăsătură ușoară cu arcușul și un suspin profund se smulge din pieptul

cel scump și am fost atât de mișcat, încât nu am mai putut să stau în casă. În cursul serii, am mai discutat multe cu ea. Bătrânii jucat taroc cu Lagler. La cină s-a servit un pilaf (conopidă cu orez), am stat alături de B. și am vorbit atât de plăcut! Ea mi-a arătat mâna ei, pe care am găsit-o atât de frumoasă și de micuță. Târziu, spre ora 11, ne-am despărțit de dragii noștri cu inima plină de bucurie și cu sentimente senine. Lagler este bine dispus și, de asemenea, îi plac și fetele. Lagler crede că Mini e cam aspră. Ajunși acasă, am mai vorbit cu Otto și cu Jozi și ne-am culcat.

Luni, 8 septembrie. Înainte de masă, a venit Hurtig cel mic. După-masă, ne-am dus eu, Lagler, Hurtig și Jozi pe jos, la Ilișești, la un pahar de bere. Dar paharul s-a transformat în 7 până la 8 halbe. Fritz Kipper a fost o bucată de timp cu noi. El a însoțit fetele la Van de Castle, eu le-am văzut numai de departe. Spre seară, am plecat, după de Hurtig a mai furat din cuptorul evreului o găină friptă, pe care a trebuit să o plătesc mai târziu. Eu cu Jozi am mers pe jos, ceilalți au luat o trăsură.

Marti, 9 septembrie. În timpul zilei, ne-am distrat foarte bine, am jucat popice, am jucat cărți, ne-am dus la plimbare etc.

Miercuri, 10 septembrie. Azi, după-prânz, trebuia să facem cu Lagler o vizită de adio Gorgonilor. Însă, din păcate, nu trebuie să te încrezi totdeauna în puterile pline de toane ale naturii. Dimineața, Marica a înștiințat fetele că sosim. B. a răspuns că Mina ar avea săptămâna aceasta serviciul la bucătărie (pe nemțește „Kochwoche”) și B. trebuia să calce ceva și, din cauza fierului de călcat încălzit la roșu, este împiedicată să mai scrie ceva. Maria a cetit greșit cuvântul german „Kochwoche” și credea că este vorba de „Kopfweh” (dureri de cap) și roșul fierului de călcat a produs mare haz între noi. În zadar ne-am străduit să plecăm, tata n-a fost de acord și noi am rămas acasă. Hurtig a plecat astăzi. Seara, ne-am dus la țigani, care au făcut un foc mare în mijlocul țigănimii. Sălbatic ca niște fantome, stăteau figurile acestea pe jumătate goale, jigărite și părлите de soare și de timp, în jurul focului și rânjeau la noi cu dinții lor de fildeș. Muzicanții cântau și în cele din urmă se desprindeau unii din cercul cel des și au început să danseze ca indienii. A fost foarte caraghios, dar și foarte pitoresc. Lagler a fost foarte încântat. La întoarcere, am văzut un foc mare și am crezut că arde la noi. Însăpământați, am alergat acasă, însă a ars la Drăgoești.

Joi, 11 septembrie. Timpul înainte de masă a trecut foarte plăcut. Otto a plecat. După-masă mă duc la Ilișești (contra voinței lui tata) – însă revoltat că iarăși a refuzat să meargă la Ilișești – cu Fanta și Adolf. Gustav și Kristl au plecat înainte, poate adunăm un număr suficient pentru aranjarea unei întruniri sociale.

Mă duc mai întâi cu Adolf la Krämeroiaia și apoi la Fritz. În fine vin și ceilalți. Am luat cina la Fritz, după aceea ne-am dus la cârciumă, am băut bere și am cântat. Fritz primește o telegramă și din această cauză ne-a părăsit, deoarece trebuie să împacheteze și să plece mâine la Viena, pentru examenul de ofițer. Puțin amețiți, ne-am așezat în trăsură și am plecat acasă. Am băut frățește cu Adolf. Gustav a plătit toată consumația. Drumul a fost oribil de prost. N-am putut merge decât la pas deoarece era beznă mare. Acasă toți erau culcați.

Vineri, 12 septembrie. Plouă îngrozitor. Lagler pleacă, ne pare tare rău. Eu îl conduc până la Ițcani. Aici găsesc pe bunul Fritz, care tot acum a plecat și el. Cu inima întristată, mă despart de prietenii mei dragi și plec la Suceava, iau pe tanti Fanny și ne îndreptăm pe o ploaie torențială spre Stupca. Uzi și înghețați am ajuns acasă.

Sâmbătă, 13 septembrie. Tata este grozav de furios. Ziua de azi a fost foarte tristă. Singurul Jozi ne-a înveselit prin prezența lui.

Duminică, 14 septembrie. Jozi a plecat la Gura Humorului. După-prânz, ne-am dus la pădure. A sosit unchiul Strigl, Ștefan și Alecu, care au adus puțină seninătate și voioșie în viața noastră monotonă. Tata devine ceva mai maleabil.

Luni, 15 septembrie. O zi foarte plictisitoare. Tanti împachetează, căci pleacă mâine. După-masă, am vizitat pe frații Fanta și Kristl. Ne-am dus apoi la plimbare.

Marți, 16 septembrie. Familia Strigl a plecat. Acum rămânem de tot singuri acasă. Dimineața, merg la frații Fanta, după-prânz, la Ilișești. Fetele sunt singure acasă. Bătrânii au plecat la Frasin. Și aceasta a fost iarăși o zi de aur. Eu m-am distrat splendid, am jucat o partidă de șah cu Mina și dânsa m-a făcut mat, m-am tachinat cu B. etc. etc. B. a fost extrem de amabilă. Fetele au vorbit și au istorisit o mulțime de lucruri. B. care era de serviciu în această săptămână ne-a făcut nouă o cafea și ne-a turnat cu atâta grație cafeaua în cești, s-o mănânci cu ochii nu altceva. Și am discutat despre multe, foarte multe. Lenca, și ea de față, a imitat pe d-na Gorgon, îmbrăcând haina și boneta ei. Spre ora șase am plecat cu durere în suflet. Când am ieșit din casă, mi-a cântat B. un marș la pian și sunetele acestea dulci m-au însoțit până acasă. Noaptea, am avut febră, fantezii înspăimântătoare, capul mi-a ars ca focul, și sângele a curs în vinele mele ca plumbul topit. Toate acestea se datoresc dragostei mele.

Miercuri, 17 septembrie. Dimineața, m-am dus la Adolf, l-am luat cu mine și am plecat la Ilișești, la Krämer. Acolo am luat prânzul. După-prânz, am mers la Gorgoni. Fetele erau tocmai gata să iasă, ca să meargă la poștă. Eu am cântat cu bătrânul. La cafea, fetele s-au întors, bătrâna a vorbit foarte mult și a declarat că ar putea să fie chiar foarte grosolană față de bărbații tineri. Și eu am primit câteva apropouri, deoarece își dădea seama că, vizităm casa nu din cauza ei, ci din cauza fetelor. Deoarece Epaminonda se află de ieri aici mă duc la el să-l întreb de gazde la Viena. El a fost foarte prietenos și mi-a promis locuința sa, pentru început, la Viena. În fine, a venit Adolf să mă ia și noi am plecat. În grădina pastorului am mai văzut fetele. Am salutat și am plecat peste munte.

Joi, 18 septembrie. Înainte de prânz, nimic deosebit. După-prânz, ne-a surprins Ștefan, care a venit să rămână permanent aici. Noi ne-am bucurat foarte mult, l-am sărutat și am fost foarte încântați. Iarăși s-a mai întâmplat ca toți din familie să fie împreună.

Vineri, 19 septembrie. Ștefan a plecat dis-de-dimineață la pădurea din Ilișești pentru a-și îndeplini serviciul său și, fiind o zi splendidă, l-am însoțit și eu. Am hoinărit în pădurea cea frumoasă cruciș și curmeziș și către ora două după-masă am venit acasă. După-prânz a sosit dr. Prater, din Gura Humorului, cu fiica lui. Dânsul a fost chemat la un țăran și seara a plecat. Noi ne-am mai plimbat între timp.

Sâmbătă, 20 septembrie. Astăzi este ziua nașterii Maicii Domnului. Dimineața este foarte frumoasă. Timpul frumos mă îndeamnă spre aer liber. Fetele pleacă astăzi la Rădăuți și mi-ar face foarte mare plăcere să le întâlnesc pe stradă, de aceea, mă duc cu Ștefan la plimbare spre obcină. Adolf și Kolomitzki ni s-au alăturat. Am mers la Zötny, însă n-am văzut trăsura. După-masă, ne-am dus la frații Fanta cu Marica pentru a avea și o variație, acolo însă ne-am plictisit îngrozitor. Seara, scriu jurnalul meu, până târziu. Până ce a adormit, Ștefan a făcut multă gălăgie. Noapte bună, B., noapte bună, M. Ele desigur dorm deja la Kupfer. Este ora 11.

Duminică, 21 septembrie. Dis-de-dimineață m-am dus la Gustav și am plecat cu doi pădurari la vânătoare. Eu am tras în doi iepuri, însă fără succes. Spre ora două, ne-am întors acasă. Aici totul s-a pregătit ca să mergem la Stroiiești, la hram. Mă îmbrac cât se poate de prezentabil, cu hainele mele uzate, și plecăm toți patru – Ștefan mâna caili. La Stroiiești, când intenționam să intrăm în curtea popii, ne întâmpină servitoarea, spunându-ne că nu este nimeni acasă. Na-ți-o bună! Prin urmare, înapoi și încotro? Hai la Ilișești! Cine poate să-și dea seama de bucuria mea? O zi frumoasă, drumul e bun, caili sunt buni și, în plus, perspectiva de a pleca la Ilișești. Deși știam că fetele nu sunt acasă, m-a cuprins un sentiment plăcut și am fost atât de voios și bucuros, cum de mult n-am mai fost! Ștefan însă bombănea într-una. D-na Gorgon a fost singură acasă și a fost foarte bucuroasă de vizita noastră. Și pe Epaminonda l-am vizitat noi, tata și cu mine. A venit și Lenca mai târziu. După cafea, am plecat. Așa s-a terminat hramul de la Stroiiești.

Luni, 22 septembrie. Dimineața, am compus o nocturnă, botezată *Bertha*. Spre seară, ne-am dus în sat, la plimbare. Seara, am cântat la pian și vioară, Marica și Ștefan au cântat și ei, în timp ce eu am stat culcat pe canapea și am visat.

Marți, 23 septembrie. Eu și Ștefan ne-am dus de dimineață la Ilișești. Mai întâi am fost la poștă, apoi l-am însoțit la administrația silvică. După aceea, ne-am dus la Gorgoni. *Bertha* era încă în neglijența de dimineață, în camera din față, la mașina de cusut, capul îi era învelit cu o băsmăluță albă, arăta atât de drăguță și de fermecătoare; bătrâna trebuluia încolo și încoace și pastorul cânta la pian. Mina era ocupată la bucătărie. Noi am discutat mult, apoi am dejunat. Am cântat cu bătrânul până la masă. După-masă ne-am dus în grădină, m-am urcat în nuc și am scuturat nucile. După aceea, am mâncat struguri, am râs, am glumit până la infinit. Apoi, am mers în cameră și am cântat până la cafeaua de după-masă, pe urmă, am stat cu toții împreună și, în modul cel mai plăcut, am stat de vorbă. Am rămas până după cină. Pe la ora 8 ½ am plecat cu inima tremurândă. Krämer m-a petrecut, mi-a împrumutat un șal fiindcă era foarte rece. Seara târziu, am sosit acasă unde toți dormeau deja.

Miercuri, 24 septembrie. O zi foarte tristă. Dis-de-dimineață îmi comunică Ștefan că tata este foarte furios deoarece am rămas ieri atât de mult la Gorgoni. Acum m-a scos din răbdări. Mi-am făcut bagajele și eram ferm decis să plec pentru totdeauna. Marica nu m-a lăsat să-mi iau lucrurile. Deci mi-am luat certificatele mele și am plecat la Gura Humorului. De acolo, am să scriu după lucrurile mele și

am să termin cu casa părintească. Nu-mi trebuie mila tatălui, vreau să mă duc la Cernăuți și prefer că cerșesc acolo decât să depind de capriciile unui om brutal. Trist, m-am furișat pe drum la Gura Humorului. Acolo am găsit pe toți sănătoși.

Joi, 25 septembrie. Am scris în jurnalul meu. Sunt un biet om foarte sărac. Am scris acasă, însă nu trimit scrisoarea. Am rămas până la 1 octombrie la Gura Humorului și am petrecut timpul într-un mod foarte plăcut; m-am dus cu Jozi la pescuit; am vizitat familia Cerniavschi; am asistat acolo la o petrecere, am vizitat familia Kleinberg, am cântat mult la vioară, am văzut pe Mali, care este în serviciul judecătoresc districtual etc.; în rezumat m-am amuzat foarte bine.

Miercuri, 30 septembrie. Am plecat acasă, însă am rămas numai până după-masă deoarece și tata era foarte iritat, continuând să mă supere, mi-am luat catrafusele și am plecat la Băiășești. Pe drum, m-a copleșit o tristețe și o teamă nespūsă, însă n-am vrut să mă întorc. La Băiășești, m-am dus la Brăilean și am rămas acolo până vineri dimineața. În acest timp, am vizitat la Cornul Luncii pe Arvay, etc. și în general am petrecut mulțumitor. Însă o putere extraordinară m-a atras acasă. Vineri mi-am împachetat și am plecat. Brăilean mi-a dat încă (Note stenografice). După-prânz, la ora trei, am sosit acasă. Toți au fost foarte buni cu mine și m-am decis să uit totul. Tata iarăși mi-a propus să plec la Viena, la început m-am împotrivit și am refuzat acest plan.

Sâmbătă, 5 octombrie. A fost iarăși o zi plăcută, dar pe de altă parte o zi tristă. M-am dus cu Marica pe jos la Ilișești, ca să-mi iau rămas bun de la ce am mai drag pe lume. Toți erau acasă. A fost și Lichtenberger. Am stat de vorbă până seara; după aceea însă adio Berthchen scumpă, cu inima sângerândă am strâns, de adio, ființei acele scumpe mânuța cea dulce, încă o privire duioasă, căci n-am să mai văd această scumpă ființă un an întreg. Aș fi izbucnit în lacrimi, însă nu trebuie s-o fac; n-am voie nici să arăt cât de drag îmi este acest înger! Deci, adio scumpă B., rămâi cu bine! Dumnezeu să te ocrotească! La revedere! Și cu sufletul tremurând am trecut muntele peste care n-am să mai trec atât de curând. Încă o privire închinată Ilișeștilui cel scump, încă un salut și a dispărut sătulețul acesta drăgălaș în întunericul nopții. Trist, m-am dus împreună cu surioara mea dragă acasă.

Luni, 6 octombrie. Plec cu Gustav Fanta la Gura Humorului. S-a hotărât definitiv să plec miercuri la Cernăuți și joi la Viena. Mi-am luat rămas bun de la unchiul Mally, tanti etc. etc., am discutat cu Jozi despre călătoria noastră și seara sunt iarăși acasă.

Marți, 7 octombrie. Ziua trece cu diversele pregătiri de călătorie.

Miercuri, 8 octombrie. Dimineața am împachetat.

După-prânz am plecat. Adio, Stupca mea scumpă. Adio, dragii mei, adio, locuri scumpe de acasă.

Rămâneți cu bine, la revedere!

FAMILIA DE „DINCOLO DE PĂDURE”. O MINUNATĂ ȘI TRISTĂ POVESTE DE DRAGOSTE

VASILE I. SCHIPOR

Rădăuți,
10 octombrie 1988

Mult stimată doamnă Ebenhoe,

Vă veți mira – și pe bună dreptate – de primirea acestei scrisori, de la un necunoscut din Rădăuți. Este adevărat că la prima vedere sunt un necunoscut, dar am să încerc să mă prezint, ca apoi să vă dați seama că poate o să vă mai aduceți aminte și dacă nu dumneavoastră, atunci, în mod sigur, fiul dumneavoastră Dițu – mă scuz că nu-i cunosc numele întreg – dar care a lucrat la fabrica de cherestea Sucevița, unde lucra și soția mea, și cred că și pe mine mă cunoaște. Eu, în tot cazul, cu regretatul dumneavoastră soț am lucrat la pădure.

Eu sunt cuscră cu Emma Marchidan și de la ea v-am luat adresa. Fiul meu, pe vremuri, a luat lecții de limba franceză la dumneavoastră.

Acum, după prezentarea câtorva date autobiografice pentru a vă da seama cine vă deranjează cu prezenta scrisoare, să expun motivele ei, deoarece sunt două.

Înainte de toate, la mijloc este o lucrare pe care o întocmesc, anume un istoric al satului Sucevița, o monografie, la care adun material de câțiva ani.

Pentru această lucrare, îmi mai lipsesc diferite date și izvoare de unde să-mi iau material ce-mi mai lipsește.

În acest scop, apelez la bunătatea dumneavoastră și a fiilor dumneavoastră, poate într-un fel mă veți sprijini cu unele informații sau materiale privind fam. Porumbescu Iraclie și Ciprian. De ce mă interesează această familie? Fiindcă Iraclie Porumbescu este fiu al Suceviței, îl chema, inițial, Golimbiovski, iar Ciprian, fiul lui, a avut relații de prietenie cu Bert[h]a Gorgon din Ilișești, care a devenit mai târziu soția farmacistului Alfred von Rossignon din Rădăuți, cu care dumneavoastră ați fost rude apropiate.

Știu că cu acest farmacist Bert[h]a a avut o fetiță, Niny. În 1940, vinde farmacia și pleacă cu fetița în Germania, aceasta după moartea soțului.

Mai cunosc că Niny von Rossignon a trăit, probabil, la Lüchow, în Hanovra. Bert[h]a moare la 17.II.1947, la vârsta de 86 de ani.

Dumneavoastră îmi puteți corecta datele de mai sus, dacă nu-s reale.

Problema importantă ce mă interesează este dacă prin dumneavoastră nu mai pot afla ceva date privind legătura de prietenie – dragoste dintre Bert[h]a și Ciprian, eventual fotografiile, scrisori privind pe cei doi sau, mă rog, orice date privind familiile lor, adică a pastorului Gorgon din Ilișești, viața Bert[h]ei Rossignon, a fiicei sale. Poate chiar aceasta din urmă are ceva rămas de la mamă-sa, în legătură cu Ilișești – Stupca, Bert[h]a – Ciprian, oricât de neînsemnate date mie mi-ar fi de folos și pentru care v-aș fi foarte recunoscător.

A doua problemă este obținerea unei cărți apărute în R.F.G., cu privire la istoria Bucovinei, din care aș avea de extras material necesar lucrării mele, amintite mai sus.

Este vorba de cartea lui Erich Beck.

În cazul că se pot găsi aceste două volume prin librăriile din R.F.G., respectuos v-aș ruga, dacă nu cumva îndrăznesc prea mult, să ne scrieți mie sau lui Emma, cum aș putea intra în posesia lor, prin poștă, veniți eventual dumneavoastră sau altcineva cunoscut în România, cu care ocazie aș putea să mă achit de c/v cheltuielilor.

Mult stimată doamnă, în încheiere, primiți deosebitul meu respect, cerându-mi mii de scuze de îndrăzneala mea, transmițând sănătate fiilor.

Sărutări de mână,

Fam. Procopciuc Valerian,
Str. Stadionului, Nr. 6, Bloc A 3, ap. 31,
Cod 5875, Rădăuți, jud. Suceava, România

Erlangen
7 noe.[iembrie] 1988

Stimate d-le Procopciuc,

Da, m-am mirat într-adevăr când am primit scrisoarea dv. Nu-mi sunteți deloc un necunoscut! Necunoscut îmi era numai faptul că sunteți cuscru Emmei, care-mi este dragă. În acest sens vă spun: „Îmi pare bine!” și vă rog cu această ocazie să-i transmiteți multe salutări!

Motivul scrisorii dv....

Documente, fotografii nu mai avem, ce era s-a dat de demult; amintiri? Da, am. M-am întâlnit cu Bert[h]a, „Grossmutter”, în anii 1943–1945 la Bielitz-Biala (Silesia Superioară, astăzi Polonia). Tocmai la Bielitz, localitate în care era „exilată” la o școală-pension când avea 15–16 ani, ca să-l uite pe Ciprian. Cum este cunoscut, ea nu-l uitase nici la B.[ucovina], precum nu-l uita mai târziu, trimișă la sora ei, Mary, în Anglia.

La Bielitz locuia într-un apartament din care putea privi just în curtea acestei școli în care „suferea” sub despărțirea de ambianța familiară și de Ciprian. Când o vizitam își depăna amintirile, amintiri care culminau totdeauna în dragostea ei pentru Ciprian. O dragoste pe care ea [o] cultiva și [o] cultivase în tot timpul vieții ei. Neintenționa[t], dar care astfel devenise atât de minunată, profundă; mă fermeca pur și simplu (Am scris despre acest lucru în revista „Cronica” din Iași, răspunzând la un mic articol al prof. Leu, care [il] acuza [pe] pastorul Gorgon de șovinism care distrugea iubirea Bert[h]ei. Era în 1974? 1976? Nu mai știu.). De la Bert[h]a știu că relațiile între cele două familii erau foarte bune, strânse. Bătrânii jucau șah (și Bert[h]a era o foarte bună șahistă, știu de la soțul meu), făceau muzică (clasică), mai târziu, și cu Ciprian. Ciprian oricând venea se juca cu micuța Bert[h]a, născută în 1861, o ținea în brațe, o legăna – din primele zile ale existenței ei era legată de el; când se juca – deja băiat mai mare – șah cu pastorul, o ținea pe genunchii săi. Până când, o dată, Bert[h]a avea vreo 9 ani, Ciprian venind în vacanță o așeza iar pe genunchii lui – era pentru ultima dată, a intervenit „ceva”..., ceva nou în sentimentele ei, ale lui, ceva ce va deveni dragostea cea minunată între ei și care pentru amândoi va ține până la moarte. Moartea cea timpurie a lui Ciprian și cea după o viață lungă a Bert[h]ei, la vârsta de 86 de ani (data, locul care vă sunt cunoscute).

Partiturile, scrisorile, toate amintirile rămase la Bert[h]a erau legate într-un album roșu (catifea) pe care fiica Bert[h]ei, Niny (Melanie) von Rossignon îl vânduse încă în România, înainte de plecarea lor în Germania, unde Niny spera să fie tratată cu succes de boala ei. Bert[h]a tot vroia să-mi arate albumul respectiv, dar Niny a spus mai întâi că ar fi într-o ladă (de la Umsiedlung), dar nu știe în care; mai târziu a spus că fusese luat „din oficiu” pentru Generalfeldmarschal Göring! Ar face colecție!!! Biata Bert[h]a, cât suferea din cauza aceasta! Doar n-ar fi vândut aceste dovezi scumpe ei niciodată! Eu am aflat de [de la] prof. Leu (Paul?) că albumul și multe alte documente s-ar afla la prof. Leca Morariu.

Despre Niny nu mai știu nimic. Ea a întrerupt corespondența după moartea soțului meu (1968). Nu s-a interesat de relațiile Bert[h]a – Ciprian; am mai trimis articole decupate din ziare, reviste. N-a răspuns.

Mai vreau să mențin ceva interesant mie: Bert[h]a se căsătorise cu farmacistul Rossignon în 1901. În 1902 se naște Niny. Întorcându-mă în România în 1945, văd pentru prima oară bustul lui Ciprian: eram frapată de asemănarea lui Niny cu Ciprian! Acelaș[i] păr buclat, aceeaș[i] gură, ochii, felul de a ține capul... Niny era deșteaptă, talentată, scria poezii de ocazie, dar bune. Din păcate avea de la naștere un picior malformat de la șold în jos și era silită să poarte un aparat-proteză și umbla cu un baston. Avea mâini frumoase.

Cărțile pe care [le] doriți, parcă nu sunt în comerț. Că apărură la Dortmund, München. Sunt multe edituri acolo. Am să vă dau adresa dlui Beck. El vă poate răspunde la toate întrebările direct: Erich Beck, Mannheimer-Str. 32, D – 700, Stuttgart 50 BRD.

[P.S.]: Îmi pare foarte rău, când se susține că între cei doi căsătoria ar fi fost zădărnicită de șovinismul pastorului Gorgon. În realitate, piedicile erau tuberculoza avansată a lui Ciprian. Nu contractată în „închisorile habsburgice” – tuberculoză era în familia Porumbescu, unde-și făcuse pradă între frații lui Ciprian. Și mai era religia: situație penibilă pentru cei doi tați preoți! După mine, s-ar putea reduce la: Bert[h]a a fost muza lui Ciprian, asigurată, bine păzită, la locul ei.

Bert[h]a, îndrăgostită de acest tânăr minunat, accepta cu fantezia unei tinere fete naive revărsările sentimentale ale lui Ciprian, care n-a fost „un copil de tristețe” și a mai cunoscut femei, alte femei, care nu se pretau ca „muze”. O căsătorie între ei s-ar fi realizat într-o căsnicie catastrofală: Bert[h]a era foarte gelosă. Căsătorită la urma urmei cu văduvul R., cu patru fete căsătorite și „Grossmutter” înainte de a fi „Mutter”, distrugea toate fotografiile și amintirile rămase de la adevărata Grossmutter, veneza Juliana Alexi, moartă tânără.

Deci totul e bine: ne-a rămas o minunată și tristă poveste de dragoste, și totuși atât de luminoasă în amintirea Bert[h]ei, o iubire care m-a impresionat adânc, în realitatea ei ireală sau, să spun, irealitatea ei reală și frumoasă? Este și bine, chiar foarte bine, că „albumul roșu” nu s-a pierdut undeva, ci că Niny cea isteată îl vânduse la timp unui cunoscător care știa să-l aprecieze și să-l păstreze. Și bănișorii tot cădeau bine.

Ende gut – Alles gut!

[P.P.S.]: Dițu (Dithard) cu familia este (încă?) în România. Când am primit scrisoarea dv., a fost foarte bolnav, era vorba și de o operație la cre[i]er. Din fericire, n-a fost așa de grav cum s-a crezut la început. A scăpat cu bine. Ceilalți, cu familiile lor, sunt aici, la Erlangen. Le merge bine.

M-am bucurat că am avut ocazia să am contact cu vechi cunoștințe, „să schimbăm o vorbă”, chiar dacă n-am putut să vă fiu de folos referitor la lucrarea care v-ați propus! Succes, să găsiți materialele necesare!

Călduroase salutări dv. și familiei dv.!

Edit Ebenhoe,
am Europakanal 31 D,
8520 Erlangen, B.R.D./R.F.G.

[Bertha von Rossignon]

Informațiile despre Bertha Gorgon von Rossignon mi-au fost povestite de mătușa mea din Rădăuți, Olimpia Wohlrapp, căsătorită Mățu.

Mătușa mea a urmat Liceul German de Fete din Rădăuți, astăzi Școala Generală nr. 4, împreună cu Melanie (Niny), fiica Berthei.

Niny cânta la pian, ca și mama ei, care a învățat-o. Și mătușa mea cânta la pian și, pentru că erau prietene și colege, a fost invitată să participe la seratele muzicale, pe care le organiza acasă Bertha, și să cânte împreună la patru mâini.

Casa în care a locuit Bertha se afla pe strada actualei Primării. A fost însă demolată. Pe unul dintre pereții noii clădiri, construite în locul vechii case, se află o placă comemorativă.

Mătușa mea îmi povestea că Bertha deținea partituri scrise de Ciprian Porumbescu, dedicate ei, nepublicate necăieri. Povestea de Ciprian Porumbescu rareori, cu glas scăzut și cu ochii pierduți. Se putea ușor înțelege că Ciprian a fost marea dragoste adevărată a vieții ei.

Bertha, împreună cu soțul ei, farmacistul Alfred von Rossignon, nobil, mult mai în vârstă decât ea, au venit la Rădăuți prin anul 1926.

Bertha era o figură distinsă, o siluetă înaltă, șatenă, cu ochii căprui. Fiica ei, Niny, era puțin infirmă, avea un picior mai scurt. De aceea, purta mereu fuste lungi. Era brunetă. Bertha a rămas în Rădăuți până în anul 1940, când a emigrat în Germania împreună cu toți nemții din Bucovina. Era deja văduvă. Soțul ei a murit, deci, în Rădăuți. A fost înmormântat în cimitirul orașului. Pe monumentul criptei nu este trecut anul decesului.

Abia în anul 1970, mătușa mea află de la o cunoștință că Bertha locuia împreună cu fiica ei în Hamburg. Vroia să-și revadă fosta colegă și buna prietenă. Pleacă în Germania fără să-i știe adresa.

De la primarul din Hamburg află că Bertha murise în anul 1947 și fiica locuia într-un cămin de bătrâni. Melanie n-a fost căsătorită niciodată, preda ore de pian. A locuit singură mulți ani, și singură s-a stins.

În 1882, când la Brașov se juca premiera operetei *Crai-Nou*, Bertha pleca spre Anglia. În taină, a făcut un ocol, s-a oprit puțin în Brașov, a fost în sală fără ca nimeni să știe. A plecat în străini cu sufletul liniștit, îl văzuse pe Ciprian și succesul său.

În anul 1993, am scris primarului din Hamburg, cu rugămintea de a ne trimite, dacă ar mai exista, bunurile personale ale Melaniei. Speram să recuperăm partiturile deținute de Bertha. Răspunsul a fost că toate lucrurile persoanelor decedate din acel cămin se distrug, nu se păstrează.

Rădăuți, noiembrie 2003

Georgeta-Constanța Istrătoaie,
Str. Ștefan cel Mare, nr. 44

[Destinul familiei Rossignon din Bucovina]

Rossignonii, originari din Franța (Alsacia), se stabilesc pe la 1800 în Prusia, schimbându-și, de frica persecuțiilor religioase, numele vechi, Rossignol, sub care sunt consemnați în *Enciclopedia Larousse*. Frederic cel Mare, regele reformator al Prusiei, ocrotitor al culturii și artei (1740–1786), și urmașii acestuia au încurajat

imigrarea meșteșugarilor francezi și profesiunile liberale. La curtea regilor prusaci, Rossignonii protestanți s-au remarcat prin îndeplinirea unor dregătorii mărunte.

Din această familie de francezi, farmacistul Alfred von Rossignon vine în Vechiul Regat și se stabilește o vreme la Fălticeni. Prin Walther Kipper o cunoaște pe Bertha Gorgon (Walther Kipper era văr cu Bertha). Nunta lor s-a făcut la Ilișești. Ulterior, familia Rossignon se stabilește la Rădăuți. Locuiește în Ringplatz, nr. 3, ulterior Piața Unirii, nr. 4. Aici se naște fiica lor, Niny. În casa mare, cu farmacie la stradă și camerele de locuit în spate, despărțite de un coridor larg, Bertha organizează serate muzicale. Printre familiile primite în vizită (Schwind, Wohlraap) se număra și Opaïț, familia din care mă trag eu.

Eu m-am născut în anul 1924, în familia Opaïț, originară din Cireș – Storojineț. Tatăl meu era jandarm. Am urmat școala primară și secundară la Târgu-Mureș, Rădăuți și București. În 1943, am susținut examenul de admitere la Facultatea de Farmacie din București. În decembrie 1945, m-am căsătorit cu Mircea Ghiza, ofițer. născut la Buzău, originar dintr-o familie de păstori macedoneni risipiți în lumea largă (Grecia, Egipt, Statele Unite). Bunicul dinspre mamă, Victor Silvian, a fost primul inginer hotarnic din Brăila, cu studii la Paris. Este înmormântat la Cluj. În 1952, soțul meu este înlăturat din armată. După șederi succesive la Timișoara, Ploiești și Bârlad, perioadă în care am fost casnică, am lucrat timp de 20 de ani la E.G.C.L. Rădăuți și la o Asociație de Locatari, până la pensionare.

Am cunoscut familia Rossignon înaintea repatrierii germanilor (toamna anului 1940). Farmacistul Alfred von Rossignon nu mai trăia. Bertha Rossignon era o femeie foarte frumoasă, avea ochii albaștri. Părul alb, cu cărare la mijloc, îl purta strâns la spate. Nu vorbea bine românește. Cânta la pian, cu albumul primit de la Ciprian în față și privirea pierdută parcă într-o altă lume. Avea multe cărți în casă. Era credincioasă. În ultimii ani nu prea ieșea din casă, primea doar vizite

Bertha n-a vrut să plece în Germania. A plecat numai la insistențele lui Niny, care credea că aici în România nu are nici un viitor. Înainte de plecarea în Germania, Bertha a vândut pianul. Nu-mi amintesc cine l-a cumpărat.

De la Bertha Rossignon am păstrat o farfurie adusă din Anglia, de la sora ei. Aceasta se află acum în proprietatea fiului meu din București. Lucrurile de valoare din casa Rossignon au fost vândute ori s-au înstrăinat. Biroul farmacistului Alfred von Rossignon a ajuns la moștenitorul titlului nobiliar, un nepot, stabilit în București. Masa din lemn de păr, cu picioare sculptate, a fost vândută inginerului Călin Nica, șeful Autobazei Rădăuți. La fel și cele două comode: una s-a pierdut la doamna Rossignon, cealaltă a fost dată de noi la mobilă veche. Cărțile rămase într-o ladă mare au fost, de asemenea, vândute.

Bertha von Rossignon a murit într-un lagăr din Germania. Mătușa mea, Olimpia Opaïț, a corespondat o vreme cu Niny Rossignon. Ea i-a dat învățătorului Ioan Vicoveanu, un pasionat colecționar, ferparul cu decesul Berthei.

Din prima căsătorie, Alfred von Rossignon a avut mai multe fete. O fată a fost căsătorită Ebenhoe. După moartea lui Rossignon, farmacia a trecut în

administrarea altor rădăuțeni. Întâi a devenit farmacia Phoebus Schwind, administrată de un evreu, deportat în anii 1942–1943 la Moghilev și plecat din România prin 1977–1978. A murit în Germania în 1984. Are o fiică la Sibiu. De la acesta a trecut la Octavian Öhmt, care nu era căsătorit. După naționalizare, fosta farmacie Rossignon a fost preluată de farmacistul Corneliu Constantinescu. Apoi, clădirea a fost demolată, în perioada când întreg centrul cultural al orașului Rădăuți a fost distrus.

În Rădăuțiul de altădată l-am cunoscut pe părintele Rein, care locuia pe Strada Domnească (astăzi Calea Cernăuților), vis-à-vis de Biserica Evangelică, în casa parohială. Părintele Rein era curatorul surorii mele, căsătorită Glass. Am corespondat mulți ani cu părintele Norbert Gaschler, pe care l-am vizitat în câteva rânduri la Regensburg. Am călătorit mult în Germania, unde trăiesc numeroși bucovineni. Lângă Stuttgart se află un orașel în care locuiesc foarte mulți bucovineni. Acolo sunt străzi întregi purtând nume ale unor localități din Bucovina: Milișăuți, Frătăuți etc. Mulți bucovineni am întâlnit în Lebenschet. În Düsseldorf am întâlnit foarte mulți evrei rădăuțeni, care mă mai țineau încă minte.

Rădăuți, 17 decembrie 2003

Viorica Ghiza,
Strada Înfrățirii, nr. 6

Augsburg
16.12.2003

Stimate domn Schipor,

Pe vremuri, soarta și nevoile i-au legat pe oamenii din Bucovina altfel decât ne închipuim noi astăzi. Astfel, în registrele de botez ale comunității evanghelice Ilișești l-am găsit pe preotul ortodox Georgie Bucewshi, preot la Ilișești în perioada 1817–1846, botezând copii evanghelici.

Preotul ortodox Dimitrie Bucewshi (fiul?), preot la Ilișești din 1846 până în 1869, cel care a înființat prima școală românească pentru Ilișești și Brașca (din familia sa se trage pictorul Epaminonda Bucewshi), apare ca unul din cei doi nași la botezul fiicei Berta a pastorului evanghelic Franz Samuel Traugott Gorgon, numit vicar resp. preot la Ilișești din 25 dec. 1858 resp. 30/03/1859. Gorgon, care a fost numit la Ilișești de la o școală evanghelică din Lemberg, a activat (cu o întrerupere de doi ani, 1868–1870) ca preot la Ilișești până la moartea sa, pe 3 sept. 1900. Soarta a vrut ca tocmai atunci biserica evanghelică veche să fie demolată pentru reconstrucție. Atunci, comunitatea ortodoxă a deschis porțile bisericii pentru slujba și înmormântarea pastorului F.S.T. Gorgon.

Activitatea lui a fost continuată de fiul Immanuel G.[orgon], din noiembrie 1907 până la moartea sa, la 21/12/1937, deci un frate al Berthei. Immanuel a fost și

el implicat în viața culturală, la fel ca sora sa, fiind la Ilișești președintele Asociației Culturale Germane.

Cu urări de bine tuturor,

Luzian Geier

Augsburg
18.12.2003

Stimate domn Schipor,

În registrele de confirmare ale Bisericii Evanghelice Rădăuți, am găsit doi fii ai pastorului F.S.T. Gorgon, anume Immanuel G.[orgon], născut în 1868 la Ilișești, confirmat la Rădăuți în duminica de Rusalii, 1882 (pag. 138 din registru), împreună cu scriitorul de mai târziu, Heinrich Kipper, din Ilișești, și fiul Benedict Gorgon, născut la Ilișești, în anul 1872, confirmat tot la Rădăuți, în duminica de Rusalii, 1886 (pag. 164 din registrul *Confirmations-Buch*).

În registrul de înregistrare a intenției de căsătorie, *Verkünd-Buch*, am depistat o fiică a lui Gorgon, născută încă la Lemberg, în 1857 (6 sept.), în 1904, având domiciliul în Rădăuți, care s-a căsătorit cu cernăuțeanul Waldemar Stefan Vysloczil, fiul dr. V. Wilhelm. Este vorba de Anna Theodosia Gorgon (pag. 33, nr. curent 68, din 6 noiembrie 1904). În acest registru apare, la pag. 139–140, anunțul intenției de căsătorie a lui Norbert Armand Kipper, fiul (politicianului) dr. Michael Kipper și a Annei Gorgon, cu domiciliu la Rădăuți, deci o (altă?) soră a Berthei.

În ce privește datele anterioare legate de familia Gorgon (Registrul familiilor din Ilișești, *Gemeinde-Buch/Cartea comunității*, pag. 39, fără an), familia locuia la nr. de casă 124, care apare mereu și la nașteri.

Nașterea Melaniei este înregistrată la nr. crt. 2/1863, pentru că abia în ian. 1863 a fost botezată, născută fiind în 21 decembrie 1861, pag. 204 din *Registrul de nașteri evengh. Ilișești*. Bertha a fost înregistrată la nr. crt. 21 din același registru de botez, pag. 132 și 133, născută pe 17 martie 1861, botezată 22 aprilie. Pe pag. 133 apare ca al doilea naș preotul ortodox Dimitrie Bucewshi, care, după *Cronica com. Ilișești* a lui Dressler, a locuit un timp la familia pastorului Gorgon, după ce casa lui a fost distrusă în urma unui incendiu.

Cu salutări și urări de bine,

L. Geier

VIAȚA POLITICĂ DIN BUCOVINA ÎN DOCUMENTE INEDITE DIN ARHIVA LUI TEODOR BALAN

MARIAN OLARU

Bucovina, ca parte a Cisleithaniei, a cunoscut la sfârșitul secolului al XIX-lea, la fel ca și celelalte provincii ale monarhiei dualiste, o puternică afirmare a mișcărilor identitar-naționale, fapt legat atât de evoluția internă a factorilor obiectivi, cât și de schimbările de forțe pe plan general european, în urma cărora rolul și ponderea Austriei ca putere europeană s-au diminuat.

Imperiul dunărean era un conglomerat de popoare care, cu deosebire între anii 1871–1918, a cunoscut o continuă acutizare a problemelor sale sociale, politice și naționale, care l-au transformat într-un stat vulnerabil. Aceasta a însemnat ineficacitatea endemică a mecanismelor statale, dese blocări ale sistemului parlamentar, instabilitatea guvernamentală și birocrăția sufocantă care afecta grav instituțiile imperiale, ca să nu amintim decât câțiva dintre factorii centrifugi care afectau imperiul în perioada amintită. În fața valului naționalist care cuprinsese imperiul, cu greu, împăratul Austriei, Franz Joseph, și clasa politică vieneză au găsit câteva paleative pentru a salva ceea ce se mai putea salva din imperiu. Printre acestea, figurează în cap de listă cunoscuta politică a Ausgleich-ului, realizată mai întâi cu maghiarii, apoi cu boemienii, cu bucovinenii și în final cu tirolezii. La acestea, birocrăția imperială a mai adăugat, din bogata-i experiență, crearea unor stări conflictuale, acolo unde acestea nu existau, adoptarea unor soluții artificiale în chestiuni economice, sociale și uneori și în cele politice (vezi atitudinea împăratului față de constituirea Partidului Creștin-Social și ascensiunea politică a lui Lueger) în țările de coroană și pe tărâm vienez.

În perioada pe care o supunem atenției, elitele politice și culturale românești din Bucovina s-au afirmat constant în viața ducatului, prin manifestarea lor identitar-națională și în opoziție accentuată mai ales cu ucrainenii, a căror creștere demografică și politică era considerată de către liderii românilor bucovineni ca fiind „abnormă”. Această situație se acutizează și mai mult, în condițiile intervenției autorităților imperiale pentru susținerea „compromisului nivelator” (Ausgleicherechtigkeit) între etniile Bucovinei, fapt care trebuia să se facă, mai ales, pe căi administrative și birocratice și în detrimentul evident al românilor.

Pentru a stopa aceste tendințe, românii, ca și alte etnii ale Bucovinei, și-au organizat o structură politică modernă, de genul partidului politic, care izvora din experiența politică adunată de Societatea Politică „Concordia” și de gazetele politice românești care fuseseră tipărite până atunci. Toate aceste eforturi ale românilor bucovineni au fost atent analizate în epocă de George Bogdan-Duică, ce a trăit o vreme în Bucovina și a condus o publicație românească.

Constituirea Partidului Național Român – „Concordia” și activitatea elitelor politice românești în jurul acestuia a pregătit terenul afirmării curentului radical din anii 1898–1900, grupat în jurul lui George Popovici, a lui Iancu Flondor și a lui Valeriu Braniște, adus special de Flondor, la Cernăuți, pentru a conduce gazeta „Patria”. Prin activitatea Partidului Național Radical Român din Bucovina s-a evitat „submersia” românilor în „propria lor provincie”, cum spunea K. Hitchens. De aceea, activitatea națională a românilor bucovineni a îmbrăcat forme diverse și s-a multiplicat prin școală, biserică, instituții național-politice și de culturalizare, prin publicații cu caracter istoric și beletristic care redescopereau trecutul glorios și de jertfă al înaintașilor, care trebuia să servească de exemplu contemporanilor pentru a reconstitui sau reîntregi patria române.

Elitele politice românești din vremea guvernatorilor A. Pace, Goess și Bourguignon folosesc din ce în ce mai eficient pârgھیile, pe care le au la dispoziție, pentru a face politică națională pentru cei pe care îi reprezintă. Acum, alături de austriacismul afișat de către unii, și conștiința politică și civică manifestă a multora dintre români, se afirmă conștiința națională, prin simboluri și mituri istorice naționale. Românii, consonanți eforturilor europene de afirmare identitar-națională, luptă pentru simbolurile naționale, precum Tricolorul, reacționează pe măsură față de lipsa de demnitate națională a ierarhului locului – Arcadie Ciupercovici, la 18 august 1899 –, care nu-și apără neamul față de afrontul adus de guvernatorul Bourguignon, se opun abuzurilor politice făcute de o administrație obedientă guvernatorului și metodelor lui politice care-i avantajează pe alogeni, își apără dreptul la școală în limba română, tot așa cum celelalte etnii ale Bucovinei luptă pentru propria lor cauză.

Din analiza celor 30 de documente aflate în arhiva istoricului Teodor Balan, până acum inedite, putem desprinde importante informații despre viața politică din Ducatul Bucovinei. Din documente pe care le prezentăm rezultă, în mod evident, caracteristicile politicii imperialilor în cea mai mică și cea mai îndepărtată de centru provincie a imperiului.

Continuăm, în felul acesta, publicarea documentelor istoricului bucovinean, pe care am început-o în „Analele Bucovinei”, anul II, nr. 1, 1995, și am continuat-o în „Glasul Bucovinei”, anul IX, nr. 3–4, 2002.

Titlurile documentelor sunt cele date de Teodor Balan. În transcrierea documentelor, pe care le prezentăm, am păstrat, pe cât posibil, limbajul specific epocii.

Wien, 1895, December 30

*Ministrul de Culte și Instrucție
cere guvernatorului Bucovinei, Contele Leopold Göesz,
un raport despre conflictul ivit între vicarul mitropolitan Arcadie Ciupercovici
și unii studenți români*

Hochgeborener Graf,

Nr. 2 505 C. U. M. Aus dem Berichte Eurer Hochgeboren vom 19. December 1895, Zahl 4 328/Präs. habe ich entnommen, dass der academische Senat der Universität in Czernowitz, Consistorial-Archimandriten Arc/adius/ Czuperkowicz erstattete Anzeige über eine ihm seitens mehrerer Mitglieder des rumänisch-academischen Vereines „Junimea” zugefügte Beleidigung auf Grund eines in seiner Sitzung vom 25. November 1895 gefassten Beschlusses es abgelehnt hat, das Disciplinarverfahren gegen die schuldtragenden Studierenden dormalen einzuleiten und dem genannten Diecösan-Administrator nahe gelegt hat, die ihm gebührende Genugthuung vorerst auf strafgerichtlichen Weg zu erwirken.

Zu diesem Beschlusse fand sich der academische Senat vorwiegend in der Erwägung bestimmt, dass nach der der geltenden Disciplinarverordnung zu Grunde liegenden Tendenz ein Disciplinärerkenntnis der strafgerichtlichen Verfolgung nicht vorzugreifen, sondern derselben ergänzend zu folgen hat.

Wennleich es richtig ist, dass an den Universitäten der Brauch besteht, die Durchführung der Disziplinaruntersuchung wider Studierende im Falle einer strafgerichtlichen Prozedur gegen dieselben bis zur Finalisierung der betreffenden Strafverhandlung zu vertagen, so beruht diese Übung doch bloss auf Zweckmässigkeitsgründen, deren Abgang in eizelnen Fällen ein Abweichen von diesem Gebrauche von selbst geboten erscheinen lässt.

Im gegebenen Falle fehlt nicht nur die Voraussetzung einer parallelaufenden strafgerichtlichen Activa, zumal der beleidigte Theil in dankenswerter Rücksicht für die betreffenden Studierenden auf eine strafgerichtliche Verfolgung verzichtet hat, sondern es erscheint schon die Schwere des diesen Studierenden zur Last fallenden disciplinären Vergehens ein rasches und mit entsprechender Strenge verbundenes Einschreiten der academischen Behörden.

Der academische Senat der Universität in Czernowitz kann es daher im Sinne der bestehenden Vorschriften nicht ablehnen, gegen die schuldtragenden Studierenden das Disciplinarverfahren einzuleiten.

Ich ersuche dem nach Euere Hochgeboren das Rectorat der genannten Universität unter gleichzeitiger Mittheilung des Vorstehenden aufzufordern, wegen Einleitung der Disciplinaruntersuchung an der Hand der von dem Consistorial-Archimandriten Czuperkowicz an den academischen Senat gerichtete Anzele sofort das Erforderliche zu veranlassen und für dem Fall, als das auf Grung der Einvernahme der betreffenden Studierenden im Zusammenhange mit dem sonstigen als nöthig befundenen Erhebungen gewonnene Material eine sichere und

genügende Basis zur Fällung eines Disciplinarerkenntnisses bieten sollte, darauf Einfluss zu nehmen, dasz seitens des academischen Senates mit der Durchführung des Disciplinarverfahrens wider die erwähnten Studierenden ohne Verzug vorgegangen werde.

Dem Rectorate wird es obliegen, über das von demselben in dieser Angelegenheit verfügte im Wege Euerer Hochgeboren ehestens anher zu berichten.

Von dem Inhalte dieses Erlasses wollen Euere Hochgeboren auch den Archimandriten Czuperkowicz in Kenntniss setzen.

Der Minister für Cultus und Unterricht [indescifrabil]

Traducere:

Viena, 1895, decembrie 30

Domnule Conte,

Nr. 2 505 Ministerul Cultelor și Învățământului. Din raportul Dvs. din 19 decembrie 1895, nr. 4 328/Praez. am aflat, că Senatul academic al Universității din Cernăuți, în baza unei hotărâri luate în ședința din 25 noiembrie 1895, a refuzat să deschidă ancheta disciplinară împotriva studenților vinovați, recomandând administratorului diecezan să-și ia întâi satisfacția cuvenită pe calea justiției, aceasta în baza unui denunț din partea actualului administrator diecezan din Cernăuți, a arhimandritului consistorial Arc/adie/ Ciupercovici, că a fost ofensat de către mai mulți membri ai Societății Academice Române „Junimea”.

La această hotărâre, Senatul academic a fost îndrumat îndeosebi din motivul că, în conformitate cu ședința ce stă la baza decretului disciplinar acum în vigoare, o decizie disciplinară nu poate să premerge urmării judiciare, ci să-i urmeze, completând-o.

Deși este adevărat că la Universitate există obiceiul de a amâna inițierea anchetei disciplinare împotriva studenților până după finalizarea procedurii penale, totuși acest obicei se bazează numai pe motive utilitariste, a căror nesocotire nu constituie în anumite cazuri o abatere de la acest obicei.

În cazul de față lipsește nu numai baza pentru o procedură penală paralelă, întrucât partea ofensată, din considerație demnă de recunoștință pentru studenții respectivi, a renunțat la urmărirea penală, dar gravitatea greșelii comise de acei studenți, cere o acțiune rapidă și de o corespunzătoare asprime din partea autorităților academice.

Senatul academic al Universității din Cernăuți nu poate, așadar, să refuze în interesul prescripțiilor existente a dispune inițierea anchetei disciplinare împotriva studenților vinovați.

Vă rog, așadar, să somați Rectoratul numitei Universități ca, o dată cu comunicarea celor scrise de noi, să inițieze ancheta disciplinară, în baza denunțului arhimandritului consistorial Ciupercovici adresat senatului academic, și pentru cazul că, în urma interogării studenților respectivi, materialul obținut și în urma

altor constatări va conține o bază sigură și suficientă pentru pronunțarea unei sancțiuni disciplinare, să dispuneți, ca din partea Senatului academic, să se procedeze fără întârziere împotriva studenților mai sus menționați.

Rectoratul este ținut să ne raporteze de urgență prin Oficiul Dvs. despre măsurile luate.

Despre cuprinsul acestei adrese, Domnia voastră veți binevoi să-l înștiințați și pe arhimandritul Ciupercovici.

Ministrul pentru Culte și Învățământ [indescifrabil]

Czernowitz, 1896, März 31

*Rectorul Universității din Cernăuți
dojenește Societatea Studențească „Junimea”*

An den akademischen Verein „Junimea”

Durch die gegen mehrere Studierende der hiesigen Universität wegen einer dem Hochwürdigem Herrn Erzbischof zugefügten Beleidigung durchgeführte Unterschung, hat der akademische Senat der k. k. Frantz-Josephs Universität mit Bedauern Kenntniss erlangt, dass an diesem Vorfalle nicht nur die einzigen aktiv beteiligten Studierenden, sondern auch der Verein „Junimea” als solcher schuldtragend ist, da die in Rede stehende Beleidigung auf Grund eines Ausschussbeschlusses der „Junimea” ausgeführt worden ist.

Der akademische Senat sieht sich daher veranlasst, den akademischen Verein „Junimea” auf das strengste zu tadeln und warnt denselben, sich künftighin keine Ordnungswidrigkeit mehr zu Schulden kommen zu lassen, widrigfalls der akademische Senat bei der hochlöblichen k. k. Landesregierung den Antrag stellen müsste, den akademischen Verein „Junimea” aufzulösen.

Vom akademischen senate der k. k. Franz-Josephs Universität.

Eus/ebie/ Popowicz, derzeit rector

Traducere:

Cernăuți, 1896, martie 31

Către Societatea Academică „Junimea”

Din ancheta inițiată în chestiunea ofensei aduse de mai mulți studenți ai universității locale Înalt Preasfințitului Mitropolit, Senatul academic al Caes. Cr. Universității Francisco-Iosefine, a luat la cunoștință cu regret, că la acest incident, nu s-au făcut vinovați numai studenții, cari au luat parte activă, ci și Societatea „Junimea” ca atare, deoarece ofensa despre care este vorba a fost adusă în urma unei hotărâri a „Junimii”.

În consecință, Senatul academic se vede silit să dojenească cu asprime Societatea Academică „Junimea” și o previne, ca pe viitor să nu se facă vinovată

de nici o abatere, în caz contrar, Senatul academic va propune înaltului Caes. Cr. Guvernământ, să desființeze Soc. Academică „Junimea”.

De la Senatul academic al Caes. Cr. Universității Francisco-Iosefine
Eus/ebie/ Popovici, rector

Czernowitz, 1899, Januar 30

*Guvernatorul Bourguignon
cere prefectilor rapoarte despre portul brâielor tricolore*

Nr. 185/Präs. Der Herr Bezirkshauptmann werden eingelanden, ehestens anher zu berichten, ob in dem dortigen Bezirke und eventuell in welcher Ausdehnung wahrzunehmen ist, dasz die rumänische bäuerliche Bevölkerung und eventuell welche Kreise derselben, Gürtel in den Farben der rumänischen Tricolore /blau, gelb, rot/ tragen und ob nach der Anschauung des Herrn Bezirkshauptmannes insbesondere mit Rücksicht auf die tatsächlich bestehenden Verhältnisse derartige Gürtel als zur Nationaltracht gehörig anzusehen sind.

Dem bezüglichlichen streng vertraulichen Berichte, sehe ich bis längstens 2. Februar laufenden Jahres entgegen.

Der k. k. Landespräsident, Bourguignon

Traducere:

Cernăuți, 1899, ianuarie 30

Nr. 185/Praez. Dumneavoastră, în calitate de Prefect, sunteți invitat ca, de urgență, să raportați dacă în districtul Dvs. și anume în ce măsură se observă că populația rurală românească și, eventual, care cercuri ale ei poartă brâie în culorile tricolorului românesc (albastru, galben, roșu), și dacă, după părerea Dvs., astfel de brâie fac parte din costumul național; aceasta în vederea împrejurărilor existente.

Raportul strict confidențial se va înainta până cel târziu la data de 2 februarie.

Caes. Reg. Guvernator, Bourguignon

Wien, 1899, April 23

*Ministrul de Interne
întreabă pe Guvernatorul Bucovinei dacă Societatea Studențească „Junimea”
este implicată în demonstrația împotriva mitropolitului Arcadie Ciupercovici*

Ad. Nr. 2 954/M. I. Mit Beziehung auf die Berichte vom 18. und 1 480/Präs 19. April dieses Jahres, Zahl 1 473/Präs/betreffend die gegen den gr. or. Erzbischof Czuperkowicz am Bahnhof in Czernowitz veranstaltete Demonstration, ersuche ich Euer Hochwohlgeboren Erhebungen auch in der Richtung einzuleiten, ob der

Verein „Junimea”, welchem der verhaftete Student Sluzanski als Mitglied angehört, in irgend einer weise an diesem Vorfalle theilhaftig ist und nach dem Ergebnisse der bezüglichen Erhebungen in Erwägung zu ziehen, ob nicht gegen den Verein eventuell mit der Auflösung vorzugehen wäre.

Fur den k. k. Minister de Innern [indescifrabil]

Traducere:

Viena, 1899, aprilie 23

Ad. Nr. 2 954 M/inisterul/ de I/nterne/. Cu referire la rapoartele din 18 și 19 aprilie a.c., nr. 1 473/Praez și 1 840/Praez, privitoare la demonstrația aranjată în gara din Cernăuți împotriva mitropolitului ortodox Ciupercovici, vă rog pe Dvs. să inițiați cercetări dacă societatea „Junimea”, căreia aparține ca membru studentul arestat Sluzanski, este implicată în această întâmplare și să vedeți dacă, în baza cercetărilor respective, n-ar fi cazul să se procedeze la desființarea ei.

Pentru Caes. Reg. Ministru de Interne [indescifrabil]

Wien, 1899, April 24

Ministrul de Interne

cere Guvernatorului Bucovinei informații cu privire

la demonstrația ce a avut loc împotriva mitropolitului Arcadie Ciupercovici

Nr. 3 059 M. I. Bezugnehmend auf die Berichte vom 12., 18. und 19. April dieses Jahres, Zahl 1 473/Präs./möchte ich bemerken, dasz es mir erwünscht und vielleicht auch zweckmässiger gewesen wäre, wenn Euere Hochwohlgeboren dem Herrn gr. or. Erzbischofe Czuperkowicz den Rath, sich von dem Kirchenbesuche und dem Besuche des Landtages zu enthalten, sowie von Czernowitz abzureisen, nicht ertheilt hätten, da es in diesem Falle die erste Aufgabe der politischen behörden sein musste, dem Kirchenfürsten das Verbleiben in seiner Residenz und die ungestörte Ausübung seiner kirchlichen und staatlichen functionen zu ermöglichen.

Ich kann jedoch nicht verschweigen, wie ausserordentlich bedauerlich es ist, dasz Euere Hochwohlgeboren nicht in der lage waren durch rechtzeitige Voekehrungen, insbesondere auch durch die Veranlassung der genauen Überwachung beider Eingänge zum Bahnhofe durch Sicherheitsorgane und hierzu zu entsendenden Beamten, die gegen den Kirchenfürsten gerichtete demonstration hintenzuhalten.

Dies erscheint umso auffälliger, als Euer Hochwohlgeboren Ort und Strunde der Abreise des Herrn Erzbischofes bekannt und Hochdieselben auch in Kenntniss davon waren, dasz aus diesem Anlasse Demonstrationen seitens der rumänischen Heissporne geplant werden.

Euere Hochwohlgeboren wollen mir diessfalls eine nähere Aufklärung zukommen lassen.

Gleichzeitig ersuche ich unter Bezugnahme auf hierortigen Erlass vom 23. dieses Monates, Zahl 2 954 M. I. über die Tendenzen des academischen Vereines „Junimea“ und dessen Haltung überhaupt, dann darüber zu berichten, ob diesem Vereine etwa auch ungarische Staatsangehörige aus Siebenbürgen angehören.

Ein Verein, dessen Mitglieder in einer solchen weise sich über die ihnen durch das Statut und die Grundsätze des academischen Anstandes gezogenen Schranken hsingsetzen, entspricht wohl nicht mehr den Bedigungen seines rechtlichen Bestandes.

Euere Hochwohlgeboren wollen ferner bekannt geben, aus welchen Grunde der Student Emil Sluzanski, dessen thätlicher Angriff auf die Tochter des Herrn Erzbischofes durch das vom Präsidenten der Polizeidirektion in Wien übersendete ärztliche parere erwiesen erscheint und welcher laut der in den Morgenblättern der „Neuen Freien Presse“ vom 19. und 25. April dieses Jahres veröffentlichten Ausführungen zweifellos im politischen Parteigetriebe steht, nach dem bei dem Stadtmagistrate in Czernowitz durchgeführten Verhöre auf freien Fuss gesetzt worden ist, anstatt sofort dem Strafgerichte eingeliefert zu werden.

Ich ersuche schliesslich, ungesäumt über den Stand des strafgerichtlichen Verfahrens gegen den Kirchenfürsten zu berichten und soweit dies thunlich ist, auf die möglichste Beschleunigung des gerichtlichen Strafverfahrens persönlich hinzuwirken.

Hiebei glaube ich die Aufmerksamkeit Euer Hochwohlgeboren darauf lenken zu sollen, dass sich das Verhalten der Studenten, welche „Pereat“ rufe ausgestossen haben, als eine nach § 11 der Kais. Verordnung vom 20. April 1854 Reichs-Gesetz-Blatt nr. 96 zu ahndende handlung darstellt, deren Bestrafung unvorgreiflich der etwa eintretenden strafgerichtlichen Behandlung einzutreten hat.

Euer Hochwohlgeboren wollen in dieser Richtung ohne Verzug die Straftamtshandlung gegen die Schuldtragenden mit allem Nachdrucke und voller Strenge durchführen lassen und diesfalls berichten.

Thun

Traducere:

Viena, 1899, aprilie 24

Nr. 3 059 M/inisterul/ de l/nterne. Cu referire la rapoartele din 12, 18 și 19 aprilie a. c., nr. 1 473 și 1 480/Praes., aş dori să observ, că mi-ar fi fost binevenit sau chiar ar fi fost mai practic, dacă Dvs. n-ați fi dat Înalt Preasfinției sale Arhiepiscopului Ortodox, Ciupercovici, sfatul să absenteze de la serviciul bisericesc și de la participarea la Dietă și de a părăsi Cernăuții, fiindcă în asemenea caz prima obligație a autorităților politice trebuie să fie a face posibilă capului bisericii rămânerea în reședința sa și exercitarea funcțiunilor sale bisericesti și de stat.

Dar nu pot tăcea, cât de extraordinar de regretabil este faptul că Dvs. n-ați fost în stare să împiedicați demonstrațiile îndreptate contra capului bisericii prin luare din timp de măsuri, îndeosebi prin aranjarea supravegherii amânduror intrărilor în gară, prin organele de siguranță și funcționarii comandați.

Aceasta este cu atât mai surprinzător, cu cât Dvs. cunoșteți locul și ora plecării mitropolitului și cu cât Înalt Preasfinția sa era încunoștințat că, cu acest prilej, au fost plănuite demonstrații din partea românilor fanatici.

Binevoii a-mi da informații mai precise. Totodată, vă rog să raportați cu referire la ordinul nostru din 23, l. c., numărul 2 954 M/inisterul/ de l/nterne/, despre scopurile Societății Academice „Junimea” și peste tot despre atitudinea ei, și să mai raportați dacă acestei societăți aparțin eventual și cetățeni ungari din Transilvania.

O societate ai cărei membri trec astfel dincolo de hotarele trase lor de statute și de principiile bunei-cuviințe academice, nu mai corespunde condițiilor existenței sale legale.

Domnia voastră să binevoiți a mai da de știre, din ce motive studentul Emil Sluzanski, al cărui atac asupra fiicei Înalt Preasfinției sale Mitropolitului pare dovedit prin raportul înaintat de președintele Direcției de Poliție din Viena și care, conform articolelor publicate în edițiile de dimineață ale ziarului „Neue Freie Presse”, din 19 și 25 aprilie a.c., se găsește în mijlocul agitațiilor politice, după audierea avută loc la Primăria din Cernăuți, a fost eliberat, în loc să fie deferit Tribunalului Penal.

Vă mai rog, să raportați de îndată, despre starea procedurii penale, inițiate împotriva lui Sluzanski și a eventualilor participanți la demonstrația împotriva capului bisericii și să insistați personal, pe cât posibil, asupra cât mai curândei accelerări a procedurii penale.

Cu acest prilej, cred că trebuie să atrag atenția Domniei voastre asupra faptului că atitudinea studenților, care au strigat „Pereat!”, reprezintă o acțiune punibilă, după art. 11 al decretului imperial din 20 aprilie 1854, „Foaia legilor imperiale” nr. 96, a cărei sancționare va trebui să urmeze după procedura penală.

Binevoii a dispune imediat, ca să se termine, fără întârziere și cu toată asprimea, procedura penală inițiată împotriva vinovaților și a raporta în consecință.

Thun

Wien, 1899, April 25

Ministrul de Culte și Instrucție cere să se deschidă ancheta, din partea senatului universitar, împotriva studenților români care au luat parte la demonstrația împotriva mitropolitului Arcadie Ciupercovici

Hochwohlgeborener Freiherr,

900/C. U. M. Unter Bezugnahme auf die Berichte vom 18. und 19. April laufenden Jahres Zahl 1 475/Präs. Versuche ich Euere Hochwohlgeboren zu

veranlassen dasz von Seite der academischen Behörde gegen die an der Demonstration gegen den Erzbischof Czuperkowicz betheilicht gewesenen Studenten sofort, beziehungsweise gegen den Studierenden Sluzanski nach durchgeführter strafgerichtlicher Untersuchung im Disciplinarwege vorgegangen werde.

Über den Verlauf und den Abschluss der Disciplinaruntersuchung, welche mit aller Strenge durchzuführen sein wird, wollen mich Euer Hochwohlgeboren im Laufenden erhalten.

Schliesslich ersuche ich Euere Hochwohlgeboren mit Beziehung auf den Erlass des Ministeriums des Innern vom 23. April laufenden Jahres Zahl 2 945/ M. I. über das Resultat der gegen den Studentenverein „Junimea“ eingeleiteten Erhebungen seinerzeit zu berichten.

Der Minister für Cultus und Unterricht [indescifrabil]

Traducere:

Viena, 1899, aprilie 25

Mult stimate domnule Baron,

900/ M/inisterul C/ultelor și Învățământului/. Cu referire la rapoartele din 18 și 19 aprilie a. c., numărul 1 475/Praes. și 1 480/Praes. Vă rog să dispuneți, ca din partea Oficiului Academic, să se procedeze îndată pe cale disciplinară împotriva studenților, care au luat parte la demonstrația împotriva mitropolitului Ciupercovici, respectiv împotriva studentului Sluzanski, după terminarea procedurii penale. Binevoii a mă ține în curent cu privire la cursul și terminarea anchetei disciplinare, care se va face cu toată severitatea.

Vă mai rog, să raportați despre rezultatul cercetărilor făcute împotriva Societății „Junimea”, în baza ordinului Ministerului de Interne din 23 aprilie a.c., nr. 2 945 M/inisterul de l/nterne/.

Ministrul pentru Culte și Învățământ [indescifrabil]

Czernowitz, 1899, April 27

Tribunalul din Cernăuți

raportează Guvernământului în ce stadiu se află procesul studenților români care au luat parte la demonstrația contra mitropolitului Arcadie Ciupercovici

An das K. K. Landespräsidium, Hier

In Erledigung der geschätzten Zuschrift vom 27. dieses Monates, Nr. 1 615/Präs. wird dem k. k. Landespräsidium mitgeteilt, dasz in der Strafsache gegen Emilian Sluzanski et Consortes wegen Verbrechens nach § 99 Strafgesetz, sofort nach Einlangen der diesbezüglichen Anzeige und zwar am 21. April 1899 das k. k. Landesgericht in Wien um die Einvernehmung des Herrn Erzbischofs Czuperkowicz und seiner Tochter Frau Kossowicz ersucht worden ist.

Am 26. und 27. dieses Monates wurden Thaatzeugen einvernommen. Zur Einvernahme weiterer Zeugen, sowie der Verdächtigten, wurde der Termin auf den 29. dieses Monates angeordnet.

Die Untersuchung wird mit möglichster Beschleunigung geführt und dürfte nach Einlangen der Requisitionen vom k. k. Landesgerichte in Strafsachen in Kurzem beendet werden.

k. k. Landesgericht in Strafsachen.
In Vertretung, Sauerquell

Traducere:

Cernăuți, 1899, aprilie 27

Către Caes. Reg. Guvernământ, Aici

Drept răspuns la onor. adresa din 29 I. c., nr. 1 615/Praes., se raportează Caes. Reg. Guvernământ, că în procedura penală împotriva lui Emil Sluzanski și consortii în legătură cu crima conf. art. 99 al Codului Penal, că imediat după primirea respectivului denunț, și anume la 21 aprilie 1899, Caes. Reg. Tribunalul Penal din Viena a fost solicitat, să-l audieze pe dl. mitropolit Ciupercovici și fiica d-sale, d-na Cosovici.

În ziua de 26 și 27 I. c., au fost audiați martorii oculari. Pentru audierea altor martori, ca și a celor bănuți, termenul a fost fixat pe ziua de 29, I. c.

Cercetarea se face cu iuțea cea mai mare și va fi probabil terminată după sosirea actelor Caes. Reg. Tribunalului Penal din Viena.

Caes. Reg. Tribunalul Penal.

Ca locțiitor, Sauerquell

Czemowitz, 1899, April 30

Guvernatorul Bucovinei

ordonă prefectilor să interzică ținerea adunărilor politice convocate pentru vestejirea atitudinii mitropolitului Arcadie Ciupercovici

Es ist zu meiner Kenntniss gelangt, dasz in rumänischen Kreisen die Absicht bestent, im Laufe der nächsten Zeit volksversammlungen oder öffentliche Vereinsversammlungen in verschiedenen Teilen des Kronlandes einzuberufen, in welchem die letzten beiden Besetzungen im Consistorium des bukowinaer gr. ort. Erzbistum, dann die letzten Ernennungen zu Professoren an der gr. ort. Facultät der hiesigen Universität, welche auf Grund allerhöchster Entschliesungen erfolgt sind, mit dem Zwecke besprochen werden sollen, das Verhalten des Herrn Mitropolitens und Erzbischofs Arkadius Czuperkowitz gegenüber diesen Ernennungen einer scharfen Kritik zu unterziehen und demselben die Missbilligung der Versammlung auszusprechen.

Die zum Theile masslose Agitation, welche seit einiger Zeit gegen den genannten Kirchenfürsten von Seite der radicalen Elemente in Scene gesetzt wird, hat bereits wiederholt die Veranlassung zu der Confiscation der die Ideen derselben vertretenden in Czernowitz erscheinenden periodischen Druckschrift „Patria“ gegeben, dieselbe hat aber auch jenen bedauernswerten. Vorfall gezeitigt, welcher sich bei der Abreise des Herrn Erzbischofs am Bahnhofe in Czernowitz abgespielt hat und mit welchem sich bereits das Strafgericht beschäftigt.

Da die Abhaltung dieser Versammlungen den Zweck haben sollen, die Agitation gegen den genannten Kirchenfürsten noch in eitere Kreise zu tragen, so sind dieselben unter den dermaligen Verhältnissen geeignet die öffentliche Ruhe und Ordnung zu gefährden.

Insoferne daher in dem dortigen Bezirke die Abhaltung von Versammlungen zum Zwecke der Besprechung der erwähnten auf Grund Allerhöchster Entschliessung erfolgten Ernennungen im erzbischöflichen Consistorium beziehungsweise an der theologischen Facultät der hiesigen Universität beabsichtigt werden sollte, so sind dieselben selbstverständlich ohne Berufung auf eine hierortige Weisung unter Hinweis auf 6 des Versammlungs-Gesetzes als die öffentliche Sicherheit und das öffentliche Wohl gefährden zu untersagen, insoferne es sich jedoch auf eine Vereinsversammlung handeln sollte, ist nach Masgabe der §§ 18, 20 und 21 des Vereingsetzes das Amt zu handeln.

Im Übrigen wollen der Herr Bezirkshauptmann in der geeignet erscheinenden Weise es sich angelegen sein lassen, dort wo es Noth thut, durch Belehrung auf die Bevölkerung dahin einzuwirken, dass eine Beruhigung in der erregten nationalen Stimmung einzelner Teile der Bevölkerung wieder eintrete.

Über alle im Gegenstande gemachten Wahrnehmungen sowie über alle anlässlich der Abhaltung der Versammlungen mit der gegenständlichen Tagesordnung getroffenen Verfügungen, ist mir unverweilt eventuell telegraphisch zu berichten.

Der k. k. Landespräsident, Bourguignon

Traducere:

Cernăuți, 1899, aprilie 30

A pătruns știrea la cunoștința mea, că în cercurile românești persistă intenția să se convoace, în cursul zilelor ce urmează, adunări populare, adunări sau ședințe publice ale societăților în diferite părți ale provinciei, în care să fie discutate ultimele două numiri în Consistoriul Mitropoliei Ortodoxe din Bucovina, ca și ultimele numiri ca profesori la Facultatea Ortodoxă a Universității de aici, care au fost întărite cu emise preînalte, cu intenția de a impune unei critici severe atitudinea mitropolitului și arhiepiscopului Arcadie Ciupercovici, în problema acestor numiri, și a exprima dezaprobarea adunării.

Propagandă în parte nemăsurată care, de un timp încoace, se dezlănțuie împotriva capului bisericii mai sus menționat de către elementele radicale, a alcătuit de mai multe ori motivul pentru confiscarea ideilor acestora, lansate de către ziarul periodic „Patria”, ce apare în Cernăuți. Acesta este vinovat și pentru regretabilul incident care s-a petrecut în gara din Cernăuți, cu prilejul plecării Înalt Preasfinției sale mitropolitului, cu care în prezent se ocupă Tribunalul Penal.

Întrucât prin ținerea acestor adunări se urmărește scopul de a se lansa în cercuri mai largi propaganda contra capului bisericii mai sus menționat, aceste adunări sunt în momentul de față de natură, să pericliteze liniștea și ordinea publică.

Pentru cazul că s-ar intenționa să se țină astfel de adunări, pentru discutarea numirilor membrilor la Consistoriul Mitropolitan, respectiv la Facultatea Teologică a Universității de aici, numiri întărite prin emise preînalte, ele, se înțelege, se vor interzice fără referire la ordinul de față, ci numai la art. 6 al Legii întrunirilor publice, fiindcă periclitează siguranța publică și binele public iar, întrucât ar fi vorba de o ședință a unei societăți, se va proceda conform art. 18, 20 și 21 al Legii asociațiilor.

De altfel, binevoii, Domnule Prefect, a vă strădui într-o formă potrivită, ca acolo, unde este cazul, să influențați populația cu sfaturi, ca ea să se liniștească.

Despre toate informațiile culese în această direcție, ca și despre toate moțiunile luate cu prilejul ținării unor astfel de adunări, împreună cu relatarea ordinii de zi, îmi veți raporta de urgență, eventual chiar și pe cale telegrafică.

Caes. Reg. Guvernator, Bourguignon

Czemowitz, 1899, Mai 3

*Guvernatorul Bucovinei
raportează ministrului președinte despre măsurile luate
pentru apărarea mitropolitului Arcadie Ciupercovici*

(Rezumat)

Nr. 1 710. Der seit 1897 bestehende Verein der gr. or. Priester soll am 11. Mai 1899 eine Versammlung abhalten und sollen darin Arbeiten besprochen Werden, die der zum ausserordentlichen Professor ernannte Dionisius Jeremijczuk im Jahre 1895 und 1896 in der hierortigen ruthenischen Zeitung veröffentlicht hat, von denen behauptet wird, dasz sie haeretischen Inhaltes sind. Er, Bourguignon, habe den Bischof Repta aufmerksam gemacht, dasz eventuell auch über Ciupercovici gesprochen werden wird. Vom Staate aus ist Alles geschehen und wird noch geschehen, um einer weiteren eventuellen Bewegung gegen den Erzbischof mit allem Nachdrucke entgegenzutreten. Es wurde Repta nahegelegt zu veranlassen, dasz auch seitens des erzbischöflichen Consistorium durch entsprechende Stellungnahme für den Erzbischof rechtzeitig auf die gr. or.

Geistlichkeit aufklärend eingewirkt und verhindert werde, dasy Kundgebungen in welcher Form immer unterbleiben. Repta versprach nichts zu versäumen, da aber die Gemüter erregt seien, so sei der nichtoffizielle Weg einzuschlagen. Ihm sei nicht bekannt, dasz die rumänischen priester zu demonstrieren beabsichtigen. Er werde in geeigneter Weise vertraulich auf den Klerus einwirken und gegen demonstrierende Priester mit aller Strenge vorgehen.

In letzter Zeit habe der Erzbischof Drohbrieve erhalten. Repta versprach, gegen rebellierende priester streng vorzugehen.

Der der altruthenischen Partei angehörige Landtagsabgeordnete Nico Vasilco, wird eine Aktion einleiten, um im Falle von Demonstrationen seitens rumänischer Priester, die ruthenischen Priester dahin zu bewegen, die Versammlung der rumänischen priester zu verlassen, in Verbindung mit der Jungruthenischen Partei des gr. or. Klerus, der dem gegenwärtigen Priesterverein nicht angehört, zu treten, um einen eigenen Verein gr. or. Priester ruthenischer Nationalität zu begründen. Dieses Vorgehen musz als zweckmässig angesehen werden, und die Vereinigung ruthenischer Priester wird ein wirksames Gegengewicht gegenüber der rumänischen Partei sein.

Traducere:

Cernăuți, 1899, mai 3

(Rezumat)

Nr. 1 710. E vorba, ca Societatea Preoților Ortodocși, care există din anul 1897, să țină o ședință în ziua de 11 mai 1899, în care să se discute niște lucrări, pe care le-a publicat în anii 1895 și 1896 profesorul extraordinar Dionisie Jeremicuic în ziarul rutenesc de aici, despre care se susține că sunt cu conținut eretic. El, Bourguignon, i-a atras episcopului Repta atenția că, eventual, se va vorbi și despre Ciupercovici. Din partea statului, s-a făcut totul și se va mai face, pentru a opri cu forța orice eventuală acțiune îndreptată împotriva mitropolitului. Repta a fost îndemnat să dispună, ca și din partea Consistoriului Mitropolitan să se lămurească preoțimea ortodoxă, prin acțiuni potrivite, în interesul mitropolitului, și să se împiedice ca să se mai ivească manifestări de orice fel. Repta a promis să nu neglijeze nimic, dar, întrucât spiritele sunt enervate, ar fi nimerit să se ia calea neoficială. Nu-i este cunoscut că preoții români intenționează să demonstreze. El va influența în mod discret clerul, pe o cale potrivită și va proceda cu toată severitatea împotriva preoților ce vor demonstra.

În timpul din urmă, mitropolitul a primit scrisori de amenințare. Repta a promis, să procedeze în mod sever împotriva preoților care vor demonstra.

Deputatul din Dietă, Nico Vasilco, care aparține partidului rutenilor bătrâni, va iniția o acțiune, ca, în cazul unor demonstrații din partea preoților români, el să îndemne pe preoții ruteni să părăsească ședința preoților români, să intre în legătură cu clerul ortodox, care aparține partidului rutenilor tineri, cari nu sunt membri ai

asociației existente a preoților, și să înființeze o asociație separată a preoților ortodocși de naționalitate ruteană. Acest procedeu trebuie socotit folositor și unirea preoților ruteni va fi o contrabalanță eficace contra partidului român.

Czernowitz, 1899, Mai 14

Decretul

de expulzare a studentului Adrian Popovici-Deseanu

Erkenntnis

Vom Magistrate der Landeshauptstadt Czernowitz wird auf Grund der Bestimmungen des § 2 Absatz 5 des Gesetzes vom 27. Juli 1871 Nr. 88 Reichs-Gesetz-Blatt zu Recht erkannt:

Adrian Deseanu, 29 Jahre alt, griechisch.-orient. Ledig, geboren zu Arad in Ungarn und nach seiner Angabe dorthin zuständig, wird nach Abstrafung wegen Übertretung des § 11 der kais. Verordnung vom 20. April 1854, Reichs-gesetz-Blatt Nr. 96 begangen dadurch, dasz er an einer den Erzbischof am hierortigen Hauptbahnhofe am 17. April laufenden Jahres inscenierten Demonstration theilgenommen hat, aus dem Kronlande Bukowina für immer abgeschafft und gehalten sein, dieses Kronland binnen 24 Stunden zu verlassen.

Gegen dieses Erkenntniss steht der binnen 3 Tagen nach der Kundmachung desselben einzubringende Recurs an den Landes-Chef, offen.

Dr. Weinstein

Traducere:

Cernăuți, 1899, mai 14

Decizie

Din partea Primăriei Capitalei Cernăuți, s-a pronunțat următoarea Decizie, în baza dispozițiilor cap. 2, alineat 5 ale legii din 27 iulie 1871 nr. 88, publicată în „Foaia legilor imperiale”.

Adrian Deseanu, în vârstă de 29 de ani, de confesie ortodoxă, necăsătorit, născut în Arad, din Ungaria, după declarația lui cu indigenatul acolo, fiind condamnat din cauza infracțiunii comise împotriva art. 11 al decretului imperial din 20 aprilie 1854, „Foaia legilor imperiale” nr. 96, prin faptul că a luat parte la demonstrația din 17 aprilie a.c., înscenată în gara locală, împotriva mitropolitului, se expulzează pentru totdeauna din provincia Bucovina și este obligat să părăsească această provincie în curs de 24 ore.

Contra acestei decizii, calea recursului la guvernator îi este deschisă în curs de 3 zile după publicarea ei.

Dr. Weinstein

Czernowitz, 1899, Mai 15

Gubernatorul Bucovinei
cere Tribunalului Penal informații despre procesul intentat studenților români

Mit Beziehung auf die hierämtliche Zuschrift von 27. April laufenden Jahres, Zahl 1 615 /Präs. wird das k. k. Landesgericht ersucht, über den Stand des strafgerichtlichen Verfahrens gegen die Theilnehmer der am Bahnhofe in Czernowitz gegen den Erzbischof Czuperkowicz veranstalteten Demonstration gefälligst umgehen anher die Mittheilung machen zu wollen.

Sollte das Strafverfahren noch nicht zum Abschlusse gelangt sein, so wolle auf die rascheste Finalisierung desselben hingewirkt werden.

Für den k. k. Landespräsidenten [indescifrabıl]

Traducere:

Cernăuți, 1899, mai 15

Cu referire la adresa noastră din 27 aprilie a.c., nr. 1 615/Praes. Cezaro-Regal Tribunalul Penal este rugat să raporteze cu întoarcerea poștei, despre procedura penală intentată participanților la demonstrația ce a avut loc, în gara din Cernăuți, împotriva mitropolitului Ciupercovici.

Dacă procedura penală încă nu este terminată, binevoiiți a insista pentru grabnica ei finalizare.

Pentru Caes. Reg. Guvernator [indescifrabıl]

Czernowitz, 1899, Mai 15

Sentința contra participanților
la demonstrația împotriva mitropolitului Arcadie Ciupercovici

Dienstzettel

Aus Anslasz der Demonstration gegen den Herrn Erzbischof Czuperkowicz sind am Samstag den 13. Dieses Monates auf Grund des § 11 der kais. Verordnung vom 20. April 1854 Reichs-Gesetz-Blatt Nr. 96 verurtheilt worden:

1. Der Rechtshörer Emilian Sluzanski mit 100 Florin Geldstrafe oder 14 tage Arrest.
2. Der Philoswophiehörer Emanuel Antonowicz mit 50 Fl. Geldstrafe oder 7 Tage Arrest.
3. Der Magistratus-Rechnungs-Practicant Dionis Woronka mit 50 Fl. Geldstrafe oder 7 Tage Arrest.
4. Der absolvierte Theologe Adrian Deseanu mit 50 Fl. Geldstrafe oder 7 Tage Arrest.

Überdies ist gegen Adrian Deseanu auf Grund des § 2 Al. 5 des Schulgesetzes, das Abschaffungserkenntnis gefällt worden, weil er ungarischer

Staatsangehöriger ist. Das Erkenntnis lautet auf Abschaffung aus dem Kronlande Bukowina für immer.

Alle Erkenntnisse sind mündlich verkündet worden. Alle Verurtheilten haben Rekurse angemeldet, um die Zusendung des Erkenntnisses gebeten.

Die ausgefertigten Erkenntnisse sind bereits in der Zustellung begriffen.

I. Wiedmann

Traducere:

Cernăuți, 1899, mai 15

Ordin de Serviciu

Din cauza demonstrației ce a avut loc împotriva Înalt Preasfinției sale mitropolitului Ciupercovici, a fost condamnați sâmbătă în 13, l. c., în baza art. 11 din decretul imperial, din 20 aprilie 1854, „Foaia legilor imperiale”, nr. 94:

1. Studentul în drept Emilian Sluzanski, cu o amendă de 100 florini sau 14 zile închisoare;
2. Studentul în filozofie Emanoil Antonovici cu o amendă de 50 florini sau 7 zile de închisoare;
3. Practicantul de la Secția Financiară a Primăriei, Dionisie Voronca cu o amendă de 50 florini sau 7 zile închisoare;
4. Teologul absolvent, Adrian Deseanu cu o amendă de 50 florini sau 7 zile închisoare.

În afară de aceasta, s-a pronunțat contra lui Adrian Deseanu sentința de expulzare, în baza art. 2, din aliniat 5, al legii referitoare la expulzări, fiindcă e cetățean ungar. Sentința s-a pronunțat pentru expulzare, pentru totdeauna, din provincia Bucovina.

Toate sentințele au fost pronunțate pe cale orală.

Toți condamnații au înaintat apel și au cerut să li se înmâneze sentința.

Sentințele scrise sunt pe cale de a fi expediate.

I/osif/ Wiedmann

Czernowitz, 1899, Mai 25

Sentința senatului universitar

*împotriva studenților români care au luat parte la demonstrația
împotriva mitropolitului Arcadie Ciupercovici*

Disciplinar – Erkenntnis

Nr. 446. Der akademische Senat der k. k. Franz-Josephs-Universität hat zu seinem grossen Bedauern Kenntnis erlangt, dasz an der am 17. April dieses Jahres stattgehabten Demonstration gegen den hochwürdigen Herrn Erzbischof und Mitropolit Arkadie Czupercowicz, sich auch vier Studierende der hiesigen

Universität betheiligat haben. Er musste daher gegen dieselben die Disciplinar-Untersuchung einleiten. Auf Grund der Ergebnisse der durchgeführten Disciplinar-Untersuchung hat der akademische Senat in seiner Sitzung vom 24. Mai dieses Jahres gegen die Theilnehmer an der bedauernswerten Demonstration, nachstehende Strafen zu verhängen sich bemisst gefunden.

I. Der cand. theol. Adrian Deseanu wird in Anbetracht seiner Haupttheilnahme an der Vorbereitung und Ausführung der Demonstration mit Rück­sicht auf seinen Stand als Theologe, seiner akademischen Vorbestrafung sowie der Missachtung der akademischen Vorladung, vom Collegienbesuche und von der Ablegung akademischer Prüfungen an der hiesigen k. k. Universität, für immer ausgeschlossen.

II. Der stud. iur. Emilian Sluzanski, wird wegen seiner Haupttheilnahme an der Vorbereitung und der Durchführung der Demonstration von der hiesigen Universität auf die Dauer von drei Semestern relegiert.

III. Der stud. iur. Eusebie Antonowicy wird wegen seiner Mitthaterschaft an der Demonstration von der hiesigen k. k. Universität auf die Dauer von einem Semester relegiert.

IV. Der cand. Phil. Emanuel Antonowicz wird wegen seiner erwiesener-Massen passiven Theilnahme an der Demonstration dem k. k. professoren-Collegium der Philosophischen Facultät behufs Bestrafung überwiesen.

Aus diesem Anlasse erachtet es der akademische Senat neuerlich als seine Pflicht, die Herrn Studierenden eindringlichen darauf aufmerksam zu machen, dass die in der Bethätigung ihrer akademischen Freiheit stets die ihnen durch die akademischen Gesetze und Verordnungen gesetzten Grenzen stricte einzuhalten verpflichtet sind. Insbesondere haben sich daher die Herrn Studierenden jeder mit dem Stande eines akademischen Bürgers unvereinbaren Demonstration zu enthalten.

Sie sollen stets den eigentlichen Zweck des Hochschullebens hochhalten, welches der wissenschaftlichen und beruflichen Ausbildung gewidmet sein muss. Der akademische Senat glaubt um so mehr die akademische Jugend daran nachdrücklichst gewahren zu sollen, als er derselben mit dem grössten Wohlwollen gegenüber steht und es ihm mit tiefen bedauern erfüllt, wenn er in die peinliche Lage versetzt wird, gegen einzelne Studierende folgenschwere Massregeln in Anwendung bringen zu müssen.

Rectorat der k. k. Franz-Josephs-Universitat, Skedl, Derzeit Rector

Traducere:

Cernăuți, 1899, mai 25

Sentina disciplinară

Nr. 446. Senatul academic al Caes. Reg. Universității Francisco-Iosefine a aflat, spre marea sa pare de rau, că la demonstraia din 17 aprilie a.c., îndreptată contra venerabilului arhiepiscop i mitropolit Arcadie Ciupercovici, au luat parte i patru studeni ai universității din localitate. A fost, aadar, silit să iniieze împotriva

lor ancheta disciplinară. În baza rezultatelor anchetei inițiate, Senatul academic s-a văzut silit, ca în ședința sa din 24 mai a.c., să aplice împotriva participanților la regretabila demonstrație următoarele sancțiuni:

I. Candidatul teolog Adrian Deseanu se exclude pentru totdeauna de la audierea cursurilor și de la depunerea examenelor academice caes. reg. universitate din localitate, din cauza participării masive la pregătirea și executarea demonstrației, și anume în vederea faptului că e teolog, că a suferit o condamnare anterioară și că a nesocotit mandatul academic de a se prezenta.

II. Studentul în drept Emilian Sluzanski se exclude de la această universitate timp de trei semestre, din cauza participării la pregătirea și executarea demonstrației.

III. Studentul în drept Eusebie Antonovici, se exclude de la caes. reg. universitate din localitate timp de un semestru, din cauza complicității sale la demonstrație.

IV. Candidatul în filosofie Emanoil Antonovici se trimite spre sancționare la caes. reg. colegiul profesoral al facultății de filozofie, din cauza doveditei sale participări pasive la demonstrație.

Cu prilejul acesta, Senatul academic consideră din nou de datoria sa să atragă atenția domnilor studenți, în mod energic, că sunt obligați să observe întotdeauna și exact, atunci când își exercită libertățile academice, hotarele trase lor de legile și dispozițiile existente. Îndeosebi domnii studenți trebuie să se ferească a lua parte la demonstrații incompatibile cu situația lor de civi academici.

Ei trebuie mereu să aibă în vedere scopul adevărat al vieții universitare, care trebuie să fie închinată perfecționării științifice și profesionale. Senatul academic, crede, că e necesar, să atragă cu atât mai mult atenția tineretului academic, cu cât îi este binevoitor și regretă mult, când e pus în situația penibilă, de a aplica față de unii studenți măsuri grave.

Rectoratul Caes. Reg. Universității Francisco-Iosefine, Skedl, actualmente rector

Cernăuți, 1899, iunie 1

Decretul de expulzare a lui Victor Braniște

Traducere:

Nr. 31 652. Considerând că ziarul „Patria”, ce apare aici de un timp încoace, observă o atitudine extrem de dușmănoasă față de guvern;

că acest ziar, în timpul din urmă insultă și degradează mai ales capul bisericii gr. or., pe I. P. S. sa, Domnul arhiepiscop și mitropolit Arcadie Ciupercovici, prin ce a dat și îndemn la cunoscuta demonstrațiune în contra mitropolitului, întâmplată la 17 aprilie 1899, la gara principală din Cernăuți;

că tot acest ziar, în ultimul său număr, s-a agățat cu atacuri grave și provocațiuni de Magnificența sa, rectorul magnific, dl dr. Arthur Skedl, dovadă

despre toate aceste, numerele ziarului periodic „Patria”, alăturate acestui protocol, precum și împrejurarea că autoritățile, mai ales în timpul din urmă, au fost silite a confisca de repetate ori acest organ publicistic;

considerând, mai departe, că Dl. Victor Braniște este colaborator la acest ziar, așadar, în ciuda dispozițiilor sale evazive, trebuie considerat de coresponsabil;

în fine, considerând că această activitate a D-sale Victor Braniște, de colaborator la „Patria”, din cauza ordinii și siguranței publice, nu poate fi mai lung suferită.

Dl. Victor Braniște este expulzat din întreg teritoriul asupra căruia se extinde vigoarea acestei legi, pe baza § 2, alineat 5, al legii din 27 iulie 1871, „Foaia legilor imperiale” nr. 88.

48 de ore după intrarea în vigoare a acestei sentințe, Dl. Victor Braniște este somat să părăsească Bucovina și în genere teritoriul asupra căruia se extinde vigoarea acestei legi, deoarece, în caz contrar se vor aplica mijloacele coercitive.

În contra acestei sentințe de expulzare, este admis recursul către șeful țării, care, în termen de trei zile de la publicarea sentinței, este a se insinua la subsemnatul oficiu. Recursul insinuat are efect suspensiv.

De la Magistratul Capitalei Țării, Kochanowski
Din ziarul „Patria”, Cernăuți, nr. 178–179, din 26 mai/7 iunie 1899.

Czernowitz, 1899, Juni 2

*Raportul primăriei din Cernăuți
despre sancționarea participanților la demonstrația
contra mitropolitului Arcadie Ciupercovici, din 17 aprilie 1899*

Nr. 29 598/99. An das k. k. Landespräsidium, Hier

Mit dem hierämtlichen Erkenntnisse vom 14. Mai laufenden Jahres, Nr. 21 666 Staats-Recht Nr. 686, beziehungsweise vom 17. Mai 1899 Nr. 21 666 Staats-Recht Nr. 695 und vom 18. Mai Nr. 21 666 Staats-Recht Nr. 707, wurden Emilian Sluzanski, Adrian Deseanu, Emanuel Antonowicz, Dionios Voronca, Eusebius Antonowicz und Michai Teliman der Übertretung des § 11 der kais. Verordnung vom 20. April 1854; Reichs-Gesetz-Blatt Nr. 96 begangen durch Veranstaltung einer Demonstration gegen den hierortigen Erzbischof am hierortigen Hauptbahnhofe anlässlich seiner am 17. April laufenden Jahres erfolgten Abreise nach Wien schuldig erkannt und Ersterer zu einer Geldstrafe von 100 Fl. eventuell 14-tägigen Arreste die Übrigen zu einer Geldstrafe von je 50 Fl. österreichischer Währung beziehungsweise zur suplitorischen Arreststrafe in der Dauer von je 7 Tagen gegen Freilassung des gesetzlichen Rekurses verurtheilt.

Gegen diese Erkenntnisse, haben die Beschuldigten den Rekurs in offener Frist angemeldet und ausgeführt.

Weiters wurde mit dem hierämtlichen Erkenntnisse vom 14. Mai 1899 ad Nr. 21 666, Afrian Deseanu auf Grund des § 2 Al. 5 des Gesetzes vom 27. Juli 1871

Reichs-Gesetz-Blatt Nr. 88 aus dem Kronlande Bukowina für Immer abgeschafft und hat derselbe auch gegen dieses Erkenntnis den Rekurs in offener Frist eingebracht.

Es werden anruhend sämtliche Rekurse sammt den Bezugsakten zur Entscheidung mit dem Beifügen vorgelegt, dasz diese Vorlage lediglich deshalb etwas verspätet erfolgt, weil die Acten dem Magistrate erst heute von Universitätsrektorate zurückgestellt worden sind.

Schliesslich wird noch auf die beiliegende Zuschrift des Landes-als Strafgerichtes vom 16. Mai 1899 Nr. X 790/61 besonders aufmerksam gemacht.

[indescifrabil]

Traducere:

Cernăuți, 1899, iunie 2

Nr. 29 598/99. Către Caes. Reg. Prezidiu al Guvernământului, aici

Cu sentința oficiului nostru din 14 mai a. c., nr. 21 666, Codul Penal nr. 686, respectiv din 17 mai 1899, nr. 21 666, Codul Penal 695 și din 18 mai 1899, nr. 21 666, Codul Penal nr. 707, Emilian Sluzanski, Adrian Deseanu, Emanoil Antonovici și Mihai Teliman au fost declarați vinovați de încălcarea art. 11 al decretului imperial, din 20 aprilie 1854, „Foaia legilor imperiale” nr. 96, comisă prin aranjarea unor demonstrații împotriva mitropolitului de aici, ce au avut loc la gara locală, cu prilejul plecării sale în ziua de 17 aprilie a. c., la Viena, și anume primul a fost condamnat la o amendă de 100 florini sau la închisoare de 14 zile, ceilalți la o amendă de câte 50 florini valoare austriacă sau la închisoare de câte 7 zile, acordându-li-se dreptul să înainteze recursul legal.

Împotriva acestei sentințe, condamnații au înaintat recurs în termenul legal.

În afară de aceasta, Adrian Deseanu a fost expulzat pentru totdeauna din provincia Bucovina, cu sentința oficiului nostru din 14 mai 1899, nr. 21 666, în baza art. 2, aliniat 5 al legii din 27 iulie 1871 din „Foaia legilor imperiale” nr. 88 și el a înaintat, la termen, recurs în contra acestei sentințe.

În anexă, se înaintează toate recursurile împreună cu actele spre luare de decizie cu observarea că, această înaintare întârziată, are loc numai din cauza că actele au fost restituite Primăriei de abia azi, de către rectoratul universității.

La urmă se mai atrage atenția asupra adresei anexate a tribunalului ca Tribunal Penal, din 16 mai 1899, nr. X 790/61.

[indescifrabil]

Czernowitz, 1899, Juni 7

Raportul Primăriei Cernăuți despre expulzarea lui Victor Braniște

Magistrat der Landeshauptstadt Czernowitz an den Herrn k.k. Landespräsidenten der Bukowina, Hier

Nr. 32 318/1899. Mit dem hierämtlichen Erkenntnisse vom 1. Juni, laufenden Jahres nr. 31 652 wurde der Mitarbeiter der hierorts erscheinenden zeitschrift „Patria” Victor Braniște auf Grund des § 2 des Gesetzes vom 27. Juli 1871 Reichs-Gesetz-Blatt Nr. 88 aus dem ganzen Geltungsgebiete dieses Gesetzes für immer abgeschafft und beauftragt, 48 Stunden nach eingetretener Rechtskraft dieses Erkenntnisses, die Bukowina und überhaupt das Geltungsgebiet des zitierten Gesetzes zu verlassen.

Gegen dieses Erkenntniss hat nun Victor Braniște in offener Frist den-Recurs eingebracht und werden die Acten zur Entscheidung vorgelegt.

Kochanowski

Traducere:

Cernăuți, 1899, iunie 7

Primăria Capitalei Țării, Cernăuți, Către Dl. Caes. Reg. Guvernatorul Bucovinei, Aici

Nr. 32 318/1899. Cu sentința oficiului nostru din 1 iunie a. c., nr. 31 652, colaboratorul ziarului din localitate „Patria”, Victor Braniște, a fost expulzat pentru totdeauna din întreg teritoriul asupra căruia se extinde vigoarea art. 2 al legii din 27 iulie 1871, „Foaia legilor imperiale” nr. 88, și a fost avizat să părăsească Bucovina și tot teritoriul, asupra căruia se extinde vigoarea acesteia în timp de 48 ore după intrarea în vigoare a citatei legi.

Împotriva acestei sentințe, Victor Braniște a înaintat recurs, iar actele se înaintează pentru a decide.

Kochanowski

Pela, 1899, September

Proiect de memoriu,

care urma să fie înaintat ministrului președinte, contele Franz Thun

Euere Excellenz,

Die rumänischen Abgeordneten der Bukowina haben die Regierung bisher rückhaltslos unterstützt, ohne für ihre Haltung, Staatsrechliche, politische oder auch nur materielle Concessionen zu fordern. Sie begnügten sich mit der erwartung, dasz die Regierung, das auch von ihr acceptierte programm der Autonomie und nationalen Gleichberechtigung im Verwaltungswege zu verwirklichen, nach Kräften bestrebt sein werde.

In dieser Erwartung sahen sie sich bitter getäuscht. Statt des erhofften Entgegenkommens, haben sie bei dem Vertreter der regierung in der Bukowina, dem gegenwärtigen Landespräsidenten Baron Bourguignon, bisher nur ausgesprochene feindseligkeit gefunden. Schon gelegentlich der letzten Landtagswahlen, hat er, wie aus de Verificierungsdebatte zur Evidenz hervorgeht, die rumänischen Candidaten mit allen Mitteln bekämpft und der Rumänen ein bis dahin von ihnen innegehabtes

Mandat entrissen, um es einem Unbekannten zuzuwenden, der kein anderes politisches Verdienst aufzuweisen hat, als dasz er ein willenloses Werkzeug der Regierung ist. Mit denselben Praktiken wurden den Ruthenen gegen ihren Willen aus Galizien importierte Agitatoren als Abgeordnete oktroyiert, um die guten Beziehungen zwischen den beiden noch im letzten Landtage verbündeten Nationalitäten zu stören und auf diese Weise dem Herrn Landespräsidenten die Möglichkeit zu bieten, die von ihm angestrebte bürokratische Omnipotenz zu erlangen. Im Landtage hat so dann der Vertreter der Regierung mit denselben Faktoren, welche in Reichsrathe gegen die Regierung obstruieren, die freundschaftlichsten Beziehungen angeknüpft und aus den disparatesten Elementen eine Majorität zustandegebracht, deren einziger Zweck es war, die Rumänen an die Wand zu drücken und sie aus dem Landesauschusse zu verdrängen. Seinem Einflusse ist es zuzuschreiben, dasz ein moralisch disqualifizierter Mann Consistorialrath und ein Individuum ohne die gesetzliche Befähigung Universitätprofessor geworden ist, rein nur zur Belohnung für ihre den Freunden in lande störende Agitation. In der letzten Zeit endlich gefällt sich der Herr Landespräsident in der Handhabung des seiner Gesetzlichkeit nach bestrittenen 54 Patents, in der sistematischen Massregelung der rumänischen Presse und in der Verfolgung und Ausweisung der rumänischen Studenten und Journalisten, mit einem Wort in der Anwendung der brutalsten und gehässigsten Polizeimittelchen.

Dieses jeglichen politischen Taktes entbehrende Vorgehen, hat in den Kreisen der rumänischen Bevölkerung einen Sturm der Entrüstung hervorgerufen, welchem entgegenzutreten, die rumänischen Abgeordneten umso weniger im Stande sind, als sie seine volle Berechtigung anerkennen müssen.

Unter dem Drucke dieser Verhältnisse haben sie einer am 6. Juni von allen Abgeordneten auf Grund reiflicher Berathung gefassten Resolution dem Landespräsidenten ihr Bedauern und ihre Missbilligung ausgesprochen; aus denselben Gründen wenden sie sich an Euer Excellenz um Abhilfe.

Nach dem vom Landespräsidenten bisher bewiesenen Mangel an Urtheilfähigkeit, politischen Tact und guten Willen, ist ein weiteres Zusammenwirken mit ihm ausgeschlossen. Wenn er auch künftig den Ordres Euerer Excellenz äusserlich nachkommen sollte, so liegt doch die Gefahr nahe, dasz er die Beziehungen zwischen der Centralregierung und den rumänischen Abgeordneten der Bukowina durch seine Tendenziösen Informationen über angeblichen Irridentismus und Ruthenenbedrückung vergiftet. Was die erstere Behauptung betrifft, so begnügen wir uns, sie mangels jeder Unterlage als eine Verdächtigung mit Entrüstung zurückzuweisen. Die Unwahrheit der behaupteten Ruthenenunterdrückung aber beweist das frühere gute Eivernehmen zwischen Rumänen und Ruthenen sowie ein Blick auf die statistischen Daten, welche darthun, dasz die rumänische Nationalität in der ehemals ganz rumänischen Bukowina constant zurückgeht, die ruthenische aber unnatürlich zunimmt.

Unter diesen Umständen, glauben die rumänischen Abgeordneten eine Besserung der gegenwärtigen Zustände bloss von der Abberufung des Baron

Bourguignon erhoffen zu dürfen. Das Verhalten Euer Excellenz in dieser Frage wird für sie das Erkennungszeichen für die Stellung der Centralregierung ihnen gegenüber bilden. Sollte Baron Bourguignon auf seinem gegenwärtigen Posten belassen werden, so sind die rumänischen Abgeordneten gezwungen, dem Willen ihrer Wähler gemäaa, zur Opposition überzugehen. Sie halten sich verpflichtet, dies Euer Excellenz früher legal zur Kenntnis zu bringen und überlassen es dem erleuchteten Ermessen Euerer Excellenz zu entscheiden, ob die Abberufung eines Beamten von einem verantwortungsvollen Posten, dem er nicht gewachsen ist, der seine Fähigkeit durch Nichts bewiesen hat, oder die Störung der ruhigen Arbeit eines weiteren gesetzgebenden Körpers, die Schaffung eines Unzufriedenheitsherdes an der Grenze und die Aufrollung der rumänischen Frage in der von solchen Kämpfen bisher verschonten Bukowina, als das kleinere übel anzusehen ist.

Traducere:

Pela, 1899, septembrie

Exceleța voastră,

Deputații români ai Bucovinei au sprijinit până acum fără rezervă guvernul, fără să ceară, în schimbul acestei atitudini, concesiile de drept public, politic sau numai material. Ei s-au mulțumit că guvernul se va strădui să înfăptuiască pe cale administrativă principiul autonomiei și a egalității naționale, principiu acceptat și de el.

Dar s-au văzut înșelați amar în așteptările lor. În loc de conciliere, ei au găsit până acum la reprezentantul guvernului din Bucovina, la guvernatorul de față, baronul Bourguignon, numai dușmănie pronunțată. Acum, cu prilejul ultimelor alegeri pentru Dietă, s-a combătut, după cum reiese din dezbaterile avute cu prilejul verificării mandatelor pe candidații români cu toate mijloacele, rupând românilor un mandat avut până acum, pentru a-l acorda unui necunoscut, care nu poate dovedi alt merit politic, decât, că este o unealtă fără voință a guvernului. Cu aceleași metode au fost impuși rutenilor ca deputați, împotriva voinței lor, agitatori importați din Galiția, ca să tulbure bunele relații, ce existaseră încă în ultima sesiune a Dietei între naționalitățile aliate, și să ofere pe această cale Domnului Guvernator posibilitatea ca să obțină omnipotența birocratică râvnită de el. În Dietă, reprezentantul guvernului a înnodat relațiile cele mai prietenești cu aceiași factori, care în Parlament fac obstrucție guvernului, și a construit o majoritate din elementele cele mai dispartate, a căror singur scop era să-i împingă la perete pe români și a-i scoate din Comitetul Țării. Influenței sale este a se atribui faptul că un bărbat descalificat moralicește a devenit consilier consistorial și un individ fără calificarea cerută de lege, profesor universitar, drept recompensă pentru propaganda lor tulburătoare a păcii din țară. În sfârșit, în timpul din urmă, domnul guvernator se complăce a se folosi de patenta 54 contestată în legalitatea ei, de sistematică disciplinare a presei românești și în urmărirea și expulzarea studenților și jurnaliștilor români, cu un cuvânt de aplicare a mijloacelor polițienești celor mai brutale și celor mai odioase.

Acest procedeu, lipsit de orice tact politic, a dezlănțuit în cercurile populației românești o furtună de indignare, căreia deputații români nu i se pot opune, cu atât mai mult, cu cât trebuie să recunoască deplina ei îndreptățire.

Sub presiunea acestei situații, ei au votat la 6 iunie o rezoluție, acceptată de către toți deputații după o discuție matură, exprimând guvernatorului regretul și dezaprobarea. Din aceleași motive ei se îndreaptă către Excelența voastră, cerând ajutor.

Considerând lipsa de judecată, de tact politic și de bunăvoință, de care a dat până acuma dovadă guvernatorul, o colaborare cu el în viitor este exclusă. Dacă el pe viitor, în aparență, ar da ascultare ordinelor Excelenței voastre, totuși persistă pericolul că el va otrăvi relațiile între guvernul central și deputații români din Bucovina, dând informații tendențioase despre un pretins iredentism și o oprinare a rutenilor. Cât privește prima afirmare, ne mulțumim a o respinge cu indignare, fiind o suspiciune, lipsindu-i orice bază. Neadevărul despre pretinsa oprinare a rutenilor se dovedește prin bucuria conviețuire de până acuma a românilor cu rutenii, ca și o privire asupra datelor statistice, care dovedesc că numărul naționalității române din Bucovina, care pe vreme fusese curat românească, scade mereu, iar cel al rutenilor, crește în mod nenatural.

Stând astfel lucrurile, deputații români cred, că o îndreptare a situației prezentă se poate obține numai prin rechemarea baronului Bourguignon. Atitudinea Excelenței voastre în această problemă va fi pentru ei semnalul pentru atitudinea guvernului central față de ei. Dacă baronul Bourguignon ar urma să fie menținut în postul ce-l deține, atunci deputații români vor fi siliți să treacă în opoziție conform dorinței alegătorilor lui. Ei se simt obligați a aduce aceasta la cunoștința Excelenței voastre, în mod loial, și lasă pe seama luminății judecății a Excelenței voastre, a hotărî, care este răul mai mic: rechemarea unui funcționar din postul de răspundere căruia nu-i poate face față, care nu și-a dovedit capacitatea prin nimic, sau tulburarea muncii liniștite a unui corp legiuitor, crearea unui focar de nemulțumire la hotar și desfășurarea problemei românești din Bucovina, care până acuma a fost scutită de asemenea lupte.

Adăugat de mâna lui Gheorghe Popovici:

Trebuie însă adăugate: 1) Decorările tendențioase; 2) Rolul lui Würfel; 3) Destrăbălarea prin alegerile comunale (la Fundul Moldovei de nouă ani încoace nu s-a făcut alegerea de primar).

Czernowitz, 1899, September 24

Primarul Cernăușilor cere Rectoratului Universității, datele personale ale lui Victor Braniște

An das Rectorat der k. k. Franz-Josephs Universität, Hier

Nr. 107/Präs. Ich benötige genaue daten über den angeblichen Rechtshörer Victor Branisce und zwar: Ob, seit wann und bis wann derselbe an der Juridischen

Facultät inscribiert ist, beziehungsweise inscribiert war, dann ob er sich einer Prüfung unterzogen hat und eventuell mit welchem Erfolge.

Ich ersuche mir, diese Daten gefälligst umgehend mitzutheilen.

Der Magistrats-Direktor, Josef Wiedmann

Răspunsul Rectoratului:

An das Magistratspräsidium, Hier

In Erledigung der Zuschrift vom Heutigen, Zahl 107/Präs. wird mitgetheilt, dass Victor Branisce an der k. k. Franz-Josephs-Universität nur im Wintersemester 1897/8 und zwar als ausserordentlicher Hörer inscribiert war und sich keiner Prüfung unterzogen hat.

Das Rectorat, Zieglauer

Traducere:

Cernăuți, 1899, septembrie 24

Către Rectoratul Caes. Reg. Universității Francisco-Iosefine, aici

Nr. 107/Praez. Am nevoie de datele precise ale prezumtivului student în drept Victor Branisce și anume: dacă, de când și până când este înscris la Facultatea Juridică, respectiv a fost înscris, apoi, dacă s-a supus unui examen și eventual cu ce succes.

Rog, să binevoiți a-mi comunica aceste date cu întoarcerea poștei.

Director-magistrat, Josef Wiedmann

Răspunsul Rectoratului:

Către Prezidiul Primăriei, aici

Cu referire la adresa cu data de astăzi, nr. 107/Praes., se comunică faptul că Victor Branisce a fost înscris la Caes. Reg. Universitate Francisco-Iosefine, în semestrul de iarnă 1897/8, ca auditor extraordinar și că nu s-a supus nici unui examen.

Rectorat, Zieglauer

Cernăuți, 1899, septembrie 15/27

*Telegrama lui Iancu Flondor
către protopresviterul Gheorghe Balmoș*

Sfinției Sale D-lui Protopresviter Balmoș, Dorna

Încântat de decursul conferinței la căpitanatul districtului în chestia protestului clerului din districtul Câmpulungului, nu pot să refac viile mele simpatii

și felicitări, asigurându-vă atât pe S. V., mult iubite Domnule părinte, cât și pe mândra preoțime a districtului de deosebita mea venerațiune.

Trăiască distinsul cler român, conștient de chemarea sa!

Trăiască poporul român!

Dr. Iancu Flondor

Din ziarul „Patria” Cernăuți, nr. 322, din 15/27 sept. 1899.

Czernowitz, 1899, Oktober 23

Gubernatorul Bucovinei

ordonă prefectilor să-l aresteze pe Valeriu Braniște

Dr. Valerian Braniște, Redacteur der hier erscheinenden rumänischen politischen Zeitschrift „Patria” ist, da er sich der Zustellung einer Vorladung seit Monaten entzieht, seine Einvernahme aber in einer dringenden Angelegenheit nothwendig ist, auf Grund des § 9 der k. Verordnung vom 20. April 1854 Reichsgesetzblatt Nr. 96 mittelst Einschaltung in das Amtblatt der „Czernowitzer Zeitung”, für Samstag den 14 October 1899 mit der Androhung zum Erscheinen vorgeladn worden, dasz im Falle des Ausbleibens wider ihn behufs zwangsweiser Vorführung der Befehl erlassen werden wird.

Da Dr. Valerian Braniște dieser Vorladung bis zur Stunde keine Folge geleistet hat, wird der angedrohte Vorführungsbefehl wider ihn hiemit erlassen und wird die k. k. Gendarmerie eidringlichst invigilieren zu lassen und ihn im Betretungsfalle sogleich hieher abzustellen.

Der Landespräsident, Bourguignon

Traducere:

Cernăuți, 1899, octombrie 23

Dr. Valerian Braniște, redactorul ziarului politic românesc „Patria” de aici, sustrăgându-se predării unei citații timp de mai multe luni și fiind necesară audierea lui într-o problemă urgentă, a fost citat în baza art. 9 al Decretului Imperial din 20 aprilie 1854, „Foaia legilor imperiale” nr. 96, reproducă în foaia oficială „Czernowitzer Zeitung”, pentru ziua de sâmbătă, 14 octombrie 1899, să apară în fața oficiului, în caz contrar se vor lua împotriva lui ordine de aducere silită.

Neurmând dr. Valeriu Braniște, până la ora actuală, aceste citații, ordinul de aducere a lui, pus lui în vedere, se lansează și Caes. Reg. Prefecturi sunt avizate a-l ține sub observație cu ajutorul jandarmeriei și, în caz de descoperire, a-l transporta imediat încoace.

Gubernur, Bourguignon

Czernowitz, 1899, November 6

Gubernatorul Bucovinei

cere prefectilor să raporteze dacă în casele preoțești se cultivă portul tricolorului

Nr. 5 228 Präs. Vertraulich

In einer von der Versammlung der gr. or. Priester rumänischer Nationalität vom 30. October laufenden Jahres beschlossenen und den Herrn gr. or. Erzbischof und Mitropoliten überreichten Adresse, wird bei Besprechung des Tragens der rumänischen Tricolore unter Hervorhebung der Loyalität der bukowinaer Rumänen überhaupt und des bukowinaer rumänischen Clerus insbesondere behauptet, dasz sich kaum eine rumänische Priesterfamilie finde, in welcher nicht irgend ein Angehöriger die erwähnte Tricolore tragen würde.

Der Herr Bezirkshauptmann wird unter Bezugnahme auf den Bericht vom... aufgefordert, mir ohne irgend welche weitere Umfrage postwendend zu berichten, ob diese Behauptung nach den von Euer Wohlgeboren gemachten Wahrnehmung eine richtige ist.

Der k. k. Landespräsident, Bourguignon

Traducere:

Cernăuți, 1899, noiembrie 6

Nr. 5 228/Praez. Confidențial

Într-o adresă alcătuită în ședința preoților ortodocși de naționalitate română, din 30 octombrie a. c., și predată dlui arhiepiscop și mitropolit, se susține cu prilejul dezbaterilor avute privitor la portul tricolorului românesc, accentuându-se loialitatea românilor bucovineni și îndeosebi a clerului român din Bucovina, că nu se găsește nici o familie de preot român, în care cel puțin un membru n-ar purta tricolorul menționat.

Dl. Prefect este somat cu referire la raportul din ... să-mi raporteze de îndată fără multe investigații, dacă susținerea aceasta este corectă în urma observațiilor Dvs.

Caes. Reg. Guvernator, Bourguignon

Czernowitz, 1899, November 14

Primarul Cernăuților

aplică funcționarului Dionisie Voronca o admonestare pentru participarea la demonstrația împotriva mitropolitului Arcadie Ciupercovici

An Herrn Magistratsrechnungspracticanten Dionis Voronca, Hier

Durch ihre ämtlich festgestellte Theilnahme an der Demonstration gegen S-erzbischöfliche Gnaden den hochwürdigsten Herrn Erzbischof und Mitropoliten

Arcadie Czuperkowicz gelegentlich seiner am 17. April 1899 erfolgten Abreise nach Wien, haben Sie Ihre erste Pflicht als Beamter, durch bescheidenes und anständiges Benehmen auch ausser dem Dienste mit gutem Beispiele vorauszugehen, gröblichst verletzt.

Hiezu kommt ferner, dasz Sie sich an der stattgefundenen Demonstration zu einer Zeit theilnehmen haben, während welcher Sie instruktionsmässig im Amte hätten weilen müssen. Durch dieses ungerechtfertigte Ausbleiben vom Amte haben Sie sich überdiess eines pflichtwidrigen Verhaltens im Dienste nach § 51 der Dienstpragmatik schuldig gemacht.

Ich finde mich demnach bestimmt, Ihnen unter Androhung einer schärferen disciplinären Behandlung für dieses, Ihr pflichtwidriges und den Anstand verletzende Verhalten eine Rüge zu ertheilen.

Der Bürgermeister, Kochanowski

Traducere:

Cernăuți, 1899, noiembrie 14

Către practicantul Primăriei, Dionisie Voronca, aici

Prin participarea Dvs. la demonstrația împotriva Înalt Preasfinției Sale Arhiepiscopului și Mitropolitului Arcadie Ciupercovici, cu prilejul plecării Sfinției Sale la Viena, în 17 aprilie 1899, participare constatată în mod oficial, ați violat în mod grosolan prima Dvs. datorie ca funcționar, a servi drept model de purtare modestă și cuviincioasă și în afară orelor de serviciu.

Se mai adaugă momentul că ați participat la demonstrație într-un timp când, conform regulamentului, trebuia să fiți în serviciu. Prin această absență de la serviciu, v-ați făcut totodată vinovat de atitudinea neregulamentară în serviciu, conf. art. 51 al pragmaticei de serviciu.

Mă simt silit, așadar, să vă aplic o admonestare o dată cu amenințarea aplicării unei pedepse disciplinare mai severe pentru atitudinea D-voastră necorespunzătoare și ofensatoare.

Primar, Kochanowski

Cernăuți, 1899, decembrie 8/20

Scrisoarea de adio a lui Victor Braniște

Stimate domnule redactor,

Binevoți a da loc în stimatul ziar „Patria” următoarelor șire pe care le adresez, la despărțirea mea din Bucovina, mult stimaților mei cunoscuți și amici.

Fiind necesitat în urma înmânării sentinței mele de expulzare a părăsi în decurs de 48 de ore pământul Bucovinei, nu mi-a fost posibil a-mi lua rămas bun nici chiar de la cei mai de aproape ai mei cunoscuți și amici.

Fie-mi deci permis a adresa în momentul despărțirii mele de la acest colț de pământ, pe care atât de drag l-am câștigat, pe această cale salutările mele de adio tuturor preastimatelor familii și persoane, de a căror cunoștință am fost făcut părtaș.

Îndeosebi primească frații mei colegi din societățile academice „Junimea” și „Academia Ortodoxă” o strângere frățească de mână.

[În ceea] ce privește volnica sentință de expulzare, care mi s-a aplicat, n-am deocamdată altceva de zis, decât să doresc, ca din jertfele aduse pe altarul națiunii române să răsară odată și pentru mândra țară a fagilor zile mai senine.

La o dulce revedere, Victor Braniște.

Din „Patria” nr. 357 din 8/20 decembrie 1899

Czernowitz, 1900, Januar 1

*Gubernatorul Bucovinei
cere Rectoratului Universității o copie după sentința rostită,
în anul 1895, împotriva unor studenți români*

Nr. 4 605/Präs. Vertraulich. Im Herbste des Jahres 1895 haben sich mehrere Mitglieder des akademischen Vereines „Junimea” ein ungehöriges Benehmen gegenüber dem damaligen Diecösenadministrator, nunmehrigen Räumung das früher im erzbischöflichen Residenzgebäude innegehabten Vereinslocales der „Junimea” zu Schulden kommen lassen.

Das Rectorat wird mit Rücksicht darauf, als der erwähnte Vorfall eine Disciplinaruntersuchung zur Folge hatte, ersucht, eine Abschrift der diessfälligen Disciplinarerkenntnisse übermitteln zu wollen.

Der k. k. Landespräsident, Bourguignon

Traducere:

Cernăuți, 1900, ianuarie 1

Nr. 4605/Praes. ex. 1899. Confidențial. În toamna anului 1895, mai mulți membri ai Societății Academice „Junimea” s-au făcut vinovați de o atitudine ireverențioasă față de administratorul diecezan de atunci, acum Mitropolitul Ciupercovici, cu prilejul evacuării ordonate de D-lui a localului „Junimii”, deținut până atunci în clădirea reședinței.

Având în vedere că acest incident a avut drept urmare o cercetare disciplinară, Rectoratul este rugat să binevoiască a trimite o copie a respectivei sentințe disciplinare.

Caes. Reg. Gubernator, Bourguignon

1900, februarie

*Deputatul Gheorghe Popovici înștiințează Prefectura din Câmpulung
că va ține o adunare politică pe ziua de 19 februarie*

I. R. Căpitaniei Districtuale din Câmpulung.

Aduc la cunoștință că luni, în 19 faur 1900, la 2 oare p. m., voi ține, în localul hotelului comunal din Câmpulung, o adunare cu următoarea ordine de zi:

1. Dare de seamă asupra activității mele ca deputat și asupra situațiunii politice în genere;

2. Dezbateri asupra punctului prim;

3. Eventuale propuneri libere.

Dr. Gheorghe Popovici, Deputat

Cernăuți, 1900, aprilie 29

Scrisoare de adio

a Dr. Valeriu Branîște adresată lui Gh. Popovici

Iubite Doctore,

Petrec vreo câteva zile în Cernăuți, ca să-mi aranjez afacerile mele personale și să închei definitiv socotelile redacționale cu Dvs.

În Bucovina, voi petrece cu totul vreo săptămână, atingând orașele Rădăuți, Suceava, Câmpulung și Storojineț, unde de asemenea am afaceri urgente de aranjat.

În o săptămână am să părăsesc definitiv Bucovina și vă mulțumesc tuturor pentru amabilitatea cu care m-ați primit.

Primește, te rog, expresiunea profunde mele admirațiuni.

Al d-tale, Dr. Valeriu Branîște

D-sale D-lui Dr. George Popovici,

Deputat imperial și dietal

Loco

Cernăuți, 1900, aprilie 30

Scrisoarea de adio

a Dr. Valeriu Branîște, adresată redacției ziarului „Patria”

Ajuns în imposibilitatea de a continua activitatea mea în Bucovina, sunt nevoit a mă retrage definitiv de la conducerea foii.

Aducând acestea la cunoștința cercului nostru de cititori, mulțumesc tuturor prietenilor și aderenților pentru ajutorul dat și, luându-mi rămas bun, urez deplin succes cauzei mari a românilor în Bucovina, care este cauza tuturor românilor.

Dr. Valeriu Branîște

Din „Patria” nr. 406, din 21 aprilie/4 mai 1900.

Cernăuți, 1900, mai 1

*Răspunsul redacției ziarului „Patria”
la scrisoarea de adio a Dr. Valeriu Braniște*

Dragă amice,

Suntem împăcați?

Nu voiesc să pun obstacole celor ce cred că prin fraze goale se pot alina suferințele unui popor întreg. Că am ajuns atât de departe avem a mulțumi numai neactivității celor mari din trecut; ei cred că cu tot aceeași activitate ne vor scoate din noroiul în care ne-am înfundat. Să le dăm ocaziune, să se convingă încă o dată despre tactica lor greșită.

Sunt necesitat să suspend pe timp nedeterminat și până ce amicii mei vor afla de oportun, apariția „Patriei”.

Cu această ocaziune nu aflu, mult stimate amice, destule cuvinte ca să-ți mulțumesc pentru felul și inima caldă care ai arătat pentru cauza mult încercatului nostru popor.

Cu rară abnegațiune și deosebit tact ai știut să dai expresiune sentimentului general.

La bună vedere, cel târziu, când le va pica ceața de pe ochi și vor vedea cursa în care au picat.

Al tău, de-apururi mulțumitor, Dr. Emilian Criclevici.

Viena, 1900, Mai 9

*Studentul Emilian Slușanschi
cere reînscrisura la Universitatea din Cernăuți*

Der Gefertigte wurde mit Senatsbeschluss vom 17. Mai 1899 wegen Theilnahme am Zustandekommen einer Demonstration von der Czernowitzer Universität für die Dauer von drei Semestern relegiert.

Nachdem derselbe gleich darauf das Abgangszeugnis nahm und das Sommersemester 1899 auch verlor, fernere weitere zwei Semester an der Wiener Universität zubrachte, so glaubt er, die besagten drei Semester bereits zurückgelegt zu haben und bittet demnach den hohen akademischen Senat, ihm die Immatriculierung und Inscription an der Czernowitzer Universität im Wintersemester 1900/01 zu bewilligen.

Emilian Slușanschi, cand. jur.

Traducerea:

Viena, 1900, mai 9

Subsemnatul am fost îndepărtat de la Universitatea din Cernăuți, timp de trei semestre, cu hotărârea Senatului din 17 mai 1899, din cauza participării la aranjarea unei demonstrații.

Luându-și puțin timp mai târziu certificatul de absolvire, pierzând totodată și semestrul de vară 1899 și mai petrecând două semestre la Universitatea din Viena, subsemnatul crede că i s-au terminat cele trei semestre și rog, în consecință, Onor. Senatul academic, să-mi aprobe înmatricularea și înscrierea la Universitatea din Cernăuți pentru semestrul de iarnă 1900/1901.

Emilian Slușanschi, cand. jur.

Das politische Leben aus der Bukowina widerspiegelt in den noch nicht herausgegebenen Dokumenten von Teodor Balan

(Zusammenfassung)

Der Verfasser zieht die Aufmerksamkeit des Lesers mit 30 Dokumenten an, die sich in dem Archiv von Teodor Balan befinden, sowie mit Beilagen zur Arbeit (in handschriftlicher Form) *Der Konflikt fürs Trikolore*. Diese Dokumente heben wichtige Aspekte der Durchsetzung rumänischer politischen und kulturellen Eliten am Ende des 19. Jahrhunderts und die politischen und administrativen Mechanismen hervor, die zwischen dem Zentrum (Wien) und der Provinz (Czernowitz) funktionierten und die die Position der Bukowina im Rahmen den dualistischen Monarchie deutlich definieren.

DIMITRIE ISOPESCU – PROFESOR, DIRECTOR ȘI CĂRTURAR ÎN SLUJBA IDEALULUI NAȚIONAL

PETRU BEJINARIU

Anii de școală

Familia preotului Constantin Isopescu și a Anei (născută Brăilean) a avut șase copii: Aglaia?, Dimitrie, Maria, Emanuil, Gheorghe și Nicolae.

Dimitrie s-a născut la 3 octombrie 1839¹ în satul Frătăuții Vechi. A urmat școala primară în orașul Rădăuți, deoarece, în aceea vreme, la Frătăuții Vechi nu funcționa școală primară ci numai învățământ primar cu dascăli itineranți.

Se înscrie și urmează Gimnaziul Superior cezaro-crăiesc din Cernăuți, pe care-l absolvă în anul 1859, avându-l ca profesor de limba română pe cărturarul ardelean Aron Pumnul. Păstrând tradiția familiei, se înscrie la Facultatea de Teologie pe care, din lipsă de vocație, o abandonează după un an de studiu.

Urmează, începând din 1860, cursurile Facultății de Istorie–Geografie a Universității din Viena și la absolvire, în 1864, susține examenul de abilitare pentru învățământ la istorie și geografie. Este numit profesor la Gimnaziul superior greco-ortodox din Suceava, unde a funcționat timp de cinci ani, între 1864 și 1869. În anul 1869, Dimitrie Isopescu a fost numit membru al primului Consiliu Școlar Național al Bucovinei, iar în luna noiembrie a aceluiași an a fost transferat la Gimnaziul superior din Cernăuți pentru a participa nemijlocit la activitatea Consiliului Școlar.

Activitatea de director

În anul 1869, la Cernăuți ia ființă Pedagogiul statului de băieți și fete², respectiv un institut pedagogic. Ministerul pentru Culte și Învățământ, pe baza unui

¹ Josef Wotta, *Zum dreissigjährigen Dienstjubiläum des k. k. Schulrathes und Direktors der Lehrer und Lehrerinnen bildungsanstalt Herrn Demeter Isopescul*, „Bukowiner Pädagogische Blätter”, anul XXIII, nr. 12, 23 Juni, 1895, Czernowitz, p. 185–195.

² Lucian Predescu, *Enciclopedia României „Cugetarea”. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, ediție anastatică, București, Editura Saeculum I. O., Editura Vestala, 1999, p. 447.

conkurs, i-a acordat profesorului gimnazial Dimitrie Isopescu, calitatea de director prin Decretul Imperial din 19 august, 1870. Subliniem un fapt mai rar în sistemul de învățământ, și anume că Dimitrie Isopescu a rămas în fruntea Școlii Normale (Pedagogiul statului de băieți și fete), în calitate de director timp de 31 de ani (1870–1901)³.

Școala Normală de Învățători a funcționat, la început, împreună cu Școala Normală inferioară într-o singură clădire, și anume clădirea Școlii principale, cu patru clase primare din Schulgasse (Strada Școlii). Până la înființarea Pedagogiului de băieți și fete (Școală Normală), învățătorii pentru școala populară erau pregătiți într-o școală de preparatori, cu durata de doi ani, după care urmau un curs de formare de un an, în afara anului școlar. Acest curs se desfășura la Școala romano-catolică de preparatori. Aceasta era „grija” autorităților austriece pentru problemele învățământului primar din Bucovina.

La Școala Normală au fost primiți, pentru anul I, 15 candidați. La Școala reală inferioară erau 17 elevi în clasa I și 14 în clasa a II-a, iar la Școala de instrucție pentru băieți erau 196 de copii. Prin urmare, școala aceasta funcționa cu 242 de elevi.

Dimitrie Isopescu cunoștea situația grea în care se aflau școlile, în primul rând, cea privitoare la pregătirea cadrelor didactice.

În anul școlar 1871/1872, tânărul director Dimitrie Isopescu, așa cum prefera să-l numească toată lumea, a fost primit în audiență, în timpul unei vizite la Viena, de Excelența sa, ministrul pentru Culte și Învățământ, dr. Karl Stremayer, prilej cu care a primit aprobare pentru a deschide, începând cu anul școlar 1872/1873, Școala Normală pentru învățătoare.

La 14 octombrie 1872 a avut loc deschiderea festivă a anului școlar la acest institut la care au fost înscriși 22 de elevi. Sala de clasă a fost pusă la dispoziție de către autorități la Școala de fete din Landhausgasse. Prin Decretul Înalțului Consiliul Național Școlar, din 8 decembrie 1872, se aducea la cunoștința direcțiunii că Ministerul pentru Culte și Învățământ a hotărât ca durata cursului de formare la Școala Normală pentru învățătoare să fie de patru ani.

Cunoscând gradul de pregătire al elevilor care doresc să urmeze Pedagogiul, Dimitrie Isopescu înaintează un raport Ministerului Cultelor și Învățământului pentru înființarea unei clase pregătitoare pe lângă Școala Normală, ceea ce s-a și întâmplat în scurt timp.

S-a cunoscut și simțit cerința educației practice în această școală. Direcțiunea Școlii a trimis autorităților școlare un nou raport, prin care cerea ca pe lângă Institutul pentru învățătoare să se deschidă și o școală de instruire pentru fete. Așa se face că, prin decretul din 30 ianuarie 1875, la Școala Normală se deschid cursurile clasei I a Școlii de fete, ca instituție de stat, cu durata de patru ani. În același an s-a înființat și grădinița de copii.

³ George Galan, *Școala Normală din Cernăuți (125 de ani de la înființare)*, „Glasul Bucovinei”, Cernăuți – București, anul II, nr. 1 (5), 1995, p. 95.

În anul școlar 1877/1878, Pedagogiul avea următoarea structură, deja foarte avansată organizatoric și pedagogic: Școala Normală, anii I–IV – 107 candidați (elevi); clasa pregătitoare – 27 candidați; Școala de instrucție pentru băieți, clasele I–IV – 181 de elevi; Școala Normală pentru învățătoare, anii I–IV – 101 candidate; Școala de instrucție pentru fete, clasele I–IV – 155 de eleve și grădinița de copii – 78 de copii.

Au urmat alte demersuri pedagogice pe care le-a promovat Dimitrie Isopescu, între care, cu importanță deosebită, au fost: introducerea, începând cu anul școlar 1882/1883, a practicii la grădinița de copii pentru candidatele înscrise pentru posturile din învățământ. Au fost cuprinse în program lecțiile de pian și orgă, pentru candidatele de confesiune romano-catolică și evanghelică, lecțiile de cântec bisericesc și coral, pentru candidatele de confesiune greco-catolică, studiul obligatoriu al metodelor de predare pentru elevii orbi și surdo-muți, pentru candidatele anului IV.

Din anul școlar 1889/1890 s-a introdus un nou curs pregătitor de lucru manual pentru învățătoare și, în 1890 (22 iulie – 24 august), s-a organizat un curs de îndemănare (abilitați practice) pentru învățători, curs condus de învățătorul Josef Seliger, de la Școala Populară din Viena. Ulterior, acest curs s-a transformat în obiect de studiu opțional pentru toți candidații din anul I de la Școala Normală.

Consiliul Școlar Național al Bucovinei, prin Decretul din 24 aprilie 1891, i-a acordat domnului consilier școlar Dimitrie Isopescu un concediu de patru săptămâni, în vederea efectuării unei excursii de studii la școlile din țară, pentru a constata cum s-a introdus și ce rezultate are obiectul Abilitați practice. Impresiile studiului au fost publicate în numerele 21, 22 și 23, anul XX (1892), ale revistei „Bukowiner Pädagogische Blätter” („Foi pedagogice bucovinene”).

Un moment distinct în evoluția acestei școli din Bucovina l-a constituit darea în folosință, în 1887, a clădirii Școlii Normale, clădire frumoasă, cu spații adecvate formelor de învățământ și deplin funcțională.

Școala Normală a continuat să se dezvolte. Pentru anul școlar 1894/1895, bunăoară, la Școala Normală s-au înscris 150 de candidați, la clasa pregătitoare – 72 de elevi; la Școala de instrucție pentru băieți – 174 de elevi; la Școala Normală pentru fete, anul II și IV – 87 de candidate; la Școala de instrucție pentru fete – 190; la grădiniță – 67 de copii.

La 28 iulie 1894, a avut loc sărbătorirea a 25 de ani de existență a Institutului Pedagogic din Cernăuți pentru învățători și învățătoare, prilej cu care au fost elogiate și meritele consilierului școlar Dimitrie Isopescu. La această aniversare s-a subliniat că Institutul Pedagogic a fost absolvit de 500 de tineri învățători și învățătoare și de 366 de ucenici.

În anul următor, la 19 decembrie 1895, Majestatea sa Împăratul „prin mărinimoasa-i hotărâre i-a acordat consilierului școlar Dimitrie Isopescu, *Crucea Cavalerilor Ordinul Francisc Josef*, în semn de apreciere a activității sale rodnice și îndelungate. Domnul consilier școlar Dimitrie Isopescu este al treilea om al

școlii din Bucovina care a fost considerat demn de a primi această distincție” („Bukowiner Pädagogische Blätter”, Czernowitz, Nr. 1, 10 Jänner 1896, p. 3).

Alături de activitatea didactică și de cea de director, Dimitrie Isopescu a activat, timp de 28 de ani, și în calitate de președinte al Asociației Naționale a Învățătorilor din Bucovina (asociație înființată din inițiativa sa), de membru al Consiliului Școlar Național al Bucovinei, de membru în Comisia Centrală de la Viena pentru conservarea monumentelor de istorie și artă din Bucovina și, din 1877, de inspector pentru școlile primare românești din Bucovina.

„Activitatea neobosită și plină de succes a domnului consilier școlar Dimitrie Isopescu, în calitate de profesor și director, nu a rămas neobservată de autoritățile școlare. Majestatea sa cezaro-crăiască și apostolică, prin Decretul Imperial din 9 aprilie 1886, i-a acordat directorului Institutului Pedagogic pentru învățători și învățătoare, Dimitrie Isopescu, titlul de consilier școlar”⁴.

Începând cu anul 1880, ani în șir a fost ales membru al Consiliului orașenesc Cernăuți și, după zece ani, în 1890, ocupă și funcția de director al Muzeului Țării⁵.

Dimitrie Isopescu – editor și autor

Dimitrie Isopescu a condus, în calitate de editor, revista „Bukowiner Pädagogische Blätter”, prin care a susținut și promovat interesele școlii și ale cadrelor didactice din Bucovina.

Revista bilunară „Bukowiner Pädagogische Blätter”, organ al „Bukowiner Landeslehrerverein”, a apărut între anii 1873 și 1902, fiind condusă de Dimitrie Isopescu până la moartea sa, în 1901.

Dimitrie Isopescu este autorul unui volum de istorie și geografie a Bucovinei, *Heimatskunde der Bukowina*, Czernowitz, Pardini, 1872. A publicat: *Rumänisches Schulwesen in der Bukowina*, în „Bericht über das österreichische Schulwesen”, II Teil, Wien, 1873, p. 560–567; *A. Pumnul's Grammatik der rumänischen Sprache*, 2. Auflage, Cernăuți, 1882; *Carte de cetire pentru al IV, V și VI an al școalelor populare* (în colaborare cu I. Luța și N. Ieremievici-Dubău), Viena, 1887; *Zur Geschichte des 25jährigen Bestehens der Anstalt*, în „Bericht der k. k. Lehrer- und Lehrerinnenbildungsanstalt in Czernowitz...”, 1895/1896”, Sonderdruck, Czernowitz, Pardini, 1896, p. 16–105; *Beziehungen Karls des Grossen zu den Saracenen in Spanien und zu den abbasidischen Chalifen von Bagdad*, în „Programul Gimnaziului sucevean”, 1896; *Întâia, A doua și A treia carte pentru deprinderea limbei germane*, prelucrate după Roth; *A cincea carte de comput*, de Dr. Fr. Mocnik, traducere.

Într-un articol, publicat în nr. 12/1895 al „Bukowiner Pädagogische Blätter”, în care este evocată personalitatea lui Dimitrie Isopescu la aniversarea a 30 de ani de

⁴ Josef Wotta, *op. cit.*, p. 185.

⁵ Dragoș Luchian, *Un sat de pe valea Sucevei, Frătăuții Vechi*, București, Editura Litera, 1986, p. 227.

activitate didactică și a 25 de ani de activitate ca director, Josef Wotta scria: „Faptul că astăzi Școala Normală pentru învățători și învățătoare acoperă toate domeniile de activitate se datorează, în primul rând, muncii neobosite, pline de sacrificii, bine gândită și orientată, desfășurată de 25 de ani încoace de acest om al școlii”.

Iată ce spune Eusebie Popovici, ilustru cărturar și pedagog, primar al orașului Suceava și deputat în Parlamentul României: „Isopescu a fost, fără îndoială, unul dintre cei mai însemnați bărbați de școală la românii bucovineni”⁶.

La 1 mai 1901, Dimitrie Isopescu moare subit, la Viena.

Dimitrie Isopescu rămâne un important ctitor al învățământului primar din Bucovina prin activitatea de pregătire a „cadrelor învățătoarești din Bucovina”⁷, prin organizarea profesională a învățătorimii, prin înființarea și îndrumarea presei didactice și prin controlul și îndrumarea, timp de 25 de ani, a învățământului românesc.

Căsătorit cu Aglaia Constantinovici-Grecu, Dimitrie Isopescu a avut cinci copii: o fată și patru băieți. Fiica, Aurelia, s-a căsătorit cu fostul ei profesor de la Universitatea din Viena, Wenzel Patz. Cei patru băieți au fost: Emanuil – profesor universitar la Cernăuți, jurist; Eusebie – medic, directorul Spitalului din Cernăuți; Gheorghe – ofițer în armata austriacă; Constantin – jurist, om politic, doctor în drept, deputat, senator, profesor universitar și rector la Cernăuți, ministru plenipotențiar la Viena. Constantin a fost înfiat de fratele mamei, Temistocle Constantinovici-Grecu, de aici și numele său întreg de Constantin Isopescu-Grecu.

Despre personalitatea și opera lui Dimitrie Isopescu au făcut referiri sau au scris: Lucian Predescu în *Enciclopedia română*, București, Editura „Cugetarea”, 1940, p. 447; Johann Polek, *Isopescul D. gestorben*, în „Jahrbuch des Bukowiner Landesmuseums”, 9/1901, Czernowitz, p. 152; Simeon Reli, *Un mare dascăl bucovinean: Dimitrie C. Isopescul*, în „Revista de pedagogie”, 3/1933, nr. 1–3, Cernăuți; I. V. Goraș, Constantin Morariu ș.a.

Dimitrie Isopescu – Lehrer, Schulleiter und Gelehrte im Dienste des nationalen Ideals

(Zusammenfassung)

Der Artikel präsentiert die Tätigkeit des Lehrers Dimitrie Isopescu (1839–1901), geboren in Alt-Fratautz, wichtiger Stifter, Koordinator und Förderer des rumänischen Unterrichtswesens (bzw. der Grundschulen) in der Bukowina, Verfasser von Schulbüchern, Journalist und Herausgeber (seit 1873) der „Bukowiner Pädagogischen Blätter” in Czernowitz, eine Zeitschrift, durch die er die Interessen der Schulen und der Lehrer aus der ganzen Bukowina vertreten hat.

⁶ Eusebie Popovici, *Din istoricul Liceului „Ștefan cel Mare” din Suceava. 1860–1935*, Suceava, 1935, p. 33.

⁷ Nicolae Simionovici, *Memoria școlii românești de pe plaiurile Sucevei* (manuscris).

MIHAI EMINESCU DESPRE IMPERIUL ȚARIST

ȘTEFAN PURICI

Un interes major față de Rusia și trecutul ei, din partea lui Mihai Eminescu, a fost provocat de evenimentele legate de războiul ruso-româno-turc din 1877–1878 și consecințele acestuia pentru neamul românesc. Marea majoritate a articolelor ce privesc Imperiul Țarist – politica sa externă, situația internă, relațiile româno-ruse – a fost publicată în ziarul bucureștean „Timpul”, tribună a curentului politic conservator. Mihai Eminescu devine redactor la această publicație de la sfârșitul lunii octombrie 1877, acceptând propunerile insistente ale lui Ioan Slavici, Titu Maiorescu și Iacob Negruzzi. În perioada februarie 1880 – iunie 1883, poetul va deține funcția de redactor șef al „Timpului”¹, contribuind la ridicarea calitativă a ziarului în plan literar și publicistic.

Aflat sub impresia prevederilor Tratatului de pace de la San-Stefano (3 martie 1878), prin care României i se luau trei județe basarabene, Mihai Eminescu încearcă să explice temeierile politico-psihologice ale acțiunilor rusești pe plan continental. Publicistul consideră că tendința de expansiune teritorială pornește de la un așa-zis „gol” sau „deșert” sufletec, determinat de lipsa de activități rodnice în interiorul țării, care face din Rusia „în mod egal muma mândriei și a lipsei de cultură, a fanatismului și a despotiei”².

Acestui aspect i se adaugă faptul că în spațiul rusesc s-a produs întotdeauna un „prisos de putere omenească” ce nu s-a putut consuma „nici prin muncă pacinică, nici prin lucrare sufletească”. Combinat cu prezența unui țar „puternic” care „nu știe ce să facă cu puterile de care dispune” și a unei „lumi sărace” cuprinse „de un neastâmpăr statornic”, acest „prisos de putere” tinde a da „mereu năvală în afară, altfel ar trebui să se mistuiască în lupte interne”³.

Grav este faptul, subliniază autorul, că marii intelectuali ruși „în loc de a stăvili acest *horror vacui*, în loc de a-l umplea prin muncă și cultură”, îl canalizează contra

¹ I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești, 1790–1990*, ediția a II-a revizuită și completată, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 466.

² M. Eminescu, *Tendențe de cucerire*, în M. Eminescu, *Opere*, vol. X, *Publicistică. 1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880: „Timpul”*, București, Editura Academiei, 1989, p. 73.

³ Idem, *[Politica Rusiei în secolul XVIII]*, în M. Eminescu, *Publicistică. Referiri istorice și istoriografice* (Text reprodus după: *Eminescu. Sens, timp și devenire istorică*, volum îngrijit de Gh. Buzatu, Șt. Lemny și I. Saizu, Iași, 1988), Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1990, p. 154–155.

Europei „îmbătrânite și enervate”, pregătită deja pentru „a cădea întreagă sub dominația rusească”⁴. În acest sens, Rusia a căutat mereu „să dezarmeze pe celelalte popoare, pentru ca apoi să și le supună”⁵. Pentru ea, ca de altfel și pentru celelalte puteri europene, tratatele încheiate aveau valoare doar în măsura în care îi dădeau „noi drepturi”⁶ de cucerire sau de extindere a influenței politice.

Cu aproape doi ani mai devreme, realizând o succintă analiză comparativă a interdependenței între politica internă și cea externă a puterilor europene, Mihai Eminescu avea să constate că, spre deosebire de Franța și alte state occidentale, care după orice schimbare internă, după orice victorie sau înfrângere în război însemnată, își redefinesc obiectivele externe și interne, își mutau „oarecum curentul lor istoric” și vedeau lucrurile „cu alți ochi”, Rusia are o „fixitate energetică”, este probabil unica putere „care, bătând, s-au lățit, bătută, n-au pierdut nimic, sau aproape nimic”, deoarece „nici o bătălie pierdută n-a făcut-o să piardă ținta fixată înainte de-o mie de ani încă”. Această țintă – „visul neîmbătrânit al slavilor de nord” – era Tarigradul (Constantinopolul), la fel precum Roma fusese „cuibul de aur spre care trăgeau popoarele vechi germanice”⁷.

Puterea Rusiei a sporit puternic datorită reformelor realizate de împărații Petru cel Mare (1696–1725) și Ecaterina a II-a (1762–1796). Măsurile impuse de acești monarhi au contribuit la „stabilitatea administrativă și judecătorească”, dezvoltarea puternică a științei și culturii, la un progres „gradat, fără sărituri, însă sigur și temeinic”⁸. Trebuie să menționăm că, totuși, Petru cel Mare a restructurat statul și societatea rusă într-un asemenea grad, încât a realizat un salt din medievalitate în epoca modernă, apropiind Rusia ca sistem de funcționare de modelele occidentale.

Constatând că națiunea rusă și, în special, elitele nu sunt omogene etnic, Mihai Eminescu aprecia că în viața politică internă a Rusiei se duce o concurență surdă între diverse elemente constitutive ale societății rusești. Drept exemplu de predominare provizorie a „rasei germane, rusificate în dealtmintrelea”, este mutarea capitalei țării la Sankt-Petersburg, iar tendința de a readuce centrul de gravitate al imperiului la Moscova este „slavă”; dezorganizarea și instinctele de devastare au rămas imprimate de stăpânirea „tătară”⁹.

Mihai Eminescu apreciază că ideea de expansiune rusească s-a manifestat puternic după înlăturarea stăpânirii tătare și realizarea unificării pământurilor

⁴ Idem, *Tendențe de cucerire*, p. 74.

⁵ Idem, *[Politica Rusiei în secolul XVIII]*, în M. Eminescu, *Publicistică. Referiri istorice și istoriografice*, p. 155.

⁶ Idem, *[Politica orientală în veacul XVIII]*, în *loc. cit.*, p. 128.

⁷ Idem, *[„Neîgăduit că istoria ...”]*, în M. Eminescu, *Opere*, vol. IX, *Publicistică. 1870–1877: „Albina”, „Familia”, „Federațiunea”, „Convorbiri literare”, „Curierul de Iași”*, București, Editura Academiei Române, 1980, p. 240.

⁸ Idem, *[„Periodul al II-lea ...”]*, în *loc. cit.*, p. 218.

⁹ Idem, *[„Urmând discuțiunea ...”]*, în M. Eminescu, *Opere*, vol. XII, *Publicistică. 1 ianuarie – 31 decembrie 1881: „Timpul”*, București, Editura Academiei Române, 1985, p. 269–270.

rusești în secolele XV–XVII. Dinastia Romanovilor, instalată pe tronul Rusiei la 1613, a continuat cu multă perseverență politica de cuceriri teritoriale în detrimentul vecinilor¹⁰. După ce, la începutul secolului al XVIII-lea, Imperiul Țarist intră în conflict direct cu cel Otoman, diplomația rusească a formulat și justificarea acțiunilor rusești prin dorința Petersburgului de a-i „elibera pe creștinii”¹¹ din Peninsula Balcanică, stăpâniți de turcii musulmani. În secolul următor, odată cu afirmarea naționalităților și a ideii de națiune, se produce o revizuire a temeiurilor expansioniste ale Imperiului Țarist și, „pravoslavnică în veacul XVIII, Rusia a devenit slavă în veacul XIX”¹².

Însă extinderea teritorială a Imperiului Țarist nu aduce cu sine „eliberare” ci instaurarea „veșnicei nopți naționale”¹³ pentru popoarele intrate sub oblăduirea „tătucului țar”. Mihai Eminescu sublinia că „rușii sunt o putere mistuitoare, mistuitoare nu numai prin puterea brațului ci și prin urmările demoralizatoare ale înrâuririi lor”¹⁴. Ca și rivala sa, Austria, Rusia recurgea la metode bine chibzuite în vederea cuceririi sufletești a noilor supuși. Astfel, într-o țară ocupată, administrația rusească este „blândă dar plină de o dulceță demoralizatoare”, urmărind atragerea simpatiilor păturilor de sus și a maselor largi. La fel, într-un teritoriu anexat, funcționarii țarului „la început sunt plini de îngrijire pentru binele cuceritorilor”, apoi regimul devine tot mai sever vizând, în final, confiscarea „sufletului cuceritorilor”¹⁵. Exemplul cel mai concludent îl reprezenta Basarabia, încorporată Imperiului Țarist la 1812. În timp ce în Bucovina, aflată în componența Austro-Ungariei, românii își puteau dezvolta o viață națională viguroasă, în Basarabia „un milion de români” era dezorganizat, constrâns la suprimarea oricăror legături cu restul neamului românesc¹⁶, supus unei ample politici de deznaționalizare¹⁷.

¹⁰ Idem, [„Netăgăduit că istoria... ”], p. 240.

¹¹ Idem, *Tendențele de cucerire*, p. 74.

¹² Idem, [O parte a cestiunii orientale], în M. Eminescu, *Publicistică. Referiri istorice și istoriografice*, p. 171.

¹³ Idem, [„Se vorbește că în Consiliul... ”], în M. Eminescu, *Opere*, vol. IX, p. 261.

¹⁴ Idem, [Politica Rusiei în secolul XVIII], în M. Eminescu, *Publicistică. Referiri istorice și istoriografice*, p. 155.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Idem, [O parte a cestiunii orientale], p. 169–170.

¹⁷ Idem, [„Bukarester Tagblatt» nu obosește... ”], în M. Eminescu, *Opere*, vol. XI, *Publicistică. 17 februarie – 31 decembrie 1880: „Timpul”*, București, Editura Academiei Române, 1984, p. 331; idem, [„Foile noastre oficiale... ”], în M. Eminescu, *Opere*, vol. XII, p. 317–318. „De atunci și până acum măsurile silnice pentru stărpirea românismului se iau fără de curmare. Administrația, biserica și școala sunt cu desăvârșire rusești, încât este oprit a cânta în ziua de Paști «Cristos a înviat!» în românește. Nimic în limba românească nu se poate scrie, nimic ce e scris în limba românească nu poate să treacă granița fără de a da loc la presupusuri și persecuțiuni; ba oamenii de condiție se feresc de a vorbi în casă românește, pentru ca nu cumva o slugă să-i denunțe: într-un cuvânt, orice manifestație de vieață românească e oprită, rău privită și chiar pedepsită. Pe lângă toate aceste mai e sistemul de colonizare silnică al Rusiei. Cete întregi de familii românești sunt luate cu sila ori duse cu amăgiri departe și înlocuite cu familii rusești, pentru ca încetul cu încetul populația să se amestece, să piardă energia caracterului național și să fie mai primitoare față cu măsurile de rusificare”, în M. Eminescu, [O parte a cestiunii orientale], în *loc. cit.*, p. 170–171.

Evident, Rusia a acționat și reacționat într-un anumit context internațional, în cadrul unui anumit raport de forțe, principalii actori fiind, în zona sud-estică a continentului, Austria (Austro-Ungaria) și Imperiul Otoman.

În ceea ce privește imperiul turcilor, acesta se afla într-o criză internă profundă, scădere continuă a puterii militare și a influenței pe plan extern. Dintr-o forță, o amenințare pentru Europa și unul dintre principalii actori ai scenei politice est-europene, Imperiul Otoman devenise, în secolul al XIX-lea, „bolnavul Europei” și obiect de dispute strategice între celelalte puteri ale continentului. Pentru Rusia, acesta reprezenta o adevărată pradă, un stat cu nu putea rezista prea mult timp la presiunile expansioniste ale țarului.

Mult mai complexe și lipsite de scrupule au fost raporturile între Rusia și Imperiul Habsburgic. În secolul al XVIII-lea, în pofida faptului că interesele lor strategice deseori se intersectau, iar obiectivele lor politice erau uneori diametral opuse, cele două puteri au reușit, în multe cazuri, să stabilească un modus vivendi și o conlucrare care le-a asigurat beneficii pe contul terțelor state¹⁸. Un câmp de colaborare de acest gen l-a reprezentat Polonia, unde încercările diplomației austriece de a contribui la instituirea unui „regim disciplinat”, la întărirea capacității de rezistență a regatului polonez în fața expansiunii împărăției rusești suferiseră eșec. Văzând că destinul Poloniei fusese pecetluit de forța armelor țariste, în 1772 Curtea de la Viena a consimțit la prima împărțire a Rzecz Pospolitei¹⁹ între Rusia, Prusia și Austria, precum și la cele ulterioare. Iar peste doi ani, în 1774, Rusia a acceptat ca austrieicii să anexeze o parte din teritoriul Moldovei, viitoarea Bucovină²⁰, lipsindu-l de sprijin politic și diplomatic pe Grigore III Ghica, protejatul ei²¹. În această chestiune, asentimentul Rusiei venea în contradicție cu propriile ei interese expansioniste, constata Mihai Eminescu²².

Pe de altă parte, jucând aceeași carte slavo-ortodoxă, Rusia sprijinea mișcările cultural-politice ale slavilor din Imperiul Habsburgic²³, inclusiv emanciparea națională a ucrainenilor bucovineni²⁴, contribuind astfel, într-o mare măsură, la viitoarea destrămarea a Austro-Ungariei.

Până la recunoașterea independenței României, la începutul anilor '80 ai secolului al XIX-lea, relațiile Imperiului Țarist cu Moldova și Țara Românească s-au dezvoltat, nu pe picior de egalitate, ci ca între o putere europeană și niște teritorii, părți ale Imperiului Otoman, ce puteau constitui un eventual și râvnit obiect de

¹⁸ Idem, [„De mai multe ori... ”], în M. Eminescu, *Opere*, vol. XI, p. 359.

¹⁹ Idem, [Drepturile românilor], în M. Eminescu, *Publicistică. Referiri istorice și istoriografice*, p. 142.

²⁰ Idem, [„Periodul al II-lea... ”], p. 219.

²¹ Idem, [Forța dreptului față cu dreptul forței], în M. Eminescu, *Publicistică. Referiri istorice și istoriografice*, p. 162–167.

²² Idem, [Drepturile românilor], în *loc. cit.*, p. 144.

²³ Idem, *Austro-Ungaria și naționalitățile*, în M. Eminescu, *Opere*, vol. XI, p. 123.

²⁴ Idem, [„Se vorbește că în Consiliu... ”], p. 258.

anexare. Chiar din perioada afirmării statului rus centralizat și a implicării sale în chestiunile central și est-europene, elitele românești au început să vadă în Rusia o putere ortodoxă ce va fi în stare să susțină autonomia țărilor române și, într-o perspectivă mai lungă, să le elibereze de sub dominația otomană. Sunt cunoscute câteva memorii ale boierimii române care, în secolele XVII–XVIII, au solicitat țarului protecția sau sprijinul în emanciparea de sub suzeranitatea turcilor.

Primul pas concret, în această direcție, a fost făcut de domnul moldovean Dimitrie Cantemir (1710–1711), care s-a aliat cu Petru cel Mare în timpul războiului ruso-turc din 1710–1711. Consecințele demersului lui Dimitrie Cantemir au fost nefericite pentru Moldova: înlăturarea domniilor pământene și instaurarea regimului fanariot. Mihai Eminescu vede cauza „slăbiciunii statelor noastre sub fanarioți” în „Rusia și alianța nefericitului Cantemir cu Petru cel Mare”²⁵, soldată cu un „trist sfârșit”²⁶ și „un veac de înjosire și de mizerie”²⁷.

Totuși, în acel moment, destinul potrivit armatei moldo-ruse n-a permis românilor să vadă care sunt urmările victoriei Rusiei și „eliberării” lor de sub „jugul” otoman. În plus, conștiința etnică a moldovenilor și muntenilor nu se transformase în conștiință națională. În acest context, Mihai Eminescu avea să arate: „Câtă vreme religiunea era ordinea de idei predominatoare, românii, ca popor ortodox, se simțeau mai mult ori mai puțin alipiți de Rusia”²⁸. Și, în alt loc: „Ca popor ortodox și mai mult ori mai puțin stăpânit de Chaliful muhamedanilor, românii, în tot cursul veacului XVIII, au gravitat spre Rusia pravoslavnică și, cel puțin în principiu, au admis supremația duhovnicească a țarului”²⁹.

Abia războiul ruso-turc din 1806–1812, regimul de ocupație militară a Principatelor și anexarea Basarabiei au fost în stare să clarifice și să pună în lumină adevăratele scopuri ale Imperiului Țarist în privința țărilor române, scopuri ce nu se suprapuneau în nici un fel cu obiectivele românilor. Anexarea Basarabiei este văzută de Eminescu nu doar ca o simplă cucerire teritorială: „Prin aceasta rușii câștigă pozițiuni care dominează țările românești și Dunărea, câștigă Hotinul de unde dominează intrările spre miazănoapte ale Carpaților, câștigă, în sfârșit, o înrâurire mai directă asupra poporului român”³⁰.

Atitudinea Rusiei față de România în timpul și după războiul din 1877–1878 a provocat o reacție vehementă din partea unei însemnate părți a opiniei publice românești. În acești doi ani, Mihai Eminescu publică o serie de articole cu incursiuni istorice, privind evoluția relațiilor româno-ruse în anii 1876–1878.

În perioada premergătoare evenimentelor specificate, Eminescu, critic aspru al realităților românești, adept al tradiționalismului politic și adept al teoriei „formă fără

²⁵ Idem, *Basarabia*, în M. Eminescu, *Opere*, vol. X, p. 57.

²⁶ *Ibidem*, p. 67.

²⁷ *Ibidem*, p. 70.

²⁸ Idem, [*O parte a cestiuni orientale*], p. 171.

²⁹ *Ibidem*, p. 170.

³⁰ Idem, [*Politica Rusiei în secolul XVIII*], în *loc. cit.*, p. 156.

fond”, analizând evoluțiile socio-economice și cultural politice din occidentul și orientul Europei, conchidea: „Câteodată ar trebui cel puțin să ni se pară că suntem o muchie de despărțire între două lumi și că este în interesul nostru de a cunoaște amândouă lumile acestea. Occidentul îl cunoaștem îndeustul (...). Cealaltă parte a lumii o vedem din contra mișcată nu de un curent economic, ci de unul istoric și religios, care nu poate lipsi de a exercita o mare atragere asupra popoarelor economicește puțin dezvoltate din Peninsula Balcanică, pentru cari credințele bisericesti și idealele istorice sunt încă sfinte, nefiind pătate de materialismul modern”³¹. Această idolatrizare voalată a pravoslavnicismului și idealismului rusesc, menit să spiritualizeze întreaga lume, este și mai pronunțată în ciclul de articole tipărit în noiembrie 1876, cu ocazia negocierilor ruso-române. Astfel, publicistul aprecia că România urmează „a se hotărî pentru unul din cele două mari curente istorice, curentul de nord-est, tinzând a schimba fața Europei și curentul de vest, ce tinde a menține statu-quo”³². Mihai Eminescu vedea această schimbare a Europei și, în special, viitorul Europei cental-estice într-o „confederație de popoare în care egalitatea naționalităților și limbilor pe orice teritoriu se vor afla ele va fi lucru principal, iar formațiunile de state lucru secundar”³³. Totuși, în acel moment, el a evitat să se pronunțe fără echivoc pentru Rusia sau pentru Occident.

În iunie 1878, când efectele colaborării româno-ruse se materializau în pierderea județelor basarabene și alte prejudicii aduse României, pana publicistului va combate cu virulență politica Rusiei și decizia guvernului român de a sprijini moral, material și militar partea rusă în războiul contra Turciei. Constatând că orice alianță cu Imperiul Otoman era contrarie intereselor naționale ale României, Mihai Eminescu subliniază că și „a lupta în unire cu rușii era un act de sinucidere [...], orice biruință a slavilor nu poate fi decât o nenorocire pentru români”³⁴. Din aceste considerente, încheierea oricărei convenții cu Rusia era o greșală, ba mai mult, „un act de capitulațiune”, deoarece „chiar corpurile legiuitoare au votat o convenție a cărei premisă era condițiunea ca românii să nu ia parte la războiul, Rusia, și îndeobște slavii au putut striga Europei: iată poporul atât de fudul la picioarele noastre”³⁵. Cu multă luciditate, Eminescu consemna: „Convenția de la 4 aprilie a fost un act izvorât din neîncrederea românilor în puterile de la apus. Îndeosebi pentru Englitera, Franța și Austro-Ungaria, încheierea acestei convenții este un păcat, pe care românii vor trebui să-l ispășească”. Aceste puteri, „deși recunosc virtuțile oștenilor români, nu vor ierta pe români pentru păcatul de a fi contribuit atât de mult la biruința rușilor”³⁶. Însă, pe de altă parte, participarea armatei române

³¹ Idem, [„Netăgăduit că istoria... ”], p. 241–242.

³² Idem, [„Se vorbește că în Consiliul... ”], p 251.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Idem, [O parte a cestiunii orientale], p. 173.

³⁵ *Ibidem*, p. 176–177.

³⁶ *Ibidem*, p. 180.

la luptele împotriva turcilor și sprijinul acordat rușilor pentru cucerirea cetăților bulgărești au făcut ca Rusia să fie mai precaută în atitudinea sa față de România. Și această atitudine a fost departe de respectarea integrității teritoriale a statului român, prevedere înscrisă în Convenția de la 4/16 aprilie 1877. „Dacă, după faptele de la Grivița și de la Rahova, rușii s-au purtat față cu românii cum s-au purtat, ne putem închipui, scria Mihai Eminescu, cum s-ar fi purtat atunci dacă românii nu s-ar fi reabilitat prin faptele mari și sângeroase, ci ar fi rămas până în sfârșit precum îi înfățișase convenția din 4 aprilie. Vai ar fi fost și amar de dânșii”³⁷.

Evaluând posibilitatea ca, sub presiunile puterilor occidentale sau în urma unei noi convenții ruso-române, Rusia să renunțe la Basarabia, publicistul concluzionează că asemenea evoluție ar fi și mai dezastruoasă pentru România: fie Imperiul Țarist va anexa Moldova iar Austro-Ungaria va alipi Muntenia, fie austriei vor ocupa ambele provincii istorice³⁸. De asemenea, el subliniază, pe bună dreptate, că dacă Congresul de la Berlin va ceda Basarabia țarului, „rezolvarea definitivă a cestiunii va rămânea amânată până la un război viitor, în care Rusia va fi biruită, iar nu biruitoare”³⁹.

O dată cu recunoașterea independenței României, pe ordinea de zi a dezbaterilor politice s-a pus problema stabilirii reperelor în orientarea externă a statului român. Polii de atracție – cu toate trăsăturile lor pozitive și negative – rămâneau Austro-Ungaria și Rusia. În câteva articole⁴⁰, Mihai Eminescu pledează cu argumente istorice și strategice pentru neutralitatea țării și menținerea unei echidistanțe față de toate marile puteri ale Europei. România fiind cuprinsă între două mari imperii, redactorul „Timpului” arăta „că e de datoria noastră de a evita oricare fapt ce-ar face pe Rusia să bănuiască să închinăm pentru preponderența austriacă, oricare [fapt] ce-ar îndreptăți pe Austria de-a crede în preponderența Rusiei”⁴¹. Această dualitate în politica externă românească, pentru care pleda cu ardoare inclusiv Mihai Eminescu, s-a perpetuat până la sfârșitul secolului XX, aducând pe lângă cunoscutele avantaje și importante prejudicii statutului României pe planul raporturilor internaționale.

În fine, un ultim capitol prezent în publicistica eminesciană îl constituie schițarea evoluției interne a Imperiului Țarist în anii '80 ai secolului al XIX-lea. Mihai Eminescu constată cu îngrijorare creșterea influenței curentelor revoluționare

³⁷ *Ibidem*, p. 178.

³⁸ Idem, [„De câte ori făceam observările noastre trecute”], în M. Eminescu, *Opere*, vol. X, p. 81.

³⁹ Idem, [O parte a cestiunii orientale], p. 182.

⁴⁰ Idem, [„Onorurile câte i se fac...”], în M. Eminescu, *Opere*, vol. XI, p. 311; Idem, [„Bukarester Tageblatt» nu obosește...”], în M. Eminescu, *Opere*, vol. XI, p. 331, 332; Idem, [„Pesther Lloyd» polemizează], în M. Eminescu, *Opere*, vol. XII, p. 298; Idem, [„Foile noastre oficioase...”], în M. Eminescu, *Opere*, vol. XII, p. 317; Idem, [„Pe când la noi...”], în M. Eminescu, *Opere*, vol. XIII, *Publicistică. 1882–1883, 1888–1889: „Timpul”, „România liberă”, „Fântâna Blanduziei”*, București, Editura Academiei Române, 1985, p. 241.

⁴¹ Idem, [„Pesther Lloyd» polemizează”], p. 289.

anarhiste și comuniste, ce „amenință a surpa statul din temelii”⁴². În plus, toate structurile statale rusești erau copleșite de venalitate, „administrația a pierdut sentimentul solidarității publice, funcționarii nu gândesc nici la interesele țării, nici la ale poporului, ci numai la ale lor proprii”⁴³. Mai grav era, însă, faptul – sublinia publicistul – că toate fenomenele negative ce conduceau la slăbirea societății ruse erau prezente și în România⁴⁴. Ca un model demn de urmat de clasa politică românească, evidențiindu-i totodată deficiențele structurale, este prezentată Austria⁴⁵.

Astfel, împotriva simpatiei pentru tiparele orientale de dezvoltare socială (tradiție, ortodoxie, dinastie, comună țărănească, evoluție graduală etc.), Mihai Eminescu ajunge, în cele din urmă, la concluzia că modelul socio-economic austro-german ar trebui să fie un punct de referință pentru politica internă a României moderne.

Mihai Eminescu über Königreich Russland

(Zusammenfassung)

Der Artikel *Mihai Eminescu über Königreich Russland* behandelt Eminescus Beschäftigung mit der russischen Politik aus der Perspektive der publizistischen Tätigkeit des Dichter, als er Redakteur, später Chef-Redakteur der Bukarester Zeitung „Timpul” („Die Zeit”) war. Die Behandlung betrachtet auch die Umstände, unter denen Rumänien sich mit den Folgen des russisch-rumänisch-türkischen Krieges (1877–1878), bzw. mit dem Wegnahme anderer drei bessarabischen Gebieten, konfrontierte.

Mittels seines publizistischen, ständig intelligent argumentierten Diskurses führt Eminescu vernünftige Analysen der möglichen politischen Beziehungen zwischen Rumänien und Russland durch. Er warnt davor, dass im Laufe der Geschichte die Gründe und die realen Zwecke Russlands immer expansionistischer Art waren und dass es seitens dieses Landes die Gefahr bestehe, nicht nur

⁴² Idem, [„În seara de 30 martie... ”], în M. Eminescu, *Opere*, vol. XIII, p. 82.

⁴³ Idem, [Fântâna Blanduziei], în *loc. cit.*, vol. XIII, p. 330.

⁴⁴ „Întâmplarea pare că a pus două exemplare ale unui și aceluiași princip alături: Rusia și România. Cine cunoaște hojiile câte s-au făcut în timpul celui din urmă război în armata imperială, răsărite din dorința de a se-mbogăți cu orice preț, venalitatea funcționarilor administrativi, adesea și a celor judecătorești, și compară dezvoltarea acestor instincte sub regimul egalității despotice cu dezvoltarea acelorași fenomene sub regimul egalității demagogice de la noi, cine vede dincolo religia căzută în stare de fetișism ca și la noi și formalismul uzanțelor suplantând convingerea morală și religioasă, cine cunoaște spiritul cu totul materialist și vânător de câștig din Rusia și-l aseamănă cu abjecta goană de bani a advocaților de mână a treia și a străinilor cari stăpânesc România, acela se convinge că aceleași cauze produc pretutindenea aceleași efecte, că demagogia unui C. A. Rosetti și despotismul tradițional al împărăției vecine sunt două surori gemene, având amândouă de bază nu gruparea oamenilor după cultură, inteligența și meritul lor, ci discompunerea lor în indivizi egali, din cari nici unul să nu plătească mai mult decât cellalt”, Mihai Eminescu, [„În seara de 30 martie... ”], p. 83.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 83–84.

die territoriale Eroberung weiterzuführen – diese begann schon 1812 –, sondern auch „die Seele der Eroberten“ wegzunehmen. Deswegen ist der Dichter gegen die Verordnung der rumänischen Regierung aus dem Jahre 1878, im Krieg gegen die Türkei mit moralischen, materiellen und militärischen Kräften Russland zu unterstützen. In diesem Zusammenhang wird der damaligen Rumänien die sogenannte Stellung „zwischen Scylla und Caribda“ zugeschrieben.

Die Anerkennung der Selbstständigkeit Rumäniens brachte einige Veränderungen in der rumänischen Aussenpolitik mit, trotzdem blieben – mit ihren positiven, sowie negativen Aspekten – Österreich-Ungarn und Russland weiter politische Bezugspunkte. Wenn Eminescu in der Aussenpolitik für Dualismus sprach, im inneren Bereich glaubte er, dass es viel geeigneter wäre, das österreichisch-deutsche sozial-ökonomische Modell zu folgen.

TREI VARIANTE AUSTRIECE, DIN ANUL 1915, DE CEDARE PARȚIALĂ A BUCOVINEI ROMÂNIEI

CONSTANTIN UNGUREANU

Declanșarea primului război mondial a înrăutățit brusc situația internă a Bucovinei, care, chiar din primele zile de război, a devenit teatrul unor confruntări violente între trupele țariste și habsburgice. După mai multe lupte, trupele rusești au cucerit, la începutul lunii septembrie 1914, orașul Cernăuți, iar până la mijlocul aceleiași luni au atins linia Siretului. În luna octombrie 1914, armata austriacă a reușit să-i respingă pe ruși dincolo de Prut și să recupereze Cernăuțiul. La sfârșitul lunii noiembrie 1914 însă, oștirile rusești au întreprins o puternică ofensivă și au reușit să cucerească în scurt timp aproape toată Bucovina, cu excepția sud-vestului provinciei (zona Vatra-Dornei). Totuși, trupele țariste nu au reușit să se mențină mult timp pe aceste poziții. În ianuarie 1915, armata austriacă a trecut în ofensivă și a eliberat cea mai mare parte a Bucovinei, intrând, la 17 februarie, în Cernăuți. Administrația austriacă s-a menținut până în iunie 1916, când capitala Bucovinei a fost pentru a treia oară ocupată de ruși.

Ațiunile militare ce s-au desfășurat pe teritoriul Bucovinei, au adus mare prejudiciu economiei și populației provinciei. Pentru front au fost recrutați circa 200 000 de bărbați, cu vârste cuprinse între 18 și 53 de ani. Peste o sută de mii de locuitori civili, indiferent de etnie, s-au refugiat în interiorul Austriei sau în alte țări. Numeroase întreprinderi industriale au fost distruse sau au fost evacuate, mai multe linii de cale ferată au fost demolate, iar poduri și șosele au fost distruse. Mari pagube au fost provocate agriculturii. Cele mai multe distrugereri s-au produs în satele din zona dintre Prut și Nistru, mai ales la hotarul cu Basarabia, unde au avut loc și cele mai violente confruntări armate. Aceste confruntări se desfășurau pe un teritoriu unde, timp de 140 de ani (1774–1914), nu a avut loc nici o acțiune militară, iar populația nu a cunoscut grozăviile și consecințele unui război.

Mersul evenimentelor arătau tot mai clar că, după război, Bucovina nu-și va mai păstra statutul de odinioară de ducat autonom în componența Austro-Ungariei și înseși hotarele provinciei erau serios puse sub semnul întrebării, fiindcă mai multe țări beligerante înaintau pretenții teritoriale asupra Bucovinei. Austro-Ungaria dorea să păstreze și chiar să extindă hotarele Bucovinei cu noi teritorii din nordul Basarabiei (în special ținutul Hotin) și nordul Moldovei. Imperiul Țarist,

mizând pe interese strategice și pe prezența elementului slav în Bucovina, pretindea înglobarea întregii provincii sau a celei mai mari părți din aceasta. Apelând la dreptul istoric și la criteriile etno-economice, România dorea integrarea întregii Bucovine în hotarele sale istorice până la Ceremuș, Colacin și Nistru. Mișcarea națională ucraineană cerea ca teritoriul din Austro-Ungaria locuit de ruteni (estul Galiției, nord-vestul Bucovinei și Rusia Subcarpatică) să formeze o provincie distinctă, cu o largă autonomie administrativă și legislativă. Ucrainenii pretindeau mai mult de jumătate din teritoriul Bucovinei, până la râul Siret, inclusiv orașele Cernăuți, Storojineț și Siret. Obiectivul final era reunirea tuturor pământurilor locuite de ucrainenii în cadrul unei Ucraine habsburgice.

Declanșarea războiului a acutizat și mai mult contradicțiile puterilor beligerante în privința Bucovinei. Totodată, încercând să atragă România în război de partea sa, atât Rusia, cât și Austria promiteau importante concesii teritoriale, inclusiv din Bucovina, în favoarea României. Este bine cunoscut faptul că, în urma unor negocieri îndelungate, a fost încheiat, la 4/17 august 1916, la București, un tratat secret între România, Rusia, Franța, Anglia și Italia, prin care se recunoștea dreptul României asupra Bucovinei până la râul Prut, inclusiv asupra orașului Cernăuți¹. Astfel, Rusia își moderase pretențiile sale asupra acestei provincii și, prin respectivul tratat, acceptase ca, în cazul unui război victorios, să obțină doar Bucovina dintre Prut și Nistru.

Mai puțin cunoscut este faptul că și Austria a încercat să atragă România în război de partea sa, promițându-i drept recompensă Basarabia, dar și unelă concesii teritoriale în sudul Bucovinei. Diplomația austriacă a luat în calcul mai multe scenarii ale evoluției situației în război, inclusiv ca, în cazul unei conjuncturi nefavorabile, să accepte cedarea unei părți din sudul Bucovinei către România. La Arhivele Naționale Istorice Centrale din București se păstrează copia unui document foarte valoros, care conține însemnările despre convorbirile privind Bucovina, desfășurate la 5, 7 și 8 iunie 1915, la Ministerul de Externe de la Viena. Documentul respectiv cuprinde trei variante ale unor posibile cedări teritoriale în Bucovina, care, în dependență de conjunctură, să poată fi luate ca bază pentru negocieri. La acest text este atașat un tabel, în care sunt prezentate districtele judecătorești cu populație majoritar românească și cele unde românii constituiau o minoritate importantă, apoi trei combinații cu lămuriri statistice pentru cele trei variante de cedare parțială a Bucovinei (Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond *Microfilme Austria*, inventar 902, rola 5, pachet IX, p. 577–589 – extras din *Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Politisches archiv I, Karton 818*).

Calcululele statistice s-au făcut pe baza ultimului recensământ austriac din 1910, deși este bine cunoscut că acesta nu reflecta structura etnică a populației, ci limba de conversație a locuitorilor Bucovinei. Calcululele pentru districtele

¹ Radu Economu, *Unirea Bucovinei, 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 95.

judecătorești coincid cu rezultatele recensământului din 1910², dar informațiile statistice pe localități sunt valabile pentru recensământul din 1900³, ceea ce provoacă anumite inexactități și chiar confuzie. Astfel, de exemplu, în anul 1900, la Milișeuții de Sus au fost consemnați 2 236 de locuitori, vorbitori de limbă ruteană, față de numai 164 de vorbitori de limbă română⁴, pe când recensământul din 1910 a înregistrat în acest sat doar 457 de vorbitori de limbă ruteană față de 2 096 de locuitori, care considerau româna drept limbă de conversație⁵. În plus, informațiile pe localități sunt incomplete, fiindcă ele reflectă doar populația localităților, nu însă și a domeniilor satelor respective. Or, recensămintele austriece din anii 1880, 1890 și 1900 au efectuat calcule separate pentru localități și domenii și doar la ultimul recensământ, din 1910, aceste informații statistice au fost unificate. Astfel, în anul 1900, populația districtului judecătoresc Rădăuți era de 70 015 persoane (din care 69 259 în localități și 756 pe domenii)⁶; districtul Siret – 60 743 locuitori (respectiv 59 114 și 1 629)⁷; în districtul judecătoresc Storojineț – 57 851 persoane (din care 52 767 în localități și 5 084 pe domenii)⁸.

La fel calculele privind suprafața districtelor judecătorești, respectiv a localităților, sunt valabile pentru anul 1900, dar, în timp ce calculele pentru districte sunt complete, cele pentru localități nu cuprind și suprafața domeniilor. Astfel, districtul judecătoresc Rădăuți avea, în anul 1900, o suprafață de 87 868 ha, dintre care 38 118 ha aparțineau domeniilor⁹; suprafața districtului Siret era de 51 880 ha (inclusiv 35 262 ha ale localităților și 16 618 ha ale domeniilor)¹⁰, iar în districtul judecătoresc Storojineț suprafața domeniilor era mult mai mare decât a localităților (în total 93 562 ha, dintre care 39 932 ha ale localităților și 53 630 ha ale domeniilor)¹¹.

Analizând cele trei variante, propuse de experții de la Ministerul de Externe din Viena ca bază pentru negocierea unor eventuale cedări teritoriale în Bucovina, nu putem să nu observăm faptul că se propunea trasarea viitoarei frontiere de-a lungul unor râuri. Astfel, primele două variante prevedeau ca linia nordică a teritoriului cedat să coincidă cu cursul râului Suceava, până la hotarul cu districtul Suceava. Ultima variantă accepta ca frontieră linia Siretului, până la hotarul cu

² *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzogtume Bukowina*, în „Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Herzogthums Bukowina“, XVII Heft, Czernowitz, 1913, p. 54–55.

³ *Gemeindelexikon der im Reichsrat vertretenen Königreiche und Länder*, Bd. XIII, Bukowina, Wien, 1907, p. 2–101.

⁴ *Ibidem*, p. 44.

⁵ *Die Ergebnisse...*, p. 72–73.

⁶ *Gemeindelexikon...*, p. 42–50.

⁷ *Ibidem*, p. 52–62.

⁸ *Ibidem*, p. 66–74.

⁹ *Ibidem*, p. 42–50.

¹⁰ *Ibidem*, p. 52–62.

¹¹ *Ibidem*, p. 66–74.

districtul Vijnîța. În toate aceste cazuri nu se ținea cont de specificul așezării localităților românești pe cursul superior al râurilor Suceava și Siret, unde mai multe sate se întindeau pe ambele maluri ale râurilor respective. Dacă ar fi fost aplicată în practică prima sau a doua variantă, atunci satele de pe malul drept al Sucevei (Karlsberg, Vicovu de Jos, Voitinel, Gălănești, Frătăuții Vechi, Satu Mare, Bădeuți, Milișeuți și colonia maghiară Andrasfalva) ar fi revenit României, iar cele de pe malul stâng al râului (Straja, Vicovu de Sus, Bilca, Frătăuții Noi, Costișa și coloniile maghiare Hadikfalva și Istensegits) ar fi rămas în continuare în componența Austriei. În cazul aplicării celei de a treia variante, noua frontieră ar fi dezmembrat unele sate, precum Ropcea, Iordănești, Carapciu, Prisăcăreni, Camenca, dar și orașul Storojineț. Totuși, însuși faptul elaborării acestor variante secrete de cedări teritoriale denotă că, chiar și după 140 de ani de stăpânire austriacă, autoritățile de la Viena recunoșteau caracterul românesc al Bucovinei și dreptul României de a obține cel puțin o parte din această provincie, populată compact de români.

Redăm, în continuare, textul integral și tabelele anexate acestui document privind structura etnică a districtelor judecătorești cu populație compactă românească pentru cele trei variante de cedări teritoriale [traducerea în limba română ne aparține – C. U.].

Material betreffend Abtretung der rumänischen Teile der Bukowina – 1915.

Streng geheim

*Aufzeichnung über die am 5., 7. und 8. Juni 1915 im k. u. k. Ministerium des
Äussern stattgehalten Besprechungen, betreffend die Bukowina*

Anwesend: S. E. k. u. k. Gesandter R. Pogatscher;

k. k. Ministerialrat Dr. G. Pockels;

k. u. k. Oberst im Generalstabskorps Oskar von Hranilovic;

Schriftführer: Legationssekretär Graf F. Colloredo.

Gesandter Pogatscher leitet die Diskussion ein, indem er ausführt, der Zweck der Besprechungen gehe dahin, für den Fall, als in der weiteren Entwicklung der Situation eine territoriale Konzession an Rumänien in der Bukowina seitens der k.u.k. Regierung in Aussicht genommen werden sollte, ein Substrat für diese eventuelle Zession zu fixieren.

Hierfür können nur jene Teile der Bukowina in Betracht kommen, welche in ihrer Majorität von Rumänen bewohnt werden. Nach eingehender Erörterung der ethnographischen, wirtschaftlichen und militärischen Verhältnisse der Bukowina einigt sich die Kommission dahin, drei Varianten der unter Umständen zu zedierenden Gebiete aufzustellen, welche je nach der Lage der Dinge als Verhandlungsbasis angenommen werden könnten, und zwar:

I Variante

Die Gerichtsbezirke Suczawa, Gura-Humora und Solka, sowie die am rechten Suczawaufer gelegenen Teile des Gerichtsbezirkes Radautz.

Fläche – zirka 1 289,03 km²;

Einwohner – zirka 181 176, hiervon:

Rumänen – zirka 119 277.

Bei Fixierung dieser ersten Variante war der leitende Gesichtspunkt der, daß die abzutretenden Teile jene Gebiete der Bukowina umfassen sollen, wo die rumänische Bevölkerungsmajorität am ausgesprochensten in Erscheinung tritt (mindestens 2/3 der Gesamtbevölkerung).

Die hier in Rede stehenden Gebiete gehören zu den relativ dichtest bevölkerten und fruchtbarsten des Landes; sie umschließen die Städte Suczawa, Gura-Humora und Radautz. Als sentimentales Moment tritt ferner die Zession des rumänischen Nationalheiligtumes Putna hinzu. Das fehlen einer praktikabler Verbindung zwischen dem politischen Bezirke Kimpolung und dem österreichischen Hinterlande darf allerdings nicht außer acht gelassen werden.

II Variante

Die Gerichtsbezirke Suczawa, Gura-Humora und Solka, die am rechten Suczawaufer gelegenen Teile des Gerichtsbezirkes Radautz (vide I Variante), ferner die Gerichtsbezirke Stulpicani, Kimpolung und Dorna-Watra, letzteres mit Ausschluß des Gemeindegebietes von Kirlibaba.

Fläche – zirka 3 595,89 km²;

Einwohner – zirka 240 165, hiervon:

Rumänen – zirka 152 365.

Nach dieser zweiten Variante würden sämtliche in ihrer Majorität rumänischen Gerichtsbezirke zur Abtretung gelangen. Von Gebieten, welche sonst noch rumänische Bevölkerung aufweisen, blieben nur noch in unserem Besitz: die Gerichtsbezirke Czernowitz, Bojan, Storosinetz, Czudyn und Sereth.

Das Gemeindegebiet von Kirlibaba wurde, als von Huzulen bewohnt und unmittelbar an der ungarischen Grenze gelegen, aus dem zu zedierenden Gerichtsbezirke Dorna-Watra ausgeschieden.

III Variante

Die Gerichtsbezirke Suczawa, Gura-Humora, Solka, Stulpicani, Kimpolung, Dorna-Watra, mit Ausschluß des Gemeindegebietes von Kirlibaba, der ganze Gerichtsbezirk Radautz, sowie die am rechten Serethufer gelegenen Teile der

Gerichtsbezirke Sereth, Czudyn und Storosinetz. Dieser Zession entspräche als Nordgrenze die Serethlinie bis zur Grenze des Bezirkes Wisnitz.

Fläche – zirka: 5 115,00 km²;

Einwohner – zirka 346 917, hiervon:

Rumänen – zirka 209 651.

Die dritte Variante kommt einer präzisen Abgrenzung der Nationalitäten am nächsten, indem hierdurch das ganze geschlossene rumänische Sprachgebiet zur Abtretung gelangen würde. Ein einziger Gerichtsbezirk mit einer Majorität rumänischer Bevölkerung bliebe außerhalb dieser Kombination, nämlich der Gerichtsbezirk Bojan. Die rumänische Bevölkerung dieses Bezirkes ist jedoch vom übrigen rumänischen Sprachgebiete in der Bukowina territorial ganz getrennt und kann wegen seiner unmittelbaren Nähe an der Landeshauptstadt Czernowitz, sowie seiner Lage nördlich des Pruth und angrenzend an russisch Bessarabien als Zessionsobjekt nicht in Betracht kommen. Es ist aber nicht zu übersehen, daß eine nicht unbeträchtliche Anzahl von ruthenischen Gemeinden und ein gewisser Perzentsatz deutscher und jüdischer Bevölkerung auch zur Abtretung gelangen würde. Die Gerichtsbezirke Seletin, Putila und Wisnitz, also das Huzulenland, dessen Bevölkerung im Kriege erneute Proben ihrer loyalen Gesinnung an der Tag gelegt hat, verbliebe unter allen Umständen der Monarchie, obwohl sich die wirtschaftlichen und Kommunikationsverhältnisse dieser Gebiete infolge der Abtrennung der benachbarten Landesteile schwierig gestalten dürften. Im übrigen sei darauf verwiesen, daß infolge der Siedlungsverhältnisse – rumänische und ruthenische Bevölkerung greifen vielfach ineinander – und infolge der zahlreichen deutschen und jüdischen Enklaven, eine scharfe, unanfechtbare Scheidung der Nationalitäten ein Ding der Unmöglichkeit ist.

Sollte auch die dritte Variante nicht zum Ziele führen, so könnte als weiterer Schritt nur mehr die Abtretung der ganzen Provinz in Frage kommen; aber auch, wenn es auf Basis einer der drei Varianten zu einer Gebietsabtretung kommen sollte, so kann man sich nicht verhehlen, daß der der Monarchie verbleibende Rest der Bukowina kaum mehr als selbstständiges Kronland weiterbestehen könnte und wohl an eines der benachbarten Verwaltungsgebiete angeschlossen werden müßte. Daß infolge eines derartigen Anschlusses Czernowitz, welches dann aufhören würde, Landeshauptstadt zu sein und mehr als Mittelpunkt eines ungleich geringeren Verwaltungsgebietes verbleiben würde, als deutsches Universitäts- und Kulturzentrum wesentliche Einbusse erleiden würde, liegt auf der Hand.

Angeschlossen ist eine Tabelle, in welcher die Verteilung der rumänischen Bevölkerung auf die einzelnen Gerichtsbezirke statistische Erläuterungen zu den oben angeführten drei Varianten enthalten.

Wien, im Juni 1915

Traducere

Material privitor la cedarea părții românești a Bucovinei – 1915.

Strict secret

*Însemnare despre convorbirile privind Bucovina,
care au avut loc în zilele de 5, 7 și 8 iunie 1915 la c. c. Minister de Externe*

*Prezenți: Excelența sa, c. c. ministru plenipotențiar Pogatscher,
c. c. consilier ministerial Dr. G. Pockels
c. c. colonel în corpul Statului Major General Oskar von Hranilovic;
Secretar de ședință: secretarul legitimat graf F. Colloredo.*

Ministrul plenipotențiar Pogatscher inițiază discuțiile, informându-i pe cei prezenți că scopul convorbirilor constă în aceea ca, în cazul când dezvoltarea ulterioară a situației ar impune guvernul c. c. să i-a în considerare o concesiune teritorială în Bucovina către România, să fie fixat un substrat pentru această eventuală cedare.

Pentru aceasta pot fi luate în considerare numai acele părți ale Bucovinei, care sunt populate în majoritate de români. După dezbateră detaliată a relațiilor etnografice, economice și militare din Bucovina, comisia se pune de acord să stabilească trei variante pentru eventualitatea unor cedări teritoriale, care, în dependență de situație, să poată fi luate ca bază pentru negocieri, și anume:

Varianta I

Districtele judecătorești Suceava, Gura Humorului și Solca, precum și partea districtului judecătoresc Rădăuși, așezată pe malul drept al râului Suceava.

Suprafață – circa 1 289,03 km²;

Locuitori – circa 181 176, dintre care:

Români – circa 119 277.

La fixarea acestei prime variante punctul de vedere primordial era acela că, partea cedată trebuia să cuprindă acele teritorii ale Bucovinei, unde populația românească constituia majoritatea cea mai pronunțată (cel puțin 2/3 din totalul populației).

Teritoriile, discutate în cazul dat, aparțin la cele relativ dens populate și mai fertile ale provinciei; ele cuprind orașele Suceava, Gura Humorului și Rădăuși. Ca un moment sentimental se înaintează, mai departe, cedarea sanctuarului național românesc, Putna. Lipsa unei legături practicabile dintre districtul politic Câmpulung și teritoriul austriac nu trebuie să fie trecută cu vederea.

Varianta a II-a

Districtele judecătorești Suceava, Gura Humorului și Solca, partea districtului judecătoresc Rădăuși, așezată pe malul drept al râului Suceava (vezi varianta I), în plus districtele judecătorești Stulpicani, Câmpulung și Vatra Dornei, ultimul cu excepția teritoriului comunei Cârlibaba.

Suprafață – circa 3 595,89 km²;

Populație – circa 240 165, dintre care:

Români – circa 152 365.

Potrivit acestei a doua variante s-ar ajunge la cedarea completă a districtelor judecătorești cu populație majoritar românească. Dintre teritoriile care de altfel mai cuprind populație românească, rămân în stăpânirea noastră numai încă: districtele judecătorești Cernăuți, Boian, Storjineț, Ciudei și Siret. Moșia comunei Cârlibaba, situată în imediata apropiere a frontierei ungare și locuită de huțuli, se separă de districtul judecătoresc cedat Vatra Dornei.

Varianta a III-a

Districtele judecătorești Suceava, Gura Humorului, Solca, Stulpicani, Câmpulung, Vatra Dornei, cu excepția moșiei localității Cârlibaba, întregul district judecătoresc Rădăuși, precum și părți din districtele Siret, Ciudei și Storjineț, situate pe malul drept al râului Siret. Această cedare corespunde cu linia Siretului până la hotarul cu districtul Vijnița ca frontieră nordică.

Suprafață – circa 5 115,00 km²;

Populație – circa 346 917, dintre care:

Români – circa 209 651.

Varianta a treia se apropie cel mai mult de o departajare exactă a naționalităților, pentru că prin aceasta s-ar ajunge la cedarea întregului teritoriu lingvistic compact românesc. Un singur district judecătoresc cu populație majoritar românească rămâne în afara acestor combinații, și anume districtul judecătoresc Boian. Populația românească a acestui district este totuși teritorial în întregime despărțită de restul teritoriului lingvistic românesc din Bucovina și nu poate fi luat în considerație ca obiect de cedare, din cauza apropierei sale imediate de capitala Cernăuți, a așezării sale la nord de Prut și a mărginirii sale cu Basarabia rusească. Să nu trecem cu vederea însă, că s-ar ajunge de asemenea la cedarea unui număr nu neînsemnat de localități rutene și a unui anumit procent de populație germană și evreiască. Districtele judecătorești Seletin, Putila și Vijnița, adică teritoriul populat de huțuli, populația căruia a depus în timpul războiului probe înnoite a atitudinii lor loiale, rămân în orice circumstanță la monarhie, deși relațiile economice și comunicațiile acestor districte s-ar putea dezvolta greu ca urmare a cedării teritoriilor învecinate ale provinciei. De altfel, ar trebui să ținem cont de aceea că, datorită specificului așezării localităților – populația

românească și ruteană se atinge de repetate ori sau se contopește – și, ca urmare a numeroaselor enclave germane și evreiești, o separație perspicace și incontestabilă a naționalităților este o chestie imposibilă.

Dacă nici a treia variantă nu și-ar atinge scopul, atunci s-ar putea pune în discuție, ca un următor pas, doar cedarea întregii provincii; dar, de asemenea, dacă ar trebui să se ajungă la o cedare teritorială pe baza uneia din cele trei variante, atunci nu putem ține în secret faptul că restul Bucovinei, rămasă la monarhie, cu greu ar mai putea să existe în continuare ca un ducat autonom și probabil că ar trebui să fie alipită la unul din teritoriile administrative învecinate. În rezultatul unei astfel de alipiri, Cernăuțiul, care ar înceta să mai fie capitală și ar rămâne doar ca un centru al unui teritoriu administrativ incomparabil mai mic, ar avea de suportat, fără îndoială, pierderi importante ca centru universitar și cultural german.

Este atașată o tabelă, în care este evidențiată repartizarea populației românești separat pe districte judecătorești; apoi, trei combinații, care conțin lămuriri pentru cele trei variante, prezentate mai sus.

Viena, iunie 1915

Bevölkerung der Bukowina nach der Volkszählung von 1910; 794 929, darunter 273 254 Rumänen (Populația Bucovinei după recensământul din 1910; 794 929, dintre care 273 254 români)

Politischer Bezirk Districtul politic	Gerichtsbezirk Districtul Judecătoresc	Einwohner Locuitori	Rumänisch Români	Deutsch Germani	Rutenisch Ruteni	Ungarisch Ungari	Fläche Suprafața (km ²)
Die Rumänen sind in der Majorität in den Gerichtsbezirken: (Românii sunt majoritari în districtele judecătorești)							
Câmpulung	Vatra Domei	14 781	8 217	5 912	541	–	652,84
	Câmpulung	34 620	18 952	9 222	6 011	–	1 696,64
	Stulpicani	9 963	5 922	2 833	1 001	–	–
Gura Humorului	Gura Humorului	33 721	22 102	9 758	122	607	440,11
	Solca	27 521	20 582	3 948	1 165	–	299,79
Suceava	Suceava	66 408	46 529	11 723	6 327	169	212,02
Rădăuți	Rădăuți	80 740	54 710	21 376	1 225	2 501	878,68
Cernăuți	Boian	16 418	10 192	2 291	2 840	–	460,63
Die Rumänen besitzen starke Minoritäten in den Gerichtsbezirken: (Românii constituie o minoritate puternică în districtele judecătorești)							
Storjineț	Storjineț-Ciudei	69 147	33 469	13 819	17 845	–	935,62
Cernăuți	Cernăuți	44 130	18 060	3 419	22 351	–	415,42
Siret	Siret	65 347	19 199	9 956	26 819	7 050	518,80

Bucovina. Prima variantă

Gerichtsbezirke Districtul judecătoresc	Einwohner Locuitori	Rumänen Români	Deutsche Germani	Rutenen Ruteni	Ungarn Maghiari	Polen Polonezi	Andere Alții	Fläche Suprafața (km ²)
Suceava	66 408	46 529	111 723	6 327	169	1 636	24	212,02
Gura Humorului	33 721	22 102	9 758	122	607	1 121	11	440,10
Solca	27 521	20 582	3 948	1 165	–	1 814	112	299,79
Localități din districtul judecătoresc Rădăuți, așezate pe malul drept al râului Suceava								
Andrasfalva	2 236	24	169	42	2 031	–	–	19,30
Frătăuții Vechi	5 110	3 218	1 711	5	–	181	–	27,39
Bădeuți	1 369	979	385	–	–	–	8	9,79
Satu Mare	2 673	1 398	1 234	1	–	33	3	17,34
Furstenhal	1 152	–	1 148	1	–	–	5	5,66
Karlsberg	1 219	1	1 202	1	–	10	2	8,24
Marginea	3 699	3 454	242	1	–	–	2	36,61
Horodnic de Sus								
Horodnic de Jos	2 867	2 751	113	2 236	–	–	3	31,00
Milișeuți de Sus	2 376	2 368	8	4	–	115	4	19,81
Burla	2 702	164	284	63	–	264	99	20,67
Putna	1 787	1 751	32	494	–	412	–	16,28
Rădăuți	2 561	1 230	1 000	–	–	–	5	17,29
Sucevița	14 403	3 876	9 522	8	–	–	–	24,82
Vicovu de Jos	1 268	1 184	84	1	–	–	9	13,66
Voitinel	31 158	2 899	246	–	–	–	–	33,05
Volovăț	2 099	2 028	70	–	–	–	–	17,92
	2 823	2 739	75	–	–	–	–	21,29
Total	181 176	119 277	42 954	10 441	2 807	5 586	187	1 289,03
Rămân la	613 753	153 977	125 897	294 660	7 584	30 624	899	9 153,00
Bucovina								

Se cedau 90 de localități, rămâneau la Bucovina 245.

Bucovina. Varianta a doua

Gerichtsbezirke Districtul judecătoresc	Einwohner Locuitori	Rumänen Români	Deutsche Germani	Rutenen Ruteni	Ungarn Maghiari	Polen Polonezi	Andere Alții	Fläche Suprafața (km ²)
Propunerea I	181 176	119 277	42 954	10 411	2 807	5 586	187	1 289,03
Câmpulung	34 620	18 952	9 222	6 011	6	396	33	1 696,64
Stulpicani	9 963	5 922	2 833	1 001	–	190	17	–
Vatra Dornei	14 406	8 214	5 871	221	–	100	–	610,22
Total	240 165	152 365	60 880	17 674	2 813	6 272	237	3 595,89
Rămân								
la Bucovina	554 764	120 889	107 971	287 427	7 578	29 938	849	6 846,15

Se cedau 118 localități, rămâneau la Bucovina 217.

Bucovina. Varianta a treia

Gerichtsbezirke Districtul judecătoresc	Einwohner Locuitori	Rumänen Români	Deutsche Germani	Rutenen Ruteni	Ungarn Maghiari	Polen Polonezi	Andere Alții	Fläche Suprafața (km ²)
Suceava	66 408	46 529	11 723	6 327	169	1 636	24	212,02
Gura Humorului	33 721	22 102	9 758	122	607	1 121	11	440,10
Solca	27 521	20 582	3 948	1 165	–	1 814	12	299,79
Câmpulung	34 620	18 952	9 222	6 011	6	396	33	1 696,64
Stulpicani	9 963	5 922	2 833	1 001	–	190	17	–
Vatra Dornei	14 406	8 214	5 871	221	–	100	–	610,22
Rădăuți	80 740	54 710	21 376	1 225	2 501	806	122	878,68
Districtul judecătoresc Siret (localități de pe malul drept al râului Siret):								
Bahrinești	1 267	1 051	63	29	–	124	–	14,70
Baineț	793	396	335	11	–	51	–	4,67
Bălcăuți	1 732	18	20	1 683	–	11	–	13,01
Bancești	400	396	4	–	–	–	–	2,11
Botușenița	533	370	9	154	–	–	–	2,81
Fântâna Albă	1 042	1 011	8	–	–	–	23	6,69
Crainicești	1 330	–	68	1 258	–	4	–	12,48
Gropana	275	–	5	270	–	–	–	1,35
Hadikfalva	4 089	14	125	13	3 921	16	–	21,42
Istensegits	2 781	7	186	2	2 581	–	5	22,46
Calafindești	1 366	1 329	37	–	–	–	–	10,68
Climăuți	1 455	7	47	1 391	–	–	–	9,66
Mușenița	353	336	7	8	–	2	–	2,81
Negostina	1 447	42	15	1 389	–	1	–	9,66
Sf. Onufrie	1 209	780	336	92	–	1	–	9,70
Șerbăuți	1 767	24	40	1 692	–	10	1	12,36
Siret	7 614	669	4 659	1 882	–	393	148	11,81
Vaşcăuți	909	3	18	875	–	13	11	3,13
Volcineț	2 404	545	83	1 769	–	7	–	20,51
Districtul jud. Ciudei	43 628	22 777	9 257	8 387		3 090	17	750,28
Districtul judecătoresc Storojineț (localități de pe malul drept al râului Siret):								
Ropcea	2 193	1 988	169	18	–	–	18	21,95
Suceveni	951	877	74	–	–	–	–	13,30
Total Rămân la Bucovina	346 917	209 651	80 296	36 995	9 785	9 786	294	5 115,00
	448 012	63 603	88 555	267 106	606	26 424	792	5 327,04

Se cedau 161 de localități, rămăneau la Bucovina 174.

Drei österreichische Varianten aus dem Jahre 1915 betreffend die Konzession einiger Teile der Bukowina an Rumänien

(Zusammenfassung)

Während des zweiten Weltkriegs versuchte Österreich Rumänien als Alliierte zu gewinnen, indem man ihm als Lohn Bessarabien und einige territorialen Konzessionen im Südbukowina versprach. Von der Entwicklung der Lage während des Krieges bedingt, nahm die österreichische Diplomatie mehrere Varianten betreffend die Konzession eines Teils der Südbukowina an Rumänien in Betracht. Die Studie präsentiert ein Geheimdokument aus Juni 1915, das Aufzeichnungen über die Gespräche bezüglich der drei möglichen Varianten einer territorialen Konzession in der Bukowina enthält.

UNIREA BUCOVINEI CU REGATUL ROMÂN. INTEGRAREA POLITICO-ADMINISTRATIVĂ (II)

RODICA IAȚENCU

Procesul de trecere a provinciilor sub suveranitatea României a fost extrem de complex și a presupus rezolvarea unor probleme specifice legate de unificarea unor teritorii cu administrații diferite, legiuiri deosebite, cu elemente specifice în planul vieții culturale și a mentalului colectiv. Tocmai de aceea „să se reconstruiască și să se unifice”¹ în spiritul „ideii de naționalitate și a ideii de ordine”² era obiectivul major al noului stat român, confruntat cu dificultăți în procesul de unificare.

Integrarea Bucovinei în spațiul românesc a ridicat probleme deosebite de adaptare la noua structură politico-statală, în condițiile în care, așa cum remarcă bucovineanul Al. Ieșan, prin unirea de la 1918 s-a produs „o schimbare greu de cuprins cu mintea dintr-o dată în toate consecințele ei. *Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo* – acesta era încă sentimentul nelămurit [...] al românilor”³. Schimbările din anul 1918 au marcat semnificativ evoluția provinciei bucovinene, astfel încât aceasta „era mai plină de dificultăți decât înainte de unire”⁴. Dacă asupra obiectivului final al unirii exista un deplin acord între oamenii politici bucovineni, în ceea ce privește modalitățile de trecere a provinciei sub suveranitatea României au existat opinii diferite încă înainte de semnarea actului unirii. Deși, din motive de ordin internațional, bucovinenii au votat unirea necondiționată, în dezbaterile Consiliului Național Român s-a discutat și problema unirii condiționate a Bucovinei cu România⁵,

¹ Catherine Durandin, *Istoria românilor*, Iași, Institutul European, 1998, p. 179.

² I. Lupaș, *Dezagregarea monarhiei austro-ungare și eliberarea Transilvaniei*, în T. Albani, *Douăzeci de ani de la Unire. Monografia comemorativă a Unirii*, vol. I, *Cum s-a făcut unirea*, Oradea, 1938, p. 27.

³ Al. Ieșan, *Viață socială în Bucovina de la unire – condițiile și perspectivele de dezvoltare* (în continuare se va cita Al. Ieșan, *Viață socială în Bucovina de la unire*), în vol. *Zece ani de la unirea Bucovinei, 1918–1928*, Cernăuți, 1928, p. 221.

⁴ *Ibidem*, p. 225.

⁵ Și celelalte provincii românești, Transilvania și Basarabia, au aderat inițial la ideea unirii cu Regatul Român, condiționată de rezolvarea anumitor probleme referitoare la modalitățile de integrare în spațiul românesc. De altfel, bucovineanul G. Tofan era de părere că ideea unirii condiționate le-a fost inspirată bucovinenilor de către basarabeni. Cf. G. Tofan, *Orestabilire*, în „Glasul Bucovinei”, I, 14 decembrie 1918, p. 1.

prin formularea anumitor condiții politice, economice, culturale față de guvernul român, din analiza cărora se poate observa că, în fapt, era vorba despre opțiunea între două modele de organizare administrativă: centralizare sau descentralizare. Față de ideea unirii condiționate, Florea Lupu făcea următoarea remarcă: „Votarea unei alipiri condiționate ar însemna un *vot de neîncredere* la adresa Patriei Mume” [s.n. – R. I.]⁶, cu atât mai mult cu cât se afirma că „ceea ce a fost caracteristic pentru Bucovina, din clipa când s-a rostit cuvântul unire [...] a fost preocuparea de a strânge cât mai mult legăturile cu patria mamă și de a grăbi, *după putință*, unificarea sufletească. Nicăieri în provinciile liberate nu a existat, am putea spune, un adevărat cult pentru fratele din Vechiul Regat ca în Bucovina; nicăieri n-a fost așa de generală și atât de sinceră dorința de a contopi acest colțișor de pământ moldovenesc în marea românismului” [s.n.– R. I.]⁷. Aceste idei au fost subliniate și de Al. Ieșan, care afirma că „statul român era privit în lumina idealizată a valorilor permanente ale neamului”⁸.

Depășind momentul cererii de unire condiționată a provinciilor, statul român s-a implicat activ în elaborarea măsurilor necesare procesului de integrare. Unificarea din anul 1918, „care a avut loc în mare măsură sub egida și în condițiile impuse de Vechiul Regat”⁹, a creat dificultăți și probleme legate de faptul că „purtătorii identităților locale au tendința să reziste la înlocuirea totală a identității limitate [...] cu identitatea mai largă, națională, abstractă”¹⁰. „Nu se desființează așa ușor – arăta V. Slăvescu – bariere de sute de ani care au creat mentalități deosebite, au stabilit prejudecăți, credințe, obiceiuri și, poate, convingeri mult deosebite unele de altele. Această unificare va costa desigur ani întregi de eforturi uriașe, până când să se ajungă la țelul dorit”¹¹. În mentalul colectiv al bucovinenilor trebuia să se producă o schimbare, cu atât mai mult cu cât starea de spirit care aparținea regimului austriac¹² era percepută ca o piedică în calea integrării și a refacerii legăturilor cu Vechiul Regat. De altfel, G. Rotică avertiza că „prin liberarea Bucovinei, fosta împărăție dispărea, dar nu și opera pe care a ocrotit-o 140 de ani [...]. O Austrie nevăzută rămânea în mijlocul

⁶ Florea Lupu, *Un episod din vremea unirii Bucovinei cu patria mamă*, în I. Nistor, *Aminiri răzlete din timpul unirii – 1918*, Cernăuți, Tiparul „Glasul Bucovinei”, 1938, p. 196.

⁷ R. Cădea, *Învățământul superior*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1929”, Cernăuți, 1929, p. 75.

⁸ Al. Ieșan, *op. cit.*, p. 219.

⁹ Irina Livezeanu, *op. cit.*, p. 41.

¹⁰ *Ibidem*, p. 13.

¹¹ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918–1948)*, București, Editura Paideia, 1993, p. 28.

¹² N. Iorga afirma că momentul când s-a conturat o anume concepție locală, influențată de stăpânirea austriacă, care a avut un „mare și singur scop – creșterea nu de cetățeni ci de buni supuși”, a fost acela în care „a existat o Bucovină ca o stare de spirit specială”. Cf. N. Iorga, *Aportul Bucovinei în cultura românească* (în continuare se va cita N. Iorga, *Aportul Bucovinei*), Cernăuți, Editura Librăriei „La Marca Țării”, p. 6; Idem, *Ce s-a schimbat în Bucovina*, în „Neamul românesc”. Foiaia Partidului Naționalist Democrat, organ al Uniunii Democrat Naționale (București), XIV, nr. 221, 7 octombrie 1919, p. 1.

nostru”¹³. „Doza de austriacism”¹⁴ infiltrată în societatea bucovineană, cu scopul discreditării românilor din Regat, a dus la apariția unei stări specifice, care s-a manifestat la unii români bucovineni și după 1918, identificați în acel tip de cetățeni „nici români, nici germani”, renegați lipsiți de convingeri naționale, numiți „homo bucovinensis”, pentru care însă România Mare nu le putea fi o patrie, pentru că acolo era loc „numai pentru civis romaniae”¹⁵. Deși I. Nistor afirma că opera de unificare „s-a putut îndeplini în Bucovina în condiții mai bune și mai prielnice decât în celelalte provincii unite, fiindcă la noi luptele contra prejudecăților tendențioase față de Regat începuseră de cu bună vreme”¹⁶, aceasta a fost marcată de existența unei mentalități conform căreia „tot ce nu era de superioară proveniență austro-germană” merita a fi disprețuit¹⁷. De aici și atitudinea de superioritate față de Vechiul Regat a celor care „până mai ieri se închinau Vienei, azi vor să bată din picior Bucureștiului”, susținând că Bucovina este centrul României Mari¹⁸.

Tendențioaselor opinii care exprimau o atitudine superioară față de Regat, li se opuneau cele care vedeau în noul stat o „țară a făgăduinței”, ce a rezistat războiului și a luptat pentru cauza națională¹⁹, străduindu-se „de a păstra ordinea și liniștea intimă și de a crea condițiuni prielnice de dezvoltare culturală și economică pentru toți deopotrivă”²⁰. În același timp, era apreciat rolul cultural pe care Bucovina putea să-l aibă în cadrul noului stat român: „Noi bucovinenii, prin unirea noastră cu patria mamă – afirma Iorgu G. Toma – am înțeles să aducem ca zestre în noua căsnicie, nu numai teritoriul acela restrâns de 10 000 și câțiva de kilometri pătrați și acei circa 850 000 de locuitori, ci am înțeles să aducem, și am adus de fapt, și un aport mult mai însemnat, care se compune nu numai din monumentele istorice ale trecutului nostru glorios și din instrucțiunile și așezămintele culturale pe care le avem, ci am înțeles, în special să aducem și un nou aport moral și intelectual, un aport sufletesc, care este în mare parte depozitat în instituțiile noastre de drept și în legiuirea de la noi”²¹. De asemenea, pentru românii din Bucovina, care începeau un drum nou, scăpând de o

¹³ G. Rotică, *În slujba gândului și sufletului românesc. Slova. Muzica. Teatrul* (în continuare se va cita G. Rotică, *În slujba gândului și sufletului românesc*), în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1928”, Cernăuți, 1928, p. 237.

¹⁴ Idem, *Părerii ce trebuie rectificate*, în „Glasul Bucovinei”, I, 31 decembrie 1918, p. 1.

¹⁵ I. Nistor, *Homo bucovinensis*, în „Glasul Bucovinei”, I, 11 decembrie 1918, p. 1.

¹⁶ Idem, *După nouă ani de zile*, în „Junimea literară” (Cernăuți), XII, 1923, nr. 1–3, p. 4.

¹⁷ Până la 1918, remarcă ironic G. Rotică, „pentru orice bucovinean care se respecta, civilizația, Europa însăși, se oprea la șapca finanțierului de la graniță”. Cf. G. Rotică, *Buricul pământului*, în „Glasul Bucovinei”, II, 6 aprilie 1919, p. 1.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ E. Popovici, *După unire*, în I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul unirii – 1918*, p. 319; G. Rotică, *Părerii ce trebuie rectificate*, în „Glasul Bucovinei”, I, 31 decembrie 1918, p. 1; A. Morariu, *Adevărata țară românească*, în „Glasul Bucovinei”, II, 17 iunie 1919, p. 1.

²⁰ I. Nistor, *Zece ani de la unire*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1929”, Cernăuți, 1929, p. 2.

²¹ Iorgu G. Toma, *În slujba dreptății. Două discursuri parlamentare rostite în zilele de 30 mai și 9 iunie 1924 în Adunarea Deputaților* (în continuare se va cita Iorgu G. Toma, *În slujba dreptății*), Cernăuți, 1924, p. 49–50.

„atâmăre în care-și cheltuiau energia pentru conservarea proprie, fără să aibă timp pentru probleme culturale sau erau absorbiți unei culturi străine”²² importantă era, pentru îndepărtarea vechilor mentalități, asumarea unui nou destin, în care rolul inițiativei particulare – în sensul implicării fiecăruia – era esențial²³. În același context, esențială era și combaterea stării de spirit „lăsată în Bucovina de fosta stăpânire austriacă, al cărei sistem de educație n-a creat oameni întregi pentru care convingerile proprii sunt mai presus de orice favoruri personale sau de clică, ci niște manechini cu spinări flexibile și cu suflete de sclavi”²⁴. Aceste dezbateri de idei și divergențe de opinii, referitoare la atitudinea bucovinenilor față de Vechiul Regat, l-au îndreptățit pe N. Iorga să afirme că unirea de la 1918 a fost „un act restrâns de afirmare națională” și nu „acea mișcare zguduitoare de suflete care să pornească din toate colțurile care, dacă ar fi întemeiat România nouă, aceasta ar avea o altă putere”. „Aș fi vrut o mișcare spontană – completa Iorga – pornită din tot sufletul de aici [...]. De pe urma faptului acestuia suferim”²⁵. Istoricul însă era convins că „Bucovina nu are nici o rațiune de a continua, în calitatea aceasta de Bucovină. Trebuie să înceapă întâi prin a fi Bucovina foarte mult în România, pentru a sfârși prin a nu fi deloc Bucovină. Nu văd absolut nici un motiv ca această formă locală să se păstreze încă. Bucovina se va confunda cu restul Moldovei, care se va pierde în România întregită”²⁶.

Conflictul între „mentalitatea statului care s-a dus și a celui care i-a luat locul”, între „Bucureștii care trebuie să biruiască și Viena care nu cedează”, conflict ale cărui cauze trebuie căutate în efectele stăpânirii austriece asupra Bucovinei, putea fi rezolvat printr-un efort venit din partea statului român de a cunoaște și înțelege situația Bucovinei, care era una specifică²⁷ și tocmai de aceea „ea [provincia, n.n. – R. I.] trebuia integrată în ritmul general al vieții românești și judecată după tendințele și posibilitățile pe care le cuprinde”²⁸. G. Rotică deplângea, la 1919, situația Bucovinei „necunoscută la București și în toată țara”: „Cele mai false informațiuni despre Bucovina le află din zările românești [...]. Bucovina, ca provincie românească, cu suferințele ei [...] și cu speranțele ei nu există pentru frații din Regat; ea trebuie descoperită”. În acest sens, autorul sugera cunoașterea istoriei provinciei prin scrierile unor bucovineni: Emilian Slușanschi, *Bucovina în zilele rușilor*, Aurel Morariu, *Bucovina (1774–1914)*, Nicolae Cotos, *Martiriul Bucovinei*, Vasile Huțan, *Din Țara Fagilor*, I. E. Torouțiu, *Poporația și clasele*

²² Al. Ieșan, *În era nouă*, în „Glasul Bucovinei”, II, 11 ianuarie 1919, p. 1.

²³ A. Morariu, *Inițiativa particulară*, în „Glasul Bucovinei”, I, 21 decembrie 1918, p. 1; Vasile Grecu, *Datoria oricui*, în „Glasul Bucovinei”, II, 29 ianuarie/11 februarie 1919, p. 1.

²⁴ D. Marmeliuc, *În slujba unui partid de țară*, în „Glasul Bucovinei”, II, 21 februarie/6 martie 1919, p. 1.

²⁵ N. Iorga, *Aportul Bucovinei*, p. 16.

²⁶ *Ibidem*, p. 5.

²⁷ T. Cristureanu remarcă faptul că stăpânirea austriacă, situația geografică și economică, aspectul etnic au dat o notă de specificitate provinciei, astfel încât aceasta avea un „caracter local”. T. Cristureanu, *Bucovina. Câteva considerațiuni geo-politice*, în „Viața Bucovinei” (Cernăuți), I, 1933, nr. 1, p. 4–6.

²⁸ Al. Ieșan, *Viața socială în Bucovina de la unire*, p. 225.

sociale din Bucovina, Ion Nistor, *Românii și rutenii; Istoria bisericii din Bucovina; Un capitol din viața culturală a Bucovinei (1774–1857)* etc.²⁹ În spiritul aceluiași idei, T. Brăileanu afirma: „Lăsați să intre frații noștri din Vechiul Regat, să ne cunoaștem. Să înceteze certurile, gâlcevile, vanitățile. Să muncim, să dăm poporului ceea ce-i lipsește, o pildă de jertfă, un semn [...] de pricepere pentru nevoile sale sufletești”³⁰.

De asemenea, se dorea realizarea treptată a procesului de unificare³¹, în spiritul ideii „unirii perfecte” prin depășirea orgoliilor personale și corelarea rolului provinciei cu interesele întregului neam românesc: „[...] pentru a șterge [...] pentru totdeauna – afirma T. Brăileanu – granițele vechi și pentru a ridica în locul conturilor neclare ziduri trainice și inexpugnabile, e nevoie să repetăm neîntrerupt ideea unirii perfecte până ea se va întipări în creierul fiecărui cetățean. Orice cuvânt, orice acțiune se va judeca după măsura acestor idei [...], dar [...] trebuie să dispară urmele ideilor greșite din trecut, trebuie să dispară și granițele sufletești și să se ridice zidurile apărătoare care despart România Mică de ceea ce nu este încă România Mare”³². „Din nebagare de seamă – afirma I. Nistor – mulți dintre noi au căzut pradă unor dezamăgiri [...] și îndeosebi noi bucovinenii n-avem nici un motiv de a fi nemulțumiți [...]. Unirea ne-a adus foloase neprețuite, fără să ne fi cerut altă jertfă decât înfrânarea orgoliului și a ambițiilor noastre personale”³³.

Aspectul cel mai important în realizarea procesului de unificare și depășirea conflictelor și a vechilor mentalități era legat de dezvoltarea conștiinței naționale românești, un adevărat liant care trebuia să unească toate provinciile în virtutea unui trecut istoric comun, afectat temporar de diverse stăpâniri străine. Din anul 1919, Marele Stat Major al Armatei Române a organizat un Birou de educație pentru organizarea dezvoltării conștiinței naționale în România Mare, în cadrul căruia urmau să activeze și organizații autorizate ale școlii, bisericii, armatei din provinciile alipite³⁴. De asemenea, la manifestările organizate de redacția ziarului „Glasul Bucovinei” s-au dezbătut teme legate de ideea unității la români³⁵. „Trebuie dezvoltată o conștiință unitară națională – afirma N. Grămadă –, trebuie concentrate toate energiile în direcția ridicării culturii naționale. Trebuie să începem acea muncă conștientă, care să asigure neamului acel viitor strălucit pe care-l așteptăm cu toții. E o datorie ce ni se impune în mod imperativ”³⁶.

²⁹ G. Rotică, *Bucovina în pribegie*, în „Glasul Bucovinei”, II, 26 februarie/11 martie 1919, p. 1.

³⁰ „Cugetări”. Editor și redactor responsabil Traian Brăileanu (Cernăuți), I, 1919, nr. 2, p. 3.

³¹ Al. Ieșan afirma, pe bună dreptate, că „adaptarea la o viață nouă nu se poate zori”. Cf. Al. Ieșan, *În era nouă*, în I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul unirii – 1918*, p. 174.

³² T. Brăileanu, *Ceterum censeo...*, în „Glasul Bucovinei”, II, 23 septembrie 1919, p. 1.

³³ I. Nistor, *La aniversarea unirii*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1923”, Cernăuți, 1923, p. 30.

³⁴ „Glasul Bucovinei”, II, 23 octombrie 1919, p. 5.

³⁵ *Ibidem*, 29 iunie 1919, p. 1.

³⁶ N. Grămadă, *Însemnări*, în „Cugetări”, I, 1919, nr. 2, p. 14.

Strategiile procesului de integrare au urmărit rezolvarea unor probleme complexe și dificile³⁷, asupra unora dintre ele neexistând întotdeauna un deplin acord centru – provincie: omogenizarea instituțională și legislativă (aspectele legate de ponderea instituțiilor locale bucovinene în raport cu cele centrale au generat dispute pe tema autonomie – centralizare), inițierea unor reforme sociale cu impact asupra unei societăți marcată de efectele războiului, cultivarea conștiinței naționale prin formarea elitelor naționale și crearea unor instituții din inițiativa guvernului central în vederea depășirii identităților regionale, înlocuirea elitelor străine și soluționarea problemelor minorităților. Toate aceste probleme au apărut pe ordinea de zi în urma realizării acordului de acceptare a actului unirii, care s-a făcut prin decretul lege nr. 3744 din 18/31 decembrie 1918 (publicat în „Monitorul oficial” la 2 ianuarie 1919). Acesta a consfințit hotărârile Congresului general al Bucovinei, fiind investit cu putere legală de către Parlamentul României, prin votarea, la 29 decembrie 1919, a Legii pentru ratificarea unirii Bucovinei cu România, care stipula la articolul I: „Bucovina, în cuprinsul granițelor sale istorice, este și rămâne de-a pururea unită cu Regatul României”³⁸. În guvernul central de la București au intrat doi miniștri fără portofoliu – unul ca delegat al guvernului pentru administrația Bucovinei cu reședința la Cernăuți (I. Flondor), iar celălalt cu reședința la București (I. Nistor). Raporturile juridice dintre cei doi miniștri au fost stabilite prin decretul lege nr. 18/31 decembrie 1918³⁹. În acest mod, s-a trecut la o nouă etapă în procesul de unificare, în care organele centrale au preluat o parte din atribuțiile de conducere a provinciei în vederea integrării treptate a organelor locale în administrația centrală. Principalul act legislativ care a legalizat această trecere a fost decretul-lege nr. 3745/22 decembrie 1918, publicat în „Monitorul oficial” la 2 ianuarie 1919, prin care erau stabilite normele de organizare a provinciei. În Bucovina rămânea în vigoare legislația austriacă și ordonanțele și măsurile luate de guvernul Bucovinei până la data apariției acestui decret. Legile esențiale puteau fi modificate numai pe cale parlamentară. Ministrul delegat cu sediul la Cernăuți putea schimba ordonanțele în vigoare și putea emite ordonanțe referitoare la administrația Bucovinei. Sub conducerea și organizarea ministrului delegat al guvernului, la Cernăuți s-a instituit un serviciu administrativ format din 9 secretariate: interne, justiție, finanțe, instrucție publică, lucrări publice, culte, industrie, comerț și îngrijire socială, agricultură, domenii și alimentație, salubritate publică. Afacerile externe, armata, siguranța generală a statului, căile ferate, vama, împrumuturile publice urmau să fie administrate de guvernul central din București. Jandarmeria și poliția au rămas la dispoziția ministrului delegat al guvernului la Cernăuți⁴⁰.

³⁷ Deși aprecia că „toți cetățenii acestei provincii [...] aderă din convingere la statul român”, I. Nistor aprecia că dificultățile procesului de unificare și reticența unora la schimbările care au avut loc se datorează faptului că aceștia nu au înțeles că „nu din unirea ci din prefacerile ce s-au produs în lume de pe urma războiului mondial decurg fatal toate greutățile și neajunsurile”. Cf. I. Nistor, *La aniversarea unirii*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1923”, Cernăuți, 1923, p. 29.

³⁸ I. Scurtu, C. Mocanu, Doina Smărcea, *op. cit.*, p. 13.

³⁹ Doina Alexa, *Ion Nistor*, p. 175.

⁴⁰ R. Economu, *op. cit.*, p. 46–47.

Prin noua formulă organizatorică, care asigura conducerea politico-administrativă a Bucovinei prin miniștri delegați și secretariate de serviciu locale, Bucovinei i s-a asigurat, în această primă perioadă a administrației românești (2 ianuarie 1919 – 5 aprilie 1920), o relativă autonomie administrativă locală. Consiliul Național Român și-a pierdut atribuțiile legislative, în acest mod restrângându-se autonomia Bucovinei nu numai în ceea ce privește autoritatea legislativă, dar și în exercitarea atribuțiilor executive, care s-au limitat la activități ce nu presupuneau o coordonare la nivel central. Prin cele două decrete-legi de administrare a Bucovinei s-au pus bazele procesului de unificare în sensul unei concepții centralizatoare în domeniul legislativ.

În această perioadă, s-a guvernat prin ordonanțe și decizii ministeriale (după consacarea unirii de către Parlamentul României, legiferarea acestora a devenit atributul exclusiv al Parlamentului), rămânând în vigoare și deciziile și dispozițiile autorităților și organelor competente ale fostului Imperiu Austriac, date până la data de 11 noiembrie 1918. Această hotărâre a fost legiferată prin decretul dat de ministrul Bucovinei la Cernăuți, publicat în Fascicola 40/28 iunie 1919 din „Monitorul Bucovinei”⁴¹. S-au enunțat dispoziții cu caracter administrativ⁴², în scopul inițierii unor acțiuni de redresare a vieții sociale, economice și a ordinii de drept în Bucovina, după revenirea acesteia sub administrare românească. Facem precizarea că în perioada la care ne referim (2 ianuarie 1919 – 5 aprilie 1920) la conducerea României s-au succedat trei guverne: guvernul Ion I. C. Brătianu (12 decembrie 1918 – 27 septembrie 1919), guvernul Arthur Văitoianu (27 septembrie – 30 noiembrie 1919) și guvernul Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920). Dacă guvernul condus de Ion I. C. Brătianu era partizanul ideii unificării prin centralizare, Alexandru Vaida-Voevod afirma că „cel mai bun mijloc de a lupta împotriva cimentării unirii naționale ar fi o centralizare excesivă”⁴³. În ceea ce privește Bucovina, în primul rând au fost adoptate o serie de reglementări care marcau desprinderea provinciei de legătura politică cu Austria: desființarea semnelor de hotar (Ordonanța nr. 21 din 21 februarie 1919, publicată în „Monitorul Bucovinei”⁴⁴, Fascicola 15 din 7 martie 1919). Datorită conflictelor existente în nordul Basarabiei (ocuparea temporară a orașului Hotin de către bolșevici), s-au luat o serie de măsuri

⁴¹ *Ibidem*, p. 64.

⁴² La 16 mai 1919, la București, în ședința Consiliului de Miniștri, pe baza comunicărilor făcute de I. Nistor asupra situației din Bucovina, s-au discutat în mod special problemele politice și administrative ale provinciei și măsurile ce se impuneau a fi luate. Cf. „Glasul Bucovinei”, II, 18 mai 1919, p. 4.

⁴³ *Ibidem*, III, 24 februarie 1920, p. 2.

⁴⁴ Primul număr al acestei publicații, care a înlocuit „Foaia legilor imperiale” și „Foaia centrală pentru înregistrare în registrul comercial”, a apărut la 14 noiembrie 1918, ca organ de presă al guvernului Bucovinei. O inadvertență semnificativă este legată de faptul că publicația a continuat să apară sub titlul de „Monitorul Bucovinei” până la Fascicola 14/15 martie 1919, deși de la 2 ianuarie 1919 guvernul Bucovinei a încetat să mai funcționeze, fiind înlocuit cu ministrul delegat cu administrarea Bucovinei. S-a stabilit că ziarul era singurul organ oficial de publicare și de intrare în vigoare a ordonanțelor emise de ministrul delegat. Publicația avea și caracterul unui organ de difuzare a acțiunilor normative ale puterii centrale, ce urmau a fi aplicate în Bucovina. Cf. R. Economu, *op. cit.*, p. 49, 64.

pentru asigurarea ordinii publice interne a provinciei: s-a introdus starea de asediu, care a impus unele restricții referitoare la libera circulație a cetățenilor, desfășurarea de adunări publice, cenzura publicațiilor. Aceste măsuri nu au dus la o privare de libertate a anumitor categorii de cetățeni și nu s-au înființat lagăre de concentrare în provincie. Prin decretul-lege nr. 4229, emis la 7 octombrie 1919 (publicat în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola 70 din 7 octombrie 1919) în Bucovina s-a ridicat cenzura preventivă a presei cotidiene și a periodicelor, în scopul asigurării corectitudinii alegerilor parlamentare⁴⁵.

Tot în această perioadă s-au luat și o serie de măsuri cu caracter social: organizarea serviciului pentru ocrotirea invalizilor și a văduvelor de război (Ordonanța nr. 44, din 24 aprilie 1919), stabilirea cuantumului pensiilor invalizilor și a văduvelor de război (Ordonanța nr. 53, din 30 mai 1919), stabilirea de taxe pentru întreținerea și tratamentul bolnavilor (Ordonanța nr. 39, din 18 aprilie 1919), înființarea unui Institut provizoriu de asigurare a muncitorilor contra accidentelor (Ordonanța nr. 51, din 24 mai 1919), ținerea în evidență a întreprinderilor comerciale și industriale supuse îndatoririi de asigurare a muncitorilor contra accidentelor, conform legii austriece din 28 decembrie 1887 (Ordonanța nr. 50, din 24 mai 1919), mărirea salariilor personalului din școlile primare (Ordonanța nr. 2, din 1919), măsuri de aprovizionare a populației (Ordonanța nr. 35, din 29 martie 1919), înființarea unei direcții de aprovizionare la Cernăuți, care avea cinci secții (Ordonanța nr. 56, din 2 iunie 1919 și Ordonanța nr. 60, din 24 iunie 1919), punerea la dispoziție de locuințe pentru cei fără adăpost din Cernăuți (Ordonanța nr. 45, din 30 aprilie 1919), stabilirea termenului de evacuare a locuințelor închiriate din Cernăuți (Ordonanța nr. 43, din 24 aprilie 1919), întocmirea unor evidențe a închirierilor de locuințe și numirea unor comisii pentru atribuirea din oficiu a locuințelor în orașul Cernăuți (Ordonanța nr. 6 și nr. 7, din 1920), încetarea obligațiunii pentru îndeplinirea prestațiilor instituite prin legea austriacă, din 26 mai 1916 (Ordonanța nr. 17, din 1919)⁴⁶.

Având în vedere că ultima evidență a populației s-a făcut în anul 1910⁴⁷, că războiul a adus schimbări demografice importante, în scopul rezolvării problemei cetățeniei locuitorilor din Bucovina și ca urmare a necesității aplicării reformei agrare, s-a emis Ordonanța nr. 1, din 1919, publicată în „Monitorul Bucovinei” nr. 14, din 15 martie 1919, referitoare la necesitatea efectuării unui recensământ⁴⁸. La 6 august 1919 a fost emisă Ordonanța nr. 66, prin care se înființa un serviciu statistic. Acesta, alături de Secretariatul de Serviciu pentru Agricultură, urmau să se ocupe de desfășurarea recensământului populației⁴⁹. În urma centralizării rezultatelor

⁴⁵ *Ibidem*, p. 72.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 48, 50, 59–60, 62, 64, 74.

⁴⁷ Recensământul din anul 1910 s-a făcut după limba vorbită, astfel încât apartenența etnică nu s-a reflectat în mod fidel în rezultatele acestei evidențe a populației.

⁴⁸ R. Economu, *op. cit.*, p. 48; A. Morariu, *Necesitatea unui recensământ în Bucovina*, în „Glasul Bucovinei”, II, 9/22 ianuarie 1919, p. 1.

⁴⁹ R. Economu, *op. cit.*, p. 69.

s-a constatat că Bucovina avea 811 721 de locuitori, dintre care 378 859 s-au declarat români (46, 67%), 227 361 – ucraineni (28,01%), 88 666 – evrei (10,92%), 68 075 – germani (8,38%), 34 119 – polonezi (4,2%), 14 641 – alții (1,8%)⁵⁰.

În perioada la care ne referim, s-au adoptat și o serie de măsuri economice, menite a redresa viața economică a provinciei: desfacerea sării prin depozite și debite (Ordonanța nr. 40, din 18 aprilie 1919), elaborarea unui regulament pentru funcționarea salinei din Cacica și fixarea unor prețuri maxime pentru vânzarea sării (Ordonanța nr. 49, din 24 mai 1919), decretarea importului liber în Bucovina (Ordonanța nr. 52, din 30 mai 1919), asigurarea cultivării pământului în primăvara anului 1919 (Ordonanța nr. 41, din 24 aprilie 1919)⁵¹. În ceea ce privește circulația fiduciară, s-au emis o serie de ordonanțe în vederea stopării devalorizării monetare și a asigurării perioadei de tranziție spre realizarea unei unificări monetare: s-a interzis exportul de lei și a monedelor de aur și argint (Ordonanța nr. 1, din 11 ianuarie 1919), importul bancnotelor emise de băncile austriece și ungare și transmiterea de coroane în Bucovina (Ordonanța nr. 19, din 27 februarie 1919); s-a acordat un moratoriu pentru executarea unor obligațiuni provenite din convenții de drept civil și comercial (Ordonanța nr. 14, din 1919); s-au prelungit moratoriile pentru îndeplinirea angajamentelor bănești din obligațiuni de drept civil și comercial, contractate de debitori în Bucovina (Ordonanța nr. 38, din 18 aprilie 1919). Ordonanța nr. 55, din 7 iunie 1919 s-a emis pentru asigurarea trecerii treptate la un sistem unic monetar pe întreg teritoriul României întregite și pentru stoparea afluxului din exterior a biletelor emise de Banca Austriei. În acest sens, s-a dispus ștampilarea acestor bilete în scopul stabilirii sumelor de coroane existente în Bucovina. Prin decretul-lege nr. 3 724, din 29 iulie 1919, publicat în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola 54, din 13 august 1919, s-a stabilit că în Transilvania, Banat, ținuturile din Ungaria și Bucovina, pe lângă moneda legală unică în întreaga țară – leul –, se vor primi și coroane austriece ștampilate la casierile publice⁵².

În ceea ce privește organizarea militară a provinciei, prin decizia nr. 224, din 15 mai 1919, emisă de Ministerul de Război, s-a înființat Brigada 17 infanterie, condusă de generalul Al. Văitoianu. După înființarea cercurilor de recrutare și începerea operațiunilor de recrutare a contingentelor 1896, 1897, 1899 în vederea

⁵⁰ Șt. Purici, *Aspecte ale problemei minorităților naționale în Bucovina istorică între anii 1918 și 1940* (I), în „Analele Bucovinei” (București), IV, 1997, nr. 1, p. 132. Ziarul „Glasul Bucovinei” (nr. 224, 24 august 1919) dă următoarea situație statistică: 368 149 români, 215 605 ucraineni, 43 655 evrei, 32 918 germani, 23 301 poloni, 16 182 unguri, 283 armeni, 3500 alții (în total 703 593 locuitori). Apud R. Economu, *op. cit.*, p. 48. N. Ciachir afirmă că Bucovina desemnată României avea 272 952 români, 218 918 ruteni, 153 280 germani, 44 757 alții, reprezentând în total 689 907 de locuitori. Cf. N. Ciachir, *Din istoria Bucovinei (1775–1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică R. A., 1993, p. 102. Conform altor date statistice, Bucovina avea 853 524 de cetățeni, fiind provincia cu cea mai mare densitate de locuitori din România. Cf. Gh. Iacob, Luminița Iacob, *Modernizare – europenism. România de la Cuza-Vodă la Carol al II-lea*, vol. 1, *Ritmii și strategia modernizării*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1995, p. 21.

⁵¹ R. Economu, *op. cit.*, p. 59, 62.

⁵² *Ibidem*, p. 48, 59, 63, 69.

îndeplinirii obligațiilor militare (anunț publicat în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 38 din 15 iunie 1919), Brigada 17 infanterie a fost transformată în Comandamentul teritorial al Bucovinei⁵³.

Conform reglementărilor stabilite în vederea conducerii politico-administrative a Bucovinei, prin decretul-lege nr. 3745/1918, în perioada 2 ianuarie 1919 – 5 aprilie 1920, a fost desființat Secretariatul de Serviciu pentru Apărarea Țării (Ordonanța nr. 30, din 25 februarie 1919) și reorganizat Secretariatul pentru Comerț și Industrie (Ordonanța nr. 24, din 26 februarie 1920). De asemenea, a fost lichidată Instituția Afacerilor Administrației Țării Bucovinei, instituție ce făcea parte din sistemul austriac al autonomiei administrative a Ducatului Bucovinei și nu-și mai avea rostul o dată cu desființarea funcției de guvernator a provinciei și cu instalarea guvernului Bucovinei și apoi a ministrului delegat⁵⁴.

În ceea ce privește organizarea judecătorească a Bucovinei, de o deosebită importanță a fost înființarea, la 1 iulie 1919, prin decretul-lege nr. 1867/14 mai 1919, publicat în „Monitorul oficial” nr. 29, din 15 iunie 1919, a unei Curți de Apel la Cernăuți. Inaugurarea acesteia a avut loc la 14 iulie 1919, în prezența ministrului Justiției, D. Buzdugan și a altor membri ai guvernului român. Primul președinte al Curții de Apel a fost Vasile Boldur. Prin decretul-lege nr. 2866/19 iulie 1919, s-au adus unele modificări Regulamentului notarului public, introducându-se jurământul față de statul român și obligativitatea utilizării sigiliului cu text românesc, în condițiile în care decretul lege nr. 4883/20 noiembrie 1919 prevedea ca în Bucovina să fie menținută instituția notarilor publici (aceasta nu exista în Vechiul Regat), așa cum fusese ea organizată de vechea administrație austriacă, prin legea din 25 iulie 1871. Ulterior, prin decretul-lege nr. 1883/25 noiembrie 1919, s-a reconfirmat menținerea acestei instituții, acordându-se un nou termen pentru depunerea jurământului și utilizarea sigiliului în limba română⁵⁵.

Pentru soluționarea recursurilor împotriva deciziilor Curții de Apel a fost necesară stabilirea competențelor Înaltei Curți de Casație și Justiție, care s-a făcut prin decretul-lege nr. 2047/25 mai 1919⁵⁶. Din inițiativa ministrului Justiției Em. Miclescu și în urma insistențelor ardelenilor pe lângă guvernul central, s-a înființat și la București o Curte de Casație a Ardealului și Bucovinei⁵⁷. Datorită faptului că în Bucovina era încă în vigoare legislația austriacă, prin decretul-lege nr. 2598/29 iunie 1919, s-a reglementat modul de compunere a Înaltei Curți de Casație și Justiție, înființându-se pe lângă fiecare secție a acesteia un post de consilier raportor, cu vot consultativ, specialist în legislația ce se aplica în Bucovina (în 1920, au fost numiți E. Mandicevski, C. Chiselită, O. Băteanu și T. Bocancea)⁵⁸.

⁵³ *Ibidem*, p. 64; A. Morariu, *Din amintirile mele privind episodul unirii Bucovinei cu Patria Mamă*, în I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul unirii – 1918*, p. 204–206.

⁵⁴ R. Economu, *op. cit.*, p. 49, 63, 75.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 60, 62, 72.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 61.

⁵⁷ „Glasul Bucovinei”, II, 29 octombrie 1919, p. 3.

⁵⁸ R. Economu, *op. cit.*, p. 61.

Ca urmare a modificărilor aduse în sistemul judiciar bucovinean, legislația penală și civilă austriacă a fost completată și modificată: s-a schimbat cuantumul amenzilor penale, abolirea pedepsei cu moartea (decretul-lege nr. 2 382/1919), s-au adus modificări la codul de procedură penală austriacă din 23 mai 1873 (decretul-lege nr. 2 379/24 iunie 1919), și la codul civil și a procedurii civile (decretul-lege nr. 2 380/21 iunie 1919)⁵⁹.

În domeniul bisericesc, prin Ordonanța nr. 16/1919, publicată în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr.13, din 19 februarie 1919, a fost reorganizat Consistoriul Arhiepiscopal Ortodox din Bucovina⁶⁰.

În ceea ce privește viața culturală a provinciei, s-au luat măsuri pentru transformarea universității de limbă germană din Cernăuți în universitate românească (decretul-lege nr. 4 081/12 septembrie 1919)⁶¹.

În această etapă de dezvoltare a administrației românești în Bucovina, s-au emis o serie de dispoziții semnificative din punct de vedere al realizării procesului de centralizare și unificare. În vederea integrării în sistemul poștalo-fiscal al României, pe teritoriul Bucovinei s-au introdus timbre fiscale românești (dispoziția a fost publicată în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 52, din 6 august 1919); de la 25 decembrie 1919 au fost valabile numai timbrele poștale cu efigia regelui Ferdinand (dispoziție publicată în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 1, din 5 ianuarie 1920); prin decretul-lege nr. 11 481, din 14 aprilie 1919, publicat în „Monitorul oficial”, nr. 3/17 aprilie 1919, s-a stabilit trecerea serviciului PTT din Bucovina sub autoritatea directă a Ministerului de Interne – Direcția Generală a PTT, urmând a fi aplicate aceleași norme legale și administrative ca în Vechiul Regat. În domeniul economic s-au emis două dispoziții referitoare la libera circulație a mărfurilor pe întreg teritoriul țării (Ordonanța nr. 48/24 mai 1919, publicată în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 31, din 25 mai 1919) și la extinderea legii pentru administrarea și exploatarea monopolurilor statului și în teritoriul Bucovinei și al Basarabiei (decretul-lege nr. 3759, din 21 octombrie 1919). De asemenea, în Parlamentul României au fost votate două legi care au avut o contribuție importantă la integrarea Bucovinei: Legea pentru modificarea vămile (5 ianuarie 1920) și Legea pentru imobilizarea și repartizarea produselor agricole (4 martie 1920)⁶².

De o deosebită importanță din punct de vedere economic și al impactului social a fost legea referitoare la aplicarea reformei agrare în Bucovina⁶³ (decretul-

⁵⁹ *Ibidem*, p. 61–62.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 49.

⁶¹ *Ibidem*, p. 65.

⁶² *Ibidem*, p. 60, 62, 69, 71, 74, 75.

⁶³ În Bucovina, repartitia pământului a fost inechitabilă: marile proprietăți de peste 100 ha reprezentau 25% din suprafața arabilă; micile gospodării de mai puțin de 10 ha dispuneau de peste 48% din suprafață și proprietățile mijlocii aveau numai 27% din terenurile arabile. Din cei 83,44% proprietari de pământ, o mare parte erau țărani români, care aveau sub 3 ha. Cel mai mare proprietar de pământ era Fondul Bisericesc Ortodox – 266 352 ha (27,5% din totalul suprafeței Bucovinei). La începutul anului 1919, în unele localități din Câmpulung-Moldovenesc, țăranii luaseră în stăpânire pământuri ale Fondului Bisericesc. Cf. Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 152.

lege nr. 3871/6 septembrie 1919, publicat în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 64, din 13 septembrie 1919). Anterior apariției acestei legi s-au emis două ordonanțe: una referitoare la arendarea obligatorie a suprafețelor ce urmau a fi expropriate către țărani – peste 200 ha – și formarea unor comisii comunale care trebuiau să stabilească cui i se va arenda pământul și prețurile de arendare (Ordonanța nr. 37, din 20 martie 1919) și cealaltă, prin care se interziceau înstrăinările de pământ destinate exproprierii (Ordonanța nr. 33, din 22 martie 1919)⁶⁴. De asemenea, ca măsură pregătitoare a reformei agrare, a fost emis decretul-lege nr. 1257/1919, publicat în „Monitorul oficial”, nr. 286, din 21 martie 1919, prin care toate contractele de arendare și subarendare privind imobilele rurale din Bucovina se declarau desființate, urmând ca titularii de arendă și subarendă, în cazul în care aceste atribuții nu vor fi preluate de stat, să fie cultivatori de pământ sau crescători de vite⁶⁵.

Datorită complexității și importanței politico-sociale a problemei împrumării țăranilor, șeful guvernului liberal care conducea România, Ion I. C. Brătianu, considera că legiferarea exproprierii proprietății rurale trebuie să se facă în funcție de specificul fiecărei provincii, pe baza unor acte normative separate, înaintea adoptării unei legi unice pe întreg teritoriul României Mari. În Bucovina, problema reformei agrare a făcut obiectul dezbaterilor din Consiliul Național Român încă din ședința din 25 noiembrie 1918. Șeful guvernului bucovinean, I. Flondor, anunțând că guvernul, din proprie inițiativă, a început să împartă pământ țăranilor, preconiza ca până în anul 1920 să fie expropriate 68 600 ha. La ultima ședință a Consiliului Național Român, din 13 februarie 1919, s-a ales o comisie, formată din 18 membri, în care urmau să fie cooptați și reprezentanți ai celorlalte naționalități, care trebuia să examineze proiectul legii de reformă agrară și să facă propuneri cu privire la aplicarea acesteia în Bucovina. Constituirea acestei comisii a dus la apariția unor divergențe între membrii Consiliului Național Român, care au accentuat confruntarea dintre I. Flondor și I. Nistor⁶⁶. Problema reformei agrare a rămas în atenția oamenilor politici bucovineni, care, la 7 martie 1919, împreună cu reprezentanți ai celorlalte naționalități, au discutat din nou proiectul de lege pentru reforma agrară, prin care urmau a fi favorizați cei care luptaseră pe front, din aprilie 1919 începându-se întocmirea unor situații statistice în acest sens⁶⁷. Așa cum arătasem anterior, în ședința din 13 februarie 1919, I. Flondor aprecia că împrumărirea urma a se face în loturi de moșii țărănești de 5 ha, inalienabile și indivizibile, urmărindu-se crearea de ferme agricole. Ideile lui I. Flondor au fost receptate de A. Onciul care, stabilit la București, a întocmit un proiect de lege pentru reforma agrară după principiile expuse de guvernul lui I. Flondor⁶⁸. De asemenea, bucovineanul A. Morariu, într-o conferință despre

⁶⁴ R. Economu, *op. cit.*, p. 49–50, 52.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 51.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 50, 72; Doina Alexa, *op. cit.*, p. 179.

⁶⁷ Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 152.

⁶⁸ R. Economu, *op. cit.*, p. 51.

reforma agrară, ținută la clubul țărănist din Cernăuți, a subliniat greutățile realizării unei asemenea reforme în Bucovina, în condițiile lipsei de pământ. El solicita ajutorul României, sugerând împrumutarea, în primul rând, a țăranilor din județele mărginașe ale provinciei⁶⁹.

În urma aplicării legii agrare din anul 1919, au fost expropriate peste 60 000 ha, suprafețele provenind din terenurile agricole ale persoanelor care până la 1 august 1914 nu aveau indigenat în Bucovina sau nu erau cetățeni români, a persoanelor care în perioada 1 august 1914 – 1 august 1919 au petrecut mai mult de jumătate din această perioadă în afara teritoriului României întregite, a arendașilor care, înainte de 1919, își dăduseră pământul în arendă, în mod continuu timp de 9 ani, a tuturor persoanelor juridice de drept public sau privat. Au suportat exproprieri progresive și proprietarii de terenuri agricole de peste 100 ha, care nu făceau parte din categoriile enumerate mai sus⁷⁰. Suprafețele expropriate au format Fondul de pământ bucovinean al statului, din care s-a făcut împrumutarea capilor de familie țărănești, cu loturi de 5 ha de pământ. Astfel, țăranii români au primit 39 594 ha, ucrainenii – 14 481 ha, germanii – 5022 ha, polonezii – 1446 ha, ungurii – 8072 ha, evreii – 393 ha și alții – 1876 ha⁷¹. Au fost împrumutate și parohiile ortodoxe române, școlile și personalul silvic. Prioritatea la împrumutare a fost acordată celor care au luptat pe front și au suferit daune materiale în urma războiului. Pentru eficientizarea activității de împrumutare s-au creat comisii agrare, prezidate de câte un judecător, care erau subordonate unei Comisii agrare centrale cu sediul la Cernăuți. Țăranii cărora li s-au acordat loturi de pământ expropriat puteau încheia contracte de cumpărare cu Banca regională, ca mandatară legală a Fondului de pământ bucovinean al statului, în baza cărora prețul vânzării-cumpărării terenului rural era suportat în proporție de 35% de stat și 65% de cumpărători, prin credit bancar de 50 pe ani⁷².

Legea agrară din anul 1919 a fost completată prin apariția unui regulament publicat în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 7, din 30 ianuarie 1920. Legislația din anul 1919, referitoare la reforma agrară în Bucovina, prezentând o serie de lacune, a fost înlocuită ulterior prin Legea pentru reformă agrară și regulamentul aplicării acesteia, publicate în „Monitorul Bucovinei”, nr. 92, din 30 iulie 1921⁷³.

O altă problemă cu care s-a confruntat guvernul Bucovinei în această perioadă a administrației românești (ianuarie 1919 – aprilie 1920) a fost cea legată de reglementarea situației funcționarilor publici și introducerea limbii române în administrație. Ziarul „Glasul Bucovinei” a publicat, după datele oficiale primite de la guvernul Bucovinei, o statistică referitoare la ponderea românilor în sistemul

⁶⁹ „Glasul Bucovinei”, II, 7 decembrie 1919, p. 1.

⁷⁰ R. Economu, *op. cit.*, p. 71; Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 152.

⁷¹ R. Economu, *op. cit.*, p. 71; F. Doboș, *Zece ani de viață agricolă în Bucovina, în Zece ani de la unirea Bucovinei. 1918–1928*, Cernăuți, 1928, p. 162.

⁷² R. Economu, *op. cit.*, p. 71.

⁷³ *Ibidem*, p. 74.

administrativ al provinciei la 1 ianuarie 1917: din 105 funcționari titrați, 19 erau români; din cei 13 funcționari sanitari, nici unul nu era român; din 42 funcționari tehnici – nici un român; din 5 funcționari silvici – 2 români; din 8 pădurari – 2 români; din 20 veterinari – 1 român; din 31 contabili – 3 români; din 94 funcționari de cancelarie – 6 români; din 13 funcționari la drumuri și poduri – nici un român; din 26 servitori și ușieri – 2 români; din 101 funcționari la poliție – 16 români; din 284 funcționari la finanțe – 14 români; din 96 magistrați la Tribunalul Cernăuți – 15 români; din 124 funcționari la Tribunalul Cernăuți – 6 români; din 78 magistrați la Tribunalul Suceava – 18 români; din 105 funcționari la Tribunalul Suceava – 10 români; din 24 funcționari la Consiliul cultural al Țării Bucovinei doar 3 erau români⁷⁴. Soluționarea problemei funcționarilor publici a creat dificultăți ca urmare a prezenței unui număr scăzut de români, în raport cu numărul funcționarilor aparținând altor naționalități, în administrația Bucovinei, mai ales că „românii bucovineni, cu conștiința adesea exagerată a meritelor lor personale și amintindu-și de înjosirile încercate până acum, au început să-și afirme pretențiile lor”⁷⁵. Pentru rezolvarea acestei situații au fost avansate diverse propuneri, dezbătute în presa vremii, care aveau un numitor comun: fie funcționarii neromâni se adaptau noilor realități politice, fie părăseau Bucovina⁷⁶. În raport cu normele de drept public, s-a specificat faptul că „numirile făcute de stăpânirea austriacă în funcțiunile publice nu sunt obligatorii și pentru stăpânirea românească, pot cel mult doar constitui un titlu la numirile ce se vor face de noua stăpânire, deoarece numirile [...] sunt raporturi de drept public și deci nu învolvă alte îndatoriri decât cele de ordin particular, privitoare la reținerile din salariu pentru fondul de pensii”⁷⁷. Tocmai pentru că funcționarii bucovineni în noul stat român trebuiau să reprezinte o categorie diferită de cea a foștilor funcționari austrieci, reprezentanți ai fostei puteri, se dorea crearea unui corp de funcționari care „să aibă legătură cu [...] cultura română și cu populația de jos, [...] cu toate realitățile naționale”⁷⁸. Imperativul educației naționale, prin toate și sub toate formele era, în concepția lui D. Marmeliuc, cel care putea transforma funcționarii publici în „oameni destoinici pentru timpuri adânci de prefaceri pe care nu fiecare le poate înțelege. Spre această țintă mergem, ca prefectii să nu fie organe interesate numai de binele unei singure grupări politice ci [...] să aibă în vedere [...] binele statului. De aceea, am fi mai

⁷⁴ „Glasul Bucovinei”, I, 31 decembrie 1918, p. 2–3.

⁷⁵ Al. Ieșan, *Viața socială în Bucovina de la unire*, p. 222.

⁷⁶ V. Vitencu, *O moștenire a Austriei: funcționarii*, în „Glasul Bucovinei”, II, 5 ianuarie 1919, p. 1–2. Autorul, intuind aspectele multiple pe care le ridică soluționarea problemei funcționarilor publici și impactul asupra minorităților etnice din Bucovina, sugera ca aceste chestiuni să fie analizate la Congresul de Pace de la Paris; G. Procopianu, *Libertate sau silă*, în „Glasul Bucovinei”, II, 24 ianuarie 1919, p. 1–2 (autorul compara situația funcționarilor neromâni din Bucovina cu cea a celor germani din Austria după primul război mondial).

⁷⁷ A. Burac, *Pe drumul legalității*, în „Glasul Bucovinei”, II, 13 mai 1919, p. 1.

⁷⁸ N. Iorga, *Ce s-a schimbat în Bucovina. Funcționarii*, în „Neamul Românesc”, XIV, nr. 244, 3 noiembrie 1919, p. 1.

fericiți dacă la noi în Bucovina s-ar găsi între funcționarii de până acum ai administrației centrale și județene oameni pregătiți pentru vremurile în care trăim”⁷⁹. G. Rotică sublinia importanța și rolul activității funcționarilor publici în organizarea vieții sociale a provinciei: „Cel dintâi învățător între învățători, cel mai priceput țăran între țărani, cel mai devotat servitor între servitorii patriei, cel mai bun român între românii din districtul său: iată titlurile în baza cărora vom judeca activitatea noilor prefecti”⁸⁰.

Măsurile adoptate de guvernul Bucovinei referitoare la problema funcționarilor publici au debutat cu publicarea în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 32, din 27 mai 1919, a unei somații adresate tuturor funcționarilor publici din provincie de a se prezenta la serviciu în termen de 8 zile⁸¹. De asemenea, s-a decretat („Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 40, din 28 iunie 1919) ca jurământul funcționarilor publici să fie prestat față de regele României, măsura fiind justificată de faptul că, după acceptarea actului unirii Bucovinei cu România, regele a fost desemnat șef al statului unitar român⁸².

Problema integrării funcționarilor publici, majoritatea dintre ei aparținând altor etnii decât cea română, în noul sistem administrativ a fost tratată diferit de cei doi oameni politici bucovineni, I. Flondor și I. Nistor. Față de minoritățile naționale I. Flondor a desfășurat o politică abilă și tolerantă. Ministrul bucovinean declara, la 2 aprilie 1919, că problema minorităților trebuia tratată cu prudență, fără a se efectua schimbări radicale⁸³. I. Nistor, adeptul unei integrări accelerate a noilor provincii în cadrul statului român, a dus o politică față de minorități în spiritul ideii că „e liber să trăiască și să se bucure deopotrivă cu noi oricine se supune și nu caută să puie piedici organizației și conducerii noastre ca stat”⁸⁴. Tocmai datorită acestor concepții diferite privind modalitățile de integrare a provinciei în cadrul statului român, s-au iscat neînțelegeri între cei doi oameni politici bucovineni și în privința rezolvării problemei funcționarilor publici. I. Nistor constata că dispozițiile articolului 10 al decretului-lege nr. 3744, din 13 decembrie 1918 – care prevedea că funcționarii vor fi numiți prin decizie ministerială sau decret lege al ministerului central, la propunerea ministrului delegat – nu erau aplicate în Bucovina, funcționarii fiind numiți de ministrul delegat fără emiterea unor decrete lege⁸⁵.

⁷⁹ D. Marmeliuc, *În preajma organizării administrative*, în „Glasul Bucovinei”, I, 22 decembrie 1918, p. 1.

⁸⁰ G. Rotică, *Nouii prefecti*, în „Glasul Bucovinei”, II, 25 mai 1919, p. 1.

⁸¹ R. Economu, *op. cit.*, p. 62.

⁸² *Ibidem*, p. 64.

⁸³ Fl. Pintescu, *Concepții politice la Iancu Flondor și Ion Nistor*, în „Codrul Cosminului” (Suceava), s. n., 1995, nr. 1(II), p. 254.

⁸⁴ Șt. Purici, *op. cit.*, p. 134.

⁸⁵ A. O., *Importante declarațiuni ale d-lui ministru Ion Nistor*, în „Glasul Bucovinei”, II, 15/28 mar ie 1919, p. 1–2.

În vederea întocmirii unei situații statistice, guvernul Bucovinei, condus de I. Nistor, în urma demisiei lui I. Flondor, a emis așa-numitele „foi de evidență”, care conțineau mai multe rubrici, printre ele numărându-se și rubrica „Dacă dorește să fie întărit în serviciul public și declară jurământul prevăzut pentru funcționarii publici din România”. Cei care au răspuns necorespunzător ori au refuzat sub o formă sau alta să depună jurământul față de statul român (funcționari publici, învățători, profesori) au fost destituiți, la 31 august 1919⁸⁶. La 17 aprilie 1920, a fost emisă Ordonanța nr. 36, care a completat măsurile legislative luate în privința soluționării problemei funcționarilor publici⁸⁷. Pentru a reglementa poziția și raporturile acestei categorii profesionale față de noii factori politici și administrativi, a fost elaborat și un Proiect pentru statutul general al funcționarilor publici, de către Al. Grigorescu, delegatul Ministerului de Interne în Comisia de unificare a Bucovinei⁸⁸.

O altă măsură importantă luată de guvernul Bucovinei a fost cea legată de introducerea limbii române în instituțiile publice din Bucovina. Aceasta a fost reglementată prin Ordonanța nr. 22, din 26 februarie 1919, publicată în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 15, din 7 martie 1919⁸⁹. Ordonanța nr. 54, publicată în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 36, din 6 iunie 1919, completată în suplimentul „Monitorul Bucovinei”, nr. 38, din 15 iunie 1919, se referea la obligativitatea cunoașterii limbii române de către funcționarii publici⁹⁰. În acest sens, s-au organizat cursuri pregătitoare – care erau gratuite, în caz de necesitate participanții la aceste cursuri putând primi chiar și ajutoare de întreținere din partea statului român, au fost stabilite cinci grade de cunoaștere a limbii române și s-au instituit comisii examinatoare. La 1 ianuarie 1919, administrația Bucovinei a hotărât să subvenționeze cu 5 000 de coroane tipărirea manualului de limba română pentru germani, alcătuit de S. Pușcariu și E. Herzog⁹¹.

⁸⁶ „Glasul Bucovinei”, II, 3 septembrie 1919, p. 1. Interesante au fost unele dintre răspunsuri: „Voi depune jurământul după iscălirea Tratatului de pace”; „Voi depune jurământul pentru Bucovina”, răspundea un român; „Voi depune jurământul după alipirea definitivă la România”; „Voi depune jurământul după prestarea examenului de limba română”.

⁸⁷ R. Economu, *op. cit.*, p. 64.

⁸⁸ „Glasul Bucovinei”, III, 9 iulie 1920, p. 3. Acest proiect a fost publicat în ziarul „Glasul Bucovinei”, în numerele 484–488 din august 1920.

⁸⁹ R. Economu, *op. cit.*, p. 47.

⁹⁰ Printr-un ordin circular al ministrului delegat al Bucovinei se anticipau măsurile legislative ulterioare, referitoare la introducerea limbii române, precizându-se că în viitor nici un funcționar public nu va putea fi numit dacă nu știa limba română, scris și citit. Cf. „Glasul Bucovinei”, II, 29 ianuarie/11 februarie 1919, p. 3. Într-o adresă a conducerii Administrației Bucovinei către Ministerul de Interne se afirma: „Sub presiunea posibilei destituiri, angajații neromâni vor fi determinați ca, în propriul lor interes, să-și însușească repede cunoștințele de limba română”. Cf. Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 143. Ulterior, printr-o hotărâre a Consiliului de Miniștri (29 iulie 1929), s-a dispus acordarea unui nou termen pentru învățarea limbii române. Cf. Doina Alexa, *op. cit.*, p. 187.

⁹¹ „Glasul Bucovinei”, II, 23 ianuarie/5 martie 1919, p. 3; Șt. Purici, *op. cit.*, p. 133; R. Economu, *op. cit.*, p. 63.

Prin decretul-lege nr. 3 099, din 21 iulie 1919, publicat în „Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 56, din 19 august 1919, s-a dispus revenirea la vechea denumire românească a numelor unor localități bucovinene⁹².

Datorită faptului că o parte a minorităților etnice nu a fost receptivă față de aceste legi⁹³, ele au fost completate la 6 ianuarie 1920, cu un ordin al Secretariatului pentru Afacerile Interne al Bucovinei, transmis Prefecturii și Poliției, pentru a nu se mai emite acte oficiale (cererile particulare puteau fi redactate în alte limbi decât cea română) decât în limba română⁹⁴.

O problemă de interes pentru locuitorii Bucovinei a fost soluționată prin decretul-lege nr. 2 332/16 iunie 1919, prin care erau considerați cetățeni români toți cei care, la data de 12 noiembrie 1918, aveau indigenatul în Bucovina⁹⁵.

Modificările realizate de către administrația românească în sistemul funcționarilor publici au dus la apariția unor proteste din partea minorităților, uneori nejustificate. Fr. Wiszniowski afirma că funcționarii de stat erau supuși șovinismului român: mulți dintre ei ar fi fost pensionați din oficiu sau erau siliți să ceară această pensionare, de asemenea, erau supuși unor examene unde se verificau cunoștințele la istorie și nu cele de limbă română, iar cei care nu treceau aceste probe erau îndeplătați din funcție pentru „incapacitate”; acceptarea germanilor în diferite funcții era aproape exclusă, lor interzicându-li-se să vorbească limba germană⁹⁶. Ziarul „Glasul Bucovinei” remarca „atitudinile dușmănoase” ale germanilor și evreilor, lipsite de înțelegere față de administrația românească, care se străduise să rezolve aceste probleme într-un mod favorabil pentru minoritățile etnice din Bucovina. A fost citat cazul prefectului de Siret, care refuza să vorbească românește, cazul prefecturii din Cernăuți, unde se vorbea încă limba germană, cetățenii români întâmpinând greutăți cu funcționarii de aici⁹⁷. De asemenea publicația bucovineană remarca și „atitudinea dușmănoasă” a presei germane și evreiești în ceea ce privește rezolvarea problemei funcționarilor publici, presă în

⁹² Aceste măsuri legislative au fost precedate de diverse inițiative locale. În unele comune bucovinene, la Căndești și Rogojești de pildă, comitetele comunale au solicitat înființarea de școli românești, aducerea de învățători români, hotărând ca limba oficială să fie româna; de asemenea, inscripțiile străine au fost înlocuite. Cf. „Glasul Bucovinei”, II, 24 ianuarie/6 februarie 1919, p. 3. În anul 1937, printr-o decizie a Ministerului de Interne, a fost interzisă folosirea vechilor denumiri de localități, străzi, firme. Cf. Fr. Wiszniowski, *Radautz, die deutsche Stadt des Buchenlandes*, München, 1996, p. 302.

⁹³ În ziarul „Glasul Bucovinei” se făceau sesizări referitoare la problema existenței inscripțiilor în limba germană și a folosirii limbii germane în administrație. Cf. „Glasul Bucovinei”, II, 9 iunie 1919; III, 22 februarie 1920; 25 februarie 1920. Din 17 martie 1923, prin decizia Ministerului de Interne nr. 21 844, afișarea de texte neromânești era acceptată doar dacă era însoțită de traducerea românească. Cf. Fr. Wiszniowski, *op. cit.*, p. 302.

⁹⁴ „Glasul Bucovinei”, III, 19 februarie 1920, p. 1; Doina Alexa, *op. cit.*, p. 187.

⁹⁵ R. Economu, *op. cit.*, p. 63–64.

⁹⁶ Fr. Wiszniowski, *op. cit.*, p. 302.

⁹⁷ „Glasul Bucovinei”, II, 17/30 ianuarie 1919, p. 3; 23 ianuarie/5 februarie 1919, p. 3; 11/24 februarie 1919, p. 3.

care se afirma că „a pretinde ca funcționarii publici din Bucovina să învețe românește e o forțare în naționalizarea acestei țări internaționale”⁹⁸.

Este de remarcat faptul că în această perioadă de administrație românească a Bucovinei (ianuarie 1919 – aprilie 1920), în ceea ce privește problema funcționarilor, s-au făcut noi numiri în administrație (30% dintre funcționarii înaintați și confirmați la 1 martie 1920 erau români) și s-a ținut cont de îmbunătățirea situației lor materiale. De asemenea, au fost păstrați în funcție unii dintre vechii funcționari, de diferite naționalități, această măsură dându-le posibilitatea de a se integra în administrația românească⁹⁹.

O măsură importantă pentru asigurarea viitorului politic al României întregite și consolidarea procesului de unificare a fost luată în scopul organizării primelor alegeri parlamentare. De la data dizolvării Parlamentului, format în perioada ocupației germane (5 noiembrie 1918), țara a fost condusă prin decrete legi. În Bucovina, problema organizării sistemului electoral și a alegerilor a fost discutată în ședința Consiliului Național Român din 13 februarie 1919, când a fost aleasă o comisie, formată din 24 de membri, la care urmau să se alature și reprezentanții naționalităților din Bucovina. Lucrările acestei comisii nu s-au finalizat. De altfel, nu se cunosc lucrările acestei comisii și modul în care vedeau fruntașii politici bucovineni rezolvarea problemei electorale. Se știe doar faptul că, din cauza neadmiterii sistemului proporțional de reprezentare, proiectul legii bucovinene de reformă electorală, acuzat că este tributar mentalității austriece, a fost atacat în presa din Vechiul Regat¹⁰⁰, dar problema a rămas în atenția oamenilor politici bucovineni. La 2 iunie 1919, în cadrul unei consfătuiri organizate de primăria orașului Cernăuți, I. Flondor a discutat problema organizării sistemului electoral pentru ultima oară, înaintea desfășurării alegerilor parlamentare în România¹⁰¹.

Interesat în consolidarea puterii, prin girul voinței populare, guvernul Brătianu (12 decembrie 1918 – 27 septembrie 1919) a convocat, prin decretul-lege nr. 3 589, din 15 august 1919, corpul electoral al întregii țări, care urma să aleagă, între 5–7 octombrie 1919, prin vot universal, egal și direct, corpurile legiuitoare. Pentru Bucovina, s-a emis un decret special („Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 58, din 23 august 1919) pentru stabilirea modului de reprezentare în Parlament. Acesta a fost completat de decretul-lege nr. 3 620 din 24 august 1919 („Monitorul Bucovinei”, Fascicola nr. 61, din 3 septembrie 1919), care prevedea că Bucovina urma să fie reprezentată de 26 deputați și 11 senatori (dintre care unul ales din partea Universității din Cernăuți și al doilea, de drept, mitropolitul Bucovinei), în

⁹⁸ „Glasul Bucovinei”, II, 11 iulie 1919, p. 1.

⁹⁹ *Ibidem*, III, 7 martie 1920, p. 1.

¹⁰⁰ V. Grecu, *Presa din Vechiul Regat și reforma electorală*, în „Glasul Bucovinei”, II, 26 august 1919, p. 1; A. B., *Un nou adversar al legii electorale*, în „Glasul Bucovinei”, II, 26 august 1919, p. 2; G. Rotică, *Reforma electorală în Bucovina*, în „Glasul Bucovinei”, II, 26 august 1919, p. 4.

¹⁰¹ R. Economu, *op. cit.*, p. 51, 70.

funcție de numărul de locuitori ai provinciei. Inițial, legea electorală prevedea ca Bucovina să fie reprezentată doar de 17 deputați și 10 senatori¹⁰².

Alegerile parlamentare s-au desfășurat între 2 și 6 noiembrie 1919, în timpul guvernării Arthur Văitoianu (27 septembrie – 30 noiembrie 1919), care a înlocuit guvernul Brătianu, ce demisionase. Confuzia situației politice de la București – caracterizată de G. Rotică prin „nestatornicie în sentimente și inconsecvență în judecata față de oameni”¹⁰³ –, care a marcat atât perioada alegerilor parlamentare, cât și cea următoare acesteia (luptele politice, neparticiparea la alegeri a Ligii Poporului condusă de Alexandru Averescu), a creat o stare de derută în rândul electorilor, care s-au îndreptat „spre cel care striga mai mult împotriva trecutului și care posedă mai multă perspectivă de viitor”, anunțând o „politică nouă”¹⁰⁴. De aceea, organizarea alegerilor parlamentare a fost privită cu rezerve în Bucovina, mai ales că, în unele cercuri politice, tributare încă unei mentalități austriece, așa cum remarca A. Burac, se vorbea despre o pretinsă superioritate față de situația politică a României¹⁰⁵. S-a luat atitudine față de politicianismul din Vechiul Regat – Al. Procopovici atrăgea atenția asupra faptului că și în Bucovina, în perioada de dinaintea unirii, educația morală a societății bucovinene a suferit de pe urma politicianismului, despre care autorul afirma că ar trebui eliminat prin coordonarea vieții politice cu cea culturală¹⁰⁶ – care n-ar fi trebuit să afecteze și viața politică a provinciei. „Ar fi de dorit ca la primele alegeri din România întregită – afirma V. Grecu – politica din provinciile noi românești să se desfășoare independent de partidele și grupările politice din Vechiul Regat. N-ar trebui ca, la îndemnul unora din Regat, românii din provincie să ia atitudine față de anumite grupări”¹⁰⁷. Aceleași idei au fost exprimate și de I. Nistor: „Provinciile alipite n-ar avea nici un drept să se amestece în luptele din Vechiul Regat, întrucât nu pot spune că ele cunosc starea de lucruri din România Veche și mai ales pentru motivul că acest amestec e departe de a însemna un omagiu nenumăratelor jertfe pe care Vechiul Regat le-a făcut pentru unitatea națională”¹⁰⁸. În ceea ce privește viața politică a provinciei, I. Nistor afirma că se impunea o schimbare radicală: „Unindu-ne cu frații noștri din Regat, din Ardeal și Basarabia în cadrele României Mari am încetat de a face o politică izolată, inspirată numai de interesele provinciale. Se impune deci o schimbare radicală în viața noastră politică de până acum. Nu trebuie să ne gândim numai la noi înșine, ci trebuie să avem în vedere interesele întregului neam românesc. Acestor interese superioare subordonăm întreaga noastră activitate politică. Politica locală bucovineană a încetat în ziua unirii [...]. Să ne simțim ca

¹⁰² *Ibidem*, p. 70; „Glasul Bucovinei”, III, 15 aprilie 1920, p. 1.

¹⁰³ G. Rotică, *Oameni noi, proceduri vechi*, în „Glasul Bucovinei”, III, 23 martie 1920, p. 1.

¹⁰⁴ Gh. Buzatu, I. Scurtu, *op. cit.*, p. 26–27.

¹⁰⁵ A. Burac, *Situația internă*, în „Glasul Bucovinei”, II, 8 aprilie 1919, p. 1–2.

¹⁰⁶ Al. Procopovici, *Partide politice*, în „Glasul Bucovinei”, I, 25 decembrie 1918, p. 1.

¹⁰⁷ V. Grecu, *Politica din Vechiul Regat și noile provincii românești*, în „Glasul Bucovinei”, II, 22 iunie 1919, p. 1.

¹⁰⁸ „Glasul Bucovinei”, II, 20 noiembrie 1919, p. 1.

parte organică a întregului și să lucrăm în deplină armonie cu celelalte părți”¹⁰⁹. De asemenea, pornind de la ideea că realizarea unirii s-a făcut independent de interesele unei anume grupări politice, s-au exprimat păreri referitoare la evoluția vieții politice bucovinene, în sensul unei „îndreptări radicale a societății românești”, prin „purificarea aparatului administrativ de influențe politice”¹¹⁰.

La alegerile parlamentare din anul 1919, în Bucovina a participat numai Partidul Democrat al Unirii, condus de I. Nistor, și candidați independenți. Celelalte formațiuni politice – gruparea lui I. Flondor (apropiată de Liga Poporului a lui Al. Averescu), organizațiile locale ale Partidului Conservator Democrat (T. Ionescu) și Partidului Social Democrat au declarat că se abțin de la alegeri.

Partidul Democrat al Unirii a fost prima formațiune politică apărută după anul 1918 în Bucovina. S-a constituit la 15 septembrie 1919, din inițiativa grupării centraliste conduse de I. Nistor, care era președintele partidului; vicepreședinți erau I. Toma și N. Alexandrescu; printre membrii se numărau: D. Popovici, A. Morariu, Al. Procopovici, C. Vasilco etc. Partidul s-a constituit ca o necesitate a „vieții obștești din Bucovina în care, prin unirea cu toți românii dintre Nistru și Tisa, alte idei trebuie să conducă sufletul poporului decât cele ce l-au condus sub vitrega stăpânire austriacă”¹¹¹.

Analizând originile PDU, G. Rotică afirma: „Grupați în jurul acestei reviste [«Glasul Bucovinei» n.n. – R. I], având deviza «prin cultură românească spre o politică românească»¹¹², ne-am adresat puterilor morale ale neamului, chemându-le la o nouă viață, din apatia în care le știam încremenite de cei doi nedespărțiți aliați: austriacismul bănos și politicianismul găunos [...]. O întinsă și neobosită propagandă culturală în toate direcțiile [...] anunțăm pentru cine nu-și are ochii orbiți de un strat prea gros de austriacism, o mentalitate care se afirma tot mai răspicat”¹¹³. Având menirea să facă trecerea „de la vechea stăpânire de robie austriacă la noua stăpânire românească, de libertate deplină”¹¹⁴, scopul PDU a fost acela „de a introduce Bucovina în albia românismului”¹¹⁵. În acest sens, programul PDU, călăuzit de lozincă „Sus mâinile și izbândă gândurilor curate”, prevedea: unificarea administrativă prin descentralizare, unificarea justiției, libertate națională, culturală, confesională, reorganizarea învățământului, vot universal, realizarea reformei agrare, printr-o „dreaptă împărțire a pământului”¹¹⁶.

¹⁰⁹ I. Nistor, *Spre o nouă orientare politică*, în I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul unirii – 1918*, p. 289.

¹¹⁰ „Cugetări”, I, 1919, nr. 2, p. 11.

¹¹¹ Doina Alexa, *op. cit.*, p. 196.

¹¹² Aceasta era deviza sub care intelectualii bucovineni s-au grupat în jurul revistei „Junimea literară”, înființată la inițiativa lui I. Nistor, în anul 1904. Cf. „Glasul Bucovinei”, II, 12 noiembrie 1919, p. 1.

¹¹³ G. Rotică, *Originile partidului nostru*, în „Glasul Bucovinei”, II, 12 noiembrie 1919, p. 1.

¹¹⁴ „Glasul Bucovinei”, II, 31 octombrie 1919, p. 1.

¹¹⁵ R. Căndeș, *Ion Nistor*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1927”, Cernăuți, 1927, p. 34.

¹¹⁶ „Glasul Bucovinei”, II, 26 octombrie 1919, p. 1; 31 octombrie 1919, p. 1.

În urma alegerilor din noiembrie 1919, Bucovina a fost reprezentată în primul Parlament al României Mari¹¹⁷, de 39 parlamentari, în urma participării a 88 348 electori (din 115 000 locuitori cu drept de vot din provincie) care au exprimat 79 166 voturi valabile¹¹⁸. Dintre aceștia, 27 parlamentari reprezentau PDU (care a obținut 79% din voturi¹¹⁹) – 20 de mandate la Adunarea Deputaților și 7 la Senat – 10 erau independenți (6 deputați și 4 senatori, care reprezentau și minoritățile germană, ucraineană, polonă și evreiască); un senator a reprezentat Universitatea din Cernăuți și mitropolitul Bucovinei era senator de drept¹²⁰.

Lucrările primului Parlament al României Mari s-au deschis la 20 noiembrie 1919, alegându-se din partea fiecărei provincii un secretar pentru cele două camere. Bucovina a fost reprezentată de N. Cotlarciuc la Senat (lucrările acestuia erau prezidate de președintele de vârstă, mitropolitul Bucovinei, VI. Repta) și A. Morariu la Camera Deputaților. În fața Parlamentului și a noului guvern Al. Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920) se ridicau probleme de mare importanță: ratificarea decretelor lege pentru unirea Bucovinei, Basarabiei, Transilvaniei, Sătmăruului și Maramureșului cu Regatul României, semnarea tratatelor de pace (liberalii manifestau o anume rezistență față de aliați, iar opoziția conservatoare și averesciană pleda pentru semnarea tratatelor fără rezerve), refacerea constituției, reforme electorale și administrative (rezolvarea problemelor economice, financiare, reformarea Bisericii și a Școlii, unificarea legislației, organizarea Armatei, prin măsuri descentralizatoare), rezolvarea problemei minorităților (în special a evreilor).

Oamenii politici care reprezentau Bucovina în forumul central de la București au format, în decembrie 1919, Clubul parlamentarilor bucovineni, care a emis o declarație, *Ce vroim*¹²¹, în care era subliniată dorința de a contribui la consolidarea noului stat. Referitor la „certurile politice învechite”, parlamentarii bucovineni își păstrau rezerve, constatând „câtă energie românească vrednică de lucruri mai bune se cheltuie în zadar”. S-a discutat și problema constituțională a parlamentului, care

¹¹⁷ Acesta a fost format din 562 deputați (241 din Vechiul Regat, 203 din Ardeal și Banat, 92 din Basarabia și 26 din Bucovina) și 241 senatori (101 din Vechiul Regat, 85 din Ardeal și Banat, 37 din Basarabia și 11 din Bucovina, trei numiți prin lege și 4 reprezentanți universitari). Cf. „Glasul Bucovinei”, II, 15 noiembrie 1919, p. 1.

¹¹⁸ R. Economu, *op. cit.*, p. 72; „Glasul Bucovinei”, II, 16 noiembrie 1919, p. 289, p. 2.

¹¹⁹ Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 141.

¹²⁰ Lista parlamentarilor bucovineni se regăsește în R. Economu, *op. cit.*, p. 172–173.

¹²¹ G. Rotică, *Parlamentul și crizele*, în „Glasul Bucovinei”, II, 27 decembrie 1919, p. 1. Ulterior, când situația politică de la București ar fi putut să determine o criză parlamentară, bucovinenii au luat atitudine, exprimându-și părerea că rezolvarea tuturor problemelor se putea face fără dizolvarea Parlamentului. G. Rotică a identificat și cauzele care au generat criza, legate de faptul că „unirea a întrunit în Parlamentul de la București patru mentalități diferite, formate de patru culturi deosebite. În sala Ateneului vorbește prin gura deputaților o singură țară, dar cugetă patru capitale”. Ziarul „Epoca” consemna faptul că între deputații bucovineni ar fi existat un conflict datorat atitudinii lui I. Nistor, care dorea să devină membru PNL, cerând acest lucru și colegilor săi. Cf. „Glasul Bucovinei”, II, 9 decembrie 1919, p. 1.

a devenit constituantă pentru reprezentanții noilor provincii. Declarația emisă de Clubul parlamentarilor bucovineni a consemnat și faptul că o parte a presei din Vechiul Regat îi tratează pe bucovineni cu indiferență și lipsă de respect. Pentru îndreptarea acestei stări de lucruri și pentru a face cunoscută situația din Bucovina, s-a hotărât editarea, la București, a unui organ de publicitate, ca ediție specială a ziarului „Glasul Bucovinei”, care apărea la Cernăuți¹²². De asemenea, Clubul parlamentarilor bucovineni a luat atitudine față de contestarea valabilității alegerilor din Bucovina. În ședința parlamentară din 26 noiembrie 1919, la Camera Deputaților a avut loc o dezbatere pe această temă, aducându-se în discuție un protest semnat de 1 500 persoane, care-și exprimau rezerve față de corectitudinea desfășurării alegerilor din Bucovina. La intervenția deputatului PDU Romulus Reuț, toate contestațiile au fost respinse¹²³.

În ședința parlamentară din 29 decembrie 1919, a avut loc ratificarea decretului lege pentru unirea Bucovinei, Basarabiei și a Transilvaniei, Sătmăruului și Maramureșului¹²⁴. I. Nistor, ministrul secretar de stat al Bucovinei, a citit în ședința Adunării Deputaților, prezidată de N. Iorga, mesajul regal prin care s-a supus spre dezbatere proiectul de lege pentru ratificarea decretului lege nr. 3 744/1918, referitor la unirea Bucovinei cu România. Deputatul bucovinean R. Reuț a supus dezbaterii generale raportul, expunerea de motive și proiectul de lege, care au fost adoptate în unanimitate. Și în cadrul lucrărilor Senatului, întrunit sub președinția lui C. Sumuleanu, s-a dezbătut problema ratificării decretului lege nr. 3 744/1918. Raportul, expunerea de motive și proiectul de lege, prezentate de Nicolae Cotlarciuc, senator ales din partea universității din Cernăuți, au fost adoptate în unanimitate¹²⁵.

După consacrarea unirii de către Parlamentul României, s-a produs o nouă orientare în activitatea de conducere a Bucovinei și de integrare a acesteia în structurile statului român.

Unul dintre evenimentele cu impact deosebit asupra societății bucovinene în această perioadă de administrație românească (ianuarie 1919 – aprilie 1920) a fost cel legat de conflictul dintre cei doi oameni politici bucovineni I. Flondor și I. Nistor, care aveau concepții diferite asupra modului de integrare a provinciei în Regatul Român.

La scurt timp după acceptarea unirii s-au înregistrat, chiar în rândurile Consiliului Național Român, divergențe de opinii în ceea ce privește modalitățile de trecere a provinciei sub administrația românească, ce priveau ponderea și

¹²² „Glasul Bucovinei”, II, 9 decembrie 1919, p. 1.

¹²³ *Ibidem*, II, 30 noiembrie 1919, p. 2; 2 decembrie 1919, p. 1.

¹²⁴ Ziarul „Glasul Bucovinei” relatează că prima faptă a Parlamentului trebuia să fie „legea unirii”, în baza căreia se puteau reface „vechile legi de patru feluri”, dar această acțiune a fost tergiversată. Doar la stăruința lui I. Nistor, s-a luat hotărârea întocmirii unei „legi a unirii”, pe baza hotărârilor din 1918, de la Cernăuți, Alba-Iulia și Chișinău. Cf. „Glasul Bucovinei” III, 3 ianuarie 1920, p. 1.

¹²⁵ R. Economu, *op. cit.*, p. 73; anexa XXXII, p. 174–175, anexa XXXIII a, p. 176–177, anexa XXXIII b, p. 177.

atribuțiile organelor locale de conducere a Bucovinei, în raport cu cele ale organelor centrale de la București. Aceste divergențe, apărute sub influența refugiaților bucovineni, dominați de ideile centralizatoare vehiculate de cercurile politice liberale din România, s-au manifestat inițial, cât timp la conducerea României era guvernul generalului C. Coandă (6 septembrie – 12 decembrie 1918), la nivelul dezbaterii de idei, fără a avea impact asupra evoluției vieții provinciei. O dată cu venirea la putere a guvernului liberal Ion I. C. Brătianu (12 decembrie 1918 – 27 septembrie 1919) s-a produs o accentuare a conflictelor între partizanii celor două forme de conducere a provinciei: autonomie, centralizare¹²⁶. Convinși că lor le era încredințată soarta României Mari – de altfel realizarea unirii s-a făcut sub auspiciile PNL – care reprezenta pentru ei doar o „prelungire a Vechiului Regat”¹²⁷, liberalii s-au angajat într-o acțiune de centralizare, în vederea eliminării particularismelor regionale, fiind expuși din acest motiv polemicii cu unele forțe politice din provinciile alipite, care doreau păstrarea unei relative autonomii locale.

Prin decretele-lege nr. 3 744/1918 și 3 745/1918 s-au produs o serie de modificări în conducerea Bucovinei, față de modul cum fusese ea concepută de I. Flondor, făcându-se un pas important spre unificare, dar și spre centralizare. Guvernul central a preluat atribuțiile legislative ale provinciei, eliminându-se regimul de autonomie legislativă sub formă de Dietă proprie, pe care-l avusese înainte de anul 1918.

Măsurile legislative aplicate, în perioada imediat următoare unirii, în Bucovina, referitoare la conducerea acesteia și la modalitățile de trecere a provinciei sub administrație românească, au făcut obiectul dezbaterii de idei în rândul intelectualilor și oamenilor politici bucovineni. Fie că au susținut ideea unei autonomii la nivelul administrației locale (autonomii comunale, județene), cu dreptul de control al statului¹²⁸, fie că au considerat menținerea unei autonomii locale un pericol pentru realizarea unei integrări definitive a provinciei în cadrul statului român, politicienii bucovineni urmăreau același scop – unificarea Bucovinei cu România. Iorga G. Toma aprecia că, după unire, existau două căi în ceea ce privește crearea cadrului legislativ necesar integrării Bucovinei în structurile statului român: prima, „comodă, dar nu fericită”, a extinderii puterii unor legi aplicate în Vechiul Regat și asupra noilor teritorii, și a doua, mult mai potrivită, legată de conceperea unor legi noi, care trebuiau să țină seama de

¹²⁶ Acest conflict a luat uneori forme dure, acțiunile refugiaților bucovineni din timpul războiului fiind catalogate drept acte de trădare. La o interpelare a lui I. Nistor din Parlament pe această temă, deputatul C. Constantin i-a răspuns: „Ați dezertat din armata austriacă. Aceasta e trădare!”. Cf. „Glasul Bucovinei”, III, 6 iulie 1920, p. 5.

¹²⁷ Catherine Durandin, *op. cit.*, p. 184.

¹²⁸ S-a afirmat că „autonomia, dacă va fi, trebuie să fie un produs al statului român, trebuie să fie motivată din punct de vedere geografic, al gravității unui teritoriu către un centru industrial, comercial, cultural”. Cf. I. Piticariu, *Autonomism sau centralizare*, în „Glasul Bucovinei”, II, 31 ianuarie/12 februarie 1919, p. 1; V. Grecu, *Autonomie sau descentralizare*, în „Glasul Bucovinei”, II, 12 iunie 1919, p. 1.

interesele specifice ale fiecărei provincii, „pe baza constatărilor câștigate din spiritul locuitorilor teritoriilor ocupate și din viața lor multiplă care se desfășoară sub ochii legiuitorului”¹²⁹. Apreciind că s-a lucrat mai mult după prima direcție, D. Popovici își exprima regretul că „domnii de la București nu ne dau concursul așa după cum ne-am așteptat [...]. Noi înțelegem apropierea noastră de Regat prin unificare și apoi prin descentralizare. Colaboratorii noștri voiesc să facă mai întâi descentralizarea și apoi unificarea, lucru absolut imposibil [...]. Atâta timp cât unificarea legislativă nu este încă făcută, de descentralizare nu se poate vorbi”¹³⁰.

Față de aplicarea decretului-lege nr. 3745, conform căruia în Bucovina rămâneau în vigoare legile austriece (cu amendamentul că ministrul delegat avea dreptul de a emite ordonanțe), V. Grecu aprecia că, guvernul central ar fi trebuit să opereze anumite modificări ale acestora, iar menținerea legilor statului austriac nu era necesară¹³¹. A. Morariu considera că păstrarea legilor austriece ar putea genera discuții despre autonomia Bucovinei, în cazul în care nu s-ar face diferența între autonomia legal constituită și cea cu caracter provizoriu și ar afecta cultivarea ideii de stat a României Mari. Deviza organelor de conducere și decizie ale țării, în privința Bucovinei, trebuia să fie modificarea administrației și a întregii vieți publice prin „crearea unui stoc de funcționari români [...], substratul de naționalizare a întregii administrații și vieții publice”. Acest lucru se putea realiza prin elaborarea unor acte legislative care să promoveze și să încurajeze admiterea românilor în funcții publice. Pentru cunoașterea situației existente în Bucovina, A. Morariu aprecia că era necesară crearea unei comisii regionale de studii preliminare. Autorul a concluzionat că preocupările cârmuitorilor locali nu erau în concordanță cu noua situație creată în Bucovina după 1918¹³².

Teoreticienii curentului autonomist au profitat de situația creată prin menținerea unor legi austriece, vehiculând ideea că acestea erau superioare, mergând până la a afirma că Bucovina trebuia să rămână la nivelul civilizației occidentale, reîntorcându-se la Austria¹³³. Această atitudine extremă, moștenire a „stării de spirit [...] lăsată în Bucovina de fosta stăpânire austriacă”¹³⁴, a fost sancționată în spiritul ideii că problema autonomiei provinciilor „poate să satisfacă anumite interese meschine”, „să deschidă pentru unii anumite perspective de putere, dar care pentru interesele [...] naționale prezintă o primejdie de care poate mulți nici nu-și dau bine seama”¹³⁵. Aceleași idei au fost exprimate și de I. Nistor, care afirma că „apucăturile autonomiste cu ușoare nuanțări de suveranitate” sunt în contradicție cu evoluția istorică a României Mari, cu „aspirațiile și nevoile reale ale

¹²⁹ Iorgu G. Toma, *În slujba dreptății*, p. 28.

¹³⁰ „Glasul Bucovinei”, III, 27 iunie 1920, p. 1.

¹³¹ V. Grecu, *Datoria oricui*, în „Glasul Bucovinei”, II, 29 ianuarie/11 februarie 1919, p. 1.

¹³² A. Morariu, *Bucovina în România Mare*, în „Glasul Bucovinei”, II, 10/23 martie 1919, p. 1–2.

¹³³ Idem, *Bucovina și legile ei*, în „Glasul Bucovinei”, II, 3/16 martie 1919, p. 1–2.

¹³⁴ D. Marmeliuc, *În slujba unui partid de țară*, în „Glasul Bucovinei”, II, 21 februarie/6 martie 1919, p. 1.

¹³⁵ N. Grămadă, *Unitate sufletească*, în „Cugetări”, II, 1920, nr. 4–5, p. 18.

neamului nostru”¹³⁶, astfel încât „precocitatea autonomistă uimitoare” care caracteriza unii politicieni bucovineni nu putea decât să îngreuneze procesul de integrare¹³⁷. Analizând evoluția vieții politice bucovinene după anul 1918, redacția publicației „Cugetări” aprecia că, prin concursul ce s-a dat administrației din noile provincii, s-a adus ceea ce ar fi trebuit să lipsească – o politică militantă. Confuzia ce s-a produs după anul 1918, datorită acestui fapt, s-a manifestat ca un factor centrifug în ceea ce privea administrația statului. Consecințele acestui fenomen au fost legate de nemulțumirea minorităților, divizarea populației românești în diverse grupuri politice, conflictul între clasele sociale. Acestea au determinat aplanarea fenomenului de contopire a societății bucovinene cu Vechiul Regat și a mișcării de regenerare morală și culturală. Procesul de integrare și unificare a provinciei trebuia să fie susținut de ideea că „din Vechiul Regat și din provinciile alipite trebuie să se formeze un stat unitar, puternic consolidat”. Acest lucru putea deveni realitate prin crearea unei „identități perfecte a intereselor tuturor locuitorilor României întregite”¹³⁸.

Dezbaterile pe marginea celor două modalități de conducere a provinciei (autonomie sau centralizare) au atins punctul culminant prin manifestarea unei opoziții deschise între cei doi miniștri ai Bucovinei: I. Nistor și I. Flondor.

Ion Nistor s-a născut la 4/17 august 1876 în comuna Vicovu de Sus – Suceava. A urmat școala primară în comun natală și apoi la Rădăuți. În perioada 1889–1897 și-a continuat studiile la Liceul german din Rădăuți. În anul 1897 a început studiile universitare la Cernăuți, urmând Facultatea de Filozofie. Ca student, a fost președintele societății „Junimea”. După absolvirea facultății a fost numit profesor de istorie și geografie la Liceul din Suceava, iar din anul 1905 a ocupat aceeași catedră la Liceul Real din Cernăuți. A întemeiat revista „Junimea literară”, care a apărut în perioada 1904–1914, la Cernăuți și Suceava. După obținerea doctoratului în istorie, cu teza *Pretențiile moldovenești asupra Pocușiei* (1909), a fost profesor la Universitatea din Cernăuți, din anul 1912, la catedra nou-înființată de *Istorie a Europei sud-estice, cu accent deosebit pe reconsiderarea istoriei românești*. În anul 1914 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. În timpul primului război mondial s-a refugiat, împreună cu familia, în România, implicându-se în organizarea refugiaților bucovineni și militând pentru revenirea Bucovinei la România. În perioada interbelică a fost implicat activ în viața politică și culturală a provinciei¹³⁹.

Iancu Flondor s-a născut la Storojineț, în anul 1865. După absolvirea școlii primare, a urmat cursuri juridice, obținând licența și doctoratul în drept la Viena (1894). Militând pentru ideea națională, I. Flondor s-a implicat activ în viața

¹³⁶ I. Nistor, *La aniversarea unirii*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1923”, Cernăuți, 1923, p. 30.

¹³⁷ „Cugetări”, II, 1920, nr. 7, p. 6.

¹³⁸ *Ibidem*, I, 1919, nr. 12, p. 8–9.

¹³⁹ Pentru detalii vezi Doina Alexa, *op. cit.*

politică, devenind președintele Partidului Național din Bucovina. (1892). Din anul 1900 a întemeiat Partidul Național Poporal, care a fuzionat cu Partidul Național în anul 1902. Peste 6 ani a înființat Partidul Creștin Social Român. În anul 1918 a condus acțiunea națională pentru unirea Bucovinei cu România, fiind președintele Constituantei care, la 27 octombrie 1918, a proclamat autodeterminarea românilor din Bucovina. A fost șef al guvernului provizoriu (din 12 noiembrie 1918) și ministru delegat cu administrarea Bucovinei cu reședința la Cernăuți (din 4 ianuarie 1919). În aprilie 1919 a demisionat din această funcție, devenind, pentru scurt timp, membru al Partidului Poporului. A murit în anul 1924¹⁴⁰.

I. Nistor reprezenta gruparea din jurul publicației „Glasul Bucovinei” („glasiștii”, cum au fost denumiți în epocă), la care s-a aliat cea mai mare parte a românilor bucovineni refugiați, grupare care își manifesta opțiunea pentru o conducere centralizată a Bucovinei, fără organe legislative și executive proprii, în spiritul ideilor liberalilor români. I. Flondor reprezenta gruparea care a unit majoritatea membrilor din Consiliul Național Român și din organele administrative ale provinciei („bucoviniștii” sau „austrofili”), care milita pentru o mai largă descentralizare administrativă și asigurarea participării celorlalte naționalități la conducerea provinciei. Gruparea se apropia, prin aceste idei, de forțele politice românești aflate la acea vreme în opoziție, ziarul „Glasul Bucovinei” apreciind că politica lui I. Flondor reprezenta „apendicile bucovinean al opoziției din Vechiul Regat”¹⁴¹.

Acest conflict între curentul glasist (I. Nistor) și cel al administrației Țării (I. Flondor), pe de o parte, și între gruparea lui Flondor și guvernul central, pe de altă parte¹⁴², a cunoscut în aprilie 1919 forme acute, generând așa-numita „criză bucovineană”. I. Nistor era conștient că acest conflict se datora existenței unor concepții diferite care priveau ritmul de integrare a Bucovinei în structurile statului român: „Nu este însă mai puțin adevărat că se poate observa pretutindeni o rezistență ostilă față de noua administrație românească, susținută de «bucoviniștii austrofili, care visau mereu la tragerea unui cordon sanitar la Burdujeni¹⁴³, pe care-l doreau așa mult. Vechea tensiune între «bucoviniști» și naționali începu să se accentueze tot mai mult [...]. Din tensiunea aceasta luă naștere conflictul între miniștrii Bucovinei [...]”¹⁴⁴. La rândul său, I. Flondor dezvăluia, în raportul trimis regelui Ferdinand, la 2 aprilie 1919, cauzele care au dus la apariția conflictului, lăsând să se înțeleagă poziția sa iremediabilă față de gruparea lui I. Nistor: „Din

¹⁴⁰ R. Economu, *op. cit.*, p. 31, nota 8.

¹⁴¹ „Glasul Bucovinei”, II, 5 noiembrie 1919, p. 2.

¹⁴² Antagonismul dintre I. Flondor și guvernul de la București era considerat de către V. Vitencu „un lucru periculos”, în condițiile în care „marea victorie a românismului nu e încă consolidată”. Cf. V. Vitencu, *Să ne dumirim*, în „Glasul Bucovinei”, II, 28 mai 1919, p. 1.

¹⁴³ I. Nistor își explica această atitudine prin neîncrederea înrădăcinată de stăpânirea habsburgică față de tot ce era românesc. Cf. I. Nistor, *Zece ani de la unire*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1929”, Cernăuți, 1929, p. 1; „Glasul Bucovinei”, III, 14 ianuarie 1920, p. 1.

¹⁴⁴ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 406.

multe semne ale poporului român ne-am încredințat că intențiunile mele sunt, în general, înțelese. Totuși, un grup restrâns de tineri bărbați, neexperimentați în politică, neînsemnați ca număr și forță, cu firi pornite, cer și agitează pentru o bruscă și radicală naționalizare a administrației; agitația aceasta neliniștește populația și duce în eroare colegii mei din cabinet asupra adevăratei stări din Bucovina, la care are mare parte și ministrul Nistor. Toate stăruințele mele insistente de a mă înțelege cu ministrul Bucovinei au rămas zadarnice. Această stare politică de dizarmonie între domnul Nistor și mine reclamă o grabnică lămurire”¹⁴⁵.

Diferențele de metodă, concepții și principii între I. Nistor și I. Flondor au scos în evidență existența a două puncte de vedere diferite în ceea ce privește modul de conducere, administrare și integrare a provinciei în cadrele statului român. I. Flondor își susținea concepția sa cu privire la modalitățile de integrare a Bucovinei pe principii descentralizatoare, printr-o tranziție lentă, fără convulsii sociale, ținându-se cont de compoziția etnică a provinciei: „Până la unirea definitivă va trebui să treacă un timp de tranziție, în care fiecare provincie urma să-și păstreze un fel de autonomie a sa”¹⁴⁶, în condițiile asigurării unei largi descentralizări administrative¹⁴⁷. Ideile promovate de I. Flondor au fost susținute de o parte a minoritarilor și de socialiștii lui Gh. Grigorovici – prin dezbateri în presă („Allegemeine Zeitung”, „Morgenblatt”, „Volk”, „Deutsche Volkzeitung”, „Vorwärts”, „Narodna Volia”, „Vremea nouă”) – nemulțumiți de politica lui I. Nistor, care era acuzat de forțarea ritmului de integrare a Bucovinei în structurile Vechiului Regat¹⁴⁸.

Concepțiile politice ale lui I. Flondor se regăsesc în activitatea pe care a desfășurat-o în perioada octombrie 1918 – aprilie 1919, perioadă în care se pot evidenția cel mai bine divergențele de idei între cei doi oameni politici bucovineni. Conflictul politic avea rădăcini mai îndepărtate. I. Flondor a manifestat rezerve în ceea ce privește modalitățile realipirii Bucovinei la România prin unirea necondiționată, pornind de la ideea că Vechiul Regat era, „în toate privințele inferior față de Bucovina”, pe când I. Nistor milita pentru unirea cât mai grabnică cu Vechiul Regat, „mai ales că trebuie să opunem numărului mare de neromâni din provincii o masă omogenă de români”¹⁴⁹. Încă din 21 ianuarie 1919, I. Flondor și-a expus punctul de vedere în legătură cu evoluția evenimentelor din Bucovina, adresându-se confidențial primului ministru. Flondor a criticat activitatea misiunii anglo-franceze la Cernăuți, ai căror membri, după părerea lui, erau preocupați să

¹⁴⁵ Fl. Pintescu, *op. cit.*, p. 254.

¹⁴⁶ Doina Alexa, *op. cit.*, p. 176.

¹⁴⁷ Încă din februarie 1919 s-a organizat un congres al tuturor frunțașilor politici ai românilor din provinciile alipite, care a dezbătut problema organizării teritoriilor revenite la România pe principii descentralizatoare și cu participarea efectivă a celorlalte naționalități la conducerea provinciei. Cf. „Glasul Bucovinei”, II, 19 ianuarie/1 februarie 1919, p. 3.

¹⁴⁸ Doina Alexa, *op. cit.*, p. 191.

¹⁴⁹ „Glasul Bucovinei”, II, 29 mai 1919, p. 2.

acționeze în favoarea ucrainenilor; și-a exprimat dezacordul față de derularea prea rapidă a reformelor administrative (înlocuirea funcționarilor, desființarea direcției Căilor Ferate, dezorganizarea jandarmeriei)¹⁵⁰.

Pentru a putea înțelege esența conflictului se cuvin a fi analizate pozițiile lui I. Flondor și I. Nistor față de problemele interne administrative, ale minorităților, și ale mișcărilor politice din Bucovina, în raport cu cele similare din România.

În materie de politică administrativă, I. Flondor era, așa cum afirmam anterior, adeptul convins al descentralizării și creării de autonomii locale. Publicația „Bucovina”, apărută la 18 martie 1919, care-l sprijinea pe omul politic bucovinean, a adus la cunoștința cititorilor, în numărul din 24 aprilie 1919, programul românilor bucovineni, care prevedea o „reformă temeinică” referitoare la descentralizarea administrativă. În program se afirma că dorința Bucovinei era aceea de a se contopi cu România într-un stat național omogen, cu un singur corp legislativ. În ceea ce privește organizarea administrativă, se prevedea constituirea unor corpuri administrative, alese democratic, care să realizeze reforma în acest domeniu pe principii descentralizatoare, Bucovina urmând a se constitui într-o unitate administrativă aparte. Aceste idei erau argumentate de faptul că „România Mare nu se va mai putea administra în modul centralizat ca până acum. În interesul [...] statului unitar trebuie să se înființeze și la nordul țării [...] un centru propriu administrativ. Am accentuat această necesitate în programul nostru, cerând ca pentru teritoriul Bucovinei, ținutul Hotinului din Basarabia și pentru unele părți din Vechiul Regat să se înființeze un centru administrativ propriu. Înființarea lui ar schimba repede fizionomia etnică din această parte, garantând siguranță și contribuind la înflorirea statului”¹⁵¹.

În concepția descentralizatoare a lui I. Flondor în ceea ce privea organizarea administrativă, se preconiza reducerea aparatului de funcționari publici. În ședința Consiliului Național, din 19 noiembrie 1918, acesta afirma: „Guvernul dorește să stea în contact cu populațiunea, el vrea să se puie în legătură prin viu grai cu poporul. Prin aceasta se va reduce munca strictă a organelor administrative”¹⁵². Pentru a-și susține ideile referitoare la păstrarea autonomiei Bucovinei, I. Flondor a încercat să obțină de la regele Ferdinand aprobarea pentru continuarea activității Regionalei Căilor Ferate din Cernăuți, argumentând această cerere prin rolul deosebit al orașului în transbordare, aflat la întretăierea a două linii ferate capitale – una care lega Marea Neagră cu cea Baltică și cealaltă Odessa cu Cehoslovacia. Direcțiunea nou-înființată la Iași pentru Moldova, Bucovina și Basarabia, arăta I. Flondor, „extinsă asupra unui teritoriu atât de mare – cu trei provincii atât de diferențiate în limbă, obiceiurile, cultura și mentalitatea populațiunilor – nu poate satisface trebuințele economice ale unui teritoriu prea mare”¹⁵³. Guvernul central,

¹⁵⁰ N. Ciachir, *op. cit.*, p. 97.

¹⁵¹ „Bucovina”. *Ziarul românilor bucovineni* (Cernăuți), 1, 24 aprilie 1919, p. 2. Apud Fl. Pintescu, *op. cit.*, p. 253.

¹⁵² Fl. Pintescu, *op. cit.*, p. 254.

¹⁵³ *Ibidem*, p. 253–254.

ignorând cererea lui I. Flondor, a desființat Regionala din Cernăuți. Omul politic bucovinean a susținut și ideea organizării unei reforme a codurilor civil și penal, introducerea instituției notarilor publici, înființarea cadastrului funciar¹⁵⁴.

În ceea ce privește reforma agrară, I. Flondor considera că trebuiau înființate moșii țărănești prin împărțirea pământului țăranilor chiaburi și menținerea muncitorilor agricoli¹⁵⁵. În ședința Consiliului Național Român, din 25 noiembrie 1918, acesta, convins de forța combativă a țăranilor bucovineni, afirma: „Dară țăranii noștri bucovineni au săvârșit o altă faptă și mai mare. Ei ne-au scăpat datinile, legea și limba strămoșilor noștri. Numai țăranilor [...] avem să le mulțumim dacă țara aceasta, după o vitregă stăpânire străină de peste 140 de ani, se poate întoarce iară la mama ei”¹⁵⁶. Aceste idei contrazic afirmația lui I. Nistor, conform căreia I. Flondor ar fi fost „prea puțin apropiat de masele compacte ale țăranimii”¹⁵⁷.

În ședința Consiliului Național Român din 13 februarie 1919, s-a instituit o comisie care urma să examineze proiectul legii de reformă agrară. Cu prilejul alegerii membrilor acestei comisii, în care urmau să fie cooptați și reprezentanți ai naționalităților conlocuitoare, s-a produs un incident, care a adâncit disensiunile dintre I. Flondor și I. Nistor: președintele CNR, D. Bejan a refuzat să dea cuvântul lui A. Morariu, reprezentantul „glasiștilor”. Ca urmare a acestei situații, „glasiștii” s-au abținut de la vot și nici un partizan al lui I. Nistor nu a figurat ca membru în această comisie¹⁵⁸.

Spre deosebire de I. Flondor, în domeniul administrativ I. Nistor era adeptul unei centralizări de tip liberal francez, promovând ideea conducerii provinciei fără organe legislative și executive proprii. În procesul de integrare, punea accent deosebit pe forța Regatului Român „văzut ca un factor eliberator căruia urmau să i se subordoneze deplin și rapid provinciile din fosta monarhie habsburgică prin unirea lor necondiționată”¹⁵⁹. În problema agrară, I. Nistor a militat pentru împroprietărirea țăranilor fără pământ.

Referitor la raporturile românilor cu celelalte naționalități, I. Flondor a desfășurat o politică tolerantă: „Trebuie să evit tot ce s-ar resimți de populația neromânească ca o nedreptate [...]. Mi s-a părut prudent a-mi impune rezerve pentru ca această populație să nu aibă cuvinte de recriminațiune înaintea lumii civilizate. M-am ferit [...] de schimbări repezi și radicale în convingerea că prin măsuri pripite și nechibzuite [...] s-ar compromite, poate ireproșabil, cauza bună a neamului”¹⁶⁰. Atitudinea lui I. Flondor față de minoritarii bucovineni a avut

¹⁵⁴ R. Economu, *op. cit.*, p. 53.

¹⁵⁵ „Glasul Bucovinei”, II, 29 mai 1919, p. 2.

¹⁵⁶ Fl. Pintescu, *op. cit.*, p. 253.

¹⁵⁷ *Ibidem*.

¹⁵⁸ Sextil Pușcariu, *Sancta Administratio*, în „Glasul Bucovinei”, II, 15/28 martie 1919, p. 1–2; Doina Alexa, *op. cit.*, p. 179; R. Economu, *op. cit.*, p. 50–51.

¹⁵⁹ Doina Alexa, *op. cit.*, p. 176.

¹⁶⁰ Fl. Pintescu, *op. cit.*, p. 254.

rezultate eficiente: „Este îmbucurător faptul că, folosindu-mă de mijloace blânde față de celelalte neamuri, mi-a succedat un număr mare de comune cu școli de altă limbă au cerut spontan transformarea lor în școli românești”¹⁶¹. Politica lui I. Flondor în ceea ce privește naționalitățile conlocuitoare, a fost înțeleasă în unele cercuri, ca o strategie prin care Bucovina trebuia ferită de influențele venite din Vechiul Regat: „Bucovina, care a stat 144 ani cu zăvoarele trase dinspre România, să nu lase să se strecoare azi nici o palpitare de suflet românesc din Regat, pentru că domnului Flondor îi e frică să nu sughițe «naționalitățile» Dumnealui”¹⁶².

În domeniul politicii față de naționalități, I. Nistor a dat declarații ferme de respectare a drepturilor lor, considerând că acestea „știu să se împace cu noua stare de lucruri creată după unire”¹⁶³. Istoricul însă a descris nedreptățile suferite de români în anii stăpânirii austriece.

În privința poziției față de mișcările politice din Vechiul Regat, I. Flondor a păstrat o atitudine rezervată, caracteristică omului politic „deprins cu rigorile de ținută din Parlamentul austriac, obișnuit a privi de sus politica și pe politicienii din Vechiul Regat, acuzați pe drept de corupție”¹⁶⁴. I. Flondor era împotriva oricărui tip de fuziune cu vreun partid politic din Regat, în virtutea existenței unei „mentalități nenorocite a Vechiului Regat, unde interesele de partid primează asupra oricărui alt sentiment”¹⁶⁵. Omul politic bucovinean afirma în acest sens: „Fidel principiului de a nu mă alătura, din cauze politice bine înțelese, nici unui partid istoric din Vechiul Regat și, prin urmare, de a nu lua parte la luptele între aceste partide, țin să declar că acuzațiile mele se referă la grupul Al. Constantinescu – Nistor și propagandiștii lor”¹⁶⁶. Deși avea idei comune cu transilvăneanul Iuliu Maniu, Iancu Flondor, într-o scrisoare adresată acestuia, se declara împotriva fuziunii Partidului Național din Transilvania cu Partidul Țărănesc al lui Ion Mihalache, arătând că partidul lui Maniu își va pierde, prin această fuziune, prestigiul și importanța sa. Poziția lui I. Flondor a fost sancționată de gazeta ardeleană „Libertatea” (ale cărei idei au fost publicate și în „Glasul Bucovinei”), care se întreba retoric: „De ce această atitudine și la bucovinenii lui Iancu Flondor? Împotriva cui? Împotriva generalilor care au scăpat Bucovina de robia ei de 140 de ani?”¹⁶⁷.

Datorită contextului politic care a caracterizat perioada alegerilor parlamentare din noiembrie 1919, gruparea politică a lui I. Flondor n-a participat la acestea, contestând și rezultatele lor¹⁶⁸. Această atitudine a fost explicată tendențios de „glasiști” prin lipsa de aderenți: țărani vedeau în el un boier ridicat împotriva

¹⁶¹ *Ibidem*, p. 254.

¹⁶² Șt. Bosie, *Ciocoismul în Bucovina*, „Glasul Bucovinei”, II, 18 iunie 1919, p. 1–2.

¹⁶³ „Glasul Bucovinei”, II, 19 octombrie 1919, p. 1.

¹⁶⁴ Fl. Pintescu, *op. cit.*, p. 254.

¹⁶⁵ *Ibidem*, p. 254.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 255.

¹⁶⁷ „Glasul Bucovinei”, II, 26 octombrie 1919, p. 2.

¹⁶⁸ Ideea lui I. Flondor de a se abține de la alegeri a fost susținută și de maghiarii din Ardeal. Cf. „Glasul Bucovinei”, II, 19 octombrie 1919, p. 1.

reformei agrare, iar minoritățile erau dezamăgite de faptul că I. Flondor le-a promis că va iscăli clauza minorităților, având garanții că se va schimba guvernul¹⁶⁹.

Conflictul dintre I. Nistor și I. Flondor a fost mediatizat în presa din Bucovina, ecouri ale disputei celor doi fruntași politici fiind resimțite și în presa centrală. Ziarul care a reflectat în mod constant această dispută a fost „Glasul Bucovinei”, organul de presă al „democrațiilor unioniști”, care-l susținea pe I. Nistor¹⁷⁰. O primă mențiune împotriva tendințelor autonomiste a apărut în numărul din 3 ianuarie 1919, într-un articol omagial dedicat lui I. Nistor: „Vedem că mulți dintre cei care au fost în stare, într-un moment de înălțător entuziasm, să voteze, fără nici o restricție, actul unirii acum abia după câteva săptămâni, au început să aibă fel de fel de nedumeriri”¹⁷¹. Într-o serie de articole publicate în martie 1919, G. Rotică acuza poziția grupării lui I. Flondor, care invoca pericolul angajării de funcționari din Vechiul Regat, ca un argument pentru păstrarea unei autonomii provinciale. Atitudinea grupului flondorist era justificată de faptul că neajunsurile administrației românești – „nu din cauza instituțiilor ci a oamenilor”¹⁷² – și situația materială precară a funcționarilor în perioada interbelică, au dus la o declasare a statutului funcționarului public, perceput, în comparație cu cel austriac, care asigura forța și autoritatea statului. G. Rotică vedea în manifestarea unor asemenea atitudini dovada perpetuării unei mentalități influențată de cei 144 de ani de stăpânire austriacă: „Buni funcționari cu elasticitate de acrobat în șira spinării: iată moștenirea noastră de la așa mult laudata Austrie. Nu găsiți că-i prea puțin încât să credem că de aici, de la Cernăuți, va răsări soarele României de mâine? Să nu ne facem ridicoli!; Dincolo de aceste granițe nu vedem decât «putregaiul», o țară coruptă [...]. În manifestarea acestui particularism îngredit rezidă dovada austriacismului din sufletul nostru”¹⁷³.

Atitudinea politică a lui I. Flondor a fost criticată și de A. Burac care, în articolul *Reflexii în jurul unui discurs*, a comentat cuvântarea acestuia, ținută la Congresul învățătorilor din Bucovina la 1 februarie 1919. „Prestigiul caracterului .ău și a meritelor din trecut – afirmă autorul – i-au hărăzit lui I. Flondor să

¹⁶⁹ „Glasul Bucovinei”, II, 16 noiembrie 1919, p. 2.

¹⁷⁰ La polemică a participat și ziarul „Viața nouă” (organul de presă al Partidului Social Democrat), care-l susținea pe I. Flondor. Publicația a dezbătut disputa dintre I. Nistor și I. Forgaci, declanșată de faptul că manuscrisul lui Forgaci, despre situația din Bucovina, în care-și exprima pesimismul în cea ce privea evoluția evenimentelor politice, catalogând atitudinea lui I. Nistor drept „arbitrară, bun plac, forță, îngâmfare, abuz”, n-a mai fost publicat. Cf. A. Morariu. *Rechizitorul profesorului procuror*, în „Glasul Bucovinei”, II, 24 august 1919, p. 3.

¹⁷¹ „Glasul Bucovinei”, II, 3 ianuarie 1919, p. 1. Apud R. Economu, *op. cit.*, p. 53.

¹⁷² Al. Ieșan, *Viața socială în Bucovina după unire*, p. 223. Gh. Grigorovici semnală cu regret faptul că funcționarii români din Bucovina, mai ales cei din jandarmerie, se purtau mai rău decât o făceau cei austrieci. Cf. „Glasul Bucovinei”, III, 29 iulie 1920, p. 1–5.

¹⁷³ G. Rotică, *Lăcustele*, în „Glasul Bucovinei”, II, 20 februarie/5 martie 1919, p. 1; Idem, *Dintr-un colț al României Mari. Ecouri bucovinene (1918–1920)*, București, Editura Cartea Românească, f. a., p. 7, 16.

prezideze evenimentele din toamna anului, dar acum are îndoieli asupra unirii necondiționate”¹⁷⁴.

Momentul culminant al atacurilor împotriva lui I. Flondor a fost declanșat de interviul lui I. Nistor publicat, la 15 martie 1919 în ziarul „Patria” din Cluj. Ministrul Bucovinei a semnalat „zvonul” că în provincie se manifestă o mișcare autonomistă, condusă de I. Flondor, care are ca scop asigurarea unei cât mai largi autonomii politice și administrative. Flondor era acuzat că face numiri de funcționari (prefecți, secretari de serviciu), prin încălcarea articolului 10 din decretul-lege 3 745/18 decembrie 1918, funcționari care ar fi putut influența realizarea unei reforme agrare îndepărtate de principiile radicale în baza cărora a fost concepută de „glasiști”. Prin amploarea învinuirilor aduse modulului cum era administrată Bucovina sub conducerea lui I. Flondor și prin menționarea expresă a numelui acestuia, interviul lui I. Nistor poate fi considerat „declanșatorul” crizei bucovinene¹⁷⁵.

O notă aparte în seria articolelor publicate în ziarul „Glasul Bucovinei” referitoare la conflictul Nistor – Flondor este dată de articolul din 19 martie 1919, care a salutat apariția ziarului „Bucovina”, apreciindu-se Programul publicat în primul număr, mai ales din punctul de vedere al faptului că acesta coincidea, în multe privințe, cu cel al glasiștilor. „Din discuții lipsite de patimă va ieși lumină” s-a concluzionat în finalul articolului¹⁷⁶. Totuși, atacurile din partea ziarului „Glasul Bucovinei” au continuat. În articolul *Problema națională*¹⁷⁷ Al. Procopovici a criticat atitudinea lui I. Flondor, care a promis naționalității germane licee în limba maternă: „Numai la București – afirma autorul – se poate hotărî asupra școlilor în limbile naționalităților”. Al. Procopovici, încercând să-și explice cauzele apariției „crizei bucovinene”, era de părere că pe I. Flondor „l-a asediat vechiul nostru politicianism”, ce se simțea primejduit după anul 1918 de legi prea strânse cu Bucureștiul. De aici au început dificultățile de colaborare cu guvernul central, dificultăți care au generat un dublu conflict al lui I. Flondor cu I. Nistor și cu guvernul central. Merită a fi menționată concluzia autorului, care era încrezător în bunul mers al lucrurilor¹⁷⁸.

Ziarul „Bucovina”, care-l susținea pe I. Flondor, n-a participat inițial la această polemică, oponentul lui I. Nistor preferând să se adreseze direct guvernului central de la București pentru a se implica în rezolvarea „crizei bucovinene”. La 14 aprilie 1919 I. Flondor s-a întâlnit cu M. Pherekyde, prim ministru *ad interim* în guvernul României (Ion I. C. Brătianu reprezenta țara la Conferința de Pace de la Paris), prezentându-i principalele sale revendicări privind administrarea Bucovinei¹⁷⁹

¹⁷⁴ „Glasul Bucovinei”, II, 13 martie 1919, p. 1. Apud R. Economu, *op. cit.*, p. 53.

¹⁷⁵ R. Economu, *op. cit.*, p. 54; Doina Alexa, *op. cit.*, p. 182.

¹⁷⁶ „Glasul Bucovinei”, II, 19 martie 1919, p. 1. Apud R. Economu, *op. cit.*, p. 54.

¹⁷⁷ „Glasul Bucovinei”, II, 26 martie 1919, p. 1. *Ibidem*, p. 54.

¹⁷⁸ Al. Procopovici, *Criza*, în „Glasul Bucovinei”, II, 13 aprilie 1919, p. 1.

¹⁷⁹ Textul notei verbale se regăsește în I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 407–408.

care, dacă nu erau soluționate până la 15 aprilie 1919 atrăgeau demisia sa. Acestea se refereau la respectarea decretului-lege nr. 3745/1918 privind organizarea Bucovinei, menținerea Direcției căilor ferate din Bucovina, organizarea imediată a Jandarmeriei, asigurarea combustibilului necesar efectuării lucrărilor agricole, organizarea Siguranței statului. Pe lângă aceste revendicări cu caracter administrativ, intervenția lui I. Flondor a făcut referiri și la doi membri din guvernul Bucovinei, Al. Constantinescu și I. Nistor, pentru acesta din urmă cerându-se excluderea de la conducerea Bucovinei¹⁸⁰. Flondor considera că accelerarea procesului de românizare a provinciei ar avea urmări nefaste pentru societatea bucovineană: „[...] aproape toate măsurile luate de Consiliu în chestiunea bucovineană, în special din partea domnului ministru Constantinescu și ajutorul dumnealui, ministrul Ion Nistor, sunt de așa natură că, apreciate în mod obiectiv, ele se prezintă ca o distrugere a administrației Țării”¹⁸¹. Evitând luarea unei hotărâri ferme, având în vedere complexitatea situației și poziția sa de interimat, M. Pherekyde i-a solicitat lui I. Flondor să trateze aceste probleme direct cu Ion I. C. Brătianu, atunci când se va întoarce de la Paris. Cum la acea dată nu se știa cât va lipsi Brătianu din țară, Flondor s-a adresat regelui Ferdinand, la 3/16 aprilie 1919, prezentându-i un raport în care își expunea principiile sale privind administrarea Bucovinei. În condițiile în care regele a evitat să dea un răspuns imediat, ministrul bucovinean și-a dat demisia.

Înainte de a se întoarce la Cernăuți, I. Flondor, prin interviurile pe care le-a dat, în perioada 17–19 aprilie 1919, publicațiilor „Epoca” (oficiosul Partidului Conservator), „Chemarea” (organ independent) și „Îndreptarea” (ziarul Ligii Poporului), și-a exprimat poziția în ceea ce privește „criza” care s-a declanșat în viața politică a provinciei, aducând argumente privitoare la atitudinea pe care a decis s-o adopte. Atacând vehement „opera de corupție a agenților domnilor Constantinescu și a operei Partidului Liberal”¹⁸², Flondor și-a exprimat părerea că, deși nu va avea nici o acțiune politică comună cu Partidul conservator sau liberal, va conlucra cu toate elementele care, pe baza unui program democratic, doresc să contribuie la consolidarea României Mari. Deși ulterior a încercat, prin scrisoarea trimisă la 24 aprilie 1919 ziarului „Universul” (București), să atenueze vehemența atacurilor la adresa PNL, precizând că s-a referit doar la grupul lui Al. Constantinescu și al „propagandiștilor” săi, ruptura cu liberalii a fost decisivă și a condus, în final, la îndepărtarea lui I. Flondor de la conducerea administrației Bucovinei¹⁸³.

I. Flondor a încercat să clarifice și acuzațiile ce i se aduceau în privința tergiversării reformei agrare, afirmând că în Bucovina, proiectul legii de reformă

¹⁸⁰ R. Economu, *op. cit.*, p. 55.

¹⁸¹ Fl. Pintescu, *op. cit.*, p. 255.

¹⁸² Actele de corupție se refereau la favorurile pe care le făceau agenții liberali, îndemnați de Al. Constantinescu, în ceea ce privea aprovizionarea Bucovinei.

¹⁸³ R. Economu, *op. cit.*, p. 56.

agrară a fost bazat pe principii mai radicale decât cele expuse în proiectul legii agrare din Vechiul Regat. Legea bucovineană prevedea constituirea de moșii țărănești indivizibile și neipotecabile, iar maximum de prioritate agrară era fixat la 200 ha, față de 500 ha, cum prevedea legea agrară în Vechiul Regat¹⁸⁴.

Referitor la motivele care l-au determinat să demisioneze, I. Flondor afirma că Bucureștiul privea cu totală indiferență hotărârile luate la Cernăuți, atribuțiile sale, fixate prin decretul lege de administrare a Bucovinei, nefiind respectate de guvernul central (a exemplificat cu acțiunea de desființare a Direcției Căii ferate din Cernăuți, care s-a făcut fără acordul său). În ceea ce privea persoana lui I. Nistor, Flondor a mărturisit că nu are resentimente personale față de acesta, dimpotrivă, el a fost acela care l-a propus ca ministru în guvernul central, dar a cerut ulterior îndepărtarea din guvern pentru faptul că era implicat în acte de corupție, legate de aprovizionarea Bucovinei cu alimente¹⁸⁵.

Ca răspuns la ideile exprimate de I. Flondor, PNL a publicat în oficiosul partidului, „Viitorul” (4/17 aprilie și 10/23 aprilie 1919), poziția sa referitoare la conflictul care a declanșat „criza bucovineană”. Negând acuzațiile care i s-au adus și exprimându-și părerea, prin M. Pherekyde, asupra cauzelor care au dus la demisia omului politic bucovinean – prezența lui I. Nistor în guvern și nemulțumirea lui Flondor legată de faptul că unele decizii ale sale erau privite la București ca acte de depășire a atribuțiilor ce-i reveneau – PNL, în calitate de mediator al conflictului, a acceptat demisia lui I. Flondor, ca singură soluție posibilă de rezolvare a diferendelor. De altfel, în același ziar s-a publicat și comunicatul guvernului, care anunța acceptarea demisiei de către regele Ferdinand, specificându-se că aceasta s-a datorat unor neînțelegeri de guvernare referitoare la regulile stabilite prin decretul-lege pentru administrarea Bucovinei¹⁸⁶.

Acceptarea demisiei lui I. Flondor nu a dus la o rezolvare a „crizei bucovinene”, viața politică bucovineană fiind marcată și în continuare de tensiuni. Grupul flondorist și-a continuat activitatea politică. Ziarul „Bucovina”, organul de presă al acestei grupări, a publicat, în perioada aprilie – iunie 1919 o serie de articole care justificau atitudinea omului politic bucovinean. Tranziția lentă, moderată și evolutivă, fără convulsii sociale și ținându-se cont de structura etnică a provincie ar fi asigurat o bună dezvoltare a societății bucovinene în cadrele statului român. Interesant este că aceleași idei au fost exprimate și de I. Nistor, într-o declarație făcută ziarului „Morgenblatt” (26 aprilie 1919), dar afirmațiile au fost puse la îndoială de Gh. Grigorovici, marcantă personalitate politică bucovineană, care-i acuza pe „glasiști” că forțează ritmul de românizare a provinciei¹⁸⁷.

Disputa de idei a continuat și în paginile ziarului „Glasul Bucovinei” care, la aniversarea celor 100 de numere, și-a exprimat opiniile asupra bilanțului activității

¹⁸⁴ *Ibidem*, p. 56–58.

¹⁸⁵ *Ibidem*.

¹⁸⁶ *Ibidem*, p. 57.

¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 66.

sale și a rolului pe care l-a avut în susținerea lui I. Nistor și a polemicii cu ziarul „Bucovina”. În privința acțiunii de sprijinire a guvernului central, se afirma că acesta a fost susținut „nu pentru că e liberal ci pentru că este guvernul României Mari”. Se specifica, de asemenea, că lupta pentru românism a ziarului „Glasul Bucovinei” a împiedicat apariția unui „regionalism intolerant și dăunător”¹⁸⁸. Comparând cele două grupări politice apărute în urma declanșării „crizei bucovinene”, G. Rotică aprecia că gruparea lui I. Flondor era „cea mai puternică coaliție pe care a cunoscut-o vreodată [...] viața de compromisuri a politicii bucovinene” spre deosebire de gruparea lui I. Nistor, „o grupare moderată, împotriva căreia s-au coalizat toate resturile de austriacism din Țara noastră”¹⁸⁹. În paginile aceleiași publicații, V. Șesan afirma despre Flondor că „apără o națiune bucovineană, ce nu e identică cu cea din România”, militând pentru „autonomia națională bucovineană” și apărarea drepturilor națiunii bucovinene. Autorul găsește și o explicație a acestei atitudini: „[...] sistemul infernal austriac, care a fost în stare să creeze din o parte de Români niște pocituri de *homo bucovinensis*, cărora încă și astăzi le pare nepotrivit a fi guvernați de Regele tuturor românilor și de guvernul central de la București”¹⁹⁰. Atitudinea lui I. Flondor a fost comentată și de D. Marmeliuc, care-și explica poziția acestuia prin concepțiile pe care le-a avut chiar din perioada realizării unirii, citând o afirmație a acestuia în care regreta actul de la 1918, afirmând că nici un motiv de ordin sufletesc nu l-a determinat să accepte unirea necondiționată¹⁹¹. Într-un alt articol, de pe poziții conciliante, redacția ziarului „Glasul Bucovinei” își exprima regretul că, deși interesele ambelor grupări au fost comune, cauza apariției conflictului s-a datorat faptului că idealul comun pentru care s-a luptat „noi nu l-am putu desface de încătușarea unor vechi interese și cointeresări [...]. Noi, democrații, l-am îmbrățișat cu toată dragostea și încrederea (pe I. Flondor n.n.) [...], dar l-a învins vechiul politicianism cu resentimente austriece”¹⁹².

După demisia lui I. Flondor din funcția de ministru delegat pentru administrarea Bucovinei¹⁹³, acceptată la 15/16 aprilie 1919, însoțită de cea secretarilor de stat aleși în ședința Consiliului Național Român, din 12 noiembrie 1918, I. Nistor a preluat aceste prerogative, rămânând și ministru delegat cu problemele Bucovinei în guvernul central. În condițiile în care tensiunile politice nu se aplanaseră, s-a încercat o ultimă soluție – concilierea printr-un arbitraj. Ideea

¹⁸⁸ „Glasul Bucovinei”, II, 20 aprilie 1919, p. 1–2; R. Căndea, *Ion Nistor*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1927”, Cernăuți, 1927, p. 34–35.

¹⁸⁹ G. Rotică, *Ei și noi*, în „Glasul Bucovinei”, II, 24 aprilie 1919, p. 1.

¹⁹⁰ V. Șesan, *Cine răspunde*, în „Glasul Bucovinei”, II, 27 aprilie 1919, p. 3–4.

¹⁹¹ D. Marmeliuc, *Medeea Bucovinei*, în „Glasul Bucovinei”, II, 8 iulie 1919, p. 2.

¹⁹² „Glasul Bucovinei”, II, 22 octombrie 1919, p. 1.

¹⁹³ Demisia lui I. Flondor și retragerea sa ulterioară din viața politică au fost considerate de unii oameni politici (N. Iorga, Al. Averescu) ca acțiuni prea categorice, care nu au lăsat loc discuțiilor și medierilor. Cf. N. Ciachir, *op. cit.*, p. 98.

i-a aparținut lui N. Iorga¹⁹⁴, iar generalul Petala, cel care l-a înlocuit pe generalul I. Zadik, comandantul Diviziei a VIII-a de Infanterie, urma să obțină acordul lui I. Nistor și I. Flondor. În acest sens, la 22 mai 1919, generalul Petala s-a adresat în scris celor doi. Dacă I. Nistor și-a dat acordul imediat, I. Flondor, invocând faptul că nu este la curent cu situația politică din Bucovina, a afirmat că nu se poate pronunța asupra arbitrajului. Pentru a putea lua o decizie, I. Flondor a solicitat aprobarea desfășurării unei adunări, care a și avut loc, la 2 iunie 1919. La această întrunire, „punctul culminant al opoziției față de măsurile lui I. Nistor”¹⁹⁵, au participat partizani ai lui Flondor din Consiliul Național Român, reprezentanți ai Partidului Social Democrat și ai comunităților etnice. La această „adunare politică internațională”¹⁹⁶ s-au discutat probleme de politică locală și de interes general românesc: s-a cerut instituirea unei administrații proprii a Bucovinei, în condițiile asigurării unei autonomii a provinciei, de către un consiliu administrativ alcătuit din reprezentanții tuturor naționalităților și partidelor politice. În cadrul acestei întruniri, reprezentanții evreilor, ucrainenilor și germanilor, criticând administrația românească, au specificat faptul că, neoferindu-li-se garanții, ei nu și-au dat încă „învoirea alipirii” cu România, care reprezenta „puterea de ocupație”¹⁹⁷. La finalul lucrărilor, adunarea a adoptat și o moțiune¹⁹⁸. Într-un răspuns adresat lui N. Iorga, care dezaprobase conținutul moțiunii¹⁹⁹, Flondor a afirmat că rostul adunării a fost acela de a evita nemulțumirea naționalităților și a anihila consecințele pe care aceasta le-ar fi avut asupra României, care participa la Conferința de Pace de la Paris²⁰⁰. Asumându-și răspunderea pentru cele discutate în cadrul lucrărilor adunării, Flondor a afirmat că nu administrația românească a fost criticată ci modul în care se guvernează, fără Parlament, prin decrete legi. Nu s-a cerut un parlament al Bucovinei, ci s-a urmărit să se dea o unitate politică Bucovinei. Motivele pentru care a fost convocată adunarea erau legate, așa cum afirma Flondor, de obligația pe care și-o asumase acesta de a da provinciei maximum de protecție, în spiritul legilor și a constituției românești²⁰¹.

În urma revocării generalului Petala, arbitrajul nu a mai avut loc. Cele două grupări și-au continuat activitatea, urmărind propria lor linie politică. I. Nistor a

¹⁹⁴ „Glasul Bucovinei”, III, 26 iunie 1920, p. 1. De altfel, istoricul avea „supărări politice” în ceea ce privea Bucovina, nefiind de acord cu unele opțiuni exprimate de fruntașii politici bucovineni.

¹⁹⁵ Doina Alexa, *op. cit.*, p. 191.

¹⁹⁶ A. Morariu, *Reflexiuni asupra adunării domnului Flondor*, în „Glasul Bucovinei”, II, 5 iunie 1919, p. 1–2.

¹⁹⁷ „Glasul Bucovinei”, II, 26 iunie 1919, p. 3.

¹⁹⁸ R. Economu, *op. cit.*, p. 67–68; Doina Alexa, *op. cit.*, p. 191.

¹⁹⁹ Atitudinea lui Iorga în ceea ce-l privea pe I. Flondor a fost oscilantă. Într-o scrisoare anterioară, datată 18 februarie 1919, acesta îl asigurase „de concursul său pentru a îndrepta Bucovina spre românism, ferind-o de otrava vechiului și incorigibilului [...] politicianism orientat”, asumându-și responsabilitatea de a sta oricând la dispoziția lui Flondor „pentru a servi cauza căreia și eu mi-am închinat viața”. Cf. R. Economu, *op. cit.*, p. 68.

²⁰⁰ De altfel, conflictul politic din Bucovina s-a desfășurat și în culisele delegației României la Conferința de Pace. Cf. Doina Alexa, *op. cit.*, p. 191.

²⁰¹ R. Economu, *op. cit.*, p. 68.

înființat, la 15 septembrie 1919, Partidul Democrat al Unirii. I. Flondor și gruparea sa s-au apropiat de generalul Al. Averescu, liderul Ligii Poporului.

Conflictul dintre cei doi oameni politici bucovineni s-a rezolvat, aparent, prin demisia lui Flondor, dar efectele „crizei bucovinene” au fost resimțite în societatea bucovineană. Diferențele de vârstă, origine socială, concepții politice, au dus la ruptura dintre cei doi politicieni, care aveau păreri diferite asupra rolului ce trebuia jucat de Bucovina în cadrul României întregite. I. Nistor era adeptul unui mod de gândire etatistă, de tip francez, pe când I. Flondor avea o concepție organicistă, evoluționistă, de natură germană, poporul fiind privit ca un organism viu: „[...] în momentul unirii lor, cele patru neamuri ale neamului nostru nu reprezentau o cultură unitară, cum ar fi de dorit pentru un stat național omogen [...]; aceste patru ramuri se prezintă astăzi cu mult mai puțin unificate sufletește decât înaintea unificării politice”²⁰².

În fapt, conflictul dintre Flondor și Nistor a fost „conflictul dintre două elite, I. Nistor, fiind reprezentantul tipic al noii elite bucovinene, ce dorea să obțină monopolul puterii în Bucovina, având poate și resentimente de natură socială față de vechea elită românească”²⁰³.

În ceea ce privește modul de administrare a Bucovinei, a triumfat concepția lui I. Nistor, dar felul în care a fost realizată integrarea, prin intermediul unor funcționari necinstiți, a adus la apariția unei stări de nemulțumire în societatea bucovineană. Deși resentimentele populare împotriva „regătenilor” s-au aplanat în timp, bucovinenii au rămas cu nostalgia eficienței administrației austriece. Vorbind despre „consolidarea sufletească a națiunii”, E. Speranția, profesor universitar la Cluj, își exprima regretul că aceasta era afectată de perpetuarea unor mentalități provinciale: „Paguba pe care a pricinuit-o vieții noastre naționale acest singur cuvânt («regățean» – n.n.), unealtă de dezbinare, ne face să ne gândim că ar trebui ca într-o zi tinerimea conștientă și însuflețită de dorul românismului integral, să întreprindă o solemnă înmormântare simbolică a cuvântului «regățean», făcând legământul față de Dumnezeu și în amintirea eroilor căzuți în războaiele neamului, ce a nu mai rosti niciodată această vorbă”²⁰⁴.

Chiar dacă au avut concepții politice diferite, cei doi bucovineni au fost animați de incontestabile sentimente de patriotism, fiind sensibili la problemele românilor din Bucovina, urmărind cu aceeași convingere, dar în modalități diferite, unificarea provinciei cu România. Singura poziție obiectivă, așa cum afirma Doina Alexa²⁰⁵, în aprecierea evenimentelor istorice legate de „criza bucovineană” este aceea în care se apreciază deopotrivă rolul celor doi oameni politici în procesul de realizare a unirii, avându-se în vedere cele două momente ale acesteia: 27 octombrie și 28 noiembrie 1918 și cele două personalități care le-au marcat,

²⁰² Fl. Pintescu, *op. cit.*, p. 255.

²⁰³ *Ibidem*, p. 257.

²⁰⁴ E. Speranția, *Câteva cuvinte despre consolidarea sufletească*, în T. Albani, *op. cit.*, p. 372–374.

²⁰⁵ Doina Alexa, *op. cit.*, p. 112–113.

I. Flondor și I. Nistor. Chiar dacă Flondor a părăsit scena politică, nimeni nu i-a putut contesta patriotismul său, verificat în lupta pentru unirea Bucovinei, consecvența convingerilor politice, integritatea sa morală. Însuși regele Ferdinand a apreciat calitățile sale, fiind conștient de prestigiul personalității omului politic bucovinean²⁰⁶. T. Sauciuc-Săveanu afirma că persoana lui I. Flondor merita, după unire, altă apreciere, în virtutea faptului că el a fost „singurul chemat, în baza trecutului său național, să coordoneze însuflețirea zilelor din toamna anului 1918” și „avea de multă vreme intuiția clară a necesității și a momentului apropiat de întregire a neamului românesc”. T. Sauciuc-Săveanu îndemna „să reîmprospătăm în inimile noastre icoana acestui caracter de granit, pentru ca naționalismul și patriotismul lui să servească exemplu viu generației care s-ar părea că, sau nu are nici un ideal, sau înclină să importeze idealuri și formule străine”²⁰⁷.

Administrarea Bucovinei s-a făcut, după demisia lui I. Flondor, de către I. Nistor, în baza prevederilor decretului-lege nr. 3 745, a legilor austriece rămase în vigoare și a ordonanțelor emise pe plan local. Prima măsură a lui I. Nistor, care cumula cele două funcții, de ministru delegat cu sediul la Cernăuți și ministru în guvernul central, a fost numirea de noi secretari de serviciu, în locul celor care și-au dat demisia, odată cu I. Flondor. Astfel au fost numiți: I. Toma – secretar de stat șef, V. Bodnărescu – secretar de stat la Interne, E. Mandicevschi – secretar de stat la Justiție, N. Prelici – secretar de stat la Finanțe, G. Tofan – secretar de stat la Instrucțiune, Șt. Saghin – secretar de stat la Culte, F. Doboș – secretar de stat la Agricultură, M. Hacman – secretar de stat la Industrie și Comerț, T. Vicol – secretar de stat la Lucrări Publice, O. Gheorghian – secretar de stat la Salubritate²⁰⁸.

Perioada 2 ianuarie 1919 – 5 aprilie 1920, când Bucovina a fost condusă prin miniștri delegați și Secretariate de Serviciu locale, poate fi considerată prima etapă a integrării Bucovinei în cadrele statului român. A fost o etapă tranzitorie, care a asigurat o treptată încadrarea a provinciei, prin legi unice, aplicate pe întreg teritoriul țării, în sistemul administrativ al României Mari. Demisia din aprilie 1919 a lui I. Flondor din funcția de ministru delegat cu administrația Bucovinei și înlocuirea lui cu I. Nistor au accelerat procesul de unificare, în sensul unei mai rapide încadrări a Bucovinei în sistemul central de conducere și organizare a statului unitar român.

Părerile diferite asupra modalităților de trecere a provinciei sub suveranitatea României și a formelor de organizare a acesteia, prin menținerea unei relative autonomii sau prin centralizare instituțională, au generat o dispută de idei, cu accente politice, care însă avea un numitor comun: „reforme ce se vor face, să înlesnească unificarea în toate cu părțile celelalte ale teritoriului românesc”²⁰⁹.

²⁰⁶ R. Economu, *op. cit.*, p. 77.

²⁰⁷ T. Sauciuc-Săveanu, *Comunicare făcută în ziua de 27 octombrie 1933, la Festivalul organizat de Societatea pentru Cultură din Cernăuți, cu ocazia împlinirii a 15 ani de la Constituanta Bucovinei*, Cernăuți, Tipografia Universității Cernăuți, f. a., p. 9.

²⁰⁸ R. Economu, *op. cit.*, anexa XXX, p. 172.

²⁰⁹ Al. Procopovici, *Cincisprezece ani de la unire*, p. 24–25.

La un an de la unirea Bucovinei cu România s-a apreciat că „într-o luptă continuă, uneori fățișă, de cele mai multe ori, însă, latentă, ideea românească, aceea a reintegrării poporului român din Bucovina, în toate drepturile sale, a pășit înainte, conștientă de dreptatea revendicărilor sale [...]. Întocmiri de noi așezăminte și cârmuire, de dreptate și cultură românească sunt pe cale de a lua ființă, și atâtea alte lucruri de obștească folos sunt în pregătire și în studiu [...] potrivit unui bogat program de românească și democratică îndrumare a vieții noastre publice”²¹⁰. Deși opera de unificare debutase prin inițierea unor măsuri care să conducă la rapida integrare a Bucovinei în spațiul românesc, L. Marian, șeful învățământului profesional particular din Basarabia, vizitând Bucovina, în anul 1919, constata „cât de puțin s-a lucrat de la unire pentru naționalizarea Bucovinei”²¹¹.

Die Vereinigung der Bukowina mit dem Königreich Rumänien. Die politisch-administrative Integration (II)

(Zusammenfassung)

Die Studie präsentiert einige Aspekte bezüglich der Integration der Bukowina im rumänischen Raum in der Periode Januar 1919 – April 1920, als die Provinz von delegierten Ministern und lokalen Dienstsekreteriaten geführt wurde. Es werden die Meinungen der Bukowiner Politiker analysiert, hinsichtlich des Übergangs der Bukowina zur rumänischen Verwaltung, des Konflikts zwischen Ion Nistor und Iancu Flondor, der gesetzlichen Veränderungen in der Organisierung der Provinz, sowie der ökonomisch-sozialen Massnahmen, die in dieser Periode getroffen wurden.

²¹⁰ A. Morariu, *Continuitatea unei opere*, în „Glasul Bucovinei”, II, 23 decembrie 1919, p. 1.

²¹¹ „Glasul Bucovinei”, II, 28 aprilie 1919, p. 5.

TOPONIME DIN COMUNA MITOCUL DRAGOMIRNEI*

CATINCA AGACHE

I. Interesul privind alcătuirea acestei lucrări a pornit de la constatarea existenței unei corespondențe între numele acestei așezări moldovenești și cel al localității maramureșene Dragomirești, precum și de la istoria renumitului complex arhitectural.

Pentru realizarea lucrării s-a folosit *Chestionarul toponimic și Anchetă toponimică*, de Dragoș Moldovanu.

Ancheta a avut ca informator principal pe Tanase Alexandru, din satul Mitocaș, în vârstă de 53. de ani, muncitor, un foarte bun cunoscător al locurilor comunei.

Ca informatori secundari au fost folosiți localnici, câte unul pentru fiecare sat: Tatar Emilian, în vârstă de 65 de ani, 5 clase, pensionar, pentru satul Dragomirna; Artenie Petrov, 61 de ani, 7 clase, pensionar, lipovean care vorbește românește și rusește, pentru satul Lipoveni; Loghin Constantin, 67 de ani, 7 clase, pensionar, pentru satul Mitoc.

II. Comuna are în componența sa patru sate – *Dragomirna* la nord, *Mitocaș*, la est, *Lipoveni* la vest și *Mitoc*, satul de centru – întinzându-se pe o suprafață de 5 000 ha.

Vatra actuală a comunei n-a fost dintotdeauna pe aceleași locuri, ci mai înspre sud-est, de unde s-a strămutat pe arealul Mitocașului, prin deplasări ale populației din calea deselor invazii, spre acele *Prisăci* care au constituit, în timp, noua vatră de sat.

Cel mai vechi nume cunoscut al comunei este acela de *Dragomirești*, ce provine de la românii maramureșeni. Originari din Cuhea și Dragomirești, aceștia au trecut în Moldova, o dată cu venirea voievodului Dragoș, și au întemeiat aici noi așezări, denumindu-le după cele lăsate acasă. O parte dintre oamenii care l-au însoțit pe voievod s-au stabilit, în timpul scurtei domnii a acestuia, a fiului său Sas, sau a nepotului Balc, mai întâi, în satul Ruscior, situat pe actualul teritoriu al cartierului Ițcani (Suceava), și ulterior, ceva mai spre nord, pe actualul loc al Mitocului. Aici au construit o bisericuță din lemn (1358), asemănătoare cu

* Toponime culese, în anul 1980, prin anchetă directă.

Bisericuța lui Dragoș din Maramureș, în jurul căreia s-au adunat și locuitorii din vechea așezare de pe *Ghidion*. Numele noii așezări a fost dat după cel al localității maramureșene, aflate pe cursul superior al Izei, Dragomirești. Această denumire a șters din memoria sătenilor numele vechii așezări de pe Ghidion. Câteva similitudini, în ceea ce privește numele de familie mai des întâlnite, între Dragomireștii din Maramureș (Alexe, Pentescu, Vatamaniuc, Andrii ș.a.) și Dragomireștii de lângă Suceava (Alexiuc, Pentiu, Vatamaniuc, Andriuc ș.a.), dincolo de specificitatea unor sufixe ucrainene (*-iuc* și *-ovici*) pentru spațiul sucevean, susțin explicația menționată. Totuși, se pare că în sat a existat și un anume boier Dragomir, dar, cum nu s-au găsit urme ale vreunei curți boierești, în afara celei aparținând boierului Creangă de pe locul fostului sat Ruscior, această ipoteză este puțin probabilă. Amândouă explicațiile sunt cunoscute de săteni, dar dovezi sigure lipsesc în ambele cazuri. Cert este faptul că, în anul 1587, domnul Moldovei, Petru Șchiopul a dăruit ostașului Ilie Crimcovici – viitorul monah Anastasie Crimca (1629) – moșia *Dragomirești*, ca răsplată pentru o binefacere față de domnitor în lupta împotriva cazacilor.

Minte luminată, de formație umanist-renascentistă, Anastasie Crimca a fost unul dintre boierii care au întâmpinat cu entuziasm încercarea de unire a celor trei țări române în 1601, depunând jurământ în fața lui Mihai Viteazul. Mare cărturar și om politic, Anastasie Crimca și-a petrecut o parte de timp în bibliotecile de la Putna și Galata, iar sub Movilești a făcut parte din Sfatul Țării. Devenit călugăr, a fost ales episcop de Roman (1605) și mitropolit al Moldovei (1608–1617, 1619–1626). Vocației sale de ctitor i se datorează înălțarea, pe moșia *Dragomirești*, a unei impozante construcții religioase, cu aspect de cetate medievală, cunoscută sub denumirea de *Mănăstirea Dragomirna*. În anul 1602, ajutat de boierii Lupu și Simion Stroici, sprijinitori ai familiei domnitoare a Movileștilor, a ridicat biserica mică a Dragomirnei, în zona în care fusese o bisericuță de lemn, numită *Bisericuța de maici de pe Huc*, apoi un schit de călugări. Cunoscută ca *Bisericuța Schitului*, ea se află astăzi în cimitirul ce-i poartă numele, situat lângă zidurile mănăstirii.

Hramul acestei bisericuțe – Sf. Ilie Enoh Blagoslavul – cu o vechime foarte mare¹, denotă, după părerea arhiereului Marius Crețulescu, existența, mai înainte, a unor alte așezăminte religioase, de la care acesta a fost preluat. Deși de proporții reduse, fără pronaos, mica ctitorie are câteva elemente remarcabile, care vor fi preluate în construcția bisericii celei mari: pridvorul abisal deschis în patru arcade, cele trei ferestre ale altarului, arcurile în acolade, și, mai ales, planul dreptunghiular al clădirii și decorația exterioară din cărămidă smălțuită.

Lângă acest mic și neîncăpător lăcaș de închinare, Anastasie Crimca, susținut de aceiași boieri, a înălțat, în anul 1609, biserica cea mare a Dragomirnei, a cărei arhitectură va constitui un punct de plecare pentru întreaga arhitectură a Moldovei din secolul al XVII-lea. Întrucât nu există pisanie, datarea acestei construcții

¹ *Sfânta Mănăstire Dragomirna*, București, 1903 (manuscris Biblioteca Mănăstirii Dragomirna).

religioase s-a făcut pe baza unei însemnări dintr-un tetraevangheliar, donat mănăstirii de către domnitorul Ștefan Tomșa. Eleganța și zveltețea noii construcții sunt datorate modelului preluat, lucrat la altă scară. Caracteristice sunt: ridicarea progresivă a încăperilor în trepte, începând de la pridvor și până la altar, decorația interioară în roșu-auriu-albastru, ca prefigurare a tricolorului, brâul în torsadă, împletit în trei (simbol al celor trei țări surori), care încinge clădirea în zona mediană. În interiorul mănăstirii, în pronaos, se află mormântul ctitorului ei (1629) și o altă lespede, datând din 1775, având săpată în ea stema unită a Moldovei și Țării Românești, sub care se află mormântul Mariei Balș, fiica domnitorului Constantin Mavrocordat.

O dată cu mănăstirea, a fost zidită Sala gotică – Trapezăria, unde același Anastasie Crimca a înființat prima școală de miniaturiști din Moldova. În acest veritabil centru, astăzi muzeul mănăstirii, au lucrat renumiți meșteri caligrafi, miniaturiști, brodeuri, argintari. Motivul panglicii ca tricolor care leagă trei flori, simbol al celor trei țări surori, este o caracteristică a picturilor realizate de acești artiști pe diferite cărți, între care *Tetraevangheliarul*. Mănăstirea Dragomirna, „una din cele mai frumoase din România”², a fost construită cu ajutorul clăcașilor de pe moșia ctitorului. La început, a fost numai o casă, în care dormeau vizitatorii, apoi, prin casele pe care și le-au ridicat robii mănăstirii s-a format un sătuc – *Mitocu* (actualul sat Dragomirna). Această denumire s-a extins și asupra locului situat cu 2 km mai sus. Mănăstirea avea 32 de metocuri („metoace”) sau moșii, iar pentru identificarea acestei moșii a mănăstirii, i s-a spus Mitocu Dragomirești, apoi Mitocu Mănăstirii Dragomirna, Mitocul Dragomirnei.

În anul 1627, Miron Barnovski-Vodă a fortificat mănăstirea cu ziduri ridicate în cele patru unghiuri, amplasând portalului turnuri masive și puternice, care au transformat-o într-o veritabilă fortăreață. În pisania cu stema țării Moldovei, de pe turnul de la intrare, este menționat acest fapt: „Miron Barnovski Movilă Voevod, domn al Țării Moldovei, a făcut îngrăditura de zid...”. În cele patru colțuri ale masivului zid, înalt de peste 10 m, se află câte un turn pătrat, rămas fiecare în istorie sub numele celui care l-a construit: Turnul lui Barnovski, Turnul lui Gherante, Turnul Arhimandritului, Turnul dublu al lui Silvestru ș. a.

În anul 1629, Barnovski-Vodă a dăruit mănăstirii moșia Ruscior. Numele celor 32 de „metoace” ale acesteia nu s-au păstrat, dar ele sunt amintite de Hipolit Vorobchievici³: Dragomirești, Ruscior, Buninți, Bîrnova, Napodova, Uriceni, Tocmăgeni, Horodiște, Dugești, Flămânzi, Necșeni, Brătinești, Salcea, Dragotești, Trăisteni, Mateieni, Porcești, Buzești, Dimitreni, Dimideni, Băjenești, Ferceni, Dobronău, Costești, Zlatunuoiaia, Slătinoara, Gura Văii, Goroveiu, Oradiștea, Bârsionești, Jupâneasa, Șerbanai. „În urmă, Gorovei s-a format ca casă în 1770 [...] Chersarie Sinadon Resmeriță a înființat ca, casă Mitoc, schit al Dragomirnei [...] averea casei a înstrăinat-o iconomul Miitodia Rusu, ucenicul stareților Paisie, la

² I. Miclea, R. Florescu, *Dragomirna*, București, Editura Meridiane, 1976.

³ *Ibidem*.

Dragomirna”⁴ – sublinia același Hipolit Vorobichievici soarta pe care au avut-o multe dintre moșiile mănăstirii. Dintre aceste moși ale mănăstirii n-a mai rămas decât un singur metoc, cunoscut chiar sub numele de *Mitocul Dragomirnei*. După înzestrarea mănăstirii cu pământuri, doi călugări, Ghedeon și Stratulat, au fost administratorii moșiei Dragomirești, numele lor fiind păstrate ca toponime.

Din anul 1775 până în 1918, ca întreaga Bucovină, Mitocul a fost sub stăpânire austriacă. Vreme de 143 de ani, locuitorii comunei au fost despărțiți de pârâul Ghidion, botezat din acest motiv *Hranița*. În stânga pârâului au rămas satele Dragomirna, Lipoveni și actualul Mitoc, în dreapta, actualul sat Mitocaș, numit pe atunci tot Mitoc. Trei pichete de grăniceri au fost aici instalate: unul La Mesteceni, alțul la capătul Grădinii lui Blagî, iar altul la Capu-Câmpului. Cordonul de grăniceri format de-a lungul Hraniței avea ca scop apărarea sa, dar și împiedicarea pătrunderii holerei. Mărturie a ravagiilor făcute de această cumplită boală sunt câteva toponime.

Coloniștii aduși de stăpânire – germani, unguri, polonezi, ruși – n-au reușit să anuleze sentimentul apartenenței naționale. Numărul acestora s-a împușinat simțitor după 1945, în sat nemaexistând decât câteva familii de nemți (Tețler), care nu mai vorbesc însă germana, câteva nume de familie de proveniență poloneză (Halițki, Colominski), ceva mai numeroase de proveniență ruso-ucraineană (Rodamciuc, Ioachimciuc, Lazarovici, Volastiuc ș. a.), cât și familii care se numesc Neamțu, Rusu, Franz, Polocoșer ș. a. Cu excepția limbii ruso-ucrainene, pe care o folosește populația bilingvă a satului Lipoveni, alte limbi, în afara celei române, nu se mai folosesc.

Fiind o comună de margine a fostului Imperiu Austriac, stăpânirea de atunci a urmărit să-și întărească poziția și prin acțiuni de catolicizare. Astfel, au fost construite cele două biserici – catolică și protestantă – în care slujbele religioase se oficiau în limba coloniștilor. În cea de a treia, amestec de stil arhitectural catolic și ortodox, slujbele religioase se oficiau în limba română, dar în același scop al atragerii populației spre catolicism. Toate cele trei biserici au fost amplasate, în formă de triunghi, în mijlocul satului de centru, Mitoc, pe locul numit *Toloaca*, ulterior *Toloaca Bisericii*. De remarcat că din același motiv religios, a fost interzisă reparația bisericuței de lemn, construită în 1358, la care sătenii continuau să meargă, biserică din care nu a mai rămas decât o cruce în grădina lui Saghin Arcadie și o icoană de lemn, aflată în bisericuța Mitocașului.

Acțiunile de protest față de stăpânirea habsburgică s-au amplificat în timpul Revoluției de la 1848, care s-a desfășurat și în Bucovina. Ele au fost susținute de frământările țăranilor din satele din împrejurimile Sucevei, între care și Mitocul Dragomirnei, încât autoritățile imperiale „trăiau cu groaza de năvala țăranilor în oraș”⁵. În urma revoluției, se știe că autoritățile au fost nevoite să accepte ca

⁴ *Ibidem*.

⁵ Monoranu, O., M. Iacobescu, D. Paulencu, *Suceava*, București, Editura Sport-Turism, 1979, p. 38.

Bucovina să aibă o Dietă proprie, un statut propriu, un drapel și o stemă pe care era reprezentat capul de bour al Sucevei. Unirea de la 1859 – Mica Unire – a fost salutată cu bucurie de către locuitorii comunei Dragomirna. În acest sens, există o poreclă – Ichim a Cuzoaiei (Acuzoaiei) – atribuită unui moș de-al lui Ichim Halițki (nume de familie schimbat), care și-a manifestat zgomotos bucuria, strigând prin tot satul și mai ales la consătenii de dincolo de Hranița: „– Hura măi, hura măi, să trăiască Cuza măi! Hura măi, hura măi, aur și mărgăritari prin hohăili noastri!”⁶.

În anul 1900, a luat ființă Societatea „Aurora”, iar în anul 1906, primul cor românesc de plugari, avându-l ca dirijor pe învățătorul Totoescu. În 1908 s-a înființat Casa parohială a mănăstirii Dragomirna. În 1907, ratoșul (conacul) boierului Creangă, aflat pe teritoriul actualului Mitocel, a fost ars de către țărani răsculați.

Mișcarea de reîntregire a neamului a avut ecouri și în Mitocul Dragomirnei. În primul război mondial, mulți dintre românii aflați de partea cealaltă a Hraniței au refuzat să lupte în unitățile imperiale habsburgice, trecând frontiera și înrolându-se în unitățile românești, participând la bătăliile de la Flămânda și Cireșoaia.

În 1918, un localnic – Murariu Calistrat – pleda, în fața Adunării naționale a românilor din Bucovina, pentru unirea cu Țara. Marea Unire a fost primită de către locuitorii acestei comune cu emoția acumulată în 143 de ani de stăpânire imperială. În timpul celui de-al doilea război mondial, școala din Mitoc, ca și amândouă bisericile satului, au fost ocupate de trupele hitleriste. Ruperea Bucovinei în două, despărțirea de frați, a fost percepută dureros.

Graiul, specific bucovinean, păstrează câteva elemente caracteristice: *ă* protonic este înlocuit cu *a*, ca în cuvintele: *paduri*, *pașuni*, *calugur*, *fasuli*; *e* accentuat se pronunță deschis, ca în: *potrivești*; *o* accentuat din două, *nouă*, *rouă* se pronunță diftongat – *doauă*, *noauă*, *roauă*. Lexicul mitocenilor păstrează unele elemente străine – ucrainene, rusești. Între acestea sunt și câțiva termeni din limba germană: *androc* (fustă cu pliuri); *baidăr* (fular); *laibăr* (haină lungă). Portul acestor mitoceni este deosebit: femeile sunt îmbrăcate cu *fasulele* (broboadă) și *ndroc*, iar bărbații cu *suman* din stofă *chiuată* sau *bundă* împodobită cu brâu tricolor care leagă trei flori, motiv preluat de la miniaturistii din mănăstire.

În toate aceste sate, locuitorii sunt cunoscuți prin una sau mai multe porecle folosite pentru a individualiza sau a satiriza defecte fizice sau morale: *Cuhuț* (Vatamaniuc Mircea, pentru că „sari la batai ca un cucuș”), *Cheber* (Curileț Alexandru, pentru că zicea mereu: „arde-l cheber!”, adresându-se cizmarului satului), *Pologhian* (Rodinciuc Nicolai, pentru că îi plăcea să spună „pologhii”), *Hamtatoc* (Dumitru Manole, pentru că-și mâna calul, alintându-l: „ham tată, ham tatoc!”), *Acuzoaie* (Ichim Halițchi), *Mulă* (Ioachimescu Aurelian, din cauza urechilor mari ca ale unui catâr), *Dușcuț* (Bilaucă Arcadie, pentru că soția îl dezmierda „dușcu ńeu”), *Șășăneață* (Bilaucă Calistrat, „pentru că iera gângav”), *Bercu* („În pod la Bercu”), *Ciulei*, *Hubă*, *Gogoi*, *Cucea*, *Calea-Valea*, *Gagel*, *Luleaua* ș.a.

⁶ Informator: David Constantin, 64 de ani, pensionar.

Satul **Mitocaș**, component al comunei, este așezat la sud-est de Mănăstirea Dragomirna și la est de satul Mitoc. Este încadrat la nord de Pădurea Mesteacăn, Pădurea Hulughişte, la est, de *Pădurea Romanoaia*, *Dealul Mitocaș* sau *Dealul Adâncata*, *Pădurea din Fundoaie*, *Livada Suhat*, iar la sud de *Pădurea Ghidion* cu poienile sale (*Poiana lui Anton*, *Poiana cu Bărbănoc*, *Poiana cu Doi Cireși*, *Poiana cu Trei Tei*, *Poiana lui Costan*). Începe de la locul numit *Al Podeț* și se continuă până *La Bechet*. Este străbătut de valea pârâului *Ghidion*, sau a *Bradului*, cu afluentul său, *Dadu*. Cuprinde câteva ulițe ale căror denumiri provin de la numele unor persoane: *Ulița lui Pricopaș*, *Ulița lui Sofron*, *Ulița lui Sânion a lui Petru* ș. a. Satul are ca teren agricol *Lanul Staniște*, imașul numit *La Preutu*, livada numită *Suhat*, loturile *Țarinca* și *Dadu*.

Până la data de 7 mai 1775, când austriecii au ocupat nordul Moldovei și au stabilit Hranița, Mitocașul a fost parte componentă a satului Mitoc. După această dată, cele două părți ale satului au fost cunoscute sub denumirea de *Mitoc-Adâncata* (actualul Mitocaș), cuprins atunci în ținutul Dorohoi, rămas în hotarele Țării, și *Mitocul*, încadrat în Imperiu. Abia din 1939, o dată cu reunirea acestora în cadrul aceleiași comune, ele vor fi înregistrate cu numele de *Mitoc* și *Mitocaș*, pentru a face distincție între satul mai mare și cel mai mic. Vatra satului este o veche așezare, datând din paleolitic, a cărei denumire s-a pierdut. O parte dintre locuitorii acestui sătuc lucrau pe moșia boierului Creangă, pe care au împărțit-o între ei și au format un sat mai mic, numit *Mitocel*, situat la poalele *Pădurii Ruscior*, încadrat astăzi în cartierul Ițcani.

Satul **Dragomirna** este situat chiar lângă ctitoria de la care și-a primit numele, prin extensie: satul Mănăstirii Dragomirna – satul Dragomirna. I s-a mai spus **Cordun**, întrucât în timpul stăpânirii austro-ungare aici a fost instalat un cordon de grăniceri.

Așezat la nord de satul de centru, Mitoc, în partea vestică a Mănăstirii Dragomirna, satul este înconjurat de câteva păduri: *Podul Chetrarului*, *Gavan*, *Schitu*, *Chilia*, *Vărăria*. Începe de la poiana numită *La Brazi* și se termină cu *Fântâna Doamnei*, loc pe lângă care trece drumul spre *Pădurea Crujana*. Este străbătut de *Pârâul Dragomirna* cu afluenții săi *Chilia*, *Fântâna Doamnei*, *Parâul Schitu*. Cuprinde câteva terenuri agricole (*Prihon*, *Crucea Holerei*, *Huc*, *Fălci*, *Schitu*) și poieni (*La Brazi*, *Poieni*, *Poiana cu Trei Meri*), folosite pentru fânaș. Este leagănul renumitei rezervații naturale *Făgetul de la Dragomirna*. Are o singură uliță, de-a lungul căreia se înșiră casele răzlețe. Locuitorii săi se ocupă cu pădurăritul, agricultura și meșteșugurile.

Satul **Lipoveni** este situat la sud de Mănăstirea Dragomirna, în partea de vest a Mitocului, în valea pârâului Dragomirna sau Huc, la poalele Pădurii Prisaca. Satul Lipoveni cuprinde în jur de 215 familii și este format din refugiați ruși din secolul al XVIII-lea. Locuitorii acestuia vorbesc ucraineană, dar cunosc și limba română. Ei țin sărbătorile religioase după calendarul vechi, motiv pentru care au fost numiți *stiliști*.

Satul a fost înființat în anul 1774 de către o colonie de lipoveni veniți aici din cauza persecuției la care au fost supuși de către biserica rusă. Ei au avut drept conducător pe Filip Pustoswist, care este și întemeietorul comunității lor religioase. Deja în anul 1773 se scria: „au fost numiți philippoveni după un oarecare Philippus”.

Fiecare loc din acest sat are două denumiri, una românească, cunoscută de toți locuitorii comunei, alta cunoscută numai de lipoveni: *Pârâul Dragomirna – Recika*; *grădina mănăstirii – Potiprisaca*; *Pădurea... – Obcia...*; *Câmpul... – Dolipolea...* Capul satului este cunoscut sub numele *La Tei*, iar coada acestuia sub numele de *Ostrov*. Partea stângă a drumului care traversează satul, înspre Mitoc, este numită *Zaharoški* (pentru bogăția grădinilor), iar partea dreaptă, până la iaz, *Serednepole* (mijlocul câmpului).

Satul de centru, **Mitoc**, este așezat între cele două văi formate de pâraiele Dragomirna sau Huc și Mitoc, în zona de interferență dintre partea deluroasă și cea depresionară, caracteristică locului. Dintre accepțiile entopicului *metoc* [*mitoc* – s.n.; *metoh* – reg.; *mitocuri* – pl.] „mănăstire mică, subordonată alteia mai mari”, „loc de găzduire”, sătenii au folosit-o pe cea de „moșie a unei mănăstiri”. Are ca vecini: satul și Mănăstirea Dragomirna la nord (între cele două sate interpunându-se, pe o distanță de 2 km, lanul Prihon și Crucea Holerei); satul Mitocaș la est (de care este despărțit prin pârâul Ghidion); satul Lipoveni la vest (de care este despărțit de pârâul Dragomirna și valea numită *Poșmeșter*); municipiul Suceava la sud (până la care satul se continuă prin lanurile *Stratulat*, *Prosia* și dealul *Cocârlău*).

Vatra veche a satului s-a aflat de-a lungul pârâului Ghidion, de unde s-a extins spre nord-vest. Prin venirea maramureșenilor și ridicarea, în anul 1358, a unei biserițe de lemn, în jurul acesteia s-au adunat atât noii veniți, cât și o parte a locuitorilor de pe Ghidion, conturând astfel vatra actuală a satului.

Străbătut de șoseaua (*șușaua*) turistică Suceava – Dragomirna, străjuită până la intrarea în sat de bătrânii plopîi plantați în timpul împărătesei Maria Tereza, Mitocul are în centrul său, pe locul numit *Toloaca*, sau *Toloaca Bisericii*, principalele instituții comunale: primăria, școala nouă, spitalul, precum și cele trei biserici și cimitirul.

Adăpătoare (Adăpătoari) – un loc din *pârâul Dragomirna*, unde se adapă vitele; imașul care se întinde în jurul acestui loc de la care și-a primit denumirea, prin extensie. Entopicul *adăpătoare* mai are și sensul „loc în/din pădure, unde se adapă sau se scaldă animalele sălbatice”.

Al Podeț sau La Podeț – podișor care trece peste *pârâul Dadu*, locul de unde începe satul Mitocaș.

Bahnă (Bahnî) – loc mlăștinos, folosit ca pășune sau fânaț, situat la nord de satul Mitoc.

Barabuliștea din Dadă (Dadî) – loc pe care, în mod obișnuit, se cultivă cartofi, v. *Dadă*.

Bisericuța de maici de pe Huc – locul unde altădată a existat o bisericuță de maici, pe malul *pârâului Huc*. Există numai ca denumire, întrucât, pe acest loc, s-a construit o altă biserică, v. *Bisericuța Schitului*.

Bisericuța Schitului – locul unde Anastasie Crimca a zidit, în anul 1602, o bisericuță care a servit ca model pentru biserica cea mare a Dragomirnei. Situată în afara zidurilor mănăstirii, în cimitirul acesteia, a fost construită pe locul alteia – *Bisericuța de maici de pe Huc* – și a unui șchit de călugări, de unde și denumirea sa.

Cheatră, La Cheatră – locul de unde se extrage piatra, situat în *Pădurea Hulubiște (Hulughiști)*. De aici izvorăște *pârâul Ghidion*.

Cimitirul Bisericii Schitului (Țântirimu' Bisericuța Schitului) – cimitir situat în afara zidurilor Mănăstirii Dragomirna, în partea sa sud-estică. Se numește așa, întrucât între zidurile acestui cimitir se află Bisericuța Schitului, v. *Bisericuța Schitului*.

Cimitirul Crucea Holerei (Țântirimu' Crucea Hóleri) – cimitir situat la nord de satul Mitoc; lanul din jurul acestuia. Se numește astfel, întrucât aici au fost îngropați cei răpuși de holeră în timpul stăpânirii austro-ungare. Apelativul *cruce* are în acest toponim mai mult sensul figurat: „moartea”.

Cimitirul Ruscilor – cimitir situat în *Siliștea Ruscior*. Numele este legat de cel al satului aflat altădată pe aceste locuri, din care nu au mai rămas decât acest cimitir și o bisericuță, părăsită și ea.

Cimitirul Rusciorenilor – v. *Cimitirul Ruscilor*.

Coasta Boierească – pădure situată la sud-est de satul Mitocaș, lângă *Pădurea Ruscior*. „Aici ș-o avut moșăia boieru Creangă”. Toponimul n-a păstrat decât apelativul boier, nu și antroponimul.

Coasta de peste Huc – un teren arabil, situat la marginea de sud-est a Mănăstirii Dragomirna, de partea dreaptă a pârâului omonim; un loc ceva mai înalt.

Cocârlău – deal izolat, cu o movilă în vârf, unde sătenii spun că și-a avut casa un moșneag gârbovit, poreclit Cocârlă. Apelativul *cocârlă* desemnează o mică ciupercă cu pălăria galben-roșiatică. *Cocârlă* este și un nume de familie, la origine poreclă, în jud. Suceava.

Cordún – denumire dată satului Dragomirna, în timpul stăpânirii austro-ungare, de către locuitorii celorlalte sate. Provine de la Cordonul de grăniceri – „livizori” – format de-a lungul pârâului Ghidion. *Cordun* amintește și de vechiul nume al Bucovinei.

Curătură (Caraturî) – loc defrișat, redat agriculturii, situat între satele Lipoveni și Dragomirna, în partea dinspre *pârâul Dragomirna*, preponderent mlăștinos, la poalele *Pădurii Prisaca*. Entopicul care stă la baza acestui toponim are mai multe accepții: „teren defrișat, dar și coastă de deal, plantată cu viță-de-vie”; „loc mlăștinos” sau, uneori, „panglică a unei ape curgătoare”. Toate aceste sensuri sunt înglobate în acest toponim.

Dadă sau În Dadî – teren arabil, aflat la poalele *Pădurii Romanoaia*, de-a lungul pârâului cu același nume. Toponimul are o origine antroponimică.

Dealul Adâncății, sau **Dealul Mitocașului** – un teren mai înalt, situat la est de satul Mitocaș, v. *Valea Adâncății*.

Dealul Dragomirna sau **Dealurile Dragomirnei** – v. *Mănăstirea Dragomirna*, *supra*.

Dealul Morii – loc mai înalt, situat la sud de satul Mitocaș, în apropierea unui iaz cu moară, de la care își trage, prin extensie, și numele.

Dealul Pleșa – coastă de deal golașă, situată între satele Lipoveni și Dragomirna. Apelativul *pleș* – *pleașă* – *pleși* (pl.) are sensurile „lipsit de vegetație”, „fără arbori”, „fără semănături”, „uscat”, „sterp”, „pleșuv”.

Doli Polea – câmpul unde își aveau loturi lipovenii. Toponim folosit numai de lipoveni.

Dragomirești – nume de obște al unei proprietăți, una dintre moșiile – „metoacele” – Mănăstirii Dragomirna, derivat de la antroponimul *Dragomir*, cel care a întemeiat satul maramureșan ce-i poartă numele. O parte dintre locuitorii acestui sat maramureșan, veniți în Moldova în timpul voievodului Dragoș, stabiliți, mai târziu, pe actualul loc al satului Mitoc, au dat noii așezări numele localității pe care au părăsit-o, Dragomirești, v. comuna *Mitocul Dragomirnei*.

Dragomirna – sat, vezi *supra*.

Dumbrava sau **Dealul Dumbrava** – loc arabil, situat în partea sud-vestică a satului Lipoveni și a *Pădurii Prisaca*. Odinioară, această parte a comunei a fost acoperită, din loc în loc, cu stejari bătrâni, de unde și denumirea sa. Sensul entopicului *dumbrava* – „loc din pădure cu copaci foarte rari”, „pădure tânără și nu prea deasă”, „pădure de stejari” – nu mai corespunde realității.

Făgetul de Dragomirna – rezervație naturală, situată în partea de nord a Dragomirnei, de la *Fântâna Doamnei* și până la *Poiana cu Trei Meri*. Se întinde pe o suprafață de 110 ha și cuprinde cele mai interesante specii de mușchi. Denumirea provine de la fagii, numeroși și falnici, existenți în acest loc.

Fântâna Călugărului (Călugărul) – o fântână construită de un călugăr de la mănăstire, astăzi părăsită. Sub acest nume este cunoscut locul din jurul acesteia, folosit ca imaș (pășune). Acesta este situat la capătul satului Dragomirna, aparținând de *Pădurea Crujana*. De aici până la mănăstire au fost găsite uluce de piatră prin care era adusă apă. Toponimicul s-a păstrat, el însă oglindește o altă realitate.

Fântâna Doamnei – numele unei fântâni, astăzi părăsită, situată la capătul satului Dragomirna. Locul din jurul acesteia este folosit astăzi ca pășune, cunoscută cu acest nume.

Fântâna Grecului (Fântâna Grécului) – numele unei fântâni situată la nord de satul Dragomirna, în *Pădurea Chilia*. Se numește așa, întrucât a fost construită de unul dintre grecii care au ajutat la înălțarea mănăstirii.

Fântâna Hriștei – numele unei fântâni situată aproape de șoseaua asfaltată, lângă *Dealul Morii*, înspre Mitoc. A fost construită în amintirea unui anume Hriscu de către văduva acestuia. De aceea i s-a spus *Fântâna Hriștei*, adică a Hristei. Acest nume nu se mai găsește astăzi în sat, v. *Fântâna Călugărului*.

Fântâna lui Crăcănuță – fântână situată la poalele *dealului Holm (Holmiu, Holmu)*. Se numește așa după porecla dată celui care a construit această fântână.

Fântâna Parascanului – se află în *Pădurea Ruscior*, iar numele ei provine de la cel care a constituit-o.

Fundoaia – v. *Pădurea din Fundoaia*.

Gavanoaia – v. *Pădurea Gavan*

Gârla Gaván – o groapă cu adâncitură semisferică, la nord de satul Dragomirna. Entopicul *găvan* are mai multe sensuri: „scobitură semisferică”, „scobitură mai mare de pământ sub forma unei linguri adânci sau a unui căuș”, „hroapă cu găvan” (gârlă adâncă), „o gârloai mari, rătundă”.

Gârla Hucului – loc plin de tufăriș, folosit ca pășune, situat între satele Lipoveni și Dragomirești. Denumirea provine de la numele *pârâului Huc*.

Gârla Mari – v. *Gârla Hucului*.

Gârla la Cutea – loc pentru fânaț, situat la nord de satele Mitoc și Dragomirna, o gârlă aflată lângă casa unui om poreclit *Cutia*, pentru că era cunoscut ca cel care ascutea coasele în sat.

Gârla Nașcului – o groapă numită așa, întrucât a aparținut unui sătean numit *Nașcu*, nume azi inexistent în sat. Locului i se mai spune și *Gârla Nașucului*.

Gârloaia – v. *Gârla Hucului, supra*.

Gârla Morii – crac de apă adus de om pentru mori, situat la sud de satul Mitocaș. Acum, pe aceste locuri, nu mai există mori, dar denumirea s-a păstrat.

Grădina lui Blagi – loc aparținând unui sătean – Bлага – unde, în timpul stăpânirii austriece, s-a aflat un pichet de grăniceri.

Grădina lui Sabin Arcadie – o grădină aparținând unui sătean – Saghin Arcadie –, în care se află crucea rămasă de la fosta bisericuță de lemn construită în anul 1358, singura urmă a existenței acesteia.

Holm (Holmu sau Holmiu) – deal înalt și izolat, situat la sud de satul Mitocaș, lângă *Pădurea Ruscior*; teren agricol și fânaț. Apelativul *holm* are mai multe accepțiuni: „ridicătură de teren, deal în formă ovală, ca un ou, umflătură ce apare pe trunchiul copacilor”. Este unul dintre locurile „tari” ale comunei.

Hranița – denumire dată *pârâului Ghidion* în timpul stăpânirii austriece, întrucât acesta a servit ca graniță între Imperiu și Regat.

Huc, Pârâul Huc sau Parâul Dragomirești – este principala apă curgătoare a comunei. Izvorăște din *Pădurea Gavan* și traversează satele Dragomirna și Lipoveni. Denumirea entopicului *huci* desemnează tufărișurile ce se întindeau altădată de-a lungul văii pârâului, astăzi defrișate. Accepțiile acestui apelativ, *huci, huceag* (reg.) – „tufăriș, pădurice cu copaci mici”, „pădure tânără și deasă” – nu s-au păstrat. Hidronimul *Huc* este cunoscut și sub denumirea de *pârâul Dragomirna*.

Hulubiște, Pădurea Hulubiște (Hulughîști, Padurea Hulughîști) – o pădure cu fagi scorburoși, plină altădată cu hulubi (porumbei) sălbatici, la nord de satul Mitocaș.

Iaz cu Moară sau **Iaz cu Morilă** – gârlă care făcea altădată să meargă moara de apă; derivația dinspre râu pentru a duce apa la moară. Numai denumirea s-a păstrat, întrucât toate morile de pe aceste locuri au dispărut.

Între Salcâmi (Întri Salcâni) – o poieniță înconjurată de salcâmi, situată lângă școală, chiar în centrul satului Mitoc.

La Barbă-Lungă – o bucată de fânaț, situată la nord de satul Dragomirna. Numele provine de la porecla dată unui călugăr bărbos care lucra, de obicei, în această parte a moșiei mănăstirești. Poate fi și o poreclă generică pentru călugării care erau văzuți lucrând aici.

La Brazi sau **Poiana dintre Brazi** – loc unde se țin horele, hramul bisericii, serbările câmpenești, situat chiar în fața Mănăstirii Dragomirna. Deși se numește *Poiana dintre Brazi*, aici se mai găsesc, de fapt, numai câțiva molizi. Denumirea se datorează, însă, locului plin de brazi care înconjură mănăstirea în partea sa sud-estică. În trecut și în acest loc era pădure de brazi, defrișată ulterior.

La Cherestea (La Chiristé) – teren pentru fânaț, situat lângă *Gârla lui Cutea (Cutia)*. Înainte, aici s-a prelucrat lemnul de pădure – cheresteaua. De aici și numele toponimului: „locu’ unde se fabrica cheristea”.

La Crăcănuță (La Cracanuți) – o bucată de teren agricol, situată jur-împrejurul fântâniei de la care și-a luat numele, v. *Fântâna lui Crăcănuță*.

La Crúce sau **Drumul la Crúce** ori **Crucea** – locul în care șoseaua Suceava - Mitocul Dragomirnei se desparte în două: o parte se îndreaptă spre Mitoc – Dragomirna, cealaltă spre Mitoc – Mitocaș. Entopicul care stă la baza acestui toponim are tocmai acest sens: „răscruce de drumuri”. În plus, numele acestui loc este legat și de crucea care se află chiar la această răspântie.

La Mesteceni, Pădurea Mesteacăn – o parte (parcelă) de pădure, situată lângă locul numit *La Cheatră*, altădată plină de mesteceni, acum răriți prin tăieri neraționale.

La Podeț – v. *Al Podeț*.

La Préutu – loc de imaș situat la nord de satul Dragomirna. Fostă proprietate a unui preot.

La Schit sau **Schitul** – lot agricol situat între mănăstire, satul Dragomirna și *Pădurea Schitu* de la care și-a primit numele.

La Tei – o poieniță care cuprinde câțiva tei, loc de unde începe satul Lipoveni.

La Țăgani – o mică parte a satului Mitoc, situată înspre Ruși, unde s-au așezat câteva familii de țigani, asimilate, în mare parte, de-a lungul anilor.

Lacul Bâlc – întindere de apă care nu se află pe raza comunei, ci în imediata sa apropiere. Sensul entopicului *bâlc* (reg.) – „apă stătătoare, puțin adâncă și de mică întindere, care seacă vara” – s-a păstrat.

Lanul Crucea Holerei – loc arabil care se află în jurul cimitirului cu același nume. Este considerat unul dintre „locurile rele” din sat, v. *Crucea Holerei*.

Lanul Dealul Morii – este situat în continuarea *Lanului Prosia*, în sudul satului Mitoc, spre Suceava, v. *Dealul Morii*.

Lanul Ghidión – este situat în lunca *Pârâului Ghidion*, de unde și denumirea sa. Se continuă în sud cu Lanul Stratulat, v. *Ghidion; Pădurea Ghidion*.

Lanul Prihon sau Prihod – este situat în sudul Mănăstirii Dragomirna, în sud-estul satului Dragomirești. În continuarea sa se află *Lanul Crucea Holerei*, v. *Prihon*.

Lanul Prosâia – v. *Prosâi* sau *Prosâia*.

Lanul Stániști – loc arabil situat la vest de satul Mitocaș, în nordul *Pădurii Ghidion*, în vecinătatea comunei Adâncata. Accepțiile apelativului – „loc umbros, răcoros” – se referă la situarea acestuia, între *Pădurea Romanoaia*, la nord, și *Pădurea Ghidion*, în sud.

Lipoveni – v. *Lipoveni*.

Lanul Stratulát – teren arabil, situat la poalele *Pădurii Ruscior*, în sudul comunei. A fost parte a moșiei Dragomirești. Denumirea vine de la numele călugărului administrator al acestei moșii – *Stratulat*.

Livada Lipovenilor sau Livatka – o grădină cu pomi fructiferi, situată la marginea satului Lipoveni.

Livatka – variantă ucraineană a termenului *livadă*, cu sens diminutival *livegioară*, „livadă mai mică”, „grădiniță”. Este folosit de lipoveni pentru a desemna mica lor livadă de la marginea satului. Și: *Livada Lipovenilor*.

Lut Negru – loc situat la sud de satul Mitocaș, de unde se scoate lut de culoare neagră. Toponimic compus prin juxtapunerea a două cuvine, al căror nou sens este de „pământ mănos”.

Mitoc (Nítóc) – numele acesta a fost folosit, multă vreme, pentru toate satele componente ale comunei, v. *Mitoc, supra*.

Mitocaș (Nítocás) – v. *Mitocaș, supra*.

Mitocel (Nítocél) – numele unui loc situat la marginea Sucevei – azi cartierul Ițcani, în care s-au așezat locuitori ai satului Mitocaș, după împărțirea moșiei boierului Creangă.

Mitocul Dragomirnei (Nítócu Dragomírni) – v. *Mitocu Dragomirnei, comună, supra*.

Moldoveni – numele părții de centru a satului Mitoc. A fost numită astfel, din timpul stăpânirii austriece, pentru a delimita grupurile compacte de vorbitori de grai moldovenesc de cele care vorbeau rusește din partea de lângă Hrașița, numită *Ruși*.

Obcia, sau Pădurea Sătească – este o pronunție locală, a lipovenilor, a termenului *obște*, v. *Pădurea Prisaca, infra*.

Odáie (Odái, Hodái) sau La Odáie (La Odái) – loc de adăpost al ciobanilor în timpul verii. Aici se găseau două mori de apă. Este unul din „locurile rele”.

Ostrov – loc între gârle, insuliță dintre „cracii” pârâului Dragomirna, situată la capătul satului Lipoveni, în partea sa nordică.

Păpușoiștea din Stratulat (Popușoiștea din Stratulat) – loc întins, de pe care s-a recoltat porumbul.

Pădurea Chilia (Padurea Chilia) – loc împădurit, situat la nord-vest de satul Mitoc. Numele provine de la chiliile de călugări care au existat în apropierea acesteia înainte de actualele chilii din interiorul mănăstirii. Sătenii spun că, în această pădure, Anastasie Crimca ar fi avut o chilie în care se retrăgea deseori. De aici izvorăște *pârâiașul Chilia*.

Pădurea Ghidión (Padurea lui Ghidión) – loc împădurit, situat la sud-est de satul Mitocaș, pe partea dreaptă a pârâului cu nume omonim. Termenul este un antroponim care amintește de un călugăr – Ghedeon –, administrator al unei părți a moșiei Dragomirești. Cuprinde cele mai multe poieni: ~ *lui Costan*, ~ *lui Foca*, ~ *lui Sânion*.

Pădurea din Fundoaie (Padurea din Fundoái) – loc împădurit, de la marginea unei fundături, de unde izvorăște *pârâul Dadu*. Este situat la est de satul Mitocaș. Numele acestui toponim provine de la natura accidentală a terenului.

Pădurea Gavan – este situată în nordul satului Dragomirna, între *pădurile Podul Chetrarului și Schit*, fiind hotar înspre comuna Zvoriștea. Din această pădure izvorăște *pârâul Dragomirna – Dragomirești*, fost *Huc*, v. *Gârla Gavan, supra*.

Pădurea Podul Chetrarului (Padurea Podu Chetrarlu) – o pădure situată la nord-est de satul Dragomirna, unde se află un pod construit de un pietrar. Numele acestuia nu s-a mai păstrat, întrucât el era cunoscut cu acest apelativ, fiind singurul în sat. Se află în continuarea nordică a *Pădurii Prisaca* și se continuă cu *Pădurea Gavan*. Este hotar spre comuna Calafindești.

Pădurea Prisaca – este situată în vestul comunei Mitocul Dragomirnei, având la nord *Pădurea Podu Chetrarului*, iar la sud *Pășunea Dumbrava*. La poalele ei se află satul Lipoveni. Aici se află: *Poiana Armamului, Poiana lui Lazăr*.

Pădurea Schit (Padurea Schítu) – loc împădurit, situat la nord de mănăstire și la est de satul Dragomirna. Se continuă, în nord, cu *Pădurea Gavan*. Este hotar spre comuna Zvoriștea. Denumirea provine de la schitul de călugări care a existat altădată pe aceste locuri.

Pădurea Romanoaia – loc împădurit, situat la est de satul Mitocaș. Denumirea provine de la antroponimul *Roman* și sufixul marital *-oaie*. Romanoaia, soția unui foarte cunoscut om din sat, unul dintre proprietarii acesteia.

Pădurea Ruscior (Padurea Ruscióri) – loc împădurit, situat la sud de *Pădurea Ghidion*, în continuarea acesteia. Se numește astfel, după numele satului care a fost la poalele lui: *Ruscior*.

Pădurea Vărăria (Padurea Varăria) – loc împădurit situat în partea de nord a satului Dragomirna, dincolo de *Pădurea Schitu*. Se numește așa, întrucât, în trecut, de aici se extrăgea varul. Și astăzi pământul acesta mai are culoarea varului.

Pârâul Bradului (Parău sau Părău Bradului) – v. *Pârâul Ghidion*.

Pârâul Chilia (Parău sau Părău Chilia) – un afluent al Hucului (Dragomirnei). Se numește astfel, întrucât izvorăște din *Pădurea Chilia*.

Pârâul Dadu (Parău sau Părău Dadu) – numele pârâului care izvorăște din *Pădurea din Fundoaie*, traversează lanul cu aceeași denumire și se varsă în pârâul Ghidion, v. *Dadu* sau *În Dadă*.

Pârâul Dragomirna sau **Pârâul Dragomirești** (**Parău** sau **Părău Dragomirna**) – numele unuia dintre cele două pâraie principale ale comunei, fost *Huc*. Izvorăște din *Pădurea Gavan*, trece pe lângă *Poiana lui Anton*, pe lângă Mănăstirea Dragomirna, străbate cele două sate – Mitoc și Lipoveni –, intră în Lacul de acumulare Dragomirna, își urmează, mai apoi, cursul pe lângă fabrica de piele și încălțăminte Ițcani, după care se varsă în apa Sucevei, nu înainte de a primi ca afluenți pâraiașele: Fântâna Doamnei, Schitu, Chilia, Fântâna Călugărului.

Pârâul Fântâna Călugărului (**Parău** sau **Părău Fântâna Calugurлу**) – afluent al Hucului (Dragomirnei). Se numește așa deoarece izvorăște din *Fântâna Călugărului*.

Pârâul Ghidion (**Parău** sau **Părău Ghidión**) – numele pârâului care izvorăște din locul numit *La Cheatră* (La Cheatrâ), trece prin satele Mitoc și Mitocaș, trece pe lângă fostul sat Ruscior și se varsă în apa Sucevei. În jurul acestui pârâu a fost vechea vatră a satului. Nu se știe cum se chema înainte, numele păstrat provine de la numele călugărului Ghedeon, unul dintre cei doi administratori ai moșiilor mănăstirești. Primește ca afluenți, de-a lungul cursului său, trei pâraiașe: Țărinca, Dadu, Bradului, v. *Pădurea Ghidion*.

Pârâul Mitocului (**Parău** sau **Părău Nitóculu**) – afluent al pârâului Ghidion, pe valea căruia se află satul de centru Mitoc, de la care și-a primit și numele. Străbate *lanurile Stratulat și Ghidion*.

Pârâul Schitul (**Parău** sau **Părău Schitu**) – afluent al Hucului (Dragomirnei). Se numește așa, deoarece izvorăște din *Pădurea Schitu*.

Pârâul Țărinca (**Parău** sau **Părău Țarinca**) – afluent al *pârâului Ghidion*, străbate lanul numit *Țărincă*, de la care și-a luat și numele.

Pleașa – v. *Dealul Pleșa*.

Podul Chetrarului (**Podu Chetrarлу**) – v. *Pădurea, Podul Chetrarului*.

Podul Chivii (**Podu Chivi**) – loc situat pe vechiul drum ce făcea legătura între Suceava și Mitocaș. Denumirea provine de la numele unui evreu – Chiva – care avea casa aproape de acest loc și care îi întreba pe sătenii care treceau pe acest pod: „– N-ai fasuli di vânzari?” (– N-ai fasole de vânzare?) Denumirea este cunoscută de puțini oameni și este pe cale de dispariție.

Podul Lui Pavel (**Podu lu Pávál**) – podeț și zona din jurul acesteia, situate aproape de locul numit *La Cruce*, lângă șoseaua Suceava – Mitoc. Podețul a dispărut odată cu asfaltarea acestei șosele, dar toponimul a rămas. Denumirea provine de la numele celui care l-a construit.

Podul Turcului – loc pe unde obișnuiau să treacă turcii, în drum spre Suceava, situat la nord de satul Dragomirna și de *Pădurea Chilia*.

Poiana sau **În Poieni** – teren agricol, situat la nord de satul Dragomirești. Înainte de defrișare, aici se găseau mai multe poieni. S-a păstrat doar ca toponim, realitatea fiind alta.

Poiana cu Doi Cireși – loc situat în *Pădurea Ghidion*, în vecinătate cu *Poiana cu Trei Tei*. Se numește astfel, întrucât aici se găsesc doi copaci cu cireșe amare, sălbaticе, v. *Poiana*.

Poiana cu Trei Meri – loc situat între *Poiana Crujana* și *Pădurea Schitu*. Se numește astfel, întrucât în centrul acestei poieni se află trei meri sălbatici, v. *Poiana*.

Poiana cu Trei Tei – loc situat în *Pădurea Ghidion*. Se numește astfel, întrucât aici se află trei tei bătrâni, v. *Poiana*.

Poiana Goinései sau Agoinései (Poiana Goinésî) – loc situat lângă pârâul Dadu, în marginea *Pădurii Ghidion*. A aparținut pe vremuri unei văduve, numită *Goineasa*, nume astăzi dispărut din sat, după numele soțului – *Goinea*, „a lui Goinea, sau Agoinesii”.

Poiana Armeanului (Poiana Armánulu) – loc fără copaci, situat în *Pădurea Prisaca*. A aparținut pe vremuri unui armean sau unui om smead la față, asemeni armenilor. Apelativul *armean*, regional *arman*, înseamnă „om negru la culoare”, dar și „loc unde se treieră fân și paie”. Sătenii din Mitoc au numit-o astfel, întrucât „o fost a unui vinitic, un om fără credinți, o corcitură neagrî la față”.

Poiana lui Anton – loc situat la nord de satul Dragomirna. A aparținut unui om numit *Anton*. Numele de familie, aici nume de botez, nu mai există astăzi în sat.

Poiana lui Costán – loc în *Pădurea Ghidion*. Se numește așa, întrucât a aparținut pe vremuri unui om numit *Costan*, hipocoristic de la Constantin. Numele de familie, sub această formă, nu s-a mai păstrat.

Poiana lui Foca – loc situat în *Pădurea Ghidion*. Se numește astfel, întrucât a aparținut unui om cu numele *Foca*, nume care nu s-a mai păstrat până astăzi.

Poiana lui Lazăr (Poiana lu Lazur – Poienili lu Lázur) – loc format din mai multe poienițe, situate în *Pădurea Prisaca*, la marginea acesteia. A aparținut unui om numit *Lazăr* (reg. *Lazur*). Astăzi, mai există ca nume de familie, sub forma *Lazarovici*.

Poiana lui Simion (Poiana lu Sîinion) – loc aflat în *Pădurea Ghidion*, la sud de satul Mitocaș. Se numește astfel, întrucât a aparținut unui om cu numele *Sânion*.

Poiana Morăreștilor – luminiș, situat între *Pădurea Hulubiște (Hulughîști)* și *Pădurea Ghidion*. Se numește astfel, întrucât a aparținut unor morari – Blagă și Anasă – care avuseseră pe pârâul *Ghidion* două mori de apă. Aceștia erau cunoscuți sub numele comun de „Morărești”, care desemna o familie de asemenea meșteri.

Poșmester – o tarla din *Siliștea Lipovenilor*; loc de fânaț aparținând lipovenilor. Toponim folosit numai de lipoveni.

Poteca Călugărului (Poteca Calúgurlu) – o cărare bătătorită care trece pe lângă *Fântâna Călugărului (Calúgurlu)*, de la care și-a primit numele.

Potiprisaca = Gradina Manastirii – toponim folosit numai de lipoveni.

Prihon sau Prihod – tarla situată între satele Mitoc și Dragomirna, altădată loc pe unde treceau animalele, la adăpat, spre râul Dragomirna. Sensul entopicului nu mai corespunde realității.

Prisaca – v. *Pădurea Prisaca*.

Prósâi sau Prosâia – tarla în sudul satelor Lipoveni și Mitoc. Apelativul *prosie, prosii* (pl.), are mai multe sensuri: „pământ care se ară pentru prima dată”,

„loc de pe care s-au tăiat copacii”, „loc lăsat să se odihnească 2–3 ani”. Denumirea dată acestui lan – *Prosăia* – înseamnă „teren care a fost defrișat” susținând ideea că pe aceste locuri au fost înainte păduri, ale căror urme se mai văd și astăzi, defrișate pentru mutarea vetrei satului.

Romanoaia – v. *Pădurea Romanoaia*.

Ruscior (Rușcióri) – numele satului care se întindea altădată la poalele *Dealului Holm*, pe teritoriul actualului cartier Ițcani, până la apa Sucevei. A fost ars din temelii de către hatmanul cazacilor, în anul 1653. După o nouă devastare, provocată de năvala tătarilor, puținii supraviețuitori s-au mutat spre nord, spre păduri, în actualul sat Mitocaș. Denumirea mai veche a satului nu este cunoscută. Un sat mai mic decât cătunul *Ruși*.

Ruși (Ruș) – numele unei părți a satului de centru, Mitoc, cea dinspre pârâul Ghidion. Aici, în timpul stăpânirii austriece, au fost aduși coloniști de diferite naționalități, între care predominanți au fost vorbitorii de limbă ucraineană, de unde și denumirea sub care a rămas cunoscută. A fost folosit pentru a delimita această parte de restul satului. Astăzi, aici nu se mai vorbește rusește, dar toponimicul s-a păstrat, ca și câteva nume de familie.

Sad sau Grădină – este folosit de lipoveni și desemnează grădina lipovenilor.

Serednepole – mijlocul câmpului, loc unde aveau pământ lipovenii. Toponim folosit numai de lipoveni.

Sihla (Sâhla) – desigur de pădure de conifere căreia i se mai zice și „*Sâhla cu iepurele cel mic* = Sâhla cu epurli cel nîc”, denumire dată în glumă și legată de eșecul a 12 vânători.

Siliște și Săliști – teren agricol, fostă vatră a satului Ruscior. Săliștea satului – vatra satului Ruscior, azi tarla. I se mai spune și *La Cracamuță*, întrucât aici s-a făcut o fântână „di un uom poriclit *Cracamuță*”.

Siliștea Lipovenilor și Săliștea Lipovenilor – loc arabil, roditor, situat la sud de satul Lipoveni. Numele vine de la un alt sens al apelativului topic *siliște*, „pământ care dă rod bogat”, „loc în apropierea satului, bun de cultivat sau plantat cu pomi fructiferi”.

Spre Calea-Valea – loc situat în partea de nord a satului Mitoc, înspre *Bahnă*, pe unde trec vitele spre imaș. Denumirea vine de la porecla foarte cunoscută a unui om care locuiește pe aproape de acest loc, și aceasta din cauza zgârceniei lui recunoscute și a cuvintelor pe care le folosea pentru a refuza orice încercare de a cere un împrumut: „Du-ti la Calea-Valea, nu la mini!”.

Staniște – loc umbros, unde vara se odihnesc vitele, în timpul amiezii toride. Este situat la sud-est de satul Mitocaș.

Stratulat – v. *Lanul Stratulat*.

Suhat – coastă de deal, la est de satul Mitocaș, fost imaș, astăzi livadă. Sensul entopicului *suhat* – „imaș”, „pascătoare”, „izlaz” – nu mai corespunde realității.

Toloaca sau **Toloaca Bisericii** – teren viran, situat în centrul satului Mitoc, un fel de poiană înconjurată de case, pe care au fost construite cele trei biserici, așezate sub formă de triunghi: biserica ortodoxă, cea catolică și cea protestantă. Din sensurile apelativului topic *toloacă* – *toloace* (pl.) – „imaș comunal”, „loc unde merg vitele la păscut”, „imaș”, „teren liber, la marginea satului” – s-a păstrat cel de „teren neîngrădit între case”. Cioatele de copaci care se mai găsesc încă pe acest loc vorbesc despre faptul că acesta a fost defrișat pentru mutarea vetrei satului situată ceva mai la sud.

Țărincă – teren agricol, situat la sud de satul Mitocaș. Dintre sensurile apelativului *țarină* – „pământ care se ară și se seamănă”, „ogor”, „pășune” – toponimicul îl păstrează pe cel de „câmp cultivat”. Este, în același timp, și hidronim – afluent al Ghidionului.

Țăgligani – numele unui deal unde au locuit, o vreme, câțiva meșteri care făceau țigla, sau unde trăiesc țăgliganii (locuitorii acestei așezări).

Ulița lui Béchet – „hudiță lăaturalnică” a satului; numele este legat de cel al unui moșneag cunoscut de tot satul.

Ulița lui Pricopaș – „hudiță” din satul Mitocaș, la capătul căreia se află casa unui sătean foarte cunoscut – *Pricopaș* –, urmaș al lui Pricop.

Ulița lui Simion a lui Petru (Ulița lu' Sînion a lu' Chetru) – se află pe artera principală a satului, iar numele îi este dat după Sinion (Sânion), feciorul lui Petru Bilinciuc.

Vama (Vamâ) (La Vamâ) – loc de trecere dinspre partea comunei aflată sub stăpânire austriacă spre cea din Regat. Azi nu mai aparține de comuna Mitocul Dragomirnei. Toponimicul s-a păstrat, nemaireprezentând însă realitatea.

Vatra Morii – partea de jos a *Dealului Morii*, de lângă iaz, unde se găsește scocul de lemn prin care venea apa la moară. Numai denumirea s-a păstrat.

Vărăria – v. *Pădurea Vărăria*

Valea Adâncății – loc situat la poalele *Dealului Adâncății*, care desemnează porțiunea în care se află o adâncitură. Denumirea se află în strânsă legătură cu numele *Pădurii Adâncata* și a comunei Adâncata cu care se învecinează satul Mitocaș, v. *Adâncata*.

Valea Dragomirnei sau a Hucului (Valea Dragomirni, a Huculu) – sectorul dintre satele Dragomirna și Lipoveni, cu un pronunțat relief accidentat, asimetric pe toată lungimea lui.

Valea Mitocului sau a Ghidionului – porțiunea mai puțin verificată, situată de-a lungul acestui râu. Descoperirile arheologice (un bordei, un cimitir) efectuate aici susțin ideea existenței unei vechi vetre a satului. Aceste descoperiri atestă existența unor așezări omenești încă î. Hr., de o parte și de alta a *Ghidionului*, mai spre sud-estul actualei așezări, începând cu Capu Câmpului și până aproape de actuala biserică a Mitocașului. Pe locul actualei așezări se întindea imensul covor vegetal de foioase.

Zaharoțki – toată partea stângă a drumului ce străbate satul Lipoveni, spre Mitoc. Este numită astfel de lipoveni pentru bogăția grădinilor.

Zona Dragomirnei (Zona Dragomirni) – denumire mai recentă, întrebuințată pentru a cuprinde toată această parte a județului Suceava, raportată la cunoscuta ctitorie.

III. În ceea ce privește etimologia termenilor, există, după cum s-a văzut, mai multe straturi. Ca și în cazul altor zone din România, cele mai multe toponime au la bază un apelativ general cunoscut, un antroponim, mai rar un nume de popor – etnonim sau un alt toponim. Ponderea o dețin, însă, denumirile formate de la nume de persoană, atât pentru nume de locuri obișnuite, cât și pentru așezări umane și chiar pentru nume de ape. Toponimele din Mitocul Dragomirnei sunt, cu câteva excepții, românești, formate de la apelative de diferite origini, intrate însă în vocabularul limbii române. Cuvintele ucrainene, sârbo-croate, maghiare au devenit entopice românești, toponimele formate cu ele sunt creație românească.

O particularitate a numelor topice prezentate o constituie prezența unor elemente ucrainene, lipovenești, și în mai mică măsură, și germano-austriece (*Şlag* – „parcela”). O altă particularitate o constituie existența unor locuri care au două denumiri, una cunoscută numai de lipoveni și alta, cunoscută de toți locuitorii comunei (*Dolipole – Câmpul; Livatka – Livada; Recika – Pârâul; Obcia – Pădurea Sătească; Sad – Grădina ~; Potiprisaca – Grădina Mănăstirii, Serednepole – Mijlocul Câmpului*).

Sunt, de asemenea, câteva nume de locuri care provin de la porecle (*La Calea-Valea*), de la niște istorii hazlii (*Podul Chivii*) sau de la superstiții (*La Cruce, Crucea Holerei*).

Graiul din satele comunei Mitocul Dragomirnei se încadrează, prin particularitățile sale, în graiul bucovinean din jurul Sucevei, și, în mare, în graiurile moldovenești de nord.

Unele fenomene fonetice și lexicale ardelenesti se explică prin migrațiile românilor din Transilvania în Moldova și Bucovina timp de 5–6 secole.

BIBLIOGRAFIE

- Cucu, V., M. Ștefan, *Ghid atlas al monumentelor istorice*, București, Editura Științifică, 1970.
Dialectologie română (curs), București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977.
Dicționarul explicativ al limbii române, coordonatori: Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche, București, Editura Academiei, 1975.
 Giurescu, C. C., Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, București, Editura Albatros, 1971.
 Jordan, Iorgu, Vl. Robu, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
 Jordan, Iorgu, *Toponimia românească*, București, Editura Academiei Române, 1963.
Istoria României. Compendiu, ediția a 3-a, sub redacția: Ștefan Pascu, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974.
 Macrea, Dimitrie, *Limbă și lingvistică română*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973.
 Vrăciuc, A., *Studii de lingvistică generală*, Iași, Editura Junimea, 1972.

Toponymen aus der Gemeinde Mitoka Dragomirna

(Zusammenfassung)

Die Feststellung einer Verbindung zwischen dem Namen der Moldauischen Gemeinde Mitoka Dragomirna und dem Namen des Ortes Dragomirești, in Marmarosch, überzeugte die Verfasserin Catinca Agache, eine Studie über die Toponymen aus dem Mitoka Dragomirna zu schreiben. Die toponymischen Daten aus der vorliegenden Arbeit wurden 1980 durch direkte Umfragen von den Einwohnern und von denjenigen gesammelt, die die vier zur Gemeinde gehörenden Dörfer gut kannten.

ILIE E. TOROUȚIU (1888–1953), UN SPIRIT BUCOVINEAN ÎN CULTURA ROMÂNĂ

ELENA CRISTUȘ-PASCANIUC

Personalitatea și activitatea de folclorist, istoric și critic literar, germanist, prozator, traducător, editor și publicist a lui Ilie E. Torouțiu s-au împlinit și desfășurat într-o perioadă dominată de „grave convulsii politice și sociale”, iar spre sfârșitul ei, de trădări, dezamăgiri și suferințe.

Născut la 17 iunie 1888, în Solca, Ilie E. Torouțiu – numit de Perpessicius „un Hurmuzachi al literaturii” – aparține unei generații al cărei renume a fost dobândit prin sacrificiu și muncă trudnică.

După școala primară, urmată în satul natal, părinții Toader și Ecaterina Torouțiu și-au trimis fiul la Gimnaziul superior „Ștefan cel Mare” din Suceava, unde acesta îi numără printre colegi pe Leca Morariu, Erast Costea (viitor scriitor), Alexandru Zavulovici (primul compozitor bucovinean membru al Societății Compozitorilor Români)¹. Studiile universitare le face la Universitatea din Cernăuți (Facultatea de Litere și Filozofie), unde i-a avut printre profesori pe Sextil Pușcariu și Matthias Friedwagner. Între anii 1911 și 1913, îl găsim pe Torouțiu în Germania, la Universitatea din Frankfurt pe Main, ca asistent al profesorului Friedwagner, care părăsise universitatea cernăuțeană în 1911, cu sarcina de a pregăti transformarea Academiei de Înalte Studii Comerciale și Sociale din Frankfurt în Universitate. Primul pas spre această reorganizare a inclus crearea de lectorate pentru limbile romanice. Între acestea, și primul lectorat pentru limba și literatura română de la Universitatea din Frankfurt. Pentru postul de lector de limba română, Friedwagner i-a solicitat lui S. Pușcariu, fostul coleg și prieten de la Universitatea din Cernăuți, să-i trimită un tânăr pregătit; acesta a fost I.E. Torouțiu.

Revine în țară în 1913, pentru îndeplinirea serviciului militar. La izbucnirea războiului, tânărul Torouțiu este mobilizat la Cernăuți, dar în decembrie 1914 „se preumbla ca «dezertor» austriac, încă în uniformă militară, prin București, unde se

¹ Petru Froicu, *I. E. Torouțiu – un Hurmuzachi al literaturii române*, în „Buletinul Societății de Științe Filologice”, București, 1988, p. 52.

va stabili pentru toată viața”². În București, a fost profesor de limbă germană la Liceul „Dimitrie Cantemir”.

Până în jurul anului 1915, Torouțiu publicase texte populare și articole în periodice din Bucovina și din țară și două volume de culegeri populare (*A fost odată*, Cluj, 1911; *Frunză verde*, Solca, 1914). Având modelul lui S. Fl. Marian – fostul său profesor la Gimnaziul sucevean – și îndemnul și încurajările prietenului Leca Morariu, Torouțiu a publicat la revista „Ion Creangă”, încă din 1909, povești și cântece populare, fiecare text având mențiunea: „auzit(ă) de la...”; colaborarea la revista bărlădeană condusă de Tudor Pamfile a continuat și în 1910.

Deși s-a manifestat mai accentuat în prima parte a activității sale, preocuparea lui Torouțiu pentru folclor nu s-a limitat numai la zona natală și nici nu a fost pasageră. I. Filipciuc face cu temei următoarea observație: „Pentru Torouțiu, culegerea cântecelor și basmelor populare avea un întreit rost: 1. Să le repună în circuit folcloric pe calea scrisului, ceea ce ar fi o tezurizare *in vivo*; 2. Să le studieze sub aspect literar și poate chiar să le prelucreze pentru o valorificare estetică; 3. Să extragă din acest strai de sărbătoare al limbii române elemente fonetice, morfologice și semantice pentru îmbogățirea materialului destinat filologiei romanice”³. Torouțiu a cules cântece de dragoste, povești, balade, strigături care circulau în Solca, Vama, Tișăuți, Poieni, Crasna, Tereblecea, Gemenea, Câmpulung, Stroești etc., alcătuind cele două culegeri pentru „sătenii mei”, cu intenția – mărturisită în *Câteva cuvinte*, prefața la cartea din 1911, – de a veni în întâmpinarea „setei lor după cărți” de povești ori de cântece. Însă în cuvântul de încheiere la volumul din 1914, *Câteva cuvinte pentru învățați cu ochilari și fără ochilari*, tânărul filolog face și alte precizări importante: „Materialul folcloristic din paginile acestea este scos din lucrarea *Cântecelile și basmele neamului românesc din Bucovina*, la care de ani de zile muncim câțiva tovarăși de idei, adunând mereu material din toate unghiurile Bucovinei și studiindu-l. Lucrarea proiectată va trebui să fie o energică afirmare a sufletului românesc și o nestrămutată dovadă de vitalitate a Poporului Român din Bucovina. Înainte de toate ea va trebui să fie, din partea Bucovinei, cea mai însemnată contribuție pentru studiul limbei, căci [...] ea – culegerea – nu s-a făcut de câtră oameni lipsiți de studii pregătitoare [...]. În lucrarea amintită, însă, materialul va apare bine studiat, aranjat și după regulile fonetice”. Sublinierea îi aparține autorului, care în felul acesta se disocia de diletantismul cu care fuseseră alcătuite destule culegeri în epocă și pe care Ovid Densusianu îl denunța încă din 1909: „Diletantismul a tronat netulburat până acum în folclor [...]”⁴. Pe linia noii

² Ion Filipciuc, *I. E. Torouțiu. Întâiul temei și cea din urmă nădejde, folclorul*, prefață la vol. Ilie E. Torouțiu, *Frunză verde. Cântece și basme populare din Bucovina*, ediție îngrijită de Ion Filipciuc, Câmpulung, Biblioteca „Miorița”, 2003, p. VII.

³ *Ibidem*, p. XXIV.

⁴ Ovid Densusianu, *Folclorul. Cum trebuie înțeles*, ediția a II-a, București, Editura P. Suru, 1937, p. 24.

orientări a folclorului pe care o propunea folcloristul bucureștean, Torouțiu se arată preocupat de latura lingvistică a materialului folcloric adunat, iar câteva dintre textele populare în proză: *Așa se mănâncă în satul nostru*, *Vestirile-s strigate*, *Dus pe gânduri*...redau exprimarea cotidiană a țaranului, apreciată de O. Densusianu pentru că în ea „se poate vedea mai bine spontaneitatea lui în ce privește limba, ca și spontaneitatea lui sufletească”⁵. Ceea ce mai reține atenția în culegerea din 1914 este capitolul de *Cântece trimise din America*, cântece populare pe care culegătorul le aprecia ca „un specimen ciudat și cu totul nou în literatura noastră populară, de când mizeria și sărăcia l-au silit pre bietul nostru țaran să apuce calea peste Ocean”. Lucrarea pe care o anunța atunci Torouțiu nu a mai apărut, dar peste aproape patru decenii, în anii '50, Iulian Vesper își amintește: „Îl găseam încă preocupat de planul ce și-l făurise cu ani în urmă: publicarea unui imens corpus al folclorului românesc, pe regiuni. Printre numeroșii colaboratori ce și-i apropiase în vederea transpunerii în viață a vastului proiect, mă aflam și eu”⁶. E foarte probabil ca modelul acestui corpus de literatură populară pe regiuni să fi fost colecția de literatură populară din Bucovina, inițiată de Matthias Friedwagner, colecție din care nu a apărut decât un singur volum, în 1940, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, I Band: *Liebeslieder*.

În aceste împrejurări, contribuția lui Torouțiu la dezvoltarea folcloristicii românești este apreciată de Ion Filipciuc la „foarte puțin”, în comparație cu ceea ce proiecta cărturarul să realizeze.

Cu proză originală a debutat în ziarul „Patria” din Cernăuți, unde a publicat, de-a lungul anului 1910, cinci texte la rubrica *Foița*: *Cum l-am cunoscut pe dr. Augustin Bunea* (I), anul V, nr. 3, joi 13 ianuarie 1910, p. 1; *Cum l-am cunoscut...* (II), anul V, nr. 4, duminică 16 ianuarie 1910, p. 1–3; *Instructor (Schife din viața unui student)*, anul V, nr. 23, joi 24 martie 1910, p. 1–2; *Doctorul Silvan*, anul V, nr. 38, joi 19 mai 1910, p. 1–2; *Viață–Artă–Teorie (Reflexiuni)*, anul V, nr. 58, joi 28 iulie 1910, p. 1–2; *Din Roma Cezarilor*, nuvelă, publicată în două numere ale ziarului, nr. 86, joi 3 noiembrie 1910, p. 1–2 și nr. 88, joi 10 noiembrie 1910, p. 1–2. Ulterior, aceste proze, în care „I. E. Torouțiu a reușit să ne dea unele fragmente reale de viață omenească”, au fost incluse în volumul de proză *Chipuri* (1912), „fără mari pretenții literare, [dar care] aduce ceva caracteristic din Bucovina: elementul duios și patriotic”⁷.

Spiritul analitic al tânărului cărturar se manifestă pentru început în plan social, Ilie E. Torouțiu publicând mai multe studii în domeniul statisticii economice și de sociologie, privind structura societății din Bucovina: *Românii și clasa intelectuală din Bucovina* (Editura Societății Academice „Junimea”, Cernăuți, 1911. Ion Filipciuc menționează că este vorba de o ediție separată din organul

⁵ *Ibidem*, p. 23.

⁶ Apud Ion Filipciuc, *art cit.*, p. XXIII.

⁷ Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918*, Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, 1996, p. 341.

Partidului Național, „Foaia Poporului”), *Români și clasa dirigentă din Bucovina* (Cernăuți, 1911), *Români și clasa de mijloc din Bucovina*. I. *Meseriași* (Cernăuți, 1912), II. *Negustorii* (Cernăuți, 1912), *Poporația și clasele sociale din Bucovina* (București, Biblioteca Bucovina, nr. 31–38, 1916).

Ca traducător, Torouțiu s-a apropiat de cultura și literatura germană. A tipărit la Leipzig, în 1912, dicționarele *Liliput-Wörterbuch. Deutsche-Rumänisch* și *Liliput-Wörterbuch. Rumänisch-Deutsche*⁸, a realizat traduceri din: Friederich Hebel, *Maria Magdalena* (Cluj, 1909); Matthias Friedwagner, *Mihail Sadoveanu*⁹ (1912); I. C. Ryle, *Fă ce poți* (Solca, 1913), *Ce ne învață pământul?* (București, 1915), *Îndestulați-vă cu cele ce aveți* (București, 1915); Otto Funcke, *Limba veche și limba nouă* (București, 1915) etc.

După ce Torouțiu s-a stabilit în București, a început să lucreze în tipografia din Pasagiul Român nr. 3, loc în care se întâlneau refugiații bucovineni, „mai ales acei care aveau ceva de publicat sau de tipărit”, după mărturia lui Arcadie Dugan¹⁰. În această tipografie au apărut, în perioada aprilie–august 1916, cele nouă numere ale publicației bilunare „Revista Bucovinei. Culturală. Politică. Economică. Literară”, cu rubrici ca: *De la noi de-acasă*, *Cronica științifică*, *Spicuri din presa germană*, *Bibliografie*, în care se întâlnește și semnătura lui Torouțiu. Revista avea rostul să risipească „întunerecul care mai împiedică cunoașterea [...] sub toate raporturile a acestui colț de pământ înstrăinat”¹¹.

În 1927, Torouțiu înființează revista „Floarea-Soarelui”, pe care o tipărește în propria tipografie, „Bucovina”. Publicație eclectică de orientare tradiționalistă, revista de „literatură, artă, știință, viață socială”, este astfel prezentată (sub semnătura ITE) în primul număr, din 1 ianuarie 1927: „„Floarea-Soarelui” [...] se apropie de căminul românesc, de familia românească, de sufletul românesc, în dorința de a se învrednici să fie primită cu față senină, [...], să ajute la reclădirea templului pentru cultul frumosului și închinarea adevărului”¹². Revista a apărut până în 1929.

⁸ Lucian Predescu, *Enciclopedia României „Cugetarea”. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, ediție anastatică, București, Editura Saeculum I. O., Editura Vestala, 1999, p. 858.

⁹ Friedwagner se numără printre primii critici străini ai operei lui Sadoveanu. Prozatorului român, autor a 17 volume până în 1912, acesta îi dedică studiul monografic menționat, prezentat la Congresul Filologilor din Frankfurt în 1912, în care îi aduce „omagiul și prețuirea științei în fața congresiștilor adunați din toată Europa și de peste Ocean” (I. E. Torouțiu). În același an, autorul a trimis studiul revistei „Convorbiri literare”, care l-a publicat în traducere, în nr. 7 din iulie 1912. Din nota redacției, se înțelege că traducerea ar fi făcut-o chiar Friedwagner, dar S. Pușcariu confirmă că traducerea îi aparține lui I. E. Torouțiu.

¹⁰ Apud Liviu Papuc, *I. E. Torouțiu – 50 de ani de la moarte*, în „Convorbiri literare”, Anul CXXXVII, serie nouă, decembrie 2003, nr. 12 (96), p. 84.

¹¹ I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790–1990)*, ediția a II-a revizuită și completată. București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 363.

¹² „Floarea-Soarelui”. *Literatură–Artă–Știință–Viața socială*, București, anul I, nr. 1, 1 ianuarie 1927, p. 1.

Activitatea de editor, întregită și de susținerea materială pe care Torouțiu o acordă periodicelor „Făt-Frumos” și „Buletinul Mihai Eminescu” (Cernăuți), este dublată de colaborarea la numeroase alte publicații cu ecou în cultura română: „Gazeta bucovinenilor”, „Junimea literară”, „Revista germaniștilor români”, „Neamul românesc literar” etc.

Ca istoric și critic literar, s-a impus cu lucrările: *Oameni și cărți*, Solca, 1914; *Carmen Sylva în literatura română*, Cernăuți, 1924; *Immanuel Kant în filozofia și literatura română*, București, 1925; *Modernismul. Symbolism – impresionism – expresionism*, București, 1927; *Heinrich Heine și heinismul în literatura românească*, București, 1930; *Hermann Sudermann în literatura românească*, București, 1930; *Hermann și Dorothea – Enăchișă Văcărescu. Pagini din monografia Goethe*, București, 1931; *Pagini de istorie și critică literară*, București, 1936.

L-a consacrat colecția de *Studii și documente literare*, apărută între anii 1931 și 1946, în 13 volume, lucrare în care Simion Mehedinți vedea un act de „ctitorie a istoriei literaturii române”. Un lucru mai puțin amintit este faptul că istoricul literar proiecta apariția a încă 12 volume ale colecției. Munca și proiectele lui Torouțiu au căzut sub „teroarea istoriei” însă, și cărturarul și-a văzut risipite truda și cărțile în bombardamente, iar mai târziu sub asediul securității.

De recunoașterea publică a muncii și a meritelor sale s-a bucurat în 26 mai 1936¹³, când a primit titlul de Membru corespondent al Academiei Române. Se înscria astfel în rândul personalităților bucovinene care „s-au afirmat creator sub cupola Academiei Române”: I. G. Sbiera, S. Fl. Marian, Alexandru Hurmuzachi, Dimitrie Onciul, Dimitrie Dan, Matthias Friedwagner, Francisc Iosif Reiner, Ion I. Nistor, Vladimir de Repta, Vasile Grecu etc.

În anul 1939, Torouțiu preia de la Al. Tzigara-Samurcaș conducerea revistei „Convorbiri literare”, schimbare pe care cu satisfacție și speranță o anunța acesta din urmă în articolul *Către cetitori* (ianuarie 1939): „Anunțăm azi încredințarea direcției în mâinile noii generații sub conducerea d-lui profesor I. E. Torouțiu, membru corespondent al Academiei Române, care prin valoroasele și voluminoasele sale publicații, apreciind rostul Junimii în mișcarea de renaștere a limbii literaturii române, va ști să ducă mai departe făclia veșnic vie a gândirii junimiste”. Reprezentând a treia generație junimistă, ultimul director interbelic al renumitei reviste publice – în primul din cele 63 de numere câte au apărut sub conducerea sa – articolul-program, în două părți, *După 71 de ani... (Însemnări din trecut, I; Încrестări pentru viitor, II)*. În spirit junimist-maiorescian, noul director se declara deschis „luptelor de idei și principii”, dorea valorificarea moștenirii literare, dar și cultivarea traducerilor din clasici și moderni. A dat revistei „un caracter mai accentuat marcat de istoria literară”. Profesorul Ștefan Cuciureanu, secretar în redacția „Convorbirilor”, își amintea că „I. E. Torouțiu a pornit la drum

¹³ Repus în drepturi la 3 iulie 1990. Liviu Papuc, *loc. cit.*

entuziast, chemând și bătrâni și tineri. Năzuia să dea publicației, pe frontispiciul căreia era însemnat al 72-lea an de existență, un nou impuls vital”¹⁴.

A ajuns director al revistei într-un an „greu”: se împlineau 50 de ani de la moartea lui Eminescu, Creangă și a Veronicăi Micle, se apropia centenarul nașterii lui Titu Maiorescu (1840–1940). Lui Eminescu i-a fost dedicat numărul cvadruplu 6–7–8–9, pe iunie–septembrie, însumând aproximativ 1 000 de pagini. Între numeroșii autori ai articolelor se numără N. Iorga, Ramiro Ortiz, Gino Lupi, Alexandru Elian, I. Găvănescul, dar și bucovinenii Ștefan Cuciureanu, Leca Morariu, Petru Iroaie, Vasile Postecă, Teofil Lianu, Traian Chelariu. Recitind și analizând acest număr, redactorul-șef al seriei noi a revistei „Convorbiri literare”, Cassian Maria Spiridon, concluzionează: „Eminescu era privit, cel puțin de colaboratorii autohtoni ai acestui număr cvadruplu, 6–7–8–9, iunie–septembrie 1939, mai mult admirativ, mai puțin analitic și aproape deloc în spirit critic. Este o extaziere generalizată ce-l încremenește în statuie [...]”¹⁵.

Munca la „Convorbiri literare” s-a încheiat în aprilie 1944, când tirajul numărului 4 pe aprilie a ars în timpul unui bombardament. După aceea, revista a fost interzisă.

În același an, Torouțiu mai suferea și alte pierderi, provocate de război, în tipografia proprie. O parte a colecției de *Studii și documente literare* arse se ea. Într-o scrisoare către Perpessicius, datată 22 octombrie 1947, Torouțiu amintește de acestea: „Din nenorocire, eventualitatea bănuită în 1939 a devenit la 7 mai 1944 o tristă realitate, când bombardamentele anglo-americane mi-au ars un etaj al casei și toate volumele VIII–XII din *Studii și documente literare*, 1 000 vol. din *Pagini de istorie și critică literară*, 500 v[o]l. din *Heine și heinismul*, 300 ex. *Grigorescu*, monografia lui N. Petrașcu și altele [...]. În această epocă de nesiguranță, oricare dintre noi se poate aștepta la un sfârșit năprasnic, și în tot cazul eu nu mă puteam despărți de lumea asta cu imaginea instituției pe care am creat-o, rănită de moarte prin bombardamentul din 24 august 1944, și cu conștiința că munca de un deceniu și jumătate a fost transformată în scrum, în bombardamentul din 7 mai 1944. De aceea, înfruntând orice risc, chiar cel al privațiunii de libertate, de *pohod na Sybir*, am retipărit colecția [...]. Concomitent, trec la cealaltă lucrare: volumele 14–25 din *Studii și documente literare*, așadar încă 12 volume, dintre care patru cuprind o parte din arhiva inedită T. Maiorescu, patru volume – arhiva Sextil Pușcariu, două volume – vechi și noi junimiști, două volume – diverși. [...]. Dacă nu mi se întâmplă nimic și dacă împrejurările se vor schimba așa cum se conturează [...], în mai puțin de un an voi fi predat circulației colecția întregă de 26 de volume”¹⁶.

¹⁴ Apud Luca Bejenaru, *Destinul unui întemeietor*, în „Septentrion”, Anul XIII–XIV, 2002–2003, nr. 19–20, p. 16.

¹⁵ Cassian Maria Spiridon, *Eminescu la 1939*, în „Convorbiri literare”, Anul CXXXVII, serie nouă, nr. 1 (97), ianuarie 2004, p. 5.

¹⁶ Scrisoarea se publică pentru prima dată în întregime în lucrarea I. E. Torouțiu, *Exegeza eminesciană. Poeziile antume din punct de vedere filologic*, antologie, notă editorială și bibliografie de Doina Rizea. Prefață de Nicolae Georgescu, p. 247–248.

Speranța filologului nu s-a împlinit. Mai mult, arhivele scriitorilor pe care dorea să le dea circuitului public i-au fost confiscate de securitate în 1953. Poate și acest gest brutal, de natură să-l împiedice a-și continua munca, a grăbit dispariția cărturarului bucovinean, în noiembrie 1953.

Ilie Torouțiu (1888–1953), ein Bukowiner Geist in der rumänischen Kultur

(Zusammenfassung)

Ilie Torouțius Persönlichkeit und Tätigkeit als Folklorist, Historiker und Literaturkritiker, Germanist, Prosaschriftsteller, Übersetzer, Herausgeber und Journalist erfüllten und entwickelten sich in einer von „gefährlichen politischen und sozialen nimmt die Aufmerksamkeit der Zeitgenossen in Anspruch wieder, indem sie sowohl die wissenschaftlichen Beschäftigungen und Projekte, durch welche der Literaturkritiker und Kulturmensch zu einer Persönlichkeit seiner Epoche geworden ist, als auch seine moralische Würde präsentiert, mit derer Hilfe er die ihm gezwungenen Unruhen“ beherrschten Periode und an derer Ende, in einer Zeit voller Verräte, Enttäuschungen und Leiden.

Die Studie *Ilie Torouțiu (1888–1953), ein Bukowiner Geist in der rumänischen Kultur* dramatischen Lebensbedingungen bis zum Tode durchgemacht hat.

KLIPPA TRIASICĂ DE PE PÂRÂUL CAILOR – FUNDU-MOLDOVEI, IMPORTANT PUNCT FOSILIFER DIN CARPAȚII ORIENTALI

OVIDIU BĂTĂ

Caracterizare. Klippă de calcare roșii care adăpostește o bogată faună fosilă caracteristică Triasicului mediu-superior (Ladinian – Carnian timpuriu, circa 215 milioane de ani).

Localizare. Din punct de vedere geografic, rezervația se află în partea sud-estică a Obcinii Mestecăniș (Carpații Orientali), în ulucul depresionar ce se conturează pe Pârâul Cailor, pe teritoriul comunei Fundu-Moldovei, comună situată pe cursul superior al râului Moldova, în partea vestică a județului, la o distanță de 13 km de orașul Câmpulung-Moldovenesc și de 88 km de municipiul reședință al județului. Comuna este așezată într-o depresiune tectono-erozivă, înconjurată de culmi ce aparțin Obcinii Mestecănișului, și anume: la est, Culmea Lucina Muncel, la vest, Culmea Mestecănișului, la sud, Culmea Arseneasa, iar la nord, râul Moldova traversează Culmea Lucina-Muncel, unde își taie chei pitorești în calcare dolomitice.

Rezervația paleontologică – cunoscută și sub numele de „calcarele de Hallstatt de pe Pârâul Cailor” – se găsește pe versantul drept al Pârâului Cailor, la poalele Dealului Cailor (1 143 m).

Acces. Dacă accesul la majoritatea rezervațiilor naturale prezentate până acum în paginile revistei „Analele Bucovinei” este ușor, ele fiind situate în apropierea unor drumuri mai circulante, la punctul fosilifer de pe Pârâul Cailor se ajunge mai greu, fiind necesară o cunoaștere foarte bună a locurilor.

Pentru a ajunge la rezervație, trebuie să ne deplasăm circa 3,5 km pe Pârâul Cailor, afluent de stânga al râului Moldova, a cărui gură de vărsare se găsește la circa 1 km aval de satul Fundu-Moldovei. Pârâul este însoțit de un drum vechi pe care se făcea accesul la fostele exploatări de jaspuri hematitice – utilizate în secolul al XIX-lea pentru extragerea fierului și obținerea fontei – situate în șaua dintre Dealul Cailor și Dealul Răchitiș. De la gurile vechilor galerii miniere se coboară circa 370 m spre nord-est, pe o cărare ce șerpuiește prin fânețe, până la o excavație naturală a terenului, unde se află blocul de calcar ce face obiectul ocrotirii.

Geologia regiunii. Obcinile Bucovinei constituie o porțiune a orogenului alpino-carpatic și ele se înscriu pe zona flișului (Obcina Feredeului și Obcina Mare) și pe zona cristalino-mezozoică (Obcina Mestecăniș). La alcătuirea lor participă trei categorii de formațiuni litologice: metamorfice, magmatice și sedimentare (de vârstă mezozoică, paleogenă și miocenă inferioară).

Obcina Mestecănișului se suprapune zonei cristalino-mezozoice, fiind alcătuită din formațiuni metamorfice, sedimentare și magmatice.

Formațiunile metamorfice sunt reprezentate prin roci ce aparțin grupului Bretilă, grupului Rebra, grupului Negrișoara și grupului Tulgheș.

Formațiunile magmatice, considerate ca vestigiile unui rift oceanic, sunt reprezentate prin bazalte, peridotite și serpentinite. Apar sub forma unor klippe în masa wildflișului sau ca petice de acoperire.

Formațiunile sedimentare mezozoice apar pe latura estică a Obcinii Mestecăniș, unde alcătuiesc terminația nordică a sinclinalului Rarău, și stau transgresiv și discordant peste șisturile cristaline. Sunt reprezentate prin roci carbonatice (dolomite, calcare, marne), roci detritice (conglomerate, gresii, argile) și roci silicioase (jaspuri).

În cadrul depozitelor mezozoice din regiunea sinclinalului Rarău, o pondere importantă o au formațiunile triasice, dezvoltate sub două tipuri: triasic autohton și triasic alohton.

Triasicul autohton este constituit din depozite ce stau normal peste șisturile cristaline. Se dezvoltă pe flancurile sinclinalului Rarău, depozitele fiind constituite din conglomerate cuarțitice (Seissian), gresii cuarțitice, local argilite roșii-violacee, calcare dolomitice și dolomite (Campilian – Anisian), local calcare albe marmoreene (Triasic mediu și superior).

Formațiunile sedimentare mezozoice alohtone din „Sinclinalul marginal extern” aparțin mai multor serii transilvane, cu o suită litostratigrafică specifică. Seriile transilvane ar constitui tot atâtea pânze – pânza de Hăghimaș, pânza de Perșani, pânza de Olt (M. Săndulescu, 1984).

Triasicul alohton este reprezentat, aproape în exclusivitate, prin depozite de natură calcaroasă, dispersate în tot lungul sinclinalului Rarău, foarte fosilifere, ce constituie petice de acoperire, lentile olistolitice și klippe sedimentare deșezădăcinate, de vârste foarte variate, înglobate în masa depozitelor de vârstă cretacică (wildflysch) – conglomerate, gresii și brezii prinse într-un liant argilos, totul fără o orientare și fără o stratificație regulată – din umplutura sinclinalului.

Triasicul inferior alohton. Werfenianul este reprezentat prin depozite în facies de Werfen (V. Uhlig, 1911). Pe baza faunei – culeasă de Uhlig dintr-o deschidere de pe Valea Seacă (Câmpulung-Moldovenesc) și determinată de G. Merhart (1911) – a fost stabilită vârsta campiliană a depozitelor.

Ilie Turculeț (1970, 1971, 1979) clarifică problema stratele de Werfen din zona Rarăului, localizează cartografic toate punctele de apariție, descrie litologic stratele de Werfen – formate din calcare marnoase în plachete, marne cenușii,

marne șistoase, cu numeroase impresiuni de valve de lamelibranhiate – și determină 16 specii nou citate în regiune, pe lângă cele semnalate de geologii austrieci. Autorul conchide că depozitele ce reprezintă Triasicul inferior alohton aparțin ca vârstă numai Campilianului, cu faună de tip Werfen, cu eventuale treceri și în Anisianul timpuriu.

Triasicul mediu alohton. Primele semnalări ale prezenței Triasicului mediu (Anisian – Ladinian) în regiunea Rarăului au fost făcute de către geologii austrieci – C. M. Paul (1874, 1876); B. Walter (1876); E. Mojsisovics (1879, 1882). Aceștia au descris o succesiune de calcare roșii, considerate a fi de Hallstatt, fosilifere, pe Pârâul Cailor de la Fundu-Moldovei – succesiune care, la acea vreme, era apreciată ca fiind *in situ* – și au citat o foarte bogată faună de amoniți, lamelibranhiate, nautili etc., cu specii de *Trachyceras*, *Daonella*, *Arpadites*, *Monophyllites*, *Orthoceras*, *Halobia*, *Arcestes*, *Joannites*, *Sageceras* etc.

Anisianul este bine reprezentat în klippa de la Botuș – calcare gri-cenușii și negricioase, sau cenușii-albicioase și roșii, diaclazate – și într-o serie de blocuri de la izvoarele Pârâului Cailor.

Ladinianul este atestat la Piatra Zimbrului (Rarău) și în klippa de pe Pârâul Cailor (Fundu-Moldovei).

Pe Pârâul Cailor, Ladinianul este foarte bine reprezentat în klippa de calcare roșii și portocalii lumașelice. Din punct de vedere microfacial ele sunt de fapt biomicrite cu *Posidonia* și biosparite cu *Daonella* (Grasu *et. al.*, 1995).

Calcarele roșii lumașelice sunt formate dintr-o aglomerare de valve de *Posidonia vengensis*, mai rar halobii și amoniți mici.

Calcarele portocalii sunt masive, lumașelice, fiind constituite dintr-o aglomerare de valve de *Daonella pichleri*.

Triasicul superior alohton. Constituit din depozite de roci calcaroase – în primul rând calcare –, este prezent în klippele și blocurile exotice din umplutura sinclinalului Rarău într-o serie de iviri foarte importante din punct de vedere paleontologic, dintre care amintim:

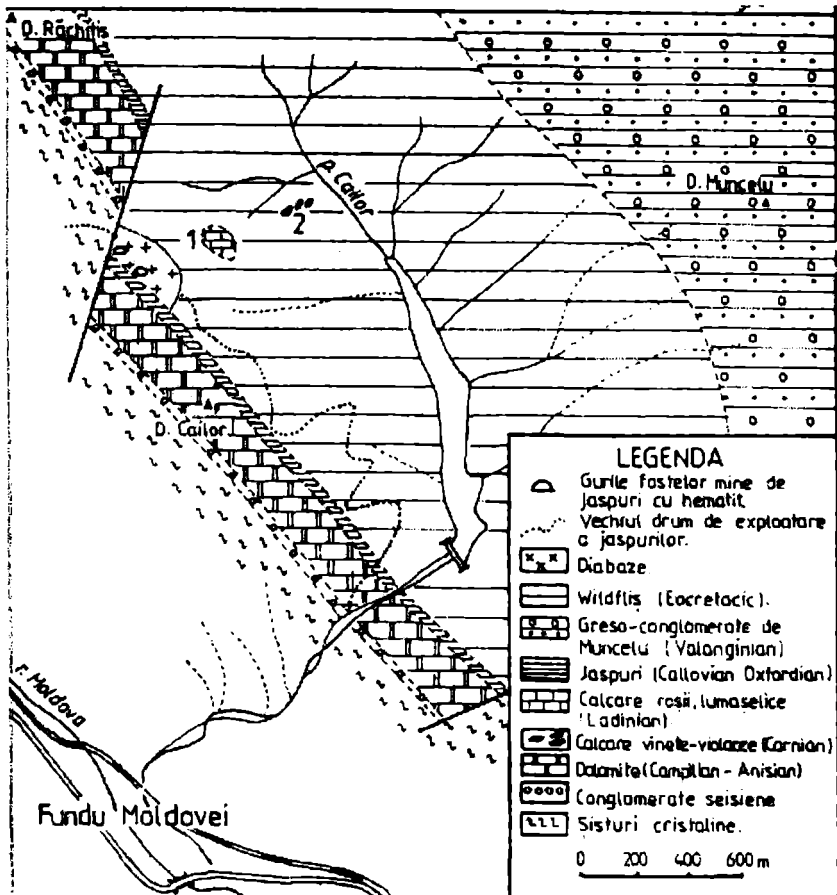
– klippa de calcare albe de pe pârâul Izvorul Malului (est de Câmpulung-Moldovenesc), cu faună de corali, bivalve, alge și moluște de vârstă carniană (Turculeț, 1971). Calcarele sunt exploatate aproape integral;

– klippa de la izvoarele pârâului Timon/Timen, la locul cunoscut sub numele „la Ciungi” (Fundu-Moldovei), formată din calcare masive, local noduloase, roșii, cenușii-gălbui sau vinete, cu un inventar paleontologic ce cuprinde 123 de taxoni – amoniți (45), nautiloidee (10), brachiopode (28), bivalve (7), foraminifere (27), echinoderme (4), coleoidee (2) –, ce permite localizarea precisă a vârstei calcarelor respective la nivelul Norianului (I. Turculeț, 1981); conține cea mai bogată faună noriană (sevatiană) din toți Carpații românești;

– blocurile de calcare masive, de culoare cenușie-negricioasă, compacte, cu faună extrem de bogată în brachiopode specific rhetiene, de pe pârâul Izvorul Malului, din vecinătatea klippei de calcare albe carnienne. Blocuri mai mici, cu

faună rhetiană asemănătoare, au mai fost găsite pe Valea Seacă și pe valea Moldovei, între Sadova și Pojorâta (I. Turculeț, 1972).

Carnianul este prezent și în klippa de pe Pârâul Cailor, cunoscută încă din secolul al XIX-lea (C. M. Paul, 1876; B. Walter, 1876; E. Mojsisovics, 1879, 1882; G. Arthaber, 1906; E. Kittl, 1912). Este vorba de calcarele de culoare roșie sau vânăt-violacee din această klippă. O parte din calcarele roșii, masive cu aspect microbrecios, sunt formate aproape exclusiv din cochilii de amoniți de talie mică (*Nannites*, *Sphingites*). Calcarele vânăt-violacee sunt foarte bogate în resturi organice – fragmente de amoniți (*Trachyceras*), teste de echinoderme, foraminifere (*Nodosaria*, *Dentalina*).

Schiță geologică cu localizarea rezervației paleontologice din Dealul Cailor (după I. Turculeț, 1968).

Obiectul ocrotirii. Îl formează un bloc relativ mic (8 m lungime, 7 m lățime, 3 m înălțime), de calcare roșii și gălbui – calcare biomicritice și biosparitice, pe

alocuri puternic feruginoase, care au intercalate lentile portocalii și galben-verzui, formate din lumașele de cochilii de bivalve și amoniți mici –, fosilifere, din care s-au descoperit și descris numeroase fosile, mai ales amoniți și bivalve, de mare valoare stratigrafică. Pe alocuri, calcarele au aspect breicios. Pe lângă blocul principal se află și alte blocuri, mai mici, sub un metru diametru, provenite din cel mare.

Importanța deosebită a acestui punct fosilifer, devenit loc de referință pentru faunele triasice, este demonstrată și de faptul că o parte dintre fosilele descoperite aici și determinate de marele paleontolog E. Mojsisovics au fost citate în monografia sa asupra cefalopodelor din regiunea mediteraneană (E. Mojsisovics, 1882), punctul fiind citat și în lucrări ulterioare referitoare la faunele triasice (G. Arthaber, 1906; E. Kittl, 1912).

După aproape 90 de ani, perioadă în care punctul fosilifer din versantul drept al Pârâului Cailor nu a mai fost găsit – cercetătorii mulțumindu-se doar a plasa acest punct pe Pârâul Cailor, fără nici o altă precizare asupra locației exacte a acestuia –, regiunea este reluată în cercetare de către I. Turculeț, care redescoperă punctul fosilifer în anul 1964, precizează localizarea sa și caracterul de bloc exotic, alohton al depozitelor. Calcarele de pe Pârâul Cailor reprezintă un bloc încorporat în umplutura cretacică a sinclinalului și nu pot fi considerate de Hallstatt – calcarele de Hallstatt din punctele clasice din Austria conțin o faună ce aparține Triasicului superior (Carnian și Norian) – datorită faunei lor, foarte bogată, cu forme comune Ladinianului și Carnianului inferior din faciesurile sud-alpine (I. Turculeț, 1971).

Din calcarele roșii, cu o stratificație neclară, uneori breicioase, cu lentile lumașelice colorate galben-verzui, I. Turculeț (1967, 1968, 1971) determină un mare număr de forme fosile, unele dintre ele citate pentru prima dată în Triasicul din România.

În teza de doctorat, I. Turculeț (1971) citează următoarea faună determinată de aici:

- Protrachyceras archelaus* Laube
- Protrachyceras furcatum* Münster.
- Paratrachyceras* cf. *dichotomum* Münster.
- Paratrachyceras basileus* Münster.
- Anolcites* cf. *paronia* Salom.
- Arpadites cinensis* Mojs.
- Arpadites* sp.
- Celtites evolutus* Salom.
- Celtites* sp.
- Clionites* sp.
- Sageceras haidingeri* Hauer
- Sageceras* sp. n.
- Megaphyllites jarbas* Münster.
- Megaphyllites procerus* Arth.

Lobites sp.
Coroceras sp.
Proarcestes sp.
Gymnites sp.
Joannites salteri Mojs.
Joannites sp.
Monophyllites aonis Mojs.
Orthoceras mojsisovicsi Salom.
Orthoceras sp.
Atractites sp.
Daonella lömmeli Wissm.
Daonella badiotica Mojs.
Daonella pauli Mojs.
Daonella pichleri Gümb.
Daonella tripartita Kittl
Daonella cf. *reticulata* Mojs.
Halobia bukowinensis Kittl
Posidonia wengensis Wissm.
Posidonia wengensis Wissm., var. *cycloidalis* Kittl
Entolium concentrice-striatus Hörm.
Chlamis sarajevensis Kittl
Paleomucula strigillata Münster.
Gonodus planum Münster.
Cidaris sp. n.

Majoritatea formelor sunt caracteristice pentru etajul Ladinian al Triasicului mediu – *Protrachyceras*, *Arpadites*, *Celtites*, *Daonella*. Sunt prezente și câteva forme caracteristice Carnianului inferior – specii de *Joannites*, *Coroceras* –, dar și forme comune ambelor etaje – specii de *Megaphyllites* și *Daonella*, *Halobia bukowinensis*, *Monophyllites*. Asociația de faună demonstrează, indubitabil, vârsta ladiniană, prin Biozona de ocurență cu *Protrachyceras archelaus* – *Daonella (Lömmellella) lömmeli*, cu posibile treceri în Carnianul inferior.

Cu un conținut faunistic fosil excepțional – cuprinzând amoniți, nautiloidee, bivalve, echinoderme etc., numărul mare de taxoni determinați de aici depășind orice așteptare (I. Turculeț, 1971, 1981, 1982, 1984, 1986; I. Turculeț și Aurora Bosancu-Poptâmaș, 1979) – klippa calcaroasă de pe Pârâul Cailor este apreciată ca cel mai valoros punct fosilifer Triasic mediu din Carpații Orientali.

I. Turculeț, într-o lucrare publicată, în 1968, la Academia Română, a solicitat argumentat forurilor competente luarea sub ocrotire a klippei de calcare roșii de pe Pârâul Cailor. Argumentele au convins, ivirea – inedită atunci prin natura litostratigrafică și mai ales prin conținutul bionomic, cu 26 de forme, dintre care 15 amoniți și 11 bivalve (M. Bleahu *et al.*, 1976) – și o suprafață de 500 m² din jurul acesteia a fost declarată rezervație paleontologică și luată sub ocrotirea legii sub numele de „Calcarele de Hallstatt de pe Pârâul Cailor”.

Inventarul fosilelor determinate de aici se ridică, în prezent, la 56 de taxoni, dintre care 34 de amoniți, 4 de nautiloidee și coleoidee, 16 de bivalve și 2 de echinide.

BIBLIOGRAFIE

- Arthaber, G. (1906), *Die alpine Trias des Mediterran Gebietes*, în „Lethaea Geognostica”, II. *Das Mesozoicum, I, Trias*, Stuttgart.
- Bleahu, M., Vl. Brădescu, Fl. Marinescu (1976), *Rezervații naturale geologice din România*, București, Editura Tehnică, p. 184–188.
- Grasu, C., I. Turculeț, C. Catană, Marilena Niță (1995), *Petrografia mezozoicului din „Sinclinalul marginal extern”*, București, Editura Academiei Române, p. 120–129.
- Kittl, E. (1912), *Materialen zu einer Monographie der Halobiidae und Monotidae der Trias*, „Res. Wiss. Erf. Balathonser”, II, Wien.
- Merhart, G. v. (1911), *Neue Funde aus der Trias der Bukowina*, în „Mitteilungen der k. k. Geologischen Gesellschaft in Wien”, 3, p. 523–531.
- Mojsisovics, E. (1879), *Ueber einige neue Funde von Fossilien in den Ostcarpathen*, în „Verhandlungen der k. k. Geologischen Reichsanstalt”, Wien.
- Mojsisovics, E. (1882), *Die Cephalopoden der Mediterranean Triasprovinz*, în „Abhandlungen der Geologischen Reichsanstalt”, X, Wien.
- Mutihac, V. (1966), *Noi puncte fosilifere în sinclinalul Rarău*, în Institutul Geologic, „Dări de seamă ale Comitetului de Stat al Geologiei”, LII/1, București.
- Paul, C. M. (1874), *Die Trias in der Bukowina*, în „Verhandlungen der k. k. Geologischen Reichsanstalt”, Wien, p. 367–369.
- Paul, C. M. (1876), *Grundzüge der Geologie der Bukowina*, în „Jahrbuch der k. k. Geologischen Reichsanstalt”, Wien, p. 261–330.
- Săndulescu, M. (1973), *Contribuții la cunoașterea structurii geologice a sinclinalului Rarău (sectorul central)*, în Institutul Geologic, „Dări de seamă ale ședințelor”, vol. LIX, 5. *Tectonică și geologie regională*, București, p. 59–92.
- Săndulescu, M. (1984), *Geotectonica României*, București, Editura Tehnică, p. 166–175.
- Turculeț, I. (1967), *Considerații stratigrafice și paleontologice asupra calcarelor de Hallstatt din Dealul Cailor (Rarău, Bucovina)*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, tomul XIII, secțiunea II b. Geologie–Geografie, p. 73–82.
- Turculeț, I. (1968), *Calcarele „De Hallstatt” de pe Pârâul Cailor (cuveta Rarăului – Bucovina)*, în „Ocotirea naturii”, Buletinul Comisiei pentru Ocrotirea Monumentelor Naturii, anul 12, nr. 1, București, Editura Academiei Române, p. 53–60.
- Turculeț, I. (1970), *O interesantă mărturie a trecutului geologic al cuvetei Rarău – Breaza (Carpații Orientali – Bucovina)*, „Studii și comunicări. Științele naturii”, vol. 1, Muzeul Județean Suceava, Suceava, p. 25–36.
- Turculeț, I. (1971), *Cercetări geologice asupra depozitelor jurasice și eocretace din cuveta Rarău – Breaza*, Institutul Geologic, „Studii tehnice și economice”, Seria J, Stratigrafie, nr. 10, București, p. 56–66.
- Turculeț, I. (1972), *Contribuții la cunoașterea unor importante puncte fosilifere din regiunea Rarăului (județul Suceava)*, în „Studii și comunicări de ocrotirea naturii”, II, Suceava, p. 91–98.
- Turculeț, I. (1979), *Date cronostratigrafice privind seria transilvană din regiunea Rarău*, în „Studii și cercetări de geologie, geofizică, geografie; seria Geologie”, vol. 24, Academia Română, București, p. 151–157.
- Turculeț, I. (1981), *Olistolitul norian de la izvoarele pârâului Timon, o posibilă rezervație paleontologică*, în „Studii și comunicări de ocrotirea naturii”, V, Suceava, p. 206–211.

- Turculeț, I. (1982), *Les calcaires triasiques de Pârâul Cailor (Rarău – Bucovina): synthese litho-biostratigraphique et microfaciale*, în „Lucrările seminarului geologic «Gr. Cobălcescu»”, Iași, 24–25 oct. 1981, p. 215–224.
- Turculeț, I. (1984), *Nouvelles données bionomiques concernant la faune d'ammonites triasiques de la réservation paléontologique de Pârâul Cailor (Rarău, Bucovine). I. Trachiceratidae*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, tomul XXX, secțiunea II b. Geologie–Geografie, p. 23–35.
- Turculeț, I. (1986), *Date bionomice noi privind fauna de amoniți triasici din rezervația paleontologică Pârâul Cailor (Rarău, Bucovina). II. Lobitidae, Arcestidae, Joannitidae etc.*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, tomul XXXII, secțiunea II b. Geologie–Geografie, p. 31–36.
- Turculeț, I., Aurora Bosancu-Poptâmaș (1979), *Noi contribuții privind studiul faunei triasice de pe Pârâul Cailor (Rarău – Bucovina)*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, tomul XXV, secțiunea II b. Geologie–Geografie, p. 37–42.
- Uhlig, V. (1897), *Ueber die Beziehungen der sudlichen Klippenzone zu den Ostkarpathen*, în „Sitzungsberichte der k. k. Akademie der Wissenschaften in Wien, mathem.-naturwiss. Classe”, CVI, 1, Wien.
- Uhlig, V. (1911), *Wurfener Schiefer in Valea Seaca bei Kimpolung in der Bukowina*, în „Mitteilungen der k. k. Geologischen Gesellschaft in Wien”, III, Wien, p. 532–540.
- Walter, B. (1876), *Die Erzlagerstätten der südlichen Bukowina*, în „Jahrbuch der k. k. Geologischen Reichsanstalt”, 27, Wien, p. 343–426.

Die triasische Klippe vom Kailor Bach – Fundu-Moldowi, eine wichtige Versteinerungsstelle aus den Ostkarpathen

(Zusammenfassung)

Im 19. Jahrhundert vom österreichischen Geologe C. M. Paul entdeckt, enthalten die roten Kalksteine vom Kailor Bach – Fundu-Moldowi viele Versteinerungen, die in der Monographie zur triasischen Zephalopoden aus dem Mittelmeerregion von E. Mojsisovics (1882) bestimmt und verwendet wurden. Diese Region ist zum Bezugspunkt der Forschung der triasischen Faunagebiete geworden (G. Arthaber, 1906; E. Kittl, 1912).

Ilie Turculeț entdeckt die Kalkklippe vom Kailor Bach 1964 wieder und bestimmt am Ort eine grosse Anzahl von Versteinerungen; die meisten von ihnen wurden zum ersten Mal als zur rumänischen Trias gehörend erwähnt. Aus den Merkmalen der Fauna geht das Ladinische Alter der Versteinerungen und deren Übergang zum Unteren Karn hervor.

Betrachtet als der wertvollste mitteltriasische Versteinerungspunkt aus den Ostkarpathen, wurde die Klippe mit roten kalksteinen, mit einer Oberfläche von 500 Quadratmeter, unter Schutz gestellt und für paläontologisches Naturschutzgebiet erklärt.

DIVERSITATEA MICOBIOTEI ÎN ECOSISTEME NATURALE DIN OBCINA MARE (CARPAȚII ORIENTALI)

CĂTĂLIN TĂNASE*, ADRIANA POP**

Introducere

Obcina Mare face parte din grupa nordică a Carpaților Orientali, reprezentând treapta estică, înălțată, a flișului senonian – paleogen. Trăsăturile caracteristice ale acestei unități geomorfologice o reprezintă paralelismul culmilor, în sens longitudinal, de la NV la SE.

Munții Obcina Mare se suprapun unității marginale (precarpatice), flișul fiind reprezentat prin depozite paleogene. Eocenul prezintă un facies marginal și unul de tranziție, cu numeroase orizonturi (gresii cu microconglomerate, straturi de Straja, strate de Pasiczna, șisturi marno-argiloase, straturi de Plopu și straturi de Lupoia). Oligocenul este cel mai întins, formând zone anticlinale și sinclinale.

Teritoriul este situat între 47°32'42" și 47°50'55" latitudine nordică, respectiv 25°25'55" și 25°57'30" longitudine estică. Altitudinea maximă este reprezentată de Vârful Scorușelul (1 222,6 m), iar cea minimă este de 430 metri, la Gura Humorului.

Sub aspect climatic, Obcina Mare se încadrează sectorului cu climă de munte, ținutul munților mijlocii împăduriți, caracterizat printr-un regim moderat al oscilațiilor temperaturii medii anuale, prin precipitații destul de abundente și vânturi dominante dinspre NV.

În Obcina Mare, precipitațiile sunt pluvio-nivale. Din cantitatea anuală de precipitații, circa 20–40% sunt sub formă de zăpadă. Evapotranspirația este în general mai mică decât precipitațiile medii, surplusul asigurând vegetației condiții bune de dezvoltare, fără perioade de uscăciune edafico-fiziologică.

Munții Obcina Mare se găsesc în zona forestieră și aparțin, din punct de vedere floristic, de regiunea euro-siberiană, provincia central-europeană, subprovincia carpatică sau a Carpaților dacici, ținutul Carpaților Orientali.

Vegetația este reprezentată prin etajul nemoral al pădurilor de foioase, subetajul pădurilor de fag și amestecul de fag cu rășinoase. Speciile dominante sunt

* Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Facultatea de Biologie.

** Institutul de Biologie Cluj-Napoca.

Fagus sylvatica L., *Abies alba* Mill. și *Picea abies* (L.) Karst. subsp. *abies* întâlnită cu dominanță ridicată, la care se adaugă sporadic următoarele specii: *Carpinus betulus* L., *Acer platanoides* L., *Acer pseudoplatanus* L., *Euonymus europaeus* L., *Viburnum lantana* L., *Viburnum opulus* L., *Sambucus nigra* L., mai rar *Sambucus racemosa* L., *Populus tremula* L., *Fraxinus excelsior* L., *Betula pendula* Roth, *Sorbus aucuparia* L., *Rubus hirtus* Waldst. & Kitt. Dintre speciile ierboase menționăm: *Asarum europaeum* L., *Anemone nemorosa* L., *Primula veris* L., *Scilla bifolia* L., *Galanthus nivalis* L., *Lamium galeobdolon* (L.) Ehrend., *Hieracium rotundatum* Kitt. ex Schultes, *Mycelis muralis* (L.) Dum.

Dintre endemitele rare menționăm: *Cirsium boujartii* (Piller & Mitterp.) Schultz. Bp. subsp. *boujartii*, iar dintre endemitele carpatice fac parte: *Aconitum moldavicum* Hacquet, *Cardamine glanduligera* O. Schwartz, *Hieracium rotundatum* Kit. & Schultes, *Pulmonaria rubra* Schott, *Silene mutans* L. subsp. *dubia* (Herbich) Zapal., *Symphytum cordatum* Waldst. & Kit. sau daco-balcanice: *Melampyrum bihariense* A. Kerner.

Cercetările floristice au început încă din secolul al XIX-lea (Franz Herbich, 1836, care citează specii de plante din zonă) și aprofundate în lucrări de sinteză (D. Mititelu, T. Chifu și P. Pascal, 1990; D. Mititelu și E. Toderaș, 1990).

Cercetările micologice sunt inserate în lucrările lui C. Petrescu (1923), C. C. Georgescu (1940), Victoria Gașmet (1952), C. Sandu-Ville și M. Hatman (1957, 1959).

Speciile de micromicete cu predilecție se găsesc menționate în lucrările lui Al. Manoliu și M. Rusan (1973), Al. Manoliu și M. Mititiuc (1976), Al. Manoliu și Vera Bontea (1990), Eugenia Eliade (1990).

G. Negrean publică specii de ciuperci din zonă (1981, 1984) și realizează o valoroasă teză de doctorat (1996), în care sunt inserate 875 de specii de ciuperci care aparțin la 293 de genuri. Lucrarea analizează, din punct de vedere taxonomic și ecologic, și un număr de 380 de specii de macromicete repartizate astfel: în ordinul Agaricales sunt incluse 272 de specii, în Aphyllophorales, 76 de specii, 20 de specii sunt Gasteromycetes, iar 12 specii fac parte din ordinele Tremellales, Auriculariales și Dacrymycetales.

Între speciile care nu au mai fost citate în literatura de specialitate menționează: *Armillaria ostoyae* Romagn., *Calocera furcata* (Fr.) Fr., *Clavulinopsis cineroides* (Atk.) Corner, *Coprinus episopalis* P. D. Orton, *Cortinarius colus* Fr., *Cortinarius tophaceus* Fr., *Crepidotus pubescens* Bres., *Entoloma babingtonii* (Bloxam) Moser, *Entoloma euchroum* (Pers.: Fr.) Donk, *Inocybe griseolilacina* Lange, *Lactarius auratiofulvus* Blum ex Bon, *Polyporus ciliatus* Fr., *Russula cavipes* Britzelm., *Tomentella bryophila* (Pers.) Larsen, *Tomentella fibrosa* (Berk. & Br.) Larsen.

Material și metode

Materialul micologic a fost colectat efectuându-se cercetări pe itinerar. Au fost notate speciile comune, pentru majoritatea fiind întocmite fișe de observație în

care s-au menționat: aspecte macroscopice (substratul, consistența, culoarea și gustul tramei, culoarea prafului sporifer) și microscopice (morfologia, culoarea, dimensiunile și caracteristicile biochimice ale ascosporilor și basidiosporilor; morfologia și dimensiunile ascelor și basidiilor; structura epicutisului). În aceste fișe sunt menționate și unele observații în vederea stabilirii categoriilor ecologice și a formelor biologice.

Nomenclatura speciilor de ciuperci este după P. Bertea și colab. (1989). Conspectul speciilor de ciuperci este prezentat în ordine alfabetică, iar numele autorilor este prescurtat după recomandările lui D. L. Hawksworth (1980).

Conservarea speciilor de macromicete s-a făcut prin uscare la SIGG Dörex, iar materialul inserat în această lucrare se găsește în Ierbarul Societății Micologice din România.

Rezultate și discuții

Observațiile asupra diversității microbiotei evidențiază prezența în ecosistemele studiate a 170 de specii de ciuperci. Dintre acestea, 23 de specii sunt considerate patogene, majoritatea speciilor parazitând arbori și arbuști. Nu am consemnat explozii ecologice ale speciilor parazite, acestea fiind stabile de la o stațiune la alta și cu efecte fitopatologice ne semnificative. Am remarcat diversitatea speciilor micetogefite care sunt dominante și din punct de vedere cantitativ.

Considerăm semnificativă prezența următoarelor specii: *Amanita muscaria* (L.: Fr.), *Anellaria semiovata* (Sow.: Fr.) Pearson & Dennis, *Armillaria mellea* (Vahl.: Fr.) Kumm., *Cantharellus cibarius* Fr., *Hypholoma capnoides* (Fr.) Kummer, *Hypholoma fasciculare* (Huds.: Fr.) Kummer, *Mycena pura* (Pers.: Fr.) Kumm., *Pseudohydnum gelatinosum* (Scop.: Fr.) Karst., *Russula mustelina* Fr., *Stereum hirsutum* (Willd.: Fr.) S. F. Gray, *Trametes versicolor* (Fr.) Pil., *Tricholoma sulphureum* (Bull.: Fr.) Kumm., *Fomes fomentarius* (L.: Fr.) Fr.

Din punct de vedere al valorii alimentare, majoritatea speciilor sunt necomestibile. Am semnalat specii ale genului *Amanita* care produc intoxicații grave [*Amanita muscaria* (L.: Fr.) Hooker – buretele pestriț, muscăriță], iar alte două specii sunt cunoscute pentru toxicitatea lor, fiind letale [*Amanita phalloides* (Vaill.: Fr.) Secr. – buretele viperei], *Amanita pantherina* (DC.: Fr.) Krombh. și *Amanita regalis* (Fr. Maire). Alte specii toxice semnalate sunt: *Lyophyllum connatum* (Schum.: Fr.) Sing., *Tricholoma sulphureum* (Bull.: Fr.) Kumm. și *Mycena pura* (Per.: Fr.) Kumm.

Ciupercile comestibile sunt foarte apreciate în zona cercetată. Semnalăm prezența cantitativă a speciilor *Boletus edulis* Bull: Fr. (hrîb), *Cantharellus cibarius* Fr. (gălbiori), *Clitopilus prunulus* (Scop.: Fr.) Kumm., *Hydnum repandum* L.: Fr. (bureți țepoși), *Tricholoma terreum* (Schaeff.) Kumm., *Lactarius deterrimus* Gröger (râșcov), *Russula virescens* (Sch.) Fr. (hulubițe).

Între speciile caracteristice pentru ecosistemele studiate menționăm: *Amanita muscaria* (L.: Fr.) Hooker, *Amanita pantherina* (DC.: Fr.) Krombh., *Cantharellus*

cibarius Fr., *Lactarius deterrimus* Gröger, *Russula emetica* (Schaeff.: Fr.) S.F. Gray și *Russula mustelina* Fr. din sinuzia tericolă, iar din sinuzia epixilă *Armillaria mellea* (Vahl.: Fr.) Kumm. ss. str., *Fomes fomentarius* (L.: Fr.) Fr., *Fomitopsis pinicola* (Fr.) Karst., *Gymnopilus penetrans* (Fr.: Fr.) Murr., *Pseudohydnum gelatinosum* (Scop.: Fr.) Karst., *Stereum hirsutum* (Willd.: Fr.) S.F. Gray și *Trametes versicolor* (Fr.) Pil.

Structura și dinamica micosinuziilor prezintă particularități influențate de compoziția floristică, diferențele microclimatice și altitudinale ale stațiilor de unde au fost colectate corpurile sporifere.

Analiza sinuziilor de macromicete evidențiază dominanța speciilor micorizante, care ar putea fi explicată prin faptul că acestea favorizează nutriția minerală a arborilor și arbuștilor prin compensarea proceselor de humificare care pot prezenta valori ceva mai reduse.

Dintre speciile rare sau semnalate până în prezent în puține locuri din țară, menționăm: *Athelia epiphylla* Pers., *Cerocorticium molare* (Chaill.: Fr.) Jül., *Chlorocyboria aeruginascens* (Nyl.) Karst., *Choiromyces mendraeformis* Vitt., *Exidiopsis calcea* Wells., *Grandinia barba-jovis* (Fr.) Jül., *Macroscyphus macropus* Pers. ex S. F. Gray, *Osteina obducta* (Berk.) Donk, *Pluteus salicinus* (Pers.: Fr.) Kumm. (specie inclusă pe lista cu specii protejate în Europa), *Schizopora paradoxa* (Schrad.: Fr.) Donk, *Suillus grevillei* (Klot.) Sing., *Ustulina deusta* (Fr.) Petr.

Diversitatea microbiotei

- Agaricus silvicola* (Vitt.) Sacc. – pe sol, saprofită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Agrocybe praecox* (Pers.: Fr.) Fay – pe sol, saprofită, comestibilă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Amanita pantherina* (DC.: Fr.) Kumm. – pe sol, micorizantă, toxică, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 1998.
- Amanita phalloides* (Vaill.: Fr.) Secr. – pe sol, micorizantă, toxică, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Amanita porphyria* (A. & S.: Fr.) Secr. – pe sol, micorizantă, toxică, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Amanita rubescens* (Pers.: Fr.) S. F. Gray – pe sol, micorizantă, crudă este toxică, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Amanita spissa* (Fr.) Kummer – pe sol, micorizantă, crudă este toxică, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Amanita vaginata* (Bull.: Fr.) Vitt. – pe sol, micorizantă, toxică, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000; Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Anellaria semiovata* (Sow.: Fr.) Pearson & Dennis – coprofilă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Armillaria mellea* (Vahl.: Fr.) Kumm. ss. str. – pe trunchiuri uscate, saproparazită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.

- Asterophora parasitica* (Bull.: Fr.) Sing. – parazită pe corpuri sporifere de *Russula nigricans* Fr., Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Athelia epiphylla* Pers. – pe ramuri rupte de foioase, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Bjerkandera adusta* (Fr.) Karst – pe lemn mort de foioase, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Boletus appendiculatus* Schaeff.: Fr. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Boletus calopus* Fr. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Boletus edulis* (Bull.: Fr.) – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Boletus erythropus* (Fr.: Fr.) Pers. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Boletus luridus* Schaeff.: Fr. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Boletus reticulatus* Schaeff. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Bovista nigrescens* Pers.: Pers. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Calocera cornea* (Batsch.: Fr.) Fr. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Calocera viscosa* (Pers.: Fr.) Fr. – saprofită lignicolă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Cantharellus cibarius* Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Cerocorticium molare* (Chaill.: Fr.) Jül. – pe ramuri moarte de foioase, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Chlorocyboria aeruginascens* (Nyl.) Karst. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Choiromyces mendraeformis* Vitt. – în sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Clavulina cinerea* (Fr.) Schroet. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Clitocybe gibba* (Pers.: Fr.) Kumm. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Clitocybe odora* (Bull.: Fr.) – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Clitocybe phaeophthalma* (Pers.) Kuyper – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Collybia confluens* (Pers.: Fr.) Kumm. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Collybia dryophila* (Bull.: Fr.) Kumm. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.

- Crepidotus variabilis* (Pers.: Fr.) Kumm. – pe lemn putred de foioase, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Crucibulum laeve* (Bull. ex DC) Kambly – pe lemn putred de foioase, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Cyathus striatus* (Huds.) Wied. – pe lemn putred de foioase, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Daedalopsis confragosa* (Bolt.: Fr.) Schroet. var. *tricolor* (Bull. ex Mérat) Bond. & Sing. – saproparazită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Exidiopsis calcea* Wells. – saproparazită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Fomes fomentarius* (L.: Fr.) Fr. – saproparazită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Fomitopsis pinicola* (Fr.) Karst. – saproparazită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Ganoderma applanatum* (Pers. ex Wallr.) Pat. – saproparazită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Ganoderma lipsiense* (Batsch) G. F. Atk. – saproparazită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Gomphidius glutinosus* (Schaeff.: Fr.) Fr. – pe sol, micorizantă, comestibilă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Grandinia barba – jovis* (Fr.) Jül. – pe ramuri moarte de foioase, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Gyrodon lividus* (Bull.: Fr.) Sacc. – saprofită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Hapalopilus rutilans* (Pers.: Fr.) Karst. – saproparazită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Heterobasidion annosum* (Fr.) Bref. – saproparazită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Hydnum repandum* L.: Fr. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Hydnum rufescens* Fr.: Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Hygrocybe flavescens* (Kauffm.) Sing. s.s. Favre – pe sol, saprofită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Hygrocybe obrussea* (Fr.) Wünsche – pe sol, saprofită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Hygrophorus pudorinus* (Fr.) Fr. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Hymenochaete rubiginosa* (Dicks.: Fr.) Lév. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Hypholoma capnoides* (Fr.) Kummer – saprofită lignicolă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Hypholoma fasciculare* (Huds.: Fr.) Kummer – saprofită lignicolă, toxică, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.

- Hypholoma radicosum* Lge. – saprofită lignicolă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Hypomyces aurantius* (Pers.) Tul. – parazită pe *Xerocomus chrysenteron* (Bull.) Qué. – Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Hypomyces lateritius* (Fr.: Fr.) Tul. – parazită pe *Lactarius salmonicolor* Heim & Lecl. – Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Inocybe fastigiata* (Schff.: Fr.) Qué. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Inonotus hispidus* (Fr.) Karst. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Kuehneromyces mutabilis* (Schff.: Fr.) Sing. & Smith – saproparazită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Laccaria amethystea* (Bull.) Murr. – pe sol, saprofită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Laccaria laccata* (Scop.: Fr.) Berk. & Bk. – pe sol, saprofită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Lactarius deterrimus* Gröger – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Lactarius pergamenus* (Schartz: Fr.) Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Lactarius piperatus* (L.: Fr.) S. F. Gray – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Lactarius pterosporus* Romagn. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Lactarius pyrogallus* Bull.: Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Lactarius quietus* Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Lactarius salmonicolor* Heim & Lecl. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Lactarius vellereus* (Fr.) Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Lactarius volemus* Fr. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Leccinum carpini* (R. Schulz) Mos. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Leccinum duriusculum* (R. Schulz in Fr.) Sing. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Lentinellus omphalodes* (Fr.) Karst. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Lentinus torulosus* (Pers.: Fr.) Lloyd – saprofită lignicolă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Lepiota clypeolaria* (Bull.: Fr.) Kumm. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.

- Lepiota cristata* (A. & S.: Fr.) Kumm. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Lepista inversa* (Scop.: Fr.) Pat. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Leucopaxillus giganteus* (Fr.) Sing. – pe sol, saprofită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Lycoperdon perlatum* Pers.: Pers. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Lyophyllum decastes* (Fr.: Fr.) Sing. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Macrolepiota procera* (Scop.: Fr.) Sing. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Macroscyphus macropus* Pers. ex S. F. Gray – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Marasmius rotula* (Scop.: Fr.) Fr. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Megacollybia platyphylla* (Pers.: Fr.) Kotl. et Pouzar – pe ramuri îngropate, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24.08.2000; Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Melogramma vagans* de Not. – pe ramuri putrede de foioase, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Meripilus giganteus* (Pers.: Pers.) Karst. – pe trunchi putred, saprofită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Mycena alcalina* (Fr.) Kumm. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Mycena galericulata* (Scop.: Fr.) S. F. Gray – pe trunchi putred, saproparazită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Mycena pelianthina* (Fr.) Quél – pe frunze putrede, pe trunchiuri de arbori și arbuști putrede, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Mycena pura* (Pers.: Fr.) Kumm. – printre frunze, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Osteina obducta* (Berk.) Donk – saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Oudemansiella radicata* (Relhan.: Fr.) Sing. – parazită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24 august 2000; Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Panellus stipticus* (Bull.: Fr.) Karst. – pe trunchiuri, ramuri putrede, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Paxillus involutus* (Batsch: Fr.) Fr. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Peniophora quercina* (Fr.) Cooke – pe ramuri putrede de foioase, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Phaeolus schwenitzii* (Fr.) Pat. – pe trunchiuri putrede de arbori și arbuști, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.

- Phallus impudicus* (L.) Pers. – în sol, saproparazită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Phellinus igniarius* (L.: Fr.) Quél. – pe trunchi putred, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Pholiota adiposa* (Fr.) Kumm. – pe trunchiuri de foioase, saproparazită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Pholiota aurivella* (Batsch: Fr.) Kumm. – saproparazită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Pleurotus pulmonarius* Fr. – saproparazită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Pleurotus ostreatus* (Jacq.: Fr.) Kumm. – saproparazită, comestibilă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Pluteus atricapillus* (Secr.) Sing. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Pluteus leoninus* (Schff.: Fr.) Kumm. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Pluteus namus* (Pers.: Fr.) Kumm. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Pluteus petasatus* (Fr.) Gill. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Pluteus salicinus* (Pers.: Fr.) Kumm. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Peniophora quercina* (Fr.) Cooke – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Polyporus badius* (Pers.: S. F. Gray) Schw. – saproparazită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Polyporus varius* Pers.: Fr. – saproparazită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Postia caesia* (Schrad.: Fr.) Karst. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Psathyrella piluliformis* (Bull.: Fr.) P. D. Orton. – pe sol, saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Pseudohydnum gelatinosum* (Scop.: Fr.) Karst. – pe sol, saprofită lignicolă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000; Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Ramaria aurea* (Schaeff.: Fr.) Quél. – pe sol, saprofită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Ramaria formosa* (Fr.) Quél. – pe sol, saprofită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Rozites caperata* (Pers.: Fr.) Karst. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula albonigra* (Krombh) Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000; Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula amethystina* Quél. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.

- Russula aurora* Krombh. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Russula betularum* Hora – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Russula chloroides* Krombh. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Russula cyanoxantha* Schff.: Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Russula densifolia* Gillet – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula drimeia* Cke. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula fageticola* (Melz.) Lund. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula fellea* Fr. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula firmula* Schff. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula foetens* Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Russula fragilis* (Pers.: Secr.) Fr. p. p. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Russula gracillima* J. Schff. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Russula grisea* (Pers.: Secr.) Fr. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula heterophylla* (Fr.) Fr. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula krombholzi* Shaffer – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula lepida* (Fr.: Fr.) Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Russula lepida* (Fr.: Fr.) Fr. var. *lactea* Møll. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula mustelina* Fr. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula nigricans* Fr. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula ochroleuca* Pers. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Russula olivacea* (Sch.) Pers. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula pectinata* Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Russula persicina* Krombh. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula puellula* Ebb., Møll. & J. Schaef. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Russula vesca* Fr. – pe sol, micorizantă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.

- Russula violeipes* Quél. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Russula virescens* (Sch.) Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Schizophyllum commune* L.: Fr. – saproparazită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Schizopora paradoxa* (Schrad.: Fr.) Donk – pe ramuri moarte de foioase, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Scleroderma citrinum* Pers. – saprofită, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Stemonitis axifera* (Bull.) Macbr. – saprofită lignicolă, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Stereum hirsutum* (Wild.: Fr.) S. F. Gray, – saproparazită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Stereum insignitum* Quél. – saproparazită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Stereum rugosum* (Pers.: Fr.) Fr. – saproparazită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Stropharia semiglobata* (Batsch: Fr.) Quél. – pe sol, saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Suillus grevillei* (Klot.) Sing. – micorizantă cu *Larix decidua* Mill., Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Telephora palmata* Scopoli: Fr. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Trametes hirsuta* (Wulf.: Fr.) Pil. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Trametes versicolor* (Fr.) Pil. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Tremella mesenterica* Retz. ex Hook. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Tremiscus helvelloides* (DC.: Fr.) Donk – pe sol, saprofită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Trichaptum abietinum* (Fr.) Ryv. – saprofită, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Ustulina deusta* (Fr.) Petr. – saprofită, Valea Șoarecului – Sucevița, 25. 08. 2000.
- Volvvariella bombycina* (Sch.: Fr.) Sing. – saproparazită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Xerocomus badius* (Fr.) Kühn. & Gilb. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Xerocomus chrysenteron* (Bull.) Quél. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Xerocomus rubellus* (Kromh.) Quél. – pe sol, micorizantă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.

- Xeromphalina campanella* (Batsch: Fr.) Maire – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Xylaria hypoxylon* (L.: Fr.) Grev. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.
- Xylaria polymorpha* (Pers.: Fr.) Grev. – saprofită lignicolă, Codrii Voievodesei – Horodnic, 24. 08. 2000.

Colectarea materialului micologic s-a realizat cu sprijinul participanților la cel de al XII-lea Simpozion de Micologie, organizat la Rădăuți. Au colaborat la determinarea unor specii de ciuperci: prof. dr. T. Chifu și prof. dr. M. Mititiuc de la Facultatea de Biologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, dr. G. Negrean de la Grădina Botanică „Dimitrie Brândză” a Universității din București, dr. Șt. Manic de la Rezervația „Codrii” din Republica Moldova și dr. Margareta Grudniki de la Facultatea de Silvicultură a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava.

BIBLIOGRAFIE

- Alessio, C. L. (1985), *Boletus* Dill. ex L. (sensu lato), Saronno, Libreria editrice Biella Giovanna, Saronno, 706 p.
- Bertea, P., M. Bon, G. Chevassut, R. Courtecuisse, C. Lecot, P. Neville, F. Proust, J. P. Rascol (1989), *Nom corrects et synonymes correspondants des champignons*, Montpellier. Ed. FAMM. 128 p.
- Bon, M. (1988), *Champignons de France et d'Europe occidentale*, Editura Arthaud, 368 p.
- Bon, M. (1990), *Hygrophoraceae* Lotsy, Flore mycologique d'Europe, *Documents mycologiques*, Mémoire hors série, n° 1, 100 p.
- Bon, M. (1991), *Tricholomataceae* (Fayod) Heim (1ère partie), Flore mycologique d'Europe, *Documents mycologiques*, Mémoire hors série, n° 2, 154 p.
- Bon, M. (1997), *Tricholomataceae* (Fayod) Heim, (2ème partie), Flore mycologique d'Europe, *Documents mycologiques*, Mémoire hors série, n° 4, 74 p.
- Candusso, M. (1997), *Hygrophorus* s. l., Alassio, Libreria Basso, Alassio, 784 p.
- Herbich, F. (1836), *Botanischer Ausflug in einen Teil der Hochgebirge der Bukowina*, Flora oder „Bot. Allgem. Zeitung”, 19, Bd. II, nr. 40, p. 625–640; nr. 41, p. 641–653.
- Eliade, Eugenia (1990), *Monografia Erysiphaceelor din România*, în „Acta Horti Bucurestiensis”, p. 299, 342–387.
- Gașmet, Victoria (1952), *Ciupercile xilofage la molid și brad*, în „Îndrumări tehnice”, seria III, nr. 44, Institutul de Cercetări Silvice, București, 56 p.
- Georgescu, C. C. (1940), *Dare de seamă asupra boalelor de importanță economică în pădurile țării, în anii 1934–1938*, Ref. Comun. nr. 32, Inst. Cercet. Forest. Ser. II, București, Imprimeria Națională, 82 p., VI pl.
- Hawksworth, D. L. (1980), *Recommended abbreviations for the names of some commonly cited authors of fungi*, Plant Pathology, 59 (11), p. 473–480.
- Manoliu, Al. (1990), *Contribuții la studiul micromicetelor în păduri de brad afectate de uscarea prematură a arborilor*, în „Revista Pădurii”, 105 (1), p. 12–16.
- Manoliu, Al., Vera Bontea (1990), *Chorology of the genus Claviceps Tulasne from the mycological flora of Romania*, în „Revue Roumaine Biol. vég.”, 35 (1), p. 17–31.
- Manoliu, Al., M. Mititiuc (1976), *Recherches sur les micromicetes de la Roumanie*, Feddes Repert. 87 (1/2), p. 139–151.
- Manoliu, Al., M. Rusan (1973), *Contribuție la cunoașterea micromicetelor din bazinul superior al râului Suceava (I)*, în „Studii și cercetări de biologie”, seria Botanică, tomul 25 (3), p. 197–204.

- Mititelu, D., T. Chifu, P. Pascal (1990), *Flora și vegetația județului Suceava*, în „Anuarul Muzeului Județean Suceava”, XVII, Suceava, p. 93–120.
- Mititelu, D., E. Toderaș (1990), *La flore et la végétation des environs de la ville Gura Humorului*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, tomul XXXVI, secțiunea a II-a, Biologie vegetală, p. 27–30.
- Negrean, G. (1984), *Herbarium Mycologicum Romanicum*, Schaede, fasc. 61–63 (nr. 3 001–3 150), București, 58 p.
- Negrean, G. (1993), *Contribuții la răspândirea genului Claviceps în România*, în „Studii și cercetări de biologie”, seria Biologie vegetală, tomul 45 (1), p. 3–12.
- Negrean, G. (1996), *Studiul sistematic și ecologic al ciupercilor din Munții Obcina Mare*, Teză de doctorat, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Facultatea de Biologie.
- Petrescu, C. (1923), *Contribution à la flore mycologique de Roumanie*, în „Ann. Sci. Univ. Jassy”, 12 (1/2), p. 98–115.
- Sandu-Ville, C., M. Hatman (1957), *Noi cercetări asupra micromicetelor din R. P. Română*, în „Studii și cercetări Ști. Biol. Ști. Agric.” (1), p. 1–12.
- Sandu-Ville, C., M. Hatman (1959), *Ciuperci noi parazite și saprofite pe Gramineele și Leguminoasele furajere din Moldova*, în „Lucrările Științifice ale Institutului Agronomic Iași”, Iași, p. 112–194.
- Sălăgeanu, Gh., Anișoara Sălăgeanu (1985), *Determinator pentru recunoașterea ciupercilor comestibile, necomestibile și otrăvitoare din România*, București, Editura Ceres, 330 p.

The diversity of mycobiota from the natural ecosystems of the Obcina Mare Mountains (Eastern Carpathians)

(Abstract)

The taxonomical and ecological observations of the mycobiota emphasize the presence in the examined ecosystems of both 170 saprophytes and parasites species. We determined 23 pathogen species are parasite on trees and bushes. We noted no ecological explosions of parasites species, the phytopathological effects being not significant. We notice the diversity of the mycetogeophytes species that are also prevailing from the quantitative point of view.

DESCENDENȚI AI FAMILIILOR FLONDOR ȘI HURMUZACHI

D. VATAMANIUC

Studiile care s-au tipărit în ultima vreme specifică sau lasă să se înțeleagă că cele două familii bucovinene, cu vechi tradiții și rol important în viața politică, socială și culturală în Țara de Sus a Moldovei, s-au stins din viață.

Aurel Constantin Ritter Onciul, înrudit prin mama sa cu familia Flondor și nepot al lui Aurel Onciul, cunoscutul om politic de la începutul secolului trecut, ne trimite o scrisoare din Nürnberg (Germania), unde locuiește și în care atrage atenția asupra informațiilor incomplete cu privire la cele două familii bucovinene, cu descendenți până în zilele noastre. Publicăm scrisoarea ca o completare a informațiilor la lucrările apărute până acum, însă și ca o mărturie din care se vede, o dată mai mult, că mijloacele noastre de documentare continuă să fie deficitare.

Omitem din scrisoare trimerile la persoanele pe care le are în vedere și reproducem informațiile privitoare la urmașii celor două familii.

Breaza, 25 mai 2003

[...] George Flondor nu este ultimul reprezentant al familiei sale și, cu moartea lui, survenită la 1976, nu se stinge această familie, deoarece Nicu Flondor, fratele mai mic al lui Tudor și Iancu, căsătorit cu o fată a familiei Grigorcea, a avut doi fii și o fiică. Radu, fiul cel mare, a îmbrățișat cariera diplomatică și a murit fără a lăsa urmași; doar fiul mai mic, Alexandru, căsătorit cu contesa de origine poloneză Lazanski, a avut doi copii, pe Maria, născută în 1928, și pe Nicolae, născut în 1933. Acesta din urmă locuiește în prezent în satul Zaharești – comuna Stroiești, de lângă Suceava, unde și-a redobândit moșia familiei sale. [...]

În ceea ce privește pe Nicu Flondor, acesta s-a căsătorit, la 31 oct. 1943, la Cernăuți, cu mama mea, Ana și, împreună ne-am refugiat, în martie 1944, la Brașov. În septembrie 1947, Nicu Flondor moare la Brașov, mormântul său se găsește în cimitirul din Schei, lângă biserica Sf. Nicolae.

În ceea ce privește familia Hurmuzachi și aici avem urmași în viață: deoarece Constantin Hurmuzachi, profesor entomolog la Universitatea din

Cernăuți și frate al lui Alexandru, ultimul căpitan al țării până la 1918, a avut doi copii cu Zola Kalmușchi, și anume pe Nicolae și fata Alice.

Nicolae, născut în 1913, a studiat dreptul la Cernăuți și a fost bibliotecar la universitate. S-a căsătorit, în anul 1946, cu Gisele Silmen, de origine germană, la Dumbrăveni, jud. Târnava Mică și ei au 3 copii – o fată și doi băieți, Nicolae și Alexandru. Ei trăiesc acum în Germania, primul la Husbruck – Nürnberg, al doilea la Bamberg. Deci nici neamul Hurmuzăcheștilor nu s-a stins.

Din păcate, nici unul dintre ultimii urmași ai Flondorenilor și Hurmuzăcheștilor nu au urmași în linie bărbătească. Numai Nicolae, fiul mai mare al lui Nicolae, fiul lui Constantin, are două fete.

Aurel Onciul

Din această scrisoare se vede că Alexandru, din familia Flondor, trăiește la Zaharești, comună nu departe de Suceava, unde și-a redobândit proprietățile.

EIN WICHTIGER PROTOKOLL ZUR EINRICHTUNG DES BUCCOWINER DISTRICTS

Wien, April 1780

Acad. RADU GRIGOROVICI

Einführung

Das hier zweisprachig wiedergegebene und selten zitierte Dokument wurde als Beilage zu J. Poleks Beitrag zum „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums“, B. III, 1895, *Josephs II. Reisen* abgedruckt. Dem mit der Zeitspanne um 1780 unvertrauten Leser sagt der Titel wenig über die Entstehung und den Inhalt des Dokumentes aus.

Dessen Herausgeber und Uebersetzer fühlt sich deshalb verpflichtet dem eigentlichen Text eine diesbezügliche kurze historisch-politische Einführung vorausgehen zu lassen.

Es waren kaum 2 Monate vergangen, seit der Süden Polens gennant Galizien, bei der ersten Teilung dieses Reiches durch die benachbarten Mächte am 5. August 1772 Oesterreich zufiel, als der immer reiselustige Corregent Maria Theresias, Joseph II., nach einer monatelangen Reise im Zig-Zag durch Ungarn, den Banat, Siebenbürgen und Galizien, von Süden kommend, die Nord-Westliche Grenze der Moldau erreichte und den Entschluß fasste, ein etwa 10 000 qkm messendes, nord-westliches Gebiet dieses unter türkischer Oberherrschaft und russischer Besetzung befindlichen Fürstentums für Österreich „friedlich“ zu erwerben.

Staatskanzler Graf Kaunitz war mit Josephs Plänen im Einklang, obwohl er deren Erfolg bezweifelte. Joseph fand in den jüngeren hohen Offizieren ergebene und fähige Helfer: Im September liefert der Generalstabs-Hauptmann von Miegl die Landkarten des ganzen Gebietes bis nahe an Chotin; der Kommandant des 2. valachischen Grenzregiments erforscht im geheimen an Ort und Stelle die Vorteile der „Acquisition“ des Gebietes und die Möglichkeiten des Baues einer „gedeckten“ bequemen Straße zwischen Galizien und Siebenbürgen durch das ungemein ergiebige und noch ungenügend bevölkerte Gebiet; Oberst Seeger bringt historische Argumente für die Erwerbung ans Licht; General von Splény besetzt im September 1773, sofort nach dem Abschluß des Friedens von Kutschuk-Kainargi,

das Gebiet und führt ein militärisches Verwaltungs-Regime ein. Man verdankt ihm, unter anderen Eingaben, eine ausführliche Beschreibung von Land und Leuten der Bukowina unter der von griechischen Pachtfürsten beherrschten moldauischen Regierung, gefolgt von zahlreichen sozialen und oekonomischen Verbesserungen und Anpassungen an die modernen in Westeuropa sich entwickelnden fortschrittliche Regime. Die meisten dieser Ideen, bleiben aber nur auf dem Papier, da Joseph II. jede Abweichung vom bestehenden *statu quo*, ausser im Notfall ausdrücklich verboten hatte.

Die Abtretung des Gebietes seitens der Hohen Pforte und die Beschleunigung des Abzuges der russischen Besatzungsarmee wurden vom erfahrenen Diplomaten Baron Thugut durch Bestechung in Konstantinopel und beim russischen Kommandanten der Besatzungstruppen erreicht. Man kann diese Vorgänge zwar als friedlich betrachten, aber redlich ging es nicht zu. Denn die Hohe Pforte hatte einen Teil des Territoriums der Moldau, das ihr nicht gehörte gegen gutes Geld an Österreich verkauft.

Die entgeltige Festlegung der Grenzen der „österreichischen Moldau“ wie die spätere Bukowina anfangs zum Unterschied von der „türkischen Moldau“ genannt wurde, geschah erst am 2. Juli 1776 durch die Convention von P(B)alamutka. Die „Adler“, wie Österreich die Grenzpfähle nannte, waren auf die neue moldauisch-österreichische Grenze verlegt worden.

Was offensichtlich darauf folgen sollte, war die „Systematisierung“ der Bukowina, wofür kein Plan ausgearbeitet worden war. Darauf zielende Schriften oder Eingaben, schob Joseph als verfrüht beiseite und verlangte die strenge Beibehaltung des *status quo*.

In der Tat, war, im Vergleich mit den diplomatischen und militärischen Vorgängen in Europa, die Zukunft der Bukowina ein untergeordnetes Problem sowohl für den jungen Corregenten der alternden Kaiserin, als auch für den vorläufig untätigen, schlachtenhungrigen Karriere-Offizier General von Splény.

Ersterer war mit dem Treffen von folgenschweren Entscheidungen überhäuft. Der zweite sehnte sich nach der Wiederaufnahme einer glänzenden militärischen Laufbahn, trat von seinem Posten zurück, erreichte in vielen Schlachten die höchsten Titel und Ehren, lebte glücklich auf seinem Tokayer Gut in der Mitte seiner Familie von 8 Töchtern und zwei Söhnen bis zum Alter von 84 Jahren, ohne sich wahrscheinlich an die Bukowina zu erinnern.

Sein Nachfolger wurde am 6. April 1778 Oberst Baron Enzenberg von dem schon als Kommandant des 2. valachischen Grenzregiments in Bistritz die Rede war, aus Tirol stammend, ein Mann der Tat, der sich vornahm Splénys reformatorische sowohl wie seine eigenen radikalen Ideen zu verwirklichen, ohne Josephs Verbote einzuhalten, aber das Regime einer militärischen Grenze beibehaltend.

Endlich erging an Enzenberg über den Hofkriegsrat im August 1779 der Befehl, über den Zustand des Landes zu berichten und Verbesserungsvorschläge zu

unterbreiten. In letzterer Hinsicht sollte der General insbesondere darüber seine Meinung äussern, „ob in der Bukowina eine «Grenzmiliz» mit Nutzen errichtet werden könne, oder ob es genüge, die Bevölkerung zu Erhaltung der Sicherheit im Land und an denen Grenzen zur Dienstleistung“ beizuziehen.

Aus Enzenbergs „Systemisierungspläne“ – so bezeichnet der General selbst sein aus sieben, vom 30. October 1779 datierten Denkschriften bestehendes Elaborat – ist zunächst ersichtlich, dass trotz des im allgemeinen noch aufrechterhaltenen *Statu quo* die ersten fünf Jahre österreichischer Verwaltung in der Bukowina nicht erfolglos waren; denn die Einwohnerzahl hatte sich teils auf natürlichem Wege, teils durch Zuwanderungen nahezu verdoppelt, der Verkehr hatte sich durch die Herstellung der Verbindung zwischen Siebenbürgen und Galizien gehoben, die Justiz wurde nicht mehr willkürlich, sondern nach Gesetzen gehandhabt, und die Errichtung von Schulen war durch die Gründung eines Schulfonds angebahnt.

Joseph reagiert nicht und infolgedessen unterbreitete der Hofkriegsrat am 15. Januar 1780 dem Kaiser den Antrag, daß sowohl General Enzenberg als auch der in Lemberg angestellte Oberkriegscommissär Wagnuth, letzterer in Vertretung des mit den Enzenbergschen Ideen nicht ganz einverstandenen Commandierenden in Galizien, des Feldmarschall-Lieutenants Baron Schröder, behufs endgiltiger Feststellung des Bukowiner Regulierungsplanes nach Wien berufen werde. Diesem Antrage stimmte Joseph zu.

Inzwischen beschäftigte sich Joseph mit der Vorbereitung dreier Reisen durch: Galizien, Russland, um die Kaiserin Katharina II., die ihn eingeladen hatte zu besuchen, und die ihm noch unbekannte Bukowina, in dieser Reihenfolge.

Hier bemerken wir nur, dass die drei Marschrouen gemeinsam durch Schröder, Mieg und Enzenberg ausgearbeitet wurden; die dritte sollte aber beinahe nur die Grenzgebiete mit der Moldau berühren. Mit diesen Reisen werden wir uns hier nicht weiter beschäftigen.

Während der Kaiser die Anstalten zu seiner *galizischen* Reise traf, wurden, und zwar vom 4. bis zum 15. April, im Schosse des Hofkriegsrates in Gegenwart des Generals Baron Enzenberg, des Oberkriegscommissärs Wagnuth aber in Abwesenheit des Generals Schröder, die Beratungen über die der Bukowina zu gebende „Einrichtung“ gepflogen.

Im grossen und ganzen pflichtete die Commission den Enzenbergschen Vorschlägen bei; nur bewahrte sie nicht immer deren bestimmte Form, sondern machte sie durch mannigfache Zusätze zweifelhaft. Hier sei nur der erste Beratungsgegenstand hervorgehoben. Er betrifft die Beschaffenheit der künftigen Regierung: „doch welche Regierungsform man auch immer wähle, in keinem Falle lasse sich die Bukowina ihrer Lage nach ganz mit Siebenbürgen oder Galizien vereinigen; allenfalls könnte der Teil von der galizischen Grenze bis an den Moldaufluss an Galizien, der übrige Teil aber, vom Moldaufluss angefangen bis an die siebenbürgische Grenze, an Siebenbürgen abgegeben werden“.

Selbstverständlich lag es nicht in der Absicht des Monarchen, sofort seine Willensmeinung kundzugeben; er wollte sich vielmehr über die Richtigkeit und Ausführbarkeit der ihm unterbreiteten Vorschläge an Ort und Stelle überzeugen. Beweis hiefür ist ein am 21. April, 4 Tage nach Einreichung des weiter unten wiedergegebenen Protokolls, an den Hofkriegsrats-Präsidenten gerichtetes Handschreiben. Es lautet:

„Lieber Feldmarschall Graf Hadik! Ueber das Mir wegen künftiger Einrichtung des Bukowiner Districts hinaufgegebene, hieneben zurückfolgende Protokoll bleibt Meine Entschliessung annoch *in suspensio*, weil Ich bekanntermassen ohnedies an dem bin, Mich in das Land selbst zu verfügen und die Möglichkeit der vorgeschlagenen künftigen Einrichtungen *in loco* einzusehen. Einstweilen sind aus diesem Protokoll alle Hauptpunkte zu extrahieren und diese Extracte sammt dem ganzen Protokoll, dann unterschiedenen Meinungen Mir während Meiner Reise, bevor ich noch in die Bukowina selbst gelange, nachzusenden; zugleich aber ist dem General Enzenberg und Oberkriegscommissario Wagnuth von nun an zu bedeuten, dass sie sich sogleich auf ihre Posten zurückverfügen, sich mit allen nöthigen Beilagen und Auskünften zu der Sachen gründlichen Erörterung und Auseinandersetzung versehen und, solchergestalt wohl instruiert und gefasst, um Mir über alles Auskunft zu geben, Mich erwarten mögen. Joseph Correg.“

Zur Zeit als der Hofkriegsrat das in Angelegenheit der Bukowiner Districtseinrichtung verhandelte Commissionsprotokoll mit dem hierüber verfassten Auszug dem Kaiser zurücksandte – es geschah am 13. Mai 1780 – war dieser bereits in der Hauptstadt Galiziens angekommen. Er hatte am 26. April Wien verlassen und den weiten Weg mit vielen Mühen und Beschwerden zurückgelegt.

Am 20. Mai 1780 verlässt Joseph Galizien, nachdem er sich ausschließlich mit deren Problemen beschäftigt hatte, um der Kaiserin Katharina II. in Mohilev am 4. Juni entgegenzukommen. Die zwei reformsüchtigen Monarchen, obgleich auf Grund von diametral entgegengesetzten Prinzipien fussend – er als toleranter, freisinniger Herrscher, die Czarin als gestrenger, absoluter Monarch – verstanden sich gut, reisten viel und Joseph erreichte am 17. Juni Moskau. Einen Tag vorher, während einer Begegnung in Lemberg zwischen den Generälen Enzenberg und Schröder, wahrscheinlich in Verbindung mit den Vorbereitungen für die künftige Durchreise Josephs durch die Bukowina, hält letzterer in Lemberg einen Vortrag über die Frage der Systematisierung der Bukowina; es folgt die Ergänzung des Protokolls mit einigen unwesentlichen Bemerkungen zu diesem Thema, von denen Polek nur zwei dem Protokoll hinzufügt.

Auf diese Weise ergänzt wird es wie folgt datiert: Lemberg, den 16. Juni 1780 und von OK. Wagnuth, Gen.-Major Enzenberg und Feldm.-Lieuten. Schröder unterzeichnet, obwohl letzterer an den Verhandlungen der Commission in Wien zwischen dem 4. und 15. April nicht teilgenommen hatte.

Die Einmischung Schröders ins Protokoll verspricht nichts Gutes. Joseph gibt den Bitten seiner um seine Außenpolitik und seine Gesundheit besorgte Mutter nach, verspricht auf die Reise durch die Bukowina zu verzichten und aus Russland direkt nach Wien zu kommen. Die klarste Formulierung des wenigstens zeitweiligen Verzichtes auf die Sorge um das Schicksal der Bukowina, bietet der Text der dem am 21. Juni von dem Hofkriegsrath an das galizische Generalcommando gesandten Anzeige, „dass seine Majestät der Kaiser geruht habe die Entschliessung über die Bukowiner Systemisirungsangelegenheiten bis zur erfolgten Zurückkunft nach Szaleschik aufzuschieben“.

Endlich muss noch bemerkt werden, dass im ganzen deutschen Texte, die Orthographie je nach dessen Quelle äußerst großen Schwankungen unterliegt. Natürlich gilt dies auch für denselben Text, wenn es sich um das eigentliche Dokument handelt.

Protocollum commissionis

sub 4ta Aprilis 1780 Viennae habitae

in Angelegenheit der Buccowiner Districts-Einrichtung unter dem Vorsitz des Feldmarschall und Hofkriegsrathpräsidenten Grafen von Hadick. Praesentes: Generalfeldwachtmeister Graf v. Browne, Generalfeldwachtmeister Baron Enzenberg, Hofrath von Türkheim, Ursini, Razesberg, Luerwaldt, Dürfeld, Weeber, Oberkriegscommissär Wagnuth.

Abschrift (Registratur d. Bukow. k. k. Landesregierung).

Theils aus der Absicht, um in Betreff des Buccowiner District das Nähere dahier bestimmen und die nöthigen Auskünften Euer Majestät unterlegen zu können, theils aus der Erwägung, dass das gallizische Generalcommando über die Sache in verschiedenen Stücken nicht einerlei Meinung mit dem Generalen Enzenberg ware, ist mit Euer Majestät Begnehmung General Enzenberg nacher Lemberg beordert, allda die Concertierung gesammter auf den Buccowiner District einen Bezug nehmenden Deliberationsgegenständen angeordnet, sofort Enzenberg mit dem Oberkriegscommissär Wagnuth hieher abzugehen angewiesen worden.

Um die auf bestmögliche Benützung des Buccowiner Districts gerichtete Absicht desto sicherer zu erreichen, ist es nothwendig, denen über die innerlichen Districtsverbesserungen bereits in Vorschein gelangten verschiedenen Vorschlägen dasjenige vorangehen zu lassen, von woher der District erst die Fähigkeit zu Vollführung solcher Vorschlägen bekommen muss, und beinebst gründlich zu beurtheilen sein mag, welche von derlei Verbesserungsanstalten der Eigenschaft des Districts am meisten angemessen sind und am wahrscheinlichsten die gesucht werdenden Vortheile erreichen machen.

Der Grund zur diesfälligen Ueberlegung ergibt sich aus dem mittelst des Oberkriegscommissarii Wagnuth eingelangten, hier angeschlossenen Bericht des gallizischen Generalcommando, der, um den Allerhöchsten Entschluss über die

Sache zu erleichtern, nach der Verschiedenheit deren darin enthaltenen Gegenständen in Abschnitte getheilet wird, von welchen ein jeder die hiezu gehörigen Anmerkungen an seiner Seite erhält.

1. Welches von beeden, nämlich die politische oder Militarbesorgnis dem District besser und für den Staat nutzbarer sei?

Für die politische Administration treten folgende Betrachtungen ein:

1. In der Buccowina dürfte sich seiner Lage nach mit der Zeit ein ergiebiges Commercium etablieren, wozu das Politicum den besten Grund zu legen vermögend sein solle.

2. Das Mautwesen stehet unter der politischen Stelle.

3. Dieser District ist mit Siebenbürgen, der Marmaross und Gallizien verbunden, welche Länder politisch besorgt werden.

4. Die ökonomische Einrichtungen und Verbesserungen in Absicht auf den Ackerbau und die Viehzucht, auf die Waldkultur, auf die Anlegung nützlicher Fabriken, auf die Aufsuchung ergiebiger Erze, dann auf die Contributionseinrichtung sind Gegenstände, die sich ihrer Natur nach mehr für das Politicum als für das Militare schicken, weilen besonders das Politicum mit der Sache verständigen mehreren Individuen auch schon versehen ist und beinebst grösseres Vermögen als Militare hat, den Unterthan vor Bedrückung der Grundherrn und der Mautbeamten zu schützen.

Für die militärische Besorgnis kömmt hingegen in Betrachtung:

1. Ob die Buccowina ganz militarisiert werden könne, in welchem Fall die militärische Besorgung continuieren müsste; könnte aber

2. Nur ein Theil zur Grenzmiliz gezogen werden, so würde der übrige Theil der Buccowina oder militärisch behandelt oder dem Publico überlassen werden können.

3. Die Grenze der Buccowina vom Dnister an bis an den Moldaufluss ist flach und offen und weder mit Gebirgen noch mit Wassern bedeckt; nur der Theil vom Moldaufluss bis an Siebenbürgen ist mit Gebirgen gedecket. In diesen Gebirgen sind zur Grenzbewachung gegen Bezahlung täglicher 6 kr. Verpflegung bereits junge Leute beigezogen worden, und es haben dieselbe sich hiezu willig gezeigt. Nur ist aber seit der Besitznehmung der Buccowina noch nicht so viel Zeit verstrichen, um mit Grunde zu bestimmen, ob das Volk zu einer Grenzeinrichtung sich ferner herbeilassen und hiezu aufgelegt sein wird. Es würde ferner nach denen dormaligen Districtumständen, wenngleich das Volk zur Grenzmiliz Lust und Neigung hätte, ein Hauptanstand, derjenige nämlich, fürwalten, woher die Dotierung zur Grenzmiliz zu nehmen wäre, welcher das erste und Hauptrequisitum einer Grenzmiliz ist. Solang endlich bei denen Moldauer und Buccowiner Grundherrn und vorzüglich bei der Geistlichkeit die jetzige Macht über den Unterthan bleibt, würden erstere alles anwenden, den Ausmarsch ihrer Unterthanen, von denen sie leben, zu verhindern oder beschwerlich zu machen.

Diese vorliegende Umstände sind jenes, worüber nur Euer Majestät die Entscheidung geben können, ob die Besorgung des Politici oder des Militaris für den Buccowiner District und für den Staat nutzbarer sei.

a) Wird die Buccowina dem Politico übergeben, so würde zu Czernowiz ein Kreisamt, zu Suczawa aber ein Districtsamt erforderlich sein, deren Verwaltung jedoch ganz natürlich und besonders die erstere Jahre die schon angewöhnte und bestehende Buccowiner Gebräuche nicht gänzlich würden abschaffen können.

b) Auf den Fall, wenn unter politischer Verwaltung Umstände in den Weg kämen, die verhinderlich wären, das Landvolk zur Grenzbewachung mitverwenden zu können, würde ein beträchtliches Militare in der Buccowina verbleiben, mithin die derzeit in Lande liegende 14 Compagnien beibehalten werden und noch eine Escadron Husaren dazukommen müssen.

c) Bei dem Umstande, wo der District annoch in grosser Verwirrung und Unordnung, auch mit sehr vielen Processen angehäuft ist, sollte wenigstens die ersten Jahre allda ein hinreichendes Justizdepartement angestellt werden.

d) Wenn auch die Buccowina in die politische Administration übergeheth, so wird allezeit die Cordons- und Contumanzbewachung und ihre Besorgung von dem gallizischen Generalcommando abhängen müssen, folgsam das Militare in der Buccowina diesen Gegenstand zu besorgen haben.

2. *Es mag die Buccowina unter die Militar- oder unter die politische Administration gelangen, soll die ganz an Gallizien oder an Siebenbürgen einverleibt werden?*

Weilen das Land einen Theil von Gallizien, die Marmaross ganz und ein Theil von Siebenbürgen umschliesset, hiernächst auch die Entfernung von der gallizischen Grenze, nämlich von Zaleszik (Zaleszcziky) an bis auf Kosna nach Siebenbürgen auf der Communicationsstrasse 30 Meil Wegs betraget, so könnte man die Buccowina ihrer Lage nach weder ganz an Gallizien noch auch sie ganz an Siebenbürgen einverleiben.

3. *Wenn die Buccowina nicht ganz oder an Gallizien oder an Siebenbürgen incorporiert werden kann, wie wäre allenfalls davon ein Theil an Gallizien und der andere an Siebenbürgen zu geben?*

Aus vorangeführten Bewegungsgründen müsste dieses Land nach der Natur seiner Lage von der gallizischen Grenze bis an den Moldauer Fluss an Gallizien, der übrige Theil aber vom Moldafluss angefangen bis an die Siebenbürger Grenze an Siebenbürgen abgegeben werden, wornach letzterer Theil ohngefähr 1 500 Familien enthalten dürfte.

Weilen das hohe Gebirge bei Wal Saky (Walesaka) anfanget und an dem Duraga-Berg die Grenze nach Siebenbürgen hin laufet, so kann die neue siebenbürgische Grenze bei Wal Saky und Kapo Kódrouli (Kapokodrului) anfangen und an dem rechten Ufer der Moldawa bis Wamma fort laufen, welches Ort aber aus der Ursache, dass solches dem Monaster Moldaviza zugehört, bey

der Buccowina zu verbleiben hätte. Sodann ziehet sich die Grenze mit dem cameralischen Kimpolunger Okol (Bezirk) bis an die siebenbürgische Grenze.

Bei dieser Grenzscheidung würden folgende Ortschaften an Siebenbürgen kommen:

Walle Saky, dem Kloster Slatina in der Moldau gehörig, Capo Kodrouli, Monaster Woronez, Buk Soja (Bukschoja), Fratin (Frassin), Stulpicani, Masarin (Mazanejestie) nebst noch einigen in Gebirg zerstreuten Häusern	{ alle dem Kloster Woronez zugehörig
dann Kimpolung, Sadowa, Poseritta (Pozoritta), Fond Moldavi (Fundul Moldowi), Czakaniest (Czokanestie), Jakobeny mit Dorna Kandreni	{ alle k. k. zu dem Moldauer Kimpolunger Okol gehörig

Die Ursachen und Umstände, welche bei diesem Antrage zu Erwägung vorfallen, sind folgende:

a) Weilen der an Siebenbürgen kommende Theil zur Grenzeinrichtung gelegen ist, und das 2. wallachische Siebenbürger Regiment angrenzet und ohnehin schwach ist, so würden in demselben mittelst Ausrottung der überflüssigen Waldungen 2 Compagnien, wo nicht jetzo, doch mit der Zeit reichlich dotiert werden können.

b) Bei dem Umstand aber, wo nur allein der Moldauisch-kimpolunger Okol ein Cameralgut ist, folglich derselbe auch nur Grenzdotierung verwendet werden könnte, und der Allerhöchste Hof zur Vermehrung des Stands der siebenbürgischen Grenzmiliz einen Aufwand durch Erkaufung vorbemeldter, dem Kloster Slatina und Woronez zugehörigen Dorfschaften zu machen nicht gesonnen sein dürfte, so könnte in obgedachten Okol derzeit nicht mehr als eine Compagnie dotiert werden.

c) Wenn, wie zu vermuten ist, auch anfänglich das Landvolk zur Grenz nicht inclinieret, so würden sich doch von dem 2. wallachischen Regimente mit Vergütung einiger Uebersiedlungskosten verschiedene Familien freiwillig in diesem Okol umso ehender übersetzen lassen, weil eine ziemliche Anzahl dieses Regiments sehr schwach und zum Theil gar nicht dotiert ist, welche den alten Einwohnern zum Beispiel dienen würden.

4. Wie soll die Grenz von der Buccowina zu ziehen und die Sicherheit an denen Grenzen zu verschaffen sein?

Es ist bereits im ersten Abschnitt gesagt worden, dass die Grenze von Dnister bis an den Moldaufluss flach und offen und weder mit Gebirgen noch mit Wassern gedeckt ist. Aus diesem Grunde kann sich daselbst die Grenzeinrichtung gegen das türkische und Moldauer Gebiet nicht weiter als auf die Praevaricationen, Emigrationen, das Pestübel und die Viehseuche erstrecken. In besagtem Abschnitt

wurde auch angezeigt, dass das Landvolk in den Gebirgen zur Grenzverwahrung beigezogen worden, welches unter der Direction der commandierten Ober- und Unterofficiers und Gemeinen des 2. Garnisonsregiments willig und unverdrossen gedienet hat. Es wäre also möglich die diesfällige Dienstleistung zu erweitern und solche auf dem platten Lande ebenmässig einzuführen, wozu

a) Die nächsten, über 4 oder 5 Stunden weit von der Graniz nicht abgelegenen Dörfer anfänglich beigezogen werden könnten.

b) Dem Landvolk kann dieser Grenzdienst angenehm gemacht werden, wenn der aufziehende Mann von den oneribus publicis, als da seind: Strassen-, Gemein-, aerarisch und publike Roboten, befreiet wird, welcher aber die Contribution und die herrschaftlichen Prästanda wie andere zu entrichten verbunden wäre.

c) Aus diesem Landvolk liesse sich nach und nach eine Landmiliz erzüglein, die mit der Zeit in Compagnien eingetheilt werden könnte. Vielleicht würde sich das Volk auf diese Art mit der Zeit und spätern Jahren zur Grenzmiliz herbeilassen, wenn es nur an der Dotierung nicht ermanglete, wozu zu gelangen der einzige Ausweg darin bestünde, wenn denen Geistlichen der Antrag geschehete, ihnen ihre Güter abzukaufen, wie solches unter dem Abschnitt von der Geistlichkeit des mehrern ausgeführet werden wird.

d) Die zwei Libenzer- (Freiwilligen-) Compagnien, die derzeit zwar nicht, jedoch damals erfordert werden, wenn Truppen wieder nach dem Beispiel des Jahr 1778 ausser Land marschieren sollten, können in gar kurzer Zeit in dienstfertigen Stand gesetzt werden.

Die Grenzbewahrung unter Beziehung des Landvolks erfordert unter 4 Abtheilungen, nämlich von Dnister bis zum Pruth, von Pruth bis zum Sireth, von Sireth bis zum Moldafluß, von Moldafluß bis an die siebenbürgische Grenze 4 Officiers, 16 Corporals und 360 Gemeine sammt der Ablösung der obligaten Mannschaft, wo sodann ein Gemeiner jederzeit in Czartaken am Cordon sein müsste, der zweite aber in dem Dorf des Cordons im Quartier zu stehen hätte.

Die hierzu erforderlichen 4 Officiers würden aber mit Rücksicht auf die Sprache und Grenzbehandlung in den wallachischen Grenzen mit gutem Vorbedacht ausgewählt werden müssen, anerwogen hierauf das Gründliche ankommt.

Um einestheils die Czartaken und Communicationsstrassen aufm Cordon immer in gutem Stande zu erhalten, die Grenzposten mit Holz zu versehen, andertheils aber die Mannschaft nach dem Dienstposten des commandierten Officiers aus ihren Wohnorten auf ihre Bestimmung zur Dienstleistung herbeizubringen, so wäre zu jeder Abtheilung ein Grenzcommissarius mit einem monatlichen Sold pr 20 fl. erforderlich, wogegen die vorhin mit 1 fl. täglich angestellt gewesten Grenzcommissarien abzuschaffen kommen.

Aus dem Beweggrunde, dass die Corporalen und Gemeine oder in Czaartaken oder in denen dazu gehörigen Dörfern immerhin stehen bleiben müssen, und sie in dem Inneren dieser Dörfer zur Aneiferung der Mannschaft in

der Dienstbegierde und zur innerlichen ökonomischen Verbesserung, dann Civilisierung verwendet werden wollen, erachtet man allerunterthänigst, dass dem Corporaln täglich 2 kr., dem Gemeinen aber täglich 1 kr. zu seiner Löhnung zugelegt und jedem Mann das Brodgeld erfolgt werden könnte. Anfangs würde beim Landvolk mit der à 6 kr. angefangenen Verpflegung fortzufahren nothwendig sein, nach der Hand aber allenfalls auch diese auf dem Verpflegsfuss der übrigen Grenzmiliz gesetzt werden können.

Nachdem sich in de Buccowina viele Dorfschaften befinden, die theils selbst mit der Moldau vermischt sind oder aber ihre Grundstücke in jenseitigem Gebiete liegen haben, und sie dahero einestheils bei Hereinführung ihrer erbauten Früchten und des Heues von den Mautbeamten gekränkt worden sind, sie auch von dem erbauten eigenen Produkt die Mautgebühr haben entrichten müssen; andererseits aber, wenn der Pest- oder Viehseuche halber der Cordon gesperrt würde, sie von ihren Grundstücken zugleich abgeschnitten werden müssten, so entsteht die begründete Besorge, dass diese Leute, die doch dem Staate wie andere die Contribution und sonstige Abgaben entrichten, aus vorgedachten Ursachen sich nicht mehr erhalten könnten, folgsam ihre Häuser zu verlassen gedungen wären, wodurch sowohl Unterthanen als die Contribution verloren giengen.

Es lässt sich keine Vertauschung derlei Grundstücke veranlassen; weilen aber dem Staate daran liegt, diese vermischten Unterthanen noch ferners zu behalten, so erachtet man das Beste zu sein, derlei Dorfschaften und überhaupt die schmal ausgehenden Winkel nach der Moldau von dem Maut- und Sanitätsordon gänzlich auszuschneiden, damit sie zu aller Zeit ihre Grundstücke ungehindert benutzen können.

a) Die eigentliche Grenzlinie wird aber jederzeit in der besten Evidenz gehalten werden.

b) Bei den ausgeschnitten werdenden Dörfern wäre für den Maut- und Sanitätsordon eine neue Linie zu ziehen, an welchen die Contumazen und Rastels, dann die Wohnungen der Mautbeamten ihre Bestimmung zu erhalten haben.

c) Wenn die ausgeschnittenen Dörfer einige Producta in die Bukowina zum Verkauf bringen, müssen sie nicht nur die Mautgebühr entrichten, sondern auch bei gesperrtem Cordon sich den Contumazen unterziehen. Nur die selbst erzeugende Producta von Lebensmitteln wären von der Mautgabe zu befreien, von welchen eben der Landmann die k. k. Abgaben herholen muss, weilen er den Absatz seiner wenigen Producten in der Moldau nicht findet, nach dem Beispiel deren an die Wallachei in Siebenbürgen angrenzenden Callibaschen.

5. Wenn der District militärisch bliebe, was für eine Grundlage wäre zur Grenzmiliz einzuleiten?

Im ersten Abschnitt ist schon angezeigt worden, dass in den Gebirgen zur Grenzbewachung gegen Bezahlung täglicher 6 kr. Verpflegung junge Leute beigezogen worden und der 4. Abschnitt enthaltet, dass diese Dienstleistung erweitert, auch auf dem platten Lande eingeführet und die nächsten über 4 oder

5 Stund weit von der Grenze nicht abgelegenen Dörfer zur Grenzbewachung beigezogen werden könnten. Aus diesem Grunde lässt sich schliessen, das eine Landmiliz zu erzüglen und selbe mit der Zeit in ordentliche Compagnien einzutheilen möglich sein werde.

Dieses wäre die Grundlage, aus welcher, wenn das Volk den Militardienst gewöhnt haben wird, in spätern Jahren eine Grenzmiliz erzielet werden könnte.

6. Wenn die Buckovina mit Beziehung des Landvolks verwacht wird, so entsteht die Frage, wie viel Militare annoch allda nöthig sein werde?

Wenn der Theil zwischen dem Moldaufluss und dem Triplo Confinio an Siebenbürgen einverleibt wird, so wären von dem zweiten Garnisonsregiment 6 Compagnien hinreichend, wovon ein Stabsofficier mit 2 Compagnien in Czernovitz, 2 Compagnien in Sireth und 2 Compagnien in Suczava bequartieret werden können; verbleibt aber obgedachter Theil bei der Buckovina, so sind annoch 2 Compagnien nacher Kimpolung erforderlich. Die übrigen Compagnien könnten sonach sammt dem Stab nach Gallizien, am bequemsten in Snyatin, Horodenka und Szaleszik, verlegt werden, um auf alle Fälle in der Nähe zu sein und die Communication ohne Beschwerde zu unterhalten. Cavallerie ist zwar derzeit in der Buckovina keine nöthig, auf den Fall aber, wenn mit dem Cavallarischen Remontierungscommando eine Änderung zu treffen befunden würde, könnte ein Escadron Husaren aus Gallizien in die Buckovina verlegt werden.

7. Soll die ökonomische Mappierung vorgenommen werden, oder was kann anstatt derselben geschehen?

Aus dem Grunde, dass dermalen in der Buckovina nur der Kimpolunger District mit denen 3 Städten Czernovicz, Suczava und Sireth landsfürstlich ist, hingegen das sämmtliche übrige Erdreich denen Grundherren zugehöret, der Unterthan aber nicht eine Handbreit eigenes Erdreich besitzt, sondern lediglich Felder und Wiesen von denselben respective in Pacht hat, hiernächst einer jeden erspriesslichen Landeseinrichtung, dessen ökonomische Aufnahme vorangehen solle, hat General Enzenberg die ökonomische Mappierung, welche das Terrain nach der Classification der Capacität mit allen ökonomischen Betrachtungen anzudeuten hätte, als sehr nothwendig vorgestellet und dabei bemerkt, dass er, wenn ihme die Hauptdirection überlassen und der bereits in der Buccovina befindliche Hauptmann Scherz des grossen Generalstab mit andern geschickten Officiers ihm zugegeben würden, mit 12 Messtischeln in einer Zeit von 12 Sommermonaten mit der Mappierung fertig zu werden verhoffe. Es kommet mithin darauf an, ob diese Mappierung, deren Nothwendig- und Nutzbarkeit nicht misskennet werden mag, nach dem General Enzenbergischen Antrag vor sich gehen, oder ob aus der Erwägung, dass die Mappierung Kosten verursachen und dabei auch noch viele Zeit verloren gehen würde, anstatt der Mappierung etwa die Fassionseinreichung nach dem Beispiel Galliziens auch in dem Buccowiner District angeordnet werden solle. Hätte das letztere zu geschehen, so würde sowohl

a) Der Adel als die Geistlichkeit zur strengsten Fassion ihrer Besitzungen von Landereien, Schankhäusern, Mühlen, Fischteichen, Zehenten und Proventen von Unterthanen dörfetweis mit namentlicher Benennung der Familienväter zu verhalten sein.

b) Um die Fassionen so viel möglich richtig zu erhalten, müssen die Caelanten mit der Confiscation des verschwiegen werdenden bedrohet und bei diesfälliger Betretung und Ueberweisung mit der halben Einziehung zuverlässig bestraft werden, von welcher Strafe dem Denuncianten zur Belohnung ein Drittel zu bestimmen wäre.

c) Der Adel und die Geistlichkeit müsste ferners verhalten werden, dass selbe ihre schriftliche Urkunden, Donationen und Privilegien mit den vorgedachten Fassionen zur Einsicht einreichen, woraus sich veroffenbaren wird, ob sie ihre Gründe mit Recht besitzen.

d) Zur Einreichung ihrer Fassionen und Beibringung der schriftlichen Urkunden, Privilegien, Donationen u. s. w. wäre ihnen ein Termin, und zwar vom Tage der Publication an gerechnet, auf 6 Monat einzugestehen.

Zu diesem Abschnitt gehört noch ein wesentlicher Gegenstand, derjenige nämlich von der im Buccowiner District ebenfalls noch ermanglenden Landsconscription, die ein Geschäft in sich begreift, welches der Systemisierung in der Buccowina voranzugehen hätte, um hierdurch den Familien- und Seelenstand, so derzeit noch nicht verlässlich hat erhoben werden können, in die Evidenz zu bringen.

Nach der Meinung des General Enzenberg soll die Conscription annoch heuer vorzunehmen thunlich sein; in dem Anbetracht aber, dass das Volk gar zu sehr argwöhnisch ist und sich beifallen lassen dörfte, man habe die Absicht, einstens Recruten auszuheben, findet General Enzenberg für nöthig, den zur Conscription verwendeten Officiers zu ihrem Nachverhalte eine besondere Instruction zu ertheilen, vermöge welcher sie und ihre Untergebenen dem Landmann beizubringen hätten, dass die diesfällige Conscription auf Verminderung ihrer geleisteten Abgaben und die unentgeltlichen Robote abgesehen sei und weilen sie zum Theil schon die Grenze mitverwachen helfen, welcher Dienst ihnen allein obliegen würde, sie keine Recrutenstellung zu befahren haben würden.

Ob nun zur Vermeidung sowohl der mit einer sogestalten Conscription verknüpften Weitläufigkeiten als der hieraus für die Zukunft entstehen könnenden bedenklichen Folgen nicht etwa auch der Populationsstand durch die Fassionierung der Obrigkeiten dermalen in die Evidenz zu bringen und etwa erst nach der Hand durch das Militare aber die Rectification vorzunehmen sein könnte, hängt von dem Allerhöchsten Befund ab.

8. Wie ist die Steuer in der Buccowina in vorigen Zeiten bestanden, und was wäre bei der neuen Systemisierung für ein Steuerfuss einzuführen?

In vorigen Zeiten bestunde der Steuerfuss in nachfolgenden Abgaben, welche auch seit der Besitznehmung bis anhero pro aerario sind eingebracht worden, nämlich:

An Contribution.

Ein Bauer aus der Stadt oder Dorf zahlt jährlich, er mag viel oder wenig Felder besitzen, für die Familie 2 fl. 30 kr., ein grosser Kaufmann 21 fl., ein geringer 9 fl., ein mittlerer 4 fl., ein kleiner 2 fl. 30 kr., ein Schliacht (Schlachtschitze) oder der geringste Edelmann 4 fl., ein Armenier 4 fl., ein Kallarasch (berittener Amtsdienner) 3 fl. 45 kr., ein Jude 5 fl., ein Lingurar oder fremder Zigeuner 1 fl. 30 kr.

An Quostina (Gostina) oder Schafzehent.

Alle jene, die in Buccowiner District wohnhaft sind, nicht minder jene aus den benachbarten k. k. Ländern, so ihre Schafe und Ziegen in diesem District haben, bezahlen vom Stück 5 kr.: diejenigen, die derlei Vieh entweder im Winter oder im Sommer ausser dem District halten, zahlen von Stück 3 kr.; für ein verschwiegen Stück bezahlt der Eigenthümer 1 fl., wovon der Finder 30 kr. und das Aerarium 30 kr. bekommt.

Desetina oder Schweine-und Bienenstockgeld.

Die Bauern bezahlen von Stück 12 kr., die Monaster (Klöster), Bojern und Massiln (Edelleute 2. Grades) 6 1/2 kr., die Ruptaschen (Edelleute 3. Grades) 6 1/2 kr., was selber mehr hat, das Stück 12 kr. Wie die Ruptaschen, also zahlen auch die Popens, Diacons und Gerichtsdienner. Von verschwiegenen ist die Strafe wie bei den Quostina. Dann zahlt jeder Eigenthümer für seinen Namen 6 kr.

Solarit oder Salzgeld.

Die Dörfer des Czernowitzer Districts zahlen hiefür jährlich 500 fl., welche vorhin der Grandlogofet (Kanzler) in Jassy empfangen hat.

Vulpu Kretschumului oder Weihnachtsfuchsbalg.

Obgedachter District bezahlt hieran als ein ehedem gewöhnlich gewestes Praesent für den Starosten jährlich 620 fl. 30 kr.

Welche beede Posten seit der Besitznehmung dem Aerario verrechnet worden sind.

Vorerzählte Abgaben haben derzeit jährlich abgeworfen, nämlich	
die Contribution	50 200 fl. – kr.
die Quostina	23 500 fl. – kr.
die Desetina	16 700 fl. – kr.
die Solaritgelder	550 fl. – kr.
für Neujahrfuchsbalg	<u>621 fl. 30 kr.</u>

Zusammen 91 571 fl. 30 kr.

Diese Schuldigkeiten leiten ihren Ursprung von dem Moldauer Pachtfürsten her, und die Extraabgaben, die der vorbesagte Fürst willkürlich ausschreiben konnte und ausschriebe, haben noch viel mehrers als die Steuerabgaben betragen,

da nach den eingeholten Berichten der Bauer jährlich 13 fl. bis 14 fl. und diesen Betrag in 13 (?) Terminen hat bezahlen müssen. Auch ist es gar wohl bekannt, dass in der Moldau dormalen der vermögliche Bauer, welcher zugleich einen Handel treibt, des Jahrs 70 bis 80 fl. dem Fürsten entrichten muss. Solchemnach sind die Bukowiner Unterthanen unter der diesseitigen Regierung mit Geldabgaben nicht bedrückt worden, sondern es ist vielmehr ihnen Zeit gelassen worden, sich von der Last des Kriegs und der hieraus erfolgten gänzlichen Verarmung zu erholen, sofort sich wiederum mit hinlänglichem Vieh als dem Hauptnahrungszweige zu versehen. Hingegen müssen dormalen die Bauern nebst der Contribution im Gelde (zu Magazin-, Mühlen-, Spitäler-, Officiersquartiere-, Kirchen-, Schulen-, Gefängnisse-, Kalchöfen-, zum Stall- und anderen Bauwesen wie auch zum Brücken- und Strassenbau Hand- und Fuhrroboten unentgeltlich leisten, wofür ihnen wiederum dadurch eine Erleichterung zustatten kommt, dass sie ihren Grundherrn jährlich nur 12 Robatstäge zu arbeiten schuldig sind, also müssige Tage genug vor sich haben.

Noch eine andere Contributionsentrichtung besteht derzeit in dem kaiserlichen Heu, welches in vorigen Zeiten nicht bestanden, sondern erst von den Russen eingeführt worden ist, und die Moldau gegen Zurücklassung der Contribution für die russische Armee bis ad locum derselben verschaffen oder solches zum Theil im Gelde reluieren musste. Aus diesem Grund sind unsererseits pro anno 1775 an derlei Heu 9 130 1/2 Falschen (à 2 880% Klaft. = 10 358% Meter) ausgeschrieben und gemacht worden. Vor gedachte Heumachung, wozu der Grundherr das Wiesenfeld hergeben, der Bauer aber das Heu erzeugen und bis an den bestimmten Platz unentgeltlich zuführen musste, ist annoch das abgewichene 1779te Jahr vor sich gegangen, in welchem 4 400 Falschen erzeugt worden sind. Nun hat sich aber bei der beträchtlichen Ansiedlung und dem Zuwachse an Vieh erwiesen, dass die diesfällige Heuerzeugung und dessen unentgeltliche Zufuhr zu den Okols und Ställen, wo Rimonten stehen, dem Lande äusserst nachtheilig und beschwerlich fallen, wessenthalben das Land einstimmig angeboten hat, dass jede steuerbare Familie anstatt besagtem Heu, dann dessen Zufuhr und anstatt dem Stallbaue jährlich 1 fl. dem Aerario bar entrichten wolle, nebst welchem jede Familie auf Stallrequisiten und das erforderliche Streustroh jährlich 5 kr. entrichtet. Da aber die Nutzung dieses sogenannten kaiserlichen Heues eher nicht bestanden, sondern nur von den Zeiten der Russen den Anfang genommen hat, so wird es bei Verfassung des neuen Steuerfusses auf die Allerhöchste Entscheidung ankommen, ob das für sothanes Heu freiwillig angebotene Genus der Abgab, nämlich von jeder steuerbaren Familie jährlich ein Gulden, angenommen und pro aerario eingebracht werden könne.

Dies sind die Abgaben und sonstige Prästationen, die dem Bukowiner District zur Schuldigkeit bis itzo aufgelegt waren. Nachdem aber bei dem *Statu quo* nicht mehr stehen geblieben werden kann, weil hierunter nicht nur Ungerechtigkeiten unterloffen sind, sondern auch die Einkünften mit kostsplitterigen Aufwande hereingebracht werden mussten, so ist für das Aerarium

wie für das Gemeinwesen nothwendig, dass ein neuer Steuerfuss verfasst werde, vermög welchem von dem vorhinigen Steuerfusse gänzlich abgegangen und die Contribution auf die Capacität der Grundstücke gelegt werden muss.

Bei dem 7. Abschnitte ist schon gesagt worden, dass die Grundherrn ihre Fassionen einreichen sollen, nach welchen die Steuer radiciert werden wird. Es könnte also der neue Steuerfuss nachfolgendermassen reguliert werden.

9. Geistlichkeit, Adel oder Grundherren.

Die Grundherrn haben ausser der Quostina und Desetina bishero nichts entrichtet, von welchen Abgaben sie anitzo zu dispensieren kämen, dagegen hätten sie nach den einreichenden Fassionen von ihren eigenen Proventen jährlich 6 pro cento Contribution zu entrichten.

a) In Gallizien werden zwar 12 pro cento bezahlet, nachdem aber die Buccowiner keinen Verschleiss ihren Producten und sonst nicht viel eingenommen haben, so wird erachtet, dass sie derzeit nur mit 6 pro cento zu belegen sein dürften.

b) Ausser der Contribution pr 6 pro cento hätte jeder Grundherr zur Unterhaltung der Landsadministration annoch 2 pro cento abzuführen.

c) Wenn sie Grundstücke und Wiesen für sich selbst benutzen, müssten sie deren Ertrag in die Fassion einbringen, oder es müsste von denselben eine mässige Contribution, auf den Koretz (1 236 Hektol.) gerechnet, abgefordert werden.

d) Weilen der Grundherr zu fassionieren hat, wieviel Felder und Wiesen der Bauer besitzt, so wäre auch dem Grundherrn wie in Gallizien die Dafürhaftung für die richtige Abfuhr der Contribution aufzutragen, wornach die Geldabgaben jährlich in 3 ratis zur Steuercassa und zwar 1/3 im November, December und Januarius, 1/3 im Febr., März und April, 1/3 in den Sommermonaten abgeführt werden müssten.

e) Die Edelleute können sich um so weniger der Contribution entziehen, weil sie solche in der Moldau ebenfalls entrichten müssen.

10. Bauer- und gemeiner Stand.

Der Bauernstand entrichtete die Contribution von den inhabenden Feldern und Wiesen nach ihrer Classification, und man erachtet, dass der Koretz erster Classe mit 20 kr. zu belegen sein werde.

Ausser der auf die Felder und Wiesen radicierten Contribution hätte jede steuerbare Familie, wenn Euer Majestät das obberührte Heurelutionsoffertum beizubehalten befänden, für das kaiserliche Heu und den Stallbau, dann auf Fuhrlohn zu entrichten 1 fl., zur Unterhaltung der Stallrequisiten und Anschaffung des erforderlichen Streustroh 5 kr., wovon sich auch die Zuggeschirre in den Marschstationen werden erhalten lassen, zum Unterhalt der Landesadministration und auf Districtsangelegenheiten 55 kr., auf Erbauung der Militarquartiere, Spitäler, Kasernen und für die Administrationsparteien 30 kr., zusammen für jede steuerbare Familie jährlich 2 fl. 30 kr. Dagegen würden sie von der Quostina und desetina befreiet.

11. *Burger und Professionisten.*

Die in der Bukowina befindliche Burger und Professionisten, die ausser ihren Häusern keinen Feldbau besitzen, bezahlen jährlich Protectionstaxa 3 fl., auf Districtsausgaben 2 fl. 30 kr., dann eine der Verschiedenheit ihres Nahrungsbetrieb anpassende Gewerbssteuer, wovon das eigentliche Quantum in loco zu bestimmen und anzuzeigen wäre. Jene, die keine Häuser haben, bezahlten an Protectionstaxa 3 fl. und obgedachte Gewerbesteuer.

12. *Massils, Ruptaschen und Schliachten, (d. i.) kleine Edelleute.*

Diese würden in Ansehung der Contribution von Feldern und Wiesen, dann sonstigen Proventen wie die Klöster und Edelleute und andere Grundherrn behandelt und hätten also 8 pro cento zu entrichten.

13. *Russisch-kimpolunger Okol. Moldauisch-kimpolunger Okol.*

In der Rucksicht, dass diese 2 Okols kein Getreide bauen können, und sie bloss vom Vieh leben müssen, wäre ihnen nur die halbe Contribution die in der Bukowina festgesetzt werden wird, aufzulegen. Die zu andern Districtsnothdurften für jede steuerbare Familie angetragenen 2 fl. 30 kr. würden sie auch nur zur Hälfte entrichten dürfen.

Der Russisch-kimpolunger Okol ist seit der Besitznehmung gegen vorige Zeiten mit Abgaben zu sehr übersetzt gewesen und daher arm, wornach der neue Steuerfuss ihretwegen nicht wohl über eine den Betrag von 1 000 Ducaten übersteigende Ausmessung bestimmt werden kann.

Der Moldauisch-kimpolunger Okol stehet hingegen annoch bei Kräften; es könnte ihm daher die Unterhaltung der Communicationsstrasse, die durch den Okol hingehet, zugemuthet werden, insoweit dabei Handrobaten erfordert werden.

14. *Kauf- und Handelsleute.*

Im türkischen Gebiet zahlet der handelnde Armenier jährlich 3 Ducaten. In der Bukowina trägt man die Contribution folgendermassen an: die erste Class mit 10 fl., die zweite mit 7 fl., die dritte mit 3 fl.

Zu den Districtsnothdurften zahlete jede behauste Familie 2 fl. 30 kr. Wenn sie Grundstücke besitzen, zahlten sie davon Steuer wie die Bauern. Die keine Häuser haben, bezahlten nur die Protectionstaxa pr. 3 fl. nebst vorgedachter Contribution, wenn sie handeln.

Sollte in Suczawa eine armenische Colonie zustande kommen, so könnte mit derselben überhaupt auf ein Pauschquantum pr à 3 Ducaten pactiert werden, zu welcher Schätzung sie sich angeboten haben.

15. *Zigeuner, Vagi genannt.*

In der Rucksicht, dass sie wegen ihren Professionen derzeit im Districte noch nicht zu entbehren sind, hätte ein jeder derselben noch fernerhin jährlich 1 fl. 30 kr. Steuer und ihrem Lingurscapitän 30 kr. zu entrichten, wodurch dessen jährliche Besoldung pr 100 fl. dem Aerario erspart würde.

16. *Rabry (Roby) oder Slaven genannt, (also) Leibeigene.*

Diese wären mit ihren Feldern und Wiesen zur Contribution herbeizuziehen und wie andere Bauern zu behandeln. Diejenigen, welche keine Felder besitzen

und eigentlich nur als Knechte dienen, bezahlen lediglich die Protectionstaxa jährlich mit 3 fl.

17. Skutelniks (von Contribution befreite Bauern), so den Hofchargen bewilliget gewesen.

Insoweit sind noch ein oder anderer im District befindet, wären selbe allerdings wie die Rabry zu behandeln, und deren Titel sollt künftig gar nicht mehr gestattet werden.

18. Arganten (Argaten) oder Hofdiener.

Diese wären ebenfalls wie die Rabry zur Steuer zu ziehen und deren fernerweite Creierung nicht mehr zu gestatten.

19. Gerichts- und Amtsdienner, die Panzier, Arnauten, Umblatores und Barans genannt werden.

Deren zählet man gegen 200, worunter die mehresten Bauern sind, die wegen ihren unentgeltlichen Dienstleistungen von der Contribution und den Oneribus publicis bishero frei gelassen worden. Wenn an deren Stelle für jeden der 2 Districten besoldete gute Gerichtsdienner, nämlich 8 zu Pferd monatlich mit 10 fl. und 8 zu Fuss mit monatlich 6 fl., verwilliget würden, gleichwie das eigentliche hierüber bei dem folgenden Abschnitt vorder Justiz vorkommen wird, so könnten obige besoldete Gerichtsdienner zum Bauernstand geschlagen und in die demselben angemessene Schuldigkeiten gesetzt werden.

20. Judenschäften in der Bukowina.

Diese sollen zu contribuieren jährlich schuldig sein:

1. Jede Judenfamilie, verheiratet oder im Wittibstande 15 fl., zum Strassenbau 5 fl., fürs kaiserl. Heu das Duplum: 2 fl. 10 kr., zur Unterhaltung der Landesadministration das Triplum: 2 fl. 45 kr., zum Quartiersbaue und den Kasernen das Quadruplum: 2 fl. Der ein Gewerb treibt oder Wirthshäuser unterhält, soll sich fassionieren und 15 pro cento zahlen. Welcher Dörfer, Mühlen etc. im Pacht hat, soll von dem Pachtquanto 5 pro cento bezahlen. Summa der Abgabe: 26 fl. 55 kr.

2. Ledige Juden und die als Knechte dienen, zahlen jährlich Contribution 5 fl., zum Strassenbau 2 fl. 30 kr., zu anderen Landesnothdurften 2 fl. 30 kr., zusammen 10 fl.

3. Jeder heiratende Jud hätte für die Licenz zu heiraten zu entrichten 20 Ducaten.

4. Jeder in ein anderes Land sich verheiratende Judenbub oder Judenmädl soll 10 Ducaten als ein Abfahrtgeld zu entrichten schuldig sein.

5. Die Rabbiner könnten zwar von den Abgaben freigelassen werden, die Kahale (Judenrichter) müssen die Abgaben wie andere Juden entrichten.

21. Pachter und Arendatoren.

Insoweit sich der Pachtung halber fremde Edelleute aus Pohlen oder russische Marketender in der Buccovina befinden, hätten die wirklichen Pachters an Contribution jährlich 20 fl. zu bezahlen, zugleich auch zum Strassenbau 5 fl.

beizutragen; diejenigen aber, die ihre Pachtung bereits aufgegeben haben und sich in der Buckovina aufhalten, wären mit 4 fl. Protectionstaxa und mit 2 fl. 30 kr. auf Districtsauslagen zu belegen.

22. Einbringung der Steuergelder.

Bisanohero wurden diese Gelder durch geschworene Massils, die vom Land mit einem Aufschlage pr Familie à 3 kr. bezahlet worden, von Dörfern colligiert und zur Districtscassa eingeliefert; nunmehr aber bei der neuen Systemisirung dürfte nothwendig sein, sowohl in Czernoviz als in Suczava an jedem Orte einen Steuereinnnehmer mit 2 Schreibern anzustellen, welche das Steuerwesen in Ordnung zu führen, die Gelder einzunehmen und solche an die Districtscassa abzuführen hätten.

Die Kosten der Massils bei der Conscription beliefen sich jährlich gegen 3 000 fl., die ohngefähr die 2 Steuerämter auch kosten würden.

23. Wie kann die Geistlichkeit in der Buccovina in die ihrem Beruf angemessene Verfassung gebracht und das Schulwesen eingeleitet werden?

In der Buccovina befinden sich 26 Basilianerklöster, worunter ein Frauenkloster und eine Menge Weltgeistlichen. Diese stehen theils unter dem Metropolit zu Jassy und theils unter dem Buccoviner Bischof zu Radauz, alle aber unter dem Patriarchen zu Constantinopel.

Der General Enzenberg belobet den Bishof zu Radauz als einen Mann, der in seinem Sprengel gute Ordnung hält, wohingegen in dem Sprengel des Metropoliten vermuthlich aus der Ursache, weil er seinen Vicarium nach Wohlgefallen schalten lässt, viele Gebrechen bemerkt worden. Es wäre daher sehr zu wünschen, dass die Absonderung der Buccoviner Geistlichkeit von der Spiritualjurisdiction des Patriarchen zu Constantinopel geschehen und sonach die ganze Buccovina dem Bischof von Radauz *in Spiritualibus ritus non unti* untergeordnet werden könnte.

Aus Anlass des hierüber bereits mit der Hof- und Staatskanzlei gepflogenen Einvernehmen ist von derselben sowohl unterm 15. Dezember 1777 als unterm 21. Jänner 1780 die Ruckäusserung erfolgt, dass, weil die Pforte das dringliche Ansuchen gemacht hat, dass bei ihrer eigenen höchst kritischen Lage diesseits mit allen Neuerungen, womit ihre eigenen Unterthanen verflochten würden, vor dermalen zurückgehalten werden mögte, sie Staatskanzlei in Erwägung dessen und der sonst noch miteintretenden verschiedenen politischen Betrachtungen mit dem Antrag, so wegen der Kloster- und übrigen Buccoviner Geistlichkeit zu vernehmen gegeben worden ist, nicht in Vorschein kommen könnte, wornach andere Mittel und Wege zu suchen nothwendig sein wird, die ganz unvermerkt und ohne einer zu besorgenden Anstössigkeit die bereits erklärte Absicht mit der Geistlichkeit erreichen machen können.

Vermög einer vom Jahr 1777 vorhandenen Erklärung des Fürsten in der Moldau ist durch ihn die Anweisung an den Metropolit zu Jassy ergangen, dass er keine Jurisdiction willkürlich in Ansehung der Buccoviner Geistlichkeit ausüben und überhaupt in Ecclesiasticis nichts ohne der Buccoviner Administration

vornehmen solle, in dessen Folge der Metropolit sich auch erst in verwichenem Sommer wegen Besetzung der erledigten Dechin- und der Igumenstelle zu St. Illie mit der Landesstelle ordnungsmässig einvernommen hat.

Nach der Äusserung des Generalen Enzenberg gibt sich die Geistlichkeit in der Buccovina vorzüglich mit dem Wirtschaftswesen und mit Pachtungen ab, ist in der Religion selbst sehr unerfahren und sucht daher auch das Volk in der Unwissenheit und in dem blinden Gehorsam gegen sie, die Geistlichkeit, zu unterhalten, welcher Vorgang der Buccoviner Administration in Gelegenheiten zum ganz schicksamen Anlass dienen mag, sowohl dem Bischofen zu Radaúz als dem Metropoliten in Jassy empfinden zu machen, wie unvereinbarlich der Wirtschafts- und Pachtungsbetrieb mit dem geistlichen Stand und Beruf sei, und wie sehr es also das Beste der Religion fördere, die Geistlichkeit in den Stand und in die Verfassung zu setzen, dass sie denen Religionspflichten nachkommen könne, mithin auch selbe vorzüglich aus denen Sorgen von der Güterverwaltung gebracht und diese der politischen Administration übergeben werde.

Der Metropolit sowohl als viele in der Moldau situierte Klöster und anderer Adel besitzt beträchtliche Güter in der Buccovina. Ebenso besitzt der Radauzer Bischof und die Buccoviner Monasters viele Güter in der Moldau. Die Güter des Metropoliten in der Buccovina und jene des Radauzer Bischof in der Moldau gegen einander austauschen zu machen, kann vermuthlich von darum keinen grossen Schwierigkeiten unterliegen, weil hierdurch der Metropolit ehender gewinnen als verlieren wird und das Mittel zur Befriedigung und Beruhigung des Radauzer Bischof, wenn er bei diesfälligen Tausch verlierete, sich darum finden lässt, wenn er einen seinen Stand angemessenen Gehalt ab aerario erhält und die Güter landsfürstlich gemacht werden. Ist einmal der sogestalte Gütertausch zwischen dem Metropoliten von Jassy und dem Radauzer Bischof zuwege gebracht, ferner der Bischof gutwillig aus dem Besitz seiner Güter und in einen Aerarialgehalt gesetzt, endlich die Administration der geistlichen Klostergüter in die Hände der politischen Administration übergeben, so kann der weitere Schritt möglich gemacht werden, dass die Klöster zu dem Verkauf ihrer Güter bei dem Patriarchenstuhl zu Constantinopel den hierzu nöthigen Consens selbst ansuchen, und nach der Hand ein allgemeiner Austausch der Güter zwischen denen beedseitigen Monasters und Edelleuten zum Erfolg gelange, mithin auch überhaupt die Buccoviner und Moldauer Einwohner aus der genauen Verbindung kommen, in der sie jetzt wegen dieser Gütervermischung stehen, wornach sodann, falls die Buccovina eine Militargrenz werden sollte, die geistlichen Güter zur dotierung der Grenzer erkaufet und, soweit sie nicht in der Nähe der Grenzen gelegen wären, gegen andere solche Güter ausgetauschet werden könnten, die in der Nachbarschaft von denen Grenzern sich befinden.

Soweit in der Moldau wohnhafte Klöster und Edelleute Güter in der Bukovina haben, kann ihnen zwar weder zu deren Veräusserung oder Verkaufung ein Termin anberaumet, weder nach dessen Verstreichung auf ihre Proventen eine

höhere Abgabe geleet werden, wohl aber scheint es ausser Bedenken zu sein, dass, wie es unter dem 7. Abschnitt schon angetragen worden ist, nebst dem moldauischen Adel auch die Geistlichkeit in Ansehung ihrer diesseits habenden Besitzungen die Fassionen unter Producierung ihrer schriftlichen Urkunden, Privilegien, Donationen u. s. w. einzureichen, die Anweisung erhalte, woraus sich veroffenbaren wird, ob sie sammentlich ihre Güter mit Recht besitzen und nicht ein oder anderere vom *Fisco regio* in Anspruch genommen werden könnten.

Zum Behuf des Schulwesens muss in der Bukovina gleichwie in der Moldau jeder Pop jährlichen einen Ducaten dem Bischofen unter dem Titel des Schulgeld einhändigen. Der Radautzer Bischof empfanget nicht nur diesen Betrag aus dem ihm unterstehenden Theil der Bukovina, sondern auch denjenigen, welcher aus des Metropolitens seinem Antheil eingehoben wird. Dem Radautzer Bischof ist die Verwahrung dieser Gelder und die Disposition darüber dergestalten überlassen, dass er alle Jahr in Dezember die Rechnung hierüber der Landesadministration einreichen muss, um die Gebahrung mit diesen Geldern einzusehen. Die Absicht ist, dass aus diesem Fonds nicht allein wallachische, sondern auch deutsche und mit der Zeit lateinische Schulen erbauet und eingerichtet werden sollen. Da nun bereits einige wallachische Schulen bestehen, so könnte nunmehr der Anfang zu Einführung ein oder anderer deutschen Schul auf folgende Art eingeleitet werden.

a) Dem Radautzer Bischof wäre zu erkennen zu geben, es sei die Absicht, dass, wenn die Bukoviner Eingebornen die deutsche Sprache, dann lesen, schreiben und rechnen zu lernen und sich überhaupt zu Bedienstungen geschickt zu machen bestreben würden, dieselben vorzüglich Landesbedienstungen erwarten könnten. Aus diesem Grunde erachte man nothwendig, dass in den 3 Städten Czernovitz, Sireth und Suczava deutsche Schulen errichtet werden sollen. Da nun diese Schulen zur Excolierung der Bukoviner Unterthanen gewidmet würden, also scheine der Billigkeit angemessen zu sein, dass diese Absicht von dem Schulfundo ohne Nachstand der wallachischen Schulen unterstützt werde. Es würde dahero auf seine, des Bischof, Überlegung ankommen, wieviel aus der Schulfundi-Cassa derzeit und fortan jährlich der Landesadministration abgegeben werden könnte.

b) Anfänglich wäre nur e i n e deutsche Schule einzurichten, sodann aber, wenn sich mehr Schüler einfänden, die zweite, dann die dritte und endlichen auch zu Kimpolung die vierte aufzustellen.

c) Wenn auch das allerhöchste Aerarium zur Erricht- und Erweiterung der deutschen, dann zu Errichtung ein oder mehrerer lateinischen Schulen einen Aufwand machen müsste, ohne welchen das Schulwesen in keine Aufnahme würde gelangen können, so hätte der Staat durch erlangende Bildung dieser rohen Menschen eine hinlängliche Vergütung dafür in der Folge anzuhoffen.

d) Um geschickte Schulmeister wird sich die Landesadministration zu verwenden wissen.

24. Wie die mit der Besitznehmung der Bukovina aus Siebenbürgen, der Marmarosch, aus Pohlen, vorzüglich aber aus Gallizien in die Bukovina

transmigrierte und allda ad Schisma gegangene viele unierte Familien wiederum zur unierten Kirche zurückgeföhret werden könnten.

Aus dem Grunde, dass der unierte und schismatische Ritus die Gebräuche, Kirchengesetze und Fastenbeobachtungen sich nicht im geringsten von einander unterscheiden (sic), ist dieses sich überall zerstreut angesiedlete Volk, ohne einen Unterschied zu kennen, vermuthlich unbedenklich und unwissend zu dem schismatischen Ritus übergegangen. Es ist aber nicht bloss aus Religions-, sondern auch aus politischen Rücksichten an der Beförderung der Union und desto mehr noch an der Verhinderung des Abfall von der Union ad Schisma gelegen, daher, weil die Separierung der Geistlichkeit von dem Patriarchalstuhl zu Constantinopel derzeit noch nicht vor sich gehen kann, auch nicht zu hoffen ist, dass die derzeit im Lande zersteut untergebracht geweste Unierte aus einem Religionsantrieb ihre erbauten Häuser und Wirtschaften verlassen würden, und die Geistlichkeit alles einer solch allenfalls in Antrag kommenden Zusammenziehung wohl ohnfehlbar die grössten Hindernisse einstreuen dürfte, es dieserhalben bloss auf nachstehende Veranlassung anzukommen scheint.

1. Für die bereits in der Bukovina befindliche Unierte sollen in den Städten Suczawa, Sireth, Czernowiz, Satagura und Wisnize, dann zu Moldauisch-Kimpolung kleine Kirchen erbauet und bei jeder Kirchen unierte Geistliche angestellt und dotieret werden.

a) Hierdurch erlangten die unierten Ansiedler aus der Nachbarschaft die Gelegenheit ihre Religion zu exercieren.

b) Wenn zu Seelsorge solche unierte Geistliche gewählt werden, die eines auferbaulichen Wandels, erudit und in irem Umgang bescheiden sind, der dazu nöthig ist, um die Abgefallenen zur Union zurückzuführen und die Union unvermerkt auszubreiten, so lässt sich hoffen, dass das Landvolk überhaupt zu ihnen mehr Vertrauen als zu ihren unwissenden schismatischen Popen fassen wird.

c) Zu jeder Kirche wird nach der Äusserung des Generaln Enzenberg 1 Pfarrer, 1 Kaplan und 1 Cantor erforderlich, welche 3 Individuen bei Abhaltung der Liturgien und Gottesdiensten nach der Pravila gegenwärtig sein müssen, die alle, weilen sie weder Grundstücke noch eine Stolam derzeit zu erwarten haben, mit einem Stipendio versehen werden müssten, welches für den Pfarrer doch etwan auf 300 fl., für ein Kaplan auf 200 fl. und für den Cantor auf 100 fl. zu bestimmen sein dürfte, wornach künftig, wann es nämlich an der Zeit befunden werden wird, in der Bucowina solche öffentliche Anstalten zu treffen, die zur Ausbreitung der Union beförderlich sind, sich benommen werden kann, inzwischen aber dort, wo die Errichtung einer unierten Kirchen der bereits erklärten Ursach halber nothwendig ist, ein Pfarrer mit einem Cantor genug sein und letzterer allenfalls auch die Schuldienste versehen mag.

d) General Enzenberg rathet ein, dass zu Pfarrern von dem Siebenbürgen Basilianerkloster Balasfalva Priester aus der Ursache fürgewählt werden sollten, weil diese Geistlichkeit meistens der lateinischen Sprache kundig, in dem Convict

de propaganda fide in Rom erzogen, Theologi, überhaupt aber bescheiden und policierte Leute und von der wallachischen Nation sind, die, je nachdem als künftig die schon bekannte Umstände des Districts es verstatten werden, zugleich Missionen besorgen, der rohen und ganz unerfahrenen schismatischen Geistlichkeit in der Bucowina zum guten Beispiel dienen, zu Erreichung der Absicht den Grund legen und dem Publico des lateinischen Ritus assistieren könnten, wodurch auch die deutschen Einwohner in ihrer Religionsübung erleichtert würden.

e) Zu Vermeidung der Anstössigkeit, die sich daraus ergeben könnte, wenn die in dem Bucowiner District zu stehen kommende unierte Geistliche dem Feldsuperio in Gallizien, mithin einem Geistlichen Ritus latini zu untergeben der Antrag beschehete, ist nichts anderes übrig, als dass diese unierte Geistlichkeit in Ecclesiasticis unter die Jurisdiction des Lemberger unierten Bischofen gesetzt werde; nur wird demselben mit Nachdruck einzubinden und in der Folge stets darauf zu sehen nothwendig sein, damit, weil sowohl russisch als wallachische Emigranten sich in der Bucowina befinden, die für die Bucowina ordiniert werdende Seelsorger der beeden Sprachen kundig sind, und diese Geistliche weder öffentliche Missionen noch gewaltsame Bekehrungen unternehmen, um allen Unruhen, die hieraus entstehen könnten, vorzubeugen.

2. Aus der Absicht von der Hintanhaltung des in der Bucowina eingeschlichenen Uebel, dass die aus Galizien, Siebenbürgen und Hungarn heimlich abgegangene Unterthanen allda Schutz und den Aufenthalt gefunden haben, ist zwar bereits vor einiger Zeit derowegen die nöthige Vorsehung getroffen und insbesondere die Ordnung ergangen, dass in dem Bucowiner District an derlei Unterthanen keine andere als diejenige angenommen werden sollen, die von ihren Obrigkeiten zur Ansiedlung die Erlaubnis erhalten haben. Was aber solche bisanhero in die Bucowina transmigierte Unterthanen betrifft, hat der General Enzenberg sich darüber geäußert, dass er zwar nicht entstanden sei, anfänglich verschiedene reclamirte Familien nacher Galizien wiederum zurückzugeben, allein es hätte dies die üble Folge nach sich gezogen, dass ein grosser Theil auf den Ruf von der Auslieferung die Flucht ergriffen und sich in die Moldau geflüchtet hätten, welches, obschon die Grenze sehr gut bewacht ist, dennoch nicht gänzlich verhindert werden kann, besonders wenn sich die Emigranten, wie es vorzüglich die Galizier gethan haben, nahe an der moldauischen Grenze postieren, daher auch die derzeit in der Bucowina befindliche Transmigranten aus anderen diesseitigen Landen ohne der Gefahr, sie fast alle zu verlieren, nicht mehr an ihre vorige Wohnorte zurückgegeben werden könnten, wohergegen von nun an in Ansehung derlei Transmigranten, wenn sie nicht nah an der galizischen Grenze angehalten werden, nichts anderes erübrigt, als dass sie gleich beim Eintritt in die Bucowina angehalten und mit guter Verwahrung an das nächste Districtsamt oder an das nächste Comitatus sogleich zurückgeschicket würden. Soweit künftig Unierte entweder aus anliegenden fremden oder aus denen diesseitigen Landen mit der gehörigen Legitimation sich in dem District anzusiedeln verlangen und solches

denenselben verstattet werden kann, wird ihnen solche Wohnorte anzuweisen der Bedacht genommen werden, wo sie beisammen verbleiben können, mithin auch wegen ihres Religionsexercitii die Mittel zu verschaffen thunlich ist.

25. *Wie solle, wann die Bucowina unter der Militaraufsicht verbleibet, die Landesadministration zur Besorgung der vorkommenden Geschäften bestellet und mit den nöthigen Individuen besetzt werden?*

Nach der Anzeige des Generaln Enzenberg muss die Correspondenz, die bloss in ökonomischen und Justizsachen vorfallet, mit dem Fürsten von der Moldau, mit dem Bascha con Chotim, mit Beamten aus der Moldau, mit Kreis- und Districtsämtern aus Galizien, aus Siebenbürgen, mit 5 Landesbeamten und denen Dorfsworniks und andern Unterthanen in verschiedenen Sprachen gepflogen werden. Die Uebersetzungen dieser Sprachen ins Deutsche und der zu publicieren kommenden Befehle ins Wallachische und deren sovielmahlige Copierung, die Correspondenz zwischen dem Militari, den Contumazen und dem Mautwesen, endlich auch die Correspondenz mit der Instanz erfordert, dass der Bucowiner Landesadministration zu Bestreitung der vielfältigen Geschäfte das höchst nothwendige Personale zugegeben werde.

Bishero sind an Individuen bei der Landesadministration bestanden:

- 1 General: Baron Enzenberg, { welche das Deutsche alles besorgen müssen,
- 1 dessen Adjutant,
- 1 Kriegscommissarius,
- 1 Districtscassier, so ein Officier ist mit Zulage,
- 1 wallachischer Secretär, besoldet,
- 1 dto Schreiber mit Remuneration,
- 1 pohlischer Schreiber mit Remuneration,
- 1 Director in Czernowitz, so ein Officier ist mit Remuneration,
- 2 wallachische Schreiber allda auf Remuneration,
- 1 Ispravnik in Suczawa, besoldet
- 1 wallachischer Schreiber allda,
- 1 Oberwornik in Kimpolung Mold., besoldet,
- 1 Okolcapitän zu Sireth mit Remuneration,
- 1 dto in Russisch-Kimpolung mit Remuneration,
- 2 Officiers als Waldaufseher im Czermoscher Thal mit Remuneration,
- Zur Justizverwaltung: 1 Districtsauditor, 1 Garnisonsauditor, 1 Gerichtsschreiber.

Ob nun zwar die ökonomischen wie die politischen Gegenstände bei dem *statu quo* mit obigem Personale bestritten worden seien, so könne dieses bei der neuen Systemisierung nicht mehr gehoffet werden, weilen sich auch die Geschäften vermehren. Dahingegen sei das Justizfach bereits schon so weit zurückgeblieben, dass bei der erfolgten Abreise des Generalen Enzenberg 284 unausgemachte Processe an General Kaltschmid übergeben worden sind.

Damit sowohl die Landesgeschäfte bestritten als auch die Justizangelegenheiten schleunig besorget und die versessene Prozesse nachgeholt werden möchten, hat der General Enzenberg als höchst nothwendig vorgeschlagen:

Zur ökonomisch- und politischen Verwaltung:

Bei der Landesadministration: 1 Landesadministrator, 1 Kriegscommissarius, 1 Fiscalcassier, 1 deutscher Secretarius, 1 wallachischer Secretarius, 1 wallachischer Schreiber, 1 polnischer Schreiber, 1 Concepist, 3 Kanzelisten, worunter einer das Exhibitionsprotokoll zu führen hat, 1 Registrant, 1 Translator, 1 Kanzleidiener, ein Landes-Oberchirurgus mit 600 fl., bei der Cordonsbewachung: 4 Grenzcommissarien, jeder monatlich mit 20 fl.

Beim Districtsamt zu Czernowitz: 1 Director, Militarofficier mit Zulag, 2 wallachische Schreiber à 200 fl., 1 Steuereinnehmer mit 600 fl., 1 Steuerschreiber mit 300 fl., 1 zweiter Steuerschreiber mit 200 fl., 1 Landeschirurgus mit 300 fl.

Beim Districtsamt in Suczawa: 1 Director, 2 wallachische Schreiber à 200 fl., 1 Steuereinnehmer mit 600 fl., 1 Steuerschreiber mit 300 fl., 1 zweiter Schreiber mit 200 fl., 1 Landeschirurgus mit 300 fl.

Im Moldauisch-kimpolunger Okol: 1 Oberwornik, 2 Schreiber à 200 fl., 2 Amtsdienere, worunter 1 berittener, à 60 fl. et 36 fl.

Im Russisch-kimpolunger Okol: 1 Okolcapitän oder Oberwornik, 2 Schreiber à 200 fl., 2 Amtsdienere à 60 et 36 fl.

Zu Sireth: 1 Okolcapitän oder Oberwornik, 2 Schreiber jeder à 200 fl., 2 Amtsdienere, worunter 1 berittener, mit 60 fl. und 36 fl.

Im Czeremuscher Thal: 2 Officiere als Waldaufseher oder 2 Waldmeister, 8 Waldförster.

Hierbei kommt zu bemerken, dass der in Moldauisch-kimpolunger Okol angestellte Oberwornik Angelaky weder lesen noch schreiben kann und derselbe annoch von vorigen Zeiten her ist. Der General Enzenberg rathet ein, dass er in Pensionsstand gesetzt oder besser *semel pro semper* abgefertigt und ausser Land zu gehen angewiesen werden möchte, indeme derselbe den Russen sehr zugethan gewesen ist. An dessen Stelle wäre dagegen ein rechtschaffener Officier als Oberwornik einzusetzen. Zur Landes- oder Ober-Chirurgistelle hat der General Enzenberg den Regimentschirurgum vom 2. siebenbürgischen wallachischen Regiment aus der Ursache vorgeschlagen, weil derselbe der wallachischen Sprache gut kundig, sein Metier recht verstehet und zugleich in dem Geschäft der Hebammen vollkommen erfahren ist, auch die Gewohnheiten, Sitten und die Natursart der Wallachen kennet. Er würde dem Lande durch Unterricht der Hebammen vielen Nutzen schaffen.

Nach dem Erachten des Hofkriegsraths muss, gleichwie bei einer jeden andern, also auch bei der Buccowiner Einrichtung der Ausmessung des Personali, welches zu Verrichtungen gewidmet wird, die Bestimmung sowohl der Gegenständen, welche zur Bearbeitung verfallen, als die Art und Weise von ihrer Erledigung vorangehen, daher, bis in Betreff des Buccowiner Districts die noch

ermangelnde eigentlich Allerhöchste Gesinnung bekannt sein wird, über den General Enzenbergischen Entwurf von dem Personalstand für die Politica und Oeconomica nicht wohl etwas mit Bestand beigebracht werden kann, und wenn der District unter der Militaradministration zu verbleiben hätte, nach Mass als mit der Landseinrichtung von Zeit zu Zeit weiter fürgeschritten wird, das hierzu ohnumgänglich nöthige Personale, dermalen aber gleich den angetragenen Land-Oberchirurgum zu verwilligen, desgleichen den nach Euer Majestäts Befehl einswetlen bei dem hofskriegsräthlichen Justizdepartement beihilflich gebraucht werdenden, seiner Geschicklichkeit halber bekannten Rittmeister Pizell und von denen zum Militarstand nicht tauglichen, inzwischen bei Montursökonomiecommissionen als Rechnungsadjuncten verwend werdenden Neustädter Akademisten die zwei geschickteste, und zwar einem jeden von diesen 3 bis zur künftigen Regulierung des Personalstatus mit $\frac{2}{3}$ Zulag von ihren jetzigen Genuss beizugeben, nicht minder den dermaligen Oberwornik Angelaky, wenn hierzu hinlängliche Ursachen vorhanden sind, aus dem District abschaffen zu machen der Antrag ist.

Zur Justizverwaltung:

sind zwar mehr als nachfolgende Individuen in Vorschlag gebracht worden, es könnte aber die Justizeinrichtung auf folgende Art gleich von nun an eingeleitet werden.

Zu Czernowitz: 1 Oberauditor mit jährlich 800 fl., 1 Actuarius, welcher zugleich bei der Administration zu verwenden ist, mit 400 fl., 1 Dolmetsch, deutsch, wallachisch und polnisch mit 300 fl.

Beim Districtsamt: 1 Landauditor mit jährlich 600 fl., 1 Syndicus mit 400 fl., 1 Gerichtsschreiber mit 400 fl., 1 Dolmetsch mit 300 fl., 1 Profoss mit 300 fl., wo er aber Schliesseisen und Freimannsunkösten bestreiten müsste.

Zu Suczawa: 1 Landauditor mit jährlich 600 fl., 1 Syndicus mit 400 fl., 1 Gerichtsschreiber mit 400 fl., 1 Dolmetsch mit 300 fl., 1 Profoss, weilen er die Freimannsunkösten nicht bestreiten dürfte, 250 fl.

Für jeden District werden überhaupt für alle Fälle Gerichtsdienner angetragen werden: 8 zu Pferd à 10 fl. monatlich und 8 zu Fuss à 6 fl. monatlich.

In den 3 Städten Czernoviz, Suczava und Sireth würde die Magistraten zu bestellen nöthig sein und für dieselbe ein Fonds excindicret werden müssen.

a) Da diese 3 Städte landsfürstlich sind, könnten ihnen die Proventen von Brauhäusern, von allem Schank, von Fleischbank und vom Markte zu anfänglich mässigen Magistratsbesoldungen, soweit sie nöthig sind, gegen jährliche Verrechnung in der sogestaltigen Communitäteinkünften und – Ausgaben überlassen werden, worüber aber die Landesadministration die genaue Aufsicht führen müsste.

Die Dorfworniks wären künftig von der Gemeinde ordentlich zu bestellen und alsdann von der Landesadministration zu bestätigen.

b) Es kann ihnen sodann eingestanden werden, dass sie über kleine Sachen, die sich nicht über 10 polhnische Gulden erstrecken, entscheiden und sprechen können.

c) Sowohl von den Dorfworniks als von den Stadtmagistraten hätten die Justizangelegenheiten den Zug zum Director, Oberwornik und Okolcapitän, von dannen aber zum Landesauditor zu nehmen.

d) Vom Landesauditor gieng der weitere Zug zum Oberauditor in Czernoviz, welcher allda eine Art eines Appellatorii vorstellen würde.

e) Um keinen Umtrieb zu machen, wodurch nur Zeit verloren gehet, hätte das Revisorieren von dem Appellatorio den Zug geradenwegs nacher Wienn zu nehmen.

f) Aus der nämlichen Ursache hätten die Berichte der Administration über die ökonomische und politische Gegenstände, gleichwie es auch bei derlei Einrichtungen des deutschen Ansiedlungsbezirk im Temeswarer Banat geschehen ist, wenigstens die ersten Jahre recta an den Hofkriegsrath zu gehen; demohnangesehen aber blieb die Buccoviner Administration dependent von dem gallizischen Generalcommando und alle pure Militaria, desgleichen solche Gegenstände, wo das Politicum in Gallizien sich einverwickelt, müssen an das Generalcommando abgegeben werden.

Sollte der Antrag von der Einrichtung des Justizwesens den Allerhöchsten Beifall erreichen, so wird eine der Absicht angemessene förmliche Instruction alsdann sogleich entworfen und zum allseitigen Nachverhalt bekannt gemacht werden.

26. Armenier machen den Vorschlag, in der Stadt Suczava eine Colonie des Handels wegen anzulegen, wenn ihnen die angesuchte Freiheiten eingewilliget würden. Was könnte also denselben eingestanden werden?

Vorzüglich kommt hiebei in Ueberlegung zu nehmen, ob die Stadt Suczava, wenn sie zu einer armenischen Handelstadt gemacht wird, der in Gallizien liegenden privilegierten Handelsstadt Brody nicht etwan hinderlich sein dürfte. Die Stadt Suczava ist über 30 Meil von Brody entfernt und kann nach seiner Lage in Betreff des russischen, Danziger, Breslauer, Frankfurt- und Leipziger Handels der Stadt Brody in nichts nachtheilig sein. Was hingegen den türkischen Handel mit Zeug, Baumwolle, gefärbtem Garn und andern Artikeln anbelanget, deren ihr Zug allezeit durch die Moldau und Podolien oder aber durch die Moldau, die Buccovina und Gallizien gehet, derselbe könnte vielleicht der Stadt Brody in etwas einen Abbruch verursachen. Die Stadt Suczava scheint daher zur Verbreitung des Warenhandels mit andern k. k. Ländern, mit dem Viehhandel hingegen auch mit andern Ländern gelegen zu sein, obschon sie ebenfalls mit Leibzig und Bresslau einigen Seidenwarenhandel treibet, der ihr auch gestattet werden muss.

Der Antrag von der Ansiedlung einer armenischen Colonie in der Buccovina entspringt von den in Lemberg wohnhaften armenischen Handelsmann Nikorovich, einen Mann, der wegen seiner Redlichkeit, seines öffentlichen Vertrauens und seiner patriotischen guten Gesinnung für das diesseitige Beste alle Rücksicht verdient, nur aber bei diesem, obschon gut gemeinten Antrag den Fehler begangen hat, dass zu frühzeitig hierüber öffentlich Sprach geführt und nach einer von der

Hof- und Staatskanzlei erst vor kurzem herüber gelangten Äusserung dadurch das türkische Ministerium bereits in eine Bewegung gebracht worden ist, wornach derzeit mit denen Armeniern sich in keine schriftliche Verhandlung dessentwegen eingelassen, sondern wie es auch die Hof- und Staatskanzlei für gut befindet, nur denenjenigen, die sich freiwillig einfinden, die Ansiedlung verlangen und dazu qualificieret genug befunden werden, eine solche geneigte Aufnahm eingestanden werden kann, die weder auswärts ein Aufsehen zu bewirken vermögend ist, noch mit andern diesseitigen Commerzanstalten sich kreuzet.

Dasjenige, was hiernach der armenischen Colonie auf ihre eingereichten Vorschläge zu verwilligen sein dürfte oder einer Ausnahm unterliegt, kann in folgenden bestehen.

a. Denen disunierten Armeniern wäre das freie Religionsexercitium wie den Katholischen einzugestehen, in welchem sie ganz und gar nicht gehindert werden sollen.

b. Sie sollen von der Militarbequartierung befreiet sein, sobald in Suczava die Kasernen erbauet sein werden, wofür die Stadt die Erbauungskösten in Zeit von 8 Jahren dem Aerario wieder zu ersetzen hätte.

c. Die Söhne der Kaufleute und Bürger sollen zu Soldaten weder aufgeschrieben noch weniger gewaltsam weggenommen werden, die aber freiwillig zum Militari übergehen, hätten sich der Praerogativen des Militarstandes zu praevalieren.

d. Damit die Grenzen durch einen ausgesprengten falschen Ruf von der Pest und Viehseuche nicht voreilig von den Contumazen gesperrt werden, wird die Landesadministration in derlei Fällen jedesmal unverweilte Untersuchung anstellen und das Nöthige an die Contumazen verfügen.

e. Von den eingeführten Mautabgaben kann die Stadt Suczava nicht befreit bleiben, jedoch soll ihnen nichts anderes, als was die Tarif besaget, aufgelegt werden können.

f. Wenn die armenische Colonie in Suczava zunimmt, so solle der Magistrat aus Armeniern allein bestellt und alle Stadteinwohner demselben untergeordnet werden. Der Magistrat kann sodann in Gerichtssachen die erste Instanz, der Landesauditor allda die zweite und der Oberauditor in Czernowitz in Revisorio die dritte Instanz ausmachen. Die Streitigkeiten mögen hier wie in Lemberg nach den armenischen Gesetzen behandelt werden.

g. Es wird der Colonie bewilligt, Güter anzukaufen oder derlei in Arenda zu nehmen. Die Landesadministration wird ihnen hierin an die Hand gehen, sofern anderst dieses nicht etwa der künftigen Grenzverfassung entgegenstehet; das Aerarium kann aber hierzu keinen Geldvorschuss machen.

k. Was die allda wohnenden Moldauer betrifft, sind dieselben in ungestörter Ruhe zu belassen; den Armeniern bleibt aber unbenommen, das sie von selben, wenn sie einverstanden sind, Häuser an sich kaufen mögen. Auch sollen denen Armeniern zu Erbauung neuer Häuser Plätze unentgeltlich angewiesen, nicht

minder die in Suczava vorhandene alte Gemäuer, Keller und Gewölber denenselben gratis gegeben werden. Diejenigen Armenier, welche sich Häuser und Grundstücke erkaufen, können zwar von der darauf haftenden Contribution nicht freigelassen werden, sie haben aber durch die bewilligte Freijahre die in Betreff ihres Handels ausgemessene Contribution nicht zu entrichten.

l. In der Stadt Suczava mögen über die bestehenden 5 Viehmärkte annoch 2 Jahrmärkte, nämlich am neuen Jahr und am Fest der heiligen Aposteln Petri und Pauli auf die Art gehalten werden, dass alle Nationen und Juden hiebei erscheinen und allenfalls nach dem Beispiel von Brody auch in Suczava die 2 neue Jahrmärkte ausschliessend von allen Mautabgaben privilegiert werden können, weil ausser einiger Befreiung für die fremden Handelsleute von diesen Märkten nichts Erspriessliches gehoffet werden mag. Die Kundmachung gedachter Märkten kann seiner Zeit in den kais. königl. Landen geschehen, was aber die auswärtigen Länder betrifft, mögen gleichwohl die Armenier selbst dafür besorgt sein, wie sie allenfalls die Existenz dieser Märkten zu jedermanns Wissenschaft zu bringen die Gelegenheit finden dürften.

m. Wenn über die vorgesehene Mautabgaben moldauischerseits geschritten würde, könnte die Anzeige dessentwegen an die Landesstelle gemacht werden.

n. Bräuhäuser zur Bier-, Meth- und Brantweinerzeugung, auch Bäder zu errichten, wird verwilligt, wovon aber die alten Moldauer Einwohner nicht ausgeschlossen werden können.

o. Weil in der Buccowina kein Tabakspacht bestehet, so kann auch türkischer Tabak gegen gehöriger Maut eingeführet werden, wohergegen Steinsalz aus Siebenbürgen verschaffet werden wird.

p. In Suczava wird für die Soldaten eine katholische Kirche ab aerario erbauet werden, welche seiner Zeit an die katholische Armenier übergeben werden kann; sie werden dadurch die Gelegenheit haben, bei dieser Kirche ihre Schulen anzulegen.

q. Wenn den diesunierten Armeniern durch den Patriarchen oder seinen Visitor Excommunicationes oder Auflagen *ad pias elemosinas* aufgelegt werden sollen, wäre hierüber sogleich die Anzeige der Landesadministration zu machen.

r. Wenn Suczava besetzt sein wird und sich armenische Familien in einer anderen Stadt ansässig machen wollen, sollen sie möglichst unterstützt werden, und wenn dieselben auf 100 Familien anwachsen, mögen sie mit Bewilligung der Landesadministration einen eigenen Magistrat wählen und eine Kirche erbauen. In minderer Anzahl von Familien wird gestattet, sich den Vorsteher zu erwählen. Nachdem der neuen Colonie aller Schank, Bräu (sic) und Brantweimbrennerei, Fleischbänke und die Marktgefälle zu benutzen überlassen wird, so wird hierdurch nicht nur der Magistrat besoldet werden können, sondern auch auf den Schulenbau etwas übrig verbleiben, zu welchem Fundo auch die einhebenden Strafgelder gewidmet werden können.

Bei dieser Gelegenheit, wo der Handelsmann Nikorovics in der Gemässheit des Obstehenden zu vernehmen bekommen könnte, auf was Art Armenier diesseits ansiedeln zu lassen die Absicht ist, wäre demselben auch noch weiters zu bedeuten, dass er denen Armeniern, die er zum Werkzeug von der Vollführung seines Plan zu gebrauchen befände, die ihnen verwilligt werdende Vorzüge und Freiheiten nur mündlich und bloss für sich, folgar ohne Einmischung der Stellen, viel weniger des Allerhöchsten Hofes beizubringen hätte, desgleichen, wie es insbesondere die Hof- und Staatskanzlei zu vernehmen gegeben hat, weder Nikorovich noch ein anderer Sachwalter der Colonie aus dem Absehen von der angetragenen Ansiedlung sich auf türkischen Boden betreten lassen solle, weil sie solchenfalls Unannehmlichkeiten oder wohl gar Strafen von Seiten der Türken sich zuziehen könnten.

27. Es befinden sich in der Buccovina bis 800 Familien Juden, deren vor der russischen Occupierung etwan 400 gewesen sind. Wie können dieselben, da sie dem Lande beschwerlich fallen, vermindert werden?

Es unterliegt keinem Anstande, dass alle jene Juden, die seit der russischen Occupierung sich in der Buccovina eingeschlichen haben, wiederum aus dem Lande geschafft werden können, wie es die in dieser Angelegenheit ergangene Allerhöchste Resolutionen mit sich bringen, und wornach auch die Landesadministration anno 1778 alle neue Juden gewarnet hat, dass sie keine Häuser bauen sollen.

Um die Juden dahero zu vermindern und sie nach und nach aus der Buccovina zu vertreiben, ist von dem General Enzenberg kein anderes schicksames Mittel gefunden worden, als sie, wie es der 8. Abschnitt von Steuerfuss ausweiset, so viel möglich hoch zu belegen, wobei von der Landesadministration der Bedacht darauf wird genommen werden müssen, damit die Juden nicht die Gelegenheit finden, die auf sie gelegt werdende Steuererhöhung wieder von andern Districtseinwohnern hereinzubringen. Ausserdeme macht General Enzenberg zu ihrer, der Juden, Verminderung folgende Anträge:

a. Wenn eine Judenfamilie in den schuldigen Abgaben celieret, sollte solche in Duplo gestraft, ein Drittel dem Denuncianten, ein Drittel der katholisch lateinischen Kirche und ein Drittel pro aerario eingetrieben werden.

b. Den Juden soll für immer verboten werden, ganze Dorfschaften in Arenda zu nehmen, um zu verhüten, dass nicht Christen ihre Unterthanen werden.

c. Mit Brod, Lebzelten und andern Bäckereien sollen sich die Juden nicht abgeben dürfen, weilen es bürgerliche Nahrung ist und sie damit betrügerisch umgehen.

d. Den Juden solle noch fernerhin verboten bleiben bei 20 Ducaten Strafe, christliche Weibspersonen in Dienst zu nehmen, und sie sollen auch am Schabes keine Weibspersonen unter 40 Jahren zu ihren häuslichen Geschäften gebrauchen dürfen.

e. Weilen sie aber ihre Praestanda erwerben müssen, so können sie Wirthshäuser, um Wein, Bier, Meth und Brantwein zu schenken, somit künftig noch

derlei Pachtungen zu machen befunden werden, und nicht andere annehmlichere Pachten hervorthun dürften, in Arenda nehmen, auch Fleischbänke halten und mit Vieh und Waren Handlung treiben, wovon sie die Abgaben laut 8. Abschnitt mit 15 pro cento entrichten sollen.

f. Der Hauptkahal zu Czernowitz, an welchen die Kahale von Suczawa, Sireth, Satagura und Wisznice anzuweisen sind, soll einen Judenrichter nebst dem Rabbiner und einen deutschen Judenschreiber auf die in Gallizien eingeführte Art unterhalten und die Rechnungen der Landesadministration zur Einsicht vorlegen.

g. Alle Contracte, Schuldverschreibungen, Testamente, etc. sollen ungiltig erkannt werden, wenn sie nicht von der Landesstelle bestätigt worden sind.

h. Betteljuden sollen in keinem Orte geduldet werden bei Strafe von 3 Ducaten, die derjenige bezahlen muss, wo der Jude angetroffen wird. Fremde Handlungsjuden hingegen müssen sich um einen Hausierungszettel an die Administration verwenden, nach dessen Verstreichung jeder des Tags 30 kr. bezahlen soll. Ohne Hausierungszettel aber würde jeder für einen Tag einen Ducaten bezahlen müssen. Um sich aber von den seit anno 1769 eingeschlichenen Juden zu entledigen, kommt in Vorschlag:

1. Es hätte die Landesstelle eine Commission zu delegieren und diese eine Judenfamilie um die andere zu untersuchen, ob sie vor den Russen schon ansässig gewesen oder erst zu ihrer Zeit ins Land gekommen sei. Ist die erst nach der Hand gekommene Familie von gutem Leumund, vermögend und führt einen ansehnlichen Handel, soll sie noch ferners verbleiben können und von der Landstelle einen Schutzbrief erhalten, ausser deme aber abgeschafft und über den Cordon verwiesen werden. Doch sollte sich die Anzahl von den auf diese Art verbleiben könnenden neuen Juden nicht über 12 Familien erstrecken.

2. In Rücksicht auf den kleinen Handel mit Mehl, Gemüs etc. können nur die nöthig befundenen alten Juden, etwan 16 an der Zahl, im District belassen werden.

3. Jene Juden, die von anno 1776 und 1777 wider das Verbot Häuser erkaufet oder erbauet haben oder Contracte von Arenden der Dorfschaften angestossen, folgar wider das Gesetz gehandelt haben, und an welchen der Beibehaltung halber dem Staate nichts sonderliches gelegen ist, sollen a die publicationis 3 Monat Frist zur Veräusserung ihrer Habseligkeiten erhalten und sodann abgeschafft werden.

4. Wenn neue Juden, die abzuschaffen kommen, Dorfschaften in Arenda haben, sollen nicht befugt sein, diese Arenden an andere Juden zu überlassen, welche nur um den nämlichen Contract an Christen überlassen oder dem Grundherrn zurückgestellt werden können.

5. Juden hingegen, die Schank- und Brantweinhäuser oder Delnitzen in Arenda und auf einige Jahre in voraus Contracte angestossen, sofort wie gewöhnlich, in voraus den ganzen Pachtschilling schon bezahlt haben, können an die zuruckbleibende Juden diese Pacht auf die eingeschränkte Contractzeit überlassen, wenn nicht andere Districtseinwohner denen abgehenden Juden die nämliche Schadloshaltung zuwenden.

6. Damit die Buccoviner Juden von jedermann erkannt werden können und die sich einschleichenden desto ehender entdeckt werden, sollte ein jeder um den Gupf des Huts oder um die Mütze oder Kusona ein zwei Finger breites gelbes Band zu tragen verbindlich gemacht werden. Insoferne sich aber ein fremder dieses Zeichens bediente, soll derselbe durch 12 Monat öffentlich in Eisen arbeiten oder 10 Ducaten Strafgeld erlegen.

28. Ueber das Mautwesen in der Buccovina sind von den Unterthanen mehrmalige Beschwerden vorgekommen. Wie wäre denselben für die Zukunft abzuhelfen?

Nach der Anzeige des Generalen Enzenberg sollen sowohl Moldauer als Buccoviner Unterthanen aus purer Unwissenheit der Mautpatente bereits dermassen in Contrebande verfallen sein, dass sie bis zum Bettelstand und Auswandern verunglücktet sind. Er führet zugleich an, dass verschiedene Mautbeamten, die einer sonstigen ungerechten Gebahrung überführt worden, theils desertietet, theils in Eisen geschlagen oder ab officio suspendiert worden sind, wodurch das Publicum freilich überzeugt wurde, dass auch bei diesem Geschäfte ein jeder Rechenschaft von seinen Thaten geben müsse. Indessen seien jednoch von dem Publico über das Mautwesen die bittersten Klagen geführt und solche dadurch noch mehr vergrössert worden, dass in dem abgewichenen Jahre das jederzeit aus der Moldau eingeführte, für das Vieh benöthigte Steinsalz nicht passieret wurde, welches General Enzenberg, weilen keine gütliche Verhandlung auf dessen Ansuchen etwas fruchtete, militariter über den Cordon musste transportieren lassen, um nur das Volk zu beruhigen. Mit Einführung des Tabaks, obschon in der Buccovina keine Pachtung bestehet, würden dem Landmann, die grössten Hindernisse gemacht. Erst im Januar gegenwärtigen Jahres kamen von dem Bojer Wassil Balsh die Beschwerden vor, dass die Dörfer Russ und Sekuriczen, die ihre Felder über dem Grenzcordon haben, ihre erbauten Früchte an das Bosantzer Filialmautamt haben verzollen müssen. Ausserdeme wäre das eine Dorf wegen eingeführten 63 Koretz Kukuruz zu 1 fl. 36 kr. und für verschiedenes Heu zu 2 fl. die Fuhr in Contrebande verurtheilt worden.

Dem Hofkriegsrath ist wegen deren in der Buccovina eingeführten Mauten keine andere als die Anzeige zugekommen, dass die Mauten nicht weiter bestehen, als wie sie vorhin waren und selbe, um nach Mass der durch die Occupierung der Buccovina erfolgten diesseitigen Grenzenveränderung weiter vorgerückt worden sind, dahero auch das gallizische Generalcommando, soviel diesen Gegenstand betrifft, wiederholt von hier aus zu vernehmen bekommen hat, dass, wenn sothane Mautvorrückung eigentlich nur zum Behuf des Handel und Wandel und zur Erleichterung der diesseitigen und jenseitigen Einwohner geschehen ist und dermalen keine höhere als die vorhin eingeführt geweste Mautabgaben gefordert werden, es hiebei nach dem Allerhöchsten Befehl sein Bewenden behalten könne, der den *Statu quo* in Ansehung des Buccoviner Districts gefordert hat. Vom Hofkriegsrath wird hiebei weiters in Erwägung gezogen, dass, wenngleich allenfalls

der Antrag gemacht werden wollte und zu erwirken thunlich wäre, dass die dermalen an der moldauischen Grenze und an der Raya ausgestellte Mauten wieder an die vorige Grenzen Galliziens gegen den Buccoviner District zurückgesetzt würden, die Buccoviner Einwohner dadurch noch grösseren Nachtheil leiden dürften, weil sie zwar in Ansehung des Passivhandel mit der Moldau auf alle mögliche Art einzuschränken und nach und nach völlig aufhören zu machen getrachtet werden wird, mautfrei sein, hingegen das Bancale alsdann ganz unfehlbar der Buccoviner ihren stärksten Activhandel mit Gallizien, der in dem Verschleiss der Schaf, des Hornviehs und des Honigs besteht, mit Mauten belegen dürfte.

Solchem nach wäre in Ansehung des Buccoviner Mautwesens nur nöthig:

a) das Buccoviner Mautinspectorat anzuweisen, dass selbes in vorkommenden Fällen jedesmal mit der Landesadministration freundschaftliche Communication pflege;

b) dass selbes in Sachen der Buccoviner Unterthanen ohne Intervenierung der Landesadministration über einen Contrebande nicht spreche;

c) dass es die unterstehenden Beamten zu einem höflichen und anständigen Betragen gegen die Militärofficiers anweise, dann

d) wegen der von den ausserhalb der Grenzlinie befindlichen Feldern einführenden Früchten denselben die Weisung gebe, dass sie solche unbedenklich passieren sollen.

Bei diesem Abschnitte kommet auch von Strassenmauten das Nöthige zu bemerken.

Nachdeme die Communicationsstrasse von Zaleszik bis nach Siebenbürgen heuriges Jahr vollends zustande kommen dürfte, zu deren Herstellung die Kaufleute und Juden alljährlich einen Geldbeitrag gemacht, die Bauern aber mit unentgeltlicher Hand- und Fuhrrobot das meiste beigetragen haben, so wird es an der Zeit sein, dass zu Unterhaltung derselben, dann der über 70 sich erstreckenden kleinen Brücken, um auch den Bauern von der unentgeltlichen Robot zu befreien, eine Wegmaut eingeführet werde.

Von dieser Maut wären aber zu befreien:

a) alle Buccoviner Unterthanen des gemeinen Standes, insoweit sio in ihren häuslichen und Herrndienstgeschäften die Strasse befahren,

b) alle, welche in Allerhöchsten Herrndiensten reisen und sich darüber legitimieren, worunter das Militare, das Administrations-, das Maut- und das Contumazpersonale verstanden ist.

Dagegen hätten die Wegmaut zu bezahlen:

a) alle im District wohnende Edelleute und Geistliche, weilen sie zum Strassenbau nichts concurrireret haben, wie überhaupt alle reisende Geistliche und Weltliche, Kaufleute, Juden, Fuhrleute und Viehhändlern.

b) Die Einnahme derselben kann zu Zaleszik, Czernowiz, Stirze burlinze und Szuzava bei dem Ueberführen geschehen, um durch besondere Einnehmer dem Aerario keine Kosten zu machen; zu Kandreni aber muss ein Einnehmer mit etwan 20 fl. monatlichen Gehalt angestellt werden.

Zur Mautabnahme könnte folgende Tarif angewendet werden:

Von Zaleszik bis Czernowitz wäre zu zahlen: für 1 Stück Zugvieh oder Reitpferd 1 kr., für 1 Rindvieh oder Pferd im Triebe $\frac{1}{2}$ kr., für 4 Stück kleines Vieh $\frac{1}{2}$ kr. Von Czernowitz bis Stirze burlince würde das nämliche wie oben bezahlt. Von Stirze burlince bis Suczawa zahlte: die erste Classe $1\frac{1}{2}$ kr., die zweite $\frac{3}{4}$ kr., die dritte $\frac{3}{4}$ kr. Von Suczawa bis Kandreni: für die erste Classe 3 kr., die zweite $1\frac{1}{2}$ kr., die dritte $1\frac{1}{2}$ kr. Welches *vice versa* zu beobachten wäre.

Wenn der Reisende nur auf 2 Meiln weit gieng, so zahlte er: für 1 Zug- oder Reitpferd nur $\frac{1}{2}$ kr., für 4 Stück grosses Triebvieh $\frac{1}{2}$ kr., für 8 Stück kleines Vieh $\frac{1}{2}$ kr. Die nämliche Zahlung muss auch bestehen, wenn der Reisende nur 1 Meil Wegs gieng.

a) Vorgedachte Wegmauteinnahme müsste der Landesadministration besonders verrechnet und darüber monatlich ein Extract eingesendet werden. Es wäre daher jeder Einnehmer mit gedruckten gedoppelten Bolleten zu versehen, in welchen die Abgabe eingeschrieben werden müsste. Die eine würde abgeschnitten und dem Passanten gegeben, der übrige, unzerschnittene Theil aber zum Rechnungsbeleg aufbehalten.

b) Zu Czernowitz, Suczawa und Kimpolung würden 3 Strassenaufseher aufzustellen nöthig sein, deren jeder monatlich mit 15 fl. zu besolden wäre.

29. *Wie ist das Münzwesen in der Buckowina beschaffen?*

In der Buckowina cursieren bis anhero an ausländischen Münzen: Rubels, alte, zu 1 fl. 45 kr., Ragusaner Thaler zu 1 fl. 24 kr., ganze Löwenthaler zu 1 fl. 20 kr., wie letztere 2 Gattungen untern 30 September 1777 in Lemberg evalviert und selben der Curs zu bestätigen befunden worden ist.

Die Lage der Buckowina und besonders der Verschleiss ihrer Schafe nach Constantinopel machet nothwendig, dass Ragusaner und türkische Löwenthaler nebst andern derlei Geldsorten im Umlaufe gestattet werden müssen. Nach der vom Lemberger Landesprobieramt untern 21. Februarii 1778 ausgefertigten Valvationstabella sind die türkischen Münzen auf ihren innerlichen Wert herabgesetzt, und hiernach ist denselben, jedoch nur in der Buckowina, folgender Curs gestattet worden, nämlich: 1 ganzer Löwenthaler 1 fl. 20 kr., ein halber Löwenthaler $37\frac{1}{2}$ kr., ein ganzer Löwengulden 52 kr., ein halber Löwengulden 26 kr., ein Viertel-Löwengulden 13 kr., ein Achtel-Löwengulden $6\frac{1}{2}$ kr., ein Para-Stückl 1 kr., ein Ragusaner Thaler 1 fl. 24 kr.

Seit der sorgfältig beschenehen Herabsetzung haben sich die halben Löwenthaler, dann die ganzen Gulden, Viertel- und Achtel-Löwengulden nebst den Para-Stückeln fast gänzlich aus der Buckowina verloren, und es sind nur die ganzen Löwen- und Ragusaner Thaler in dem Umlauf geblieben. Um das Aerarium wie das Publicum vor Bevortheilungen sicher zu stellen, hat der Hofkriegsrath von jeder dieser zwei Gattungen 100 Stück nebst 100 Stück Rubels mittelst der Hofkammer in Monetariis et Montanisticis bei dem hiesigen Münzamte valvieren lassen. Wie es die mit der Hofkammer-Äusserung hierneben liegende Valvationstabelle ddo. 10. März

1780 ausweist, ist in Entgegenhaltung des kais. königl. Siberausmünzungsfusses, die feine Mark à 24 fl. gerechnet, jedes Stück wert:

Ein ganzer Löwenthaler: die schwerste nach dem höchsten Feinhalt 1 fl. 21 kr. 2 Denare, nach dem geringsten 1 fl. 15 kr. 1 d., nach dem Schmelzen 1 fl. 20 kr.; die geringste nach dem höchsten Feinhalt 1 fl. 19 kr. 1 d., nach dem geringsten 1 fl. 13 kr. 1 d., nach dem Schmelzen 1 fl. 17 kr., 3 d.; alle 3 Gattungen zusammen gewogen: nach dem höchsten Feinhalt 1 fl. 20 kr. 2 d., nach dem geringsten 1 fl. 14 kr. 1 d., nach dem Schmelzen 1 fl. 18 kr. 3 d.

Ein Ragusaner Thaler: die schwerste nach dem höchsten Feinhalt 1 fl. 25 kr. 2 d., nach dem geringsten 1 fl. 21 kr. 1 d., nach dem Schmelzen 1 fl. 24 kr.; die geringste nach dem höchsten Feinhalt 1 fl. 24 kr. 2 d., nach dem geringsten 1 fl. 20 kr. 2 d., nach dem Schmelzen 1 fl. 23 kr.; alle 3 Gattungen zusammen gewogen: nach dem höchsten Feinhalt 1 fl. 25 kr., nach dem geringsten 1 fl. 21 kr., nach dem Schmelzen 1 fl. 23 kr. 2 d.

Es erhellet also aus vorstehender Valvation, dass in Rücksicht auf den höchsten Feinhalt und den inneren Wert sowohl das Aerarium als das Publicum derzeit noch immer gedeckt sei.

Ueber die Frage, ob und inwieweit vorgedachten fremden Münzen nebst den kais. königl. Münzen der Curs in der Buckowina gestattet werden könnte, hat sich das hiesige Münzamt dahin geäußert, dass den älteren russischen Rubeln wie in Gallizien nach dem untern 14. Januar 1775 emanirten Patent §. 10 und zwar denen vor der jetzigen Regierung ausgemünzten Rubeln wie bishero zu 1 fl. 45 kr., denen neuen derlei während der jetzigen Regierung ausgemünzten Rubeln aber zu 1 fl. 30 kr. der Curs gestattet werden könne und solle. Was hingegen die Ragusaner und türkische Münzen betrifft, da ist das Münzamt der Meinung, dass denselben ein Curs in der Buckowina zu gestatten nicht rätlich sei, zumalen die Ragusaner, noch mehr aber die türkischen Münzen sowohl in dem Gewicht als in dem Feingehalt so sehr unterschieden sind. Sollten jedoch höchst wichtige Ursachen in Ansehung des Cameralis fürwalten, welche den Curs dieser Münzgattungen erheischeten, so wäre denselben nur der Curs nach dem Pagament-Einlösungswert eines geringsten Stückes, nämlich dem Ragusaner Thaler zu 1 fl. 19 kr. und dem türkischen Löwenthaler zu 1 fl. 12 kr. zu gestatten, um über kurz oder lang, wenn derenselben Cursierung nicht mehr nöthig sein dürfte, diese Münzen ohne Verlust des Aerarii und Publici als Pagament einlösen zu können.

Was bei dieser vorliegenden der Sache Beschaffenheit in Ansehung des Buccowiner Münzfusses zur Erwägung vorkommt, besteht in folgenden:

a) Obzwar in der Bukovina nebst allen kais. königl. erbländischen und gallizischen Münzen die russischen alten Rubels zu 1 fl. 45 kr. im Umlaufe sind, so kann doch denen türkischen, respective Ragusaner Thalern, der im Lauf nicht gesperrt wird, weil das Land, wie es bereits beim Anfang dieses Abschnitts bemerkt worden ist, seine Schafe nacher Constantinopel und auch einige andere Producta in die Moldau verschleiss, an welchen Orten der Bukoviner Inwohner

das Stück eines jeden Thalers zu 1 fl. 30 kr. annehmen muss und, wenn sie allenfalls nach dem Wert der auswärtigen schlechten Münzen um so viel mehr auf ihre Ware schlagen wollten, zu besorgen stünde, dass die Bukoviner diesen ihren Absatz verlieren und die Moldauer und Türken die bishero aus der Bukovina erkaufte Schafe und sonstige Producta sich von anderwärts zu verschaffen suchen würden.

b) Nach dem derzeit bestehenden Cours verliert bereits der Bukoviner Unterthan an denen ins Land bringenden Thalern, und zwar an jedem Ragusaner Thaler 6 kr. und an jedem Löwenthaler aber 10 kr. Wenn aber

c) nach dem Antrage des Münzamts, wo der Ragusaner Thaler nur 1 fl. 19 kr. und der Löwenthaler 1 fl. 12 kr. zu cursiren hätte, der Buccoviner Unterthan abermalen an dem Ragusaner Thaler 5 kr. und an dem Löwenthaler 8 kr. verlieren sollte, so würde man demselben nicht nur eine tiefe Wunde schlagen, sondern überhaupt dem Handel einen grossen Stoss geben.

d) Wie es schon weiter voran angeführet worden ist, sind die türkischen Löwengulden und die kleineren Münzen nach der anno 1778 beschehenen Devaluierung von selbst bis anhero fast gänzlich aus dem Umlaufe gekommen, dahero, weil die Mautentrictungen ohnehin allzeit in patentmässigen Münzsorten geschehen müssen, auch die vorgedachten Thaler weder in Gallizien noch in Siebenbürgen angenommen, sondern bloss in der Moldau und Türkei gebraucht werden können, das Aerarium aber selbe, wie sie eingehen, wiederum im Lande ausgibt, ohne dabei zu verlieren, sich hoffen lässt, dass auch diese Thaler nach und nach sich von selbst vermindern werden.

e) Um den kleinen Handel zwischen der Moldau, dem türkischen Gebiet und der Buccovina nicht zu verderben, machen dahero der General Enzenberg und der Oberkriegscommissarius Wagnuth den Vorschlag, und der Hofkriegsrath nimmt solchen beizutreten keinen Anstand, dass den türkischen Münzen nach dem anno 1778 in der Buccovina eingeführten Cours der Umlauf noch weiterhin gestatten werden sollte; nur hätte dabei die Landesadministration den genauen Bedacht zu nehmen, dass auf den Fall, wenn eine türkische Münzgattung oder Ragusaner Thaler gar zu häufig in Umlauf kommen wollten, sie dieselben ohne Verzug nach Beschaffenheit der Umstände um 1, auch 2 kr. herabsetzen müsste, wodurch dem Unterthan nicht geschadet, der zu starke Umlauf türkischer Münzen hingegen verhindert werden könnte, gleichwie auch die türkische und Ragusaner Münzen, besonders wann sie von neuem Gepräg oder von neuen Datis sind, das Jahr hindurch öfter probieren zu lassen und sich dadurch zu versichern wäre, ob diese Münzen, wie es ohnedies schon bekannt, nicht von Zeit zu Zeit schlechter werden, ferner im Districte unter Festsetzung geschärfter Strafen ein allgemeiner Verbot zu ergehen hätte, dass die kais. königl. Münzen nicht ausser Landes in das Turcicum gehen sollen, weil, wenn diese besser sind, und die türkische Münzen über ihren innerlichen Wert cursiren, sonst der Kipperei niemals ein Ende sein wird.

30. Die Bukovina holet den meisten Brantwein aus der Ukraine, den Wein aus der Moldau, das Steinsalz aus der Moldau, wofür grosse Summen ausser Land gehen. Was für Mittel können dieser Geldausschleppung in fremde Länder angewendet werden?

Das Landvolk beiderlei Geschlechts ist an das Brantweintrinken über die Massen gewöhnet, und dasselbe kann nur mit der Zeit erst zu einer etwelchen Mässigung gebracht werden. Die eigene Erzeugung ist annoch gering, weilen der Brantwein aus der Ukraine, der äusserst stark ist, sehr wohlfeil zu stehen kommt. Es kann daher dessen Einfuhr noch nicht verboten werden. Um aber die Einfuhr zu hemmen und endlich aufhören zu machen, auch das Landvolk zu mehrerem Körnerbau und der eigenen Brantweinerzeugung anzueifern, erachtet der General Enzenberg dienlich zu sein:

a) dass für jeden einführenden Eimer Brantwein ausser der Mautgebür zur Landesadministration 1 Rubel oder 1 fl. 45 kr. Aufschlag bezahlet werden solle,

b) dass im District bekannt zu machen seie, jedermann könne auf Anmelden bei der Landesadministration die Erlaubnis erhalten, Brantweinkessel zu halten, ohne davon die Caldaritgelder bezahlen zu dürfen, welche wenigstens auf 4 Jahr nachgesehen werden könnten.

Bei dem Umstande, wo Siebenbürgen für das eigene Consumo nicht genug Wein erzeuget und Hungarn gar zu weit abgelegen ist, muss der Buccowina die Weineinfuhr aus der Moldau annoch gestattet werden.

a) Es bestehen bereits in den Städten Czernowiz, Sireth und Suczowa Brauhäuser, wo gutes Bier erzeugt wird, welches der Wallach gern trinket; es ist daher Hoffnung, dass sich die Weinerfordernis nach und nach vermindern werde.

Die Bukowina brauchet des Jahrs wenigstens 40 000 Centner Steinsalz für das Vieh, welches bishero von Okna aus der Moldau abgehohlet worden ist. Die Buccowina hat zwar viele Salzquellen, von welchen sich der Bauer im Gebirg das Kochsalz selbst zubereitet, für das Vieh hingegen nimmt er kein anderes als das Steinsalz.

Um das bishero für Steinsalz in die Moldau gegangene beträchtliche Geldquantum in kaiserlichen Staaten zu behalten, könnte veranlasst werden:

a) dass in der Buccowina etwan in Kimpolung eine Salzniederlage errichtet und dahin eine Hinlängliche Quantität Steinsalz aus Siebenbürgen verschaffet werde,

b) dass, weilen in der Moldau der Stein Salz im Gewichte von 1¼ Centen ohngefähr 2 fl. kostet, in die Niederlage der Buccowina das Steinsalz so wohlfeil als möglich und daher auch mautfrei verschaffet werden möchte, damit der Unterthan bestehen und keinen Widerwillen fassen könne.

c) Wenn der Salzberg zu Jod oder Schofalu ohnweit Bistritz geöffnet werden möchte, würde das Steinsalz in die Bukovina sehr wohlfeil verschaffet werden können. Die Verpachtung... Dadurch liessen sich die Vortheile der Bukovina und Siebenbürgens, welches einen grösseren Salzverschleiss bekäme, mit einander

verbinden, und der Hofkriegsrath würde im Allerhöchsten Begnehmigungsfall das Nöthige dessentwegen besorgen, wohergegen des Sudsalzes in der Bukovina nicht wie in Gallizien wird eingeführet werden können, weil einestheils so viel Salzquellen vorhanden sind, die nicht versperrt werden können, anderntheils aber der Unterthan arm ist und eine billige Rucksicht verdient.

31. Wenn die Bukovina so verbleibt, wie sie jetzo ist, wie kann die Communication mit Siebenbürgen unterhalten werden, und was ist dessentwegen anzukehren nöthig?

Die Communicationsstrassen, worauf alle Gattungen Wägen sehr gut fortkommen können, wird heuer bis nach Siebenbürgen vollends fertig werden.

Für Truppenmärsche bestehen derzeit durch die Buccowina folgende Stationes, welche ordentlich ausgemessen worden sind, benanntlich: von Czernowiz bis Kutschur mare 1 Meil, von nebenstehenden bis Stirze Burlince 3, (von da bis) Granicestie 3, (von da bis) Suczawa 3, (von da bis) Kapo Kodrouli 3½, (von da bis) Houmori 1, (von da bis) Wamma 1½, (von da bis) Kimpolungo 1½, (von da bis) Dorno 5½ Meil.

Weilen zwischen Kimpolung und Dorno die Weite für einen Marsch zu gross ist, eo muss die Bukovina in Valle Putny ein Dorf erbauen, woselbst General Enzenberg bereits ein Wirtshaus erbauet hat.

Von Dorno bis Kandreni, letzter Ort in der Bukowina, 1 Meil. Von Kandreni gehet der Marsch nacher Siebenbürgen, wo das erste Ort Kossna heisst und von Kandreni entfernt ist 1 Meil.

Wenn also die Bukovina zwischen Kimpolung und Dorno im Vale Putny das Dorf gebauet haben wird, so hat dieselbe der Communication halber nichts weiters mehr vorzukehren. Nachdeme aber das erste siebenbürgische Dorf Kossna nur aus 5 Häusern bestehet und von der letzten Bukowiner Station Kandreni nur 1 Meil entfernt ist, so ist ganz natürlich, dass der Marsch von Kandreni tiefer nach Siebenbürgen gehen müsse. Weilen aber von Kandreni bis Rodna 6½ Meil sind, ohne zur Ablösung ein Dorf anzutreffen, so ergibt sich von selbst, dass zwischen Kossna und der Rodnaer Contumaz, welches eine Entfernung von 4½ Meil ausmachen wird, ein oder zwei Dörfer siebenbürgischerseits erbauet werden sollten, welches durch das zweite wallachische Regiment allerdings in die Erfüllung gebracht werden könnte. Vermög der zwischen beeden Generalcommandi in Siebenbürgen und Gallizien über die Sache gepflogenen Correspondenz meint zwar das siebenbürgische Generalcommando genug zu sein, wenn Siebenbürgen auf der Rodnaer Contumaz ein Dorf erbauet: es werden aber von Kandreni bis dahin 5½ Meil gezählt werden, die sowohl dem Menschen als auch dem Vieh in einem Tage zu machen zu schwer fallen würden. Von der Rodnaer Contumaz bis auf Rodna wird 1½ Stund oder 1 Meil die Entfernung ausmachen. Der dermalige Hauptmann Brunetz hat nach Äusserung des General Enzenberg vor ohngefähr 6 oder 8 Jahren auf Befehl des Siebenbürger Generalcommando die ganze Gebirgsgegend ökonomisch aufgenommen und seine

Gedanken Schritt vor Schritt entworfen. Dessen abgestatteter Bericht dürfte die Anzeigen enthalten, wo und welcherorten zwischen der Kossna und Rodna Dorfschaften anzulegen thunlich sein möchte, obgleich dermalen von dem siebenbürgischen Generalcommando dem Antrag wegen der Errichtung eines Dorf auf der Strasse von Kukuraza gegen Kossna hauptsächlich das Bedenken entgegengestellt wird, dass sich auf dieser Strassen ihrer ganzen, durchgängig waldigten Strecke nach kein Platz befinde, wo ein Dorf angeleget werden könne, da nirgends ein Wasser vorhanden sei und weder in dieser ganzen Lage einiges Getreide, wie es die angestellte zweijährige Versuche erprobten, aufkommen noch Menschen in einer so öden und unfruchtbaren Gegend subsistieren könnten.

32. Die Buccowina hat über die unentgeltliche Heuerzeugung für die Remonten Beschwerde geführt und General Enzenberg bewiesen, dass diesfällige Heuerzeugung die Ansiedlung und Viehzucht hemme und das Land sowohl hierdurch als durch andere Arbeiten, besonders bei dem Remontierungscommando, mitgenommen wird. Es entstehet also die Frage, wie der Sache abgeholfen werden könne?

Aus welchen Bewegungsgründen der Bukoviner District das sogenannte kaiserliche Heu jährlich hat erzeugen müssen, und dass diese Schuldigkeit nur erst von der Besitznehmung der Russen von der Moldau den Anfang genommen hat, dies ist bereits unter den 8. Abschnitt vom Steuerfusse ausgeführt worden. Es kommet also hauptsächlich darauf an:

1. ob das kaiserliche Heu nach der bisherigen Observanz erzeugt oder dafür das vom Lande angetragen wordene Aequivalent, nämlich von jeder steuerbaren Familie jährlich pr 1 fl., angenommen oder aber von dieser Abgabe, die zum *Statu quo* nicht gerechnet werden kann, gänzlich abgegangen werden solle;

2. ob der Remontendepot noch ferners in der Bukovina verbleiben könne, wenn es auch von der obgedachten Heuerzeugung abkommen sollte;

3. ob bei Friedenszeiten einen oder mehr Remontendepots zu haben dem Dienste vortheilhaft sei.

Ad 1. Nach Äusserung des General Enzenberg und nach der Bestätigung des gallizischen Generalcommando wird auf dem Fall, wann das sogenannte kaiserliche Heu der Buccowina zur Schuldigkeit zu rechnen wäre, dem Lande und zugleich für das Aerarium besser sein, wenn das dafür vom Lande angebotene Geld per Familie jährlich à 1 fl. angenommen würde; anerwogen die diesfällige Einnahme hinreichend sein wird, nicht nur für 1 000 Rimonten das Heu zu verschaffen, sondern auch das von Zeit zu Zeit erforderliche Bauwesen und die Reparatur zu bestreiten. Weilen aber die Zeit herankommet, dass die Grundherrn bald zu wissen nöthig haben werden, ob noch fernerhin das kaiserliche Heu gemacht werden solle, oder ob die Reluition im Geld dafür angenommen oder aber von dem ein- wie von dem andern gar abgegangen werden wird, damit sie, wenn sie keinen Wiesenwachs abgeben dürfen, sich mit mehrerm Vieh versehen und ihre

Wirtschaften bestellen können, so wird ihnen hierüber bald die Erklärung gemacht werden müssen.

Ad 2. Das Cavallarische Rimontierungscommando ist für das gegenwärtige Jahr mit der Heuerfordernis schon bedeckt. Auf den Fall, wenn in der Buccovina auch fernerhin ein Rimontendepot unterhalten werden sollte, so würde es keinem Anstand unterliegen, für 1 000 bis 1 200 Stück Pferde das nöthige Heu käuflich aufzutreiben, jedoch mit dem Unterschied, dass der Ankauf jedesmal zur rechten Zeit und nicht etwan zur Winterszeit oder gegen das Frühjahr geschehen müsste; allermassen wenn das Heu zu rechter Zeit gekauft wird, die Portion über 2 kr. nicht zu stehen käme. Auf den Vorschlag des Rittmeisters Cavallar in Angelegenheit der in Arenda zu nehmen angetragenen 32 Dörfern, um hieraus die unterhabende Rimonten mit sehr geringen Kosten auszuhalten, hat General Enzenberg erwidert, dass Cavallar auf die Ökonomiebeamte, deren wenigstens 16 sein sollten, nicht gedacht habe; dass die Unterthanen, wann Cavallar ihre Grundstücke im Bestand hat und mit Haber anbauet, für sich und ihr Vieh nichts zu leben haben werden; dass der Fechsungs- und Einnahmsantrag durch eine gründlichere Untersuchung vorhero erhoben werden müsste; dass bei Fehl Jahren oder anderen Unglücksfällen diese Speculation schädlich sein würde, und dass es endlich gar zu schwer halten würde, die Contracten der dermaligen Pächter mit der landesfürstlichen Macht zu annullieren und sie ohne Schadloshaltung, die auf 24 pro cento laufen dürfte, aus dem Besitze zu treiben. Diese Bewegungsgründe sind hinreichend genug, um von dieser Speculation abzugehen.

Ad 3. Bei Friedenszeiten ist noch niemalen ein ärarischer Rimontendepot bestellt gewesen; bloss allein hat der tartarische Pferdeinkauf den Anlass gegeben, dass die zu schwachen und jungen Rimonten, dann maroden, wie auch im späten Herbste ganz verfallen angekommenen Pferde in Absicht auf das vorräthige kaiserliche Heu in der Buccovina überwintert, im Frühjahr aber auf die Weide gegeben und davon die dienstbar gewordenen auf beschehene Anordnung unter die betreffende Regimenter assentieret worden sind. Erst gegen das Frühjahr des 1778ten Jahrs geruheten Euer Majestät dem Rittmeister Cavallar die Buccovina für den unterhabenden Rimontendepot zu bewilligen, von welcher Zeit an ihm auch ein von verschiedenen Regimentern ordentlich zusammengesetztes Rimontierungscommando beigegeben worden ist. Es ist sicher, dass der Rittmeister Cavallar bei fūrgedauerten letzten Krieg durch seinen unermüdeten Fleiss in Aufbring- und Abrichtung der Rimonten sich vielen Verdienst erworben habe; dermalen aber, wo kein Pferdeinkauf nothwendig ist, sondern die Armee auf ein paar Jahr mit den vorfindigen supernumerari Pferden wird auslangen können, scheinet dem Allerhöchsten Dienst, und um das Aerarium von den Zulagen und andern verschiedentlichen Auslagen zu entledigen, die bei diesem Rimontierungscommando in der Buccovina vorkommen, sehr erspriesslich zu sein, wenn dasselbe dissolvieret und jedes Individuum an seine vorige Bestimmung abgeschicket werden möchte. Vor der Dissolvierung wäre jedoch Nachstehendes zu veranlassen nöthig:

a) Da fast sämtliche Cavallarische Rimonten vollkommen dienstbar sind, so wären dieselben annoch in bevorstehendem Sommer unter die Chevauxlegers- und Husarenregimenter zu vertheilen; nur die zu jung und schwache sammt den vorfindigen Fohlen müssten in der Buccovina zurückverbleiben.

b) Vor Auseinandergehung des Cavallarischen Commando hätte eine Escadron von Barco in die Bukovina einzurucken und die zurückverbleibenden Rimonten und Fohlen in die Wartung zu übernehmen, auch über dieselben eine besondere Rechnung zu führen.

c) Insoferne die zurückbleibenden Rimonten und Fohlen in der Buccovina, wie zu vermuthen ist, überwintern und das vorrätliche Heu bis in Sommer 1781 nicht auslangen könnte, so müsste das Militärverpflegsamt wegen dieser Heuerfordernis Vorsehung treffen.

d) Sollte aber das Cavallarische Commando in der Buccovina noch weiterhin stehen verbleiben, so würde bei den Stallungen eine schleunige und beträchtliche Ausbesserung vor die Hand zu nehmen nöthig sein. Cavallar trägt auch auf einige neue Gebäude an, deren Veranlassung von der Allerhöchsten Entscheidung abhanget, ob das Commando allda zu verbleiben habe. Sollte der Bau für sich gehen, so hätte dabei die Landesadministration und der Kriegscommissarius zu intervenieren.

Wofern das Cavallarische Commando in der Buccovina länger verbleiben sollte, würde sämtliche Fourage durch das Verpflegsamt verschaffet und von demselben gegen Quittung empfangen werden müssen.

Um dasjenige mit Grund ermessen und beurtheilen zu können, was bishero in Betreff des Cavallarischen Rimontendepot und Commando angeführet worden ist, kommet es nach dem Erachten des Hofkriegsraths darauf an, dass die Bewegungsursachen von der diesfälligen Aufstellung nebst denen dazu gehörigen Betrachtungen erwogen werden.

1. Der Landmann in der Buccovina könnte andurch, dass ihm die Rimonten abgekauft werden, zur Pferdezucht angefrischt werden; nachdeme aber die dermalige Landesart vom Pferd viel zu klein ist, hiernächst die Vieh-, somit auch die Pferdzücht durch das Heuconsumo der Rimonten gehemmet werden, so bleibet zum Pferdeinkauf allda für jetzo keine Hoffnung.

2. Durch das Commando wären gute Pferde aus der Moldau zu ziehen; Cavallar kauft aber die Pferde auf dem Markt zu Brodi und haltet sich sonsten an armenische Lieferanten. Diese zwei Auswege kann man sich allzeit vorbehalten, wenn auch das Rimontierungscommando nicht in der Buccovina stehet.

3. Die junge Rimonten könnten, bis sie das 5. Jahr erreichen, in der Buccovina mit geringen Kosten und unter guter Obsicht gehalten werden, damit die Regimenter gleich völlig brauchbare Pferde erhalten.

Wenn in der Buccovina dem Landmann das Heu und die Hand- und Zugroboten, die das Land dem Rimontierungscommando leistet, bezahlet werden sollten, so würde die Unterhaltung der Rimonten allda ebenso hoch als in Pokutien,

in Siebenbürgen und in Ungarn zu stehen kommen, und dennoch die Ansiedlung und die Viehzucht in der Buccovina gehemmet bleiben; es scheint daher weit fürträglicher zu sein, in einem oder in jedem dieser Länder einen proportionierten Rimontendepot zu halten. Hiedurch würde der Ankauf in Ungarn und Siebenbürgen, wo man in Kriegszeiten ohnehin ungleich mehrere Pferde aufbringt, als durch den Cavallarischen Ankauf zu hoffen sind, schon in Friedenszeiten beförderet, somit die Pferdztucht allda zunehmen. Auch in der Buccovina könnte man die Pferdztucht betreiben lassen, somit würde das Geld in den kaiserlichen Landen verbleiben. Sollten diese Länder mit der Qualität gleichwohl nicht aufkommen, so wäre die Behandlung mit den Armeniern und dem Markt zu Brodi, wovon bereits hier oben die Anregung geschehen ist, zu Hilfe zu nehmen, und ausser diesem hat man den pohlischen Lieferanten Seltenhoffen an der Hand, dessen Stellung von Scotti so sehr gelobet worden, und der in Krieg wie im Frieden eine beträchtliche Anzahl jährlich zu stellen bereit ist. Wenn Rimontendepots in Ungarn und Siebenbürgen zu stehen kämen, würde allda das Contributionale mit der Fourage leichter abgeführt werden können, und die Buccovina würde an Inwohnern und in der Viehzucht zunehmen.

33. Die Czeremuser Thals-Inwohner haben sich beklaget, dass sie für das nach Galizien ausführende Holz die Waldgebür entrichten müssen, die sie in vorigen Zeiten nicht haben bezahlen dürfen. Es entsteht die Frage, ob sie davon befreiet werden können.

In vorigen Zeiten ist es den Pohlen nicht erlaubt gewesen, in der Buccovina Holz zu holen und auszuführen, wenn sie nicht für eine zweispännige Fuhr unter dem Titel Starosteigebür $6\frac{1}{2}$ kr. für den Starosten und 4 kr. dem Grundherrn entrichtet hatten. Seit der Besitznehmung der Buccovina sind die für den Starosten üblich geweste $6\frac{1}{2}$ kr. pro aerario eingezogen worden. Mittelst der von dem Generaln Speny während seiner Anstellung in der Buccovina eingeführten Waldordnung ist unter anderm verordnet worden, dass auch der Buccoviner Unterthan, wann er Holz nach Galizien führet, wie die Galizier die obgedachte Waldgebür pr. $6\frac{1}{2}$ kr. et 4 kr. zu entrichten habe, worauf auch bisnunzu gehalten worden ist. Die diesfällige Waldnutzung hat jährlich ungefähr 3- bis 4 000 Gulden pro aerario abgeworfen; um sie aber hereinzubringen und auf die Praevaricationen soviel möglich acht zu haben, mussten bei diesem Gefäll nausgesetzt 2 Officers und 100 Gemeine vom 2. Garnisonsregiment auf Commando verwendet werden.

Aus Anlass der obgedachten Waldgebür beklagten sich die Czeremuser Unterthanen in der Buccovina bereits im abgewichenen Jahr, man habe sie von Zeit der Besitznehmung zur Entrichtung der Waldgebür verhalten, wo sie doch in vorigen Zeiten, wann sie Holz, Wasserkandeln und Schindeln nach Pohlen ausgeführt hatten, weder dem Starosten noch dem Grundherrn dafür etwas haben entrichten dürfen, und sie baten, dass sie von dieser Abgab wieder befreiet werden möchten.

In der Rücksicht, dass der Bauer befugt ist, in jeder Waldung, nur die eingezäunten ausgenommen, Holz zu schlagen und auch zu verschleissen, weshalb bei den Güterverkauf die Waldungen in keinen Anschlag genommen werden können, scheint unbillig zu sein, dass sie, Czeremuser Unterthanen, an den Grundherrn von jeden zweispännigen Wagen 4 kr. haben entrichten müssen. General Enzenberg hat das Angeben dieser Czeremuser mit deme unterstützt, dass die Abnahme der Waldgebür von Bukowiner Unterthanen in vorigen Zeiten nicht bestanden, sondern erst seit der diesseitigen Besitznehmung eingeführet worden sei. Es sollten daher die Czeremuser Unterthanen in ihre alte Gewohnheit und Gerechtsame zurückgesetzt und von der sie bedrückenden Waldgebürsabgabe pr. 6½ kr. und resp. 4 kr. frei gezählet werden worgegen die Gallizier, wenn sie Holz abholen, die diesfällige Abgabe nach dem alten Herkommen noch fernerhin zu entrichten hätten; nur würde es der Mühe nicht lohnen, in Zukunft bei diesem Holzgefall noch weiter ein so beträchtliches Commando zu unterhalten, sondern vielleicht besser sein, wenn die Landesadministration mit den Grundherren des Czeremusser Thals eine Behandlung eingehete, dass sie für die Starostengebür jährlich ein Pauschquantum pro aerario abführen sollen.

34. Wie könnten die in der Bukowina und besonders in den Gebirgen befindliche zersteute Häuser in ordentliche Dörfer zusammengezogen werden?

General Enzenberg stellet die Zusammenziehung der zerstreut liegenden Familien aus der Ursache als nothwendig vor, weil diese einschichtigen Familien keine Viehhirten halten können, mithin das herumschwärmende Vieh Andern Schaden machet, wodurch Schlägereien, Pfändereien, auch Mordthaten und unausgesetzte Prozesse entstehen, hiernächst die einschichtigen Familien in ihrer jetzigen Lage niemals zur Ordnung und richtigen Abfuhr ihrer Schuldigkeiten verhalten werden können, da von einem Orte oder einschichtigen Hause bis zum andern die Communicationswege ermangeln und die Inwohner öfters bei Ansichtigwerdung eines Soldaten oder Landesbeamten ausreissen und sich verbergen. General Enzenberg füget diesem noch bei, dass die Grundherren der zerstreuten Familien derenselben Zusammenziehung in ordentliche Dörfer sehr wünschen, mithin hierzu, wie es thunlich sein wird, mit Güte und, wo diese nichts ausgibt, mit Schärfe der Anfang gemacht werden könnte, worüber von ihme folgende Anschläge beigebracht worden sind:

a) Um diese Dörfer mit geringen Kosten herzustellen, würden die benachbarten Dörfer durch eine geistliche Pomana ersucht werden, dass sie an Feiertagen, wo sie für sich nichts arbeiten dürfen, durch einige Tage mit Hand- und Fuhroboten Beihilfe leisten möchten.

b) Die neuen Dörfer würde man auf die Art wie diejenige, welche von denen in dem Buccowiner District sich angesiedelten Sekleremigranten hergestellt worden sind und Isten Szegits und Fogad Isten sich nennen, erbauen müssen, weil diese den Wallachen sehr gefallen. Zur Baudirection würden aber 2 verständige Officiers erforderlich sein.

c) Jedes neue Dorf würde höchstens auf 70 bis 80 Häuser angetragen und der Bauer verhalten werden müssen, dass er zur Unterbringung seines Viehes Ställe erbauen und dasselbe im Winter nicht unter freiem Himmel verbleiben und verderben soll.

35. Sind dermalen die Schuldigkeiten des Bauers gegen seinen Grundherrn in der Bukovina verhältnismässig, weil jeder, er mag viel oder wenig Felder haben, einerlei Prästation unterliegt?

Die bisherige Schuldigkeiten stammen ab von dem Moldauer Fürsten Ghika, welcher ein Gesetz machte, dass jeder Zaran oder Bauer, er möchte wenige oder viele Felder benützen, seinem Grundherrn folgendes zu verrichten schuldig sei: a) jährlich 12 Robatstäge oder dafür 2 fl. im Geld, wovon dem Grundherrn die Wahl überlassen ist; b) die Decimam von allen angebauten Feldfrüchten, vom Obst und Gartengrünzeug, wie auch von aufgeschoberten Heu pr Klafter 1 Paral oder 1½ kr.; c) alle Jahre eine Henne; d) alle Jahr ein Gespinst Garn von beiläufig ¼ Pfund im Gewichte, worwegen der Grundherr von Hanf und Flachs keine Decimam nehmen darf; e) alle Jahr ein mit 2 Ochsen bespannte Fuhr Holz in die Curiam zuführen, wenn solches nicht über 4 Stunden weit entfernt ist; f) alle Reparatur der Wirthshäuser, Brantweinsiedereien, Mühlen und Fisch(teich)dämme, jedoch keine neue zu machen.

Diese Schuldigkeiten bestehen dermalen noch; lediglich die Decima vom Heu ist pr Klafter auf 4½ kr. gesetzt worden. General Enzenberg vermeinet den Versuch zu machen, ob nicht die Grundherrn auf die nachfolgenden Bedingnisse den Bauern einen Theil Grundstücke erblich überlassen möchten, und rechnet die diesfällige Dotierung für einen ganzen Bauer auf 36, für einen halben auf 24, für einen Häusler auf 8 Koretz Feld, worunter Wiesen und Hutweide schon mitverstanden wären. Der erforderliche Bauplatz zum Haus, zur Stallung, Scheuer, Schupfen und zum Hausgarten wäre ebenfalls dem Bauer eigenthümlich zu übergeben. Wenn der Grundherr Waldungen hat, wäre derselbe schuldig, dem Bauer oder Häusler das für seinen Gebrauch benöthigte Holz unentgeltlich verabfolgen zu lassen. Endlich wäre der Grundherr zu vermögen, über obgedachte Donationen einen Cessionsbrief mit Bestimmung der Grenzen auszustellen, welcher bei der Administration aufzubewahren, davon aber dem Bauer eine vidimierte Abschrift zu ertheilen sein würde.

Auf diesen Fall entwirft General Enzenberg die Schuldigkeiten des Bauers gegen seinen Grundherrn fogendermassen:

a) von einem ganzen Bauer 24 Tag Handrobot, 24 Tag Fuhrrobot mit einem zu 4 Ochsen oder 4 Pferden bespannten Wagen und einem Knecht, von einem halben Bauer 18 Tag Handrobot, 18 Tag Fuhrrobot mit einem zweispännigen Wagen und Knecht. Die Reluierung dieser Roboten hätte von der Willkür des Bauers abzuhängen und solle für 1 Tag Handrobot 10 kr., für 1 vierspännigen Wagen täglich 30 kr. und für 1 zweispännigen Wagen 20 kr. sammt dem Knechte und nicht mehr abgenommen werden dürfen. Der Grundherr könnte diese Roboten

höchstens in quartaligen Ratis und in der Erntezeit nicht auf einmal fordern. Wenn der Bauer 3 Meil weit auf die Robot ziehet, solle ihm für den Hinweg und also auch zurück jedesmal an der Robot ein Tag gut geschrieben werden. Wenn die Roboter auf dem bestimmten Orte beisammen sind und wegen üblen Wetter nicht gearbeitet werden kann, wäre dem Bauer der Robotstag gleichwohl zu gutem zu rechnen. Von Aufgang bis eine Stunde vor Niedergang der Sonne mit Eingestehung 4 Raststunden wäre der Bauer zu arbeiten schuldig. Der Russische auch der Moldauer Kimpolunger Okol verdienten aus Rücksicht, dass sie weder Feldbau noch Zugvieh haben, an der Robot einen Nachlass, wornach sie keine Fuhrroboten zu prästieren, sondern allein die Handrobot zur Halbscheid zu verrichten hätten.

b) Die Decima von allen Getreidsorten, vom Grünzeug und Obstgarten, was nämlich auf den Feldern erbauet wird, bloss allein den Hausgarten ausgenommen, müsste dem Grundherrn abgegeben werden. Anstatt der Decima von Heu hätte jeder Bauer von einer jeden aufstellenden Klafter $4\frac{1}{2}$ kr. baar Geld dem Grundherrn zu entrichten.

c) Wenn die Eintheilung der Grundstücke obgedachtermassen erfolgt, hätte es von gesammten vorhin üblichen Schuldigkeiten des Bauers gegen seinen Grundherrn völlig abzukommen und daher der Grundherr sich bloss mit obig ausgemessenen Roboten und der Decima zu begnügen.

Ausser den grundherrlichen Roboten wäre das Landvolk auch schuldig dem Landesfürsten zu arbeiten. Bishero seien die Landesfürstlichen Roboter unentgeltlich geleistet worden; wenn aber nach der neuen Systemisierung das Landvolk auf Militar- und Provincialgebäude einen Geldzuschuss beizutragen hätte, so würden die Hand- und Fuhrroboten dem Unterthan und zwar auf die Art bezahlet werden müssen:

a) dass für jeden Tag Handrobot 10 kr., für einen vierspännigen Wagen täglich 30 kr., für einen zweispännigen täglich 20 kr. sammt dem Knechte bestimmt werden könnten, wobei aber genau darauf würde gesehen werden müssen, dass zu den Arbeiten erwachsene Leute und nicht etwa Kinder gestellet werden.

b) Den Zimmerleuten aus dem Landvolke, nachdeme sie bei dem Bauwesen beständig verbleiben müssen, folgsam ihrer eigenen Wirtschaft nicht nachgehen können, könnten täglich 18 kr. zum Taglohn bestimmt werden.

c) Was aber die Vorspannsadministrirung für Truppenmärsche, Artillerie, Gewehr, Montur, Kranke, Verpflegsnaturalien und sonstig ärarische Transporte anbelanget, wird sich in der Buccowina nach dem gallizischen Vorspannsregulativ benommen, auch hiernach dem Bauer die Bezahlung geleistet werden müssen.

Soweit der Antrag des Generalen Enzenberg von der Robot und von sonstigen Schuldigkeiten handelt, hält der Hofkriegsrath für nöthig, dass, je

nachdem als Euer Majestät die künftige Abtheilung und Verwaltung des Buccowiner District zu entschliessen befinden werden, die Einrichtung der Robot und anderer Schuldigkeiten der Bauern in der Bestimmung des Qualis und des Quanti und der Zeit übereinstimmend mit derjenigen von andern benachbarten diesseitigen Provinzen wird gemacht werden müssen, damit nicht in der Buccowina etwas solches Neues gemacht werde, so auf die anliegende Provinzen einen nachtheiligen Einfluss haben könnte, gleichwie auch, falls Euer Majestät in der Buccowina mit der Zeit eine Grenzmiliz zu errichten befänden, um dadurch nach der bereits zu vernehmen gegebenen Gesinnung die Grenzketten bis an Pohlen zu ergänzen, dem General Enzenberg in Verfolg seines obberührten eigenen Vorschlag, wornach er die Grundherren zu vermögen antraget, dass sie denen Unterthanen einige Gründe eigenthümlich einräumen sollen, die Aufgab zu machen wäre, ob er nicht auch möglich hielte, für jene Unterthanshäuser, wo ein Mann zu Grenzdiensten entbehrlich ist, die dem Grundherrn schuldige Robot un Zehenten des Haus mit Geld ab aerario, das ist von denen Districtseinkünften zu redimieren und mit dieser Redemtion so wie mit der Löhnung im Cordonsdienst dem dienenden Mann eine Gattung einer Dienstdotirung zu geben, ohne selbst die Herrschaften einzulösen.

Hierin bestehen die Hauptpunkten, worauf es in Ansehung der Buccowina ankommt, um daselbst die Wege und Mittel zu einer nutzbaren Einrichtung und Benutzung des District zu öffnen und zu erreichen, und von welchen Punkten vorzüglich diejenigen einen baldigen Allerhöchsten Entschluss nothwendig haben, welche auf die Mappierung und Conscription oder die Fassions- und respective Populationsstandeinreichung, auf die Steuerregulierung, auf die Ansiedlung der Armenier, endlich darauf den Bezug nehmen, ob die Buccowiner noch ferner Heu liefern sollen oder pr Familie den dafür angebotenen 1 fl. angenommen werden darf oder auch diese Abgab aufhören kann.

Soweit der Buccowiner District zu solchen innerlichen Verbesserungsanstalten geeignet sein dürfte, wie z. B. der Bergbau, die Goldwäscherei, die Errichtung einer Lederfabrik, Pottasch- und Salnitersidereien, einer Papiermühle, Anlegung mehrerer Brunnen, Einführung einer Feuerlöschordnung und andere derlei Polizeigegegenstände sind, hat man derzeit hierüber etwas vorzunehmen noch nicht an der Zeit zu sein befunden und trägt anbei an, lediglich der Landadministration zu überlassen, dazumal, wann und wie sie nach denen Localumständen auch zu derlei Veranlassungen fürzuschreiten ermessen wird, hierüber die Vorschläge zu machen und das Nöthige an Ort und Stelle einzuleiten.

Ob der General Enzenberg und der Oberkriegscommissarius Wagnuth, wann Euer Majestät über das gegenwärtige Commissionsprotokoll den Allerhöchsten Entschluss abgeschöpft haben werden, sich alsdann sogleich auf ihre Posten von hier zuruckbegeben können oder noch weiter in Wien verbleiben sollen, darüber wird sich Euer Majestät Willensmeinung ebenfalls erbeten.

Wien den 15. April 1780

*

Zwei der Anmerckungen zur Buccowiner Sistemisirung gehörig
 nachträglich von G. M. Enzenberg, Feldm.-Lieut. Baron Schröder und
 Ob. Comm. Wagnuth am 16. Juni 1780 in Lemberg zugefügt
 Orig. (Registratur d. Bukow. k. k. Landesregierung)

.....
Wie wäre allenfalls ein Theil (der Bukowina) an Gallicien, und der andere an Siebenbürgen abzugeben?

Der Lage nach wäre der Theil von der Gallicischen Gränze bis an Moldawa Fluss an Gallicien, der übrige kleine Theil aber von dem Moldawa Fluss angefangen bis an die siebenbürgischen Gränze an die siebenbürgischen Gränze an Siebenbürgen abzugeben. Der General Major Baron v. Enzenberg hat bey seiner Ruckreise von Wienn nach dem erhaltenen Auftrage von dieser Gegend nochmalen die Einsicht genohmen, und befunden, dass in obgedachten Theil das zweyte ohnehin schwache Wallachische Infanterie Regiment erweitert und verstärcket werden könnte. Bey der diesfälligen Militarisirung käme nur das Dorf Walle Sacky von dem Kloster Slatina in der Moldau, und die übrigen in Protocoll angezeigten 6 Ortschaften sammt einschichtigen Häusern von dem Buccowiner Kloster Woronetz einzulösen.

.....
Wie ist die Steuer in der Buccowina in vorigen Zeiten bestanden, und was wäre bey der neuen Systemisirung für ein Steuer Fuss einzuführen?

Nach Inhalt des Protocolls ist der neue Steuer Fuss für jeden Stand ins besondere angetragen. Nachdem aber eines theils das 1780te Mil. Jahr schon über die Helfte verstrichen ist, anderen theils aber die Production und Fassions Einreichung viele Zeit erforderen wird, so ist man der allerunterthänigst unmassgebigsten Meinung, dass für gegenwärtiges Jahr, wo das Land Vollk ohnehin mit viellen ohnentgeltlichen Robothen annoch beschweret ist, der alte Steuer Fuss beyzubehalten seyn dörfte, nur der Russisch-Kimpolunger Okol solle sich der allerhöchsten Gnade zu erfreuen haben, dass Er anstatt der Contribution, dann der Setina, und Desetina, und für alle Abgaben überhaupt blos das bereits bewilligt wordene Pausch quantum pr. 1 000 Stück Ducaten pro anno 1780 bezahlen dürfe. Was hingegen die Judenschaft anbetrifft, so würde es keinen Anstand unterliegen, dieselben schon für heuer nach dem für sie ausgemessenen Steuer Fuss behandeln zu können. Nur würde nöthig seyn, durch einen verlässlichen Officier mit ein Fourier, und 2 Kahals Persohnen die Judenschaft conscribiren zu lassen, welch ersten die liefer Gelder dem 2ten aber eine Zulage abzureichen, erforderlich wäre.

Es befinden sich in der Buccowina bis 800 Familien Juden deren vor der Russischen Occupirung etwa bey 400 gewesen sind; wie können dieselben da sie dem Lande beschwerlich fallen, vermindert werden?

Nachdeme die Regulirung und Verminderung der Judenschaft mit dem Sistemisirungs Geschäft in der Buccowina keinen wesentlichen Zusammenhang hat, sondern deren längere Beybehaltung viel mehr der guten Ordnung, dem Statt und dem gemeinen Wesen von Tag zu Tage schädlicher wird, so würde es von der allerhöchsten Entschlüssung alleine abhängen, ob nach Inhalt des Commissions Protocoll die interimal Administration die Abschaffung der Juden unternehmen solle? Diese Abschaffung siehet man als den Haupt Gegenstand an wodurch bey Regulirung der sonstigen Buccowiner Angelegenheiten allschon viele Hindernüssen aus dem Wege geschaffet seyn werden.

Das Kloster Horecza in der Buccowina macht Anspruch auf die Ueberfuhrs Einkünfte von der Schif Brücken zu Czernowitz über den Pruth Fluss mittelst Beybringung zweyer Privilegien von dem Moldauer Fürsten Gregorius Johan und dessen Nachfolger Gregorius Gika Alexander, dass demselben diese Ueberfuhrs Einkünfte der Armuth halber zur Verbesserung ihrer Umstände nach der Anzeige von ao 1778 schon vor 10 Jahren geschenkt worden seyen. Ob schon sie in Jahr 1775 auf austrücklichen Befehl des Oberstlieut. Mieg von grossen General Staab eine mit viellen Kosten erbaute Schif Brücke hergestellt hätten, so wären ihme gleichwohlen ao 1777 die Einkünften entzogen, und anstatt ihrer eine Kayserliche Schif Brücke errichtet worden. Das Kloster bittet daher, um die Confirmirung dieses Privilegii, oder für die Ueberfuhrs Einkünften um ein anderes Equivalent.

Hierauf kommet allerunterthänigst zu bemerken:

a) Nach Inhalt der Privilegien ist diese Schanckung zu keiner Foundation zu rechnen, weilien selbe erst ao 1768 gemacht worden; Zudem erweisen dieselben, dass es jeden neuen Landes Fürsten freystehe das Privilegium zu confirmiren, oder aber aufzuheben.

b) Da die Jura Fluviorum überall den Landes Fürsten zustehen, so ware der zeitliche Pacht Fürst nicht vermögend länger hinaus, als auf seine Lebens Zeit ein Privilegium zu ertheillen, weilien Er ohne Bewilligung der Pforte ein landes fürstliches Regale nicht verschencken können.

Aus voliegenden Grunde hat der General Feld Zeug Meister Graf Siskowicz mit Begnehmigung des Hof Kriegs Raths Ao 1776 zu Erbauung dieser Schif Brücken die Befehle ertheilt, und Ao 1777 ist sie zu Stande gekommen, und das Brücken Geld davon dem aerario verrechnet worden. Es scheint sehr bedenklich zu seyn, auf vorgedachte Privilegien eine Rucksicht zu nehmen, weilien auch andere die vorhin das Ueberfuhrs Recht in der Buccowina exercirt haben, sich ohnfehlbar in Bewegung sezen würden.

Aus dieser Ursache hat das Gallicische General Commando das Kloster Horecza auf dessen Gesuch untern 4ten April 1778 abweislich verbeschieden. Weillien aber das Kloster anzeigt, dass es Ao 1775 auf Anordnung des Oberst Lieut. Mieg mit viellen Unkosten eine Schif Brücke erbauen müssen, diessorts aber

hievon nichts eigentliches bekant ist; So wird der General Enzenberg hierüber die Untersuchung anstellen, und den Bericht mit der Wohlmeinung beyzubringen haben, ob auf den Fall als das Angeben vor richtig befunden wurde, dem Kloster *Semel pro Semper* wegen der obgedachten Brücken einige Entschädigung zuzuwenden seyn dürfte.

Lemberg den 16ten Juny 1780.

Johann Franz Wagnuth
Ob. Comm.

Freyh. von Schröder
F. M. L.
Enzenberg
G. M.

Endbemerkung

Hier beenden wir den Abdruck des mit *Protokoll* bezeichneten Dokuments, das tatsächlich auch in anderen Varianten vom einzigen höheren österreichischen Offizier Karl v. Enzenberg verfasst wurde, der an der Grenze zwischen Siebenbürgen und der neu geschaffenen Bukowina, valachische Einheiten befahl und manchmal unglaublich radikalen Ueberzeugungen wie die Durchführung einer Agrarreform frohnte die seinem Herrscher den Spottnamen „Bauerkaiser“ einbrachte. Als Haupt einer militärischen Regierung, versuchte er so weit wie möglich in einem winzigen Gebiet und gestützt von einem Herrscher mit verwandten Ueberzeugungen, dem er voll vertraute, seine Ideale zu verwirklichen. Wie gewöhnlich weicht die Wirklichkeit, zum Besseren oder Schlechteren, mehr oder weniger von idealisierenden Projekten ab. Ich hoffe noch im Stande zu sein, die von Enzenberg gedachten und geschaffenen Reformen in einem kommenden Artikel zu beschreiben, und zusammen mit dem Leser zu verfolgen und festzustellen in wie weit ihre Spuren noch nachweisbar sind.

UN PROTOCOL IMPORTANT REFERITOR LA REGLEMENTAREA DISTRICTULUI BUCOVINEAN

Viena, aprilie 1780

Acad. RADU GRIGOROVICI

Introducere

Documentul, redat aici bilingv și arareori citat, a fost tipărit, în 1895, ca anexă la contribuția lui J. Polek la „Anuarul Muzeului Țării Bucovina”, vol. III, *Călătoriile lui Iosif II*. Cititorului nefamiliarizat cu epoca din jurul anului 1780, titlul îi spune puțin despre nașterea și conținutul acestui document.

De aceea, editorul și traducătorul documentului se simte dator să prevadă textul respectiv propriu-zis cu o scurtă introducere istorico-politică.

Trecuseră abia 6 luni, de când sudul Poloniei, Galiția, revenise – la 5 august 1772, după împărțirea acestui imperiu de către puterile învecinate – Austriei, când coregentul Mariei Terezia, Iosif II, totdeauna dornic de călătorii, după ce parcursese vreme de câteva luni, în zig-zag, Galiția, Ungaria, Banatul și Transilvania, ajunsese, venind dinspre sud, la granița de nord-vest a Moldovei și adoptase hotărârea să achiziționeze pentru Austria, în mod pașnic, un teritoriu de circa 10 000 km² din colțul nord-vestic al acestui principat aflat sub suzeranitatea turcească și ocupat de trupe rusești.

Cancelarul de stat, contele Kaunitz, era de acord cu planurile lui Iosif, deși se îndoia de reușita lor. Iosif găsi în ofițerii mai tineri, de rang înalt, ajutoare credincioase și capabile. Căpitanul de stat major von Mieg întocmește hărți ale regiunii ce se întinde până aproape de Hotin și o descrie; un comando din cel de-al doilea regiment de graniță valah din Bistrița, condus de comandantul regimentului, colonelul baron Enzenberg, execută o recunoaștere secretă, la fața locului, a avantajelor prezentate de achiziția regiunii și evaluează posibilitățile de construire a unui drum „acoperit” și comod între Galiția și Transilvania, prin regiunea extrem de fertilă și încă insuficient populată. Colonelul Seeger aduce la lumină argumente istorice pentru anexarea regiunii. Generalul von Splény ocupă, în septembrie 1773, imediat după încheierea păcii de la Kuciuc-Kainargi, regiunea și introduce un regim militar de administrație. I se datorează, între alte memorii, o descriere

amănuțită a țării și a locuitorilor regiunii de sub guvernarea moldovenească, dominată de domnitorii-arendăși greci, urmată de numeroase propuneri de ameliorări sociale și economice, și de adaptare la regimurile moderne și avansate, în curs de dezvoltare, în Europa de vest. Majoritatea acestor idei rămaseră numai pe hârtie, căci Iosif II interzisese în mod expres orice abatere de la *statu quo*, în afară de extremă necesitate.

Cedarea regiunii către Austria din partea Înaltei Porți și accelerarea evacuării trupelor de ocupație rusești au fost realizate de abilul diplomat baron Thugut prin mituire masive la guvernul otoman de la Constantinopole și mituirea, relativ modestă, a comandantului rus al trupelor de ocupație. Aceste procedee pot fi considerate drept pașnice; dar vânzarea pe bani peșin a unei părți a teritoriului Moldovei, de către Înalta Poartă, Austriei nu era treabă cinstită, căci Moldova nu-i aparținea.

Stabilirea definitivă a granițelor „Moldovei austriece” – cum era numită în contract la început Bucovina de mai târziu, pentru a o deosebi de „Moldova turcească” –, a avut loc abia la 2 iulie 1776, prin Convenția de la Balamutca. „Pajurele”, cum erau numiți în Austria stâlpii de graniță, au fost deplasate curând pe noua graniță moldo-austriacă.

Se aștepta evident ca „sistematizarea” Bucovinei să urmeze în scurt timp; dar un plan corespunzător nu fusese întocmit. Scrierile ce urmăreau acest scop continuau să fie calificate de Iosif drept premature, menținându-se cu strictețe *statu quo*-ul.

De fapt, în comparație cu evenimentele diplomatice și militare în curs, în Europa, viitorul Bucovinei era o problemă secundară atât pentru relativ tânărul „coregent” al bătrânei împărătese, cât și pentru deocamdată inactivul, dar belicosul ofițer de carieră Splény.

Cel dintâi era copleșit de luarea unor hotărâri cu urmări importante. Al doilea dorindu-și reluarea unei cariere militare strălucite, renunță la poziția sa în Bucovina și cucerește în multe bătălii cele mai înalte grade și onoruri. Se bucură, pe moșia sa de lângă Tokay, de o bătrânețe fericită în cadrul familiei sale de 8 fiice și 2 fii în viață, atingând vârsta de 84 de ani și uitând probabil de Bucovina.

Urmașul său deveni, la 6 aprilie 1778, generalul baron Enzenberg, despre care a mai fost vorba mai sus, în calitatea sa de comandant al celui de-al 2-lea regiment de graniță valah de la Bistrița. De loc din Tirol și ca om al faptei, pornește să pună în practică atât ideile reformatoare ale lui Splény, cât și pe cele proprii, mult mai radicale, fără să respecte interdicțiile lui Iosif, dar păstrând caracterul de graniță militară al guvernării.

În sfârșit, sosi, în august 1779, la adresa lui Enzenberg, prin intermediul Consiliului aulic de război, ordinul de a raporta asupra stării țării și de a supune propuneri de ameliorare. În această din urmă privință i se cerea generalului să-și exprime îndeosebi opinia sa, „dacă s-ar putea introduce în Bucovina, cu folos, o «miliție de graniță» sau dacă ar fi de-ajuns de a apela către populație să servească pentru menținerea liniștii în țară și la granița ei”.

Din planul de sistematizare al lui Enzenberg – cum îi spune însuși generalul răspunsului său –, compus din șapte memorii, date 30 octombrie 1779, rezultă mai întâi că, în ciuda *statu quo*-ului menținut în general în primii cinci ani ai administrației austriece în Bucovina, aceștia nu au fost lipsiți de succes, căci populația se dublase aproape, parte în mod natural, parte prin imigrări, circulația crescuse prin realizarea legăturii dintre Transilvania și Galiția, justiția nu mai era aplicată arbitrar, ci în conformitate cu legile, iar înființarea de școli era inițiată prin crearea unui fond școlar.

Iosif nu reacționează și, ca urmare, Comisia aulică de război îi supune, la 15 ianuarie 1780, împăratului propunerea ca atât generalul Enzenberg, cât și comisarul superior de război Wagmuth, angajat la Lemberg, în calitate de substitut al Comandantului Galiției, feldmareșalul-locotenent baron Schröder, aflat în dezacord parțial cu ideile lui Enzenberg, să fie chemați la Viena pentru stabilirea definitivă a planului de reglementare a Bucovinei. Iosif este de acord cu propunerea.

Între timp, Iosif se ocupă de pregătirea a trei călătorii – în Galiția, în Rusia, pentru a o întâlni pe țarina Ecaterina II, care-l invitase, și în Bucovina, pe care încă n-o cunoștea (în această ordine).

Aici observăm doar, că cele trei trasee au fost elaborate în comun de Schröder, Mieg și Enzenberg; al treilea traseu trebuia să parcurgă aproape numai teritorii învecinate cu Moldova. Cu aceste călătorii nu ne vom mai ocupa aici.

În timp ce Iosif își pregătea călătoria în Galiția, se desfășura, între 4 și 15 aprilie, chiar în cadrul Consiliului aulic de război, în prezența generalului baron Enzenberg și a comisarului superior de război Wagmuth, dar în absența generalului Schröder, sfătuiră privitoare la reglementarea care urma să fie dată Bucovinei.

În general, Consiliul era de acord cu propunerile lui Enzenberg, numai că ele nu păstrau întotdeauna formele lor bine definite de acesta în memoriile sale din 30 octombrie 1779, ci le făceau dubioase prin variate adăugiri.

Aici, vom atrage atenția asupra primului subiect pus în discuție. El privește structura guvernării viitoare: Consiliul constată că „oricare ar fi forma de guvernare aleasă, conform poziției ei (geografice), Bucovina nu se poate reuni integral cu Transilvania sau cu Galiția; cel mult, partea dinspre granița cu Galiția până la râul Moldova s-ar putea ceda Galiției, iar cea începând cu râul Moldova până la granița transilvană, Transilvaniei?”.

Firește, suveranul nu intenționa să-și dezvăluie voința; el voia numai să se convingă la fața locului de corectitudinea și fezabilitatea propunerilor care i se prezentaseră. Dovada în această privință este scrisoarea olografă adresată la 21 aprilie, adică la 4 zile după sosirea protocolului președintelui Consiliului aulic de război. Ea are următorul conținut:

„Jubite feldmareșal conte Hadik! Cu privire la Protocolul alăturat restituit aici, înaintat mie, referitor la reglarea viitoare a districtului bucovinean, hotărârea

mea rămâne încă *în suspensie*, deoarece Mă pregătesc precum se știe să mă deplasez eu însumi în această țară și să analizez posibilitatea viitoarelor instituții propuse *in loco*. Deocamdată, se vor extrage din acest Protocol toate punctele principale și să-mi trimiteți din urmă aceste extracte împreună cu tot Protocolul și părerile contrarii, în timpul călătoriei Mele, înainte de a ajunge eu însumi în Bucovina; totodată, să se indice generalului Enzenberg și comisarului superior de război Wagnmuth să se deplaseze imediat la posturile lor, să se înarmeze cu toate anexele și informațiile necesare pentru analiza și discutarea aprofundată a problemelor și să mă aștepte astfel, bine instruiți și documentați, pentru a mă lămurii în toate privințele”. Joseph Correg.

Atunci când Consiliul aulic de război restituie împăratului Protocolul referitor la Problema Reglementării Bucovinei discutat în Comisie – aceasta s-a întâmplat la 13 mai 1780 –, împăratul sosise de acum în capitala Galiției. Plecase la 26 aprilie din Viena și parcursese lungul drum cu mult chin și greutate.

La 20 mai 1780, Iosif părăsește Galiția, după ce se ocupase exclusiv de problemele acestei provincii, pentru a o întâmpina pe împărăteasa Ecaterina a II-a la Mohilev, la 4 iunie 1780. Cei doi monarhi reformatori, dar pe baza unor principii diametral opuse – el, ca suveran tolerant și liberal, țarina ca monarh absolut și sever – se înțelegeau bine, călătoreau mult și Iosif ajunsese, la 17 iunie, tocmai la Moscova. Cu o zi înainte, la o întâlnire între generalii Enzenberg și Schröder, probabil în legătură cu pregătirea viitorului periplu al lui Iosif prin Bucovina, cel din urmă prezintă la Lemberg o conferință despre problema sistematizării Bucovinei, anexează Protocolului câteva Observații neesențiale privitoare la Sistematizarea Bucovinei, dintre care Polek reține numai cele două intercalate și în documentul de față.

Astfel completat, Protocolul de la Viena este datat Lemberg, 16 iunie 1780 și semnat Wagnmuth, Com. sup., Enzenberg, Gen. Maior și Schröder, Feldmar.-locot., deși acesta din urmă nu participase la lucrările Comisiei dintre 4 și 15 aprilie de la Viena.

Intervenția lui Schröder în Protocol nu promite nimic bun; Iosif cedează rugămintelor insistente ale mamei sale îngrijorate atât de orientarea politicii sale externe cât și de sănătatea sa, promite să renunțe la călătoria prin Bucovina și să se întoarcă din Rusia direct la Viena. Dar formularea cea mai clară a dezinteresării sale, cel puțin temporare, față de soarta Bucovinei, o oferă textul trimis de Consiliul aulic la 21 iunie Comandamentului General galițian: „ca urmare a dispoziției pe care Majestatea sa împăratul a binevoit să o dea, se amână hotărârea sa privitoare la problemele sistematizării Bucovinei până la viitoarea sa revenire la Zalesciki”.

În sfârșit, mai trebuie observat că în întreg textul german, ortografia prezintă variații deosebit de mari, în funcție de sursa sa. Natural, același lucru este valabil chiar în cadrul aceleiași text, dacă este vorba de un anumit document.

Protocollum commissionis

sub 4ta Aprilis 1780 Viennae habitae

în chestiunea regimului districtului bucovinean, sub președinția feldmareșalului și președintelui Consiliului aulic de război, contele von Hadik. Prezenți: Generalul-maior conte v. Browne, Generalul-maior baron Enzenberg, Consilier aulic von Türkheim, Ursini, Razesberg, Luerwaldt, Dürfeld, Weeber, Comisar principal de război Wagnath.

Copie (Registratura Guvernului împărătesc regesc al țării Bucovina).

Parte din intenția de a determina aici amănunte privitoare la districtul bucovinean și de a supune informațiile necesare Maiestății voastre, parte din considerația că Comandamentul general galițian nu a fost de acord în diverse probleme cu generalul Enzenberg, acesta a fost chemat la Lemberg cu aprobarea Maiestății voastre și i s-a ordonat să se pună de acord la fața locului, prin deliberare, în toate problemele privitoare la Bucovina, dispunând de îndată venirea generalului Enzenberg și a comisarului general Wagnath la Lemberg în acest scop.

Pentru a realiza cu atât mai sigur intenția celei mai bune exploatare a districtului bucovinean, trebuie să dăm prioritate acelor diverse propuneri preliminare de ameliorări interne ale districtului, de pe urma cărora districtul va căpăta abia capacitatea punerii în practică a acelor propuneri și să judece în același timp aprofundat care dintre aceste propuneri de îmbunătățire a însușirilor districtului sunt mai potrivite și vor face mai probabilă realizarea avantajelor dorite.

Motivul prezentei analize rezultă din raportul anexat, sosit aici prin intermediul Comisarului general de război, Wagnath, al Comandamentului general galițian, care, pentru a ușura Maiestății sale luarea unei hotărâri în această chestiune, l-a împărțit în secțiuni în funcție de diferitele probleme conținute în acea secțiune, fiecărei secțiuni anexându-i-se remarcile corespunzătoare.

1. Care din două, și anume administrarea politică sau cea militară, va fi mai de folos districtului și statului?

În favoarea administrației politice, vorbesc următoarele considerații:

1. În Bucovina, cu poziția ei (geografică) se va naște cu timpul un comerț rentabil, pentru care sectorul politic ar trebui să poată dezvolta baze solide.

2. Vămile se află în domeniul politic.

3. Acest district este legat de Transilvania, Maramureșul și Galiția, țări care trebuie tratate politic.

4. Instituțiile și îmbunătățirile economice privitoare la agricultură și creșterea vitelor, silvicultura, precum și întocmirea contribuțiilor sunt obiecte, care se potrivesc, prin natura lor, mai mult domeniului politic decât celui militar, căci domeniul politic dispune de pe acum de mai mulți indivizi pricepuți decât militarii, în protejarea supusului din partea proprietarilor de pământ și a vameșilor.

În favoarea administrației militare avem în vedere următoarele considerații:

1. Dacă Bucovina ar putea fi militarizată integral, ea ar trebui să continue sub administrație militară.

2. Dacă numai o parte din ea ar fi încadrată în miliția grănicerească, partea rămasă ar putea să fie administrată militar sau ar putea fi lăsată în seama domeniului public.

3. Granița dintre Nistru și râul Moldova este neaccidentată și deschisă fără să fie acoperită de munți sau ape; numai partea de la râul Moldova până la Transilvania este acoperită de munți; în acești munți au și fost încadrați pentru paza graniței, contra unei plăți zilnice de 6 creițari, tineri care s-au declarat gata s-o facă. Dar acum n-a trecut destul timp de la luarea în stăpânire a Bucovinei, pentru a putea stabili cu temeinicie, dacă populația va vrea să se supună unui regim de graniță militar și este dispusă să-l accepte. Mai departe, dacă în condițiile actuale ale distribuției districtuale, poporului i-ar plăcea și ar înclina spre miliția de graniță, rămâne întrebarea de unde să provină dotarea miliției de graniță, care este recuzita principală a unei miliții de graniță. În sfârșit, atât timp cât proprietarii de pământ din Moldova și Bucovina și mai ales clerul vor exercita stăpânirea asupra supușilor lor, ei vor aplica orice mijloace pentru a împiedica sau îngreua exodul supușilor lor, de pe urma cărora ei trăiesc.

Acestea sunt condițiile prezente asupra cărora se poate da o decizie, și anume dacă guvernarea politică sau cea militară va fi mai utilă pentru districtul bucovinean și pentru stat.

a) Dacă Bucovina ar fi dată în seama politicului, Cernăuțiul va deveni capitala unui oficiu cercual, iar Suceava ar avea nevoie de înființarea unui oficiu districtual, a căror administrare nu va putea totuși elimina firește în întregime, și mai ales în primii ani, obiceiurile acceptate și uzuale ale bucovinenilor.

b) În cazul în care în calea administrației politice s-ar ridica obstacole care ar împiedica folosirea populației rurale pentru paza graniței, ar trebui menținute în Bucovina unități militare considerabile, adică cele 14 companii cantonate în prezent în țară și un escadron de husari în completare.

c) Având în vedere că districtul mai este în stare de mare dezorientare și dezordine și este înecat în foarte multe procese, ar trebui înființat aici, cel puțin în primii ani, un departament de justiție.

d) Chiar dacă Bucovina ar trece sub administrație politică, paza și administrarea cordonului și a carantinelor vor depinde de Comandamentul general galițian, dar cei care vor trebui să rezolve aceste probleme vor fi militarii din Bucovina.

2. Bucovina ar putea ajunge fie sub administrație politică, fie militară, dar urmează ea să fie integrată integral în Galiția sau în Transilvania?

Având în vedere că țara înconjură o parte din Galiția, tot Maramureșul și o parte din Transilvania, iar acum distanța ei de la granița cu Galiția, adică de la Zalescichi până la Coșna în Transilvania, de-a lungul drumului de comunicație, se

ridică la 30 de mile, Bucovina n-ar putea fi încadrată întreagă nici în Galiția, nici în Transilvania.

3. Dacă nu poate fi încorporată integral în Galiția sau în Transilvania, cum s-ar da o parte din ea Galiției și alta Transilvaniei?

Din motivele invocate mai sus, această țară, după poziția ei naturală ar trebui dată Galiției de la granița acesteia până la râul Moldova, iar partea rămasă să fie dată Transilvaniei, începând cu râul Moldova până la granița ei cu Transilvania, în care caz această din urmă parte ar conține circa 1 500 de familii.

Deoarece munții înalți încep la Valea Seacă (Wal Saky) și continuă în lungul muntelui (Duraga) până la Transilvania, noua graniță ar putea începe la Valea Seacă și Capu Codrului (Kapo Kodrouli), să continue pe malul drept al Moldovei până la Vama (Wamma), această localitate trebuind să rămână în lăuntru Bucovinei, având în vedere că ea aparține mănăstirii Moldovița. Apoi granița se întinde de-a lungul ocolului (Bezirk) cameral Kimpolung (Câmpulung) până la granița transilvană.

Dacă granițele ar fi stabilite în acest fel, următoarele localități ar reveni Transilvaniei:

Valea Seacă, aparținând mănăstirii Slatina, Capu Codrului, mănăstirea Voroneț, Bucșoia (Buk Soja), Frasin (Fratin), Stulpicani, Măzânești (Masarin), împreună cu câteva case împrăștiate,	}	toate aparținând mănăstirii Voroneț
---	---	---

Apoi Câmpulung (Kimpolung), Sadova (Sadowa), Pojorâta (Poseritta), Fundul Moldovei (Fundul Moldowi), Ciocănești (Czokanestie), Iacobeni (Jakobeny) cu Dorna Căndrenilor (Dorna Kandreni)	}	toate aparținând ocolului Câmpulungul Moldovei
--	---	---

Cauzele și circumstanțele care trebuie luate în considerație în legătură cu această propunere sunt următoarele:

a) Având în vedere că partea care revine Transilvaniei este situată graniță în graniță cu ea, unde se află al doilea regiment valah transilvan și care este orișicum slab, două companii ar putea fi dotate îmbelșugat, dacă nu acum, atunci cu timpul, tăind pădurile de prisos.

b) În cazul că numai Ocolul Câmpulungului-Moldovenesc ar deveni un domeniu cameral, și deci numai el ar putea fi folosit pentru dotarea graniței și prea Înalta Curte n-ar fi dispusă să facă efortul de a cumpăra, pentru amplificarea stării miliției de graniță, sus amintitele sate aparținând mănăstirilor Slatina și Voroneț, nu s-ar putea dota în ocolul pomenit mai sus decât o singură companie.

c) Dacă, cum se poate presupune, inițial populația rurală nu va fi înclinată în favoarea regimului de graniță, s-ar putea transfera benevol în acest ocol unele familii din regimentul al doilea, acoperindu-le cheltuielile mutării, și aceasta cu atât

mai ușor, cu cât un apreciable număr dintre membrii acestui regiment sunt foarte slab dotați sau deloc dotați și ar putea servi drept exemplu locuitorilor vechi.

4. Cum să se traseze granița Bucovinei și să se asigure aceste granițe?

S-a spus încă în primul capitol că granița de la Nistru până la râul Moldova este neaccidentată și deschisă, nefiind acoperită de păduri și ape. De aceea instalarea graniței se va mărgini numai la prevaricațiuni (abateri), emigrări, flagelul peștei și al epizootiilor. În alineatul respectiv am și indicat că populația rurală în munți a fost încadrată în paza graniței, servind cu bunăvoință și fără supărare sub direcția ofițerilor, subofițerilor și al gradelor inferioare din al 2-lea regiment de graniță. Ar fi deci posibil să se extindă prezentul serviciu și a-l introduce de asemenea la șes.

a) În acest scop s-ar putea atrage sate depărtate cu mai puțin de 4–5 ore de la graniță.

b) Acest serviciu de graniță ar putea fi făcut atrăgător populației rurale, dacă bărbatul înrolat ar fi scutit de alte sarcini publice ca: robotele la drumuri, la comună, la finanțe și la lucrări publice, dar obligat să achite contribuția și prestațiile domnești, ca și ceilalți.

c) Din acești membri ai populației rurale s-ar putea crea cu încetul o miliție rurală, care ar putea fi împărțită în companii. Poate că în acest mod populația s-ar încadra cu timpul și, în anii următori, în miliția de graniță, cu condiția să nu lipsească dotarea, situație din care s-ar putea ieși dacă s-ar aproba propunerea de a li se cumpăra bunurile, așa cum se va arăta mai pe larg în capitolul despre cler.

d) Cele două companii de voluntari, care în prezent nu sunt necesare, dar de care va fi nevoie atunci când trupele vor ieși din țară, de exemplu ca în anul 1778, vor putea fi puse în scurt timp în stare de serviciu.

Paza frontierelor cu participarea populației rurale necesită în cele 4 sectoare, și anume de la Nistru până la Prut, de la Prut până la Siret, de la Siret până la râul Moldova, de la Moldova până la granița Transilvaniei, 4 ofițeri, 16 caporali și 360 de grade inferioare, împreună cu un schimb pentru efectivul obligat, astfel ca în fiecare post de pe graniță să se găsească în permanență un soldat, iar al doilea să fie încartiruit în acel sat al Cordonului.

Cei 4 ofițeri necesari vor trebui selecționați cu multă grijă, ținând seama de limbă și de comportare pe graniță la granițele valahe, aplicând drept criteriu seriozitatea și profesionalitatea.

Pentru a menține, pe de o parte, în bună stare posturile și drumurile de comunicație de pe Cordon, a alimenta posturile de graniță cu lemne, și pe de altă parte, pentru ca ofițerii comandanți să scoată pe soldați din locuințele lor la prestația serviciului, ar fi nevoie în fiecare sector de câte un comisar de graniță, cu o soldă anuală de 20 florini, desființându-se, în schimb, fostele comisariate angajate cu 1 fl. zilnic.

Pentru că permanent caporalii și soldații se vor afla fie în posturi, fie în satele corespunzătoare, pentru a spori zelul efectivului în dorința de a-și face serviciul și

pentru îmbunătățirea stării economice interne și a civilizației, propunem, preasupuși, să se adauge la solda caporalilor 2 creițari pe zi, gradelor inferioare 1 creițar și prețul unei pâini fiecăruia. La început va trebui să se continue la populația rurală cu prețul inițial al alimentării de 6 creițari, dar aceasta să fie ridicată și ea la nivelul cursului de alimentare al restului miliției de graniță.

Cum în Bucovina se găsesc multe sate care sunt situate ele înseși parțial în Moldova sau au proprietăți situate dincolo de graniță și de aceea au fost, pe de o parte, supărați de vameși când își aduceau acasă recolta de grâne însăământate și a fânului; pe de altă parte, când cordonul va trebui să fie închis din cauza ciumei sau a unei epizootii, vor trebui să fie și ei separați de terenurile lor, apare îngrijorarea întemeiată că acești oameni, care plătesc statului contribuția și alte dări ca și alții, să nu se mai poată întreține și, din această pricină, să fie obligați să-și părăsească casele, pierzându-se astfel atât supușii, cât și contribuția.

Nu se poate întreprinde schimbul unor astfel de terenuri, dar deoarece statul este interesat să păstreze în continuare astfel de supuși micști, credem că ar fi cel mai bine să se elimine astfel de sate și, în general, toate colțurile ascuțite dinspre Moldova din cordonul vamal și sanitar, pentru ca ei să se poată folosi oricând de terenurile lor.

a) Linia de graniță propriu-zisă să fie ținută mereu în cea mai bună evidență.

b) Pentru satele eliminate ar trebui trasată o nouă linie vamală și sanitară lângă care vor trebui plasate carantinele și rastele, precum și locuințele vameșilor.

c) Dacă satele eliminate își vor aduce la vânzare unele produse în Bucovina, trebuie nu numai să plătească vamă și să se supună carantinei atunci când cordonul este închis. Numai produsele alimentare produse de ei înșiși vor fi eliberate de vamă, căci țaranul își plătește contribuția către imperiu din acestea și deoarece nu găsește în Moldova pentru puținele sale produse, prevederi luate după exemplul colibașilor valahi învecinați cu Transilvania.

5. Dacă districtul va rămâne militar, ce bază se va iniția pentru miliția de graniță?

În primul capitol s-a și spus că la munte tineri au fost atrași la paza graniței pentru o sumă de întreținere de 6 creițari și în capitolul 4 se arată că acest serviciu se va extinde și asupra șesului și că satele depărtate cu mai puțin de 4–5 ore de graniță se vor putea încadra la paza graniței. Din acestea se poate trage concluzia că va fi posibil să se înființeze o miliție rurală, care să poată fi împărțită mai târziu în companii.

Aceasta ar fi baza pe care în anii următori se va întemeia o miliție de graniță, după ce populația se va fi obișnuit cu serviciul militar.

6. Dacă Bucovina va fi păzită prin atragerea populației rurale, se pune întrebarea de câți militari va mai fi nevoie aici?

Dacă porțiunea dintre râul Moldova și tripla graniță va fi înglobată în Transilvania, atunci 6 companii ale celui de-al doilea regiment de garnizoană ar fi suficiente, dintre care trebuie încartiruiți un ofițer de stat major cu 2 companii la

Cernăuți, 2 companii la Siret și 2 companii la Suceava; dacă porțiunea considerată mai sus rămâne în Bucovina, mai este nevoie de 2 companii la Câmpulung. Celelalte companii ar putea fi deplasate împreună cu statul major în Galiția, cel mai comod la Sniatin, Horodenka și Zalescic, pentru a fi aproape în orice caz și a menține comunicația fără dificultăți. Deocamdată nu este nevoie de cavalerie în Bucovina, dar în cazul când se va considera necesară vreo schimbare în comandamentul Cavallar de remontă, un escadron de husari ar putea fi mutat din Galiția în Bucovina.

7. Dacă ar fi cazul să se întreprindă cartografierea economică, sau cu ce ar putea fi înlocuită?

Având în vedere că în prezent în Bucovina numai districtul câmpulungean și cele 3 orașe Cernăuți, Suceava și Siret sunt domenii domnești, în timp ce tot restul pământului aparține proprietarilor de pământ, iar supusul nu posedă nici o palmă de pământ, ci are în arendă de la aceia câmpuri și pajiști, generalul Enzenberg a propus cartografierea economică, care să caracterizeze terenul după clasificarea calității sale economice, lucru pe care l-a prezentat drept foarte necesar, constatând cu această ocazie că, dacă i se acordă direcția generală a lucrării și ajutorul căpitanului de mare stat major Scherz, aflător în prezent în Bucovina, și acela al altor ofițeri îndemânateci, speră să termine cartografierea cu 12 măsute de măsură în 12 luni de vară. Depinde deci dacă această cartografiere, a cărei necesitate și folos nu poate să nu fie recunoscute, să decurgă conform cu propunerea generalului Enzenberg, sau, luând în considerare că acea cartografiere implică costuri și că s-ar și pierde mult timp, să se ordone în locul cartografierii instituirea procedurii de fasiune, după modelul Galiției, și în districtul bucovinean. Dacă s-ar proceda în acest din urmă mod, ar trebui ca atât

a) nobilimea cât și clerul să fie obligați să execute cea mai severă fasiune (declarație pe proprie răspundere) a proprietăților lor ca terenuri, cârciumi, mori, iazuri de pește, zeciuieli și venituri de pe urma supușilor pe sate cu nume oficiale ale taților de familie.

b) Pentru ca să se obțină fasiuni cât se poate de corecte, tănuitorii trebuie să fie amenințați cu confiscarea celor tănuite și în cazul unor încălcări și transferări factive să fie pedepsiți cu jumătate din ele, din care o treime îi va reveni drept răsplată denunțatorului.

c) Nobilimea și clerul mai trebuie obligați să înainteze spre examinare documentele, donațiile și privilegiile lor împreună cu fasiunile sus-amintite, din care va rezulta dacă au dreptul de a poseda pământurile lor.

d) Pentru înaintarea fasiunilor și anexarea documentelor scrise, a privilegiilor, a donațiilor ș.a.m.d. trebuie să li se acorde un termen și anume 6 luni scotite de la ziua publicării.

Din acest capitol trebuie să mai facă parte o problemă esențială, și anume aceea a conscripției de asemenea încă neintroduse în districtul bucovinean, care cuprinde în sine o acțiune ce ar trebui să precedă sistematizarea Bucovinei, pentru

a pune în evidență starea familială și cea spirituală, care n-a putut fi sondată până în ziua de azi cu un grad ridicat de încredere.

După părerea generalului Enzenberg ar fi posibil să se execute conscripția încă în acest an; dar, ținând seama de faptul că poporul este mult prea bănuitor și ar putea să se lase convins că se intenționează să se ridice cândva recruți, generalul Enzenberg consideră necesar ca să se comunice ofițerilor folosiți la conscripție o instrucție, cu privire la comportarea lor ulterioară, cu ajutorul căreia ei și subordonații lor să-l convingă pe țăran că prezenta conscripție are drept țel scăderea îndatoririlor prestate și a robotelor neplătite, și cum contribuie parțial la paza graniței, serviciu care le va reveni exclusiv, nu trebuie să se teamă de recrutare.

Depinde de preainalta hotărâre dacă, pentru evitarea atât a complicațiilor implicate de o astfel de conscripție, cât și a urmărilor îndoielnice cărora le-ar putea da naștere în viitor, să evidențieze nivelul prezent al populației prin fasonarea notabilităților, rectificarea putând să se facă ulterior.

8. Cum se aplicau impozitele în Bucovina în trecut și ce mod de impozitare ar trebui să fie introdus în noua sistematizare?

În trecut impozitarea consta din următoarele dări, care au fost încasate aici și după achiziționare în folosul vistieriei, și anume:

Contribuția

Un țăran de la oraș sau din sat plătește pe an, indiferent dacă avea puține sau multe ogoare, pentru familie, 2 fl. 30 kr., un negustor mare 21 fl., unul mai mărunț 9 fl., unul mijlociu 4 fl., unul mic 2 fl. 30 kr., un șleahțiș sau un nobil de cel mai mic rang 4 fl., un armean 4 fl., un călăraș 3 fl. 45 kr., un evreu 5 fl., un lingurar sau țigan nomad 1 fl.30 kr.

Quostina (Goștina) sau zeciuală la oi

Toți cei domiciliați în districtul bucovinean, ca și cei din țările imperiale învecinate, dacă își țin oile sau caprele lor în acest district, plătesc pe bucată 5 kr.; cei care-și țin astfel de animale iarna sau vara în afara districtului plătesc pe bucată 3 kr.; pentru o bucată tănuită proprietarul plătește 1 fl., din care gășitorul primește 30 kr. și vistieria 30 kr.

Desetina sau zeciuala pe porci și stupi de albine

Țăranii plătesc pe bucată 12 creițari, mănăstirile, boierii și mazilii (nobili de rangul 2) 6½ kr., ruptașii (nobili de gradul 3) 6½ kr., pentru cei ce depășesc 12 bucăți 12 kr. pe bucată. Ca și ruptașii plătesc și popii, diaconii și servitorii judiciari. Pedepsa pentru bucăți tănuite este ca la Quostina. Fiecare proprietar mai plătește pentru numele său 6 kr.

Solaritul sau plata pentru sare

Satele din districtul cenăuțean plătesc pentru sare 500 fl. pe an, bani pe care îi primea înainte marele logofăt (cancelar) de la Iași.

Vulpea Crăciunului sau pielea vulpii de Crăciun

Districtul pomenit plătea în locul unui fost cadou făcut Starostelui, 620 fl. 30 kr. pe an.

Aceste două dări au fost desființate după achiziționare.

Din aceste dări enumerate mai sus i-au revenit vistieriei anual:

Contribuția.....	50 200 fl. – kr.
Goștina.....	23 500 fl. – kr.
Desetina.....	16 700 fl. – kr.
Solaritul.....	550 fl. – kr.
Vulpea Crăciunului.....	<u>621 fl. 30 kr.</u>

Total: 91 571 fl. 30 kr.

Aceste dări își au originea de la principii arendași ai Moldovei, iar dările suplimentare pe care le putea impune sus-numitul principe după voia sa, și le și impunea, se ridicau cu mult mai mult decât valorau impozitele, căci, după informațiile obținute, țăranul trebuia să plătească anual de la 13 până la 14 fl. și să achite această sumă în 13 (?) termene. Mai este bine cunoscut că în Moldova țăranul înstărit care practica negustoria, trebuia să plătească principelui în fiecare an 70 până la 80 fl. În consecință supușii bucovineni n-au fost împovărați de guvernul nostru cu dări bănești, ci li s-a dat timpul necesar pentru a se reface de pe urma sarcinilor de război și de sărăcirea totală care a urmat, și să se prevadă cu suficiente vite, ramura principală a alimentării lor. În schimb, acum țăranii trebuie să achite contribuția bănească, să execute gratuit clădirea de magazii, mori, spitale, case pentru încartiruirea ofițerilor, biserici, școli, închisori, cuptoare de var, grajduri și altele asemenea, precum și robote manuale și de cărăușie pentru construirea unor poduri sau drumuri, în schimbul cărora li se va acorda iarăși o ușurare, în sensul că vor trebui să muncească numai 12 zile de robotă pe an pentru proprietarul pământului și vor dispune pentru ei de zile libere.

Încă o formă de contribuție ce se aplică în prezent constă din fânul împărătesc, care nu exista în trecut, ci a fost introdusă abia de ruși, iar Moldova trebuia fie s-o livreze în schimbul iertării de contribuția la fața locului pentru armata rusească, fie s-o răscumpere parțial în formă de bani. De aceea, s-a prescris și s-a recoltat în anul 1775 acest fân de pe 9 130½ fălcii (de câte 2880 stânjeni pătrați = 10 358 metri pătrați). Această recoltare de fân, pentru care proprietarul trebuia să pună la dispoziție fânețele, iar țăranul s-o recolteze și s-o transporte gratuit până la fața locului cerut, s-a executat și în anul trecut 1779, când s-a livrat fânul de pe 4 400 fălcii. Acum însă s-a dovedit că, în urma colonizărilor apreciabile și a creșterii numărului de vite, producția de fân și transportul ei gratuit la ocoalele și grajdurile remontelor existente a devenit extrem de împovărătoare și dificilă pentru țară, din care cauză în mod unanim țara a propus, ca fiecare familie impozabilă să achite vistieriei în schimbul fânului, a transportului acestuia și a

construirii grajdurilor, 1 fl. pe an peșin, și pe lângă aceasta să mai achite pentru rechizitele de grajd și paiele de așternut câte 5 kr. pe an. Dar, cum folosirea acestui așa-zis fân împărătesc nu existase și începuse abia pe vremea rușilor, va depinde doar de hotărârea prea-înaltă, la stabilirea noii impozitări, dacă se va putea accepta și încasa în folosul vistieriei genul de impozitare prin dare bănească în schimbul aceluși fân, și anume 1 fl. pe an pentru fiecare familie impozabilă.

Acestea sunt dările și celelalte prestații care au fost impuse până acum ca îndatorire districtului bucovinean. Dar deoarece *statu quo*-ul nu mai poate fi menținut, căci în el nu numai că s-au strecurat nedreptăți, ci au și trebuit să fie introduse cheltuieli excesive la încasare, devine necesar atât pentru vistierie, cât și pentru comunitate ca să se conceapă un nou sistem de impozitare, care să se abată integral de la sistemul vechi, și să pună contribuția pe baza capacității proprietăților de teren.

În capitolul I s-a și spus că proprietarii de pământ trebuie să-și înainteze fasiunile, pe baza cărora li se va impune impozitul. Prin urmare noul sistem de impunere ar trebui întocmit precum urmează.

9. Clerul, nobilimea și proprietarii de pământ.

Până acum, proprietarii de pământ n-au plătit nimic, în afara Goștinei și a Desetinei, de care dări ar urma să fie scutiți acum; dimpotrivă, după fasiunile înaintate, ar fi trebuit să achite anual 6 procente din veniturile lor.

a) În Galiția se plătesc ce-i drept 12 procente, pe când în Bucovina și în general, ei n-au prea realizat mult din vânzarea produselor lor, și de aceea s-a considerat că n-ar trebui impuși deocamdată decât cu 6 procente.

b) În afara contribuției de 6 procente, fiecare proprietar de pământ mai trebuia să contribuie cu 2 procente pentru întreținerea administrației.

c) Dacă-și folosesc terenurile și pajiștile pentru ei înșiși, ar trebui să introducă veniturile de pe urma lor în fasiune, sau ar trebui să se ceară de pe urma lor o contribuție modestă raportată per coreț (1 236 hectol.).

d) Deoarece proprietarul trebuie să includă în fasiune câte câmpuri și pajiști posedă țaranii, ar trebui să se însărcineze proprietarul cu depunerea corectă a contribuției, ca în Galiția, achitarea banilor urmând să se facă anual în 3 rate la casele de impunere și anume 1/3 în noiembrie, decembrie și ianuarie, 1/3 în februarie, martie și aprilie și 1/3 în lunile de vară.

e) Nobilii se pot sustrage cu atât mai puțin contribuției, cu cât trebuiau s-o plătească și în Moldova.

10. Starea țărănească și comună.

Starea țărănească plătea contribuția pe câmpurile și pajiștile pe care le posedă, după clasificarea lor, și se consideră că un coreț de prima clasă trebuia impus cu 20 kr.

În afara contribuției bazate pe câmpuri și pajiști, fiecare familie impozabilă va fi impusă anual cu 2 fl. 30 kr., dacă Majestatea voastră va aproba sus-amintita ofertă privitoare la fânul împărătesc, construcția de grajduri și plata transportului

fânului de 1 fl. și cea privitoare la întreținerea rechizitelor de grajd și procurarea paielor de așternut de 5 kr., din care se vor întreține și rechizitele de tracțiune în etapele de marș, pentru întreținerea administrației țării și afacerile districtului 55 kr. și pentru construirea clădirilor pentru încartiruirea militarilor, spitalelor, cazărmilor și instituțiilor administrative 30 kr. în total. În schimb va fi scutită de Goștină și Desetină.

11. Burghezii și profesioniștii.

Burghezii și profesioniștii aflători în Bucovina, care nu posedă terenuri agricole în afara caselor lor, plătesc o taxă de protecție anuală de 3 fl., pentru cheltuielile districtului 2 fl. 30 kr., apoi un impozit profesional potrivit cu diferitul mod de alimentare, cantitatea concretă urmând să fie determinată local și adusă la cunoștință. Cei ce nu posedă case plătesc taxa de protecție de 3 fl. și impozitul profesional de mai sus.

12. Mazilii, ruptașii și șleahțiții (adică nobilii mărunți).

Aceștia vor fi tratați, cu privire la contribuția pentru câmpuri și pajiști, precum și a altor venituri, ca și mănăstirile și nobilii și alți proprietari de pământuri și trebuie deci să plătească 8 procente anual.

13. Ocolul Câmpulungului-Rusesc. Ocolul Câmpulungului-Moldovenesc.

Având în vedere că în aceste două ocoale nu se pot cultiva grâne, și că oamenii trebuie să trăiască numai de pe urma vitelor, ar trebui să fie impuși numai cu jumătate din contribuția fixată în Bucovina. La fel ar trebui să achite numai jumătate din celelalte contribuții atribuite fiecărei familii impozabile.

Ocolul Câmpulungului-Rusesc a fost încărcat, de la luarea în posesie, prea mult față de trecut, și a sărăcit, astfel că impozitarea sa n-ar trebui să depășească suma de 1 000 de ducați.

Dimpotrivă, Ocolul Câmpulungului-Moldovenesc mai este acum în puteri; i s-ar putea pune de aceea în sarcină întreținerea drumului de comunicație care traversează ocolul, în măsura în care ar fi nevoie de muncă manuală.

14. Comercianți și negustori.

În regiunea turcească, armeanul care face negustorie plătește anual 3 ducați. În Bucovina se propun următoarele contribuții: prima clasă 10 fl., a doua 7 fl., a treia 3 fl.

Pentru necesitățile districtului, fiecare familie posesoare de casă plătea 2 fl. 30 kr. Dacă posedă și terenuri agricole, plăteau dări ca și țărani. Cei ce n-aveau case plăteau numai taxa de protecție de 3 fl., pe lângă contribuția de mai sus, dacă făceau comerț.

Dacă la Suceava s-ar realiza o colonie armeană, s-ar putea cădea de acord cu ea cu privire la o cantitate pașal de câte 3 ducați, o evaluare pe care au oferit-o.

15. Țigani, numiți vagi (nomazi).

Având în vedere că districtul încă nu se poate lipsi de ei, fiecare dintre ei ar trebui să fie imputat și de acum înainte anual cu un impozit de 1 fl. 30 kr., și să achite căpitanului lingurarilor 30 kr., vistieria economisind astfel 100 de ducați anual.

16. Rabry (numiți robi sau sclavi), (deci) șerbi.

Aceștia ar trebui supuși cu câmpurile și pajiștile lor la contribuție și tratați ca ceilalți țărani. Cei ce nu posedă câmpuri și slujesc numai ca argați plătesc numai taxa anuală de protecție de 3 fl.

17. Scutelnicii (țărani scutiți de contribuții) aprobați în trecut curtenilor.

Întrucât se mai găsește câte unul, vor fi tratați ca robii, iar titlul nu va fi admis în viitor.

18. Arganții (argații) sau slujitorii.

Aceștia ar trebui să fie impuși ca și robii și crearea lor în viitor să fie interzisă.

19. Servitorii judiciari și administrativi, numiți panțâri, arnăuți, umblători și bârani.

Ei sunt în număr de vreo 200, cei mai mulți dintre ei fiind țărani care până acum erau scutiți de contribuțiile și servitudinile publice în schimbul serviciilor lor gratuite. Dacă, în locul lor, s-ar angaja adevărați servitori judiciari, și anume câte 6 călare pentru 10 fl. lunar și câte 8 pe jos pentru 6 fl. lunar pentru fiecare dintre cele două districte, deși lucrurile esențiale în această privință vor apărea în capitolul următor privind justiția, atunci acești servitori judiciari salarizați ar putea fi încadrați în starea țărănească și să li se impună îndatoririle corespunzătoare.

20. Comunitățile evreiești din Bucovina.

Aceștia să fie datori să achite anual următoarele contribuții:

1. Fiecare familie evreiască, căsătorită sau văduvită 15 fl., pentru construcția de drumuri 5 fl., pentru fânul împărătesc dublul: 2 fl. 10 kr., pentru întreținerea administrației țării triplul: 2 fl. 45 kr., pentru case de încartuire și cazărmi cvadruplul: 2 fl. Cel ce practică o profesiune sau ține cârciumi să se fasoneze și să plătească 15 procente. Suma dării 26 fl. 55 kr.

2. Evreii holtei și cei ce servesc drept argați plătesc o contribuție anuală de 5 fl., pentru construcția drumurilor 2 fl. 30 kr., pentru alte necesități ale țării 2 fl. 30 kr., la un loc 10 fl.

3. Fiecare evreu care se căsătorește trebuie să achite pentru licența de căsătorie 20 de ducați.

4. Fiecare evreu sau evreică tânără care se căsătorește în altă țară să fie dator să achite o dare de plecare de 10 ducați.

5. Rabinii pot fi scutiți de dări, dar cahalii (judecători pentru evrei) trebuie să plătească dări ca toți evreii.

21. Arendașii.

Spre deosebire de nobilii străini din Polonia sau marchitanii ruși care se află în Bucovina pentru arendașie, adevărații arendași trebuie să achite anual 20 fl., dar să și contribuie totodată la construcția drumurilor 5 fl.; dar cei care au și renunțat la arendașia lor și se află în Bucovina, vor fi impuși cu o taxă de protecție de 4 fl. și cu 2 fl. 30 kr. pentru cheltuielile districtuale.

22. *Încasarea impozitelor bănești.*

Până acum acești bani erau colectați din sate de către mazili jurați, care erau plătiți cu un adaos de 3 kr. pe familie, și erau depuși la casa districtuală; acum însă, cu ocazia noii sistematizări va trebui ca atât la Cernăuți cât și la Suceava să fie angajat câte un încasator de impozite împreună cu câte 2 scribi, care să țină în ordine tot sistemul impozitar, să încaseze banii și să-i depună la casa districtuală.

La conscripție, costurile pentru mazili se ridicau anual la circa 3 000 fl., care ar egala costurile pentru cele două oficii de impozitare.

23. *Cum poate fi adus clerul din Bucovina la o stare potrivită profesiei lui și să se inițieze sistemul școlar?*

În Bucovina se găsesc 26 de mănăstiri din ordinul Sfântului Vasile, printre care o mănăstire de femei și o mulțime de preoți de lume. Ele sunt subordonate în parte mitropolitului din Iași, în parte episcopului bucovinean de la Rădăuți, dar toate patriarhului de la Constantinopol.

Generalul Enzenberg îl laudă pe episcopul de la Rădăuți drept un om, care impune ordinea în dieceza sa, în timp ce în dieceza mitropolitului se observă multe deficiențe, probabil fiindcă îl lasă pe vicarul său să conducă după plac. Ar fi deci foarte de dorit, ca să se realizeze separarea clerului bucovinean de jurisdicția spirituală a patriarhului de la Constantinopol, după care toată Bucovina ar fi subordonată episcopului din Rădăuți, în *spiritualibus ritus non uniti*.

Cu ocazia înțelegerii realizate în această privință în Consiliul aulic al curții și al statului, s-a primit de la acesta atât la 15 decembrie 1777, cât și la 21 ianuarie 1780 răspunsul că, având în vedere că Poarta și-a exprimat rugămintea expresă ca, ținând seama de propria ei situație critică, să ne reținem acum de partea noastră de la toate înnoirile în care ar fi implicați supușii ei. Cancelaria de Stat, ținând cont de aceasta precum și de alte diverse considerente concomitente, nu poate ieși la lumină cu problemele clerului mănăstiresc și, de alt fel, din Bucovina, și va fi necesar să se facă uz de alte mijloace și căi, care să poată realiza intențiile anterior lămurite privitoare la cler, fără să atragă deloc atenția și fără să provoace un scandal îngrijorător.

În virtutea unei declarații, existente din 1777, a principelui Moldovei, a fost adresată mitropolitului din Iași indicația să nu exercite vreo jurisdicție samavolnică privitoare la clerul bucovinean și să nu întreprindă în general nimic fără administrația Bucovinei; ca urmare mitropolitul s-a și înțeles în mod ordonat cu organele țării, în cursul verii trecute, în privința ocupării efective a locurilor de decan și egumen la Sf. Ilie.

După spusele generalului Enzenberg, clerul din Bucovina se ocupă mai ales cu gospodăria și arendașia, este nepriceput în religia propriu-zisă și tinde de aceea să mențină poporul în neștiință și în ascultare oarbă față de ei înșiși, adică de cler, ceea ce poate servi excelent administrației bucovinene în unele împrejurări drept ocazie de a-l convinge pe episcopul de la Rădăuți și pe mitropolitul de la Iași cât de nepotrivite sunt preocupările de gospodărie și arendașie cu starea și profesia de

cleric și cât de mult este în favoarea religiei faptul că administrația oferă clerului starea socială și materială potrivită pentru a-și putea îndeplini îndatoririle lor religioase, eliberându-i de grijile administrării moșiilor și dându-le pe acestea în seama administrației politice.

Mitropolitul, ca și multe mănăstiri situate în Moldova, și altă nobilime posedă moșii însemnate în Bucovina. Tot așa, episcopul din Rădăuți și mănăstirile din Bucovina posedă multe moșii în Moldova. Se poate bănuși că schimbul moșiilor din Bucovina ale mitropolitului contra celor din Moldova ale episcopului de la Rădăuți nu va întâmpina probabil mari dificultăți, deoarece în acest fel mitropolitul mai degrabă va câștiga decât va pierde, și că mijlocul de împăcare și de potolire a episcopului rădăuțean, în caz că va ieși în pierdere, se va găsi, oferindu-i-se de către vistierie un grad de salarizare potrivit stării sale, iar moșiile vor deveni domenii domnești. O dată ce s-a realizat un astfel de schimb de moșii între mitropolitul din Iași și episcopul de la Rădăuți, iar episcopul a renunțat de bunăvoie la posesiunea moșiilor sale și i se va fi acordat un salariu din partea vistieriei, și, în sfârșit, administrarea moșiilor clericale mănăstirești va fi fost dată în mâinile administrației politice, se va fi creat posibilitatea facerii următorului pas, și anume ca mănăstirile înseși să ceară de la scaunul patriarhiei din Constantinopol consensul necesar pentru vânzarea moșiilor și să se realizeze ulterior cu succes un schimb general al moșiilor între mănăstirile și nobilimea din cele două părți, și, în acest mod, locuitorii bucovineni și cei moldoveni să iasă totodată din legătura precisă existentă în prezent din cauza acestui amestec al bunurilor, după care, dacă Bucovina ar deveni o graniță militară, să răscumpere aceste moșii clericale pentru dotarea grănicerilor, și, în măsura în care nu se găsesc în apropierea granițelor, să poată fi schimbate contra unor astfel de moșii, care se găsesc în vecinătatea unor astfel de granițe.

În măsura în care mănăstiri sau nobili care locuiesc în Moldova au bunuri în Bucovina, nu li se poate impune un termen pentru lichidarea sau vânzarea acestora sau să fie supuși după depășirea acestuia la o dare mai mare pe profiturile lor, dar pare să fie admisibil, așa cum s-a și propus în capitolul 7 ca, în afara nobilimii moldovenești, și clerul să fie invitat să înainteze cu privire la proprietățile lor fașiunile respective prezentând documente, privilegiile scrise ș.a.m.d., din care să se poată concluziona dacă și posedă toate bunurile pe drept sau unul sau altul ar putea fi reclamat de *fiscus regius*.

În privința sistemului școlar, în Bucovina ca și în Moldova, fiecare popă trebuie să înmâneze episcopului un ducat sub titlul de ban școlar. Episcopul de la Rădăuți primește această sumă nu numai din partea subordonată lui din Bucovina, ci și din cea care se încasează în partea mitropolitului. Păstrarea acestor bani și dispunerea de ei este lăsată la dispoziția sa numai în sensul că va trebui să înainteze administrației țării în luna decembrie a fiecărui an socoteala asupra ei, pentru a se controla contabilizarea acestor bani. Intenția este ca din acest fond să se construiască și să se înființeze nu numai școli valahe, ci și germane și, cu timpul,

latine. Cum există de pe acum câteva școli valahe, s-ar putea iniția înființarea uneia sau mai multor școli germane în felul următor:

a) Episcopul de la Rădăuți ar trebui lămurit că există intenția ca, dacă indigenii ar învăța limba germană, apoi s-o citească, s-o scrie și să socotească și s-ar strădui în general să devină îndemânați în servicii, ei s-ar putea aștepta să fie preferați în serviciile țării. De aceea se consideră necesar ca în 3 orașe, Cernăuți, Siret și Suceava, să se înființeze școli germane. Deoarece aceste școli erau destinate școlarizării supușilor bucovineni, pare nimerit ca această intenție să fie sprijinită din fondul școlar fără dezavantajarea școlilor valahe. Ar depinde deci de judecata sa, a episcopului, cât s-ar putea ceda anual acum și în viitor administrației țării.

b) Inițial să se înființeze o singură școală germană; apoi însă, dacă se găsesc mai mulți școlari, să se organizeze a doua, a treia și, în sfârșit și a patra la Câmpulung.

c) Deși preainalta vistierie va trebui să facă cheltuieli pentru înființarea și lărgirea școlilor germane și apoi pentru înființarea uneia sau mai multor școli latine, fără de care sistemul școlar n-ar putea deveni acceptabil, prin culturalizarea realizată a acestor oameni primitivi statul va putea spera să fie suficient de despăgubit.

d) De găsierea unor învățători iscusiți va ști să se îngrijească administrația țării.

24. Cum s-ar putea readuce din nou la biserica unită acele multe familii unite transmigrate, odată cu ocuparea Bucovinei, din Transilvania, Maramureș, Polonia, dar mai ales din Galiția în Bucovina, și devenite aici schismatice?

Din cauză că ritul unit și cel schismatic, datinile, legile bisericesti și restricțiile postului nu se deosebesc deloc unele de altele (sic, nota lui Polek), această populație colonizată așezată peste tot, a trecut la ritul schismatic. Dar nu numai din motive religioase, dar și din considerente politice, favorizarea Uniunii și, încă mai mult, împiedicarea separării de Uniune către schismă are mare importanță, căci, în timp ce separarea clerului de scaunul patriarhal de la Constantinopol încă nu poate avea loc în prezent, nici nu se poate spera ca foștii uniți, acum aciuiati împrăștiați în țară, să părăsească casele și gospodăriile pe care și le-au construit, dintr-un impuls religios, iar clerul va opune în orice caz în calea unei propuneri de comasare de acest fel cele mai mari piedici, din care cauză nu se poate conta decât pe următoarele inițiative.

1. Pentru uniții care se și găsesc în Bucovina să se construiască în orașele Suceava, Siret, Cernăuți, Sadagura și Vijnița, apoi în Câmpulungul-Moldovenesc mici biserici și să se angajeze la fiecare biserică clerici uniți și să fie dotați.

a) Astfel, coloniștii uniți din vecinătate vor avea ocazia să-și exercite religia.

b) Dacă se vor alege pentru grija sufletească clerici uniți, cu o comportare înălțătoare, erudiți și modești în purtare cu alții, însușire necesară în acest scop, pentru a readuce pe cei rătăciți la Uniune și a răspândi Uniunea pe nesimțite, atunci

se poate spera, că populația rurală va avea în general mai multă încredere în el decât într-un popă schismatic neștiutor.

c) Pentru fiecare biserică este nevoie, după spusele generalului Enzenberg de 1 preot, 1 capelan și 1 cantor, 3 persoane care, după pravilă, trebuie să fie prezente la liturghie și la serviciul divin, aceștia trei, neavând nici pământ, nici nu se pot aștepta acum la stolă, trebuie prevăzuți cu un stipendiu, care ar trebui să se ridice pentru preot la 300 fl., pentru capelan la 200 fl. și pentru cantor la 100 fl., care va putea fi desființat mai târziu, atunci când se va ajunge la situația în care în Bucovina se vor lua măsuri publice favorabile răspândirii Uniunii; deocamdată însă, când, din motivele expuse, este necesară construirea unor biserici unite, ne vom mulțumi cu un preot și un cantor, acesta din urmă preluând și îndatoririle școlare.

d) Generalul Enzenberg recomandă să se aleagă drept parohi preoți din mănăstirea transilvăneană a ordinului Sf. Basilus din Blaj, din cauză că membrii clerului de acolo sunt de obicei cunoscători ai limbii latine, au fost crescuți în convicțul *de propaganda fide* din Roma, sunt teologi și în general oameni modești și politicoși și de naționalitate valahă, care, dacă o vor permite în viitor bine cunoscutele împrejurări din district, vor împlini totodată misiunea de a servi clerului schismatic primitiv și cu totul lipsit de experiență din Bucovina drept exemplu, vor pune baza pentru atingerea scopului și vor putea asista populația de rit latin, ușurând practicarea religiei de către locuitorii germani.

e) Pentru a evita conflictele care s-ar putea isca, atunci când clericilor uniți staționați în districtul bucovinean li s-ar pretinde de către superiorul de campanie din Galiția, prin urmare din partea unui cleric de rit latin, să se subordoneze, atunci nu se poate face altceva, decât ca acest cler unit să fie subordonat *in Ecclesiasticis* sub jurisdicția episcopului unit de la Lemberg; numai că atunci acestuia trebuie să i se ordone în mod accentuat și să fie pus sub observație că o va face în viitor, să vegheze ca grijitorii sufletești ordinați pentru Bucovina să cunoască cele două limbi, rusa și valaha, pe care o vorbesc emigranții în Bucovina, și ca acești clerici să nu întreprindă nici misiuni oficiale, nici convertiri forțate, pentru a preîntâmpina orice neliniște care s-ar putea naște din această cauză.

2. Din intenția de a înfrunța orice rău ce se va fi infiltrat în Bucovina, din Galiția, Transilvania și Ungaria prin supușii plecați pe fugă și au găsit aici apărare și găzduire, s-au luat ce-i drept acum câțva timp măsurile necesare și s-a ordonat chiar ca în districtul bucovinean să nu fie admiși decât cei care au căpătat de la autoritățile lor permisiunea de colonizare. Cu privire la supușii de acum transmigrați în Bucovina, generalul Enzenberg s-a exprimat în sensul că el nu este dispus să restituie din nou Galiției diferitele familii reclamate la început, dar toate acestea au avut drept urmare neplăcută că o bună parte dintre ei au fost puși pe fugă de zvonul repatrierii și s-au refugiat în Moldova, fugă care, deși granița este foarte bine păzită, nu poate fi împiedecată total, mai ales dacă emigranții se postează aproape de granița cu Moldova, cum fac mai ales Galițienii; de aceea

transmigranții din alte țări din partea noastră care se și găesc în Bucovina n-ar putea fi retrimiși la fostele lor locuri de trai fără primejdia de a-i pierde aproape pe toți, din care cauză de acum înainte cu astfel de transmigranți, dacă nu sunt oprți aproape de granița galițiană, nu rămâne altceva de făcut, decât să fie oprți imediat ce intră în Bucovina și să fie trimiși sub pază bună la cel mai apropiat oficiu districtual sau să fie trimiși înapoi în cel mai apropiat comitat. În măsura în care niște uniți din țări adiacente străine sau din țări din partea noastră ar cere, legitimându-se valabil, să se așeze în district și acest lucru li s-ar putea admite, să li se atribuie locuri de așezare, ținând seama ca ei să poată rămâne laolaltă și să se poată găsi mijloace ca să poată participa la exercitarea religiei lor.

25. Dacă Bucovina rămâne sub supraveghere militară, cum trebuie organizată administrația țării pentru rezolvarea afacerilor ce vor apărea și cum să fie dotată cu indivizii necesari?

După indicația generalului Enzenberg, corespondența care privește numai problemele economice și juridice, cu principele Moldovei, cu pașa de la Hotin, cu funcționarii din Moldova, cu oficiile cercuale și districtuale din Galiția, din Transilvania, cu cei 5 funcționari ai țării și vorniciei satelor și alți supuși, trebuie purtată în diferite limbi. Traducerile din aceste limbi în limba germană și a viitoarelor ordine în limba valahă și copierea lor în mai multe exemplare, corespondența dintre militari, carantine și cu sistemul vămile și, în sfârșit, corespondența cu Instanța cere să i se atribuie administrației țării personalul suplimentar numaidecât necesar pentru rezolvarea multiplelor afaceri.

Până acum există următorul personal la administrația țării:

1 general; baron Enzenberg	}	care trebuie să rezolve toate problemele în limba germană
1 adjutantul său		
1 comisar de război		
1 casier districtual, care este un ofițer plătit suplimentar		
1 secretar valah, salariat		
1 scrib remunerat		
1 scrib polonez salariat		
1 director la Cernăuți, care este un ofițer remunerat		
1 ispravnic la Suceava		
1 scrib valah acolo		
1 vornic principal la Câmpulungul Mold., salariat		
1 căpitan de ocol la Siret, remunerat		
1 asemenea la Câmpulungul rusesc remunerat		
2 ofițeri ca supraveghetori silvici în valea Ceremușului, remunerați		
Pentru administrația judiciară:		
1 auditor districtual		
1 auditor la garnizoană		
1 scrib de judecătorie		

Deși, în prezent, problemele economice și cele politice au fost rezolvate cu personalul de mai sus în *statu quo*, nu se poate aștepta lucrul acesta la noua sistematizare, căci treburile devin mai numeroase. În schimb, în sectorul juridic lucrurile sunt atât de rămase în urmă, încât la petrecuta plecare a generalului Enzenberg au fost predate generalului Kaltschmid 284 procese nerezolvate.

Pentru ca treburile țării să fie rezolvate, iar treburile juridice să fie rezolvate rapid și procesele rămase în urmă să fie aduse la zi, generalul Enzenberg a propus, ca numaidecât necesare, următoarele.

Pentru administrația economică și politică:

La administrația țării: 1 administrator al țării, 1 comisar de război, 1 casier fiscal, 1 secretar german, 1 secretar valah, 1 scrib valah, 1 scrib polonez, 1 concepist, 3 cancelariști, dintre care unul trebuie să țină protocolul de exhibiție, 1 registrant, 1 translator, 1 servitor al cancelariei, un chirurg principal al țării – cu 600 fl., la paza cordonului: 4 comisari de graniță, fiecare cu 20 fl. lunar.

La oficiul districtului din Cernăuți: 1 director, un ofițer militar cu supliment, 2 scribi valahi cu câte 200 fl., 1 încasator de impozite cu 600 fl., un scrib de impozite cu 300 fl., 1 al doilea scrib de impozite cu 200 fl., 1 chirurg al țării cu 300 fl..

La oficiul districtual din Suceava: 1 director, 2 scribi valahi cu câte 200 fl., 1 încasator de impozite cu 600 fl., 1 scrib de impozite cu 300 fl., 1 al doilea scrib cu 200 fl., 1 chirurg al țării cu 300 fl..

La Ocolul Câmpulungului-Moldovenesc: 1 vornic principal, 2 scribi cu câte 200 fl., 2 servitori ai oficiului, dintre care 1 călare, cu câte 60 fl. și 36 fl..

La Ocolul Câmpulungului-Rusesc: 1 căpitan de ocol sau vornic principal de ocol, 2 scribi cu câte 200 fl., 2 servitori de oficiu cu câte 60 fl. și 36 fl..

La Siret: 1 căpitan de ocol sau vornic principal de ocol, 2 scribi cu 200 fl. fiecare, 2 servitori de oficiu cu 60 fl. și 36 fl..

Pe Valea Ceremușului: 2 ofițeri ca supraveghetori silvici, 2 maiștri pădurari, 8 silvicultori.

Aici trebuie observat că vornicul principal Anghelache angajat la ocolul Câmpulungului-Moldovenesc, nu știe nici citi, nici scrie, fiind încă din timpurile vechi. Generalul Enzenberg sfătuiește să fie scos la pensie sau, mai bine, să fie despăgubit *semel pro semper* și să părăsească țara, având în vedere că a fost totdeauna de partea rușilor. În locul său ar trebui investit un ofițer corect ca vornic principal. Pentru ocuparea postului de chirurg al țării sau chirurg principal, generalul Enzenberg l-a recomandat pe chirurgul celui de-al doilea regiment valah transilvănean, din cauză că stăpânește bine limba valahă, își cunoaște bine meseria și are totodată experiență perfectă în domeniul moșitului și cunoaște de asemenea obiceiurile, datinile și firea valahilor. El ar aduce mari servicii țării prin instruirea moașelor.

După opinia Consiliului aulic de război ar trebui, ca și în orice alt caz, astfel și la organizarea Bucovinei, să se determine anterior dimensionării personalului destinat anumitor funcțiuni, atât obiectele activităților care îi revin, cât și modul în care vor fi rezolvate; de aceea, cât timp nu va fi cunoscută părerea preainaltă de

fapt încă necunoscută cu privire la districtul bucovinean, nu se poate exprima o opinie bine fondată cu privire la proiectul generalului Enzenberg, referitor la starea personalului politic și economic; și dacă districtul urmează să rămână sub administrație militară, să se acorde pe măsura înaintării administrației, din timp în timp, personalul numai decît necesar, dar să se aprobe imediat numirea chirurgului principal al țării propus, și de asemenea să-l numească pe căpitanul de cavalerie Pizelli care este folosit din ordinul Majestății voastre deocamdată ca adjunct la departamentul de justiție al Consiliului aulic de război, cunoscut pentru îndemânarea sa, precum și pe doi dintre cei mai capabili absolvenți ai Academiei de la Neustadt, inapți pentru serviciul militar folosiți între timp la comisia economică a uniformării ca adjuncți de calcul, și anume să se acorde fiecăruia dintre aceștia trei, pînă la reglementarea rangului lor personal, un supliment de 2/3 din salarizarea lor actuală, și în sfârșit, dacă există suficiente motive pentru aceasta, propunem să fie îndepărtat din district fostul vornic principal Anghelachi.

La administrația justiției:

Au fost propuși mai mulți indivizi decît cei care urmează, dar administrația justiției ar putea începe imediat în felul următor:

La Cernăuți: 1 auditor principal cu 800 fl. anual, 1 grefier, care poate fi folosit în același timp în administrație cu 400 fl., 1 tâlmaci german, valah și polonez cu 300 fl..

La oficiul districtual: 1 auditor al țării cu 600 fl., 1 jurisconsult (sindic) cu 400 fl., un scrib judiciar, cu 400 fl., 1 tâlmaci cu 300 fl., 1 temnicer cu 300 fl., de unde ar trebui să acopere cheltuielile pentru lacăte și cu cei eliberați.

La Suceava: 1 auditor de țară cu 600 fl. anual, 1 sindic cu 400 fl., un scrib judiciar cu 400 fl., 1 tâlmaci cu 300 fl., 1 temnicer, fiindcă nu ar trebui să suporte cheltuielile cu cei eliberați, 250 fl..

Pentru fiecare district se vor propune în general în toate cazurile servitori judiciari: 8 călare cu câte 10 fl. lunar și 8 pe jos cu câte 6 fl. lunar.

În cele 3 orașe, Cernăuți, Suceava și Siret, vor trebui instalați magistrați și să se prevadă pentru ei un fond separat.

a) Aceste orașe fiind domnești, li s-ar putea atribui profiturile fabricilor de bere, de la toate cârciumile, de la măcelării și de la piețe în schimbul unei salarizări magistrale inițial modeste, în măsura în care este necesar, pe baza unei decontări anuale, în forma unor încasări și cheltuieli comunitare, supravegheată strict de administrația țării.

Vornicii satelor trebuie să fie angajați în viitor, formal, de către comună și apoi să fie confirmați de administrația țării.

b) Se poate admite apoi ca ei să hotărască și să judece în cauze ce nu depășesc 10 guldeni polonezi.

c) Cauzele judiciare își vor urma cursul atît de la vornicii satelor, cît și de la magistrații orașelor la director, la vornicul principal și căpitanul de ocol, iar de aici la auditorul de țară.

d) De la auditorul de țară cursul continuă la auditorul principal de la Cernăuți, care va figura ca un fel de Curte de apel.

e) Pentru a evita ocolurile, care nu duc decât la pierderi de timp, reviziile lor vor lua drumul de la Curtea de apel direct la Viena.

f) Din același motiv rapoartele administrației despre chestiuni economice și politice trebuie să meargă cel puțin în primii ani de-a dreptul la Curtea aulică de război, cum s-a procedat și în cazul unor instituții similare ale circumscripției de colonizare germane în Banatul timișorean; dimpotrivă, administrația bucovineană a rămas dependentă de comandamentul general galițian și toate chestiunile pur militare, precum și problemele în care este implicat sectorul politic din Galiția, trebuie să fie adresate către Comandamentul general.

Dacă propunerea instalării sistemului judiciar ar găsi preaînalta aprobare, se va elabora imediat o instrucțiune formală corespunzătoare acestei intenții și se va face cunoscută pentru conformare în viitor.

26. Armenii propun să se înființeze o colonie comercială în orașul Suceava, dacă li se acordă libertățile cerute. Ce li s-ar putea acorda?

În primul rând, trebuie luat în considerare dacă orașul Suceava, fiind transformat într-un oraș comercial armenesc, n-ar fi cumva dăunător orașului comercial privilegiat Brody situat în Galiția. Orașul Suceava este la o depărtare de mai mult de 30 de mile de Brody, iar poziția sa relativă la comerțul rusesc, cu cel cu Danzigul, cu Breslau, cu Frankfurt și cu Leipzig nu poate fi dezavantajos în nici un fel orașului Brody. Dimpotrivă relativ la comerțul turcesc cu postav, bumbac, fire colorate și alte articole, al cărui parcurs a traversat întotdeauna Moldova și Podolia sau Moldova, Bucovina și Galiția, ar putea reduce întrucâtva comerțul orașului Brody. Orașul Suceava pare deci favorabil situat pentru răspândirea comerțului de mărfuri cu celelalte țări imperiale, și a comerțului cu vite și cu alte țări, deși el face comerț de mătăsuri și cu Leipzig și cu Breslau, ceea ce trebuie să i să permită de asemenea.

Propunerea așezării unei colonii armenesti în Bucovina vine din partea negustorului armean Nicorovici, locuitor al Lembergului, un om care merită tot respectul pentru cinstea, încrederea sa publică și bunele sale intenții patriotice pentru binele părții noastre, dar a făcut totuși cu ocazia acestei propuneri bineintenționată greșeală că a vorbit prea devreme public despre ea și, în urma unei exprimări ajunse recent aici din Cancelaria aulică și de stat, a alarmat astfel ministerul turcesc care nu vrea să intre acum în scris în tratative cu armenii în această privință, ci doar admit, ca de altfel cum crede și Cancelaria aulică și de stat, să se facă o primire binevoitoare celor care se prezintă de bună voie, cer așezarea și se dovedesc destul de calificați în acest scop, fără să poată atrage atenția străinătății, nici să se încrucișeze cu alte planuri comerciale interne.

Ceea ce s-ar putea permite coloniei armenice, conform celor de mai sus, dintre propunerile lor sau ar constitui o excepție, ar consta din următoarele;

a) S-ar putea acorda armenilor neuniți aceeași libertate de exercitare a religiei lor ca și celor catolici, de la care să nu fie împiedicați nicidecum.

b) Să fie scutiți de cartiruirea militară, îndată ce vor fi construit la Suceava cazărmile, orașul fiind obligat să restituie vistieriei în răstimp de 8 ani costul construcțiilor.

c) Fiii negustorilor și cetățenilor să nu fie înregistrați ca soldați și cu atât mai puțin luați cu forța, dar cei ce vor trece de bună voie la militarie se vor prevala prerogativelor stării militare.

d) Pentru ca granițele să nu fie închise prematur de către carantine în cazul răspândirii unui zvon fals despre ciumă sau vreo epizootie, administrația va întreprinde neîntârziat în astfel de cazuri cercetări și va comunica acelor carantine cele necesare.

e) Orașul Suceava nu poate fi eliberat de costurile de vamă stabilite, dar nu i se va putea impune nimic altceva decât prevede tariful.

f) Dacă va crește colonia armeană din Suceava, atunci magistratul să fie compus numai din armeni și toți locuitorii orașului îi vor fi subordonați. În probleme juridice magistratul va putea constitui prima instanță, auditorul de țară pe cea de a doua și auditorul principal de la Cernăuți, în caz de revizie pe a treia. Ca și la Lemberg, certurile vor fi tratate după legile armene.

g) Se permite coloniei să cumpere sau să arendeze moșii. Administrația țării le va veni în ajutor în aceste privințe, afară de cazurile când ele ar veni în contradicție cu viitoare dispoziții relative la granițe, dar vistieria nu le poate acorda avansuri în bani în acest scop.

h) În ceea ce îi privește pe moldovenii care locuiesc în oraș, ei vor fi lăsați în liniște netulburată; dar armenii rămân liberi să cumpere de la ei case, dacă aceștia sunt înțeleși. De asemenea să le pună gratuit la dispoziție terenuri pentru construirea unor case noi, și nu mai puțin zidurile, pivnițele și bolțile vechi care se află în Suceava. Acei armeni care-și cumpără case sau terenuri, nu pot fi scutiți de contribuția aferentă lor, dar ei nu trebuie să achite în anii de scutire de dări contribuția evaluată în conformitate cu comerțul lor.

l) În orașul Suceava se vor putea ține în afara celor 5 târguri de vite încă două târguri anuale, anume de anul nou și de sărbătoarea sfinților apostoli Petru și Pavel și în așa fel ca toate națiunile și evreii să poată lua parte și, în ori ce caz, luând exemplul de la Brody și la Suceava exclusiv cele două târguri anuale noi să fie scutite excepțional de toate dările de vamă, căci în lipsa unor scutiri pentru negustorii străini, nu ne putem aștepta la nici o rodnicie. Anunțul cu privire la aceste târguri proiectate se va putea face la timpul potrivit în țările imperiale regești, dar în ce privește țările străine, armenii ar putea avea grijă ei înșiși, căci ei vor avea în orice caz ocazia să facă cunoscută tuturor existența acestor târguri.

m) Dacă dările de vamă prevăzute vor fi depășite dinspre partea moldovenească, trebuie informat despre acest fapt guvernul țării.

n) Construirea de fabrici de bere, hidromel și rachiu, ca și de băi este permisă, de la care însă vechii locuitori moldoveni nu pot fi excluși.

o) Deoarece în Bucovina nu există arendă de tutun, poate fi importat și tutun turcesc contra unei vămi potrivite. pe când bulgării de sare vor fi procurați din Transilvania.

p) La Suceava se va construi de către vistierie o biserică catolică pentru soldați, care poate fi predată la timpul ei armenilor catolici; ei vor avea astfel posibilitatea să alătore școlile lor pe lângă această biserică.

q) Dacă armenilor neuniți li s-ar da de către patriarh sau de către vizitatorul său excomunicări sau contribuții *ad pias elemosinas*, faptul se va comunica imediat administrației țării.

r) Dacă Suceava ar fi ocupată și familii armenesti ar vrea să se așeze în alt oraș, ei vor fi sprijiniți pe cât se poate și dacă numărul lor va atinge 100, ei pot alege cu permisiunea administrației țării un magistrat propriu și o biserică. Dacă numărul familiilor este mai mic, li se permite să-și aleagă starostele. O dată ce se vor da în folosința noii colonii toate cârciumile, fabricile de bere și de rachiu, măcelăriile și venituri ale târgului, se va putea salariza nu numai magistratul, ci va rămâne ceva și pentru școli, acestui fond putându-i-se aloca și amenzile încasate.

Cu acea ocazie când negustorul Nicorovici ar putea afla, conform celor de mai sus, care este modul în care se intenționează colonizarea armenilor, ar trebui să i se indice să comunice acelor armeni, pe care intenționează să-i folosească drept unelte pentru realizarea planului său, avantajele și libertățile acordate numai oral și numai pentru ei înșiși, prin urmare fără implicarea autorităților și, cu atât mai puțin a prea-înaltei Curți, și de asemenea, cum transmite îndeosebi Cancelaria Curții și a Statului, nici Nicorovici, nici vreun alt purtător de cuvânt al coloniei cu privire la intenția de propunere a colonizării să nu calce pe pământ turcesc, căci și-ar putea atrage neplăceri sau chiar pedepse din partea turcilor.

27. În Bucovina se găsesc până la 800 de familii evreiești, înaintea ocupației rusești fiind circa 400. Cum pot fi împuținați, deoarece sunt inoportuni țării?

Nu există nici o obiecție împotriva scoaterii din țară a tuturor evreilor care s-au strecurat în Bucovina de la ocupația rusească încoace, cum rezultă din preaînalta rezoluție privitoare la această problemă, pe baza căreia și administrația țării a avertizat în anul 1778 pe toți evreii noi, să nu-și clădească case.

Pentru a-i împuțina pe evrei și a-i alunga cu încetul din Bucovina, generalul Enzenberg n-a găsit alt mijloc mai potrivit, decât, așa cum dovedește cap. 8 privitor la impunere, să-i impună cât mai tare, trebuind ca administrația țării să fie foarte atentă ca evreii să nu găsească ocazii să compenseze creșterea intenționată a dării prin venituri de la alți locuitori ai districtului. Afară de acestea, generalul Enzenberg mai face pentru împuținarea evreilor următoarele propuneri.

a. Dacă o familie evreiască ascunde unele impozite datorate, ea să fie pedepsită prin dublare, din care o treime revine denunțatorului, o treime bisericii catolice latine și o treime vistieriei.

b. Evreilor să li se interzică pe veci să ia în arendă sate întregi, pentru a evita ca unii creștini să devină supușii lor.

c. Evreilor le este interzis să se ocupe de pâine, turte dulci și alte copturi, căci este vorba de hrana cetățenilor și ei le manipulează necinstit.

d. Evreilor să le fie interzis și de acum înainte sub o pedeapsă de 20 de ducați să ia în slujbă femei creștine și, de asemenea să folosească de șabăs persoane feminine sub 40 de ani pentru treburile lor gospodărești.

e. Dar deoarece ei trebuie să-și câștige prestațiile, pot arenda și în viitor cârciumi, pentru a vinde vin, bere, hidromel și rachiu, dar nu pot lua alte arenze mai profitabile, dar pot ține măcelării și face negoț cu vite și mărfuri, după care vor plăti, conform cap.8, 15 procente dare.

f. Cahalul principal din Cernăuți de care vor depinde cahalurile din Suceava, Siret, Sadagura și Vijița, trebuie să întrețină un judecător de evrei precum și pe un rabin și un scrib evreu de limbă germană, așa cum s-a introdus în Galiția și să prezinte la control administrației țării socotelile.

g. Toate contractele, dovezile de achitare a datoriilor, testamentele etc. vor fi declarate nevalabile, dacă nu au fost confirmate de guvernul țării.

h. Evreii cerșetori să nu fie tolerați în nici o localitate sub o pedeapsă de 3 ducați, pe care trebuie s-o plătească cel la care este găsit evreul. Evreii negustori străini trebuie însă să se adreseze administrației pentru a primi o țidulă de boccegiu, după a cărei expirare va plăti 30 kr. pe zi. Fără țidula de boccegiu ar trebui să plătească 1 ducat pe zi. Pentru a scăpa de evreii care s-au strecurat începând cu anul 1769, a fost propus:

1. Guvernul țării urmează să delege o comisie care să ancheteze fiecare familie evreiască, una după alta, dacă au fost așezați încă înainte de venirea rușilor sau au venit pe vremea lor în țară. Dacă familia a venit abia după termen, se bucură de un nume bun, este bogată și face un comerț apreciabil, poate să mai rămână și obține de la guvern o scrisoare de protecție; dacă nu, este expulzată și trimisă dincolo de Cordon. Dar numărul evreilor de acest fel, care pot rămâne, nu trebuie să depășească 12 familii.

2. Cât privește micul negoț cu făină, legume etc. pot rămâne în district numai evreii bătrâni necesari, cam 16 la număr.

3. Acei evreii, care începând cu anii 1776 și 1777 au cumpărat sau construit în ciuda interdicției case sau au încheiat contracte de arendă cu comune sătești, prin urmare au acționat împotriva legii și la a căror rămânere statul nu are nici un interes deosebit, vor obține cu începere de la ziua publicării un termen de 3 luni pentru lichidarea bunurilor lor și vor fi apoi îndepărtați.

4. Evreii noi care urmează să fie expulzați și țin în arendă comune sătești, nu sunt autorizați să le transfere altor evrei, ci numai să cedeze acest contract unui creștin sau să-l restituie proprietarului pământului.

5. Dimpotrivă, evreii care au încheiat pentru câțiva ani înainte contracte de arendă pentru cârciumi sau fabrici de rachiu sau delnițe și au achitat, ca de obicei, anticipat toată suma arendeii, pot lăsa evreilor care rămân această arendă pe un

termen redus, dacă alți locuitori ai districtului nu oferă evreului care pleacă aceeași despăgubire.

6. Pentru a putea fi recunoscuți de oricine și cei strecurați să poată fi descoperiți cu atât mai ușor, fiecare dintre evreii bucovineni sunt obligați să poarte în jurul corpului pălăriei, a șepcii sau a căciulii o panglică galbenă lată de 2 degete. Dar dacă un străin s-ar folosi de acest semn, va lucra în public în cătușe timp de 12 luni sau va depune drept pedeapsă 10 ducați.

28. Împotriva sistemului vămilor din Bucovina au apărut repetate plângeri din partea supușilor. Cum s-ar putea ajuta acestea în viitor?

După cum relatează generalul Enzenberg, atât supuși moldoveni cât și supuși bucovineni s-au făcut, din necunoașterea patentelor de vamă, atât de vinovați de contrabandă, încât au ajuns la sapă de lemn sau la emigrare. El mai susține că diverși vameși, care au fost dovediți vinovați de alte comportări nedrepte, fie au dezertat, fie au fost puși în cătușe, fie au fost suspectați *ab officio*, ceea ce a convins firește publicul că și în aceste chestiuni fiecare ar trebui să dea socoteală de faptele sale. Între timp s-au primit din partea publicului plângeri grave cu privire la sistemul de vămuire, care au mai fost agravate prin faptul că anul trecut nu s-a lăsat să treacă sare în bulgări, atât de necesară pentru vite, ceea ce l-a făcut pe generalul Enzenberg, având în vedere că nici o negociere privitoare la cererea sa nu a avut succes, a fost nevoit să treacă sarea peste Cordon cu ajutorul militarilor, pentru a liniști populația. Deși în Bucovina nu există nici o arendă privitoare la tutun, i se pun țaranului cele mai mari piedici la import. Recent, în ianuarie al anului prezent, a sosit din partea boierului Vasile Balș plângerea că satele Rus și Securiceni, care-și au ogoarele dincolo de Cordonul de graniță, au trebuit să vămuiască recolta lor la filiala oficiului vamal de la Bosance. În afară de aceasta unul din sate a fost condamnat la 1 fl. 36 kr. pentru fiecare coreț de cucuruz din cele 63 importate și câte 2 fl. pentru fiecare car de fân adus prin contrabandă.

Consiliului aulic de război nu i s-a adus, în legătură cu vămile introduse, decât informația că aceste vămi nu mai există decât așa cum au fost și au fost doar împinse înainte de partea noastră atât cât reieșea din deplasarea granițelor cu ocazia ocupării Bucovinei și din această cauză comandamentul general galițian a fost informat în repetate rânduri de către noi că zisa înaintare a vămilor s-a făcut de fapt numai pentru promovarea comerțului și a comunicațiilor și pentru ușurarea situației dintr-o parte și din cealaltă și de aceea nu se va cere vamă mai multă ca cea introdusă mai înainte, acesta fiind rezultatul ordinului prea-înalt ca în districtul bucovinean să se mențină *status quo*. Pentru viitor Consiliul aulic va ține seama de faptul că, dacă s-ar face totuși propunerea și s-ar putea realiza ca vămile plasate acum la granița Moldovei și la cea a Raialei să fie retrase din nou la fosta graniță dintre Galiția și districtul bucovinean, locuitorii bucovineni ar suferi dezavantaje mai mari, căci, în felul acesta se va elibera de vamă comerțul pasiv, adică de import al Bucovinei din Moldova, care tinde să fie limitat în toate felurile posibile și să înceteze treptat cu desăvârșire, în timp ce bancherii vor pune fără îndoială imediat

vamă pe comerțul de export cel mai puternic al bucovinenilor cu Galiția, care constă din vânzarea oilor, a vitelor cornute și a mierii.

În concluzie cu privire la sistemul de vămi al Bucovinei ar fi numai necesar:

a) ca inspectoratul vamal al Bucovinei să țină, în toate cazurile care intervin, o legătură amicală cu administrația țării;

b) ca acesta să nu vorbească despre contrabandă în problemele iscate cu supușii bucovineni fără intervenția administrației țării;

c) să indice funcționarilor subalterni să se poarte politicos și cumsecade cu ofițerii militari, iar

d) în ceea ce privește recoltele care urmează să fie importate de pe pământurile aflate dincolo de linia graniței vă dăm indicația să le lăsați să treacă fără nici o ezitare.

Aici este locul să observăm cele necesare privitoare la vămile de pe drumuri.

Cum drumul de comunicare de la Zalescic până în Transilvania s-ar putea să fie terminat complet în acest an, și la a cărui construcție au contribuit negustorii și evreii, iar țărani prin robotă de mână și de cărașie gratuită, a venit vremea ca pentru întreținerea sa, precum și a celor peste 70 de podețe, și pentru a elibera pe țărani de robota gratuită, va fi introdusă o taxă de drum.

Dar de această taxă vor fi scutiți:

a) toți supușii bucovineni din starea de mijloc, în măsura în care se deplasează pe acest drum pentru treburile gospodăriilor lor sau în slujba treburilor stăpânilor lor,

b) toți cei ce călătoresc în slujba prea-înaltului domnitor și se legitimează ca atare, printre care se înțeleg militarii, personalul administrației, vămilor și a carantinelor.

Dimpotrivă, trebuie să plătească taxa de drum:

a) toți nobilii și clericii care locuiesc în district, deoarece n-au contribuit cu nimic la construirea drumului, ca și în general toți călătorii clerici și laici, comercianți, evrei, cărași și negustori de vite.

b) Încasarea lor poate avea loc la Zalescic, la Cernăuți, la Stârce Burlințe și la Suceava la treceri, pentru a evita vistieriei cheltuieli pentru încasatori deosebiți; dar la Candreni trebuie angajat un încasator cu un salariu lunar de 20 fl.

Ca taxă de drum s-ar putea folosi următorul tarif:

De la Zalescic la Cernăuți s-ar plăti: pentru un animal de tracțiune sau un cal de călărie 1 kr., pentru o vită sau cal mânat ½ kr., pentru 4 bucăți vite mici ½ kr. De la Cernăuți la Stârce Burlințe s-ar plăti același tarif ca mai sus. De la Stârce Burlințe la Suceava ar plăti clasa 1-a 1 și ½ kr., a 2-a ¾ kr., a treia ¾ kr. De la Suceava la Candreni pentru clasa 1-a 3 kr., a doua 1½ kr., și a treia 1½ kr. *Vice versa* se va respecta același tarif.

Dacă călătorul parcurge numai 2 mile, ar plăti pentru un animal de tracțiune sau un cal de călărie numai ½ kr.; pentru 4 buc. vite mari mânate ½ kr., pentru 8 buc. vite mici ½ kr. Prețul este același dacă călătorul ar merge doar 1 milă.

a) venitul prevăzut mai sus pentru folosirea drumului trebuie contabilizat separat și un extras trebuie prezentat lunar. De aceea fiecare încasator va trebui prevăzut cu bilete duble, taxa încasată să fie înscrisă pe amândouă. Una va fi tăiată și dată trecătorului, cealaltă parte, netăiată va fi reținută pentru a servi la decontare.

b) La Cernăuți, la Suceava și la Câmpulung vor trebui angajați 3 supra-veghetori ai drumului, fiecare dintre ei fiind plătit cu 15 fl. pe lună.

29. Care este structura sistemului monetar în Bucovina?

Monedele străine care circulă în prezent în Bucovina sunt următoarele: Ruble vechi, à 1 fl. 45 kr., Taler de Ragusa à 1 fl. 24 kr., Taleri leonini à 1 fl. 20 kr., evaluați ca cele 2 categorii din urmă la 30 sept. 1777 la Lemberg, al căror curs s-a considerat că trebuie confirmat.

Poziția Bucovinei și, îndeosebi, vânzarea oilor la Constantinopol impune ca talerii ragusani și cei leonini turcești să fie admiși în circulație alături de alte sorturi de astfel de bani. După tabela de evaluare întocmită de oficiul de verificări al țării de la Lemberg la 21 februarie 1778, valoarea monedelor turcești a fost diminuată la valoarea lor internă și, de aceea li s-a permis, dar numai în Bucovina, următorul curs, și anume: 1 taler leonin întreg 1 fl. 20 kr., $\frac{1}{2}$ taler leonin $37\frac{1}{2}$ kr., 1 gulden leonin întreg 52 kr., $\frac{1}{2}$ gulden leonin 26 kr., $\frac{1}{4}$ gulden leonin 13 kr., $\frac{1}{8}$ gulden leonin $6\frac{1}{2}$ kr., 1 piesă de pară, 1 kr., 1 taler ragusan 1 fl. 24 kr.

De la reducerea, cu grijă făcută, a valorii lor, jumătățile de taleri leonini ca și guldenii leonini întregi, jumătăți și sferturi, precum și piesele de o para au dispărut aproape total din Bucovina și au rămas în circulație numai talerii leonini și ragusani. Pentru a pune la adăpost atât vistieria, cât și publicul de prejudicieri, Consiliul aulic de război a dispus să fie evaluate câte 100 de bucăți din aceste două categorii din urmă precum și 100 de bucăți ruble prin intermediul Camerei aulice de monetărie și montanistică la oficiul monetar de aici. Cum o dovedește tabela de evaluare din 10 martie 1780 anexată adresei Camerei aulice, fiecare bucată valorează relativ la cursul imperial-regesc al argintului de 1 marcă fină câte 24 fl.:

1 taler leonin: cel mai greu cu cel mai mare conținut fin 1 fl. 21 kr., 2 dinari, cu cel mai redus conținut fin 1 fl. 15 kr. 1 d., după topire 1 fl. 20 kr.; cel mai ușor, cu cel mai mare conținut fin 1 fl. 19 kr. 1 d., cu cel mai redus conținut fin 1 fl. 13 kr. 1 d., după topire 1 fl. 17 kr., 3 d.; toate trei categoriile cântărite împreună cu cel mai mare conținut fin 1 fl. 20 kr. 2 d., cu cel mai mic conținut 1 fl. 14 kr., după topire 1 fl. 18 kr. 3 d.

1 taler ragusan: cel mai greu, cu cel mai mare conținut fin 1 fl. 25 kr. 2 d., cu cel mai mic conținut fin 1 fl. 21 kr. 1 d., după topire 1 fl. 24 kr.; cel mai ușor cu cel mai mare conținut fin 1 fl. 24 kr. 2 d., cu cel mai mic conținut fin 1 fl. 20 kr. 2 d., după topire 1 fl. 23 kr.; toate 3 categoriile cântărite împreună cu cel mai mare conținut fin 1 fl. 21 kr., după topire 1 fl. 23 kr. 2 d..

Din evaluarea de mai sus rezultă că, ținând seama de conținutul de argint fin cel mai mare și a valorii intrinseci, atât vistieria cât și publicul mai sunt și în prezent acoperiți.

Cu privire la întrebarea, dacă și în ce măsură monedele străine amintite mai sus să li se permită circulația alături de cea împărătesc-regească în Bucovina, Oficiul Monetar și-a exprimat opinia că circulația rublelor rusești mai vechi să poată și trebuie să fie admisă ca și în Galiția după Patenta emisă la 14 ianuarie 1775, §. 10, și anume celor bătute de fostul [nu prezentul! – n.n.] guvern, ca și până acum, la cursul de 1 fl. 45 kr., dar celor noi bătute acum în timpul noului guvern la cursul de 1 fl. 30 kr. Ce privește însă monedele ragusane și cele turcești, Oficiul Monetar este de opinia că nu sunt recomandabile circulației în Bucovina, având în vedere că cele ragusane, și cu atât mai mult cele turcești diferă foarte mult în greutate și în conținutul lor de argint fin. Dacă însă, din motive extrem de importante, predomină în opinia zarafului necesitatea care ar impune cunoașterea cursului în cazul schimburilor unor plăți, ar trebui să se admită pentru talerul ragusan numai cursul minim de 1 fl. 19 kr. și pentru talerul leonin cursul de 1 fl. 12 kr., pentru ca, după un timp oarecare, când stabilirea cursului lor nu va mai fi necesară, aceste monede să poată fi acceptate ca plată fără pierdere pentru vistierie sau pentru public.

Având în vedere această situație, ceea ce trebuie luat în considerație cu privire la cursul monedelor în Bucovina sunt următoarele.

a) Deși în Bucovina circulă, pe lângă toate monedele împărătești regești din țările ereditare și din Galiția, și vechile ruble rusești a 1 fl. 45 kr., nu li se poate opri talerilor turcești respectiv ragusani circulația, fiindcă țara, cum s-a observat la începutul acestui capitol, își vinde oile la Constantinopole și alte câteva produse în Moldova, locuri în care locuitorul Bucovinei trebuie să accepte fiecare bucată de taler la 1 fl. 30 kr. și, în ori ce caz, ar spori prețul mărfii lor în raport cu valoarea monedei externe mai slabe, apare grija că bucovinenii ar putea pierde acest plasament și că moldovenii și turcii vor căuta să-și procure din altă parte oile și alte produse cumpărate până acum din Bucovina.

b) După cursul actual valabil, supusul bucovinean pierde la talerii aduși în țară, și anume la fiecare taler ragusan 6 kr. și la fiecare taler leonin chiar 10 kr. Dacă însă

c) conform propunerii Oficiului Monetar, după care talerul ragusan ar avea cursul de 1 fl. 19 kr., iar cel leonin cursul de 1 fl. 12 kr., supusul bucovinean ar pierde din nou la talerul ragusan 5 kr. și la cel leonin 8 kr., nu numai acesta ar fi puternic păgubit, dar s-ar pricinui în general comerțului o grea lovitură.

d) Cum s-a remarcat de-acum mai sus, guldenii leonini turcești și monedele mai mici au ieșit de la sine aproape complet din circulație după reducerea valorii lor existentă din anul 1778, având în vedere că oricum taxele vamale au trebuit să fie achitate oricând în sorturi de monede patentate, talerii amintiți mai sus nu sunt acceptați nici în Galiția nici în Transilvania, ci se folosesc numai în Moldova și în Turcia, iar vistieria, pe măsura în care intră, le cheltuiește din nou în țară fără să piardă nimic, se poate spera că și acești taleri se vor împuțina pe încetul.

e) Pentru a nu dăuna micului comerț dintre Moldova, teritoriul turcesc și Bucovina, generalul Enzenberg și comisarul principal de război Wagnuth propun,

iar Consiliul aulic de război nu ezită să li se asocieze, ca să se permită și de-acum înainte circulația în Bucovina a monedelor turcești la cursul stabilit în 1778; numai că administrația țării să fie foarte atentă, și dacă un anumit soi de monedă turcească sau talerul ragusan și-ar spori prea mult circulația, să reducă imediat, după împrejurări cursul lor, chiar și cu 2 kr., deci fără a dăuna supușilor, dar s-ar putea micșora circulația prea puternică a monedelor turcești, și, de asemenea, să se pună mai des la verificare în cursul anului monedele turcești și cele ragusane, mai ales dacă sunt bătute mai recent sau de dată recentă, și să se asigure astfel dacă aceste monede nu devin din ce în ce mai proaste, cum se știe oricum, apoi să emită în district, sub pedeapsă mult înăspriată, o interdicție generală, ca să nu scoată monede împărătești-regești din țară în țara turcească, căci dacă acestea sunt mai bune, și monedele turcești au un curs superior valorii lor intrinsece, nu se pune niciodată capăt falsificării.

30. Bucovina aduce majoritatea rachiului din Ucraina, vinul din Moldova, sarea bulgări din Moldova, lucruri pentru care ies din țară sume mari. Ce mijloace se pot folosi pentru a împiedica scoaterea banilor din țară?

Populația țării, de ambele sexe, s-a obișnuit să bea rachiul peste măsură și acest obicei nu se poate aduce la oarecare măsură decât cu timpul. Producția proprie este deocamdată redusă, căci rachiul din Ucraina, care este foarte tare, este foarte ieftin. De aceea, importul lui încă nu poate fi interzis. Dar pentru a frâna importul și a-l face să înceteze până la urmă, și populația țării ar trebui stimulată să cultive mai multe grâne și să-și producă propriul ei rachiul, crede generalul Enzenberg că ar fi mai nimerit:

a) pentru fiecare găleată de rachiul importat să se plătească pe lângă taxa de drum, un surplus de 1 rublă sau 1 fl. 45 kr. pentru administrația țării.

b) să se facă cunoscut în district că, anunțându-se la administrația țării, oricine poate să obțină permisiunea de a ține un cazan de fiert rachiul fără a fi nevoit să plătească de pe urma lui Căldăritul, de care vor putea fi scutiți cel puțin 4 ani.

Având în vedere că Transilvania nu produce suficient vin pentru consumul propriu și Ungaria este prea depărtată, trebuie să se mai permită Bucovinei importul vinului din Moldova.

c) Există de pe acum în orașele Cernăuți, Siret și Suceava fabrici de bere, unde se produce bere bună, pe care valahul o bea cu plăcere; se poate deci spera că cererea de vin se va împușina cu încetul.

Bucovina are nevoie anual de cel puțin 40 000 de chintale de sare bulgări pentru vite, care se aduceau până acum de la Ocna din Moldova. Bucovina posedă ce-i drept multe izvoare sărate, din care țaranul de la munte își prepară singur sarea de bucătărie, dar pentru vite nu folosește decât sarea bulgări.

Pentru a menține în țările împărătești cantitățile apreciabile de bani ce plecau în Moldova pentru sarea bulgări, s-ar putea întreprinde:

a) Să se înființeze, de pildă, la Câmpulung, un depozit de sare și să se transporte în acesta o cantitate suficientă de sare bulgări din Transilvania.

b) Deoarece în Moldova $\frac{1}{4}$ chintal de sare bulgări costă aproximativ 2 fl., în depozitul din Bucovina să fie adusă sarea bulgări la preț cât se poate de redus și, dacă se poate, nevămuită, pentru ca supusul să poată exista și să nu se scârbească.

c) Dacă s-ar deschide mina de sare de la Iod sau Sofalu, nu departe de Bistrița, sarea bulgări ar putea fi procurată foarte ieftin în Bucovina. Arendarea: Astfel s-ar putea lega între ele avantajele Bucovinei cu cele ale Transilvaniei, care ar găsi un plasament mai mare și Consiliul aulic de război ar avea grijă, în cazul aprobării prea-înalte, de cele necesare în acest scop, în timp ce, dimpotrivă, sarea fiartă n-ar putea fi importată ca în Galiția, căci, pe de o parte, există atâtea izvoare sărate, care n-ar putea fi închise, dar, pe de altă parte, supusul este sărac și merită să se țină seama de el.

31. Dacă Bucovina rămâne așa cum este în prezent, cum poate fi întreținută comunicația cu Transilvania și ce trebuie întreprins în acest scop?

În cursul acestui an drumurile de comunicație vor fi terminate complet până la Transilvania și pe ele se pot deplasa foarte bine toate felurile de care.

Pentru marșurile trupelor există în prezent pentru trecerea prin Bucovina următoarele etape (stațiuni), care au fost măsurate cu grijă, și anume precum se știe: de la Cernăuți până la Cuciurul Mare 1 milă, de la acesta până la Stârce Burlințe 3, de aici la Grănicești 3, de aici la Suceava 3, de aici la Capu Codrului $3\frac{1}{2}$, de aici la Humor 1, de aici la Vama $1\frac{1}{2}$, de aici la Câmpulung $1\frac{1}{2}$, de aici la Dorna $5\frac{1}{2}$ mile.

Cum distanța dintre Câmpulung și Dorna este prea mare pentru un singur marș, Bucovina trebuie să clădească la Valea Putnei un sat, unde generalul Enzenberg a și construit o cârciumă.

De la Dorna la Candreni, ultima localitate din Bucovina 1 milă. De la Candreni începe marșul către Transilvania, unde prima localitate se cheamă Coșna (Kossna) și este situată la 1 milă de Candreni.

Deci, dacă Bucovina va fi construit satul între Câmpulung și Dorna de la Valea Putnei, ea nu va mai trebui să contribuie cu nimic alta la comunicație. Dar, cum primul sat transilvănean, Coșna, nu constă decât din 5 case și se găsește la numai o milă depărtare de ultima stație bucovineană, este evident că marșul de la Candreni va trebui să pătrundă mai adânc în Transilvania. Dar cum de la Candreni la Rodna sunt $6\frac{1}{2}$ mile, fără a întâlni un sat pentru refacere, rezultă de la sine că între Coșna și carantina de la Rodna distanța este de $4\frac{1}{2}$ mile și ar trebui construite unul sau două sate transilvănene, ceea ce se poate îndeplini ce-i drept de către al doilea regiment valah. Din corespondența dintre cele două comandamente din Transilvania și Galiția referitoare la această problemă, rezultă că Comandamentul general din Transilvania consideră suficientă construirea unui singur sat pe carantina de la Rodna; dar atunci se numără $5\frac{1}{2}$ mile de la Candreni până acolo, ceea ce i-ar veni greu de parcurs atât omului cât și vitelor în cursul unei singure zile. De la carantina Rodnei până la Rodna drumul ar fi de $1\frac{1}{2}$ ore sau 1 milă distanță. Căpitanul de atunci Brunetz a înregistrat, după spusele generalului

Enzenberg, acum vreo 6 sau 8 ani din ordinul Comandamentului general al Transilvaniei toată regiunea muntoasă din punct de vedere economic și a pus pe hârtie gândurile sale pas cu pas. Raportul înaintat de acesta ar trebui să conțină indiciile unde și în ce locuri ar fi indicat să se înființeze între Coșna și Rodna alte sate, deși atunci Comandamentul general al Transilvaniei s-a opus propunerii ridicării unui sat pe drumul dintre Cucurața către Coșna în principal din considerația că pe acest drum, care trece pe tot parcursul său prin pădure, nu este loc pentru așezarea unui sat, deoarece nu există nicăieri apă și încercările făcute timp de doi ani de a cultiva ceva grâne în această regiune nu au reușit și deci n-ar putea subzista oameni într-o regiune atât de pustie și de neroditoare.

32. Bucovina s-a plâns de obligația de a produce gratuit fân pentru remonte și generalul Enzenberg a dovedit că producția de fân de aici ar îngreua colonizarea și creșterea vitelor și că țara este afectată în acest fel, cât și de alte lucrări, mai ales la comandamentul de remontă. Se pune întrebarea cum s-ar putea rezolva această problemă?

S-a arătat încă în capitolul 8 de ce districtul Bucovinei a trebuit să producă anual așa-numitul fân împărțesc și că această dare s-a introdus de abia la ocuparea de către ruși a Moldovei. Prin urmare este vorba de a:

1. Produce fânul împărțesc după observația de până acum, sau să se accepte echivalentul de dare propus de către țară de 1 fl. anual pentru fiecare familie imposibilă sau, însă, să se renunțe cu totul la această dare, care nu corespunde *statu quo*-ului.

2. Dacă depozitul de remontă ar mai putea rămâne în Bucovina, dacă s-ar renunța la producția de fân de mai sus;

3. Dacă menținerea în timp de pace a unui sau a mai multor depozite de remontă este avantajoasă serviciului.

ad 1. După spusele generalului Enzenberg și după confirmarea de către Comandamentul general galițian ar fi în ori ce caz mai bine pentru țară și totodată pentru vistierie, dacă așa numitul fân împărțesc ar rămâne în sarcina țării și să se accepte banii oferiți de țară, anume 1 fl. pentru fiecare familie imposibilă, dacă se poate presupune că venitul astfel realizat va fi suficient nu numai pentru a procura fânul pentru cei 1 000 de cai din remonte, ci și pentru a acoperi din când în când cheltuielile pentru clădirile necesare și pentru reparații. Deoarece însă se apropie vremea, când proprietarii de pământ trebuie să știe, dacă se mai face de acum înainte fânul împărțesc sau dacă se acceptă compensația în bani pentru el sau chiar se renunță atât la unul, cât și la celălalt, pentru ca, dacă nu ar trebui să plătească pentru creșterea pășunilor, să-și prevadă gospodăriile cu mai multe vite, ar trebui să li se aducă curând la cunoștință o declarație în această privință.

ad 2. Necesarul de fân al Comandamentului de remonte a lui Cavallar este deja acoperit pentru anul în curs. În cazul că în Bucovina va fi întreținut pe mai departe un depozit de remontă, nu va exista nici o dificultate de a cumpăra fânul necesar pentru 1 000 până la 1 200 bucăți cai, dar cu condiția ca achiziția să se facă

mereu la timp și nu, de pildă, pe timp de iarnă sau către primăvară; în ori ce caz, dacă fânul s-ar cumpăra la timp, o porție n-ar trebui să coste mai mult de 2 kr. Față de propunerea căpitanului de cavalerie Cavallar în problema luării în arendă a 32 sate, pentru a acoperi la costuri extrem de reduse remonte existente, generalul Enzenberg i-a obiectat lui Cavallar că acesta nu se gândise la funcționarii economisiți, din care ar trebui cel puțin 16; că supușii n-ar rămâne cu cele necesare vieții lor proprii și a vitelor, dacă Cavallar, care ar avea în stăpânire terenurile lor și le-ar însămânța cu ovăz; că propunerea de recoltare și încasări trebuie supuse mai întâi unei cercetări aprofundate; că în ani răi sau alte nenorociri această speculație ar fi păguboasă și, în sfârșit, va fi prea dificil să anulezi contractele arendașilor prezenți prin puterea domnească a țării și a-i izgoni din stăpânirea lor fără despăgubire, care s-ar ridica probabil la 40 de procente. Aceste considerații sunt suficiente pentru a renunța la această speculație.

ad 3. Pe timp de pace nu s-a instalat niciodată un depozit de remontă al vistieriei; numai achiziția de cai tătărăști a oferit această ocazie, căci caii de remontă slabi, tineri și bolnavi, ca și caii extrem de slăbiți sosiți târziu în toamnă au iernat în Bucovina cu gândul la rezerva de fân împărătesc, au fost dați la pășunat în primăvară, iar dintre aceștia cei deveniți buni pentru serviciu au fost încorporați în urma dispozițiilor date în respectivele regimente. Abia către primăvara 1778 Majestatea voastră ați binevoit să-i aprobați căpitanului de cavalerie Cavallar să așeze depozitul de remontă intenționat în Bucovina, căruia i s-a alăturat de atunci înainte un Comandament de remontă compus în mod ordonat din diferite regimente. Este sigur că prin efortul său neobosit de a înființa și a instrui remonte, căpitanul de cavalerie Cavallar a dobândit multe merite în războiul trecut; acum însă când nici o achiziție de cai nu este necesară și armata se va putea descurca timp de câțiva ani cu caii supranumerari existenți, i se pare prea înaltului serviciu că pentru a scuti vistieria de adaosuri și de alte cheltuieli diferite, care apar la acest Comandament de remonte din Bucovina, ar fi foarte spornic, dacă acesta ar fi dizolvat și fiecare individ ar fi trimis la destinația sa anterioară. Înainte de dizolvare ar fi necesar să se ia următoarele măsuri:

a) Deoarece toți caii de remontă ai lui Cavallar sunt pe deplin buni de serviciu, aceștia ar trebui distribuiți chiar în vara care urmează între regimentele de la Chevauxlegeri și Husari; numai caii prea tineri și slabi, ca și mânjii existenți ar trebui să rămână în Bucovina.

b) Înaintea dezmembrării Comandamentului Cavallar, un Escadron von Barco ar trebui să intre în Bucovina și să preia în paza sa remonte și mânjii rămași și să ducă o contabilitate separată asupra lor.

c) Întrucât remonte și mânjii rămași vor ierna probabil în Bucovina, și s-ar putea ca rezerva de fân să nu fie îndestulătoare până în vara anului 1781, Oficiul de aprovizionare a armatei ar trebui să acorde atenție acestei necesități de fân.

d) Dacă însă urmează ca și în viitor Comandamentul Cavallar să rămână în Bucovina, ar trebui să se execute imediat o îmbunătățire rapidă și importantă a

grajdurilor. Cavallar se referă și la câteva clădiri, hotărârea cu privire la acestea depinzând de preainalta decizie dacă Comandamentul va rămâne acolo. Dacă se va executa construcția, vor trebui să intervină administrația țării și comisarul de război.

În caz că Comandamentul Cavallar ar urma să rămână mai mult timp în Bucovina, toată furajarea ar trebui să se facă de către oficiul de aprovizionare și să fie primită de Comandament contra chitanță.

Pentru a aprecia în profunzime și a judeca tot ce s-a prezentat până acum cu privire la depozitul de remontă Cavallar și Comandamentul respectiv, va trebui, după opinia Consiliului aulic de război, să se cântărească cauzele care au dat naștere atât celor expuse mai sus cât și considerațiilor aferente.

1. Țăranul din Bucovina ar putea fi stimulat să crească cai, dacă i s-ar cumpăra remonte; dar, având în vedere că soiul de cai indigeni este mult prea mic și că deocamdată creșterea vitelor și deci și cea a cailor este limitată de consumul de fân al remontelor, nu rămâne nici o șansă ca să se poată cumpăra cai.

2. Prin Comandament s-ar putea aduce cai buni din Moldova; dar Cavallar își cumpără cai din târgul de la Brodi și este de altfel în contact cu furnizori armeni. Aceste două variante pot fi reținute oricând, chiar dacă Comandamentul de remonte nu ar rămâne în Bucovina.

3. Caii de remontă tineri pot fi ținuti ieftin și sub bună supraveghere în Bucovina până împlinesc 5 ani, pentru ca regimentele să primească de-a dreptul cai complet folosibili.

Dacă ar fi să se plătească țăranului bucovinean fânul și robotele de mână și de tracțiune, pe care le furnizează Comandamentului de remontă, întreținerea remontelor ar deveni tot atât de costisitoare ca și în Pocuția, în Transilvania și în Ungaria, dar s-ar pune piedici colonizării și creșterii vitelor în Bucovina; pare să fie deci mai avantajos să se țină în una sau în toate aceste țări un depozit de remontă proporțional. În acest fel, cumpărarea de cai în Ungaria și în Transilvania ar fi stimulată încă pe timp de pace, căci în timp de război se achiziționează oricum incomparabil mai mulți cai, decât s-ar putea spera să se facă prin achiziționările lui Cavallar. Și în Bucovina s-ar putea să se continue creșterea cailor, în acest fel banii ar rămâne în țările împărătești. Dacă totuși aceste țări n-ar putea face față din punctul de vedere al calității, atunci s-ar putea face apel la tratativele cu armenii și cu târgul de la Brodi, la care s-a făcut aluzie mai sus și afară de aceasta dispunem și de furnizorul polonez Seltenhoffen, a cărui atitudine a fost lăudată atât de mult de către Scotti, și care este gata să ne pună la dispoziție un număr anual impresionant în timp de război și de pace. Dacă depozite de remontă ar fi plasate în Ungaria și în Transilvania, contribuțiile și furajul ar putea fi și transportate mai ușor, iar Bucovina ar crește în locuitori și vite.

33. Locuitorii Văii Ceremușului s-au plâns că trebuie să plătească darea silvică pentru lemnul exportat în Galiția, dare pe care pe vremuri nu erau nevoiți s-o plătească. Se naște întrebarea dacă n-ar putea fi scutiți de plata ei.

Pe vremuri polonezilor nu le era permis să aducă și să exporte lemn din Bucovina, dacă nu plăteau pentru o căruță cu doi cai 6½ kr., sub numele de dare pentru staroste, și 4 kr. pentru proprietarul terenului. De la luarea sub stăpânire a Bucovinei, s-au încasat pentru vistierie cei 6½ kr. uzuali pentru staroste. Prin regimul pădurilor, introdus de generalul Splény în timpul angajării sale în Bucovina, s-a ordonat printre altele ca și supusul bucovinean, care duce lemn în Galiția, să fie obligat, ca și galițienii, să plătească darea de 6½ kr. et 4 kr., ceea ce s-a respectat până acum. Exploatarea prezentă a pădurilor a adus anual vistieriei vreo 3 000–4 000 guldeni; dar pentru a-i incasa și a preveni pe cât se putea încălcările, au trebuit să fie folosiți pentru Comandament neîntrerupt 2 ofițeri și 100 de negradați din al doilea regiment de garnizoană.

Cu privire la această dare silvică supușii ceremureșeni din Bucovina au făcut plângere încă în anul trecut, cum că din timpul luării în stăpânire au fost obligați la plata acestei dări silvice, pe când pe vremuri, când exportau lemn, vase pentru apă și șindrilă în Polonia, nu trebuiau să plătească nimic nici starostelui nici proprietarului pământului, și cereau să fie scutiți cu totul de această dare.

Având în vedere că țaranul este îndreptățit să taie și să comercializeze lemnul în ori ce pădure, în afara celor împrejmuite, cauză pentru care la vânzarea bunurilor pădurile nu erau incluse în preț, pare nedrept ca supușii ceremureșeni să fi fost obligați să plătească proprietarului de pământ 4 kr. pentru fiecare căruță cu 2 cai. Generalul Enzenberg a sprijinit cererea ceremureșenilor, spunând că pe vremuri nu a existat o dare silvică a supușilor bucovineni, ci că ea a fost introdusă odată cu luarea noastră în stăpânire. De aceea supușii ceremureșeni să fie repuși în obiceiurile și drepturile vechi și să fie socotiți liberi de împovăratoarea dare silvică, în timp ce galițienii, care vin să ia lemnul, ar trebui să continue plata respectivă prezentă, conform cu vechea tradiție; dar n-ar merita să întreții în viitor în legătură cu această exploatare de lemn un comandament atât de important, ci că ar fi poate mai bine dacă administrația țării ar intra în tratative cu proprietarii din Valea Ceremușului, ca ei să achite vistieriei în schimbul dării pentru staroste o sumă pașal anuală.

34. Cum s-ar putea concentra casele împrăștiate din Bucovina și mai ales cele aflătoare în munți în sate bine așezate?

Generalul Enzenberg prezintă concentrarea familiilor situate împrăștiat drept o necesitate, din cauză că aceste familii izolate nu pot ține văcari și că, prin urmare, vitele vagabonde aduc altora pagubă, ceea ce duce la bătăi, amenzi și omoruri și procese interminabile, de asemenea din cauză că aceste familii izolate nu pot fi ținute în frâu în situația lor și obligate să se achite cum trebuie de îndatoririle lor, deoarece lipsesc căi de comunicație de la o localitate și de la o casă izolată la alta și adeseori, la vederea unui soldat sau a unui funcționar al țării, o iau la goană și se ascund. Generalul Enzenberg mai adaugă că proprietarii de pământ doresc foarte mult concentrarea familiilor dispersate în sate ordonate, și încă, să se procedeze,

dacă se va putea, cu binele și, dacă acesta nu ajunge, cu asprimea; în această privință s-au făcut următoarele propuneri:

a) Pentru a construi aceste sate cu cheltuială redusă, să fie rugate satele vecine ca în zilele de sărbătoare, când nu au voie să lucreze nimic pentru ei înșiși, printr-o pomană religioasă să vină în ajutor câteva zile la rând cu robote manuale și cărașie.

b) Noile sate ar trebui construite la fel cu cele realizate în districtul bucovinean de către emigranții secuî colonizați și se numesc Isten Szegits și Fogad Isten, căci acestea le plac valahilor. Pentru dirijarea lucrărilor însă, va fi nevoie de 2 ofițeri pricepuți.

c) Fiecare sat nou va fi constituit din cel mult 70 până la 80 de case, iar țăranul va trebui obligat să-și construiască grajduri pentru adăpostirea vitelor sale, pentru ca acestea să nu rămână iarna sub cerul liber și să piară.

35. Sunt oare îndatoririle țăranului din Bucovina față de proprietarul pământului său corespunzătoare, căci fiecare, indiferent dacă are mai multe sau mai puține câmpuri, este obligat la aceleași prestații?

Îndatoririle de până acum derivă de la principiile Moldovei Ghika, care a făcut o lege, ca fiecare *zaran* sau țăran, indiferent dacă folosește multe sau puține câmpuri, este dator să execute următoarele: a) anual 12 zile de robotă sau, în schimb, 2 fl. în bani, alegerea între ele fiind la placul proprietarului; b) zeciuală din toate roadele pământului semănat, din fructe și verdeață din grădină, precum și din fânul adunat în clăi 1 para sau 1½ creițari per stânen; 1 găină pe an; d) anual un tort de ață în greutate de aproximativ ¾ de livră, dar stăpânul nu poate cere zeciuală de la cânepă și in; să livreze anual la curte 2 care de lemne trase de boi, dacă (pădurea) nu se află la distanță de mai mult de 4 ore; f) să execute toate reparațiile la cărciumi, la distilerile de rachiu, la mori și la digurile iazurilor de pește, dar nu să construiască unele noi.

Aceste îndatoriri mai există și acum; numai zeciuală pentru fân s-a fixat la 4½ kr. Generalul Enzenberg este de părere să se facă încercarea, dacă stăpânii pământului n-ar fi dispuși ca, în condițiile care urmează, să cedeze țăranilor o parte de teren, cu drept de moștenire, socotind dotarea pentru un țăran întreg egală cu câmp pentru 36 corețe (1 coreț = 1½ hectolitri de grâne), pentru o jumătate de țăran cu câmp pentru 24 corețe, și pentru un om având doar o casă cu câmp pentru 8 corețe, pajiștea și pășunea considerându-se cuprinse în acestea. Locul de construcție a casei, a grajdurilor, a șuri, a șopronului și cel pentru grădina casei ar trebui date de asemenea în proprietatea țăranului. Dacă stăpânul pământului posedă păduri, ar fi de datoria sa să dea țăranului ca și omului ce are doar o casă lemnul de care are nevoie pentru folosință, în mod gratuit. În sfârșit, ar trebui obligat să redacteze o scrisoare de cesiune privitoare la această donație o dată cu fixarea granițelor ei, care se va păstra la administrație, o copie legalizată trebuind să fie înmănată țăranului.

În acest caz generalul Enzenberg expune îndatoririle țăranului față de stăpânul său de pământ precum urmează:

a) Din partea unui țăran întreg 24 zile de robotă manuală, 24 zile de robotă de cărașie cu o căruță trasă de 4 boi sau 4 cai și un argat, din partea unei jumătăți de țăran 18 zile robotă manuală, 18 zile de robotă de cărașie cu o căruță trasă de două animale și cu un argat. Compensarea acestor robote să depindă de bunul plac al țăranului și ar fi evaluată 1 zi de robotă manuală cu 10 kr., cărașia cu 1 căruță trasă de 4 animale cu 30 kr. zilnic și cărașia cu o căruță trasă de 2 animale cu 20 kr., inclusiv argatul, și nu cu mai mult. Stăpânul pământului poate pretinde aceste robote cel mult în rate cvartale și, în timpul recoltei, nu deodată. Dacă țăranul parcurge până la robotă mai mult de 3 mile să i se socotească de fiecare dată atât pentru dus, cât și pentru întors o zi de robotă. Dacă robotașii s-au adunat într-un anumit loc și nu se poate lucra din cauza vremii rele, ar trebui să i se recunoască țăranului 1 zi de robotă ca lucrată. Țăranul este obligat să muncească de la răsăritul până la un ceas înainte de apusul soarelui cu acordarea a 4 ceasuri de odihnă. Datorită faptului că cei din ocoalele Câmpulungului rusesc și a celui moldovenesc, nici nu lucrează pământul și nici nu au animale de tracțiune, ei merită la robotă o reducere, ei netrebuind să presteze robote de cărașie, iar robota manuală s-o execute numai pe jumătate.

b) Zeciuiala de la toate soiurile de grâne, verdețuri și pomete, adică ce se cultivă pe câmp, cu singura excepție a grădinilor de pe lângă case, trebuie dată stăpânului pământului. În locul zeciuiei pentru fân țăranul va plăti stăpânului pământului ca bani peșin $4\frac{1}{2}$ kr. pentru fiecare stângen pus în stog.

c) Când repartizarea terenurilor va fi fost întocmită cum s-a arătat mai sus, toate celelalte îndatoriri de mai înainte ale țăranului față de stăpânul pământului au încetat cu desăvârșire și de aceea stăpânul pământului trebuie să se mulțumească numai cu robotele și zeciuiele atribuite mai sus.

În afara robotelor pentru stăpânii pământului, țăranimea era datoare să muncească și pentru principele (domnul) țării. Până acum robotele domnești se prestau gratuit; dar dacă, după noua sistematizare, poporul țării (țăranimea) va trebui să contribuie un adaos bănesc pentru clădiri militare și provinciale, atunci robotele manuale și de cărașie vor trebui plătite supusului și anume în felul următor:

a) S-ar putea prevedea pentru fiecare zi de robotă manuală 10 kr., pentru un car cu tracțiune cvadruplă pe zi 30 kr., pentru una cu tracțiune dublă 20 kr. pe zi, inclusiv argatul, dar ar trebui supravegheat ca la muncă să fie puși oameni maturi și nicidecum copii.

b) Dulgherilor dintre oamenii de la țară, trebuind să fie prezenți permanent în timpul construirii, deci neputând să-și vadă de gospodăria lor, li s-ar putea stabili o simbrie zilnică de 18 kr.

c) Ceea ce privește administrarea podvezilor pentru marșuri de trupe, artilerie, arme, montură, bolnavi, produse naturale pentru îngrijire și alte

transporturi pentru stat, se va proceda în Bucovina după reglementarea galițiană a podvezilor, prin urmare țaranul să fie plătit corespunzător.

În măsura în care propunerea generalului Enzenberg se referă la robota și alte îndatoriri, Consiliul aulic de război consideră necesar ca, în funcție de modul în care Majestatea voastră va hotărî asupra repartizării și administrației districtului bucovinean, instituția robotei și a altor îndatoriri ale țăranilor cu privire la calitate, cantitate și timp să fie în concordanță cu cele din celelalte provincii ale noastre învecinate, pentru ca în Bucovina să nu se facă ceva nou, ce ar putea avea o influență nefavorabilă asupra provinciilor învecinate, așa precum, dacă Majestatea voastră ați binevoi să instituiți cu timpul o miliție de graniță, pentru a completa, după opinia voastră anterior exprimată, lanțurile grănicerești până la Polonia, generalului Enzenberg însă să-i impuneți ca în urma propriei sale propuneri sus menționate, în care oferă stăpânilor de pământ să treacă în proprietatea supușilor lor unele terenuri, să se gândească dacă nu ar fi posibil ca în acele case de supus, unde este un bărbat de care serviciul de grăniceri se poate dispensa, robota și zeciuiala datorată de casă stăpânului pământului să fie compensată în bani de la vistierie, adică din veniturile districtului, iar cu acești bani împreună cu simbria pentru munca prestată la Cordon să i se acorde un soi de dotare de serviciu, fără a încărcă însăși stăpânirea.

Acestea sunt punctele principale privitoare la Bucovina, pentru a deschide drumul și de a ajunge la căile și mijloacele unei organizări și exploatare utilizabile a districtului; punctele care necesită neapărat o hotărâre prea-înaltă rapidă sunt cele care se referă la cartografiere și la conscripție sau la instituirea fasiunilor și, respectiv, a stării populației, la reglementarea impunerilor, la colonizarea armenilor, în sfârșit, la hotărârea dacă bucovinenii să livreze în continuare fânul sau se poate accepta acel 1 fl. per familie oferit sau ca această dare să înceteze cu desăvârșire.

Având în vedere că districtul bucovinean pare să fie potrivit pentru ameliorări ca, de pildă, mineritul, spălarea aurului, înființarea unei fabrici de piele, a unor cocturi de potasă și de salnitru (salpetru), a unei mori de hârtie, săparea mai multor fântâni, înființarea unei organizații de pompieri, și alte astfel de obiective polițienești, s-a considerat că încă nu este vremea să se întreprindă ceva în aceste privințe, iar acum se propune să fie lăsate exclusiv în seama administrației țării, care să facă propuneri în această privință, ținând seama de condițiile locale și de ocaziile de a interveni, și să inițieze cele necesare la fața locului.

Rugăm de asemenea pe Majestatea voastră ca să ne comunice opinia și dorința ei dacă, după ce veți fi luat prea-înaltă Voastră hotărâre după ce ați analizat prezentul protocol al Comisiei, generalul Enzenberg și comisarul principal de război Wagmuth pot reveni imediat de aici la posturile lor sau să rămână mai departe la Viena.

Viena, 15 aprilie 1780

*

Două dintre observațiile la sistematizarea Bucovinei

făcute ulterior de general-maior Enzenberg, feldmareșalul-loct.

baron Schröder și Comis. princ. de război Johann Franz Wagmuth

redactate la 16 iunie 1780 la Lemberg

Original. (Registratura Guvernului împărătesc regesc al țării Bucovina)

.....
Cum ar fi dacă o parte (a Bucovinei) ar reveni Galiției, iar cealaltă Transilvaniei?

Conform poziției ei, partea de la granița cu Galiția până la râul Moldova ar trebui dată Galiției, iar partea restantă mai mică începând cu râul Moldova până la granița cu Transilvania, acesteia. Gen-maior baron v. Enzenberg a examinat din nou, după revenirea sa de la Viena conform însărcinării primite, această regiune și a conchis că oricum slabul regiment al 2-lea de infanterie valah s-ar putea extinde și întări în partea sus-menționată. În cazul acestei militarizări ar trebui răscumpărat numai satul Valea Seacă de la mănăstirea Slatina din Moldova și celelalte 6 localități menționate în Protocol de la mănăstirea bucovineană Voroneț.

.....
Cum era reglementată în trecut impunerea în Bucovina și ce nivel de impunere va fi introdus în noua sistematizare?

Conform conținutului său, Protocolul propune pentru fiecare stare un alt nivel de impunere. Dar cum, pe de o parte anul militar 1780 a și trecut pe jumătate, iar, pe de alta, înaintarea fasiunilor va cere mult timp, este părerea noastră prea-supusă și modestă că pentru anul în curs, în care țăraniile au fost și mai sunt oricum împovărați cu multe robote gratuite, să se mențină vechiul nivel de impunere și numai ocolul Câmpulungului rusesc să plătească prin grația Voastră, în locul contribuției, a setinei și a desetinei și, în general, a tuturor dărilor, numai paușalul deja aprobat de 1 000 de ducăți pe an. În ceea ce privește însă evreii, nu obiectăm ca să fie tratați încă în anul în curs la nivelul de impozitare care le-a fost atribuit. Mai este necesar să spunem ca evreimea să fie înregistrată de către un ofițer de încredere ajutat de un furier și de 2 persoane din cahal, celui dintâi înmânându-i-se banii datorăți și celui de-al doilea un adaos.

În Bucovina se află până la 800 de familii de evrei, dintre care 400 erau aici înainte de ocupația rusească; cum pot fi ei împușinați, având în vedere că ei împovărează țara?

Deoarece reglementarea și împușinarea evreilor n-au o legătură esențială cu operația de sistematizare a Bucovinei, ci cu menținerea ei îndelungată devine zi cu zi mai dăunătoare bunei orânduiei, statului și colectivității, ar depinde numai de prea-înalta hotărâre, dacă conform cu conținutul Protocolului Comisiei, administrația interimară să întreprindă desființarea evreilor. Această desființare o

considerăm obiectivul principal atunci când după reglementarea celorlalte probleme ale Bucovinei multe piedici vor fi fost înlăturate.

Mănăstirea Horecea din Bucovina ridică pretenții asupra veniturilor de pe urma trecerii peste podul de vase de la Cernăuți peste Prut prin prezentarea a două privilegii din partea principelui Moldovei Grigore Ioan și a urmașului său Grigore Ghika (Gika) Alexandru, din care rezultă că acestei mănăstiri i s-au acordat din cauza sărăciei, conform anușului din anul 1778, încă acum 10 ani, veniturile de trecere pentru ameliorarea stării ei. Deși ei construiseră încă din anul 1775, la comanda expresă a locotenent-colonelului Mieg de la marele Cartier general cu multă cheltuială un pod de vase, li s-au tăiat în anul 1777 veniturile și construit un pod de vase împărătesc. De aceea mănăstirea roagă confirmarea acestui privilegiu sau acordarea altui echivalent, în schimbul veniturilor de trecere.

În această privință observăm cu adâncă supunere următoarele:

a) Conform conținutului acestor privilegii această donație nu poate fi socotită o fundație, căci a fost făcută abia după 1768; în plus de aceasta, că fiecare principe nou era liber să confirme sau să anuleze privilegiul.

b) Deoarece *Jura Fluviorum* îi revin pretutindeni principelui țării, principele arendaș fiind temporar, nu avea puterea să acorde privilegii decât pentru răstimpul vieții sale, căci nu putea dona drepturile domnești ale țării fără aprobarea Porții.

Din aceste motive generalul de intențență conte Siskowicz a dat în anul 1776 ordinul de construire a acestui pod de vase cu aprobarea Consiliului aulic de război, care s-a încheiat în anul 1777, iar banii pentru trecerea peste pod au fost contabilizați la vistierie. Pare riscant să se țină seama de sus-amintitele privilegii, căci și alții care au avut în trecut drepturi de trecere în Bucovina, s-ar pune negreșit în mișcare.

Din această cauză Comandamentul general galițian a respins la 4 august 1778 cererea mănăstirii Horecea. Dar deoarece mănăstirea susține că în anul 1775 a fost obligată să construiască cu multă cheltuială din ordinul locotenent-colonelului Mieg un pod de vase, despre care însă nu se știe nimic precis pe aici, generalul Enzenberg va ancheta cazul și va raporta cu bunăvoință ca, dacă indicațiile se vor dovedi corecte, să se acorde mănăstirii *semel pro semper* o oarecare despăgubire pentru sus-menționatul pod.

.....
Lemberg, la 16 iunie 1780

Johann Franz Wagmuth
Ob. Comm.

Freyh. von Schröder
F. M. L.
Enzenberg
G. M.

Concluzie

Ne oprim aici cu publicarea documentului intitulat *Protocol*, redactat de fapt și în alte variante de unicul ofițer superior austriac de înalt rang, Karl von Enzenberg, care a comandat unități valahe de graniță din Transilvania, învecinate cu nou-creata Bucovină, baronul cu convingeri reformatoare radicale, uneori uimitoare, cum ar fi realizarea unei reforme agrare, fapt care a creat chiar suveranului său porecla de „împărat al țăranilor”. Ca șef al unei guvernări de tip militar, a încercat să realizeze pe cât posibil idealurile sale pe un teritoriu infim, sprijinindu-se cu încredere pe înrudirea ideologică cu suveranul său. Ca de obicei, realitatea diferă mai mult sau mai puțin, spre bine sau spre rău de proiectele ideale. Sper să mai am puterea ca într-un articol viitor să pot descrie realitatea ce a reflectat de fapt înfăptuirile intențiilor reformatoare ale iosefinismului și să urmăresc împreună cu cititorul în ce măsură urmele lor se mai manifestă.

Mihai Bejinariu, Doru Gușu, *Monografia Liceului Militar „Ștefan cel Mare”*, ediția a II-a, îmbunătățită și adăugită, Iași, Editura Trinitas, 2002, 528 p. + 8 planșe cu fotografii.

În multitudinea de monografii sectoriale din impresionanta bibliografie consacrată Bucovinei se disting câteva realizări ce privesc școlile din provincie: Anton Norst, *Alma mater Franciscose-Josephina. Festschrift zu deren 25 jährigem Bestande*, Czernowitz, Pardini, 1900; Eusebie Popovici, *Din istoricul Liceului „Ștefan cel Mare” din Suceava, 1860–1935*, Suceava, Editura Societății „Școala Română”, 1935; Dragoș Rusu, Constantin Botezat (coordonatori), *Liceul de Stat Siret. Pagini documentare*, Siret, 1987 (lucrare amplă, rămasă din păcate în manuscris, cuprinzând și o secțiune de *Memorialistică: impresii, portrete, amintiri, autobiografii și biografii*); Petru Bejinariu (coordonator), *Compendiu istoriografic al Liceului Teoretic „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți, 1872–1997*, Iași, Editura Bucovina, 1997; Paul Leu, *Colegiul Național „Ștefan cel Mare” Suceava*, vol. I. *Etapa austriacă*, Suceava, Editura Euroland, 2000 (prima parte dintr-o proiectată trilogie monografică urmărind „să umple golul creat, în ultima jumătate de secol, de politica obstructionistă a unor culturmici comuniști locali” și să integreze în circuitul culturii române „imaginea școlii [de] pe parcursul celor 140 de ani de existență rodnică”, după cum precizează însuși autorul lucrării); Valeria Popescu, Ioan Popescu, *Școala Călugărița – ieri și azi*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2001.

Pe lângă acestea, de-a lungul timpului, se publică studii și articole consacrate unor școli/licee din Bucovina și Universității din Cernăuți în diverse periodice românești și germane, semnate, printre alții, de Constantin Morariu, Heinrich Lagler, Filimon Taniac, Dimitrie Dan, Victor Olinschi, Agripina Tarnovietchi, Gheorghe Pălămărescu, Emilian Voiuțchi, Constantin Loghin, Ioan Puiu, R.Fr. Kaindl, Peter Tomaschek, August Nibio, Olga Naida, Nicolae Tcaciuc-Albu, Rudolf Wagner, Erich Prokopowitsch, Mircea Grigoroviță, Victor Dobrescu, Alexandra Lozinschi. În lucrarea sa *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina*, inaugurată la München, în 1966, Erick Beck le consemnează cu acribie, oferind utilizatorilor interesați date și informații de ansamblu, acoperind peste un secol de preocupări în domeniu.

În această tradiție se înscrie, ca realizare notabilă, lucrarea publicată de prof. Mihai Bejinariu și col. (r) Doru Gușu, *Monografia Liceului Militar „Ștefan cel Mare”*, ediția a II-a, îmbunătățită și adăugită, Iași, Editura Trinitas, 2002, 528 p. + 8 planșe cu fotografii.

În *Motivație*, autorii precizează că „elaborarea și publicarea monografiei – ca încercare – nu-i un capriciu și nici un moft. Demersul decurge din rațiuni istorice și pragmatic-scolare”. Acesta „se vrea un document sumă, care, surprinzând obiectiv geneza, evoluția și rezultatele încorporate în valoarea absolvenților într-o istorie de aproape opt decenii (1924–2002), cu o pauză de opt ani, să sugereze contribuția de necontestat a Liceului la permanența înnoire a brațului înarmat al țării”. Lucrarea valorifică documente de arhivă, mărturiile ale foștilor elevi și profesori într-o încercare de „tratate unitară, cu respectul convenit continuității și adevărului, pentru demnitatea instituției școlare și a slujitorilor ei intrați deja în arhivă sau aflați în preajma acesteia”.

Din rațiuni impuse de istorie, de politica oficială, de conjuncturi ori mentalități și practici comuniste („drama liceului, suprapusă celei naționale pentru anii 1940–1945, hiatusurile de continuitate funcțională, împingerea nereușită spre uitarea începuturilor, caducitatea multor informații, alături de lipsa voită a altora”), istoria Liceului Militar „Ștefan cel Mare” este delimitată de autori în trei etape: 1) începuturile – înrădăcinarea și intrarea pe rod (1924–1940); 2) dezrădăcinarea – pribegii impuse și dilema între „a fi și a nu fi” (1940–1952); 3) reînființarea (1953) și o nouă strămutare (1956) aproape de origini, într-o nostalgie mută către restaurare, mai pregnantă și îndreptățită după 1990 (p. 6). „Nota sentimentală ce se degajă pe alocuri – precizează autorii monografiei – nu constituie broderie estetică, ci componentă structurală intimă, trăită și nu inventată, fără de care monografia n-ar fi decât o însumare de anuare”. Astfel gândită și realizată, *Monografia Liceului Militar „Ștefan cel Mare”*, după ediția din 1994, este dedicată împlinirii a 80 de

ani de la înființarea Liceului la Cernăuți, prin *Decretul Regal nr. 3 889*, promulgat la 25 noiembrie 1924 de către Regele Ferdinand și a 500 de ani de la trecerea în veșnicie a patronului școlii, domnitorul Ștefan cel Mare.

Monografia Liceului Militar „Ștefan cel Mare” își structurează cuprinsul în șapte capitole: I. *Liceul militar în sistemul de învățământ al Armatei Române*, p. 12–17; II. *Itinerar istoric*, p. 18–73; III. *Procesul instructiv-educativ*, p. 74–184; IV. *Organizarea și încadrarea liceului*, p. 185–346; V. *Serviciile și zestrea școlii*, p. 347–358; VI. *Elevii ... frumoase punți între trecut, prezent și viitor*, p. 359–389; VII. *Situația școlarizării elevilor și promoțiile de absolvenți*, p. 390–522.

Bibliografia cuprinsă în *Notele* de la sfârșitul fiecărui capitol, bogata iconografie și condițiile grafice îngrijite întregesc valoarea monografiei, subliniată, de altfel, în diverse aprecieri reunite sub titlul *Din ecourile asupra primei ediții*, p. 8–11, toate actuale: „o monografie nu numai temeinic documentată, extraordinar de densă în informații și date care recuperează și conferă fluență și credibilitate unui trecut frământat și plin de reușite, dar și pătrunsă de fiorul unor trăiri și experiențe”; „realizarea monografiei se numără printre primele tomuri obiectiv redactate pe această temă”; „pe baza documentelor și a participării directe a autorilor a fost reconstituită, veridic și emoțional, odiseea liceului de la Cernăuți până la Câmpulung-Moldovenesc”; într-o „sensibilă cronică de gând și de suflet”, autorii „au reușit pe deplin, aducându-ne în față, într-un stil ce îmbină fericit tratarea științifică, exactă, cu portretizarea literară, sentimentală, istoria a șapte decenii de existență a prestigiosului locaș de învățământ”; „o carte de istorie”, „nu numai de istorie a unei instituții, integrată organic în istoria oștirii, în istoria țării, cât istorie trăită de oamenii școlii, povestită, împărtășită cu rigoare și căldură”; „o contribuție valoroasă pe tărâmul istoriografiei militare”, prin care se „recuperează un munte de învățătură”.

Monografia Liceului Militar „Ștefan cel Mare” este o realizare meritorie, pe nedrept trecută sub tăcere ori chiar ignorată (vezi „Târgul de carte” anual de la Suceava), oferind istoriografiei contemporane un izvor valoros de date și informații. La o nouă ediție, pe lângă extinderea documentării (avem aici în vedere și fondurile din arhivele încă inaccesibile cercetătorilor) s-ar impune o atenuare a discursului encomiastic la „profilurile de azi/în devenire apropiată” în beneficiul echilibrării acestora cu cel al „profilurilor didactice de ieri”. Fragilitatea criteriilor („minimum 30 de ani serviți în Liceul Militar”), „motivele documentar-arhivistice” (până la un punct) ori soluția unui „itinerar de referință” (p. 262–265) nu justifică în nici un fel expedierea unor nume deloc comune ori ale unor personalități: Teodor Balan, Constantin Brătescu, Traian Cantemir, Petru Caraman, Ioan Cârdei, Nicolae Grămadă, Dan Hulubei, Paul Leu, Vladimir Nichitovici, Miron Nicolescu, Eugen Pohonțu, Anghel Popa, Dragoș Protopopescu, Constantin Șandru, Vladimir Trebici, Emilian Țopa, Pan Vizirescu, care au funcționat o vreme aici.

Vasile I. Schipor

Petru Bejinariu, *Biologi de seamă din Bucovina*, IV, Iași, Editura „Bucovina”, 2003, 224 p.

Editura „Bucovina” din Iași publică cel de al IV-lea volum din seria *Biologi de seamă din Bucovina*, sub semnătura profesorului Petru Bejinariu.

Structura actualului volum are un aspect eterogen, din intenția vădită a autorului de a subordona strălucirea și performanțele înaintașilor demersului imperativ a celor care, în pragul mileniului III, sunt chemați să vegheze la sănătatea planetei.

Academicianul Liviu Ionesi deschide lucrarea printr-un *Cuvânt înainte*, pentru ca apoi, în *Prefață*, autorul să-și mărturisească intenția: „Stăruința noastră a dorit să capete forma unei sinteze privind cercetarea biologică din Bucovina și care să fie de folos oricărei persoane animate de cerința cunoașterii unor biologi din această parte de țară”.

În cele 16 citate selectate ca preambul, autorul reușește să contureze dimensiunea planetară a îngrijorării unor biologi, filozofi sau sociologi pentru viitorul Terrei. Într-unul dintre acestea, cunoscutul naturalist Alexandru Borza afirmă: „Lipsa de cultură, nepriceperea, răutatea, tembelismul ruinează neconținut și la noi frumusețile peisajelor și monumentelor naturii”.

În capitolul *Reputați oameni de știință despre dezechilibrele ecologice*, sub semnătura unor biologi contemporani, găsim luări de poziții autorizate privitoare la dezechilibrele care pun în pericol mediul înconjurător. Amintim câteva dintre acestea: *Omul, societatea și mediul înconjurător* – acad. Constantin Toma; *Ecologia și societatea* – prof. univ. dr. Aurel Ardelean; *Necesitatea protecției ciupercilor în România* – prof. univ. dr. Mihai Mititiuc; *Alimentația, demografia și resursele* – ing. dr. Mihai Cristea; *Pregătirea ecologică – componentă a personalității omului modern* – prof. Petru Bejinariu etc.

Cel mai consistent capitol este cel care dă și titlul cărții, în care sunt dezvoltate cele 20 de monografii ale unor biologi din Bucovina. În ordinea tratării lor acestea sunt: Mihai I. Constantineanu, Fritz Netolitzky, Marina Huțu, Radu Gh. Ichim, Mircea Hatman, Nicolai Pomohaci, Nicolae Florcscu, Peter Tanzel, Nicolae Pașcovici, Dragoș Scripcaru, Eugenie Turenski, Mihai Prodan, Ștefan Negru, Conrad Malinowski, Vasile M. Duran, Ilie Saghin, Petru Brega, Margareta Dracinschi, Iosif Lepși și Iorgu Toma.

Petru Bejinariu este autorul a șase dintre monografiile, profesorii universitari Constantin Toma, Mandache Leucov și Constantin Filipescu semnează câte o monografie. Ceilalți autori sunt cunoscuți profesori de biologie din Rădăuți și Câmpulung-Moldovenesc, dintre care îi amintim pe Ifrim Popescu, Mircea Coroluiuc, Adrian Botezat, George Istrate și Mihai Bejinariu.

Într-un inspirat articol, cercetătorul științific Ovidiu Bătă și Petru Bejinariu fac o succintă prezentare a rezervațiilor naturale din Bucovina istorică, deci și a celor aflate astăzi pe teritoriul Ucrainei. Acestea sunt împărțite în rezervații geologice, forestiere, floristice și mixte.

Ultimul capitol, intitulat *Note de lector*, oferă autorului prilejul să propună cititorului o lectură mai relaxată asupra problematicei actuale a protecției mediului înconjurător. Este prezentată revista de educație ecologică și ocrotire a naturii „Ecos”, tipărită de Editura „Cultura” din Pitești, prin efortul eroic al unor împătimiți ai naturii. În finalul lucrării, autorul își oferă voluptatea justificată de a cita opiniile unor prestigioși biologi despre volumul publicat anterior.

Biologi de seamă din Bucovina, volumul IV, avându-l drept autor pe profesorul Petru Bejinariu și colaboratori prestigioși, adaugă o nouă contribuție la întregirea unui tablou al personalităților bucovinene din domeniul biologiei, care și-au legat viața și opera de pământul sfânt al Bucovinei istorice.

Sorin Trelea

Gherasim Putneanu, *Tămâie și exil. Dialoguri despre pribegia fraților*, Botoșani, Editura Gea, 2003, 268 p.

P.S. Gherasim Putneanu, pe numele de mirean Ion Cucoșel, se naște la 30 mai 1924, în localitatea Bogdănești-Suceava. Este al cincilea și singurul băiat, după patru surori, în familia lui Constantin și a Mariei Cucoșel, originară din satul Ciumulești, astăzi Vadul Moldovei. Într-un accident de muncă în pădure, unde lucra pentru a asigura existența familiei, îi moare tatăl și, rând pe rând, trei dintre surori. În satul natal al mamei, unde aceasta se întoarce cu copiii, urmează școala primară (1931–1938), păstrând o caldă afecțiune învățătorului Gheorghe Jitaru. La vârsta de 14 ani, în toamna anului 1938, pleacă la Schitul Boureni-Iași pentru a deprinde rânduiala cântărilor bisericești. Aici, îl are ca profesor pe renumitul duhovnic Vartolomeu Dolhan. Din lipsa posibilităților materiale pentru susținerea examenelor necesare la Școala de Cântăreți de la Mănăstirea Neamț, se înscrie la Școala de Radiotelegrafiști din Iași (1942–1943) și este încorporat în armată, participând la operațiuni militare după evenimentele din 23 August 1944. La 23 aprilie 1945, este demobilizat și se întoarce în satul natal.

După o matură chibzuință, la 1 iulie 1945 intră în obștea Mănăstirii Neamț, ucenicind în preajma unor mari duhovnici: Teofil Boghean, Gherasim Cârjă, Dionisie Crețu, Vasian Iosub, Damaschin Trofin. La 23 martie 1946 depune voturile monahale, primind numele Gherasim. În același an, la 1 septembrie este hirotonit ierodiacon de către arhiereul Valerian Moglan. În februarie 1949 ierodiaconul Gherasim se înscrie la Seminarul Monahal de la Mănăstirea Neamț, unde îi sunt profesori, în primii ani, cei cinci arhieriei exilați aici: Emilian Antal, Partenie Ciopron, Atanasie Dincă, Eugeniu Laiu și Pavel Șerpe. După „risipirea” arhieriei, îi sunt dascăli alte nume de prestigiu ale Teologiei românești, profesori distinși, părinți trăitori cu adevărat și veșnic vrednici de pomenire: Sofian Boghiu, Benedict Ghiuș, Ghenadie Nițoiu, Nicodim Sachelarie, Andrei Scrima, Petroniu Tănase. Aici, după o practică veche, învață totodată meseria de culegător manual/zețar, sub ascultare la tipografia mănăstirii. La 11 noiembrie 1952, la propunerea consiliului profesoral al Seminarului Monahal Superior, este hirotonit întru ieromonah.

În perioada 1953–1957, Gherasim Cucoșel frecventează cursurile Institutului Teologic Universitar București, susținându-și licența cu teza *Catalogarea și prezentarea manuscriselor românești din Mănăstirea Secu*, sub îndrumarea științifică a preotului Gheorghe Moisescu. La 1 august 1957, proaspătul licențiat este numit egumen al Mănăstirii Neamț și, totodată, profesor la Seminarul Teologic de aici. Îl cunoaște acum pe scriitorul Mihail Sadoveanu, care își petrece împreună cu familia vacanțele la Vovidenie, în casa confiscată de la Mitropolitul Bucovinei Visarion Puiu, condamnat în contumacie de regimul comunist din România și trăitor în exil, în Franța. În perioada 1962–1976, este stareț și arhimandrit (din 1965) la Mănăstirea Putna, aproape pustic după Decretul 410/1959. Aici, desfășoară activități extrem de utile: reorganizarea Muzeului, salvându-i tezaurul cultural-artistic, organizarea marilor serbări prilejuite de împlinirea a 500 de ani de la zidirea mănăstirii, restaurarea întregului complex mănăstiresc: biserica, turnul-tezaur, turnul „Eninescu”, clopotnița, chiliile. Între anii 1977–1985, Arhimandritul Putnei Gherasim Cucșel este ales arhiereu vicar la Arad. La 1 ianuarie 1985, arhiereul Gherasim Hunedoreanul este numit episcop misionar responsabil cu problemele stilștilor din Moldova. În același an, la 17 noiembrie este detașat ca arhiereu vicar la Episcopia Buzăului, cu titlul Gherasim Vrânceanul. De la 1 iulie 1992, este transferat ca Episcop vicar la Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților.

La Rădăuți, în cel mai rodnic popas arhieresc, P.S. Gherasim Putneanul participă la festivitatea de canonizare a Cuviosului Leontie de la Rădăuți și a Binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt (2 iulie 1992), organizează un muzeu etnografic-religios la Mănăstirea „Sfântul Gheorghe” din Cămărzani-Vadul Moldovei, îndrumă prin înțeleaptă „împreună lucrare” și fără de odihnă „dragoste lucratoare” viața Eparchiei, ia parte activ la viața culturală a Bucovinei. În spiritul marilor tradiții ale Ortodoxiei Românești, tipărește acum cărți cu o largă adresabilitate: *Catalogarea manuscriselor românești din Biblioteca Mănăstirii Secu* (1994), *În duhul evlaviei ortodoxe* (1999), *Cuvinte și tâlcuiri arhieresti* (1999), *Mierea din drumul pelinului. Convorbiri după vecernie* (în colaborare cu Constantin Hrehor, 2000), *Iarba din roata amurgului. Alte convorbiri de seară* (în colaborare cu Constantin Hrehor, 2001), *Precizări tipiconale* (2002). Continuând vechea tradiție a mecenatului, sponsorizează cărți utile: Vasile M. Sandu, *Monografia satului Vadu-Moldovei* (1995), Ierom. Nicodim Grosu, *Întâmplări auzite și povestite de părintele Cleopa* (1999), Gheorghe Jitariu, *Viața unui dascăl* (2000), Serapion Blaga, *Prințesa Tamaz. Floriile, Vlada și fiul ei* (2000), Virginia BărlEANU, *Moștenite din bătrâni, din români, din oameni buni* (culegere de folclor din Vadul Moldovei, 2001), Constantin Hrehor, *Pianul înzăpezit* (versuri, 2002). De-a lungul anilor, publică peste 150 de articole în periodice cu profil teologic și laic din Iași, Timișoara, Suceava, Buzău, Cluj, Sibiu, Rădăuți, bucurându-se de o largă apreciere profesională și în viața publică încununată de înalte distincții și consacrată internațional prin includerea în *Enciclopedia Who's Who*.

Sub egida Editurii Gea, P.S. Gherasim Putneanul tipărește la Botoșani, în colaborare cu preotul-scriitor Constantin Hrehor, *Tămâie și exil. Dialoguri despre pribegia fraților*. Structural, cartea se înscrie într-un ciclu, alături de *Mierea din drumul pelinului*. *Convorbiri după vecernie și Iarba din roata amurgului. Alte convorbiri de seară*. Cum precizează într-o Zicere prefațatoarea Constantin Hrehor, *Tămâie și exil* este o carte necesară, pe care o datorăm unui „monah integru” și apare într-un „timp jefuit și judecător”, inaugurând în Bucovina o direcție tematică. Într-o vreme a

monologului generalizat, ocolind constant marile probleme, lucrurile esențiale și spiritul critic, dialogul face substanța acestei lucrări – eveniment editorial al anului în Bucovina și caldă pledoarie pentru restituirea istoriei confiscate.

Cartea *Tămâie și exil* apare la sugestia unui „monah îmbunătățit”, părintele Petroniu Tănase, egumenul Schitului Prodromul din Athos, răspunzând „orizontului de așteptare” al unui public interesat de „literatura sfătoasă, pitorească, sapiențială, evocatoare”. Arhiva prodigioasă a P.S. Gherasim Putneanul reconstituie și de această dată momente tulburătoare dintr-o jumătate de veac frământat. Cele 125 de pagini ale „dialogurilor despre pribegia fraților” evocă „perioada tristă, consemnată în secolul și mileniul trecut, când regimul comunist a dispus izgonirea din mănăstiri a viețuitorilor consacrați vieții monastice, transformând lăcașurile de închinare în instituții cu destinație profană, fără nici o legătură cu credința” (p. 8). În acest fel, cartea umple un gol în istoria monahismului românesc și, deopotrivă, în istoriografia recentă consacrată represiunii comuniste din România.

Autorul, martor „consacrat și trăitor în universul monastic” la evenimentele dramatice, când răul a intervenit programatic în societatea civilă românească, evocă mai întâi câteva momente din istoria și viața monahală (ca instituție permanentă și necesară Bisericii), personalități ale monahismului românesc – „candelă nestinsă de rugăciune către Dumnezeu, pildă de sfințenie și sprijin duhovnicesc pentru popor în vremuri de restriște” (Ioan Casian, Cuviosul Gherman din Dobrogea, Dionisie cel Smerit). Consacrată aplicării Decretului 410 din 1959, elaborat în spiritul *Directivelor* N.K.V.D., din 2 februarie 1947, lucrarea prezintă situația mănăstirilor din țară după al doilea război mondial, valorificând datele din cartea *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, 1945–1989*, vol. I, semnată de Radu Ciuceanu, referate, rapoarte, note informative și de anchetă, evidențiind politica dură a regimului comunist privind compromiterea monahismului românesc (acuzajii politice și de imoralitate, diversiuni politice, supraveghere atentă), politică pusă în aplicare începând din octombrie 1958, din inițiativa lui Alexandru Drăghici.

Prin aplicarea Decretului 410 din 1959, „stăpânirea atee de tristă amintire, declarând război lui Dumnezeu și Bisericii Lui, a avut ca țintă principală monahismul, i-a confiscat bunurile materiale, i-a golit mănăstirile de monahi, pe care i-a arestat și izgonit, împiedicând totodată pe doritorii de viață duhovnicească să intre în mănăstire” (p. 15–16). Un „regim de amară amintire a dorit să-l înlocuiască pe Dumnezeu cu omul politic” (p. 29), a dorit să anihileze activitatea monahismului, „fără scrupule”, apelând la „metode și torturări meschine” (p. 29), umplând închisorile în care numeroși clerici și buni creștini, care „au suferit și au murit ca martiri în iadul roșu” (p. 31). Cu aplicarea Decretului 410 din 1959, s-a dezlănțuit o „furie barbară și iconoclastă”, o „furibundă expresie de răutate” față de „o lume modestă, care și-a acceptat umilinta prin cele trei voturi definitive, retrasă în meditație și lucrare a virtuților, nepreocupată de violență, nepericuloasă” (p. 28). Pentru că timp de veacuri mănăstirile au fost în România „modele de cultură, de disciplină și sfințire” (p. 31), regimul comunist a urmărit „să stăvilească aceste activități și a trecut la ofensivă imediat”: naționalizarea și cedarea unor terenuri, scăderea numărului călugărilor, restrângerea activității atelierelor mănăstirești, desființarea unor schituri și mănăstiri, desființarea seminariilor monahale.

Scrisorile integrate în gramatica dialogului, încercate de tănguirea monahilor și monahiilor, memorialistica, biografiile de monahi exilați (precum monahia Antonia Hoidrag, p. 69–76) ori depozițiile cutremurătoare (Tecla Afloarei, p. 79–83, Patricia Codău, p. 98–102), unele mărturii publicate în periodice (*Răzvan Surcel, Mărturii inedite privitoare la aplicarea Decretului 410/1959*, p. 84–97) și observațiile naratorului-martor evidențiază faptul că „regimul comunist a uzat de studii serioase pentru a pune în practică satanicul său plan” (p. 53). Acesta cuprindea, în ingineria sa malefică, practici de import, perfecționate în laboratoarele terorismului comunist: compromiterea unor persoane, acuzații politice și de imoralitate, etichetarea monahilor corecți, serioși drept „mistici și periculoși pentru țară” (p. 53), viclenie și perfidie în formularea unor articole pentru completarea Decretului 177 din 4 august 1948, privind regimul general al cultelor religioase.

Punerea în aplicare a „satanicului plan”, prin Decretul 410 din 1959, a provocat un dezastru „ce a declanșat râuri de lacrimi în întreaga țară, fapt concretizat în sute de poezii, în care își vărsau durerea, suspinul și plânsul neîncetat după mănăstirile părăsite mulți viețuitori sublimați de anonimat”

(p. 54), mulți dintre ei bătrâni, neputincioși, fără sprijin. Cei izgoniți, astfel, din schituri și mănăstiri au plecat acasă, pe baza unei declarații semnate forțat. Exilații sunt urmăriți îndeaproape de Miliție și Securitate. Pentru ei viața în „lumea zgomotoasă” devine exil, pribegie, înstrăinare muncită neîncetat de dorul mănăstirii și plângere „de dorul lui Iisus”, o închisoare cu trăirea dureroasă a sărbătorilor și praznicelor împărătești, un neostoit zbucium sufletesc, nostalgie după viața călugărească, frică de a sfârși în „pământ străin”. La fel ca poporul evreu în vechime, exilații duși în robie își vindecă prin cântec suferința. „La apa Vavilonului, jelind de Țara Domnului”, petrec în plângere, fără mângâiere. Fecioarele îndurerate ale Sionului închis, aruncate în „străinul Babilon”, hulite, „fără nici un crezământ”, își petrec viața mizer, „ca niște roabe în veșminte sărăcești”, plângând „plânsul neamului întreg”, aflat el însuși într-o nesfârșită pribegie pe „marea de păcat” a lumii.

În *Anexele cărții Tămâie și exil* sunt reproduce documente utile: adrese oficiale, tabele cu viețuitorii care au plecat și rămas în diferite mănăstiri (Putna, Suceava, Neamț, Secu, Văratec, Măgura-Ocnii), precum și unele situații ale monahilor izgoniți (p. 128–145). Microantologia lirică (p. 146–247) cuprinde texte-document, ilustrând un moment dramatic din viața monahală a veacului trecut, o sensibilitate umană ultragiată, comunicând „dorul după veșnicie”, „dorul sfânt după pustie” – „combustie enigmatică în făptura cugetătoare” (Constantin Hrehor): *Suspînul unei Sthăstirii*, p. 146–155; *Rugăciune de laudă și cerere*, p. 155–162; *Sosit-au ceasul despărțirii*, p. 162–163; *Rugăciunea despărțirii*, p. 164–178; *Căutarea lui Dumnezeu*, p. 179–188; *Scrisoare de Ziua Învierii Domnului*, p. 188–195; *Mănăstirea Văratec*, p. 195–201; *Reîntoarcere*, p. 201–204; *Rugăciune de mărturisire și de lăsare în voia Lui Dumnezeu*, p. 204–210; *Ultimul popas la Mănăstirea Agapia Veche*, p. 211–216; *Plâns de pribegie*, p. 216–218; *Codrule, iubitul meu*, p. 219–220; *Codrule, prieten drag*, p. 221–222; *Nostalgie*, p. 222–224; *Rămâi cu noi*, p. 224–227; *Rătăcind pe meleaguri străine*, p. 227–231; *Dorul de căsuța mea*, p. 233–234; *Cea de pe urmă despărțire*, p. 234–242; *Regretul în ultima clipă a plecării din Sfântul Lăcaș*, p. 242–245; *Cuvinte ale unui Sfânt Părinte către clevetitori*, p. 245–246; *Rugămintea*, p. 246–247.

După cum precizează coautorul cărții, „fără multă gramatică și fără riguroase legi ale prozodiei, mărturiile epice și în versuri, culese de pioși îndrăgostiți de literatură simplă ori puse la dispoziție de supraviețuitori [...], sunt mărturii sensibile”, constituind pentru acel timp „singura formă de exprimare a suferinței, a nostalgiei după viața monahală trăită în mănăstire” (p. 107), salvează miraculos, contribuții la arhiva unui „folclor călugăresc”, prin care răzbate „istoria celor mici”, încărcată de subiectivitate și, deopotrivă, de autenticitate.

Un valoros corp iconografic, p. 248–267, acoperă ca discurs complementar o jumătate de secol din istoria Bisericii Ortodoxe Române, 1946–2003.

Reconstituind pe baza unor documente diverse și memorialistic istoria unor ani întunecați, autorul cărții *Tămâie și exil* crede că, „fără a exagera, Decretul 410, pentru monahism a fost mai devastator decât un război” (p. 68). Concluzia sa aparține cercetătorului onest: „Istoriei nu i se poate închide gura. Chiar dacă îi tac limbițile o vreme, nu-i tac pentru totdeauna. [...] Istoria va spune ce trebuie spus, cu amănunte, fără a putea fi mituită, coruptă. [...] Regimului comunist nu-i era de-ajuns exilul viețuitorilor din pacea mănăstirilor, de la slujba tămâii, nici desființarea mănăstirilor, ci și înstrăinarea de destinația firească a lăcașurilor” (p. 103).

Cartea P.S. Gherasim Putneanul, realizată în colaborare cu preotul-scriitor Constantin Hrehor, este o „contribuție cu valoare istorică, aducând în prim-plan un moment tragic din viața Bisericii românești, pe nedrept și nemotivat ocolit încă”, o contribuție valoroasă la marea „cronică a izgonirilor”, realizată mai presus de toate ca „datorie față de confrății Crucii și Învierii”, împlinind, dincolo de restituire, și un însemnat rol instructiv, în spiritul vechii tradiții cronicărești de la noi: „Tot ce s-a spus, s-a spus nu din imaginație, ci din întâmplări adevărate ale acelor vremuri [...], să se înțeleagă cum a fost altădată în societate și în viața monahală” (p. 124, 121). Extinderea investigației pe această temă asupra întregului spațiu românesc, valorificarea tuturor documentelor de arhivă (unele încă inaccesibile cercetătorilor) rămân însă, din păcate, în sarcina unor cercetări viitoare, ca obiective ce privesc patrimoniul cultural și moral al românilor din veacul trecut.

Ștefan cel Mare și Sfânt, 1504–2004. Portret în legendă, Suceava, Editura Mușatinii, 2003, 252 p.

În pofida unei tranziții haotice, cu efecte dezastruoase și în viața noastră culturală, în Bucovina (județul Suceava) se dezvoltă o piață a cărții. Cu toate disfuncționalitățile din acest subsistem (cadru legislativ nestimulativ, distribuție/circulație dirijată, întârzierea apariției serviciilor noi, dorite de diversi utilizatori, marketing defectuos, fragilitatea spiritului critic, lipsa unei burse a cărților, sistemul cenzurii de finanțare, de premieri și promovare etc.) și în Bucovina se realizează o notabilă producție de carte. Salonul Literaturii Române din Bucovina, organizat recent la Suceava, evidențiază, în primul rând, bogăția de carte tipărită în provincia în care „trăiesc oameni și cărți” (Paul Celan), interesul, dragostea și respectul publicului cititor pentru carte, în pofida sărăcirii galopante a categoriilor sociale pentru care cartea a fost și este încă o investiție prioritară.

Dintre aparițiile editoriale ale acestui an, prin multe calități ale sale, se individualizează volumul I al unei trilogii omagiale: *Ștefan cel Mare și Sfânt, 1504–2004. Portret în legendă*. Rostul tipăririi volumului este cuprins în *Închinarea* viețuitorilor Sfintei Mănăstiri Putna, sub patronajul căreia apare: „Prin acest *Portret în legendă*, aducem primos de mulțumiri, laude și smeritele noastre închinăciuni Soarelui Moldovei, slăvitului Voievod, celui ce a biruit dușmanii creștinătății și viața și-a pus-o în slujba Domnului Hristos, celui cinstit și iubit ca un părinte, ocrotitorul neamului românesc, la 500 de ani de la fireasca strămutare la locașurile de veci”.

Realizată sub îngrijirea P.C. Melchisedec Velnic, starețul Sfintei Mănăstiri Putna, cartea este tipărită cu binecuvântarea Î.P.S. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, el însuși egumen și stareț la Putna (1957–1961), vrednic muzeograf și neîntrecut ghid al acesteia (1964–1974), care semnează *Cuvântul înainte*: „Legendele cu privire la persoana și faptele slăvitului Voievod Ștefan cel Mare au fost țesute de mîntea și evlavia poporului nostru după ce Binecredinciosul Domn s-a strămutat la veșnicele locașuri. Chipul său sufletesc ne-a fost zugrăvit în cuvinte de coniarul [Grigore Ureche]: «ce după moartea sa până astăzi îi zic sfântul Ștefan-Vodă, nu pentru sulcet, ce este în mîna lui Dumnezeu, pentru că el a fost om cu păcate, ci pentru faptele lui vitejești pe care nimeni din Domni nu l-au ajuns»”.

În legendele despre Ștefan cel Mare se subliniază înțelepciunea, bunătatea, spiritul de dreptate, dragostea de țară, dragostea de om, dragostea de Biserică, de credința neamului și, o dată cu acestea, dragostea de Dumnezeu. Toate izbânzile sale le atribuie pîterii, ajutorului lui Dumnezeu și nu priceperii sale, în schimb înfrîngerile le atribuie păcatelor sale. În această mărturisire poporul nostru a văzut în Ștefan cel Mare pe creștinul adevărat, luându-l ca exemplu de trăire în orice împrejurare a vieții; în această mărturisire poporul nostru a văzut pe omul smerit, pe omul pregătit în orice clipă să apere cu prețul vieții sale credința și glia strămoșească.

Legenda nu este o plămuire fantastică a vieții și faptelor unui om, ci o înfățișare a unei realități care scapă puterii de înțelegere deplină a minții omenești. Dacă privim cu luare-aminte la tot ce este în jurul nostru: oameni și faptele lor, natura cu legile ei, înțelegem înțelepciunea și bunătatea lui Dumnezeu pe care o arată și o dă omului temător de El.

Ștefan cel Mare, viața și faptele sale sunt ca niște taine care scapă puterii minții de a le înțelege pe deplin; în viața și faptele sale simțim prezența și lucrarea lui Dumnezeu. Câteva clipe petrecute în fața mormântului său de la Putna sau în fața hărții Moldovei cu cetăți de apărare și sfințele biserici și mănăstiri ctitorite de slăvitul Voievod au darul să ne descopere mai bine, mai adevărat, chipul luminos al marelui Domn.

Cartea *Ștefan cel Mare – Portret în legendă* este un omagiu de cinstire a slăvitului Voievod adus de obștea Mănăstirii Putna sărbătoririi celor 500 de ani de la strămutarea Soarelui Moldovei la locașurile de veci unde Măria Sa se roagă neîncetat pentru toți cei ce cred și mărturisesc prin fapte dragostea de glia strămoșească și Biserica neamului nostru românesc” (p. 7–8).

În *Argument*, acad. Virgil Cândea subliniază „marea însemnătate spirituală” a legendelor populare consacrate lui Ștefan cel Mare, relevanța lor istorică și rosturile adevărilor profunde pe care le transmit. Din această perspectivă, ocolită o vreme de „educația laică, pozitivistă, refractară

valorilor spirituale”, „legende, cuvintele celor bătrâni se cuvin întâmpinate și meditate cu respect, nu numai ca vestigii ale trecutului păstrate de amintirea binecinstitoare a credincioșilor, dar și ca mărturii ale cugetării și trăirii duhovnicești a românilor de altădată. La o asemenea experiență ne îmbie cartea de față” (p. 9–13).

Cele 83 de texte, exclusiv legende populare, din această antologie sunt grupate în opt capitole/secțiuni, pe criteriul tematic: *Copilăria Voievodului*, p. 17–42; *Înțelepciune și sfințenie*, p. 43–95; *Ștefan cel Mare și sihaștrii*, p. 97–148; *Ctitorii*, p. 149–161; *Vremi de cumpănă*, p. 163–202; *Pe aici a trecut Ștefan Vodă*, p. 203–211; *Oamenii Măriei sale*, p. 213–234. Acestea sunt frecvent însoțite de note bibliografice și comentarii cu caracter istoric, infrapaginale, iar la sfârșit au precizat sursa de unde se reproduc. Lor le urmează un *Glosar*, p. 235–245 și *Bibliografia* utilizată (volume și periodice), p. 246–247. Volumul, realizat în condiții grafice elegante, este bogat ilustrat cu reproduceri după tablouri, gravuri românești și străine, desene și vignete, integrate armonios în structura și câmpul semantic al mesajului.

Secvențele narative ale legendelor despre Ștefan cel Mare formează un ansamblu care învederează o biografie exemplară. Tradițiile despre Ștefan cel Mare transmise prin legendă tind să realizeze un Bildungsroman, în care materialul legendei interferează deseori cu elemente din literatura cultă. Ca peste tot în legenda istorică, Ștefan cel Mare apare în ipostaza de erou eponim, de civilizator și întemeietor de forme culturale, care întronează ordinea în viața socială. Manifestând preferințe pentru portretul clasic, naratorii anonimi sunt tributari modului de portretizare cunoscut din istoriografia secolelor XVII–XVIII. Modelul la care fac apel povestitorii populari este cel neculcean. În spațiul legendei, Ștefan-Vodă apare ca domn („domn mare întru toate”, „cel mai mare domn al Moldovei”, „domnul cel vestit”), împărat („împărat vestit de curajos și lăudat de oameni pentru hărnicia și tragerea de inimă ce o avea către țara lui”, „împărat mare și fără seamăn”, „împărat mare și vestit”), prinț și crai („craii moldovenilor”).

Formarea sa, „devenirea întru devenire” (Constantin Noica) este ilustrată admirabil de autorii antologiei. Sub semnul atotputerniciei tradiției orale („așa se aude din oameni vechi și bătrâni”, „într-adevăr nu se știe, numai oamenii așa povestesc”), ipostazele eroului se impun mai cu seamă prin singularizare, ca procedeu general în folclor: „unul singur a fost Ștefan-Vodă și, dacă a fost să fie om mare, a dat semne de mic”. „Copil bun, cu frică și credința lui Dumnezeu”, „voinic și amarnic”, „frumos și ghiznovat” în copilărie, Ștefan deprinde „rosturile cele cu temei ale țării”. Cutreieră țara în lung și în lat, să aleagă locuri pentru biserici și mănăstiri, să cerceteze păsurile creștinilor, să-i ajute pe cei nevoiași și să șadă „la pilde și la tâlcuri” cu bătrânii inteligenți. De la sihaștrii munților învață să devină „omul lui Dumnezeu: smerit, îndurător, cu dreptate”: „Totdeauna să cinstești pe Dumnezeu, totdeauna să-i înalți laudă de mărire și orice lucru vei începe, fie neînsemnat sau mare, totdeauna să-l începi cu gândul la Dumnezeu, [...] totdeauna să faci câte o mănăstire sau o biserică spre lauda și mărirea lui Dumnezeu, de la care vei primi ajutorul, puterea și virtutea vitejească și întru cinstea sfinților, căci numai așa îți ajunge ținta cea dorită de tine și de poporul ce-l vei avea sub stăpânirea și scutul tău”.

„Amarnic în vreme de război”, în vreme de pace Ștefan-Vodă este blând și bun: „nu se pornea de acasă [la luptă] până nu însura 24 de flăcăi și mărita 24 de fete, dându-le tuturor averi și făcându-i pe toți gospodari”, „celor săraci le da bani și moșie; tot așa și celor viteji și cu credință către domn”, „celor năpăstuiți și asupriți le făcea dreptate, așa că-n țara lui era numai belșug și toate cele de mulțumită”; „cununa, boteza și petrecea la cimetrii alături cu țărani”, „era gospodăros, având podgorii vestite, pe lângă toate curțile lui și la moșiile lui erau gospodării ca acelea, că nu mai aveau pereche”. De aceea „oamenii își puneau chiar și viața pentru țară și legea lor, că pe atunci mergea treaba altfel! Românul de pe timpul acela nu se lăsa, ca acum, călcat în picioare de orice venetic ticăit și flămând și de niște prizăriți și bătuți de Dumnezeu”. „Mare la minte și cu chibzuială”, „mare în sfat și în fapte, cum n-a mai fost altul ca el și poate nici nu va mai fi vreodată”, „mare în fapte și virtuți”, „nedomolul și tare”, „asemenea Domn nu s-a arătat la un neam decât numai atunci când Dumnezeu și-a întors către el mila”. Astfel, Ștefan-Vodă a devenit „sufletul de viață, cheagul românesc”.

Despre el „lumea crede că n-a murit, fără s-a înălțat la cer cu trup cu tot, ca să-și dea sama de faptele lui bune și creștinești”. „Neadormitul Ștefan-Vodă, meșterul neîntrecut în războaie” în

crența marelui său neam ritualic rămâne și dincolo de marginile vremelnicei „norocul țării sale învrăbite”. În Rai, „sufletul lui Ștefan stăpânește toate sufletele”; are puterea de a descoperi și pedepsi pe „hoții care fac moarte de om”. Duhul lui umbră pe pământ, mai cu seamă când „nația noastră-i în culpă mare”, cărmuind și povățuind oștirea noastră. Numele lui se pomenește până și în descântece, având „puterea de alungat duhurile rele și felurile boli primejdioase”. Naratorul popular este încredințat că „marea lui umbră va pluti peste noi în adâncă viitorime, ca un duh apărător”, ca „o icoană de îmbărbătare”.

Studierea legendelor („măiestre izvodiri”) din această antologie, ca de altfel a tuturor legendelor noastre, duce la cunoașterea gândirii și a istoriei populare, a mitologiei și a credințelor, a artei narative a poporului român. Naratorul popular dispune și aici de un registru de mijloace pentru a releva „dispozițiile caracteriale” ale personajului. Și aici se manifestă predilecția sa pentru portretul moral. Datele informaționale singularizează, construind un personaj ideal. La fel ca toți marii povestitori din toate timpurile, naratorul popular de legende folosește judecata directă, sub forma unor comentarii sau prin adjective descriptive, fiind interesat de transmiterea unei cantități de informații cu o mare economie de mijloace. Maniera narativă este colocvială, tonul, familiar. Pretutindeni, naratorul de acest tip nu este preocupat atât de valoarea estetică a discursului, ci de a pune în valoare secvența-cheie a legendei, apelând pentru aceasta la resursele limbii vorbite.

Discursul său este colorat arhaic și regional: *berghelit* („urâț”), *a căpuși* („a pedepsi”), *a chibzii*, *chimpoșit* („migălit”), *colop* („pălărie”), *crământuit* („necăjit, scârbit”), *dănac* („băiețandru”), *durdură* („belea, necaz”), *ghiznovat* („poznaș”), *holcă* („larmă”), *a horhăi* („a orbecăi, a rătăci”), *hultuit* („altoit”), *jitărie*, *lucină* („luminiș”), *a mântui* („a termina”), *a oblici* („a bănu”), *odaie* („sălaș pentru lucrătorii agricoli”), *olăcar* („curier călare”), *părdalnic* („afurisit”), *prisne* („curat, neamestecat”), *a prubului* („a presupune, a potrivi”), *a șugui* („a glumi”), *ticăit* („nevoiaș”), *vadea* („termen”), *varvar* („barbar”). Epitete, comparații și superlative stilistice sporesc forța comunicării: „bălan, cu ochii albaștri gânditori”, „priviri ca de catran”, „se arăta în tot locul ca o icoană de îmbărbătare”, „voinic și amarnic”, „năzdrăvanul năzdrăvanilor”, „bătaie strașnică”, „cumplită înțeleștare”, „fire vicleană și de tot ticăloșită”, „se potrivea de minune”, „petrecanii ca acelea”, „amar de bănet”, „a bănut amarnic”, „amar de sânge vărsat”. Pe lângă inversiunile arhaice (*venit-au, alungatu-i-au, scoborātu-s-a*), expresiile plasticizează comunicarea, ca marcă a oralității: „*a intra vârtos la gânduri*”, „*a lăsa năpârca spurcată a fricii să-i intre în sân*”, „*a-și trage sufletul*”, „*a da o mână de ajutor*”, „*a-și pune viața pentru țară și lege*”, „*a fi omul lui Dumnezeu*”, „*a o lua raita*”, „*a se pune cu Ștefan în poartă*”, „*a da buzna*”, „*a-și lua mila de la cineva*”, „*a-și căta în altă parte oia de tuns și vacă bună de muls*”, „*a lua pe cineva ca din oală*”, *a-i merge cuiva buhul*”, „*a lua cu hapca*”. Același rol îl au și proverbele inserate în narațiune: „*rana dacă se deschide, anevoie se închide*”, „*dă-mi, Doamne, mintea românului cea de pe urmă*”, „*omul la nevoie se cunoaște*”, „*ursul nu joacă de voie și nevoia-i mare belea*”, „*omul, de-i năvălit rău, tot la rău e gândul său*”, „*turcu-l lup bătrân și nu uită degrabă drumul ce duce la stână*”, „*numai pe ciobanul fără câine lupu-l lasă fără pâine*”, „*decât toată vara cioară, mai bine-o zi șoim în țară*”, „*cum are naș copilașul, așa are naș și nașul*”, „*unde capul nu deznodă, este vai și-amar de coadă*”.

Examinarea legendelor în legătură cu spațiul, ca element structural al epicului, conduce la observații la fel de interesante. Narațiunea folclorică fixează în acest tip de legendă un topos populat cu personaje care aparțin preponderent spațiului terestru prin toponime cu relevanță pentru istoria colectivității: Braniște, Bucătăria, Cântălărești, Chetrești, Ciofeni, Ciorlăria, Coșești, Fântâna Doamnei, Frumoasa, Gârceni, Izvorul lui Ștefan Vodă, Lipnic, Movila Bortoașă, Oprișeni, Podul Arenilor, Podul Harapului, Poiana Cârnelui, Poiana Tătarilor, Tinoasa, Vadul Turcilor, Valea Rea, Varnița. În unele legende istorice din această antologie întâlnim și personaje ale lumii celeste, care influențează benefic destinul eroului civilizator: îngeri, Sfântul Gheorghe. Aici supranaturalul nu are nimic terifiant. Sensibilitatea naratorului își vâdește preferința pentru miraculosul hiperbolic, fiind mai rar interesată de tipul „exotic” ori „instrumental științific”.

Legendele antologate în volumul *Ștefan cel Mare și Sfânt, 1504–2004. Portret în legendă* ilustrează geniul artistic al poporului român, oferind informații și date valoroase etnologiei, antropologiei și istoriei culturii. Într-o lume a „valorilor răsturnate”, neinteresată de recuperarea

„duratelor adânci” ale memoriei culturale, educată într-o jumătate de veac ateu departe de rânduiala lucrurilor esențiale și de tradițiile vechimii și străvechimii noastre, ceremonialul povestirii mai dăinuie ca promisiune a unei sărbători fascinante a devenirii în zodia creștinătății, accesibilă, din păcate, mai cu seamă celor inițiați. Tot mai puțini și ei, tot mai însingurați „subt vremuri” cu orizonturi închise.

Vasile I. Schipor

Emilian Drehuță (coordonator), *Oameni sub vremi la Baineț. Cronică, 1490–2003*, Bacău, Editura Agora, 2003, 206 p.

Sub egida Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Emilian Drehuță (coordonator) tipărește lucrarea *Oameni sub vremi la Baineț. Cronică, 1490–2003*. Coordonatorul volumului s-a născut la 2 martie 1931. Este primul dintre cei patru copii din familia lui Ilie și a Eudochiei Drehuță, familie de români aparținând unei adevărate „dinastii”, cu rădăcini desprinse dintr-un neam așezat în Baineț, pe la 1850. După școala primară din satul natal, unde are învățători deosebiți, ca Dionisie și Domnica Cijevschi, dintr-o generație strălucită care a contribuit la progresul satului românesc, se înscrie la Școala Normală din Cernăuți, aflată în refugiu la Siret, după ocuparea părții de nord a Bucovinei. La risipirea acestei prestigioase școli românești, rămâne în Siret, unde studiază la Școala Tehnică de Administrație Economică. După absolvirea acesteia, urmează cursurile Facultății de Finanțe și Credit din cadrul Academiei de Studii Economice din București (1952–1956).

La Bacău, unde este repartizat după absolvirea facultății, Emilian Drehuță lucrează în domeniul controlului financiar, îndeplinind după 1968 funcțiile de director și director general la Direcția Finanțelor Publice. După pensionare, se dedică literaturii economice și activității de expertiză contabilă.

În calitate sa de președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina – Filiala Bacău, Emilian Drehuță contribuie, începând din 1991, la promovarea valorilor culturii și civilizației românești din acest colț de țară marcat dramatic de o istorie vitregă.

Cum aflăm din *Cuvânt înainte*, p. 7–8, din nota redacțională de la pagina 178 și din *Cuvânt de încheiere*, p. 202–204, ideea realizării unei monografii a localității Baineț a apărut cu 16 ani în urmă, din perspectiva împlinirii a 500 de ani de la prima atestare documentară a așezării: 15 martie 1490. Un colectiv entuziast, constituit atunci pentru realizarea monografiei, a finalizat o primă variantă, *Florile și fructele timpului la Baineț*, a cărei dactilogramă a fost multiplicată în 50 de exemplare. În climatul tensionat al anului 1990, sărbătorirea celor cinci secole de existență a Bainețului n-a mai avut loc. Înfruntând dificultăți diverse, unele insurmontabile, inițiatorii monografiei continuă însă documentarea, adăugând la puținele izvoare scrise „amintiri, mărturii sau creații literare care completează istoria satului, cel puțin pentru ultimele două generații”, cu speranța că vatra lor va supraviețui și va avea în viitor „o monografie mai documentată și mai inspirat scrisă”, oglindind „pe deplin imaginea satului în decursul istoriei” și având mai presus de toate rolul de a-i apropia pe oamenii acestei așezări „la bine și la rău”, într-o „lume care se înstrăinează” tot mai mult de memoria și conștiința ei etnică și genealogică.

Oameni sub vremi la Baineț. Cronică, 1490–2003 se apropie prin structură de alte câteva lucrări asemănătoare consacrate unor localități din Bucovina: Ion Popescu-Sireteanu (autor principal și coordonator), *Sireul – vatră de istorie și cultură românească*, Iași, Editura Omnia, 1994, 464 p. + 3 planșe cu hărți și Gheorghe Rusu (coordonator), *Sadova – „satul cu oameni frumoși”*, însemnări monografice, Câmpulung-Moldovenesc, Biblioteca „Miorița”, 1999, 120 p. + 8 planșe cu fotografii. Cuprinsul acestei ediții oferă utilizatorului interesat informații și date valoroase în cadrul celor trei capitole: *Istoria Bainețului*, p. 9–44; *Cronici, jurnale, evocări și alte producții literare*, p. 47–176; *Album cu date biografice*, p. 177–201.

Cel dintâi capitol, semnat de Emilian Drehuță, prezintă coordonatele geografice și spirituale ale localității, semnificațiile și evoluția oiconimului, instituții, dinamica demografiei, arhitectura tradițională, ocupații, folclor, evenimente, familii și personalități, destinul satului, marcat dramatic în ultimele șase decenii și mai cu seamă astăzi, la întâlnirea sa cu viitorul. Din oferta celui de-al doilea capitol, pentru valoarea documentară deosebită menționăm subcapitolele *Cronica școlii din Baineș*, p. 47–61, acoperind prin extrasele operate intervalul 15 octombrie 1884 – 31 august 1947 (consemnarea „momentelor dure roase la despărțirea germanilor de români”, în 18 noiembrie 1940, reprezintă o impresionantă pagină de civism), *Sărbători, tradiții și preocupări la Baineș în decursul unui an*, p. 74–93; *Istoria unei familii*, p. 94–101 (amintind, plăcut, de *Cartea neamurilor*, invocată de Vasile Boca în *Monografia satului Botoșana*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001), *Evenimente trăite la Baineș*, p. 111–117; *Jurnal canadian*, p. 118–130 („Am folosit lumina zilei și poziția privilegiată de la geam pentru a admira contribuția oamenilor din țările care urmează României, spre vest, în a-și ordona spațiul de parcă tot privind de la mari înălțimi și-au făcut proiectele de organizare a teritoriului și tot de acolo au hotărât cum să fie mai bine”; „Primim în vizită mai mulți băcăuani care ne roagă să luăm în bagajul nostru câte un pachetel pentru părinții lor cărora le duc dorul. Îi privim cu admirație: sunt tineri, frumoși, inteligenți, cu profil profesional căutat în Canada. Constat pe viu cât de defectuos gestionează politicienii români inteligența națiunii. Oamenii noștri bine pregătiți sunt nevoiți să ia calea exilului”; „După schimbarea avionului pentru București, am avut șansa unui cer senin care ne-a permis să admirăm rigoarea cu care este administrat teritoriul fiecărei țări din drumul nostru. Sosit deasupra teritoriului României, constăți, cu regret, un peisaj în care pădurile sunt răvășite prin tăieri anapoda, terenuri necultivate, munți despăduriți supuși eroziunilor, cursuri de apă neamenajate. Localități înșirate în spații care nu îngăduie măsuri de urbanizare. Cred că și Dumnezeu privește cu mâhnire că nu reușim să gospodărim cu vrednicie spațiul ce ne-a fost hărăzit pe pământ”); *Oare și veșnicia poate muri?*, p. 135–139 („Declinul satului meu începe într-o zi de luni, 18 noiembrie 1940, cu repatrierea locuitorilor de origine germană care constituiau aproape o jumătate din populația comunei. [...] Pe lunga și repede rampă a destinului, vălătucul declinului se rostogolește fără opreliște. [...] Am sperat ca după evenimentele ce au avut loc în decembrie 1989 să se producă un reviriment care să impulsioneze o activitate de refacere și așezare a lucrurilor în matca lor firească. Dar, pe lângă faptul că acest lucru nu s-a produs, declinul de care am vorbit mai sus, glisează mai departe. Dacă colectivizarea a însemnat înmormântarea satului românesc, acum după revoluția anticomunistă, el începe a fi înmormântat a doua oară. Scos din mină, fabrici, țăranul orășenizat, ajuns șomer, se decuplează de la toate țevile civilizației (lumină, gaze, apă etc.) pentru că nu le poate plăti și – ca un fiu al satului (rătăcitor, ca după colectivizare) – se întoarce în satul cu părinții bătrâni și sărăciți, reimproprietați, fără mijloace de lucru și unelte, ajunși la proverbiale «săpă de lemn». Modernizarea nu are de-a face cu satul fără doctor, punct farmaceutic, cămin cultural, bibliotecă, școală civilizată. În locul acestora azi au apărut buticuri cu fel de fel de mărfuri contrafăcute, băuturi otrăvitoare, discoteci cu muzică străină, beții cu bătaii și crime, de către aceiași oameni ai satului pe care i-a părăsit proverbiale omenie a satului românesc. Acest sat care are azi buticuri, dar nu are fierărie (covălii), cârciumi pe toate drumurile, dar nu are moară, n-are croitori sau pantofari, deși cei plecați din sat somează la oraș, mai grav încă: n-are rotari nici lăcătuși care să repare puținele unelte primitive aflate în gospodăria săteanului. Iată chintesența realităților de azi, valabile în mare măsură și pentru satul meu natal. De multe ori, îmi pun întrebarea: Oare nu cumva unora dintre cei ce își vără nasul în destinele națiunii noastre le convine sărăcirea și înstrăinarea de trecutele și frumoasele tradiții ale poporului nostru, umblând chiar aici unde «s-a născut veșnicia» și de unde începe «talpa țării»? Nu cumva se încearcă colonizarea unei faune noi prin care să se desfigureze portretul etnopsihologic cunoscut deja în lume?

Faimoasa teză comunistă ce-și propunea «apropierea satului de oraș», fără a respecta specificul, i-a fost fatală săteanului. Fatalitatea îl urmărește în continuare. Restituirea haotică, vicleană și în batjocură a pământurilor luate de C.A.P. sau de Stat, a readus în lumea rurală patima și ura, lupte și judecăți între părinți și copii, între frați și neamuri sau l-a întors pe bunul gospodar la agricultura Evului Mediu. Durerea mare rezidă în aceea însă că [la] peste 14 ani scurși de la revoluție nimeni nu-i spune să se oprească și să se întoarcă la aceea ce a fost odată. Din când în când apar în mass-media

unii guvernanți (indiferent de culoare!), cu fanfaronade goale, cu promisiuni fără bani și fără nici o acoperire.

Astfel, de prea multe vrăjmășii și vicisitudini naturale și istorice ce s-au abătut și asupra satului meu natal, acesta, tot mai micuț din an în an, neputincios și vlăguit, izolat prin această sârmă ghimpată care i-a tăiat cărările înspre Cernăuți și zona ocupată a Bucovinei, părăsit de nevoie chiar de unii din oamenii lui, se mută încetul cu încetul în «deal la țintirim», îndesând movilele și crucile plantate la căpătâi»); *Bucovina și Bainețul în imagini*, p. 156–170 (unele reproduceri sunt veritabile documente de epocă).

Capitolul *Album și date biografice* întregeste lucrarea, înfățișând pe criteriul alfabetic, prin câteva date de fișier, personalitatea celor care „au reprezentat cu demnitate locul de baștină” acolo unde „destinul i-a purtat în lume”. Noi „investigații și stăruințe” îl vor îmbogăți, cu siguranță, apropiindu-l de plenitudinea unei idei inspirate și generoase. Prin această secțiune, lucrarea se apropie de o realizare singulară în Bucovina: Dumitru Valenciu, Constantin-Emil Ursu, *Volovăț. Pași prin istorie*, Suceava, Editura Bucovina istorică, 2002, 72 p., album tipărit la împlinirea a 500 de ani de la târnosirea Bisericii „Înălțarea Sfintei Cruci”, singura ctitorie a lui Ștefan cel Mare din jurul Rădăuților (1502), care a supraviețuit vicisitudinilor vremii.

Oameni sub vremuri la Baineț [...] nu este nici cronică, nici monografie, în accepțiunea clasică a termenilor. Este o admirabilă întreprindere ce va crește în plenitudinea gândului începător, prin extinderea și aprofundarea documentării. Conviețuirea românilor cu germanii, lipovenii, polonezii și evreii, confluentele culturale benefice, istoria familiilor, evoluția graiului, onomastica și toponimia minoră, etnografia și etnopsihologia așezării vor rotunji imaginea unei comunități bucovinene multiseculare. În deșelarea acestui drum stă meritul lucrării patronate de Filiala Bacău a Societății pentru Cultură, cu idealurile și rosturile ei vechi, slujite cu înțelepciune, într-o lume în veșnică schimbare.

Vasile I. Schipor

Folclor stăneștean. Ediție alcătuită de Ion Crețu, Ion Filipciuc și Ion Postecă, Câmpulung–Bucovina, Biblioteca „Miorița”, 2003, 190 p. + XXXII ilustrații

Personalitatea și opera scriitorului bucovinean și a profesorului american Vasile Postecă, care, pentru a-și păstra libertatea, s-a autoexilat din țară în 1941, au fost, vreme de șase decenii, trecute la index, din cauza apartenenței sale la mișcarea legionară.

A fost membru, apoi președinte (1934–1935) al Societății Studențești „Arboroasa” și s-a numărat între întemeietorii revistei și grupării literare „Iconar” (1935). Volumul de debut *Cântece de țară* (București, 1938) și cărțile apărute ulterior, *Viața și opera lui Emanoil Grigorovitz și Cântece și descântece. Folclor stăneștean* (Cernăuți, 1940) s-au pierdut, confiscate sau distruse, astfel că activitatea literară a lui Vasile Postecă, până în momentul plecării lui din țară, poate fi reconstituită numai din ceea ce au păstrat periodicele în care a publicat: „Junimea literară”, „Moldova literară”, „Glasul Bucovinei”, „Convorbiri literare”.

Aproape necunoscut românilor din țară după 1940, Vasile Postecă s-a afirmat în exil, colaborând „la mai toate publicațiile românești din Europa Occidentală și din America”, lăsând la moartea lui, în 1972, o „bogată moștenire literară, publicistică și științifică [...] peste 30 de caiete cu *Jurnalul intim* [care] trebuie să-și ocupe locul meritat în patrimoniul literar și cultural al României” (Ion Crețu, *Vasile Postecă, fiul Codrenței*, p. 21).

Din 1993, pentru „reîntorcerea lui Vasile Postecă în literatura română” au făcut eforturi scriitorul și folcloristul Ion Filipciuc și publicistul cernăuțean Ion Crețu, care au reușit să publice, în anul 2000, ediția princeps a romanului autobiografic al lui Postecă, *Băiatul drumului*, iar acum, în 2003, volumul *Folclor stăneștean*, închinat memoriei scriitorului.

Apariția acestui volum este motivată astfel de editorul Ion Filipciuc: „[...] mi-a venit ideea să întocmim împreună cu Ion Crețu și Ion Postecă o carte cu folclor stăneștean, în tentativa de a reconstitui

culegerea făcută de Vasile Postecă în 1940, [...] distrusă tot atunci de trupele sovietice intrate în Cernăuți. [...] Cum nu avem nici o șansă de a cunoaște cuprinsul cărții arse în 1940, ne amăgim că din gândul, sufletul și cuvântul stăneștenilor nu au fost scrumite chiar toate credințele, cântecele și poveștile cu care acești români și-au oblojit bucuriile și necazurile din făgașul unui veac” (p. 40).

Cartea este structurată în patru „cămări”: I. *Istoria satului*, II. *Texte folclorice alese din culegeri*, III. *Piese înregistrate și publicate/executate de Vasile Postecă în 1967 și transcrise de pe bandă de casetofon*, IV. *Aprecieri critice asupra romanului „Băiatul drumului”*.

Despre satul Stănești, despre istoria și oamenii lui, cu poveștile și dramele lor, scriu Gheorghe Radu Gireadă, *Un sat aparte*, Ion Postecă, *Pagini din istoria Stăneștilor*, Ion Crețu, *Vasile Postecă, fiul Codreței; Stănești, vatră seculară*, Ion Filipciuc, *Casă veche din Stănești, povărnită sub grele învoielii și adăoșaguri*.

Dar „pentru că lumea satului bucovinean Stănești nu-i doar cât se vede pe fereastra unei vechi case povărnite sub grele învoielii și adăoșaguri” (Ion Filipciuc), partea a doua a cărții cuprinde 212 texte folclorice adunate din Stănești, selectate de editori în majoritate din culegerea unui urmaș al lui Vaile Postecă, Ion Postecă, *Caiet I*, dar și din culegerile lui Alexandru Voevidca și ale Elenei Niculiță-Voronica. Renunțând deliberat la clasificările consacrate în folcloristică și luând ca „îndreptar” poezia lui Blaga, *Trei fețe*, editorii dispun textele astfel: *Chipurile și închipuirile copiilor* (ghicitori și jocuri), *Chipurile și închipuirile tinerilor* (cântece de dragoste, strigături, obiceiuri la sărbători, cântece de cătănie și război, de nuntă, satirice, scrisori versificate), *Chipurile și închipuirile bătrânilor* (credințe, vise, vrăji și descântece, legende și basme, bocete). Pentru cercetători, această secvență a volumului este interesant deoarece câteva texte sunt menționate, la capitolul *Note și comentarii*, ca inedite, iar la paginile 102–104 sunt publicate *Cântecele deportaților* („Foiliță de mohor/Doru mi-i, maică, mi-i dor/De-al meu dulce sătșor.../Într-o marți de dimineață,/Întră trei soldați în casă/Și mă prind a întreba:/ – Kak tvaia familia?/Eu le spun că sunt român,/Ei mă apucă de mâni,/Și mi le leagă la spate/Și mă-mbrâncesc într-o parte/Și îmi strigă ca lui surdu:/ – Ne tikai la streliați budu!/Și îmi comandă: V period!/Unde-au dus atât norod?/În Rusia, la cărbuni,/Și-n Kazahstan, oameni buni!”).

Partea a treia aduce în atenția cititorului însemnările folclorice din scrierile lui Vasile Postecă: *Plușor – 1951* (publicat în „Calendarul Solia” U.S.A., în el întâlnim versuri cutremurătoare: „[...] /Dar de la o vreme-ncoace/Geme țara-n jug și tace./Neamu-ntreg a moarte zace/Holda-n câmpuri nu se coace./Satele-au rămas sărace/[...] /Clopotele nu mai sună/Jalea hăuie nebună .../Neamu-n foame și sudoare/Nu mai știe sărbătoare,/Că-l secară veneticii/Fără lege, bolșevicii./Și i-au pus pe umeri piatră/Și pustiul peste vatră,/Geme neamul de călăi,/Gemete pe munți și văi,/Mânați boii, măi flăcăi,/Hăi, hăi...”), *Bucoveniții din Windsor (Canada)*, *Doina românilor americani*, *Folclor românesc în America* (un grupaj de 21 de texte care apar în revista „Drum”, 1964), *Puișorii de vândut, Cu steaua și cu plușorul*. Un articol semnat de Ion Filipciuc, *Glasul lui Vasile Postecă*, amintește de pasiunea pentru muzică, pe care scriitorul a avut-o de mic, de bucuria cu care cânta din fluier, păstrată și pe bandă de magnetofon, datând din decembrie 1964, de pe care autorul articolului oferă, în transcriere, fragmente.

Ultima parte a cărții adună nouă articole publicate în diferite reviste, în perioada 2001–2002, ca ecouri la reactualizarea în circuitul literaturii române a scrierilor lui Vasile Postecă, sau pentru a lumina semnificațiile poeziei și prozei lui: *Spre adevăr și lumină*, de Maria Toacă, *Ecouri din „Doina” lui Eminescu în poemul „Catapeteasma bucovineană”*, de George Bodea, *O recuperare necesară: „Băiatul drumului”*, de Niadi Cernică, *O meditație despre Dumnezeu și lume*, de Ovidiu Vuia, *Un pribeag se întoarce acasă*, de Lucia Olaru Nenati, *Funcții ale basmului în romanul „Băiatul drumului”*, de George Bodea, *Rugăciunea de dimineață în Stăneștii de Jos și Filozoful Traian Brăileanu la hram în Stănești*, de Ion Filipciuc.

O bibliografie selectivă, *Vasile Postecă (1990–2002)*, încheie volumul omagial.

Elena Cristuș-Pascaniuc

Ilie E. Torouțiu, *Frunză verde. Căntece și basme populare din Bucovina*, ediție îngrijită de Ion Filipciuc, Câmpulung-Bucovina, Biblioteca „Miorița”, 2003, 176 p.

Numele bucovineanului Ilie E. Torouțiu este legat, pentru cei mai mulți dintre noi, de lucrarea *Studii și documente literare*, apărută în 13 volume (1931–1946) și de „Convorbiri literare”, al cărei director a fost în ultimii ani de apariție ai seriei vechi a revistei junimiste (1939–1944). Istoric și critic literar, publicist, editor și traducător, Torouțiu este și autorul unui număr impresionant de pagini, cca 600, dedicate poeziei eminesciene și editărilor ei de-a lungul timpului. Le-a tipărit inițial în „Convorbiri literare”, apoi le-a revăzut, cu scopul de a alcătui cuprinsul unui volum omagial, *Exegeza eminesciană*, pe care ar fi dorit să-l publice „la 1949, când se împlinesc o sută de ani de la nașterea poetului”. Însă proiectatul volum vede lumina tiparului abia în 2002, în preajma comemorării a 50 de ani de la moartea autorului: I. E. Torouțiu, *Exegeza eminesciană. Poeziile antume din punct de vedere filologic*, antologie, notă editorială și bibliografie de Doina Rizea, Prefață de Nicolae Georgescu, București, Editura „Floare Albastră”.

În chiar anul comemorării morții cărturarului bucovinean, la 23 noiembrie 2003, binecunoscutul folclorist și harnic editor Ion Filipciuc a lansat la Solca (locul natal al lui I. E. Torouțiu), la sesiunea dedicată evenimentului, volumul *Frunză verde*, o reeditare a celor două culegeri de folclor pe care Torouțiu le-a publicat: în 1911, *A fost odată* (volum de debut) și, în 1914, *Frunză verde*. Cartea este prezentată de editor ca una „de restituire și evidențiere a contribuției lui I. E. Torouțiu la tezaurizarea folclorului din Bucovina” (*Notă asupra ediției*, p. XXX).

După un substanțial studiu introductiv al editorului, I. E. Torouțiu. *Întâiul temei și cea din urmă nădejde, folclorul și Notă asupra ediției*, sunt publicate precuvântările: *Câteva cuvinte*, datată „în ziua Sf. Nicolae, 1911” și *Dragii mei săteni*, datată „18 februar 1914”. În ele, tânărul filolog și culegător de folclor își fixează publicul-țintă: consătenii săi, doritori de „vro carte de povești ori de cîntece” aduse „de la târg”. Intenția mărturisită a culegătorului a fost de a repune în circulație texte folclorice culese din zonă.

I. E. Torouțiu i-a avut ca modele și îndrumători în această direcție pe Simeon Florea Marian, fostul lui profesor catehet la gimnaziul din Suceava, și pe Matthias Friedwagner, al cărui student a fost la Cernăuți, devenindu-i apoi asistent la Lectoratul român, înființat de profesorul austriac pe lângă Universitatea din Frankfurt pe Main. La îndemnul prietenului său, Leca Morariu, Torouțiu a publicat primele texte folclorice, în proză, în revista „Ion Creangă” (Bârlad), în 1909. Preocupările sale pentru creația populară îl alătură unor personalități bucovinene ca I. G. Sbiera, Iacolie Porumbescu, Dimitrie Dan, Elena Niculiță-Voronca. La sfârșitul volumului apărut în 1914, cărturarul mai adresa *Câteva cuvinte pentru învățați cu ochilari și fără ochilari*, unde preciza: „Materialul folcloristic din paginile acestea este scos din lucrarea *Căntecele și basmele neamului românesc din Bucovina*, la care de ani de zile muncim câțiva tovarăși de idei, [...]”. Iarăși, modelul este ușor de recunoscut în masiva colecție pe care o îngrijea Friedwagner.

Deși, după 1914, Torouțiu nu a mai publicat alte culegeri sau studii referitoare la creația populară, Ion Filipciuc afirmă că formația intelectuală a celui care s-a afirmat mai târziu ca istoric și critic literar are la bază, ca „temei statomic”, cultura populară. Editorul identifică chiar „patru stadii ale întemeierii folclorice [...]”: 1. cunoașterea culturii populare din familie și din satul natal; 2. înțelegerea textelor folclorice ca pe un element din structura culturii întregului popor în decursul istoriei sale; 3. interesul filologic, științific pentru căntecele și basmele populare și 4. valorificarea textelor folclorice prin returnarea lor într-un circuit mai ferm decât pe cale orală – prin cartea tipărită, prin editarea unor culegeri” (p. XXI). O amintire a lui Iulian Vesper, din 1950, este dovada că Torouțiu mai spera încă să-și realizeze planul din tinerețe: „Legat de unele obligații mai vechi, mă abăteam pe la profesorul I. E. Torouțiu, omul de suflet, bun și înțelegător, [...]”. Îl găseam încă preocupat de planul ce și-l făurise cu ani în urmă: publicarea unui imens corpus al folclorului românesc, pe regiuni. Printre numeroșii colaboratori ce și-i apropiase în vederea transunerii în viață a vastului proiect, mă aflu și eu” (*Memorii*, București, Editura Saeculum I. O., 1999, p. 159–160).

Volumul numără 319 texte la secțiunea *Cântece populare*, între care patru cu mențiunea *texte suspecte*, 13 cântece trimise din America („un specimen ciudat și cu totul nou în literatura noastră populară”) și șapte texte în proză. Editorul nu are intenția de a „răspunde exigențelor folclorice de astăzi”, astfel încât ordonarea pieselor este făcută oarecum subiectiv, în funcție de sentimentele exprimate în versurile performerului.

Dacă am căuta o motivație a reeditării materialului folcloric cules și publicat de Torouțiu la începutul secolului trecut, ea ar putea fi chiar aceea oferită de editor: „textele populare culese de I. E. Torouțiu [dovedesc că] Bucovina istorică avea la începutul veacului al XX-lea o unitate folclorică, depistarea și urmărirea circulației unor texte, motive, constante poetice sau chiar sintagme și valori fonetice în întreaga arie bucovineană putând oferi folcloristicii noastre un model de investigație și de ordonare a materialului din întreaga cultură folclorică românească”.

Elena Cristuș-Pascaniuc

Românii din jurul României. Coordonator: Ion Gherman. București, Editura Vremea, 2003, 608 p. Hărți, p. 577–589. Statistici, p. 511–512. Rezumate în română, engleză, franceză, germană și rusă.

Cartea este concepută de Ion Gherman, cunoscut și prin alte lucrări, ca un tablou privind istoria, geografia și viața culturală a românilor care trăiesc în comunități naționale, în afara granițelor țării. Criteriul care se adoptă în expunere este cel geografic și ea se deschide cu prezentarea românilor de peste hotarul de nord al țării – Herța, Bucovina de nord, Cehoslovacia, Polonia, Ucraina – și se continuă cu românii de peste granița de est – Basarabia, astăzi Republica Moldova, Transnistria, Insulă Șerpilor, cu românii de peste hotarul din sud – Iugoslavia, Bulgaria, Grecia, Albania, Macedonia și cu românii de peste granița de vest – Ungaria și Austria. Pentru fiecare comunitate românească în discuție se dau informații istorice, geografice, demografice, culturale. Foarte importante sunt secțiunile în care se prezintă personalitățile din diferite domenii din zonele geografice respective. Se rețin datele biografice, în general complete, și acest sector conferă lucrării un caracter enciclopedic.

Secțiunea consacrată nordului Bucovinei, prezentată de Ion Gherman, se deschide cu un istoric al provinciei din cele mai vechi timpuri până la 1918 și apoi, în alte două perioade: 1918–1940 și din 1940 până în zilele noastre. Acordă mare atenție politiciii Curții din Viena și guvernelor de la Kiev, prin care se modifică structura demografică în defavoarea românilor, populația autohtonă.

D. Vatamaniuc se ocupă, în continuare, de viața culturală și literară și insistă asupra rolului Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina în susținerea luptei românilor în apărarea ființei lor naționale sub stăpânirea austriacă. Întocmește un tablou asupra publicațiilor – ziare, reviste – care apar în Bucovina în cursul anilor. Mircea Grigoroviță se ocupă de viața și activitatea cărturarilor, înalților ierarhi și a personalităților culturale și realizează, în fond, un dicționar biografic. Schițează, de asemenea, împreună cu Ion Gherman, biografia oamenilor de știință și din diferite profesii intelectuale. Muzicologii și muzicienii sunt prezentați de Florica Gheorghescu, artiștii plastici de Maria-Magdalena Crișan, iar cineștii de Irina-Margareta Nistor. Paula Filipescu întocmește, la capătul acestor expuneri biografice, un *Tabel sintetic* al oamenilor de știință, de litere și de artă din nordul Bucovinei.

Metoda de prezentare este urmată și în celelalte secțiuni, îndeosebi în cea consacrată Basarabiei, azi Republica Moldova, care este și cea mai extinsă ca expunere.

Merită să fie relevat și faptul că în secțiunea consacrată nordului Bucovinei sunt prezentate și personalități ale populațiilor alogene.

Cartea se deschide cu o *Prefață*, semnată de acad. C. Bălăceanu-Stolnici și se încheie cu o *Bibliografie selectivă*, însă destul de cuprinzătoare. Hărțile, 15 la număr, sunt și ele un îndreptar

pentru a se putea urmări răspândirea comunităților românești din afara hotarelor țării. Lucrarea este elaborată pe baza unei foarte bune colaborări între cercetătorii din România și din afara hotarelor ei.

Cartea de față se alătură celor cunoscute, tipărite de Ion Gherman până acum: *Ținutul Herța. Istoria unui pământ românesc* (București, 1991), *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța* (București, 1993), *Cronica Ținutului Herța* (București, 1996), *Cartea albă a unor vechi ținuturi românești, condamnate la înstrăinare* (București, 1999). Să mai menționăm și lucrarea autobiografică *Viața... cu împliniri și neîmpliniri* (București, 1996).

Originar din Ținutul Herța, medic cu o bogată activitate științifică, Ion Gherman este și cercetătorul cu cele mai importante contribuții privind comunitățile românești din afara granițelor de astăzi ale țării.

D. Vatamaniuc

„Septentrion literar”, periodic trimestrial al scriitorilor români din Cernăuți, anul IV, nr. 3–4 (15–16), octombrie – decembrie 2002, 32 p.

Pe un circuit sfidând „metabolismul cultural normal” – atribut al paradigmei unui „model european” precum Bucovina –, ajunge la noi un număr al revistei „Septentrion literar”, 3–4 (15–16), octombrie – decembrie 2002, cuprinzător și incitant, ca ediție specială închinată poetului bucovinean Arcadie Suceveanu, la împlinirea a 50 de ani.

În editorialul *Cultura: folclor sau instituție?*, Ștefan Hostiuc, redactorul responsabil, întreprinde, *sine ira et studio*, o radiografie a vieții cultural-literare din partea de nord a Bucovinei din ultimii 12 ani. *Mutatis mutandis*, recunoaștem destule similitudini în evoluția vieții culturale din partea de sud a provinciei noastre „schizoide”, fenomene, tendințe, dificultăți ce marchează, uneori dramatic, mai cu seamă, trăirea locală a identității naționale: „Perioada cea mai dramatică din întreaga istorie a culturii românești din nordul Bucovinei a fost, fără îndoială, a doua jumătate a secolului XX. Scoasă din instituții, ea este nevoită să se retragă în folclor și potiomkiadă, iar în anii din urmă, în kitsch și stilizare ieftină. La sfârșitul anilor '80, începutul anilor '90 viața culturală parcă-parcă începe să-și revină. Pe valul liberalizării vieții publice apare primul semn de renaștere spirituală: se constituie Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, persoană juridică non-profit, cu priză largă la public, care într-un an de zile reușește să adune în jurul său cam toată suflarea românească din regiunea Cernăuți. Noul organism nonguvernamental pomește la drum cu curaj, ca unică formațiune independentă a românilor bucovineni, continuatoare a prestigioasei Societăți pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina [...], suspendată, ca orice instituție de cultură românească din capitala Bucovinei, după cel de al doilea război mondial. [...] Peste câțiva ani, Societății „Mihai Eminescu” i se adaugă câteva asociații românești noi, desprinse practic din societatea mamă. Împreună vor putea să rezolve mai ușor anumite probleme. Concurența care apare pe parcurs este de asemenea un pas pozitiv pe calea democratizării culturii. Dar imediat se iscă și ambiții, orgolii, care duc la dezbinare. Acum, practic, capii societăților nu se aud unii pe alții, iar membrii de rând – puținii rămași – își răresc îngrijorător rândurile. Încercările liderilor de a se uni într-un consiliu sau alt organism care să reprezinte comunitatea n-au dat nici un rezultat. S-au creat alianțe, nu și o autoritate colectivă nonguvernamentală reprezentativă, care să-și asume responsabilitatea rezolvării constructive a problemelor de interes general ale culturii române în contextul multiethnic și multicultural al regiunii și în interconexiune cu organisme de cultură similare din țară și din alte părți, precum și să elaboreze strategii de dezvoltare culturală a comunității pe termen lung. Înființarea unui Centru cultural român la Cernăuți ar fi o soluție. Bineînțeles, e vorba despre un proiect costisitor. Dar să nu merite oare atenție sprijinirea unei culturi minoritare într-un spațiu istoric cu tradiții încetățenite de multiculturalitate și toleranță interetnică? Ori poate cineva crede că paradigma bucovineană se va reface de la sine, fără investiții serioase, doar prin apeluri frumoase și nostalgice treceri în revistă a

vremurilor de odinioară? S-au semnat tratate, s-au organizat simpozioane, s-au luat decizii, s-au anunțat proiecte îndrăznețe, dar, faptic, nu s-a făcut nimic sau aproape nimic.

Nimic sau aproape nimic nu se întâmplă nici în viața literară din ținut. La Cernăuți există scriitori români, dar nu există o instituție literară românească. Și aici înțelegem prin instituție ceva mai mult decât o organizație a scriitorilor (care a fost creată și al cărei organ este chiar revista care găzduiește aceste rânduri). Instituția literară înglobează, pe lângă practica scrisului, adică pe lângă exercițiul delicat al creației artistice individuale, pe lângă profesionalism și aptitudini deosebite, un corolar al activității de mare responsabilitate civică, acțiuni sistematice de promovare a valorilor, conlucrarea cu instituția criticii literare însărcinată să țină sub control pulsul procesului literar, să evalueze opere, să descopere și să crească noi talente, să descurajeze diletantismul și să înlăture impostura. Editarea și comercializarea producției literare necesită de asemenea un cadru instituțional. Dar să nu se creadă că scriitorii singuri, neasistați de societate, pot să-și asigure acest cadru, acest spațiu vital în care să poată să creeze civilizată, fără umilințe, fără intimidări, ne manipulați, demni de menirea lor nobilă, de rolul și locul lor important în viața societății. Lichidată imediat după război, instituția literaturii române din Bucovina nu a fost încă refăcută. Cele câteva încercări timide de a intra în normalitate venite din partea unor condeieri mai neastâmpărați, pe parcursul timpului, n-au dat roade. Strategia venisese a regimului era să nu admită transformarea scrisului românesc din nordul Bucovinei dintr-un exercițiu particular într-o instituție viabilă și la vedere. Motivele erau clare. Nimic nu trebuia să dea impresia că există în jumătatea nordică a istoricei provincii o comunitate etnică minoritară capabilă să-și gospodărească resursele culturale, să-și organizeze viața literară, să aibă conștiința propriei identități. [...] Mentalul colectiv al românului bucovinean s-a confruntat o jumătate de secol cu ideea periculoasă a internaționalismului proletar care urmărea strămtorarea identității naționale până la anihilarea completă a acesteia. Menținerea culturii minoritare în afara cadrului său instituțional firesc nu face decât să alimenteze în continuare scepticismul cronic al românului bucovinean” (p. 1).

Ca ediție specială, închinată poetului bucovinean Arcadie Suceveanu la împlinirea vârstei de 50 de ani, acest număr din „Septentrion literar” îi consacră scriitorului de mare valoare, stabilit la Chișinău, articole ample: Ștefan Hostiuc, *O baie de crini pentru doamna Apocalipsă* (p. 3–4), Cristian Constantinescu, *Heraclit, înfruntat de Cavalerul Înzădat* (p. 6), Mihai Cimpoi, *Un cavaler al poeziei* (p. 7), [Ștefan Hostiuc], *Arcadie Suceveanu*, fișă biobibliografică (p. 12), Tudor Mușat, *Aprecieri, reflecții, interpretări*, excerpte din critica de întâmpinare și de susținere (p. 10–11). Sub motto-ul „*Aprindeți o lumânare sau o lanternă / că-i beznă în lumea modernă*”, treptele creației lui Arcadie Suceveanu sunt ilustrate cu 11 poeme, reunite sub titlul *Arcadie Suceveanu. Poeta bifrons – liric și antiliric – în dublul joc al scriiturii la cumpăna dintre milenii* (p. 8–9).

Și în acest nou număr, „Septentrion literar” publică materiale de ținută: Arcadie Suceveanu, *Argumente pentru viitorul poeziei* (p. 5), Ș[tefan] H[ostiu]c, *Mihai Prepelită – 55 de ani* (p. 13), H. Cernăuțeanu, *Poezia undelor*, eseu asupra poeziei Lucianei Vladimir (p. 159), Pavel Țugui, *Muzicologul Liviu Rusu și modernismul artistic bucovinean, 1933–1935* (p. 19), Rodica Cojocar, *Mircea Streimul și cele Zece cuvinte ale Fericitului Francisc din Assisi* (p. 20), George Muntean, *Ciprian Porumbescu: între Bucovina și Japonia* (p. 22–23), Ioan Oprescu, *Un bucovinean printre regăteni*, evocare închinată profesorului antropolog Victor Săhleanu (p. 27), Theodor Herodot, *Cuvinte neaoșe* (p. 29), Mircea Grigoroviță, *Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică: continuitate, perspective, realizări* (p. 30–31). Poezie (Luciana Vladimir, p. 14 și Natalia Talmacec, debut, p. 21) și proză (Dumitru Covalciuc, un fragment din romanul *Tinerețea lui Doxachi Hurmuzachi*, p. 16–17), o *Biblioteca „Septentrion”*, pagină a noutăților editoriale, realizată de Ștefan Hostiuc (p. 24), texte inedite (*Radu Petrescu: un autograf pentru o bucovineancă*, p. 25) și o revistă a revistelor (*Postmanolescianismul sau întinerirea criticii literare*, p. 32) rotunjesc sumarul acestui număr al periodicului scriitorilor români de la Cernăuți.

Împreună cu „Bucovina literară” de la Suceava, „Septentrion literar” reclădește cu profesionalism și o distinsă demnitate „casa spiritului românesc”. Difuzarea acestuia în Bucovina rămâne însă o problemă nerezolvată.

„Făt-Frumos”. Anuarul Muzeului Etnografic al Bucovinei, anul III, nr. 3, 2001, Suceava, Editura „Publisimeditor”, 250 p.

La sfârșit de secol XX și de mileniu, cercetătorii culturii tradiționale bucovinene, preocupați de soarta societății rurale, au inițiat o amplă anchetă de teren, în cadrul programului „Etnologia de urgență”.

Cel de al treilea număr al periodicului științific sucevean „Făt-Frumos” publică un *Raport de cercetare etnografică*, care a avut loc în zona Dornelor (Broșteni, Doma Arini, Doma Candreni, Poiana Stampei, Șarul Dornei, Panaci) și a fost organizată de Muzeul Etnografic al Bucovinei. Raportul conține, de fapt, prezentarea materialului brut care a rezultat din cercetarea interdisciplinară, desfășurată în august 1997, și la care au participat muzeografi, arhitecți, desenați și fotografi din Suceava, Gura Humorului, Bacău. Pe bază de chestionare, au fost înregistrate obiceiuri calendaristice și obiceiuri de nuntă în Bucovina (Dorinel Ichim), în localitățile Doma Arini, Panaci (Elena Ciobanu) și de înmormântare, în satele Holda – comuna Broșteni și Ortoaia – comuna Doma Arini (Elvira Romaniuc); au fost căutați meșteri populari din zonă, formațiile artistice, au fost inventariate obiective de arhitectură populară. La Muzeul Etnografic al Bucovinei din Suceava, au fost depuse materiale conținând fișe de creator, de așezare, de gospodărie, de construcție, de informator, fișe-semnal, înregistrări audio-video, schițe, desene (dintre care 39 sunt prezente și în raport).

Rubrica *Studii de etnografie și folclor* conține studii semnate de Aurel Prepeluc, *Considerații privind exploatarea pădurilor în Bucovina, până la reîntregirea din 1918*, Mihai Camilar, *Locuința tradițională bucovineană, evoluție planimetrică și sisteme constructive*, Vasile Adăscăliței, *O anexă a gospodăriei tradiționale șărănești: rămnicul, heleșteul sau iazul de pește*, Aurel Prepeluc, *Aspecte privind pomicultura și viticultura în Bucovina, până la cel de al doilea război mondial*, Vasilică Dan Gheorghită, *Importanța credinței creștine în viața satului românesc*, Violeta Marianciuc, *Biserica „Sf. Nicolae” din Broșteni, monument de arhitectură populară*, Maria Mărgineanu, *Elemente caracteristice ale textilelor de interior, din zonele Humor și Rădăuți*, Maria Olenici, *Soarele și eclipsele de soare în ornamentica arhitecturală din județul Suceava*, Nicolae Cojocaru, *O nouă contribuție cu privire la etimologia refrenului „Ier doamne” în colindele românești*, Iulia Brânză, *Puterea tradiției la polonezii din Bucovina*, Petru Ursache, *Miorița și Caloianul*, Grațian Jucan, *Mihai Eminescu și mitul popular*, Avramia și Gheorghe Dolinski, *Poreclele din Arbore*.

La rubrica de *Muzeologie* Ion Cruceanu face *Câteva considerații privind zestrea patrimonială a Muzeului de Etnografie din orașul Vatra Dornei*, iar Iustina Humă scrie despre *Expoziția Centenar-Constantin Colibaba*, desfășurată în august 2000, la Suceava. Muzeul Etnografic al Bucovinei a expus peste 1 000 de piese (cca 25 %) din colecția de ceramică lucrată de meșterul rădăuțean care, păstrând „din tradiția prelucrării lutului din Rădăuți toate componentele meseriei [...], a diversificat arta modelării și a decorării, dar nu în măsura în care fondul original să fie anulat”. Expoziția a fost una omagială, dar între scopurile organizatorilor a stat și oferirea către public a posibilității de a face distincție și comparație între autentic și kitsch.

Având convingerea că „într-o societate evoluată, problema conservării valorilor patrimoniale este o problemă a întregii societăți nu numai a unui angajat specializat în acest sens”, Paula-Dora Pascu propune, prin studiul *Prevenirea și combaterea fenomenelor de degradare*, momente de reflecție asupra problemelor de conservare a patrimoniului cultural, activitate care „vizează prelungirea vieții obiectelor patrimoniale peste durata limită a unei vieți umane, în așa fel încât ele să nu-și piardă proprietățile fizice sau valoarea culturală”. Mihai Spănu punctează o altă etapă a păstrării și valorificării obiectelor de patrimoniu („care afirmă disponibilitățile creatoare ale poporului nostru”) gestionate de muzee, aceea a depozitării și/sau expunerii în spații optime și sigure. Ce condiții trebuie să îndeplinească și cum se ajunge la un astfel de spațiu aflăm din studiul *Depozitarea bunurilor din patrimoniul etnografic*.

Secțiunea de *Medalioane, note, recenzii* cuprinde studii dedicate învățătoarei Eugenia Ioneț, fondatoare, alături de soțul ei, a Muzeului Etnografic din Rădăuți, *Preocupări etnografice și folclorice ale învățătoarei Eugenia Ioneț*, semnat de Georgeta Sidoriuc, și lui Paul Leu, istoricul literar și etnologul care a scos la lumină cca 7 000 de pagini inedite ale lui S. Fl. Marian. Amplul studiu *Paul Leu, etnolog și istoric literar la 75 de ani* poartă semnătura lui Octavian Nestor.

Elena Cristuș-Pascaniuc

SEMINARUL ȘTIINȚIFIC: TRĂIREA LOCALĂ A IDENTITĂȚII NAȚIONALE

În anul 2003, a avut loc, în cadrul manifestărilor științifice anuale ale Centrului de Studii „Bucovina”, Seminarul științific *Trăirea locală a identității naționale*, desfășurat în mai multe etape. La 1 februarie 2003, comunitatea academică din Rădăuți a organizat, la Galeriile de Artă din municipiu, prima parte a acestui seminar, consacrat împlinirii a 10 ani de la înființarea Centrului de Studii „Bucovina”, la care au participat oficialități locale și intelectuali din Rădăuți și Suceava. Cu acest prilej a fost realizată o prezentare-dezbateră pe marginea unor cărți și periodice bucovinene: *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Rădăuți, Editura „Septentrion” a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, 2002 (autor Marian Olaru), *Ultima ploaie*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002 (autor Iulian-Iustin Melinte), „Analele Bucovinei”, VII, nr. 1, 2000, periodicul Centrului de Studii „Bucovina”, „Septentrion literar”, revista scriitorilor din Cănești, IV, nr. 3–4, 2002.

Prezentarea lucrării cercet. șt. Marian Olaru a fost făcută de către Ioan V. Cocuz, director general la Complexul Muzeal „Bucovina” – Suceava. Apreciind importanța apariției unei noi lucrări referitoare la istoria Bucovinei, Ioan V. Cocuz a subliniat, în alocuțiunea sa, faptul că autorul a pus în discuție valoroase puncte de vedere privind fenomenul mișcării naționale a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Despre această lucrare a vorbit și prof. Daniel Hrenciuc (Școala Generală „Bogdan-Vodă” din Rădăuți), care a afirmat că noua apariție editorială reprezintă „o lucrare de referință care umple un gol în ceea ce privește analiza complexității fenomenului mișcării naționale românești din Bucovina în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea [...]. Bazată pe o bibliografie voluminoasă, susținută de experiența acumulată în cercetarea problematicii enunțată în titlu, lucrarea reprezintă o apariție importantă pentru fenomenul descifrării mișcării naționale a românilor bucovineni, impunând, prin exigența documentării și acuratețea exprimării, valoroase puncte de vedere, care [...] vor determina reevaluări și reformulări asupra temei în discuție”. Daniel Hrenciuc a subliniat, în finalul intervenției sale, faptul că lucrarea elaborată de Marian Olaru ar trebui tradusă în limba germană „pentru a se putea angaja un dialog științific competent, atât de necesar în cunoașterea istoriei provinciei”.

Apreciind punctele de vedere referitoare la lucrarea pe care a semnat-o, Marian Olaru, în intervenția sa, a vorbit despre *Istoria unui proiect – Enciclopedia Bucovinei*, dezvăluind intențiile Centrului de Studii „Bucovina” de a realiza un deziderat mai vechi, propus încă de la înființarea acestei instituții.

Revista „Analele Bucovinei” (nr. 1, 2000), periodicul științific al Centrului de Studii „Bucovina”, a fost prezentată de cercet. șt. Rodica Iațencu.

Volumul de versuri și proză semnat de Iulian-Iustin Melinte, *Ultima ploaie*, a fost prezentat de cercet. șt. Vasile I. Schipor, secretarul științific al Centrului de Studii „Bucovina”. Văzând în autor „un miniaturist nostalgic și ironic”, cercetătorul apreciază că „în primele sale exerciții de «hemografie», adică de «scriere cu tine însuși» [...], vârsta «primului pom de Crăciun» dintr-o «civilizație a plasticului» [...] supraviețuiește prin cultivarea, cu religiozitate, a memoriei”. „Exotismul cu ecouri livrești ori din cântecul de lume”, dintr-un alt grup de texte, este exploatat, după părerea lui Vasile I. Schipor, „cu resurse de miniaturist nostalgic și ironic”. În alte texte, Iulian-Iustin Melinte „parodiază mitul tradiționalist al vieții frumoase și profunde de la sat [...], probând virtuți de ironist circumscrise unui mic romantism țărănesc”. Aproximarea autorului de poezia populară, „prin structura retorico-stilistică, simboluri, refren tematic, simplitate, evidențiază disponibilități reale, din păcate insuficient valorificate”. În ceea ce privește textele în proză, Iulian-Iustin Melinte „învederează un condeier sensibil, cu aptitudini pentru exploatarea unui nucleu epic”. În finalul prezentării cărții lui Iulian-Iustin Melinte, Vasile I. Schipor apreciază că „prin disciplină culturală severă, exigență și elevare, el ar putea aspira să devină o voce distinctă într-o familie spirituală care s-a remarcat la noi de atâtea ori [...]”.

Lucrările primei părți a seminarului științific s-au încheiat cu prezentarea, de către Vasile I. Schipor, a publicației scriitorilor cernăuțeni „Septentrion literar” (nr. 3–4, 2002), a cărei difuzare în Bucovina „rămâne o problemă nerezolvată”. După cum aflăm din intervenția acestuia, pușă sub semnul motto-ului „Europa este, înaintea de orice, un mod de a fi în lume [...] un mod de a te situa în lume [...], o sumă de tradiții spirituale, o cultură care, în diversitatea ei, are o istorie, câteva modele comune și un număr de caracteristici [...], Europa este cultura ei”. (Eugen Simion), periodicul, cu un sumar „cuprinzător și incitant”, este realizat ca „ediție specială închinată lui Arcadie Suceveanu, la împlinirea a 50 de ani”. Prezentând această publicație, Vasile I. Schipor a demonstrat faptul că „împreună cu «Bucovina literară» de la Suceava, «Septentrion literar» reclădește cu profesionalism și o distinsă demnitate «casa spiritului românesc»”.

Partea a doua a acestei manifestări s-a desfășurat la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, la data de 28 februarie 2003. La această manifestare, care a avut loc sub egida universității sucevene (Facultatea de Istorie și Geografie, catedra de istorie) au participat cercetători științifici, cadre didactice, studenți. Istoricul Mihai Iacobescu, prorectorul universității, a prezentat lucrările apărute în colecția *Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii* a Centrului de Studii „Bucovina”, insistând asupra ultimei apariții editoriale – volumul semnat de Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*. Vasile I. Schipor a prezentat activitatea Centrului de la înființare până în prezent, iar Marian Olaru a susținut comunicarea *Identitate românească în context european*. Istoricul Ștefan Purici a prezentat periodicul „Analele Bucovinei” (nr. 1, 2000). La finalul lucrărilor, Mihai Iacobescu a specificat faptul că astfel de manifestări, pe teme din istoria Bucovinei, vor avea loc periodic în cadrul universității sucevene.

Partea a treia a seminarului a avut loc la 27 martie 2003, la Casa de Cultură din Suceava. Manifestarea a fost organizată de Centrul de Studii „Bucovina” în colaborare cu Complexul Muzeal „Bucovina” din Suceava, cu ocazia aniversării unirii Basarabiei cu România. Marian Olaru a vorbit despre lucrarea *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, iar Vasile I. Schipor a prezentat comunicarea *Centrul pentru Studiul Problemelor Bucovinei al Academiei Române – 10 ani de activitate pentru promovarea valorilor culturii și civilizației din Bucovina*. Cronologia evenimentelor legate de actul unirii Basarabiei cu România, din 1918, a fost prezentată de muzeograf Cristina Pânzaru, de la Casa Memorială „Simeon Florea Marian” și istoricul Mugur Andronic, directorul general al Muzeului Bucovinei.

A patra parte a acestui seminar s-a organizat la 4 aprilie 2003, la Biblioteca Municipală „Tudor Flondor” din Rădăuți. În cadrul acestei manifestări științifice, la care au participat intelectuali din zonă, Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, directorul Centrului de Studii „Bucovina”, a susținut conferința 2003 – *anul Ciprian Porumbescu în Bucovina*. În programul complementar al reuniunii științifice au fost prezentate cărți și periodice bucovinene. Cercet. șt. Ovidiu Bătă a prezentat revista „Analele Bucovinei” (nr. 2, 2000), periodicul științific al Centrului de Studii „Bucovina”, cercet. șt. Vasile I. Schipor a vorbit despre revista „Septentrion” (anul XIV, nr. 19–20, 2003) a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Prof. Ifrim Popescu a prezentat volumul I al lucrării *Din viața unui universitar*, apărută la Editura Ceres din București, în anul 2002. Autorul, Nicolai Pomohaci, colaborator al periodicului „Analele Bucovinei”, s-a născut la Marginea, la 28 noiembrie 1930, și a absolvit Facultatea de Horticultură din București (1954). În anul 1966 a obținut titlul de doctor în agronomie, în specialitatea viticultură și oenologie. Din 1971 a funcționat ca prodecan și, ulterior, ca decan al Facultății de Horticultură (1990–1992). Activitatea științifică a profesorului Nicolae Pomohaci s-a concretizat în publicarea a 225 de lucrări științifice (tratate, manuale, comunicări științifice, articole cu caracter metodic-didactic). Lucrarea prezentată de Ifrim Popescu cuprinde „întâmplări adevărate, petrecute în copilărie, apoi cu colegii din liceu, din producție și din primii ani universitari” trăite de autorul cărții.

În cadrul seminarului științific *Trăirea locală a identității naționale*, organizat, în mai multe etape, de Centrul de Studii „Bucovina”, s-au exprimat diverse puncte de vedere și au fost abordate probleme legate de istoria Bucovinei.

Rodica Iașencu

CURSURILE DE VARĂ – O OFERTĂ CULTURALĂ REALĂ

În perioada 9–14 iunie 2003, s-au desfășurat Cursurile de vară ale Universității Populare „Ion Nistor”, ediția a XIV-a. Această manifestare cultural-științifică, devenită tradițională pentru Bucovina istorică, exprimă un anumit interes din partea cetățenilor din municipiul Rădăuți și, cu deosebire, a intelectualilor, față de fenomenul cultural. Interes manifestă și mulți tineri, studenți și elevi ai liceelor din Rădăuți, ceea ce înseamnă că atributul de oraș cultural este de durată.

La această ediție au participat și trei profesoare din regiunea Cernăuți: Marilena Timiș – limba și literatura română, satul Cupca, raionul Hliboca, Cristina Pascarel – biologie și ecologie, satul Horbova, raionul Herța și Svetlana Amărculesi – corector la ziarul raional „Monitorul de Hliboca”.

În programul cursurilor a fost cuprins un număr de 32 de activități sub formă de prelegeri, colocvii, dezbateri, lansări de carte, vizite de documentare etc. Aceste activități au fost repartizate în șase secțiuni: *Bucovina – cultură și istorie; Făuritori de literatură națională din Bucovina; Destinul Moldovei și strălucitul domnitor Ștefan cel Mare; Conștiințe, destine și cărți; Demografice, ecologie și etologie.* Programul a fost însoțit de o excursie documentară în zona Rădăuți – Vicovu de Sus – Putna. Activitățile au fost susținute de personalități din domeniul științei și culturii de la Academia Română, de la Universitățile din București, Suceava, Cernăuți, profesori de la Colegiul Național „Eudoxiu Hurmuzachi” (Rădăuți), de la Liceul „Lațcu-Vodă” (Siret) și de la Școala generală din Putna.

În cadrul festivității de deschidere a cursurilor au fost susținute următoarele prelegeri: *Grigore Nandriș și Lucian Blaga – destine paralele*, Dimitrie Vatamaniuc, directorul Centrului de Studii „Bucovina”; *Ciprian Porumbescu – 150 de ani de la naștere*, scriitoarea Nina Cionca, strănepoata lui Iralie Porumbescu și nepoata lui Ciprian Porumbescu.

Prezentarea volumului *Tămâie și exil*, cartea P. S. Gherasim Putneanu, episcop-vicear al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, realizată împreună cu preotul-scriitor Constantin Ilrehor, a fost făcută de către cercetătorul Vasile I. Schipor de la Centrul de Studii „Bucovina”.

Au prezentat alocuțiuni: ing. Dorel Petru Crăciun, deputat în Parlamentul României, prin d-ra referent Mihaela Nicolovici; conf. univ. dr. Vasile Demciuc, directorul Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național – Suceava; ing. Ilie Sarcinschi – viceprimarul municipiului Rădăuți.

În ziua consacrată literaturii române au fost susținute următoarele prelegeri: *Satul românesc bucovinean în proza lui Vasile Posteuca*, dr. Lucia Olaru Nenati – președintele Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Filiala Botoșani; *Societatea Scriitorilor Bucovineni, la 65 de ani*, scriitorul Ion Beldeanu, președintele acestei societăți; *Patrimoniul societăților culturale românești din Bucovina*, ing. Mircea Irimescu, președintele Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina; *Familii înrudite din Bucovina: Tomaschek, Cilievici, Totoescu. Memorie și conștiință genealogică*, cercet. št. Vasile I. Schipor, Centrul de Studii „Bucovina”; *Imperii și românii bucovineni la momentul răsucruce*, prof. Radu Vizititiu, Școala generală „Gheorghe Popadiuc”, Rădăuți.

În anul premergător comemorării a 500 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, una din zilele Cursurilor de vară s-a desfășurat la Putna. Cu acest prilej s-au prezentat următoarele teme: *Mănăstirea Putna de-a lungul istoriei. Catedrala Neamului Românesc*, prof. Camelia Cotos; *Voievodul Ștefan în lucrările marilor scriitori români*, prof. univ. Pavel Țugui, București; *Profesorul Ion Nistor în amintirea studenților*, prof. Vasile Precop.

Secțiunea desfășurată în orașul Siret, *Conștiințe, destine și cărți*, s-a bucurat de o numeroasă audiență, inclusiv a tinerilor. După prezentarea temei *Revista „Freamătul literar” la a 70-a aniversare*, de către prof. Silvestru Pânzaru de la Liceul „Lațcu-Vodă” din Siret, col. (r) George Galan, președintele Societății pentru Cultură – Filiala București, a prezentat momentele dramatice din anii 1940 și implicațiile lor asupra Bucovinei. Poetul Vasile Târâțeanu, de la Cernăuți, a prezentat un tablou al vieții culturale românești din nordul Bucovinei, ocupându-se în primul rând de scrisul românesc. Au fost prezentați scriitorii reprezentativi și lucrările lor, începând cu Vasile Levițchi, Ion Chelaru, Alexandru Burlă și terminând cu Ilie Motrescu, Ilie Zegrea și Arcadie Suceveanu. Poetul Târâțeanu a ajuns la constatarea potrivit căreia „limba română reprezintă coloana vertebrală a

românismului din nordul Bucovinei și, pentru apărarea ei, se cer eforturi din partea tuturor”. Cercetătorul Vasile I. Schipor a prezentat câteva date din viața lui Peter Tomaschek și două apariții editoriale sub semnătura lui Ion Popescu-Sireteanu.

În cadrul secțiunii *Demografice, ecologie și etologie*, cercetătorul Ovidiu Bătă, de la Centrul de Studii „Bucovina”, a susținut comunicarea *Aspecte ale evoluției exploataării și utilizării apelor minerale pe teritoriul Bucovinei*. Tot în această secțiune, în prezența domnului Dimitrie Vatamaniuc și a primarului Mihai Frunză, a fost lansată cartea *Biologi de seamă din Bucovina*, vol. IV, autor Petru Bejinariu. Moderatorul momentului, Vasile I. Schipor, a prefățat lansarea prin evocarea programului din zilele anterioare, de la Putna și Siret. Au prezentat cartea, în calitate de referenți, prof. Corina Ionescu, de la Colegiul Național „Eudoxiu Hurmuzachi” și dr. Sorin Trelea, de la Centrul de Studii „Bucovina”. Profesoara Corina Ionescu s-a referit la însemnătatea cărții pentru activitatea didactică, la articolele unor renumiți biologi privind echilibrele din natură și apărarea mediului și la modul de abordare a studiilor monografice care cuprind bibliografii extinse de mare utilitate.

La deschiderea cursurilor au fost aduse și distribuite cursanților 50 de exemplare din cartea *Ciprian Porumbescu. Puneți un pahar cu vin și pentru mine*, volum îngrijit de Nina Cionca și Ion Drăgușanu. În celelalte zile a fost difuzat un număr de exemplare din publicația „Arcașul” de la Cernăuți (anul X, nr. 5) și din primul număr al publicației Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina – Filiala București, „Mesager bucovinean”. În cadrul a două dintre secțiunile Cursurilor de vară au fost organizate expoziții de carte cu vânzare.

Deși activitățile cultural-științifice cu o participare medie de 50 de cursanți și 4–5 activități la fiecare secțiune nu au fost finanțate, iar cei 22 de conferențieri (4 din București, 4 din Suceava, unul din Cernăuți, unul din Botoșani și 12 din zona Rădăuți) au pregătit și susținut prelegeri, prezentări de carte, comunicări științifice fără nici un fel de remunerație, ediția a XIV-a a fost evaluată ca o manifestare de succes. Birocrația ne-a împiedicat să beneficiem de o promisiune de cca 5–6 milioane lei, sumă promisă de către Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, respectiv de domnul secretar de stat Vasile Ionescu.

Deși cunoaștem noile cerințe ale Cursurilor de vară față de care se menține un interes adecvat în municipiul și zona Rădăuți, și chiar în județul Suceava, iar experiența ne-ar permite „modernizarea” acestui interesant și folositor demers cultural-științific, nu se mai poate face nimic în plus fără un minimum de finanțare de la buget. Credem că autoritățile publice din domeniul culturii vor adopta măsuri adecvate, înțelegând că prevederile art. 13, cu cele 13 alineate din Tratatul româno-ucrainean, pot căpăta primele exprimări și prin efort financiar.

Petru Bejinariu

Die Zeitschrift „Analele Bucovinei“, eine Publikation des Studienzentrums „Bukowina“ der Rumänischen Akademie, mit dem Sitz in Radautz (Bezirk Suceava), veröffentlicht Studien aus allen Gebieten, die die Bukowina betreffen. Es wird den Persönlichkeiten, die einen Beitrag zu den Kenntnissen betreffend die Bukowina geleistet haben, die gebührende Aufmerksamkeit geschenkt. Ebenso den kulturellen, wissenschaftlichen und wirtschaftlichen Institutionen und Stiftungen auch der Presse. Die kirchlichen, zum grössten Teil fürstlichen Einrichtungen, so wie die Monumente der Natur und Probleme der Ökologie werden ebenfalls in Betracht gezogen.

Auch die aktuelle literarische und wissenschaftliche Bewegung durch Rezension der Bukowina gewidmeten Bücher und Zeitschriften wird verfolgt.

Die „Analele Bucovinei“ beabsichtigen die in verschiedenen Jahren durchgeführten Volkszählungen durch Neuveröffentlichungen in die Aktualität zu bringen. Ältere Werke, namentlich deutsche Referenzbücher betreffend die Bukowina werden in Erinnerung gebracht; die meisten dieser Bücher sind nur im Dokumenten – Fond dieser neuer Radautzer Institution zu finden.

Die „Analele Bucovinei“ stehen zur Verfügung des Studienzentrums für die Bukowina der Czernowitzer Universität sowie des Bukowina-Instituts in Augsburg, mit denen das Zentrum in Radautz die besten Verbindungen pflegt. Das Zentrum nimmt auch an gemeinsamen Veranstaltungen und wissenschaftlichen Tagungsteil, die der Bukowina gewidmet sind.

CĂRȚI NOI DESPRE BUCOVINA

- Helena Krasowska, *BUKOWINA. Mała ojczyzna – Pietrowce Dolne* („BUCOVINA. O mică patrie – Pătrăuții de Sus”), Pruszków, Rachocki S-KA, 2002.
- Walter Ernst, *Erinnerungen an Althütte Bukowina* („Amintiri despre Huta Veche – Bucovina”), Augsburg, 2002.
- I. E. Torouțiu, *Exegeza eminesciană. Poeziile antume, din punct de vedere filologic*. Antologie, notă editorială și bibliografie de Doina Rizea. Prefață de Nicolae Georgescu, București, Editura „Floare Albastră”, 2002.
- Vasile Dumitrache, *Mănăstirile și schiturile României, pas cu pas*, vol. 2. *Mitropolia Moldovei și Bucovinei*, București, Editura Nemira, 2002.
- Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774–1918): aspecte etnografice și profesionale*, Chișinău, Editura Civitas, 2003.
- Ioan Cocuz, *Partide politice românești în Bucovina, 1862–1914*, Suceava, Editura „Cuvântul Nostru”, 2003.
- Sergiu Adam, *Chitorii mușatine. Biserici, mănăstiri, cetăți, curți domnești. Secolele XIV–XVI*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2003.
- Florin Anghel, *Construirea sistemului „Cordon Sanitaire”. Relații româno-polone, 1919–1926*, Cluj-Napoca, Editura Nereamia, 2003.
- Ministerul Afacerilor Externe, Direcția Arhivelor Diplomatice, *România – Polonia. Relații diplomatice, I, 1918–1939*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2003.
- Harieta Mareci, *Teodor Balan (1885–1972). Viața și opera*, Iași, Editura Junimea, 2003.
- Ciprian Porumbescu, *Puneți un pahar cu vin și pentru mine*, volum îngrijit de Nina Cionca și Ion Drăgușanul, Suceava, Grupul Editorial „Ion Grămadă”, Crai Nou – Mușatinii – Bucovina Viitoare, 2003.
- Relații polono-române. Comunicări de la Zilele Culturii Polone: 20–22 septembrie 2002*, Suceava, Suceava, editor: Uniunea Polonezilor din România, 2003.

ISSN: 1221 – 9975

Analele Bucovinei, X, 1, p. 1–358, București, 2003